

Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi

The Journal of Defence and Security Research

Millî Savunma
Üniversitesi

Alparslan Savunma
Bilimleri ve Millî
Güvenlik Enstitüsü



Savaşın Değişen Karakteri Bağlamında Silahlı İnsansız
Hava Araçları ve İnsansız Hava Araçlarının Kitle İmha
Silahları İle Kullanımı

Halil Sıddık AYHAN

Terörist Söylemde 'Biz' ve 'Onlar': Mobilizasyon ve
Meşruiyet Aracı Olarak Dil

Pınar ERDAŞ

Neorealist ve Neoklasik Realist Perspektiflerden Küba Füze
Krizi Analizi

Sıdıka İrem ALTUNSUYU

Güvenlik Teknolojilerinin Atış Eğitimine Etkisi: VOSviewer
İle Bibliyometrik Bir Analiz

Emrah ALTINTAŞ, Ashhan TÜFEKÇİ, Vedat YILMAZ

Fişegin Gelişiminin Küçük Silahlara ve Harekât Ortamına
Çoklu Etkisi

H. Onur ŞEHİTOĞLU, Ü. Mahir ŞAHİN

Kitap İncelemesi

Mark S. BELL, Nükleer Reaksiyonlar: Nükleer Silah Sahibi
Devletler Nasıl Davranır? (Cornell University Press, 2021)

Betül CAFER

Cilt (Sayı) / 2 (1)

Mart / March 2025

ISSN: 3023-5278

e-ISSN: 3023-7254

Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi

The Journal of Defence and Security
Research

Millî Savunma Üniversitesi
Alparslan Savunma Bilimleri ve
Millî Güvenlik Enstitüsü

Cilt (Sayı) / Volume (Issue): 2 (1)
Mart / March 2025

BASKI

Kara Harp Okulu Basımevi

YAZIşMA VE HABERLEşME ADRESİ

Millî Savunma Üniversitesi
Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü
Kara Harp Okulu Yerleşkesi 06654 Bakanlıklar/ANKARA/TÜRKİYE
Telefon / Phone: +90 312 417 51 90 / 4904
E-posta / E-mail: saga@kho.msu.edu.tr
Web: https://kho.msu.edu.tr/akademik/enstitu/hakkimizda_guvenlik_dergi.html

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ALPARSLAN SAVUNMA BİLİMLERİ
VE MİLLÎ GÜVENLİK ENSTİTÜSÜ
SAVUNMA VE GÜVENLİK
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TURKISH NATIONAL DEFENCE
UNIVERSITY ALPARSLAN
DEFENCE SCIENCES AND
NATIONAL SECURITY INSTITUTE
THE JOURNAL OF DEFENCE AND
SECURITY RESEARCH

ISSN: 3023-5278

e-ISSN: 3023-7254

Dergi Sahibi- Baş Editör / Licensee – Editor in Chief

Prof. Dr. Hüsnü ÖZLÜ

Editör Yardımcısı

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hayati TABAN

Doç. Dr. Osman ŞEN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Dr.Arş.Gör. İzzet KONCAGÜL

Teknik Editör/Technical Editor

Dr.Arş.Gör. Merve ASİLOĞULLARI AYAN

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Osman KÖSE

Prof. Dr. Sertaç H. BAŞEREN

Prof. Dr. Memduh BEĞENİRBAŞ

Prof. Dr. Esra ÇALIK VAR

Doç. Dr. Osman ŞEN

Dr. Öğr. Üyesi M. Hayati TABAN

Türkçe Dil Editörleri /Turkish Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Metehan ŞAHİN

Dr.Öğr.Üyesi Utku IŞIK

Alanı / The Field

Askerî Tarih / Military History

Güvenlik Araştırmaları / Security Studies

Savunma Yönetimi /Defence Management

Askeri Eğitim Yönetimi/Military Education

Güvenlik Araştırmaları / Security Studies

İstihbarat Çalışmaları / Intelligence Studies

İngilizce Dil Editörleri/English Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Gül FİDAN

Yayın Türü / Journal Type

Yaygın Süreli Yayın / Vernacular Publication

Yayın Aralığı / Publication Schedule

Altı Ayda Bir (Mart – Eylül) / Semi Annually (March – September)

Yayın ve Danışma Kurulu

- Prof. Dr. Erhan AFYONCU (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Talat CANBOLAT (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gültekin YILDIZ (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hüsni ÖZLÜ (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Selçuk DUMAN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yahya YEŞİLYURT (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ömer Faruk İŞÇAN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Aykut GÖKSEL (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bilal KARABULUT (Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fatih YEŞİL (Hacettepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yunus KOÇ (Hacettepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Oktay TANRISEVER (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
- Prof. Dr. Efdal AS (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Serhat ÇAKIR (Başkent Üniversitesi)
- Prof. Dr. Necdet HAYTA (Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Memduh BEĞENİRBAŞ (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Emrah ÖZDEMİR (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Serkan YENAL (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Yücel ÖZTÜRK (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Naci AKDEMİR (Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)
- Doç. Dr. Mehmet KURUM (Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)
- Dr. Öğr. Üyesi Ünsal BAŞAK (Millî Savunma Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih BAŞ (Millî Savunma Üniversitesi)

Hakkında

Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü tarafından hazırlanan Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi, Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır. Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisinin amacı, Savunma Yönetimi, Güvenlik Araştırmaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Deniz Hukuku ve Güvenliği, İstihbarat Çalışmaları, Askerî Eğitim Yönetimi, Askerî Tarih bilimleri alanlarındaki bilimsel gelişmeleri takip etmek ve bu alanlardaki bilimsel araştırma ve uygulamalara yer vererek alana katkı sağlamaktır. Ayrıca araştırmacılar ve uygulamacılar arasındaki etkileşimi kurup destekleyerek savunma ve güvenlik bilimlerinin gelişmesine hizmet etmektedir. Dergi; Savunma Yönetimi, Güvenlik Araştırmaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Deniz Hukuku ve Güvenliği, İstihbarat Çalışmaları, Askerî Eğitim Yönetimi, Askerî Tarih bilimleri alanlarındaki nitelikli araştırmaları Türkçe ve İngilizce olarak yayımlamaktadır. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler makale sahiplerine aittir; Millî Savunma Üniversitesi ile Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

About

The Journal of Defence and Security Research is a refereed journal that has been prepared and published by Alparslan Defence Sciences and National Security Institute. The Journal is published semiannually in March and September. The purpose of the Journal is to contribute to the literature by following scientific developments in defence and security sciences and creating a communication environment for scientific research and applications. It also facilitates interaction between researchers and practitioners in order to achieve progress in the field. The journal publishes refereed articles in both Turkish and English languages in the fields of defence management, international security and terrorism, maritime law and security, intelligence studies, military history, military education management. Submissions should be prepared in accordance with the instructions given under the section "Author Guideline" on the last page of the journal and website at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>.

Manuscripts submitted to the Journal should not have been published or submitted for publication review elsewhere. They could be a research report, a systematic literature review or an original opinion article discussing a new idea or model. The languages of the Journal are Turkish and English. All manuscripts should be prepared in accordance with the specifications of the APA 6 publication manual. Manuscripts submitted to the Journal are reviewed by two anonymous reviewers as well as the editor.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Savaşın Değişen Karakteri Bağlamında Silahlı İnsansız Hava Araçları ve İnsansız Araçların Kitle İmha Silahları İle Kullanımı (Araştırma Makalesi)

The Use of Armed Unmanned Aerial Vehicles and Unmanned Aerial Vehicles Carrying Weapons of Mass Destruction in the Context of the Changing Nature of Warfare (Research Article)

Halil Sıddık AYHAN1

Terörist Söylemde 'Biz' ve 'Onlar': Mobilizasyon ve Meşruiyet Aracı Olarak Dil (Araştırma Makalesi)

"Us" and "Them" in Terrorist Discourse: Language as a Tool for Mobilization (Research Article)

Pınar ERDAŞ23

Neorealist ve Neoklasik Realist Perspektiflerden Küba Füze Krizi Analizi (Araştırma Makalesi)

Analyzing The Cuba Missile Crisis From Neorealist And Neoclassical Realist Perspectives (Research Article)

Sıdıka İrem ALTUNSUYU.....46

Güvenlik Teknolojilerinin Atış Eğitimine Etkisi: VOSviewer İle Bibliyometrik Bir Analiz (Araştırma Makalesi)

The Impact of Security Technologies on Shooting Training: A Bibliometric Analysis Using VOSviewer

(Research Article)

Emrah ALTINTAŞ, Aslıhan TÜFEKÇİ, Vedat YILMAZ.....67

Fişğin Gelişiminin Küçük Silahlara ve Harekât Ortamına Çoklu Etkisi (Araştırma Makalesi)

The Multiple Effects of the Development of the Cartridge on Small Arms and Operational

Environment (Research Article)

H. Onur ŞEHİTOĞLU, Ü. Mahir ŞAHİN95

Kitap İncelemesi

Mark S. BELL, Nükleer Reaksiyonlar: Nükleer Silah Sahibi Devletler Nasıl Davranır? (Cornell University Press, 2021)

Betül CAFER.....117



Savaşın Değişen Karakteri Bağlamında Silahlı İnsansız Hava Araçları ve İnsansız Hava Araçlarının Kitle İmha Silahları İle Kullanımı

The Use of Armed Unmanned Aerial Vehicles and Unmanned Aerial Vehicles Carrying Weapons of Mass Destruction in the Context of the Changing Nature of Warfare

Halil Sıddık AYHAN¹ 

¹ Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Doktora Öğrencisi 06420, Çankaya/ANKARA

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 09.08.2024
Düzeltilme: 04.09.2024
Kabul: 20.01..2025

Keywords

Weapons of Mass Destruction (WMD), Unmanned Aerial Vehicles (UAV), Armed Unmanned Aerial Vehicles (A/UAV), UAV with Weapon of Mass Destruction (UAVWMD), Chemical, Biological, Radiological, Nuclear, (CBRN)

Anahtar Kelimeler

Kitle İmha Silahları (KİS), Silahlı İnsansız Hava Aracı ve İnsansız Hava Araçları (SİHA/İHA), Kitle İmha Silahlı İHA (KİHA), Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer, (KBRN)

Özet

Yıkıcı etkileri itibarıyla uluslararası toplumun dikkatini çeken, tarih boyunca savaşların dinamiklerini değiştiren Kitle İmha Silahları (KİS) gibi Silahlı İnsansız Hava Aracı ve İnsansız Hava Araçları (SİHA/İHA) da savaş stratejilerini değiştirmiş, uluslararası ilişkilerde denge faktörü olmuş, caydırıcılığın oluşturulmasında ve üstünlüğün kurulmasında temel öge olmuştur. Bu çalışmada, KİS ve SİHA/İHA'ların özellikleri ile ülkeler ve devlet dışı aktörler tarafından farklı amaçlar doğrultusunda kullanımının değerlendirilmesini müteakip gelecekte bu iki oyun değiştiricinin birleşimi, Kitle İmha Silahlı İHA'nın (KİHA) kullanımına yönelik varsayımlar ortaya konulmuştur. Çalışma, tarih boyunca en büyük ölümlere ve yıkıma sebep olan KİS ve günümüz muharebelerinin seyrini değiştiren SİHA/İHA'ların birleşimi olan KİHA'ların kullanıldığında etkilerinin ciddi boyutta ve küresel çapta olabileceğini öngörerek farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Ayrıca, önümüzdeki dönemde KİS'lerin dağıtımında kullanılması ve oyunun kurallarını değiştireceği düşünülen KİHA'lara yönelik yabancı ve Türkçe literatürde yapılmış çalışmaların oldukça kısıtlı ve az olması göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmanın söz konusu tehdite yönelik çalışmak isteyen araştırmacılar açısından fikir verebilecek nitelikte olması bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Abstract

Like Weapons of Mass Destruction (WMD), which have attracted the attention of the international community due to their destructive effects and changed the dynamics of wars throughout history, Armed Unmanned Aerial Vehicles and Unmanned Aerial Vehicles (A/UAVs) have also changed war strategies, become a balancing factor in international relations, and have been a key element in establishing deterrence and superiority. In this study, following the evaluation of the features of WMD and A/UAVs and their use by countries and non-state actors for different purposes, hypotheses are put forward for the future use of the combination of these two game changers, UAV with Weapon of Mass Destruction (UAVWMD). The study aims to raise awareness by predicting that the effects of UAVWMDs, which are combinations of WMDs that have caused the greatest death and destruction throughout history, and S/UAVs that have changed the course of today's battles, can be serious and global in scope. In addition, considering the limited and scarce number of studies in the foreign and Turkish literature on UWMDs, which are thought to be used in the distribution of WMDs and will change the rules of the game in the coming period, this study is considered to be important in terms of providing ideas for the researchers who would like to work on the threat aforementioned.

* Halil Sıddık AYHAN, halil.ayhan@coedat.nato.int.

1.GİRİŞ

Kitle İmha Silahları (KİS), büyük bir alanda geniş nüfusları etkileyebilen, uzun süreli sağlık ve çevre sorunlarına yol ačan, bu nedenle de etkileriyle başa çıkmanın oldukça zor ya da imkânsız olduğu silahlardır. Bu özellikleriyle konvansiyonel silahlara göre savaşlarda veya terör eylemlerinde daha güçlü bir araç olarak görülürler. Ancak, etkilerinin genellikle kontrol edilemez ve öngörülemez olması, uluslararası hukuki kısıtlamalar ve etik kurallar nedeniyle KİS'in kullanımı önemli ölçüde sınırlanmıştır.

Bununla birlikte, söz konusu tehditlere rağmen savaşın sonlandırılması ya da kesin sonuç alınması, hasmın güç gösterisiyle caydırılması, karşı tarafın yıldırılması veya psikolojik üstünlük sağlanması amacıyla KİS'lerin insanlık tarihi boyunca birçok kere kullanıldığı görülmüştür. Bu makalede, KİS olarak adlandırılan biyolojik, kimyasal, radyolojik ve nükleer silahların özellikleri hakkında bilgi verilmesini müteakip KİS'lerin ne maksatla, nerede, nasıl kullanıldığı ve etkileri yaşanmış vakalardan örneklerle anlatılacaktır.

İnsanlık tarihi boyunca devletler ve devlet dışı aktörler tarafından KİS'ler defaatle kullanılmıştır. Bilinen en ürkütücü KİS olan atom bombasının ABD tarafından Japonya'da kullanılması nükleer felaketten çekinen tüm aktörleri KİS gibi etkili ancak daha fazla kontrol edilebilen, karşı tarafın savaşma azim ve iradesini kırarak farklı alternatifler üzerine araştırmalar yapmaya yönlendirmiştir. Bu arayışlar neticesinde, Silahlı İnsansız Hava Aracı ve İnsansız Hava Aracı (SİHA/İHA); hızlı müdahale, hassas ve etkili saldırı, hızlı ve gerçek zamanlı bilgi akışıyla etkin komuta kontrol, uzaktan kontrol ve otomasyon, dinamik keşif gözetleme ve hedef tespiti, anlık istihbarat akışı gibi özellikleri haiz, oyun değiştirici kritik bir unsur olarak muharebe sahalarında yerini almıştır. Bu kapsamda, SİHA/İHA'ların kullanımına yönelik örnekler ve özellikleri hakkında bilgilendirme yapılacaktır.

KİS'lerin yok edici etkilerinin farkına varan, bu nedenle uluslararası anlaşmalarla ve kısıtlamalarla tedbir almaya çalışan devletler SİHA/İHA tehdidine karşı savunma yöntemleri geliştirme gayretleri içindeyken asimetrik üstünlük sağlamak, caydırıcılıklarını artırmak ve rekabetçi güçlerini muhafaza etmek amacıyla yeni teknolojik ve doktrinsel devrimler gerçekleştirme çabalarına da devam etmektedirler. Söz konusu arayışın devam ettiği ortamda, KİS kullanmak isteyen ancak bunu başka bir yolla yapacak teknolojik kapasiteye sahip olmayan ya da KİS'leri etkili bir şekilde risk almadan kullanmak isteyen aktörlerin emellerine hizmet edebilecek ve yeni oyun değiştirici olabileceği farz edilen KİS ve İHA'ların birleşimi Kitle İmha Silahlı İHA'nın (KİİHA) önümüzdeki dönemde kullanımına yönelik değerlendirme de yapılacaktır. KİS, SİHA/İHA ve KİİHA'ların teknik, taktik, operatif ve stratejik bir bakış açısıyla incelendiği makalede geçmiş ile gelecek arasında bağlantı kurularak önümüzdeki dönemde KİİHA'nın kullanabilmesi önündeki teknik ve stratejik kısıtlamalar da incelenecektir. Kitle İmha Silahlarının dağıtımında İHA'ların kullanımına yönelik yabancı ve Türkçe literatürde yapılmış çalışmaların oldukça kısıtlı ve az olmasının çalışmayı özgün hale getirdiği ve

çalışmanın söz konusu riskin neden bir tehdit olarak algılanması gerektiğine dair bir farkındalık yaratacağı kıymetlendirilmektedir.

2. KİTLE İMHA SİLAHLARI

Kitle İmha Silahını (KİS), çok sayıda insana zarar vermeyi amaçlayan kimyasal, biyolojik, radyolojik, nükleer (KBRN) veya başka özelliklere haiz bir cihaz veya silah olarak tanımlayabiliriz. Mevcut bilgi ve teknoloji ile biyolojik, kimyasal, radyolojik ve nükleer olmak üzere dörde ayrılan kitle imha silahlarını konvansiyonel silahlardan ayıran en büyük fark daha geniş bir alanı ve çok daha fazla sayıda canlıyı etkileyebilme kapasitesine sahip olmasıdır. Konvansiyonel olmayan bu tehdit, talimnamelerde ve akademik yayımlarda KBRN olarak adlandırılıp başta savunma tedbirlerinin geliştirilmesi olmak üzere çeşitli eylemlerde, doktrinlerde ve yazımlarda kısmen standartlık esas alınsa da söz konusu kategoriler arasında muhteviyatı, tahrip etkisi, imalatı, kullanımı, korunma ve müdahale yöntemleri bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

2.1. Kimyasal Silahlar

Kimyasal silahlar katı, gaz (buhar, aerosol) ve sıvı halde bulunan, kimyasal özellikleri ile canlı organizmaların hücrelerine etki ederek, kitleleri öldürücü, yaralayıcı ve kapasite azaltıcı etki gösteren kimyasal ajanlardır (“Kimyasal ve Biyolojik Savaş”, 1991). Hedef üzerinde yarattıkları toksik etkiye göre sınıflandırılan kimyasal ajanlar/gazların çeşitleri ve özellikleri aşağıdaki tabloda açıklanmıştır.

Tablo 1: Toksik Etki Özelliklerine Göre Kimyasal Savaş Ajanları

Ajan/Gaz Tipi	Ajan/Gaz Çeşidi	Öldürücü Etki	Etkileri
Sinir	Sarin, Soman, Tabun, Vx	Evet	Sinir sistemi yoluyla kasları felce uğratarak solunum ve dolaşım sistemini durdurur.
Yakıcı	Hardal gazı, Kükürtlü hardal, Levisit, Fosgen, Oksim	Evet	Doku hasarı yaparlar. Gözler, cilt ve solunum yolu dokusu vücudun ilk etkilenen bölgesidir. DNA hasarına neden olur.
Boğucu	Fosgen, Difosgen, Klor, Kloropikrin	Evet	Solunum sistemini ağır şekilde tahrip edip, akciğer hasarına neden olarak gaz transferini bozarlar. Ölüm boğulma sonucu olur
Kan Zehirleri	Siyanür, Siyanojen klorür	Evet	Hücre solunumunu bozarak kandaki oksijenin dokular tarafından alınmasını engeller.
Kapasite Bozucu	LSD, BZ	Hayır	Santral sinir sistemini etkileyip uyarı veya depresyon yoluyla davranış bozukluğuna neden olurlar
Kargaşa Bastırıcı	CN, CS, SR, DM	Hayır	İritan gaz veya aerosol şeklinde kullanılıp göz, cilt ve akciğerlerde iritasyon yaparak göz yaşartır veya ağır bulantı ve kusmalara sebep olur.
Bitki Öldürücü	Pikloram, Kakadilik asit	Hayır	Beslenme olanaklarını bozarak etki eder ve zayıf veririrler.

(Dur, 2023)

Kimyasal harp maddelerinin bilinen en eski örneği olarak antik çağda insanların vahşi hayvanları avlarken ya da savaşırken ok uçlarını doğal zehirlerle kaplamasıdır. MÖ 423'te Peloponez Savaşı

sırasında Sparta'nın Trakyalı müttefikleri, Delium'daki Atina kalesini ele geçirmek için uzun bir boru ve körük kullanarak kaleye kömür, kükürt ve ziftten oluşan zehirli duman üflemişlerdir (Darling ve Noste, 2006, ss.424-433). Hollanda'nın Lahey şehrinde 1907 yılının Ekim ayında, 44 ülkenin temsilcilerinin savaş alanında zehirli gaz kullanımını yasaklayan sözleşmeyi imzalamasından 7 yıl geçtikten sonra, kimyasal harp maddelerinin modern kullanımının miladı olarak kabul edilen ve “Kimyagerler Savaşı” olarak da adlandırılan Birinci Dünya Savaşı'nda, tonlarca zehirli gazın kullanımı, 90.000'den fazla askerin ölmesine ve yaklaşık 1,2 milyon askerin yaralanmasına neden olmuştur. Ağustos 1914'te Fransızlar tarafından Almanlara karşı göz yaşartıcı etkisi olan *etil bromoasetat* (C4 H7 BrO2) el bombaları ile yapılan saldırı I. Dünya Savaşı'ndaki ilk kimyasal saldırı olarak geçmese de çok daha ciddi etkileri bulunan kimyasal gazların kullanımının kapısını aralayan saldırı olarak adlandırılmaktadır. 22 Nisan 1915 tarihinde, Belçika'nın Ypres çıkıntısının kuzey yayı boyunca Alman siperlerinde bulunan binlerce depolama silindirinden muhtemelen 150 tona yakın büyük miktarda sıkıştırılmış klor salınarak dakikalar içinde, yoğun boğucu gaz bulutları rüzgârla birlikte Fransız 45. ve 87. Tümenlerinin elinde bulunan dört mil genişliğindeki bir sektöre doğru sürüklenmiştir. Ypres'teki gaz saldırısı, birçok askerin etkilenmesine ve ölmesine neden olmuş ancak ölü sayısı tam olarak belirlenememiştir. Kurtuluş Savaşı'nda da Fransızlar ve Ermeniler tarafından Gaziantep'te zehirli gaz kullanılmıştır (“Birinci Dünya Savaşı'nda”, 2015; Bilgici, 2014, s.57; Trumpener, 1975, ss. 460–480; Dağ, 2018, ss. 63-68).

Hitler'in kendisi de Birinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde bir hardal gazı saldırısı sonucu geçici olarak kör olduğundan, II. Dünya Savaşında bir kimyasal savaşa girmeye niyeti olmamıştır. Bu sebeple, 1937 yılında Alman kimyager Gerhard Schrader yeni bir kimyasal silah (sinir gazı) icat etmesine rağmen Hitler bu silahın müttefikler tarafından da keşfedilmiş olma ihtimali nedeniyle bu silahı kullanmamıştır (Pafko ve Matt, 1992). Ancak, Yahudi Soykırımı sırasında Naziler, karbon monoksiti ve hidrojen siyanür içerikli böcek ilacı Zyklon-B'yi, imha kamplarında milyonlarca insanı öldürmek için kullanmışlardır (“Kimyasal Olayların Tarihçesi”, 2024). Hamburg'daki İngiliz Askerî Mahkemesi, Zyklon B zehirli gazını üreten şirketin sahibi Bruno Emil Tesch'i Nazi imha kamplarından sadece Auschwitz-Birkenau kampındaki dört buçuk milyon insanı öldüren gazı bilerek sağlamaktan suçlu buldu ve 16 Mayıs 1946 tarihinde asılarak idam edilmesine karar verdi (Payne ve Pereira, 2014).

Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kükürt hardal gazı genellikle sivillere karşı olmak üzere çok sayıda savaşta kullanılmıştır. Kızıl Ordu'ya karşı Birleşik Krallık (1919), Fas'ta Rif devrimcilerine karşı İspanya (1921-1927), Libya'da İtalya (1930), Sincan'da Japonya'ya karşı Sovyetler Birliği (1930'lar), Habeşistan'a karşı İtalya (1935-1940), İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'ya karşı Polonya, Polonya ve Sovyetler Birliği'ne karşı Almanya, Çin'e karşı Japonya, Nahçıvan'da Azerilere karşı Ermenistan (1992) ve isyancılara karşı Sudan (1995-1997) tarafından kullanılmıştır (Ghabili ve diğerleri, 2011, s. 387).

II. Dünya Savaşının ertesinde soğuk savaş döneminde kimyasal silahların Orta Doğu'da ilk kullanımı 1963-67 Yemen Savaşı sırasında Mısır tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu savaş sonucunda Orta Doğu bölgesinde devam eden rekabet, bu silahların daha da geliştirilmesine vesile olmuştur. Sekiz yıl süren (1980-88) İran-İrak savaşı, kimyasal silahların yoğun olarak kullanıldığı savaşlardan biri olarak tarihe geçmiştir (Özdemir, 2022, s.108). Tümgeneral Maher Abd al-Rashid, "*İşgalciler şunu bilmelidir ki her zararlı böcek için sayıları ne olursa olsun onu yok edebilecek bir böcek ilacı var ve Irak bu yok edici böcek ilacına sahiptir.*" (Hiltermann, 2007, s.37) diyerek Irak'ın kitlesel imha silahları kullanımındaki tavrını açıkça söylemekten çekinmemiştir. Irak, bu savaşta İran tarafından sınırlarına gönderilen insan dalgalarının (mayınların temizlenmesi vb. sebeplerle) savunmasını aşmasını önlemek ve daha sonra kendi sınırları içinde yayılan isyanları bastırmak için bir güç çarpanı mahiyetinde kimyasal silahlara başvurmuştur (Hiltermann, 2010, s.9). Irak bu silahları envanterinde bulunan 250 kg'lık hava bombaları, 90 milimetrelilik (mm) havadan yere roketler ve helikoptere monteli püskürteçlerle, 82 ve 120 mm'lik havanlar, 122 ve 130 mm'lik toplarla kullanmıştır ("Iraq's Chemical Warfare", 1990).

Birleşmiş Milletler Silahsızlanma Konferansı, Kimyasal Silahlar Çalışma Grubu Kimyasal Silahlar Sözleşmesini 1992'de kabul ederek 3 Ocak 1993'te imzaya açmıştır. Türkiye tarafından 13 Ocak 1993 tarihinde Paris'te imzalanan Kimyasal Silahların geliştirilmesinin, üretiminin, stoklanmasının ve kullanılmasının yasaklanmasını öngören "Kimyasal Silahlar Sözleşmesi" (KSS), 29 Nisan 1997 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

193 ülke tarafından imzalanmış KSS doğal olarak terör örgütlerini bağlamamaktadır. Bu sebeple, terör örgütleri konvansiyonel silahların yanı sıra özellikle kimyasal silahları kullanmaktan çekinmemiştir. Bu alanda öne çıkan Aum Shinrikyo adlı dini terör örgütü, 1990 ve 1995 yılları arasında kimyasal ve biyolojik silahlarla suikasttan toplu katliama kadar çeşitli nitelikte saldırılar düzenlemiştir. Bu saldırılardan 10'u kimyasal silahlarla (dördü sarin, dördü VX, biri fosgen ve biri hidrojen siyanür), yedi saldırı da biyolojik ajanlarla yapılmıştır ("Chronology of Aum Shinrikyo's", 2016). Ancak örgüt adını 20 Mart 1995'te Japonya'da, Tokyo Metrosu'na yapılan bir saldırıyla duyurmuştur. Bu saldırıda sarin gazı kullanılmış, saldırı sonucu 12 kişi ölmüş, 5,000 kişi yaralanmıştır (Erkekoğlu ve Koçer-Gümüşel, 2018, s.26). Terörizmin etkili bir silahı olan suikastlarda kimyasal silahın kullanılmasına; 13 Şubat 2017 tarihinde, Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da VX Sinir Gazı saldırısı sonucunda Kuzey Kore lideri Kim Jong-un'un üvey kardeşi Kim Jong-nam'ın öldürülmesi ("Kuzey Kore liderinin", 2017) ve 4 Mart 2018 tarihinde İngiltere'nin Salisbury kentinde Sergei Skripal (eski Rus ajanı) ve kızı Yulia Skripal'ın Novichok isimli sinir gazına maruz kalarak suikasta uğraması (Özdan ve Beydüz, 2022, s.2) Rusya yönetimine muhalif görüşleri ile tanınan Rus İstihbaratında görev yapmış eski bir istihbaratçı olan Aleksandr Litvinenko'nun 23 Kasım 2006'da, Londra'nın Mayfair semtindeki otelin barında *polonyum-210* içeren çay içtikten üç hafta sonra akut radyasyon sendromundan ölmesi ("Litvinenko inquiry: Key", 2010; Levine, 2010, ss. 177-182) yakın zamanda gerçekleşen örnek olaylar gösterilebilir.

Kimyasal silah saldırıları ile ilgili son 10 yıla baktığımızda 1 Ağustos 2013'te Suriye rejimi tarafından Suriye'nin Guta bölgesinde 1.400'den fazla sivilin öldürüldüğü ("10 soruda Doğu Guta'da", 2018) kimyasal saldırı ön plana çıkmaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütünün Raporuna göre saldırılar muhtemelen Suriye üretimi olan yaklaşık 330 mm çapında karadan karaya bir roket sistemi ve Sovyet döneminden kalma 140 mm'lik karadan karaya bir roket sistemi vasıtasıyla büyük ihtimalle de sarin veya benzeri bir sinir gazı kullanılarak gerçekleştirilmiştir ("Report about attacks", 2013). 4 Nisan 2017 tarihinde Suriye rejim güçleri tarafından kuzeybatı İdlib vilayetindeki Han Şeyhun kasabasına düzenlenen kimyasal saldırıda 100'den fazla Suriyeli sivil hayatını kaybetmiştir ("Esed rejimi İdlib'de", 2017; "6 years after", 2023). Söz konusu saldırılar dâhil Suriye'de başlayan iç savaş esnasında, 23 Kasım2012-7 Nisan2018 tarihleri arasında Halep, Şam, Şam banliyöleri, Dara, Deyrizor, Hama, Humus, İdlib, Lazkiye ve Rakka'da düzenlenen kimyasal gaz saldırılarında toplam 1298 kişi hayatını kaybetmiş, binlerce kişi yaralanmıştır (Öztürk, Güneren, Mayadağlı, Erdoğan, 2020, s.22).

Kimyasal savaş ajanları, kasıtlı kullanımların dışında meydana gelen kazalar sonucunda da etkili olabilmektedir. 1984 yılında Hindistan'ın Bhopal şehrinde, böcek ilacı üretimi yapan bir fabrikada meydana gelen kaza sonucunda oldukça zehirli olan 40 ton *metil izosiyanat* maddesi ortama yayılmış, bu kaza sonucunda 500.000'den fazla kişi etkilenirken binlerce kişi de hayatını kaybetmiştir ("Kimyasal Olayların Tarihçesi", 2024).

2.2 Biyolojik Silahlar

Biyolojik silahlar diğer canlılar üzerinde zararlı etkiler yaratmak amacıyla bilerek kullanılan bakteri, virüs vb. bulaşıcı ajanlardır. Bu tanım genellikle biyolojik olarak elde edilen toksinleri ve zehirleri de kapsayacak şekilde genişletilir. Biyolojik savaş ajanları, yaşayan mikroorganizmaları (bakteri, protozoa, riketsia, virüs ve mantar) içerdiği gibi bitkiler ve hayvanlar tarafından üretilen toksinleri (kimyasallar) de kapsar (Hancı, Özdemir, Bozbıyık ve Tuğ, 2022, s.330).

Biyolojik silahlar, kimyasal veya nükleer silahlardan daha kolay, ucuz ve fazla üretilebilir, kullanımına yönelik talimatlar internette kolayca bulunabilir. Mütevazı derecede sofistike bir ilaç endüstrisine sahip herhangi bir ulus, büyük miktarlarda biyolojik silah üretim kapasitesine sahip olabilir. Biyolojik savaş ajanları neredeyse tespit edilemeyebilir ve biyolojik bir saldırının kanıtı, saldırı gerçekleştirildikten günler sonra dahi ortaya çıkmayabilir. Türüne bağlı olarak bu silahlar insanları ve hayvanları etkisiz hale getirebilir veya öldürebilir, bitkileri, gıda kaynaklarını ve malzemeyi yok edebilir (FM 3-11.22, 2007, ss. 3-5).

Bir biyolojik ajanın yaşam döngüsü yani silahın araştırılması, testi, üretimi, üretim ölçeğinin büyütülmesi, kullanımı için uygun atma/yayma vasıtasının üretilmesi, depolama gibi aşamalardan oluşur. Bazı bakteriler, her 20 yılda bir sayılarını ikiye katlayabildiğinden, yaşam döngüsü içinde nispeten kısa süre içerisinde birkaç yıl içinde küçük ölçekli bir tesiste büyük miktarda üretim yapılabilir (JP 3-40, 2021, ss. C-2, C-3). Bu nedenle, biyolojik silahın kullanıma hazır hale getirilme

süreci hem daha kısa zamanda hem de daha esnek bir yapıda gerçekleşir. Dünya Sağlık Örgütü, BM, NATO ve Biyolojik Silahlar Konvansiyonu gibi kimi uluslararası kuruluşların belirlemelerine göre 43 mikroorganizma (15 bakteri, 24 virüs, 2 mantar ve 2 parazit) insanlara karşı biyolojik silah haline getirilebilme potansiyeline sahiptir (Erduramaz, 2003, s.41). Biyolojik savaş ajanlarından *şarbon*, *veba*, *tularemi*, *çiçek*, *maymun çiçeği*, *ensefalitler*, *viral hemorajik ateşler*, *botulinum*, *risin* öldürücü olanlarıdır. Aşağıda bazı seçilmiş biyolojik ajanların özellikleri sunulmuştur.

Tablo 2.2: Seçilmiş Biyolojik Ajanların Özellikleri

Ajan	Bulaşıcı	Tedavi edilmezse ölüm oranı	Kuluçka Süresi	Hastalık Süresi
Şarbon	Hayır	90-100	1-7 gün	3-5 gün
Veba	Evet	100	1-6 gün	6gün içinde öldürücü
Tularemi	Hayır	30-40	1-14 gün	14 gün veya daha fazla
Çiçek Hastalığı	Evet	30	7-17 gün	10-28 gün
Botulinum	Hayır	60-100	1-5 gün	Günlerce-Haftalarca
Risin	Hayır	Değişken	18-24 saat	Günlerce

(FM 3-11.22, 2007, ss. 3-6)

Diğer kitle imha silahlarına nazaran biyolojik ajanların atılması, yayılması ve dağıtılmasında uçak, insansız hava aracı, roket, füze, top, bomba, mayın, jeneratör vb. araçlar ile posta/kargo ya da haşarat/böcekler kullanılabilen, havalandırma sistemine, yiyecek/içeceklere enjekte edilen biyolojik ajanlarla sabotajlar gerçekleştirilebilmektedir (Kiremitçi, 2014, s.35).

17 Kasım 2019'da Çin'in Vuhan şehrinde ortaya çıkmasından 5 Mayıs 2023'de Dünya Sağlık Örgütüncü pandeminin artık küresel acil bir durum olmadığına açıklamasına kadar olan süre zarfında tüm dünyaya yayılarak 704,753,890 onaylı vakada 7,010,681 kişinin ölümüne ("Coronavirus Update Live", 2024) sebep olan Covid-19 virüsü insanların, toplumların ve devletlerin tüm yaşantılarını ve alışkanlıklarını değiştirdi. Turizm ve spor gibi faaliyetleri durma noktasına getirirken, eğitim, üretim, ticaret, inşaat ve ulaştırma gibi faaliyetleri de olumsuz etkiledi. Tabiri caizse hayatımızı alt üst etti ve hepimizin hafızasında unutulmayacak izler bıraktı. Bu sebeple ne zaman bir salgın hastalık çıksa, tekrar eve kapanacak mıyız, maske takacak mıyız gibi kaygı ve korkularımıza engel olamamakta ve hali hazırda etkilerini hissetmekteyiz. Tabii bu kadar kısa sürede yayılan, tüm dünyayı ve insanlığı politik, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik olarak etkileyen ve daha önce benzeri görülmemiş bu küresel salgına sebep olan virüsün Çin'in gizli biyolojik silah programıyla bağlantılı Wuhan kentindeki bir laboratuvardan kaynaklanmış olabileceğine yönelik iddialar da ortaya atılmıştır (Gertz, 2020).

Covid-19'un biyolojik silah olup olmadığına ilişkin iddialar devam ederken aslında biyolojik ajanların silah olarak kullanılmasına ilişkin ilk örnekler M.Ö VI. yüzyıla, Asurluların düşmanlarının içme suyu için kullandıkları su kaynaklarını insan ve hayvan ölümleri ile zehirlenmelerine kadar gitmektedir. M.Ö. 598'de Atinalı Solon, ishal yapıcı bir bitki olan *helledor*'u Krissa kenti kuşatmasında su depolarını zehirlenmek amacıyla kullanmış ve şehri ele geçirmiştir (Hüşan, 2010, s.4). 1346 yılında, Cenovalıların

Karadeniz'i kontrol etmek amacıyla kullandıkları Kırım'da bulunan Kaffa (Kefe) limanını kuşatan Tatarlar, o zaman Kırım'da süregelen veba hastalığından yoğun bir şekilde etkilenmiş ancak bu dezavantajı tersine çevirmeye karar veren Tatarlar, vebalı cesetleri mancınıklarla şehre fırlatarak kale içindekilerin de hastalığa yakalanması neticesinde kaleyi zapt etmişlerdir (Derbes, 1966, s.180). 1754 ve 1767 yılları arasında, Fransız ve Amerikan Yerlileri arasındaki savaşta Kızılderililere, İngiliz Mareşal Jeffrey Amherst'in tavsiyesiyle, çiçek hastalığının bulaştırılması ve bu sayede Amerikan Yerlilerinin nüfusunun azaltılması hedeflenmiştir. Ayrıca, 24 Haziran 1763 tarihinde Amherst'in astlarından biri olan Yüzbaşı Ecuver, hastanedeki çiçek hastalığı mikrobunun bulaşmış olduğu battaniye ve mendilleri Yerli Amerikalılara dağıtarak bu planı uygulamaya koymuştur (Christopher, Cieslak, Pavlin ve Eitzen, 1997, s.412). Aynı taktiği, 1710 yılında Rusya, İşveçlilere karşı uygulamıştır (Majumdar, 2019, s.25).

Birinci Dünya Savaşında, 1916-1918 yılları arasında Alman ajanların, şarbon ve at nezlesi virüslerini karşıt kuvvetlerin beslenmesi için ihracat edilecek çiftlik hayvanlarına bulaştırması (Rusya'ya ihraç edilen şarbonlu ve at nezleli Romen koyunları gibi) (Majumdar, s.25) biyolojik ajanların kullanılmasında değişik bir taktik olarak ortaya çıkmıştır. 1939 yılında, 10-15 bin Çinli işçiyle Çin'in Harbin şehrinin Ping Fan bölgesinde üç yıla yakın bir zamanda Japonya tarafından inşa ettirilen 150 binadan oluşan biyolojik silah araştırma merkezindeki laboratuvarlarda deneye tabi tutulan 10.000'den fazla kişi ya testler yüzünden öldüler ya da artık işe yaramadıklarından dolayı öldürüldüler (Harris, 1992, ss. 30-31). Japonya deneylerine Çin halkına karşı kullandığı biyolojik harp maddeleriyle devam etmiştir. Bu kapsamda, en az 11 Çin şehrine yönelik; suların ve gıda kaynaklarının biyolojik ajanlarla kirletilmesi, bakteri içerikli bomba atılması gibi yöntemleri içeren saldırılar neticesinde ortaya çıkan tifo, kolera ve veba salgınlarıyla on binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Mançurya bölgesinde de Japonlar uçaklardan veba mikrobunu taşıyan pirelerle dolu pirinçleri atmış, bunları yiyen fareler de veba mikrobunu taşıyor hale gelmiş, böylece hastalığın geniş bir coğrafya boyunca yayılması için gerekli koşullar yaratılmıştır. Milletler Cemiyeti, Japonya'nın Mançurya'da gerçekeştirdiği bu faaliyetleri araştırmak için bölgeye bir heyet gönderdiği zaman Japon askerleri heyetin gıdalarına da kolera bulaştırma girişiminde bulunmuşlardır (Kırçıçek, Arslantaş, İncedere, Öztaş ve Ateş, 2020, ss.10-11).

Japonya, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda biyolojik savaş programına son verirken, *Brusella bakterisi*, *antraks (şarbon)*, *botulinum toksini*, *tularemi*, *Q ateşi*, *stafilokokal enterotoksin B (SEB)*, *Venezuela at ansefaliti* gibi ajanlar üzerinde 1942 yılından itibaren çalışan ABD de 1969 yılında biyolojik silah programını durdurduğunu ilan etmiştir (Kırçıçek, 2020, s.11). ABD'nin ilanının hemen ertesinde 1972 yılında kabul edilen Biyolojik Silahlar Sözleşmesiyle, biyolojik silahların her türlü üretimi, taşınması ve saklanması kesin olarak yasaklanmıştır.² Ancak yedi yıl sonra, sözleşmenin imzalayıcılarından olan Rusya'nın, Sverdlosk askerî üssünde kazara şarbon sporunun

² [Biyolojik ve kimyasal silahların kullanımını yasaklayan ilk antlaşma; 17 Haziran 1925'te Cenevre'de imzalanan ve 8 şubat 1928'de yürürlüğe giren "Boğucu, Zehirleyici ve Benzer Gazların ve Bakteriyolojik Araçların Savaşta Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Protokol"dür (daha genel bilinen adıyla Cenevre Protokolü)].

havaya karışarak yayılması neticesinde 68 veya daha fazla kişinin iç kanamadan ölmesi (Keim, Walker ve Zilinskas, 2017, s.71) antlaşmanın etkinliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur.

Biyolojik silahlarla yapılan saldırıların geçmişine baktığımızda ilk biyo-terörist saldırı, 1984 yılında Rashneeshee adlı bir tarikat tarafından ABD’ de Oregon şehrindeki salata barlarının kasıtlı olarak *salmonella* ile kirletilmesiyle 751 kişinin enfekte edildiği vaka kabul edilmektedir (Török ve diğerleri, 1997, s.393; Tercan, 2020, s.43; Johnson, 2020). Yukarıda bahsedildiği üzere Mart 1995 yılında, Japonya’da, Tokyo Metrosu’na kimyasal sarin gazı ile saldırı düzenleyen Aum Shinrikyo terör örgütünün, aynı şehirde şarbon ve *botulismus* saldırısı da düzenlediği, fakat bilinmeyen nedenlerle başarısız olduğu açıklanmıştır (Serinken ve Kutlu, 2009, s.188). 11 Eylül 2001 terörist saldırılarından bir hafta sonra ABD postalarındaki şarbonlu mektuplarla yapılan saldırılarda beş Amerikalının öldürülmesi ve 17 kişinin hastalanması biyolojik teröre dair diğer bir vakadır (“Amerithrax or Anthrax Investigation”). Neticede, güçsüzlerin imkân ve kabiliyetleri nedeniyle güçlülere karşı kullandığı bir strateji olarak görülen terör eylemlerinin doğasına uygun olarak fakir ülkelerin kitle imha silahı olarak adlandırılan biyolojik silahlar; üretimlerinin ve kullanımlarının kolay, maliyetlerinin düşük, etkilerinin uzun süreli olması, geniş bir kitleyi/bölgeyi kapsamaması ve suçlunun bulunmasının zorluğu nedeniyle terör örgütleri tarafından vazgeçilmez bir araç olarak görülmeye devam edilecektir.

1 megatonluk bir nükleer bomba 300 km²’lik bir alan içinde korunmasız halkın %90’ını öldürebilir. 15 tonluk bir kimyasal silah 60 km²’lik bir alandaki halkın %50’sini öldürebilir. 10 tonluk bir biyolojik silah, 100.000 km²’lik bir alandaki halkın %25’ini öldürür ve %50’sini hastalandırır (Bozbiyık ve diğerleri, 2001, s.386). Biyolojik silahların etki alanının daha geniş ve maliyetinin daha ekonomik olduğu, kitlesel imha silahlarının karşılaştırıldığı BM’in Ağustos 1969 tarihli raporundaki tabloda da görülmektedir.

Tablo 2.3: Stratejik bir bombardıman uçağından tek seferde atılacak Nükleer, Kimyasal ve Bakteriyolojik (Biyolojik) Silahların Etkilerinin Karşılaştırması

Silah Tipi			
Kriter	Nükleer (Bir silah)	Kimyasal (15 ton sinir ajanı)	Bakteriyolojik (Biyolojik) (10 ton)*
Etkilenen bölge	300 km ² ’ye kadar	60 km ² ’ye kadar	100.000 km ² ’ye kadar
Etkinin başlamasından önceki zaman gecikmesi	Saniyeler	Dakikalar	Günler
Yapılara olan zarar	100 km ² ’lik bir alanda yıkım	-	-
Diğer etkiler	2.500 km ² alan 3-6 ay boyunca radyoaktif kirlenme	Ajanın direncine göre birkaç günden haftalara kadar süren kirlenme	Olası salgın veya yeni endemik hastalıkların oluşması
Saldırı sonrası etkilenen alanın normal kullanımı	Saldırıdan 3-6 ay sonra	Kirlenme süresince kısıtlı	Salgının azalması veya kuluçka döneminin bitiminden sonra
İnsan üzerinde maksimum etki	%90 ölüm	%50 ölüm	%50 hastalık, tıbbi tedavi olmazsa %25 ölüm
Araştırma, geliştirme ve üretim yeteneğine birden çok yılı kapsayan yatırım**	5.000-10.000 milyon dolar	1.000-5.000 milyon dolar	1.000-5.000 milyon dolar

* Etkinin neden olduğu hastalıktan ölüm oranının hiçbir tıbbi tedavi mevcut değilse yüzde 50 olduğu kabul edilmiştir.

** Araştırma, geliştirme ve üretim tesislerine yönelik kümülatif yatırımların önemli ölçüde bağımsız bir kabiliyete ulaşılması maksadıyla yapılmıştır. Bireysel silahlar bu toplam yatırımdan bağımsız üretilebilir.

(“Chemical and bacteriological”, 1969)

2.3. Radyolojik Silahlar

Radyolojik silahlar, diğer kitle imha silahlarının aksine toplu katliam saldırıları yerine terör veya siyasi maksatlı olarak daha kısıtlı hedefleri; personel, malzeme, tesisler ve araziye radyoaktif madde ile kirleterek zarar veren ya da etkisiz hale getiren silahlardır. Bu yüzden kitle imha silahı yerine kitle kargaşa/düzen bozucu silah olarak da adlandırılır. Kirli bomba olarak da adlandırılan radyolojik silahların bir tipi olan radyolojik atma cihazları, radyoaktif materyal ile geleneksel dinamit gibi bir patlayıcının birleşiminden oluşur. Yüksek dozda doğrudan radyasyona maruz kalma; hücre ölümüne, organ fonksiyonlarının bozulmasına ve büyük yanıklara neden olarak, birkaç saat içerisinde ölüme sebebiyet verebilir. Bununla birlikte kirli bomba sonrası atmosfere yayılan radyoaktif gazlar, doğrudan solunarak veya gıda zinciri ile insanlara bulaş olarak daha geniş bir alanda risk oluşturur (Ali Ekři, 2016, s.1492). Çođu radyolojik saldırı senaryosunda, sadece birkaç kiři iyonlaştırıcı radyasyona maruz kaldıktan hemen sonra ya da kısa bir süre sonra ölümler, birçok insan saldırıdan sonraki birkaç yıl ila on yıl içinde kansere yakalanabilir. Böyle bir saldırı paniğe yol açabilir, dekontaminasyon (radyasyondan arınma) ihtiyacı ve olası kirlenmiş yapıların yıkılması ve yeniden inşası nedeniyle yüksek ekonomik maliyetlere neden olabilir (Kuna, Hon ve Patočka, 2009, s.85).

Radyolojik silahların saldırı aracı olarak kullanılmasının geçmişine bakıldığında; 1993 sonlarında Rusya mafyası tarafından Moskovalı iş adamı, ofisine yerleştirilen gama ışını yayan bir bitki ile öldürölmüştür (Williams ve Woessner, 1996, s.44). Radyolojik maddelerin en önemli devlet altı kullanımı, 23 Kasım 1995’te gerçekleşmiştir. Çeçen gerilla lideri şamil Basayev, Rus televizyon kanalı NTV’ye, Moskova çevresinde radyoaktif sezyum saklandığını duyurmuştur. Bu duyurunun ardından Moskova’nın İzmailovo Parkı’nda dinamit ve *sezyum-137* kullanılarak oluşturulan 32 kg’lık bir kutu içindeki kirli bomba keşfedilmiştir. Bomba, patlatılmasa da kaos ortamı yaratılmıştır (Umbach, 2003, s.34; Cameron, 1998, s.15). Terörist bir saldırı olmasa da 1987 yılında Brezilya’nın Goiana kentinde, iki yetişkinin klinikteki bir sezyum kaynağını kırarak açması ve çocuklara içerisindeki parlayan maddeyle oynamasına izin vermesi neticesinde dört kişinin ölmesi, 249 kişinin kontamine olması ve binlerce m³ toprağın arındırılmak zorunda kalması radyoaktif maddelerin öldürücü gücünü göstermesi açısından trajik bir olay olarak tarihe geçmiştir (Sopko, 1996/97, ss.7-8).

2.4. Nükleer Silahlar:

Nükleer silahlar, bir atomun parçalanması veya iki atomun birleşmesiyle açığa çıkan enerjiyle çalışır ve tek bir tanesinin bile bir şehri yok edebilecek yıkıcı güce sahip olması nedeniyle insanlık tarihinde bilinen en yıkıcı etkiye sahip silahlardır. Nükleer silahların etkisi; nükleer silahın tasarımına, etki alanına, patlamanın yüksekliğine, meteorolojik şartlara göre değişmekle birlikte, ısı etkisiyle; ciltte hasara, malzemelerde deformasyona, orman yangınlarına, saatte yüzlerce kilometre hıza ulaşan basınç

dalgasıyla; kara, hava ve deniz sabit ve hareketli platformlarının yıkılmasına veya imhasına, personelin ölümüne, ışık etkisiyle; geçici veya kalıcı körlüğe, açığa çıkan radyasyon nedeniyle radyasyon hastalıklarına, infilaktan hemen sonra mantar biçimindeki bulutla yükselen radyoaktif maddelerin yere dökülmesi ile oluşan nükleer serpintiyle de canlılarda kusma, bulantı, baş ağrısından ölüme sebep olur, su ve gıda ürünleri kullanılmaz hale gelir, uzun vadede tüm bu etkiler ve ortaya çıkan tüm atıkların etkilerine maruz kalanların ölümüne veya kanser ve genetik hasar da dâhil olmak üzere sağlık sorunlarına yakalanmalarına, bitkiler ve su kaynakları başta olmak üzere tabiatın kirletilmesi sonucu kalıcı çevre sorunlarına neden olur.³ ().

II. Dünya Savaşında, ABD'nin herhangi bir ahlakî norma bağılı kalmadan ve sivillere verilen zararı en aza indirmek gibi temel savaş kurallarını hiçe sayarak 6 Ağustos 1945'te, Japonya'nın Hiroşima şehrine attığı küçük çocuk (little boy) olarak adlandırdığı atom bombasıyla Hiroşima'nın yüzde 70'ini yok etmesi ve üç gün sonra da Nagazaki'ye şişman adam (fat man) adlı bombayı atması sonucu 195 bin nüfuslu Nagazaki'nin yarısını yok etmesiyle Japonya'nın savaşma azmi ve iradesi kırılmış, savaş sona sona ermiş, dünya siyasetini kalıcı olarak etkileyen Soğuk Savaş dönemi de başlamıştır.

Nükleer silah teknolojisi de teknolojik gelişmelerle birlikte değişime uğramış, etkinliği artmıştır. Sadece bir tane Ohio sınıfı balistik füze denizaltısı, Hiroşima'ya atılan bombanın altı kat daha güçlüsü 24 Trident II (D5) tipi başlıklar taşımaktadır. Üzerindeki başlıklar ile söz konusu denizaltı Hiroşima'daki saldırının 1000 katını gerçekleştirme gücüne sahiptir (Scharre, 2021, ss. 229-230). Ayrıca, ABD'nin 1 Mart 1954 yılında denediği hidrojen bombası 15 megaton enerji açığa çıkarmıştır. Bu, Nagasaki'ye atılan bombadan 7,500 kat daha fazla yıkım gücüne eşittir (Kıbaroğlu, 2002, s.10.) Her ne kadar iki nükleer süper güç ABD ve Rusya 1962 Küba füze krizinde nükleer silahları kullanmadaki isteksizliklerini alenen göstermiş olsalar da 11 Eylül saldırısının akabinde, basına sızan ABD'nin kendisine yönelik tehditleri uluslararası terörizm kategorisine sokarak nükleer silahları hiçbir kayıtla sınırlamadan tek taraflı kullanılmasını öngören "Nükleer Stratejinin Gözden Geçirilmesi" başlıklı rapor (Özgür, 2006, ss.78,79) ve Rusya Parlamentosu'nun, Moskova'nın nükleer silah denemelerinin yasaklanmasını öngören "Kapsamlı Nükleer Testlerin Yasaklanması Anlaşması"ndan geri çekilme sürecini onaylaması ("Rusya Parlamentosu'nun üst", 2023) geçmişteki nükleer dengenin devam ettiğine yönelik kuşkuları tekrar zirveye çıkarmıştır.

3.İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI

Yukarıda anlatıldığı üzere geçmişi milattan önceki yıllara dayanan kitle imha silahlarının en korkutucusu olan nükleer silahlar, II. Dünya Savaşında sadece oyun değiştirici olmamış, aynı zamanda Doğu-Batı rekabeti ve ittifak ilişkilerindeki her önemli konunun arka planında yer almıştır. Ancak, nükleer silahların milyonlarca insanın ölümüne hatta dünyanın yok olmasına sebep olabilecek

³ Nuclear Secrecy adlı interaktif araç, belirli bir nükleer patlamanın etkilerini simüle etmek için kullanışlıdır.

kapasiteye sahip olması nedeniyle, nükleer felaketten çekinen ülkeler savaşların seyrini değiştirmek ve karşı tarafı caydırmak için yeni devrim yaratacak oyun değiştirici teknolojik arayışlara girmiştir. Baş döndürücü hızla gelişen bilim ve teknolojinin savaşı doğrudan etkilediği günümüzde, “kendisini kullanan insanı taşımayan, kaldırma kuvveti oluşturmak için aerodinamik kuvvetleri kullanan, kendi başına uçabilen veya uzaktan kumanda edilebilen, sarf edilebilir veya yeniden kullanılabilir ve öldürücü veya öldürücü olmayan faydalı yük taşıyabilen motorlu hava aracı” (“Türkiye İHA Sistemleri Yol Haritası [2011-2030]”, 2011) olarak tanımlanan İnsansız Hava Araçları (İHA) ve SİHA’lar sahip oldukları gelişmiş kameralar, algılayıcılar, radarlar ve silah sistemleri ile bölgesel çatışmalarda ve savaşlarda kullanan tarafa büyük bir avantaj sağlayarak savaşların seyrini değiştirmiş ve askerî alanda devrim yaparak en büyük tehdit olarak görülen nükleer silahların yerini almıştır.

Askerî amaçlarla kullanılan ilk İHA kullanımı; 1848-1849 yıllarında İtalya yarımadasının kuzeydoğusunu kontrol eden Avusturya’nın, Venediklilerin isyanıyla karşı karşıya kaldığı dönemde, Venedik şehrinin bombalanmasında kullanılan insansız-pilotsuz sıcak hava balonuna (Kozera, 2018, s.18) kadar gitmekle birlikte ilk modern İHA’ların eklenecek silah taşıma kapasiteleri ile birlikte Silahlı İHA’lar (SİHA) olarak ABD tarafından 2002 yılından itibaren Yemen, Afganistan ve Irak’ta kullanılmaya başlandığı ve SİHA’ların; Karabağ Savaşı, Ukrayna-Rusya Savaşı ve Bahar Kalkanı Harektinde, oyun değiştiren olarak ön plana çıktığı grlmektedir.

Savaşın beraberinde getirdiği karmaşa içerisinde, aynı anda müşterek harekt icra eden ve harekt alanında süratle yer değiştirebilen çok farklı sistemlerin gerçek zamana yakın takip edilmesi ve müşterek resmin oluşturulmasında vazgeçilmez unsur olarak ortaya çıkan İHA’ların, etkin bir komuta ve kontrol sisteminin kurulmasında, dolayısıyla da komutanların zamanında ve doğru karar almalarında vazgeçilmez unsurlar olarak ortaya çıktığı ve bu yönüyle yukarıda belirtilen harektların icrasında yadsınamaz rolü olduğu açıktır.

II. Dünya Savaşı’nda kitlesel imha silahları (atom bombası) harbin seyrini nasıl etkilediyse, görüntü, sinyal ve akustik istihbarat sağlayan, lazer güdümlü mühimmatlar için işaretleme yapabilen, gece görüş sistemleri için lazer aydınlatması ve hassas hedef koordinatı sağlayan, karar vericilere anlık veri aktaran ve hava savunma sistemleri ile diğer hedefleri etkisiz hale getiren SİHA/İHA’lar da bu özellikleriyle harektların seyrini etkilemiştir. Elektronik harp unsurları ile uyumlu olarak kullanılan SİHA/İHA’ların, sürü şeklinde yoğun olarak kullanıldığı bu hareketlerde; SİHA/İHA’lar üzerlerinde taşıdıkları silahlar ile avcı rolüyle sürekli taarruz gerçekleştirirken, gözcü rolüyle de taşıdıkları elektro optik kameralar vasıtasıyla harekt merkezlerine anlık bilgi aktarımı ve lazer hedef işaretleme sistemi vasıtasıyla hava kuvvetleri ve topçu unsurları için hedef işaretleme yapmak suretiyle de ateş gücünün ve komuta kontrolün etkinliğini arttırmış, mekanize ve yaya birliklerin de manevrasını kolaylaştırmıştır.

SİHA/İHA tehdidinin farkına varan ve dünyanın değişik yerlerinde de saldırılarına maruz kalan ABD Ordusu, hızla gelişen insansız hava araçları/drone tehdidine karşı nasıl etkili savunma yapılacağı konusunda askerleri eğitmek amacıyla Oklahoma'daki Fort Sill'de 16 Ekim 2023'te dron savunma okulu açtı. Okulda, kursiyerlere, gökyüzünde hızlı hareket eden düşman dronlarını tespit edebilecek en iyi sensörleri belirlemeleri, düşman İHA'larını düşürmek için modifiye tüfekler ve yönlendirilmiş enerji lazerleri dâhil olmak üzere hem modern hem de geleneksel silahların kullanılması öğretilmektedir (Saballa, 2023). ABD bu yönde bir adım atarken Rus Senatör, Artem Sheikin'in tüm Rus okul çocuklarına savaş uçağı kullanmanın temellerinin ve düşmanın insansız hava araçlarına (İHA) karşı koyma yollarını açıklaması da mücadelenin başka bir boyutunu ortaya koymaktadır (Baniya, 2023).

“Teknolojik gelişmeler bağlamında strateji teorisini güncelleyemeyenler, nitelikli ve rekabetçi askeri güç geliştiremezler ve de mücadelelerini muvaffakiyetle sürdüremezler” (Toptaş, 2023) prensibi çerçevesinde KİS ve İHA'lardan sonra gelecekteki çatışmaların seyrini ve şeklini değiştirecek, harekât alanının vazgeçilmez sistemi olarak asimetrik etki ve yeni devrim yaratacak sistem söz konusu sistemlerin birleşimi, Kitlese İmha Silahlarına sahip İHA'lar –KİHA- olabilir mi sorusunun cevabı sonraki bölümde incelenecektir.

4.İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ KİTLE İMHA SİLAHLARI İLE KULLANIMI, KİHA'LAR

Yukarıdaki bölümlerde anlatıldığı üzere KİS'ler bir bütün olarak düşünüldüğünde öldürücü/yıpratıcı/etkisiz hale getirici kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer ajanlar/maddeler ne kadar önemliyse bunları atan sistemler de KİS'lerin vazgeçilmez kritik parçasıdır. Bu kapsamda, günümüzde otonom sistemlerin en etkili unsuru olan İHA'lar KİS dağıtım araçları olarak uyarlanabilir mi ya da uyarlanmış modelleri mevcut mudur sorusu endişe kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. ARGE çalışmaları sonucunda KİHA'lara sahip olan tarafın, KİS ve SİHA/İHA örneklerinde olduğu gibi asimetrik etkiyle daha kısa sürede, minimum zayıyla ve asgari kaynak ayırarak zafere ulaşabileceğine yönelik çıkarım yapmak mümkündür. Bununla birlikte, geçmişi çok öncelere dayanan KİS'lere ve harp tarihine yeni giren İHA'lara karşı alınan tedbirler zaman içinde elde edilen tecrübeyle ve teknolojiyle uyumlu olarak gelişse de KİHA tehdidi tam olarak tanımlanmadığından KİHA'lara karşı alınacak önlemlere ilişkin bir gelişme kaydedilmemiştir.

SİHA'ların kullanımı uluslararası hukuk açısından meşru kabul edilirken, KİHA'ların kullanımı etik, hukukî ve çevresel riskler nedeniyle uygulanabilir bir seçenek olmamakla birlikte kullanan tarafa stratejik, operatif ve taktik seviyede önemli avantajlar sağlayacaktır.

Stratejik seviyede; sınır ötesindeki komuta ve yönetim kademesine/terör örgütünün lider kadrosuna/alt yapı ve stratejik noktalara saldırı maksatlı kullanılabilmesi kapsamında, SİHA'ların veya SİHA'lardan

menzil, hız, taşıma kapasitesi ve savunma sistemleri yönünden daha etkin olan savaş uçaklarının, KİHA'lara kıyasla bu tür görevlerde daha etkili olacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte mevcut yük, menzil gibi imkân ve kabiliyetleri ve sınırlamaları göz önünde bulundurulduğunda, operatif ve taktik seviyede, hava savunma sistemlerini veya komuta merkezlerini vurmada, küçük birlikleri veya konvoyları etkisiz hale getirmede, ikmal yollarına ve lojistik altyapılarına saldırılar düzenlenmesinde KİHA'lar etkili olacaktır.

KİHA'lar, taarruz harekâtında; asıl muharebe hattındaki veya temastaki kuvvetlere kullanılması halinde, geniş bir alanı etkileyerek cephenin yarılmasına, karşıt kuvvetler üzerinde moral çöküntüsüne ve hızlı bir şekilde mevcut ihtiyatların muharebeye kanalize edilmesine kolaylık sağlayacaktır. Ancak, karşıt kuvvetin elektronik harp kabiliyeti, olumsuz hava koşulları (rüzgâr, türbülans, buzlanma), veri bağlantısının kopması gibi faktörler kimyasal silahların yayılımını tahmin edilemez hale getirip dost birliklere zarar verme riskini artıracaktır. Ayrıca, cephelerin klasik savaşlara nazaran daha az belirgin olduğu muharebelerde de aynı kapsamda dost unsurların etkilenme olasılığı yüksek olacaktır. Bu kapsamda, düşman unsurlarına yapılacak KİHA'lı saldırılarda öncelikle aldatma ve istihbarat tedbirleri kapsamında İHA'larla keşfi müteakip KİHA'ların kullanılması da uygun bir hareket tarzı olacaktır.

Düzenli ordular tarafından da özellikle tespiti daha zor küçük boyutlu KİHA'lar başta olmak üzere çeşitli tip ve ebattaki KİHA'lar ile geri bölgedeki stratejik hedefler ve ikmal kanallarına yapılan saldırılar ile karşı tarafın hareketi yavaşlatılabilecektir. Müteakip safhada da mevcut KİS'in etki çapına göre yeterli emniyet mesafesi bırakılarak asıl muharebe hattındaki ve ihtiyattaki birlikler asıl muharebe hattını geçmeden termal/radyasyon/biyolojik etkiyle, basınç dalgasıyla, kimyasal zehirlenme yoluyla etkisiz hale getirilecek ya da imha edilebilecektir.

Taktik ve operatif seviyede KİHA'ların etki alanı SİHA'lara nazaran daha geniş çapta olacağından savunma harekâtında savunan taraf sürekli olarak KİS'lere yönelik görevin gerektirdiği koruyucu durum çerçevesinde sürekli teçhizatlı olmak durumunda olacak, bu nedenle de fiziksel ve psikolojik olarak yıpranacaktır. Ayrıca, hava üstünlüğü yönünden dezavantajlı durumda bulunan düzenli ordular ve terör örgütleri; hava saldırılarından ve görmeyerek atışlardan korunma, gizlenme ve muharebe/saldırı için gerekli hazırlıkları yapma, ikmal akışını güvenli bir şekilde gerçekleştirme kapsamında güvenli alan sağlayan tünelleri savunma harekâtında ve asimetric savaşlarda yoğun olarak kullanılmaktadırlar. KİHA'lar, tünel içindekilere nüfuz edilmesi kapsamında etkili bir silah olacaktır. Ancak, tünellerin KİHA saldırısı sonrası ele geçiren kuvvet tarafından da kullanılması mümkün olmayacaktır.

SİHA'lara karşı alınacak önlemlerle uyumlu olarak; personelin eğitimle farkındalığının artırılması, hava gözcüsü ve devriye gibi güvenlik unsurlarının aktif şekilde kullanılması ve toplu halde bulunmaktan kaçınılması gibi pasif tedbirler ile elektronik harp yöntemleriyle sinyal karıştırma ve köreltme, lazer silahları, tüfekler ve ağ silahlarının kullanılması gibi aktif tedbirler KİHA'lara karşı

alınabilir. Bunlara ek olarak, koruyucu maske ve elbise giyilmesi, tıbbi müdahale ekiplerinin her zaman hazır bulundurulması ve dekontaminasyon faaliyetleri için gerekli planlama ve hazırlıkların yapılması da önemlidir.

KİHA'lar kullanıldığında ya da kullanabildiğinde, kullanana fayda/mahsur sağlayacak muhtemel durumları teknik kıstaslar çerçevesinde incelediğimizde;

Özellikle meteorolojik şartlardan dolayı süratli bir şekilde yayılan ve geniş etki alanına nüfuz eden kimyasal savaş ajanlarının hedefe ulaştırılmasında oluşabilecek hatalar başta kullanıcı olmak üzere, hedef haricindeki canlı ve cansız nesnelere de etkileyecektir. Örneğin; *botulinum* toksini ile yüklenmiş bir SCUD füzesi, uygun sistem ve meteorolojik koşullarda atıldığında 3700 km²'lik bir alana toksini dağıtabilir (Kılıç, 2006, s.5). Tabii ki bu örnekte olduğu gibi kimyasal silahın kullanımında oluşabilecek hataya meteorolojik şartlardaki olumsuz durumlar da eklendiğinde kullanan açısından telafisi olmayan bir sonuç doğuracaktır. Uydu ve ağ destekli olarak hedefleri nokta atışıyla imha etme kabiliyetleri nedeniyle KİHA'lar karadan havaya ve karadan karaya olan platformlara göre KİS'lerin kullanımında daha avantajlı durumdadır.

Devlet dışı aktörlerin, ABD'nin II. Dünya Savaşında atom bombalarını attığı B-29 uçaklarına sahip olması düşünülemez ancak yaygınlaşan ve kolaylıkla ulaşılabilir hale gelen İHA'ların KİS'li –KİHA- olarak terör örgütleri tarafından kullanılması mümkündür. B-29 gibi uçaklarla kıyaslandığında yük taşıma kapasitesi ve menzil yetersizliği gibi dezavantajlara sahip olan KİHA'lar terör örgütlerinin; toplumda korku yaratarak toplumun güvenlik ve istikrarını sarsma, devlete olan güveni zedeleme gibi hedeflerine ulaşması için ideal araç olacaktır. Ancak, teröristlerin elde edilmesi en zor silahlar olan ve kullanımı için yüksek kapasiteli bir KİHA gerektiren nükleer silahlar yerine eylemlerini gerçekleştirmek için daha ucuz ve elde edilmesi kolay, daha basit KİHA'larla kullanımı imkân dâhilinde olan kimyasal ve biyolojik ajanları tercih etmesi daha uygun alternatif olacaktır. Örneğin, Japonya'da, Tokyo Metrosu'na yapılan kimyasal sarin gazı saldırısının devamında Mayıs ve Haziran 1995'te 130 adet Aum Shinrikyo barınağına düzenlenen operasyonda şehirlerin üzerinde uzaktan kumandalı helikopterler kullanılarak sarin gazı bırakılmasının planlandığı tespit edilmiştir (Chandler ve Backschies, 2011, s.154.). 30 yıl önceki teknolojiyle, bu tip saldırıyı planlayan terör örgütleri şu anki teknoloji ve küreselleşmenin getirdiği bilgi yayılımında daha kapsamlı saldırı icra etmeye muktedir olacaktırlar. Bu sebeple, terör örgütleri KİS'lerde olduğu gibi KİHA'ların kullanımına teknik kısıtlamalardan (KİHA'ların karmaşık yapısı, maliyeti, yapımı, eğitimi, taşınması, konuşlanması, kullanılması, emniyetinin alınması vb.) ziyade stratejik kısıtlamaları (KİHA kullanımından ötürü örgüt içinde ve destekleyen grup tarafından kınanması, itibar kaybı, örgütün meşruiyetinin kaybolması, dengesiz toplu katliam yapan bir aktör olarak lanse edilmesi, karşı tarafı misilleme yapmaya zorlama, siyasi hedefin gerçekleştirilmesinde uygun araç olup olmadığı vb.) dikkate alarak karar verecektir (Forest, 2012, ss. 54-58).

Bu varsayıma yönelik bir örnek verecek olursak, şarbon sporlarına erişimi olan ve Sarin kimyasal ajanını üretme kapasitesine sahip bir devletin ya da grubun en az 50 kg'lık bir yükü (sıvılaştırılmış biyolojik veya kimyasal ajan ve püskürtme donanımı dâhil) en az 150 km uzaklıktaki bir hedefe püskürtmeyi, bu kapsamda muharebe sahasının belirli bir alanına, bir su kaynağına ya da küçük bir şehre yaymayı hedeflediğini farz edelim; söz konusu kitle imha silahını dağıtmak için 50 kg faydalı yüke ve 185 km menzile sahip dokuz saatlik bir havada kalma süresine sahip bir İHA (örneğin Pioneer- maliyeti yaklaşık 500.000 \$) yeterli olacaktır. Bu örnekte olduğu gibi; taşınabilir, karmaşık bir fırlatma platformu gerektirmeyen, en az teknik destek ve eğitim ihtiyacı olan bir İHA ile söz konusu saldırı kolaylıkla gerçekleştirilebilecektir. Tabii ki, devletin ya da devlet dışı aktörün maddî ve teknik yönden imkânları ne kadar fazla olursa, üretilebilecek KİHA'nın yetenekleri daha fazla olacaktır. Bu noktada, önemli bir husus da, KİHA tespit edildiğinde uluslararası silahsızlanma ve yayılmanın önlenmesi antlaşmaları çerçevesinde ilgili uluslararası örgütler ve diğer devletler KİHA üretimini durdurmak için her türlü çabayı gösterecektir (Renehan, 1997, s. 28).

Uçaklardaki oto pilotların hava yolculuğunu güvenli hâle getirdiği gibi otonom sistemlere sahip SİHA/İHA'lar da büyük bir hassasiyete sahip sistemler olarak güvenilirliğini muharebelerde kanıtlamışlardır. Ancak, SİHA/İHA'lar gibi tüm sofistike otomasyonların milyonlarca kod satırından olduğu (örneğin; F-22 için 1,7 milyon, F-25 için 24 milyon ve modern lüks bir otomobil için yaklaşık 100 milyon kod satırı gerekmektedir) ve yazılım endüstrisindeki hata oranı 1000 satır kod başına 15 ila 50 hata olarak saptandığı gerçeğinden hareketle, istenmeyen kazalar olması ya da bilgisayar korsanları tarafından yapılacak müdahalelerle sistemlerin yanlış yönlendirilmesi ihtimal dâhilindedir (Scharre, 2021, ss.195-210). 2023 Mayıs ayında Londra'da düzenlenen Geleceğin Hava ve Uzay Muharebe Yetenekleri Zirvesi'nde ABD ordusu tarafından sahnelenen simüle edilmiş bir testte, yapay zekâ tarafından kontrol edilen bir hava kuvvetleri insansız hava aracı, görevini gerçekleştirme çabalarına müdahale etmesini önlemek için operatörünü öldürdüğu haberi sonradan yalanlansa da bizlere yapay zekânın korkunç yüzünü göstermiştir (“Yapay zekâ destekli”, 2023; “Simulation of AI”, 2023).

Ayrıca, SİHA'larla yapılan saldırılarda saldırıyı yapanın kimliği ve saldırının etkisini tespit edip etkilerine yönelik müdahale yapılabilirken, gizlilik içerisinde yürütülecek KİHA saldırısını gerçekleştiren/destek vereni, zayıatı ve hasarı tespit etmek kolay olmayacaktır. Bununla birlikte olaya müdahale edecek tıbbî personel eksikliği veya yetersizliği de büyük bir problem olarak ortaya çıkacaktır.

5.SONUÇ

20'nci yüzyılın sonlarından itibaren etkin bir şekilde süper ve bölgesel güçler tarafından kullanılan SİHA/İHA'ların, gelişmekte olan ülkeler ve terörist gruplar gibi devlet dışı aktörler tarafından da farklı boyutta, etkinlikte ve özellihte dron veya maket uçak gibi basit nitelikte türevlerinin imkân ve

kabiliyetleri ölçüsünde KİS'lerin dağıtımında kullanılabileceği, bu makalede anlatılan KİS ve İHA'larla yapılan saldırılar da göz önüne alındığında bu potansiyelin ileride bir küresel güvenlik sorununa dönüşme ihtimalinin azımsanmayacak derecede yüksek olduğu kıymetlendirilmektedir. KİS kullanmak isteyen ancak bunu başka bir yolla yapacak teknolojik kapasiteye sahip olmayan bir aktör için KİHA'lar imkân ve kabiliyetler, maliyet, ulaşılabilirlik, gizlilik, eğitim ve teknik destek konularındaki avantajlarıyla cazip ve uygulanabilir bir seçenektir. KİHA'ların kullanımına yönelik ihtimal az dahi olsa, KİHA'ların yapay zekâ ve sürü İHA konsepti çerçevesinde kullanıldığında etkileri ciddi boyutta ve küresel çapta olacağından söz konusu tehdide karşı tedbir geliştirilmesi gerekmektedir.

Geçmişe bakıldığında devletlerin ve toplumların güvenliklerini sağlamak ve çıkarlarını korumak için antik ve orta çağda paralı askerlik sistemine başvurdukları, (Özalp, 2009, ss. 59-62) modern devletlerin doğuşundan itibaren de özel orduların yok edildiği, devlet tarafından kontrol edilen profesyonel silahlı kuvvetlerin kurulduğu, (Bayrak, 2019, s.60) ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 50'li ve 60'lı yıllarda Üçüncü Dünya ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamaları ile birlikte, paralı askerlerin ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşmeyle birlikte, eylem alanlarının genişliği ve çok farklı tipolojileri nedeniyle, özel askerî firmaların (Özalp, s. 62) devletler tarafından güvenliklerini ve çıkarlarını koruma kapsamında kullanıldığını görülmektedir. Bununla birlikte, tahribat gücü yüksek KİHA tehdidine yönelik alınacak tedbirler yüksek teknoloji ve merkezi bir güç gerektirdiğinden profesyonel ordu hariç diğer güvenlik sistemlerinin etkisizleşeceği, ordunun ön plana çıkması nedeniyle devletlerin otoritelerini sağlamlaştıracağını, bazı devletlerin de de totaliter rejime dönüşebileceği öngörülmektedir.

Günümüzde ise Rusya'nın, Ukrayna'nın savaşıma azim ve iradesini kırmak maksadıyla taktik nükleer silahlara başvurabileceğine yönelik iddiaların ve tartışmaların yoğun olduğu bu dönemde, KİHA'ların denenmesi ihtimal dâhilinde görülmektedir. Ancak, KİHA'ların taktik çerçevede sınırlı hedeflere kullanımı halinde bile söz konusu saldırıların diğer aktörler (NATO, AB ve ABD gibi) tarafından 2003'teki Irak askerî müdahalesinde olduğu gibi yorumlanması neticesinde, savaşın katılan aktörler ve kullanılan silahların yoğunluğu kapsamında büyüyebileceği, bölgesel savaştan Avrupa ve Atlantik ötesini kapsayan topyekûn harbe dönüşeceği ihtimalinin de rasyonel aktörler tarafından dikkate alınacağı kıymetlendirilmektedir.

Neticede, KİHA'ların stratejik, operatif, taktik ve teknik seviyede kullanılması ihtimali yukarıda belirtilen faktörler bağlamında göz önünde bulundurulduğunda ve bazı devletler ile devlet dışı aktörlerin KİHA'lara yönelik çalışmalarının olduğu, sadece ne derecede, ne zaman ve hangi tehdide karşı kullanılacağına ilişkin karar alma mekanizmasının işletilmesinin beklendiği farz ve kabul edildiğinde, tüm devletlerin meşru müdafaa kapsamında karşı tedbir ve kabiliyetlerini geliştirmeye yönelik çalışmalarına başlamaları ya da hız vermeleri gerekmektedir. Bu kapsamda, stratejik düzeyde

karar alma sorumluluğu olanlar, KİHA'lara yönelik caydırıcılık ve savunmayı bir arada ele alan yaklaşım çerçevesinde alınacak tedbirlerin teknolojik kapasite, iş birliği ve eğitim gibi unsurlarla desteklenmesini sağlamalıdır. Güvenliğin tek sağlayıcısı olarak görülen devlet algısının anlamsızlaştığı küreselleşme çağında, devletler, uluslararası örgütler ve uluslararası toplum objektif olarak birlikte hareket etmeli, KİHA'ların üretimine ve kullanımına yönelik caydırıcı ve sert tedbirler alarak çok sayıda insanın hayatını ve tabiatı yok olmaktan kurtarmalıdır. Aksi takdirde, KİHA'lar kullanılarak gerçekleştirilecek veya devamında kullanılacak nükleer silahlarla icra edilecek III. Dünya Savaşı sonunda yaşanacak felaketin boyutu o kadar büyük olacaktır ki savaşın sonunda yeni bir düzeninin kurulacağı bir dünya da kalmayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ateş, H. (2020). İnsansız Hava Araçlarının Temel Esasları. (Ed.) Ateş H., Düzgün M. *İnsansız Hava Araçları Temel Bilgiler ve Kullanım Alanları* içinde (ss.1-16). Nobel Yayınları.
- Bayrak, E. (2019). Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi* 68(1), 57-82. doi: <https://doi.org/10.33629/auhfd.553895>.
- Baniya, S. (2023). Russian children to learn how to use combat drones at school. Erişim adresi: <https://www.euronews.com/2023/07/24/russian-children-to-learn-how-to-use-combat-drones-at-school>
- Bilgici, Z. (Ağustos 2014). Siperin Üstüne Çöken Gaz Bulutu. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 56-61.Bozbiyık A, Hancı İH, Özdemir Ç, Demirkan Ö. (2001). Nükleer Silahlar Üretimi ve Etkileri. *STED*. 10(10), 386-387.
- Cameron, G. (1998). The Likelihood of Nuclear Terrorism. *Journal of Conflict Studies* 18(2), 131-151.
- Chandler, R.W. ve Backschies, J.R. (2011). *Savaşın Yeni Yüzü: Kitle İmha Silahları ve Amerika'nın Okyanus Aşırı Askerî Stratejisinin Yeniden Hayata Döndürülmesi*.
- Christopher G.W, Cieslak T.J., Pavlin J.A., Eitzen E.M.Jr. (1997). Biological Warfare A Historical Perspective. *Journal of the American Medical Association*. 278(5), 412-417.
- Dağ, M. (2018). Bir Şehir Efsanesi Olarak "Tak-Takı"nın Gizemi ve Fransızların Zehirli Gaz Kullandığının İşareti. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntâb Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 63-68.
- Darling R.G., ve Noste E.E. (2006). "Future Biological and Chemical Weapons". Gregory R. Ciottone (Ed.), *Disaster Medicine* içinde (ss. 424-433). Mosby Elsevier.
- Derbes V.J. (1966). DeMussis and the Great Plague of 1348, a Forgotten Episode of Bacteriological Warfare. *Journal of the American Medical Association*, 196(1), 59-62. doi: <https://doi.org/10.1001/JAMA.1966.03100140113030>
- Dur, Y. (2003). Kimyasal Savaş. Erişim adresi: <http://bilheal.bilkent.edu.tr/aykonu/Ay2003/april03/KimyasalSil.htm>
- Ekşi, A. (Şubat 2016), KBRN Terörizminde Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9(42), 1489-1498. doi: 10.17719/jisr.20164216258.
- Erdurmaz A.S. (2003). *Ortadoğu'daki Kitle İmha Silahları, Silahların Kontrolü ve Türkiye*. Ümit Yayıncılık, 41.

- Erkekoğlu, P., ve Koçer-Gümüşel, B. (2018). Kimyasal Savaş Ajanları: Tarihçeleri, Toksisiteleri, Saptanmaları ve Hazırlıklı Olma. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 38(1), 24-38.
- Forest, James J. (2012). Framework for Analyzing the Future Threat of WMD Terrorism. *Journal of Strategic Security* 5(4), 51-68. doi: <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.5.4.4>
- FM 3-11.22, Weapons of Mass Destruction– Civil Support Team Operations*. (December 2007), 3-6.
- Ghabili K., Agutter P.S., Ghanei M., Ansarin K., Panahi Y., Shoja M.M. (2011). Sulfur mustard toxicity: History, chemistry, pharmacokinetics, and pharmacodynamics. *Critical Reviews in Toxicology*, 41(5), 384-403. doi: 10.3109/10408444.2010.541224
- Hancı İ. H., Özdemir Ç., Bozbıyık A., Tuğ A., Biyolojik Silahlar: Etkileri, Korunma Yöntemleri ve Yasal Düzenlemeler. *Mevzuat Dergisi*, 5(57), 330-332.
- Harris, S. (1992). Japanese Biological Warfare Research on Humans: A Case Study of Microbiology and Ethics. *The Microbiologist and Biological Defense Research: Ethics, Politics and International Security*, 666(1), 21-52. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1992.tb38021.x>
- Hiltermann, J. (2007). *A poisonous affair America, Iraq and the gassing of Halabja*. Cambridge University Press. 37, akt. Takeyh R. (Summer 2010). The Iran-Iraq War: A Reassessment. *Middle East Journal*. 64(3), 365-383. doi: 10.3751/64.3.12
- Hiltermann, J. (Kış 2010). Deep Traumas, Fresh Ambitions. *Middle East Report*, 257, 6-15.
- Hüşan U. H. (2010). *Biyolojik Terör Riskine Karşı Tıbbi Müdahalenin Etkinliğinin İrdelenmesi ve Yerel Yanıtın Geliştirilmesi*. [Doktora Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Johnson, T.J. (2020). A History of Biological Warfare Since Ancient Greece. Erişim adresi: <https://brewminate.com/a-history-of-biological-warfare-since-ancient-greece/>
- JP 3-40 Joint Countering Weapons of Mass Destruction*. (2021)
- Levine, S. (2010). *Putin'in Labirenti, Casuslar, Cinayetler ve Yeni Rusya'nın Karanlık Yüzü*. (Mert Akcanbaş Çev.). Destek Yayınları.
- Keim, P.S., Walker, D.H., ve Zilinskas R.A. (Nisan 2017). Time to Worry About Anthrax Again. *Scientific American*. 316(4), 70-75. doi: <https://doi.org/10.1038/scientificamerican0417-70>.
- Kılıç, S. (2006). Biyolojik Silahlar ve Biyoterörizm. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 63 (1,2,3), 1-20.
- Kırçıçek, A., Arslantaş D., İncedere O., Öztaş D., Ateş A. (2020). Bireylere ve Topluma KBRH Farkındalık Eğitimi. 3. *Uluslararası Mühendislik Ve Teknoloji Yönetimi Kongresi*. 2-23.
- Kibaroğlu, Mustafa. (2002) 11 Eylül Ardından Strateji, Tehdit ve Caydırıcılık. *Foreign Policy*, Eylül, 2001, 30-38. Erişim adresi: <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu11EylulArdnda nStratejiTehditCaydiricilik-22dec01.pdf>.
- Kiremitçi İ., (Kasım 2014). Küresel Boyutta Biyolojik Terör Tehdidi. *Savunma Bilimleri Dergisi*. 13 (2), 27-58. ISSN (Online): 2148-1776.
- Kozera C.A. (2018). Military Use of Unmanned Aerial Vehicles – A Historical Study. *Scientific and Technical Journal Safety & Defense* 4 (1), 17-21. doi: 10.37105/sd.4

- Kuna P., Hon Z., Patočka J. (2009). How Serious is Threat of Radiological Terrorism. *ACTA MEDICA (Hradec Králové)* 52 (3), 85-89. doi: 10.14712/18059694.2016.111.
- Majumdar, A. (2019). Evaluation of Biological Agents in Warfare. *International Journal of Academic Research & Development*. 5 (2), 20-27.
- Özalp, O.N. (2009). Özel Güvenlik ve Askerî Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü ve Montreaux Dokümanı Bağlamında Yeni Arayışlar. *İÜHFİM* 67 (1-29), 52-77.
- Özdan, S., ve Beydüz B. (2022). Uluslararası Hukukta Salisbury Olayının İncelenmesi. *Public and Private International Law Bulletin*, 42 (1), 27-52. doi: 10.26650/ppil.2022.42.1.000006
- Özdemir, S. (2022). Iran-Iraq War: The Employment of Chemical Weapons. *The Journal of Iranian Studies*. 6(1), 105-133. doi: <https://doi.org/10.33201/iranian.1084350>
- Özgür S. (2006). *Geleceğe Yönelik Tehdit Kitle İmha Silahları*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Öztürk İ., Güneren E., Mayadağlı A., Erdoğan Ö. (2020). Afet Tıbbı Açısından Kimyasal Silah Yaralılarının Yönetimi. *Afet ve Risk Dergisi*, 3 (1), 20-30. doi: 10.35341/afet.623766.
- Pafko W. ve W. Matt. (1992). Chemical Weapons Disposal. Erişim adresi: https://www.pafko.com/wayne/docs/chemical_weapons_disposal.pdf
- Payne, L. A. ve Pereira G. (2014). Corporate Complicity in Dictatorships. Erişim adresi: <https://ora.ox.ac.uk>
- Renahan, J. N. (1997). *Unmanned Aerial Vehicles and Weapons of Mass Destruction a Lethal Combination?* Air University Press
- Saballa J. (2023). US Army Opens Drone Fighting School. Erişim adresi: https://www.thedefensepost.com/2023/10/17/us-army-drone-school/?expand_article=1
- Scharre P. (2021). *İnsansız Ordular, Katil Robotlar, Otonom Silahlar ve Makine Savaşları*. Kronik Kitap.
- Serinken M. ve Kutlu S.S. (2009). Biyoterörizm ve Şarbon. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 9 (4), 185-190.
- Sopko J. (Kış 1996/97). The Changing Proliferation Threat. *Foreign Policy* 105, 3-20. doi: <https://doi.org/10.2307/1148970>.
- Tercan B. (2020) Biyolojik Afetler ve COVID-19. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(1), 41-50. ORCID: 0000-0001-5699-0208.
- Thomas, Török J., Birkness, KA., Foster, LR., Horan, JM., Livengood, JR., Mauvais, S., Skeels, MR., Sokolow, R., Taux,e RV., Wise, RP. (1997). A Large Community Outbreak of Salmonellosis Causes by Intentional Contamination of Restaurant Salad Bars. *Journal of the American Medical Association*. 278 (5), 389-395. doi: 10.1001/jama.1997.03550050051033.
- Toptaş, E. (2023). Mücadele Anlayışı ve Askerî İlişkilerde Yeni Devrimler. Erişim adresi: <https://globalsavunma.com/mucadele-anlayisi-ve-askeri-iliskilerde-yeni-devrimler>
- Trumpener, U. (1975). The Road to Ypres: The Beginnings of Gas Warfare in World War I. *The Journal of Modern History*, 47 (3), 460–480. doi: <https://doi.org/10.1086/241340>
- Umbach F. (2003). Nuclear Energy Issues: Global Dimensions and Security Challenges. (Ed.) Tertrais B. *Nuclear Issues in the Post-September 11 Era* içinde (ss.25-46). Fondation pour la Recherche Stratégique.

- Williams P. ve Woessner P. (Ocak 1996). The Real Threat of Nuclear Smuggling. *Scientific American* 274 (1), 40-44. ISSN 1946-7087 (electronic).
- Amerithrax or Anthrax Investigation. (2024). Erişim adresi: <https://www.fbi.gov/history/famous-cases/amerithrax-or-anthrax-investigation>.
- Birinci Dünya Savaşı'nda zehirli gaz mücadelesi. (2015). Erişim adresi: <http://www.tarihhaber.net/birinci-dunya-savasinda-zehirli-gaz-mucadelesi/>
- BM'in Ağustos 1969 tarihli, A_7575_Rev.1_S_9292_Rev.1-EN numaralı, "Chemical and bacteriological (biological) weapons and the effects of their possible use : report of the Secretary-General" başlıklı raporu. (1969). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/>
- Chronology of Aum Shinrikyo's CBW Activities. (2016). Erişim adresi: https://www.nonproliferation.org/wp-content/uploads/2016/06/aum_chrn.pdf.
- Gertz, B. (2020, 26 Ocak). Coronavirus link to China biowarfare program possible, analyst says. The Washington Times. Erişim adresi: <https://www.washingtontimes.com>
- Coronavirus Update (Live) – Worldometer. (2024). Erişim adresi: www.worldometers.info.
- Esed rejimi İdlib'de kimyasal katliam yaptı. (2017). Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/esed-rejimi-idlibde-kimyasal-katliam-yapti-307368.html>.
- Iraq's Chemical Warfare Program, A Research Paper, Central Intelligence Agency. (1990). Erişim adresi: <https://www.cia.gov/readingroom/document/0000072254>.
- Kimyasal Olayların Tarihçesi. (2024). Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/kbrn/kimyasal-olaylarin-tarihcesi>.
- Kimyasal ve Biyolojik Savaş Ajanlarına Karşı Korunma ve Tedavi Yöntemleri: Sağlık Personeli Rehberi. (1991). Erişim adresi: <https://www.ttb.org.tr/eweb/savas/6.html>
- Kuzey Kore liderinin üvey kardeşi Kim Jong-nam'ın sinir gazıyla öldürüldü. (2017). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39075776>
- Litvinenko inquiry: Key findings. (2016). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/uk-35371344>.
- Report about attacks on Ghouta, Analysis of Alleged Use of Chemical Weapons in Syria. (2013). Erişim adresi: <https://www.hrw.org/report/2013/09/10/attacks-ghouta/analysis-alleged-use-chemical-weapons-syria>.
- Rusya Parlamentosu'nun üst kanadı nükleer denemeleri yasaklayan anlaşmadan çekilmeyi onayladı. (2023). Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2023/10/25/rusya-parlamentosunun-ust-kanadi-nukleer-denemeleri-yasaklayan-anlasmadan-cekilmeyi-onayla>
- Simulation of AI drone killing its human operator was hypothetical, Air Force says. (2023). Erişim adresi: <https://www.reuters.com/article/idUSL1N38023R/>
- "Türkiye İHA Sistemleri Yol Haritası 2011-2030". (2011). Savunma Sanayi Müsteşarlığı. Erişim adresi: https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/MyContents/V_20170727165935444762.pdf
- Yapay zekâ destekli askerî drone, simülasyonda operatörünü öldürdü. (2023). Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/yapay-zeka-destekli-askeri-drone-simulasyonda-operatorunu-oldurdu-771912.html>.

6 years after khan sheikhoun chemical attack in syria perpetrators still at large. (2023). Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/6-years-after-khan-sheikhoun-chemical-attack-in-syria-perpetrators-still-at-large/2863499>.

10 soruda Doğu Guta'da neler yaşanıyor?. (2018). Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/10-soruda-dogu-gutada-neler-yasaniyor/1069669>



Terörist Söylemde 'Biz' ve 'Onlar': Mobilizasyon ve Meşruiyet Aracı Olarak Dil

"Us" and "Them" in Terrorist Discourse: Language as a Tool for Mobilization

Pınar ERDAŞ^{1,*} 

¹ Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 30.01.2025
Düzeltilme: 12.02.2025
Kabul: 12.02.2025

Keywords

Terrorist Discourse
"Us" and "Them"
Identity Construction
Mobilization
Social Identity Theory

Anahtar Kelimeler

Terörist Söylem
"Biz" ve "Onlar"
Kimlik İnşası
Mobilizasyon
Sosyal Kimlik Teorisi

Bu çalışma terörist söylemlerde kullanılan "biz" ve "onlar" ayrımını grup kimliği inşası, mobilizasyon ve ideolojik meşruiyet süreçlerindeki rolü açısından incelemektedir. Araştırmada dîni ve etnik temelli terör örgütlerinin söylemleri karşılaştırılarak yapılan ayrımın, grup içi dayanışmayı güçlendirme ve grup dışını ötekileştirme stratejilerinde nasıl kullanıldığı analiz edilmiştir. Berger ve Luckmann'ın sosyal inşacılık teorisi ile Tajfel ve Turner'ın sosyal kimlik teorisi çerçevesinde çalışılan bu inceleme, dilin terörist grupların toplumsal gerçeklik ve kimlik inşasında merkezi bir araç olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bulgular, dîni temelli örgütlerin "biz" zamirine kutsal ve ahlaki bir üstünlük atfederken, "onlar" zamirini tehdit edici ve düşmanlaştırıcı bir çerçeve içinde kullandığını; etnik temelli örgütlerin ise "biz" zamirini tarihsel mağduriyetler ve ulusal kimlik bağlamında pozitif bir grup tanımı için, "onlar" zamirini ise baskıcı ve işgalci bir güç olarak tanımlamak için kullandığını göstermektedir. Çalışma, terörist söylemin dilsel ve söylemsel araçlarının şiddetin meşrulaştırılmasında, ideolojik sürekliliğin sağlanmasında ve grup üyelerinin mobilizasyonunda nasıl etkili olduğunu detaylandırmaktadır. Çalışmada "biz" ve "onlar" ayrımının terörist grupların ideolojik hedefleri doğrultusunda toplumsal gerçeklikleri şekillendirme ve çatışmaları derinleştirme açısından önemli bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırma terörist söylemler üzerine daha kapsamlı bir anlayış geliştirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Abstract

This study examines the role of the "us" and "them" dichotomy in terrorist discourse within the processes of group identity construction, mobilization, and ideological legitimization. By comparing the discourses of religious and ethnically motivated terrorist organizations, the study analyzes how this dichotomy is used to strengthen in-group solidarity and to otherize out-groups. Developed within the framework of Berger and Luckmann's social constructionism theory and Tajfel and Turner's social identity theory, this analysis reveals the central role of language in the construction of social realities and identities by terrorist groups. The findings indicate that religiously motivated organizations attribute sacred and moral superiority to the "us" pronoun while framing the "them" pronoun as threatening and hostile. In contrast, ethnically motivated organizations employ the "us" pronoun to define a positive group identity based on historical grievances and national identity, while depicting the "them" pronoun as oppressive and invasive. The study details how the linguistic and discursive tools of terrorist discourse effectively legitimize violence, sustain ideological continuity, and mobilize group members. In conclusion, the "us" and "them" dichotomy is highlighted as a critical tool for shaping social realities and deepening conflicts in alignment with the ideological objectives of terrorist groups. In this context, the research aims to contribute to a more comprehensive understanding of terrorist discourses.

* Pınar ERDAŞ, pinarerdas4@gmail.com.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca terörizm, yalnızca şiddet yoluyla ifade edilmemiş, aynı zamanda gruplar arası ayrımcılık ve sosyal olarak derinleşen çatışmaları da tahrik etmiştir. Örneğin, Fransız Devrimi sırasında, Jakobenler, "devrimci" ve "karşı devrimci" gibi kavramlarla gruplar arasındaki ayrımları açıklarken, politik şiddeti meşrulaştırmak için ideolojik bir "biz" ve "onlar" çerçevesi oluşturmuşlardır (Rapoport, 2004, s. 51). Benzer şekilde, Antik Yunan'da korkutma ve sindirme amacıyla kullanılan şiddetin sadece fiziksel zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda "biz" ve "onlar" arasında kesin bir sosyal ayırım geliştirdiği iddia edilmiştir (Law, 2009, ss. 14-15). Bu tür ayrımlar hem kimin tehdit olarak görülebileceğini hem de kimin müttefik olacağını da belirlemiştir. Bu nedenle terörizmin zaman içindeki etkileri, "biz" ve "onlar" gibi söylem kategorilerinin toplumsal yapıları nasıl dönüştürdüğünü ve çatışma dinamiklerini ne yönde ilerlettiğini göstermektedir. Her dönemde farklı anlamlara ve politik uzantılarla kullanılan "terörizm" kelimesinin ilk kez kullanıldığı dönem olan Fransız Devrimi'nden bu yana gelen noktada hala terörizmin ne olduğuna dair belirgin sınırları yoktur (Schmid, 2011, s. 42). Eğer bu tanımın bir kısmında bile "hedeflerini gerçekleştirmek için korku ve sindirme amacıyla sembolik bir şiddet" geçiyorsa, bu tür kullanımın köklerinin yüzyıllar öncesine, ilk imparatorluklardan bile daha eski olan Asurlular dönemine kadar uzanması mümkündür (Law, 2009, s. 11). Bu nedenle terörizme karşı tespit yapıp engellenmesi için çözüm aranırken sonuçlar kadar sebeplerin de incelenmesi gerektiği bir gerçektir (Cohen & Blanco, 2016, ss. 46-47).

Terörizm, sadece toplumdaki şiddet eylemlerini körüklemekle kalmaz, aynı zamanda bu toplumsal yapıları ayrıştıran ve dönüştüren süreçlerle de ilişkilidir. Bu sebeple terörizmin ideolojik ve söylemsel stratejileri, sürecin kapsamlı sosyal ve siyasi dinamiklerini anlamlandırmak için entelektüel bir çerçeve sağlamaktadır. Özellikle, 'biz' ve 'onlar' ayrımının grup kimliği üzerindeki etkisi, terörist grupların mobilizasyon ve meşrulaştırma stratejilerini anlamak için mükemmel bir çerçeve sunmaktadır. Tarih boyunca ötekileştirme, toplumsal ve sosyal kimlikleri ve gruplar arası ilişkileri belirleme açısından etkili bir fenomendir (Joffé, 1999, ss. 22-29). 'Biz' ve 'onlar' ayrımı, sadece sosyal kimliklerin inşa sürecinde değil, aynı zamanda terörist grupların ideolojik yapı olarak aidiyet ve ayrılıkçı yapılanmalarını oluşturmasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Perdue, Dovidio, Gurtman, & Tyler, 1990, s. 476). Bu durum, terörist grupların kimlik inşa stratejileriyle çatışma dinamiklerini anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Bu inşa, terörist grupların kendilerini dış etmenlere karşı korumak için ve güvene almak için grup üyeleri arasında aidiyet hissini güçlendirmesi ve grup dışını düşman olarak tanımlaması bakımından önemlidir (Tulga, 2022, s. 10). Terörist gruplar, aidiyet hissini güçlendirmek için söylemsel yöntemlere başvurur. Crenshaw (1981), terörizmi rasyonel bir aktörün bilinçli tercihi olarak ele almakta ve terörizmin ortaya çıkışını üç düzeyde incelemektedir: durumsal değişkenler, örgütsel stratejiler ve bireysel katılım dinamikleri. Ona göre, geniş çaplı siyasi, sosyal ve ekonomik koşullar belirli bağlamlarda terörizmin ortaya çıkmasını daha olası hale getirebilir. Ancak, aynı koşullara maruz kalan herkesin terörizme

yönelmediğini ve bireysel psikolojik faktörlerin de bu süreci etkilediğini vurgulamaktadır (Crenshaw, 1981, s. 380). Bu bağlamda, terörist örgütlerin varlıklarını sürdürebilmesi için şiddet içeren eylemler ve söylemsel stratejiler kritik bir rol oynar. Devletlerden farklı olarak, bu gruplar herhangi bir vatandaşlık, toprak veya uluslararası anlaşmalar gibi unsurlara sahip değildir (Güntay, 2020, s. 496). Bu anlamda söylem, örgütlerin kimlik inşasında önemli bir araç haline gelir. Yukarıda bahsi geçen durumlar göz önüne alındığında terör örgütlerinin kimliklerini güçlendirmek için belli başlı kullandıkları stratejiler olduğunu anlamak mümkündür.

Terör örgütleri hakkındaki tüm literatür, dilsel açıdan birçok farklı konuyu ele almasına rağmen, bu çalışmanın terörist liderlerin söylemlerinde "biz" ve "onlar" üzerine merkezlenmiştir. Bu dilsel araçların grup kimliğini nasıl şekillendirdiğini ve mobilizasyon stratejilerine nasıl katkı sağladığını incelemeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmada din ve etnik temelli terör örgütlerindeki tanınan liderlerin iç ve dış grup ayrımını söylemlerinde nasıl kurduğu ve bu söylemin mobilizasyon süreçlerini nasıl etkilediği tartışılacaktır. Problemin özündeki gerçeklik, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil aynı zamanda toplumsal gerçekliklerin ve kimliklerin inşasında kullanılan bir mekanizma olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmanın temel hipotezi, dînî temelli örgütlerin "biz" zamirine insanüstü bir ahlâk veya kutsal değer atfederken, "onlar" zamirini insanlık dışı ve tehdit edici bir çerçevede sunduğu; etnik temelli örgütlerin ise "biz" zamirini tarihsel veya ulusal bir bağlamda, "onlar" zamirini belirli bir etnik farklılık üzerinden çerçevelendiğidir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel bir araştırma yaklaşımı benimseyerek, terörist söylemlerdeki "biz" ve "onlar" ayrımını sosyal inşacılık ve sosyal kimlik teorileri çerçevesinde analiz etmektedir. Araştırma, terör örgütlerinin liderlerine ait kamuya açık konuşma ve yazılı metinlere odaklanmakta; bu metinlerdeki dil ve söylem kullanımlarını söylem analizi yöntemiyle incelemektedir. Teorik çerçeve, Berger ve Luckmann'ın dilin toplumsal gerçekliklerin inşasındaki rolüne ilişkin görüşleri ile Tajfel ve Turner'ın sosyal kimlik oluşumu üzerine geliştirdiği kavramlara dayanmaktadır. Bu bağlamda, dînî ve etnik temelli terör örgütlerinin söylemlerinde kimlik inşası, mobilizasyon ve ideolojik meşruiyet stratejilerinin nasıl şekillendiği değerlendirilmektedir. Araştırma, tarihsel bağlam ve teorik çerçeve doğrultusunda, "biz" zamirine atfedilen ahlaki ve kutsal üstünlük ile "onlar" zamirinin düşmanlaştırıcı çerçevesini karşılaştırmalı bir şekilde ele almaktadır.

Bu çalışmada dînî ve etnik temelli terör örgütü liderlerinin söylemsel stratejileri karşılaştırılmıştır. Ancak bu süreçte, seçilen örnekler rastgele olup, her bir örgüt türü içinde sistematik bir karşılaştırma yapılmamıştır. Çalışmanın amacı, dînî ve etnik temelli terör örgütlerinin kendi aralarındaki farklılıkları değil, bu iki kategori arasındaki genel söylem farklılıklarını ortaya koymaktır. Bu nedenle örneklerin

seçimi her bir örgüt türü içerisindeki tüm değişkenleri temsil etmekten ziyade çalışmanın teorik çerçevesine uygun, temsili örnekler sunmak üzere tasarlanmıştır.

Sosyal inşacılık teorisi, dilin grup kimliği inşasında nasıl kullanıldığını anlamak için güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca sosyal kimlik teorisi, bireylerin olumlu bir sosyal kimlik oluşturma ihtiyacı doğrultusunda grup içi dayanışmayı güçlendirdiği ve grup dışını ötekileştirdiği süreçleri açıklamak için temel dayanaklardan biri olarak kullanılmaktadır. Çalışma, bu iki teorik çerçeveyi birleştirerek, dîni ve etnik temelli terör örgütlerinin söylemsel stratejilerini anlamayı ve analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu çerçevede çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sosyal inşacılık ve kimlik inşası üzerine kuramsal bir çerçeve sunulacaktır. İkinci bölümde, gerekli literatür çalışmaları incelenecek ve mevcut boşluklar belirlenecektir. Üçüncü bölümde ise, seçilen terör örgütlerinin söylemleri analiz edilecek ve bu söylemlerin mobilizasyon stratejilerine etkileri tartışılacaktır. Bu nedenle araştırmanın amacı terörist konuşmaların kimlik oluşturma ve mobilizasyon çerçevesi arasındaki ilişkisini açıklamak ve anlamaktır.

Çalışmanın belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak bu çalışma yalnızca bazı dîni ve etnik temelli terör örgütlerinin lider söylemlerine odaklanmaktadır. Bu sınırlama, analiz derinliği sağlamasına rağmen, diğer ideolojik örgütler ya da farklı coğrafi kökenlere sahip örgütlerin, söylemsel stratejilerini kapsam dışında bırakmaktadır. İkinci olarak, söylem analizi seçilen metinlerin yorumlanmasını içerdiği için subjektif bir doğaya sahiptir ve farklı araştırmacıların farklı sonuçlara ulaşması olasılığını taşımaktadır. Ayrıca, çalışmada kullanılan sosyal inşacılık ve sosyal kimlik teorileri liderlerin söylemleri bağlamında grup bağlarını ve mobilize olma süreçlerini anlamak için güçlü araçlar sağlasa da terörizmi etkileyen psikolojik, ekonomik veya teknolojik faktörler gibi diğer perspektifleri kapsamamaktadır. Bununla birlikte, analiz edilen metinlerin çoğunun kamuya açık İngilizce çalışmalardan oluşması, örgütlerin daha kapalı veya gizli stratejik söylemlerine erişim eksikliği nedeniyle ve çevirinin önce örnek olarak kullanılan kişilerin ana dillerinden İngilizceye sonra da Türkçe'ye çevrilmesi sebebiyle sınırlı bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Gelecekteki araştırmalar, farklı örgütleri, coğrafi bağlamları ve teorik perspektifleri ele alarak bu çalışmanın sınırlılıklarını aşabilir ve daha geniş bir perspektif sağlayabilir.

Terörizm üzerine yapılan çalışmalar; ideolojik yapılar, şiddet stratejileri ve bu fenomenin toplumsal etkileriyle ilgili önemli bir birikim sunmaktadır. Literatürün lider figürlerinden Crenshaw ve Hoffman da terörizmin ideolojik ve stratejik hedeflerine odaklanarak şiddetin bir iletişim aracı olarak işlevini açıklamaktadır. Terörizmi tarihsel ve stratejik bağlamlarda analiz ederek bu alanda teorik bir çerçeve geliştirmişlerdir. Özellikle Crenshaw, terörizmin politik ve ideolojik yönlerini ele alırken, Hoffman terörist grupların stratejik şiddet kullanımına odaklanmıştır. Ancak bu tür çalışmalar, dile özgü kimlik inşası rolünü açıklamamaktadır.

Bowman H. Miller (1987), Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu (Rote Armee Fraktion/RAF)'nın dil stratejilerini merkez alarak dilin nasıl manipülasyon ve propaganda sürecinde kullanıldığını ele almıştır.

Ancak bu çalışma, mobilizasyon stratejilerinden ziyade dilin genel manipülasyon gücüne ve terörist söylemlerle arasındaki ideolojik hedeflere odaklanmaktadır. Bu tür çalışmalar, grup kimliği inşası ve mobilizasyon stratejilerinin üzerinde çok durmamış, literatürde bir boşluk oluşturmuştur.

Bu çalışmada, dîni temelli terör örgütleri arasında DEAŞ (ed Devlet'ul İslamiy el-İrak veş-Şam), El Kaide ve Tevhit ve Cihat Cemaati liderlerinin söylemleri incelenmiştir. Bu örgütler, "biz" ve "onlar" ayrımını kullanarak dîni bir çerçevede grup içi dayanışmayı artırma ve grup dışını tehdit olarak çerçeveleme stratejileri ile öne çıkmaktadır. Etnik temelli terör örgütleri arasında ise İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) ve Tamil Kaplanları (LTTE) seçilmiştir. Bu örgütlerin söylemleri, tarihsel mağduriyet ve ulusal kimlik vurgusuyla, "biz" zamirine haklılık ve mağduriyet atfederken, "onlar" zamirini baskıncı bir güç veya işgalci olarak çerçevelemektedir. Bu örgütlerin seçimi, dîni ve etnik farklılıkların söylem stratejilerindeki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmalı olarak değerlendirme amacı taşımaktadır.

Terör örgütlerinin retorik, ideolojik yapıların ve stratejik hedeflerin bir aracı olarak kullanılmakta, bu bağlamda şiddet bir iletişim dili haline gelmektedir (Schmid, 2011, s. 245). Özellikle dîni ve etnik bağlamlarda, 'biz' ve 'onlar' ifadelerinin grup dinamiklerini ve mobilizasyon süreçlerini nasıl şekillendirdiği, tarihsel anlatılar ve seçici retorik yoluyla derinleştirilmekte ve bu süreçler stratejik bir meşruiyet aracı olarak öne çıkmaktadır (Stern, 2003, s. 106). Bu ve benzeri çalışmalar dilin grup dinamiklerini ve mobilizasyon süreçlerini nasıl şekillendirdiği konusunu genellikle göz ardı etmektedir. Bu çalışma sosyal inşacılık ve sosyal kimlik teorilerini bir araya getirerek, dilin grup kimliği oluşturmadaki rolünü göstermeyi hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, özellikle bu örgütlerin konuşma biçimleri, analiz ve açıklama anlamında terörist konuşmaların teorik ve pratik etkileri hakkındaki boşluğu dolduran bir etkiyle literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Strindberg (2020, s. 10) tarafından belirtildiği gibi, terörizm üzerine yapılan çalışmalar, örgütlerin söylemlerini ve kimlik inşa süreçlerini anlamada analitik detay seviyesine ulaşmada büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Bu zorluklar, özellikle söylem stratejilerinin mobilizasyon üzerindeki etkilerini analiz ederken literatürde büyük sınırlamalara neden olmaktadır.

3. SOSYAL İNŞACILIK

Sosyal inşacılık, insanlar arasındaki etkileşimler ile oluşturulan toplumsal gerçeklikler olduğunu ve buna ilişkin süreçte dilin temelde yer aldığı teorik bir yaklaşımdır. Uluslararası ilişkiler disiplininde sosyal inşacılığın öncülerinden olarak karşımıza çıkan Wendt, kolektif kimliklerin, bir aktörün başkalarının gözünde bir sosyal varlık olarak hareket ederken kendisine atfettiği kavramların bir toplamı olduğunu düşünür (1994, ss. 384-396). Öte yandan Berger ve Luckmann'ın "*The Social Construction of Reality*" adlı eseri, bu teorinin temel taşlarından biri olarak kabul edilir. Yazarlar, toplumsal gerçekliği hem nesnel hem öznel bakışla vurgulayarak, kurumsallaşma ve içselleştirme inşacılık süreçlerini ortaya koymuşlardır. Kurumsallaşma sürecinde bireyler, toplumsal norm ve değerleri kurar ve bu yapıların sürekliliğini sağlar. İçselleştirme ise bireylerin bu normları özümseyerek kişisel kimliklerinin bir parçası

haline getirmesini ifade eder (Berger & Luckmann, 1991, ss. 47-48). Berger ve Luckmann'ın sosyal inşacılık kavramını uluslararası ilişkiler disiplinine uyarlayan Wendt, "uluslararası sistemin anarşik doğasının" bile bir inşa süreci olduğunu savunur (Wendt, 1992, s. 395).

Sosyal inşacılığa göre toplumsal gerçeklik, dil aracılığıyla oluşturulabilmektedir ve beraberinde bireylerin dünyayı anlamlandırmasını mümkün kılan dilsel bir sürecin temelini oluşturur. Dil sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda toplumsal normların, değerlerin ve bireyin gerçeklik algısının nasıl şekillendirilebileceğini gösteren bir araçtır. Onların ifadesiyle, "gerçeklik, sürekli olarak bireyler tarafından inşa edilen ve yeniden üretilen bir süreçtir" (Berger & Luckmann, 1991, s. 51). Buzan'a göre ise (1991, ss. 431-451), siyasî aktörler "biz" ve "onlar" ayrımını, bir topluluğu ya da nüfusu şekillendirmek, yönlendirmek veya sınırlandırmak amacıyla kolektif kimlikler üzerinden kullanmaktadır. Bu tür kimlikler, toplumun algılarını ve söylemlerini etkilemek için güçlü bir araç olarak görülmektedir.

Michel Foucault, "*The Archaeology of Knowledge*" adlı eserinde, dilin yalnızca bireysel düşünceleri veya niyetleri yansıtmadığını aynı zamanda toplumsal gerçeklik ve bilgi inşasında da önemli bir rol oynadığını savunur. Foucault'ya göre, söylem, tarihsel ve toplumsal bağlamlarda belirli kurallar çerçevesinde ortaya çıkar ve bu kurallar, söylemin nasıl üretildiğini ve toplumda nasıl bir işlev üstlendiğini şekillendirir. Bu bağlamda, söylemin varlığı bir "gerçeklik" inşa etme süreci olarak değerlendirilmektedir (Foucault, 2002, s. 28).

Bu bakış açısına göre dil ve söylemler, yalnızca bilgi ve düşünceyi taşımakla kalmaz; aynı zamanda onları yaratır. Bu, özellikle toplumsal kimliklerin ve ötekileştirmenin şekillenmesini anlamakta önemlidir. Foucault'nun güç ve bilgi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmaları, dilin ve söylemin, toplumdaki eşitsizlikleri ve çatışmaları pekiştiren araçlar olarak nasıl işlev gördüğünü ortaya koyar. Söylem, Foucault'ya göre, toplumsal hiyerarşilerin ve ideolojik yapıların yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynar.

Terörist grupların söylemleri, yalnızca bir iletişim stratejisi değil, aynı zamanda kendi kimliklerini inşa etme ve grup dışı üyeleri ötekileştirme süreçlerinde söylemsel bir güç olarak işlev görür. Foucault'nun dilin ideolojik işlevine dair söylediği "Söylem, yalnızca mücadeleleri veya tahakküm sistemlerini çeviren bir araç değildir; aynı zamanda mücadele edilen ve bu mücadele yoluyla ele geçirilen bir şeydir. Söylem, ele geçirilmesi gereken bir güçtür" (Foucault, 2002, s.110) sözü, çalışmanın önemini kanıtlamak açısından değerlidir.

Terörist gruplar, "biz ve onlar" ayrımını oluştururken düşmanı homojenleştirerek meşruiyet kazanır ve grup içi aidiyeti pekiştirir. Ancak, bu söylemin etkili olması yalnızca örgüt içindeki bireylerin radikalleşmesiyle sınırlı değildir (Jović, Šubelj, Golob, Makarović, Yasser, Krstićev, Škrbić ve Levnajić, 2023). Jović ve diğerleri, terörist saldırılar sonrası kamuoyunun bilgi tüketim desenlerini inceleyerek, saldırılara yönelik ilginin zaman içinde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çalışma saldırı sonrası toplumsal dikkat dalgalanmalarını analiz etmesi açısından literatüre önemli bir katkı

sağlamaktadır. Ancak çalışmanın sınırlılığı bu ilgi desenlerinin söylemsel inşasını ve “biz ve onlar” ayrımının nasıl pekiştirildiğini ele almamaktadır. Oysa terörist söylemler, yalnızca fiziksel şiddet değil, aynı zamanda kimlik inşası ve toplumsal mobilizasyon süreçleri aracılığıyla da etki göstermektedir. Bu noktada mevcut literatürde bir boşluk bulunmaktadır ve bu çalışmada, terörist söylemlerin “biz ve onlar” ayrımını nasıl oluşturduğu ve liderlerin söylemsel stratejileriyle nasıl pekiştirdiği analiz edilmektedir.

Alexander Wendt’in sosyal inşacılık yaklaşımında belirttiği gibi kimlikler, aktörlerin çıkarları üzerinde birincil öneme sahip temel unsurlardır. Çıkarlar, daha önceden belirlenmiş objektif bir olgu veya toplumsal bağlam dikkate alındığında sabit özellikler taşımazlar; tam aksine aktörler var olan durumdaki çıkarlarını içinde buldukları durumları algılayıp tanımlama süreçlerinde şekillendirir ve oluştururlar (Wendt, 1992, s. 398). Bu kavramsal çerçevede “biz” ve “öteki” arasındaki ayrım, kimliklerin ve dolayısıyla buna bağlı çıkarların ne şekilde oluşturulduğunu açıklamak için temel bir mekanizma sunmaktadır. “Biz” kimliği, bir figürün kendini ait olduğunu düşündüğü ve kolektif bir aidiyet ve dayanışma algısıyla tanımladığı bir kimliği ifade ederken; “öteki” kavramı genellikle bu kimliğin karşıtı ve dışsal olarak konumlanan bir dış grup veya tehdit olarak algılanmaktadır. Bu ayrım, aktörlerin çıkarlarını nasıl belirlediği ve bu belirlemenin sosyal bağlamdaki anlamı bakımından bir paralellik kuran dostluk veya düşmanlık ilişkilerini nasıl geliştirdiğini ve bu ilişkinin toplumsal bağlamdaki anlamını ortaya koyar. Örnek olarak bir örgüt, farklı bir grubu ya da genellikle kendisini “biz” olarak iş birliği odaklı bir aktör olarak tanımlayabilirken, “öteki” olarak gördüğü bir devleti ya da grubu tehdit veya rekabet unsuru olarak niteleyebilmektedir. Bu durum, çıkarların, kimlikler üzerinden sosyal olarak inşa edilen dinamik bir süreç olduğunu açıkça göstermektedir.

İdeoloji, bireylerin ve grupların dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimlerini şekillendiren temel bir yapı taşıdır. Bu kavram, yalnızca bir düşünce sistemi olarak değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliklerin inşasında ve sürdürülmesinde merkezi bir rol oynar. Eagleton’a (1991, s. 223) göre, ideoloji, toplumsal pratikleri meşrulaştıran ve bireylerin toplumsal kimliklerini anlamlandırmalarına aracılık eden bir araçtır. Berger ve Luckmann’a (1991, ss. 23-24) göre ise, toplumsal gerçeklikler bireyler arasındaki etkileşimler yoluyla inşa edilir ve ideolojiler, bu inşa sürecinde anlamların çerçevenmesini sağlar.

4. SOSYAL KİMLİK

Sosyal kimlik teorisi, bireylerin kendi kimliklerini sosyal gruplar üzerinden tanımlamalarını ve bu gruplara aidiyet hissi geliştirme süreçlerini açıklayan bir yaklaşımdır (Tajfel & Turner, 1979, s. 34). Bu teori, bireylerin sosyal çevrelerini kategorize ederek bir "biz" (in-group) ve "onlar" (out-group) ayrımı oluşturduğunu ve bu ayrımların grup içinde dayanışmayı artırırken grup dışını ötekileştirme eğilimini güçlendirdiğini öne sürer. Tajfel’e (1981, ss. 255-259) göre, sosyal kimlik, bireylerin sadece kendilerini tanımlamalarını değil, aynı zamanda bu tanımlamaları olumlu hale getirme çabalarını da içerir. Bireyler ait oldukları grubu üstün veya pozitif bir ışık altında görmeye çalışırken grup dışında kalan üyeleri yani diğerlerini genellikle daha olumsuz algılar (Tajfel & Turner, 1986, s. 16).

Sosyal kimlik teorisinin temel kavramlarından biri de "sosyal kategorizasyon" kavramıdır. Bu kavram; bireylerin çevrelerindeki insanları belirli kategorilere koyduğunu ve bu kategorizasyonun bir grup içi ve grup dışı ayrımı oluşturduğunu ifade etmektedir. Grup içi üyeler, genellikle daha bireysel ve benzersiz özelliklere sahip olarak algılanırken, grup dışı üyeler daha homojen ve stereotipik bir şekilde değerlendirilir (Brigham & Barkowitz, 1978, s. 310; Park & Rothbart, 1982, s. 1054). Bu bağlamda değerlendirildiğinde terörist gruplar, grup içi dayanışmayı bir arada tutmanın bir yolu olarak söylemlerinde "biz" ve "onlar" ayrımını stratejik bir şekilde kullanmakta ve grup dışını bir tehdit unsuru olarak tasvir etmektedir (Hogg & Abrams, 1988, ss. 92-100). Özellikle bu söylem hem grubun kimlik inşası hem de üyelerin mobilizasyonu için önemli bir kıstas haline gelmektedir.

Ayrımcılık, grup içi (in-group) ve grup dışı (out-group) ayrımından beslenen, bireylerin sosyal kategorilere dayalı olarak önyargı geliştirmesine sebep olmaktadır (Allport, 1954, ss. 41-42). Sosyal kimlik teorisi, bireylerin sosyal gruplar aracılığıyla kimliklerinin bir parçası olduğunu kabul ettiği ve bu gruplara duyduğu aidiyet hissini geliştirme süreçlerini açıklayan bir yaklaşımdır (Tajfel & Turner, 1979, s. 34). Bu teori, bireylerin sosyal çevresini kategorilere ayırarak "biz" ve "onlar" ayrımları yaptığını ve bu ayrımların grup içi dayanışmayı artırırken grup dışını ötekileştirme eğilimini güçlendirdiğini iddia etmektedir. Tajfel'e (1981, ss. 255-256) göre sosyal kimlik, bireylerin yalnızca kendilerini tanımlamalarını değil, aynı zamanda bu tanımlamaları olumlu hale getirme çabalarını da içermektedir. Araştırmalar, genellikle bireylerin grup içi üyeleri daha benzer ve kompleks olarak algılandığını, grup dışında kalanları ise daha homojen ve bireysellikten yoksun olarak görüldüğünü ortaya koymuştur (Park & Rothbart, 1982, s. 1052)

Terörist grupların "biz" ve "onlar" ayrımını oluştururken en sık başvurdukları yöntemlerden biri kolektivizmin ön plana çıkarılmasıdır. Grup kimliği, bireysel kimliği baskılayarak, bireylerin kendilerini tamamen "biz" grubunun hedeflerine adanmasına neden olmaktadır (Schwartz, Dunkel, & Waterman, 2009, ss. 540-542). Bu kolektivist yapı içinde, bireyler yalnızca grubun çıkarlarını önceleyen bir kimlik benimsemekte ve kişisel hedeflerini geri plana atmaktadırlar. Özellikle radikalleşme süreçlerinde, bireylerin grup aidiyetlerini sorgulamadan kabul etmeleri ve "onlar" grubunu dış tehdit olarak görmeleri sağlanmaktadır. Böylece, bireylerin şiddet içeren eylemleri yalnızca bireysel kararlar değil, grup kimliğinin bir uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır.

Sumner'a (1906, s. 12) göre sosyal kimlikteki en temel ayrım iç grup ve dış grup arasındaki ayrımdır. İç-grubun üyeleri arasındaki bağlar barış, düzen ve hukuk temelinde kurulurken, dış-gruplarla ilişki genellikle çatışma ve rekabete dayanır. Bu ayrım, grup kimliğinin oluşturulmasında temel bir role sahiptir.

Sumner'ın erken dönem çalışmaları, iç-grup ve dış-grup ayrımının doğasını açıklarken, Tajfel ve Turner (1979)'ın sosyal kimlik çalışmaları bu ayrımın bireylerin sosyal kimlik oluşturma sürecindeki psikolojik temellerine odaklanmıştır. Sosyal Kimlik Teorisi, bireylerin grup içindeki olumlu bir kimlik arayışının grup dışına yönelik ayrımcı davranışları nasıl tetiklediğini açıklar.

Söylem bağlamında da Berger ve Luckmann (1991, s. 39) da dilin toplumsal gerçekliklerin inşasında temel araç olduğunu öne sürer. 'Biz' ve 'onlar' gibi kategorize edici zamirler gruplar arası ayrımların şekillendirilmesinde ve sürdürülebilirliğinde kritik bir rol oynar.

Tajfel ve Turner'ın sosyal kimlik teorisi, bireylerin kimliklerini oluştururken grup aidiyetlerine nasıl yöneldiğini ve bu durumun grup dışına yönelik ayrımcı tutumları nasıl etkilediğini açıklar. Sosyal kimlik, bireylerin kendilerini belirli bir sosyal grubun parçası olarak tanımlamalarına dayanır ve bu süreç, sadece bireysel psikolojik bir olgu olarak kalmaz, aynı zamanda dil aracılığıyla toplumsal düzeyde inşa edilir. Bu noktada Berger ve Luckmann'ın toplumsal gerçeklik inşasına dair çalışmaları, dilin yalnızca bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda sosyal kimliklerin şekillendirilmesinde ve gruplararası sınırların oluşturulmasında temel bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. 'Biz' ve 'onlar' gibi zamirler, bireylerin sosyal kimliklerini nasıl oluşturduklarını ve bu kimliklerin söylemsel olarak nasıl üretildiğini anlamamıza yardımcı olur. Dolayısıyla sosyal kimlik teorisinin sosyal inşacılık teorisiyle eklemlenmesi, bireylerin grup aidiyeti ile gruplar arası ayrımcılığı nasıl deneyimlediğini anlamamızı sağlarken, bu sürecin söylem aracılığıyla nasıl sürdürülebilir hale geldiğini de açıklamaktadır.

Terörist propaganda söylemlerinde, "biz" grubunun kahramanlaştırılması ve dış grubun sıradanlaştırılması, kimlik inşa süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Rasoulkolamaki, Kaur, Zhdanova ve Mat Isa (2023), DEAŞ'ın ideolojik mesajlarını yaymak için kullandığı bir dergide yer alan söylem stratejilerini inceleyerek, örgütün kendi militanlarını bireyselleştirilmiş anlatılar yoluyla temsil ettiği ve onları belirli unvanlar ve sıfatlarla anarak yüceltiğini ortaya koymuşlardır. Örgüt, kendi üyelerini 'hilafetin askerleri' ya da 'İslam Devleti'nin aslanları' gibi ifadelerle tanımlayarak bireysel kahramanlık anlatılarını öne çıkarmakta ve bu yolla aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Buna karşılık, dış grup aktörleri genelleştirilmiş ve homojenleştirilmiş bir düşman olarak sunulmaktadır. Düşman unsurları yalnızca "öldürülen 40'tan fazla kişi", "yaralanan 250'den fazla kişi" gibi ifadelerle tanımlanmakta, bireysel kimlikleri ve insanî yönleri tamamen göz ardı edilmektedir. Bu tür bir söylem, düşmanı bireysel bir varlık olmaktan çıkararak sadece bir rakam veya istatistik haline getirmekte, böylece şiddeti meşrulaştırmaktadır (Rasoulkolamaki vd., 2023, s. 7-10). Bu dergide kullanılan söylemsel stratejiler yalnızca dilsel değil, görsel unsurlarla da desteklenmektedir. İç grup üyeleri bireyselleştirilmiş ve güçlü figürler olarak gösterilirken, düşman unsurlar anonim, pasif ve kimliksiz kitleler olarak temsil edilmektedir. Bu durum, iç grup üyelerinin motivasyonunu artıran bir psikolojik strateji olarak kullanılmakta ve radikalleşmeyi teşvik etmektedir.

Dîni temelli örgütlerin içinde bulunduğu gruplarını çerçevelerken kullandığı 'biz' zamirini genellikle kutsal ve ahlâkî bir üstünlükle ilişkilendirirken (Kepel, 2002, ss. 16-17), etnik temelli örgütlerde bu zamir, tarihsel ve kültürel bağlamlarla tanımlanır (Horowitz, 2000, s. 208). Buna karşılık, 'onlar' zamiri, her iki örgüt türünde de tehdit unsuru olarak ötekileştirilir ve çatışma çerçevesinin temel bir bileşeni olarak iki tarafta da var olmaktadır.

Strindberg (2020, s. 14), “biz” ve “onlar” kavramları ile grup kimliği ve grup mobilizasyon süreçlerinde sosyal inşacılık teorisini bir araya getirmekte ve merkezî bir rol oynamakta olduğunu öne sürmektedir. Özellikle terör örgütleri, bu tür söylemsel ayrımları kullanarak grup üyelerinin aidiyet hissini güçlendirirken, dış-grupları çatışmanın ana kaynağı olarak konumlandırır. Bu durum, terör örgütlerinin üyelerini mobilize etme stratejilerinde dilin temel bir araç olduğunu göstermektedir.

Propaganda iki ana işlevi yerine getirir: ajitasyon ve entegrasyon. Ajitasyon propagandası, bireyleri harekete geçmeye teşvik ederken, entegrasyon propagandası, bireylerin belirli bir ideolojik sisteme bağlılıklarını güçlendirmeyi amaçlar (Winter, 2015, s. 21). Literatürde, ajitasyon ve entegrasyon propagandasının stratejik işlevleri detaylı bir şekilde ele alınmış olsa da (Ellul, aktaran Winter, 2015, s. 20), bu stratejilerin söylemsel unsurlarla nasıl desteklendiği ve 'biz' ve 'onlar' ayrımlarıyla nasıl ilişkilendirildiği yeterince incelenmemiştir. Özellikle Marc Sageman (2004) ve Jessica Stern (2003), terörist grupların bireyleri radikalleştirme süreçlerinde grup aidiyetinin ve entegrasyon propagandasının etkilerini vurgulamış; ancak bu süreçlerin dil ve söylem düzeyindeki etkilerine daha az odaklanılmıştır. Bu çalışma, bu eksikliği gidermek için bu propagandaların dil ve söylem düzeyindeki etkilerini analiz edecektir.

5. “BİZ” VE “ONLAR”

Bu bölümde terör örgütü liderlerinin söylemsel stratejilerini anlamak için farklı dînî ve etnik temelli vakalar incelenecektir. Bu analiz, 'biz' ve 'onlar' ayrımının grup kimliğini güçlendirme ve mobilizasyon stratejilerindeki işlevini anlamayı amaçlamaktadır. Seçilen vakalar, farklı ideolojik temellere dayanan söylemlerin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

5.1 Dînî Temelli Terör Örgütlerinde Radikalize Oluşun Yansımaları

Bu çalışma kapsamında ele alınan alıntılardan biri, dînî temelli bir terör örgütü olan Tevhid ve Cihat Örgütü'nün lideri Ebu Musab ez-Zerkavî'nin 2004 yılında yaptığı bir konuşmasından alınmıştır. 1999 yılında Ebu Musab el-Zerkavî tarafından kurulan Tevhid ve Cihat Örgütü, El-Kaide ile bağlantılı bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Örgütün kökeni, 1990'ların başında Ürdün'de kurulan Bayat al-İmam grubuna dayanmaktadır. 1999 yılında El-Kaide liderliğiyle ilişkiler kurmuş ve 2001 yılında Afganistan'da Taliban ile savaşmıştır. ABD'nin Afganistan'a düzenlediği hava saldırılarının ardından, Zerkavî örgüt üyeleriyle birlikte İran'a geçmiş ve ardından Irak'a yönelerek örgütünü genişletmiştir (Kirdar, 2011, s. 3). Zerkavî'nin ölümünden sonra örgüt, 2006 yılında Bağdat ve çevresindeki birkaç ili kapsayan bölgede sözde Irak İslam Devleti kurduğunu ilan etmiş ve ismini sözde Irak İslam Devleti (İİD) olarak değiştirmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017). Hem Irak El-Kaidesi hem de Tevhid ve Cihat Örgütü, sefeli-cihatçı bir ideolojiye dayanarak kendisini dînî bir temele oturtmuş ve özellikle radikal söylemleriyle küresel Müslüman kitlelere hitap etmeyi hedeflemiştir (Hadra, 2015, s. 43; Kirdar, 2011, s. 6). 2013 yılında ise Rakka'yı ele geçiren İİD, Irak ve Suriye topraklarında örgütün devamı olarak

sözde bir “İslam Devleti” kurduğunu iddia ederek adını sözde Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ) olarak değiştirmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017). Zerkavî bir konuşmasında şöyle demiştir:

Ve siz! Sabırlı olan mücahitler, her felakete ve çektiğimiz zorluklara rağmen, Allah’a yemin ederim ki düşmanlarımız bizde yalnızca nefret ettikleri her şeyi görecek. Onlara karşı mevcut tüm yollarla cihat edeceğiz. Onlarla savaşmak için her şeyi feda edeceğiz. Allah adına hak yolundan saptıranlara karşı durmak en büyük eylemlerden biridir. Sadece birkaç gün sabredin ve Allah yardımını, ardından zaferi getirecek (Ingram, Whiteside, & Winter, 2020, s. 22).

Bu konuşmada geçen “biz” ve “onlar” ayrımı, dînî temelli terör örgütü söylemlerinde sıklıkla görülen dilsel stratejilerin güçlü bir örneğini sunmaktadır. “Biz” olarak tanımlanan grup ilahi bir görevle donatılmış “savaşçılar” olarak idealize edilirken, “onlar” ise ‘nefret edilen’ ve ‘sürekli olarak savaşılması gereken’ düşmanlar olarak tasvir edilmiştir. Zerkavî, grup içi ve grup dışı ayrımını kullanarak grup içi dayanışmayı artırmayı, fedakârlık hissini güçlendirmeyi ve mücadeleyi meşrulaştırmayı amaçlamaktadır. Dil stratejisi, “Allah bize yardımını getirecek, ardından zaferi getirecek” gibi ifadelerle ilahi bir ödül vaadi sunarak örgüt üyelerinin motivasyonunu yükseltmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Zerkavî’nin söylemi dînî temelli terörist grupların kimlik oluşturma sürecinde düşmanlaştırma ve kendi savunduğu düşünceyi ilahi bir güçle meşrulaştırma stratejisine bir örnek oluşturmaktadır.

Yine Zerkavî’nin 2004 yılında ABD güçleri tarafından ele geçirilen, dönemin El-Kaide liderine yazdığı mektupta şu ifadeler göze çarpmaktadır:

(Onlar) Şii’ler, aşılması imkânsız bir engel, gizlenen bir yılan, kurnaz ve kötü niyetli bir akrep, casus bir düşman ve nüfuz eden bir zehirdir. Biz burada iki seviyeli bir savaşa giriyoruz. Birincisi, açık ve belirgin; saldırgan bir düşmanla ve aşikâr bir inançsızlıkla. Diğeri ise, arkadaş kılığına bürünen, anlaşma gösteren ve dostluk çağrısı yapan ama kötü niyet besleyen ve zirveleri ve tepeleri büküp kıvrıyan kurnaz bir düşmanla zor ve çetin bir savaştır (ez-Zerkavi, 2004, aktaran Ingram vd., 2020, s. 39)

Zerkavî’nin bu ifadeleri Şii Müslümanlarını "tehlikeli bir düşman" olarak resmetmekte ve onlara yönelik şiddet içeren saldırıları meşrulaştırmayı amaçlamaktadır. Özellikle "yılan" ve "akrep" gibi metaforlarla “düşmanın” kimliği olumsuz bir şekilde resmedilmiş ve bu söylem, grup üyelerini mobilize etmek için güçlü bir araç olarak kullanılmıştır. Zerkavî, söylemlerinde Şii Müslümanları bir tehdit unsuru olarak çerçeveleyerek grup üyelerinde bir tehdit algısı oluşturmaya ve böylece onları şiddet eylemlerine yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu söylem, örgütün Şii karşıtlığını pekiştirmek ve kendi şiddet eylemlerini meşru göstermek amacıyla bir mobilizasyon stratejisi olarak kullanılmaktadır. Böylece DEAŞ, grup içi dayanışmayı artırmak ve düşman olarak konumlandığı gruplara karşı saldırgan eylemleri teşvik etmek için söylemsel bir çerçeve inşa etmektedir.

Dînî temelli terör örgütlerinde ele alınan başka bir örnek olarak Usame bin Ladin, Amerikan işgali ile ilgili yaptığı bir konuşmasında “Amerikan ve İsrail işgalcilerinin” ‘onlar’ olarak konumlandırıldığı ve ‘cihadın’ örgüt üyelerine biçilmiş dînî bir zorunluluk olarak sunulduğu bir söylem inşa etmiştir. Bu söylem, düşman olarak görülen grupları şeytanlaştırarak kolektif bir kimlik yaratmayı amaçlamakta ve grup üyelerinin şiddet eylemlerine yönlendirilmesi için dînî bir çerçeve oluşturmaktadır. Bruce Lawrence’ın “*Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden*” adlı kitabında topladığı

metinler, bin Ladin ile yapılan röportajlardan alınmıştır. Bu röportajlarda kullandığı kutuplaştırıcı dil, dînî retoriği nasıl stratejik bir araç olarak kullandığını göstermektedir. Bu bağlamda bin Ladin, cihadı hem dînî bir görev hem de mantıksal bir zorunluluk olarak sunarak grup içi dayanışmayı pekiştirmeyi ve düşman algısını güçlendirmeyi hedeflemiştir. Örneğin, bir konuşmasında Amerika ve İsrail'e karşı şu ifadeleri kullanmıştır: “Amerikan işgalcilerini korkutmak dînî ve mantıksal bir zorunluluktur. Allah’a en yüce şekilde şükrediyoruz ki, bize İslam’ın kutsal mekânlarına yapılan İsrail-Amerikan saldırılarına karşı kendi yolunda cihat etme imkânını verdi (bin Ladin, aktaran Lawrence, 2005, s. 39).”

Bu konuşmada Ladin, Amerika ve İsrail’i ‘onlar’ olarak konumlandırırken, ‘biz’ zamiriyle El Kaide ideolojisini takip edenleri tanımlamakta ve cihadı bu grup için ‘dînî bir yükümlülük’ olarak çerçevelemektedir. Bu bağlamda cihat yalnızca bir direniş aracı olarak değil, aynı zamanda örgütün ideolojik söylemi içinde meşrulaştırılmaya çalışılan bir kavram olarak sunulmaktadır. Bu dil, terörist grupların şiddeti ve amaçlarını meşrulaştırma çabalarının güçlü bir örneğini sunmaktadır.

Zerkavî ve bin Ladin’in söylemleri, dînî temelli terörist grupların retorik stratejilerindeki farklı öncelikleri ve hedefleri açıkça ortaya koyarken, aynı zamanda bu söylemlerin ortak bir çatıda birleştiğini de göstermektedir. Zerkavî’nin söylemi, mezhepsel çatışmayı körükleyerek Şii Müslümanları "yakın düşman" olarak hedef alırken, bin Ladin’in söylemi daha geniş bir küresel hedef çerçevesine sahip olup, Batı’yı ve özellikle Amerikan işgalini birincil düşman olarak tanımlamaktadır. Bu farklar, Zerkavî’nin söylemini daha yerel ve mezhepsel bir bağlamda şekillendirirken, bin Ladin’in küresel bir direniş hareketi inşa etmeye yönelik stratejik bir dil kullandığını ortaya koyar. Ancak, her iki liderin söylemi de "biz" zamirini kullanarak kendi grup kimliklerini ahlâkî ve dînî bir üstünlük çerçevesinde tanımlamaktadır.

İki lider de konuşmasında "biz" zamiri ile örgüt üyelerine cihadın dînî bir zorunluluk olduğunu aşılama çabışmış ve grup üyelerinin haklı bir mücadele yürüttüğünü vurgulanmıştır. Her iki lider de "onlar" zamiri ile ötekileştirme yaparak düşmanı tehlikeli ve meşru bir hedef olarak konumlandırmaktadır. Zerkavî bu ötekileştirmeyi Şii Müslümanlara kadar genişletmiş ve mezhepsel düşmanlığı da bir mobilizasyon aracı olarak kullanmıştır. Buna karşı bin Ladin, söylemini yalnızca Batı ve özellikle Amerika üzerinde yoğunlaştırarak Şii-Sünni ayrımından kaçınmıştır. Bu durum, her iki liderin söyleminin farklı hedeflere odaklanmasına rağmen ötekileştirme stratejilerinin benzer temellere dayandığını göstermektedir.

Yine Bin Ladin’in 1997 yılında Peter Arnett isimli CNN muhabirle yaptığı röportajında “biz” ve “onlar” ayrımı açıkça ifade edilmektedir: “Dinimize göre, hiçbir gayrimüslimin bizim ülkemizde kalması caiz değildir. Bu nedenle, Amerikan sivilleri planlarımızda hedef olmasa da (onlar) ülkeyi terk etmelidirler. (Biz) Onların güvenliğini garanti etmiyoruz (bin Ladin, aktaran Ingram vd., 2020, s. 89).”

Bu röportaj, Usame bin Ladin’in Suudi Arabistan’daki Amerikan varlığına yönelik söylemlerindeki gerekçelendirmesinde ve “biz” ve “onlar” ayrımı üzerinden meşrulaştırıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bin Ladin, Suudi Arabistan’ı İslam dünyasında özel bir yere sahip bir ülke olarak tanımlarken, Amerikan

askerlerinin ve sivillerinin bu topraklarda bulunmasını dînî açıdan kabul edilemez bir durum olarak meşrulaştırmaya çabalamıştır.

Bu söylemde Bin Ladin, ‘biz’ zamirini kolektif bir birlik ve dînî dayanışma ile inşa ederken, ‘onlar’ zamirini ise gayrimüslim Amerikalıları bir tehdit unsuru olarak çerçeveleme amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca, dînî referanslarla Suudi Arabistan’daki Amerikan varlığını gayrimeşru kılmaya çalışan bu dil, yalnızca dînî bir gerekçelendirme değil aynı zamanda bir uyarı işlevi de görmektedir.

Ebu Muhammed el-Adnanî, DEAŞ terör örgütünün sözde resmi sözcüsü olarak 2011 yılında başladığı görevinde, örgütün ideolojik söylemini şekillendiren ve sürekliliğini vurgulayan açıklamalar yapmıştır. 19 Temmuz 2014’te yayımlanan “Irak İslam Devleti Kalacak” başlıklı konuşmasında, DEAŞ’ın düşmanlarına karşı ideolojik ve askerî direnişini keskin bir şekilde ifade etmiş ve örgütün “baki” olduğuna dair retorik oluşturmuştur. Bu konuşma, yalnızca DEAŞ’ın sürekliliğini meşrulaştırmak için değil, aynı zamanda "biz" ve "onlar" ayrımını keskinleştirerek grup içi aidiyeti güçlendirmek için de dikkatlice tasarlanmıştır.

Ebu Muhammed el-Adnanî, DEAŞ’ın sözcüsü ve etkili liderlerinden biri olarak örgütün ideolojik ve operasyonel stratejilerinin şekillenmesinde merkezi bir rol oynamıştır. Adnanî, Batı’ya yönelik yalnız kurt saldırılarını teşvik eden propagandalarıyla tanınmış ve özellikle 2014 yılında yaptığı çağrılar, dünya genelinde birçok bireysel saldırıya ilham kaynağı olmayı hedeflemiştir (Celso, 2016, s. 90). Adnanî, DEAŞ’ın propagandasının şekillendirilmesinde ve Batı’ya yönelik terör saldırılarının teşvik edilmesinde merkezî bir figür olmuştur. Ayrımın çok net olarak hissedildiği bir konuşmasında şöyle demiştir;

Biz sizin Roma'nızı fethedeceğiz, haçlarınızı kıracağız ve kadınlarınızı, yüce Allah'ın izniyle esir alacağız. Bu, Allah'ın bize olan vaadidir. O, yücedir ve vaadinden dönmez. Eğer biz o zamana kadar ulaşamazsak, çocuklarımız ve torunlarımız ulaşacak ve oğullarınızı köle pazarında köle olarak satacaklar. (Holbrook, 2017, s. 157.)

Bu konuşma, DEAŞ’ın propagandasında sıkça kullanılan "biz" ve "onlar" ayrımını açık bir şekilde göstermektedir. "Biz", ilahi bir misyonla yüklenmiş, cihat yolunda ilerleyen saf ve üstün bir grup olarak idealize edilirken, "onlar" Batı dünyası ve özellikle Hristiyanlar; yozlaşmış, yok edilmesi gereken düşmanlar olarak çerçevelenmiştir. Roma’nın fethedilmesi ve haçların kırılması gibi sembolik ifadeler, Batı’yı dînî ve kültürel bir tehdit olarak tanımlarken, "çocuklarımız ve torunlarımız" vurgusuyla bu çatışmanın nesiller boyu sürececek bir mücadele olduğu ima edilmiştir. Bu söylem, grup üyeleri arasında aidiyet duygusunu güçlendirirken, "onlar"a karşı duyulan düşmanlığı artırarak mobilizasyonu destekleyen güçlü bir araç işlevi görmektedir.

Bu retorik, DEAŞ’ın düşmanlarını yalnızca askerî bir tehdit değil, aynı zamanda dînî bir yozlaşma unsuru olarak çerçeveleyen söylemini güçlendirmiştir. Adnanî, Zerkavî’nin mezhepsel sertliğini alıp daha kapsamlı bir "düşmanlar çemberi" oluşturmuş ve bin Ladin’in stratejik söylemlerinden ayrışarak, daha radikal ve keskin bir dil kullanmıştır. Bu söylem, DEAŞ’ın örgütün devamlılığına dair iddiasını pekiştirirken, düşman algısını daha geniş bir bağlamda ele almıştır.

Ebu Bekir el-Bağdadi, 2014 yılında örgütün “hilafet” ilan etmesiyle küresel çapta tanınmıştır. Irak’ın Samarra kentinde doğan Bağdadi, dînî eğitim almış ve 2010 yılında DEAŞ’ın lideri olmuştur. Bağdadi yönetimindeki DEAŞ, geniş kapsamlı saldırılar düzenleyerek Suriye ve Irak’ta büyük bir çevreyi etkilemiştir (Alkaff, 2014).

El-Bağdadi’nin söyleminde, DEAŞ yalnızca kendini meşru bir yapı olarak sunmakla kalmayıp, aynı zamanda “biz” zamiri ile kendisini tüm ‘Müslümanların temsilcisi’ olarak konumlandırmakta ve “onlar” zamiri ile düşmanlarını dışlayarak karşıt bir kimlik inşa etmektedir. Konuşmasında, örgütün varlığının İslam’ın korunması için zorunlu olduğunu iddia ederek, DEAŞ’ın olmadığı bir durumda cihadın da mümkün olmayacağını öne sürmektedir:

Biz bu zaferin içindeyken... düşmana karşı savaşırken ve... safları sıklaştırmak ve ümmeti birleştirmek için destek çağrısında bulunurken... çok yönlü ve acımasız bir medya saldırısıyla karşı karşıya kaldık. İki nehir diyarında ‘Mücahitler Şura Konseyi’ veya İslam Devleti olmasaydı cihad nasıl olurdu? Ve İslam Devleti’nin askerleri silahlarını bırakıp cihadı durdursaydı işler nasıl gelişirdi? Cevap bellidir... Onlar onuru ayaklar altına alacak, ekinler ve hayvanlar yok edilecekti (El-Bağdadi, 2007, s. 2).

DEAŞ, bu ifadelerle yalnızca kendisinin cihadı sürdürebileceğini ve Müslümanların koruyucusu olduğunu iddia etmekte, böylece örgütü İslam’ın (sözde) tek hakiki temsilcisi olarak sunmaktadır. Ayrıca, DEAŞ dışındaki İslamcı grupları da dolaylı olarak eleştirerek, “gerçek cihadı” yalnızca kendi örgütünün gerçekleştirebileceğini ima etmektedir:

Eğer buna inanmıyorsanız, düşman karşısında en mükemmel yönteme, en saf bayrağa ve en büyük güce sahip olduğunu iddia eden herhangi bir savaşçı gruptan... Amerikan karargâhına sızmaya yönelik üç askerî operasyon ya da en azından bir Amerikan askerî üssüne yönelik tek bir operasyonun görüntülerini yayımlamasını istiyorum (El-Bağdadi, 2007, s. 3).

Bu söylem, DEAŞ’ın kendini İslam’ın ve cihadın tek hakiki temsilcisi olarak sunma stratejisinin bir parçasıdır. “Biz” zamiri ile DEAŞ’ı ‘Müslümanların sesi olarak’ çerçeveleyen Bağdadi, “onlar” zamiri ile ise düşmanlarını hem gayrimüslimler hem de “itaatsiz Müslümanlar” olarak kategorize etmektedir. Böylece örgüt üyelerini hem dış hem de iç düşmanlara karşı mobilize etmek ve grup kimliğini pekiştirmek için söylemi stratejik bir araç olarak kullanmaktadır.

Bu bağlamda dînî temelli terör örgütlerinin söylemleri, dil aracılığıyla "biz" ve "onlar" ayrımını inşa ederek toplumsal gerçeklikleri şekillendirmektedir. Örgüt liderlerinin grup üyelerini ahlaki üstünlükle tanımlarken düşmanlarını tehdit olarak konumlandırmaları, yalnızca ideolojik bir çerçeve sunmaz, aynı zamanda bu gerçekliği toplumsal bağlamda yeniden üretir.

Zerkavî’nin Şii Müslümanları "yılan" ve "akrep" gibi olumsuz metaforlarla tanımlaması dilin düşmanı şeytanlaştırarak grup içi dayanışmayı artırmak için nasıl bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu söylem sosyal kimlik teorisinin "dış grup" algısını güçlendirme sürecine uygun bir örnektir (Tajfel & Turner, 1986). "Biz" zamirininin ahlaki ve ilahi bir görev bilinciyle tanımlanması, grup üyelerine bir

aidiyet ve meşruiyet duygusu sağlarken, "onlar" zamiriyle ötekileştirilen düşman, meşru bir hedef olarak anlaşılmaktadır.

Benzer şekilde bin Ladin'in söylemlerinde, Amerikan işgalini "İslam'ın kutsal topraklarına yapılan bir saldırı" olarak tanımlaması dînî referanslarla güçlendirilmiş bir gerçeklik inşasıdır. Bin Ladin, cihat söylemini yalnızca dînî bir zorunluluk değil, aynı zamanda mantıksal bir mücadele olarak sunarak, grup kimliğini güçlendirmek ve direnişi meşrulaştırmak için sosyal inşacılık teorisinin dilin ideolojik işlevine dair temel savlarıyla uyumlu bir strateji kullanmıştır (Wendt, 1992).

Bağdadi'nin söylemindeki kalıcılık vurgusu örgütün ideolojik sürekliliğini ve meşruiyetini pekiştirmek için dili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu söylem sosyal inşacılığın gerçekliklerin dil ve söylem yoluyla nasıl kurulduğuna dair temel iddiasını doğrular. Bağdadi'nin sadece dış düşmanları değil, diğer İslamcı grupları da "onlar" kategorisine yerleştirerek DEAŞ'ı İslam'ın tek hakiki temsilcisi olarak tanımlaması, grup kimliğini ve düşman algısını inşa etmek için dilin nasıl stratejik bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

5.2 Etnik Temelli Terör Örgütlerinde Radikalize Oluşun Yansımaları

Etnik temelli terör örgütlerinde "biz" ve "onlar" ayrımı çoğunlukla tarihsel mağduriyetler, kültürel haklar ve toprak talepleri üzerinden şekillenmektedir. IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu/Irish Republican Army) bu ayrımı kullanarak İrlanda halkının etnik kimliğini İngiliz hükümetinin "öteki" olarak çerçevesiyle bir mücadelenin temeline yerleştirmiştir (Dingley, 2012, s. 1). Etnik terörist gruplar mücadeleye genellikle etnik kimliği güçlendirerek başlamaktadır. Bu çabada teröristler çoğunlukla zorlu bir mücadeleyle karşı karşıya kalmaktadır: bölge, kabile, mezhep, aile ve devlet, bireyler için rakip kimlik kaynaklarıdır. Teröristin ilk görevi, daha geniş bir etnik topluluk için etnik kimliği siyasi açıdan önemli hale getirmektir. Bu nedenle etnik teröristlerin ve genel olarak etnik siyasi hareketlerin en yaygın taleplerinden birinin dil ile ilgili olması şaşırtıcı değildir. Pek çok halk, ulus olma iddiasını dil temeline dayandırır (Byman, 1998, s. 154).

İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), 20. yüzyılın başlarından itibaren İrlanda'nın bağımsızlığı ve birleşik bir İrlanda Cumhuriyeti kurulması hedefiyle faaliyet göstermiş, etnik temelli bir terör örgütü olarak tanımlanmıştır. İngiltere'nin Kuzey İrlanda üzerindeki egemenliğine karşı uzun yıllar boyunca silahlı mücadele yürütmüştür. Örgüt, 1969 yılında Provisional IRA (Geçici IRA) ve Official IRA (Resmi IRA) olarak ikiye ayrılmıştır. Provisional IRA şiddet içeren yöntemleri sürdüren kanat olarak tanınmış ve özellikle Kuzey İrlanda'daki Katolik halkın haklarını savunduğunu iddia etmiştir (Coogan, 2000, s. 184).

IRA'nın temel hedefleri arasında İngiliz yönetiminin Kuzey İrlanda'dan tamamen çekilmesi ve İrlanda Cumhuriyeti ile birleşik, bağımsız bir İrlanda devleti kurulması yer almıştır. Örgüt Protestan birlik yanlısı grupların etkisini azaltmayı ve Katolik azınlıkların haklarını korumayı hedeflemiştir (English, 2003, s. 66).

Örneğin, Cathal Goulding'in 1969 yılında yaptığı açıklamada şu ifadeler yer almaktadır:

Altı İlçe (Kuzey İrlanda), İngiliz emperyalizminin ve yerel garnizonu Unionist Parti'nin çıkarlarına hizmet eden, silah zoruyla yönetilen bir İngiliz kolonisidir. Adaletsizlik üzerine kurulmuştur ve bu adaletsizlik, silahlı kuvvetlerin desteği olmadan varlığını sürdürmez. Bu kötücül varlık İrlanda halkı için devam eden bir meydan okumadır ve biz İrlanda halkı bu varlığı asla kabul etmemiştir ve asla kabul etmeyecektir (Goulding, 1969).

Dini temelli örgütlerden farklı olarak IRA'nın bakış açısı daha çok etnik bir grup kimliği ve tarihsel bir hak iddiası etrafında şekillenmiştir (Taylor, 2014, s. 17). "Biz" zamiri İrlandalı Katolikleri ve onların özgürlük mücadelesini kapsarken, "onlar" zamiri işgalci bir güç olarak İngiltere'yi ve onların destekçilerini temsil etmektedir (English, 2003, s. 115). Sosyal inşacılık perspektifinden değerlendirildiğinde bu strateji toplumsal kimliklerin inşasında ve çatışmaların meşrulaştırılmasında dilin rolünü vurgulamaktadır (Berger & Luckmann, 1991). Etnik temelli örgütler tarihsel bağlamı ve mağduriyet söylemini kullanarak grup içi dayanışmayı güçlendirmeyi ve dış grubu tehdit unsuru olarak göstermeyi hedeflemektedir. IRA'nın bu stratejisi İngiliz yönetimine karşı etnik bir direniş inşa etme çabasıyla örtüşmektedir.

Tamil Kaplanları (LTTE), Sri Lanka'nın kuzey ve doğusunda yaşayan Tamil halkını temsil ettiğini iddia ederek bağımsız bir Tamil Eelam devleti kurmayı hedeflemiştir. Örgüt, Sinhala etnik çoğunluğunun baskıcı politikalarına ve ayrımcı uygulamalarına karşı Tamil kimliğini ve haklarını savunmayı amaçladığını iddia etmektedir (Bloom, 2005, s. 67). Tamil Kaplanları'nın lideri Velupillai Prabhakaran 1992 yılında yaptığı bir konuşmada şu ifadeleri kullanmıştır: *"Düşmanımız acımasızdır ve savaşa, şiddete adanmıştır. Onların hedefi anavatanımızı yok etmektir. Onun yüreğinden adalet bekleyemeyiz. Bu koşullarda ne yapabiliriz? Mücadelemizi sürdürmekten, mücadelemizi yoğunlaştırmaktan başka bir seçeneğimiz yok."* (Prabhakaran, 1992).

Prabhakaran'ın bu ifadeleri, Tamil halkını "biz" olarak nitelendirip haklı bir mücadele içinde olan bir grup olarak idealize ederken, Sinhala liderliğini "onlar" olarak kategorize edip "acımasız" ve "yıkıcı" bir düşman olarak tanımlamaktadır. Bu ayrım Tamil kimliğinin siyasi ve toplumsal bir mücadele aracı olarak mobilize edilmesine olanak tanımıştır.

Dini temelli örgütlerden farklı olarak Tamil Kaplanları'nın ortaya çıkışı daha çok etnik kimlik ve tarihsel mağduriyet üzerinden şekillenmiştir (Chalk, 1999, s. 103). "Biz" zamiri Tamil halkını ve onların bağımsızlık mücadelesini kapsarken, "onlar" zamiri baskıcı bir rejim olarak Sinhala liderliğini temsil etmiştir. Bu dil stratejisi Tamil halkını birleştirmeyi ve dış grubu (Sinhala hükümetini) meşru bir hedef olarak çerçevelemeyi amaçlamıştır (Bloom, 2005, s. 90).

Sosyal inşacılık perspektifinden değerlendirildiğinde Tamil Kaplanları'nın söylemlerinde kimliğini ve mağduriyet söylemini inşa etmek için dilin "manipülasyon" gücününün bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir (Berger & Luckmann, 1991, s. 38). Prabhakaran'ın konuşmaları, Tamil halkının tarihsel mağduriyetini vurgulayarak kimlik mücadelesini tanımlamış ve meşru bir direniş çerçevesi oluşturmayı amaçlamaktadır. Sosyal kimlik teorisine göre bu tür söylemler, Tamil halkını olumlu bir kimlik

çerçevesine oturarak grup içi dayanışmayı artırmayı ve düşman grubu ahlaki olarak "kötü" olarak çerçevelemeyi hedeflemiştir.

IRA'nın "biz" ve "onlar" ayrımını kullanarak toplumsal kimlikleri şekillendirme stratejileri, etnik temelli diğer terör örgütlerinin söylemleriyle benzerlik taşır. Tamil Kaplanları (LTTE) da benzer bir şekilde, Tamil halkını bir "biz" grubu olarak tanımlamış ve Sinhala hükümetini "ötekileştirilen" bir düşman grubu olarak konumlandırmıştır. Bu söylem, etnik kimlik inşasında tarihsel mağduriyet ve toplumsal haklar gibi unsurları merkezine almıştır. IRA'nın İrlanda halkını İngiliz yönetimine karşı mobilize etme stratejisiyle benzer şekilde, Tamil Kaplanları da Tamil kimliğini güçlendirmeyi ve Sri Lanka'daki Sinhala egemenliğini hedef alarak bağımsız bir Tamil devleti kurmayı amaçlamıştır.

Sosyal kimlik teorisi açısından değerlendirildiğinde, her iki örgüt de kendi etnik gruplarını olumlu bir kimlik çerçevesine oturarak grup içi dayanışmayı artırmayı hedeflemiştir (Tajfel & Turner, 1979, s. 40). Örneğin, Tamil Kaplanları'nın lideri Velupillai Prabhakaran'ın konuşmaları, Tamil halkını mağdur ve haklı bir topluluk olarak idealize ederken, Sinhala yönetimini baskıcı ve zalim bir "onlar" grubu olarak tanımlamaktadır. Bu, IRA'nın İngiltere'ye karşı geliştirdiği söylemlerle benzer bir dil stratejisine işaret etmektedir.

Sosyal inşacılık perspektifinden bakıldığında ise hem IRA hem de Tamil Kaplanları, dilin toplumsal gerçeklikleri şekillendirme gücünden faydalanmıştır (Berger & Luckmann, 1991, s. 54). Her iki örgüt de tarihsel bağlamı ve mağduriyet söylemini kullanarak etnik kimlikleri yeniden inşa etmiş ve bu kimlikleri siyasi hedefleri doğrultusunda mobilize etmiştir. Bu bağlamda, Tamil Kaplanları'nın etnik kimliği ve mağduriyet söylemini nasıl kullandığını analiz etmek etnik temelli terör örgütlerinin dil stratejilerini anlamak için önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

6. SONUÇ

Dînî temelli terör örgütleri, "biz" zamirini kutsal bir misyon ve ilahi bir meşruiyet çerçevesinde tanımlayarak grup üyelerine ahlaki bir üstünlük atfetmektedir. Örneğin, IŞİD sözcüsünün söylemleri, "biz" kimliğini Tanrı'nın seçilmiş kulları olarak yüceltirken, "onlar" kimliğini ahlaksız, tehditkâr ve yok edilmesi gereken bir grup olarak tanımlamaktadır. Bu söylem, grup içi dayanışmayı güçlendirmek ve mücadeleyi meşru göstermek için kullanılmaktadır. Özellikle dînî söylemler, grup üyelerinin fedakârlık yapma istekliliğini artırmakta ve cihat kavramını dînî bir zorunluluk olarak çerçevelemektedir. Burada şiddet, yalnızca savunma veya direniş değil, aynı zamanda tanrısal bir görev olarak görülmekte; böylece bireysel eylemler kolektif bir misyonun parçası olarak çerçevelemektedir.

Zerkavî'nin Şii Müslümanları "*yılan*" ve "*akrep*" gibi olumsuz metaforlarla tanımlaması dilin düşmanı şeytanlaştırarak grup içi dayanışmayı artırmak için nasıl bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu söylem sosyal kimlik teorisinin "dış grup" algısını güçlendirme sürecine uygun bir örnektir (Tajfel & Turner, 1986). "Biz" zamirininin ahlaki ve ilahi bir görev bilinciyle tanımlanması, grup üyelerine bir

aidiyet ve meşruiyet duygusu sağlarken, "onlar" zamiriyle ötekileştirilen düşman, meşru bir hedef olarak anlaşılmaktadır.

Benzer şekilde bin Ladin'in söylemlerinde, Amerikan işgalini "İslam'ın kutsal topraklarına yapılan bir saldırı" olarak tanımlaması dînî referanslarla güçlendirilmiş bir gerçeklik inşasıdır. Bin Ladin, cihat söylemini yalnızca dînî bir zorunluluk değil, aynı zamanda mantıksal bir mücadele olarak sunarak, grup kimliğini güçlendirmek ve direnişi meşrulaştırmak için sosyal inşacılık teorisinin dilin ideolojik işlevine dair temel savlarıyla uyumlu bir strateji kullanmıştır (Wendt, 1992).

Bağdadi'nin söylemindeki kalıcılık vurgusu örgütün ideolojik sürekliliğini ve meşruiyetini pekiştirmek için dili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu söylem sosyal inşacılığın gerçekliklerin dil ve söylem yoluyla nasıl kurulduğuna dair temel iddiasını doğrular. Bağdadi'nin sadece dış düşmanları değil, diğer İslamcı grupları da "onlar" kategorisine yerleştirerek DEAŞ'ı İslam'ın tek hakikî temsilcisi olarak tanımlaması, grup kimliğini ve düşman algısını inşa etmek için dilin nasıl stratejik bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

Dînî temelli terör örgütlerinin söylemlerinde "biz" ve "onlar" ayrımı mezhepsel ve politik hedeflere ulaşmak için temel bir stratejik araç olarak kullanılmaktadır. Zerkavî, bin Ladin, Adnanî ve Bağdadi gibi liderlerin söylemlerinde bu ayrım hem grup içi dayanışmayı güçlendirmek hem de düşman algısını netleştirmek için güçlü bir araç işlevi görmüştür. "Biz" zamiri dînî bir üstünlük, ahlaki doğruluk ve ilahi bir görev bilinci ile tanımlanırken "onlar" zamiri düşman olarak görülen grupları sürekli bir tehdit ve tehlike unsuru olarak çerçevelemektedir. Bu ayrım terör örgütlerinin ideolojik sürekliliklerini sağlamak, grup üyelerini mobilize etmek ve şiddeti meşrulaştırmak için merkezî bir role sahiptir. Bu liderlerin söylemleri, sadece düşman algısını derinleştirmekle kalmamış hem de dînî referanslarla güçlendirilmiş bir kimlik inşası sürecini de açıklamaktadır.

Etnik temelli terör örgütleri ise, "biz" ve "onlar" ayrımını tarihsel mağduriyetler ve kültürel hak talepleri bağlamında inşa etmektedir. Örneğin, IRA ve Tamil Kaplanları gibi örgütler, "biz" zamirini ezilen, hakları gasp edilmiş ve tarihsel adaletin temsilcisi olarak tanımlarken, "onlar" zamirini baskıcı, işgalci ve tehdit unsuru olarak çerçevelemiştir. Bu söylem, grup içi dayanışmayı artırmanın yanı sıra, tarihsel haklılık ve mağduriyet algısıyla uluslararası desteği kazanmayı hedeflemektedir. Ancak burada da şiddetin meşruiyeti, tarihsel adaletsizliklerin giderilmesi ve ulusal bağımsızlık mücadelesinin bir parçası olarak gösterilmektedir. Şiddet, halkın haklarını korumak ve tarihsel haksızlıkları gidermek adına kaçınılmaz bir araç olarak sunulmakta; "biz" kimliği, yalnızca mazlum bir topluluk değil, aynı zamanda şiddet yoluyla haklarını geri alması gereken bir aktör olarak inşa edilmektedir. Bu iki örgüt türü arasındaki temel fark, şiddetin meşruiyetini hangi argümanlarla temellendirdikleridir: dînî örgütler ilahî emir ve manevî görev kavramlarını kullanırken, etnik örgütler tarihsel haklılık ve millî bağımsızlık söylemlerine dayanmaktadır. Her iki durumda da "biz" söylemi, grup içi dayanışmayı artırmak ve üyeleri mücadeleye motive etmek için kritik bir araç olarak kullanılmaktadır.

Dînî ve etnik temelli örgütler arasındaki temel fark, söylemsel stratejilerin odaklandığı alanlarda yatmaktadır. Dînî temelli örgütler, ilahî meşruiyet ve kutsal değerler üzerinden bir kimlik inşa ederken, etnik temelli örgütler tarihsel mağduriyet ve ulusal kimlik unsurlarına dayanmaktadır. Örneğin Zerkavî'nin Şii Müslümanlara yönelik söylemi, mezhepsel bir çatışmayı derinleştirirken, IRA'nın söylemi İngiliz sömürgeciliğine karşı tarihsel bir hak iddiasını vurgulamaktadır.

Michel Foucault'nun söylem analizi yaklaşımı çerçevesinde, terör örgütlerinin söylemlerinin yalnızca bir iletişim stratejisi değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliklerin inşasında etkili bir araç olduğu görülmektedir. Foucault'nun vurguladığı gibi, söylemler sadece güç ilişkilerini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda bu güç ilişkilerini yeniden üretir ve toplumsal hiyerarşileri pekiştirir. Bu bağlamda örgütlerin dil stratejileri, grup içi dayanışmayı artırmak, grup dışını ötekileştirmek ve meşru bir çatışma zemini inşa etmek için söylemsel bir güç olarak işlev görmektedir.

Berger ve Luckmann'ın sosyal inşacılık teorisi ise, oluşturulan kimliğin toplumsal gerçeklikleri şekillendirme sürecindeki merkezî rolünü vurgulamaktadır. Dînî temelli örgütlerde inşa edilen "biz" zamirinin kutsal bir üstünlük ve ilahî bir misyon çerçevesinde tanımlanması örgüt üyelerine ahlâkî bir dayanışma hissi kazandırmaktadır. Buna karşı etnik temelli örgütlerde "biz" zamiri, tarihsel mağduriyet ve ulusal kimlik bağlamında şekillenerek grup üyelerini haklı bir mücadele çerçevesine yerleştirmektedir. Örneğin IŞİD liderlerinin söylemlerinde "onlar" olarak betimlenen grubun öldürülmesi ilahi bir zorunluluk olarak gösterilirken, IRA ve Tamil Kaplanları gibi etnik temelli örgütler karşıt grubu ötekileştirerek etnik direnişlerini haklı göstermeye çalışmaktadır.

Dînî temelli terör örgütleri, "biz" kimliğini ilahi bir misyon ve kutsal değerler çerçevesinde tanımlarken, "onlar" kimliğini yozlaşmış ve düşmanca bir grup olarak çerçevelemektedir. Bu strateji, grup üyelerinin fedakârlık ve şiddeti meşrulaştırma eğilimlerini güçlendirmektedir. Buna karşılık, etnik temelli örgütler, tarihsel mağduriyet ve ulusal kimlik üzerinden bir "biz" ve "onlar" ayrımı inşa ederek, kimlik mücadelesini meşru bir direniş çerçevesinde tanımlamaktadır. Gelecekteki çalışmalar, söylem analizini genişleterek farklı örgütlerin, coğrafi bağlamların ve ideolojik yapıların karşılaştırmalı bir analizini yaparak bu alandaki literatürü daha da geliştirebilir.

Bu çalışmada, sosyal kimlik teorisi çerçevesinde terörist söylemlerin "biz ve onlar" ayrımını nasıl pekiştirdiği analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, terörist grupların kimlik inşasını stratejik bir mobilizasyon aracı olarak kullandığını göstermektedir. Bu noktada, sosyal kimlik kuramı terörist grupların aidiyet duygusunu nasıl güçlendirdiğini ve düşman kimliğini nasıl sabitlediğini açıklamada kritik bir çerçeve sunmaktadır. Bunun yanı sıra, sosyal inşacılık yaklaşımı çerçevesinde, terörist grupların söylemlerinin nasıl bir gerçeklik oluşturduğu ve radikalleşmeyi nasıl şekillendirdiği de değerlendirilmiştir. Bu çalışma, literatürdeki boşluğu doldurarak terörist söylemin toplumsal kimlik üzerindeki etkilerini daha kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Bu bağlamda, terör örgütlerinin söylemlerinde kullanılan metaforlar grup içi dayanışmayı artırmak ve grup dışını ötekileştirmek için etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Örneğin Zerkavî'nin Şii Müslümanlara yönelik söyleminde

kullandığı "yılan" ve "akrep" gibi metaforlar düşman algısını derinleştiren söylemsel bir güç oluşturmaktadır.

Etnik temelli terör örgütleri, "biz" ve "onlar" ayrımını tarihsel mağduriyetler, kültürel hak talepleri ve kolektif kimlik üzerinden inşa ederek grup içi aidiyeti güçlendirmektedir. IRA ve Tamil Kaplanları gibi örgütler, etnik kimliği hem meşrulaştırıcı hem de mobilize edici bir araç olarak kullanmakta, böylece belirli bir etnik topluluğu bir araya getirirken karşıt grubu dışlayıcı ve düşmanlaştırıcı bir söylem üretmektedir. Bu çerçevede "biz" zamiri, etnik grubun tarihsel hak iddialarını, kültürel üstünlüğünü ve siyasi mücadelesini temsil ederken, "onlar" zamiri, grubun mağduriyetine sebep olan baskıcı bir güç veya işgalci bir unsur olarak çerçevelenmektedir. Bu dil stratejisi, örgütlerin yalnızca meşruiyet kazanmasına değil, aynı zamanda grup içi dayanışmayı artırarak üyelerini şiddet eylemlerine yönlendirmesine de katkı sağlamaktadır.

Etnik kimlik inşası, dînî söylemlerden farklı olarak daha çok kolektif tarih, ortak dil ve toprak üzerinden şekillenmektedir. Örneğin, IRA'nın söylemlerinde "biz" İrlandalı Katolikleri kapsarken, "onlar" İngiliz yönetimini ve onun destekçilerini temsil etmektedir. Benzer şekilde Tamil Kaplanları'nın söylemlerinde "biz" Tamil halkının özgürlük mücadelesini ifade ederken, "onlar" Sinhala yönetimi ve etnik ayrımcılığı simgelemektedir. Bu tür dil kullanımı, etnik kimliği güçlendirerek grup içindeki aidiyet duygusunu pekiştirmekte ve şiddeti meşrulaştıran bir çerçeve oluşturmaktadır.

Sosyal kimlik teorisine göre bu tür söylemler grubun kendisini olumlu bir kimlik çerçevesinde konumlandırmasına yardımcı olurken, karşıt grubu ahlâkî olarak "öteki"leştirerek meşru bir hedef haline getirmektedir (Tajfel & Turner, 1979). Sosyal inşacılık perspektifinden bakıldığında ise, etnik temelli örgütlerin dil kullanımı, kimlikleri yeniden şekillendirme ve toplumsal gerçeklikleri inşa etme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır (Berger & Luckmann, 1991). Bu çerçevede, etnik kimliklerin terör örgütleri tarafından nasıl manipüle edildiği ve söylem aracılığıyla nasıl araçsallaştırıldığı, şiddet eylemlerini anlamlandırmada önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Sonuç olarak terör örgütlerinin söylemlerinde "biz" ve "onlar" ayrımı; stratejik bir araç olarak kullanıldığını, dînî temelli örgütlerin kutsal ve ahlâkî bir çerçevede etnik temelli örgütlerin ise tarihsel ve ulusal bağlamda bu ayrımı inşa ettiğini göstermektedir. Bu ayrım grup içi dayanışmayı artırmanın yanı sıra örgütlerin ideolojik sürekliliğini sağlamak, şiddeti meşrulaştırmak ve hedef kitleleri mobilize etmek için güçlü bir araç işlevi görmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalar bu söylemsel stratejilerin daha geniş bağlamlarda ve farklı coğrafyalarda nasıl işlediğini inceleyerek terörizmin dilsel ve toplumsal dinamiklerin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Al-Baghdadi, A. O. (2007, 13 Mart). Say I am on Clear Proof from my Lord [Konuşma Metni]. Jihad Media Battalion.
- Alkaff, S. H. B. O. (2014). Abu Bakr Al-Baghdadi, the Imposter. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 6(10), 4–7. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/26351289>
- Allport, G. W (1954). *The Nature Of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Penguin Books.
- Bloom, M. (2005). *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror*. Columbia University Press.
- Brigham, J. C., & Barkowitz, P. (1978). Do "They All Look Alike"? The Effect of Race, Sex, Experience, and Attitudes on the Ability to Recognize Faces. *Journal of Applied Social Psychology*, 8, 306-318.
- Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in the Twenty-first Century. *International Affairs*, 67(3), 431–451.
- Byman, D. (1998). The Logic of Ethnic Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 21(2), 149–169.
- Celso, A. (2016). More than the Voice of the Caliphate: The Destructive Legacy of Abu Muhammad al-Adnani. *Middle East Review of International Affairs*
- Chalk, P. (2008). The Tigers Abroad: How the LTTE Diaspora Supports the Conflict in Sri Lanka. *Georgetown Journal of International Affairs*, 9(2), 97–104.
- Cohen, J., & Blanco, J. M. (2016). *Knowledge, The Great Challenge to Deal with Terrorism*. *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, 2(1), 43–62.
- Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism. *Comparative Politics*, 13(4), 379–399. <https://doi.org/10.2307/421717>
- Crenshaw, M. (2019). *Terrorism and International Cooperation*. Routledge. ISBN: 9780367289904
- Dingley, J. (2012). *The IRA: The Irish Republican Army*. Praeger.
- Eagleton, T. (1991). *Ideology: An Introduction*. Verso.
- English, R. (2003). *Armed Struggle: The History of the IRA*. Pan Books.

- Foucault, M. (2002). *The Archaeology of Knowledge*. Routledge.
- Goulding, C. (1969). *Irish Republican Army Statement in Relation to the Situation in Northern Ireland*. National Archives of Ireland. Referans Kodu: 2000/6/658.
- Güntay, V. (2020). Discussing the Global Security and Terrorism Dilemma within the Framework of Constructivism in the 21st Century. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(2), 479–500. DOI:10.28956/gbd.830057
- Hadra, D. (2015). *ISIS: Past, Present and Future: Pro-ISIS Media and State Formation*. Boston College University Libraries, 6.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism* (2nd ed.). Columbia University Press.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. Routledge.
- Holbrook, D. (Ed.). (2017). *Al-Qaeda 2.0: A Critical Reader*. Oxford University Press.
- Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. University of California Press.
- Ingram, H. J., Whiteside, C., & Winter, C. (2020). *The ISIS Reader: Milestone Texts of the Islamic State Movement*. Oxford University Press.
- İçişleri Bakanlığı. (2017). Türkiye’ nin DEAŞ ile mücadelesi. <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%20en.pdf>
- Joffé, H. (1999). *Risk and “The Other.”* Cambridge: Cambridge University Press.
- Jović, M., Šubelj, L., Golob, T., Makarovič, M., Yasseri, T., Krstićev, D. B., Škrbić, S., & Levnajić, Z. (2023). Terrorist Attacks Sharpen the Binary Perception of “Us” vs. “Them”. *Scientific Reports*, 13, 12451.
- Kepel, G. (2002). *Jihad: The Trail of Political Islam*. Harvard University Press.
- Kirdar, M. J. (2011). Al Qaeda in Iraq. CSIS Transnational Threats Project. Erişim Adresi: <https://www.csis.org>
- Law, R. D. (2009). *Terrorism: A History*. Polity.
- Lawrence, B. (Ed.). (2005). *Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden*. Verso.

- Miller, B. H. (1987). Terrorism and Language: A Text-based Analysis of the German Case. *Terrorism*, 9(4), 373–407.
- Park, B., & Rothbart, M. (1982). Perception of Out-Group Homogeneity And Levels Of Social Categorization: Memory For Subordinate Attributes of In-Group And Out-Group Members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 1051-1068
- Perdue, C. W., Dovidio, J. F., Gurtman, M. B., & Tyler, R. B. (1990). Us and Them: Social Categorization and the Process of Intergroup Bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(3), 475–486
- Prabhakaran, V. (1992). Heroes' Day Speech. *Heroes' Day Speeches Translated Into English*. National Archives.
- Rapoport, D. C. (2004). The Four Waves of Modern Terrorism. In A. K. Cronin & J. M. Ludes (Eds.), *Attacking terrorism: Elements of a grand strategy* (ss. 46–73). Georgetown University Press.
- Rasoulkolamaki, S., Kaur, S., Zhdanova, A., & Mat Isa, N. A. N. (2023). In-group and Out-group Identity Construction in Extremist Discourse: a Critical Multimodal Approach. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 1–19.
- Sageman, M. (2004). *Understanding Terror Networks*. University of Pennsylvania Press.
- Schmid, A. P. (Ed.). (2011). *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. Routledge.
- Schwartz, S. J., Dunkel, C. S., & Waterman, A. S. (2009). *Identity and Terrorism: Collective and Personal Identity in Extremist Groups*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(6), 537-556
- Stern, J. (2003). *Terror in the Name Of God: Why Religious Militants Kill*. Ecco.
- Strindberg, A. (2020). *Social Identity Theory and the Study of Terrorism and Violent Extremism*. FOI.
- Sumner, W. G. (1906). *Folkways. A Study of the Sociological Importance of Useages, Manners, Customs, Mores and Morals*. Boston. Ginn and Company.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social psychology of Intergroup Relations* (ss. 33–47). Brooks/Cole.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory Of Intergroup Behavior. In S. Worchel & W G. Austin (Eds), *Psychology of Intergroup Relations* (2nd ed., ss. 7-24).

Taylor, P. (2014). *The Provos: The IRA and Sinn Fein*. A&C Black.

Tulga, A. Y. (2022). Constructivism, Identity, and Discourse in Terrorism. *Journal of Politics and Policy*, 4(2).

Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391–425.

Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and the International State. *American Political Science Review*, 88(2), 384–396.

Winter, C. (2015). *The Virtual Caliphate: Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. Quilliam Foundation.



<https://dergipark.org.tr/pub/saga>

Neorealist ve Neoklasik Realist Perspektiflerden Küba Füze Krizi Analizi

Analyzing The Cuba Missile Crisis From Neorealist And Neoclassical Realist Perspectives

Sıdıka İrem ALTUNSUYU ^{1,*} 

¹Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü, Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Yüksek Lisans Öğrencisi, 06100, Çankaya/ANKARA

Özet

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 31.01.2025
Düzeltilme: 16.02.2025
Kabul: 04.03.2025

Keywords

Cuban Missile Crisis
Neorealism
Neoclassical Realism
Balance of Powers

Anahtar Kelimeler

Küba Füze Krizi
Neorealizm
Neoklasik Realizm
Güçler Dengesi

Güç kavramı, yüzyıllardır devletlerin ana hedefi olmuş stratejilerini, hamlelerini, politikalarını belirlemiştir. Ulus devlet sisteminin anlaşılması için ortaya atılan teoriler, farklı açılardan güç kavramını ele alarak devletlerin ve bireylerin davranışlarını açıklamaya çalışmıştır. Neorealist görüş, sistem düzeyinde devletleri inceleyerek anarşik uluslararası sistemin devletleri güç arayışına mecbur bıraktığını belirtmektedir. Neoklasik realist görüş ise, birey düzeyinde bir bakış açısı geliştirerek sistemdeki güç algısını devletleri yöneten liderlerin algısının şekillendirdiğini vurgulamıştır. Küba Füze Krizi hem devlet hem de birey düzeyinden incelendiğinde güç kavramına çok boyutlu bakış açısı sağladığından önem arz etmektedir. Neorealist teoriye göre, devletlerin liderlerin algularını ve iç politikayı göz ardı ederek çıkarları doğrultusunda stratejiler belirlemektedir. Neoklasik teori lider algısı, iç siyaset, itibar ve bürokrasi bağlamında inceleme yaparak sistemin getirdiği dinamikleri odağa almaz. Kriz süreci Domuzlar Körfezi Çıkarması'ndan iki ülkenin anlaşma yapma sürecine kadarki tarihsel bağlamda ele alınmıştır. Ek olarak, bahsi geçen iki teori arasında karşılaştırma yapılarak kriz incelenmiştir. Her iki teori farklılıklar oluşturarak sisteme zenginlik katmış, çok boyutlu incelemeler yaparak Küba Füze Krizi'nin değerlendirilmesini kapsamlı hale getirmiştir.

Abstract

For ages, states' plans, actions, and policies have been shaped by the concept of power as their primary goal. Theories proposed to better comprehend the nation-state system have attempted to explain state and individual behaviour by approaching the concept of power from various perspectives. The neorealist perspective examines states at the system level, claiming that the anarchic international system forces states to pursue power. The neoclassical realism approach, on the other hand, established an individual-level viewpoint and emphasised that the sense of power in the system is influenced by the perception of the leaders who govern the states. The Cuban Missile Crisis has importance because it offers a comprehensive perspective on the concept of power when seen at both the governmental and individual levels. According to neorealist theory, states determine strategies based on their own interests, ignoring leaders' perceptions and domestic politics. Neoclassical theory does not focus on the dynamics of the system by analyzing in the context of leaders, domestic politics, reputation and bureaucracy. The crisis process was looked at in historical context, beginning with the Bay of Pigs Invasion landings and ending with the two governments reaching a mutual agreement. In addition, the situation was examined by comparing the two hypotheses. Both theories expanded the system by introducing differences and made its assessment of the Cuban Missile Crisis more comprehensive by doing multidimensional analyses.

GİRİŞ

Uluslararası sistemde geçmişten günümüze kadar var olan her devlet güç kavramı çerçevesinde stratejiler geliştirmiş, güçlenmek için savaşlara dâhil olmuş bazen kazanmış bazen de kaybetmiştir. Güç, sistemdeki aktörlerin diğer aktörler üzerindeki davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme yeteneği olarak görülmektedir (Dahl, 1957). Güç tanımlamasını sistem düzeyinde yapan neorealist perspektif, anarşik sistemin getirdiği bir zorunluluk olarak (Waltz, 1979) ele alırken, neoklasik realist görüş, gücün varlığını devletlerin liderlerinin algılarına göre şekillendiğini (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016) vurgulamaktadır. Anarşik sistemde devletlerin varlıklarını devam ettirmeleri, güvenliklerini sağlamalarından ve sistemde var olan diğer aktörlerle girdikleri rekabetleri kazanmalarından geçmektedir (Morgenthau, 1948). Soğuk Savaş adı verilen 1947- 1991 yılları arasını kapsayan dönem güç rekabetlerine sahne olmuş, güçlü devletleri krizin ve savaşın eşiğine getirmiştir. Bahsi geçen dönemde ön plana çıkan en önemli olay Küba Füze Krizi olmuştur. Krize giden yol, Fidel Castro'nun Küba'da devrim yapmasıyla başlamıştır (Gaddis, 2005). Amerika'nın devrimci ve sosyalist hareketleri önlemek için başlattığı Domuzlar Körfezi Çıkarması ile krizin adım sesleri duyulmaya başlamış (Welch, 2013), Türkiye'ye Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesi ve akabinde Küba'ya füzelerin yerleştirilmesiyle tepe noktasına ulaşmış ve deniz ablukası ve müzakere ile son bulmuştur (Ekmen, 2021). Mevcut büyük iki gücün devlet liderleri, süreç boyunca çıkarları ve algıları doğrultusunda hem saldırgan hem de savunmacı politikalar izleyerek birbirlerini dengelemeye çalışmış ve krizin çıkmasını önleme yolunda adımlar atmaya hazır olduklarını göstermişlerdir (Yönet ve Macar, 2024). Makalenin yazılma amacı Küba Füze Krizi'ni neorealizm ve neoklasik realizm teorileri bağlamında, sistem ve lider düzeyli inceleyerek çok boyutlu bakış açısı ile ele almaktır. Bu çalışmada kriz, sistem düzeyinde anarşi, güç arayışı, güvenlik ikilemi, caydırıcılık, dengeleme politikası ve göreceli kazanç bağlamında değerlendirilirken; birey düzeyinde liderlik ve algılama, devlet kapasitesi ve iç politika dinamikleri doğrultusunda incelenmiştir. Neorealist açıdan incelenirken ofansif- defansif ayrımı anahtar kavramlar üzerinden yapılmıştır. Liderlerin krize olan bakış açıları Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA)'nın gizliliği kaldırılmış raporları, karşılıklı mektuplaşmalar ve Nikita Hruşov'un Foreign Affairs dergisine yazdığı "Barışçıl Bir Arada Yaşam" makalesi doğrultusunda tartışılmıştır. Teorik bağlamda yapılan incelemelerde, anahtar kavramlar ve süreç boyunca devletlerin uyguladığı davranışlar üzerinden makale kapsamı sunulmaya çalışılmıştır. İlk olarak teorik bir çerçeve sunulmuş, daha sonrasında olayın arka planı açıklanmıştır. Liderlerin stratejileri ve hamleleri her iki teori kapsamında incelenmiş ve sonuç kısmında ulaşılan veriler tablo haline getirilip karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Makalede yöntem olarak vaka analizi benimsenmiş ve analiz uluslararası ilişkiler teorilerinden neorealist teori ve neoklasik realist teorileri bakış açıları çerçevesinde gerçekteştirilmiştir. Belirlenen teorilerin eksik yönleri ve artı yönleri vaka üzerinden gösterilmeye çalışılarak sistem ve birey düzeyindeki analizlerin yeterli olup olmadığı incelenmiştir. Literatürdeki mevcut kriz incelemelerine ek olarak bütüncül bir yaklaşım doğrultusunda kriz yönetimine karşılaştırmalı bir bakış açısı sunulması hedeflenmiştir.

1. NEOREALİST VE NEOKLASİK REALİST PERSPEKTİFLER

Dünya tarihinin başlangıcından günümüze kadarki uluslararası ilişkiler düzenine baktığımızda, realist bakış açısı köklü ve etkili bir şekilde varlığını korumuş ve dünya düzeninin belirli bir bölümünde devletlerin stratejilerini etkileyerek sistemsel bir yapı oluşturmuştur. Realizm, devletlerin güç kavramını, anarşi algılarını, güvenlik problemlerini, uluslararası sistemdeki güç dağılımını, çıkarlarını, stratejilerini, hegemonya anlayışlarını, devletlerin doğasını ve dış politikalarını etkileyerek devlet düzeyinde uluslararası ilişkileri incelemiştir (Morgenthau, 1948). Klasik realizmin devlet davranışlarını açıklamada eksik kalmasından dolayı ortaya çıkan neorealizm yaklaşımı, devlet davranışlarını çok boyutlu inceleyerek uluslararası sistemin, doğasının ve gücünün aslında bu davranışları şekillendirmede rol oynadığını ileri sürmektedir. Savaşlar, devletler güç arayışı içinde olduğu için ortaya çıkar, düşüncesini savunan teorilerden biri olan neorealizm, temelde anarşi ve güç dengesi unsurlarından oluşur (Waltz, 2000). Waltz bu konuda uluslararası politikanın temel elementlerinin güç dağılımı, dengeleme süreçleri ve anarşik yapı tarafından belirlendiğini ifade eder (Waltz, 2000, ss. 39-40). Klasik realist görüşü benimseyen Morgenthau, devletlerin neden güç istediği sorusuna cevap aradığı eserinde insan doğası cevabını vermiş “insanlar doğası gereği kötüdür ve hep bir güvensizlik durumu söz konusudur” düşüncesini vurgulamıştır (Morgenthau, 1948, s. 4). Mearsheimer ise devletlerin neden güç istediği sorusuna “uluslararası sistem devletleri güç talep etmeye zorlar” cevabını vermiştir (Mearsheimer, 2013, s. 77). Neorealist bakış açısı öncelikle devletlerin rasyonel aktörler olduğunu ve devletlerin temel amacının hayatta kalmak olduğunu vurgulamaktadır (Waltz, 1979). Devletlerin hayatta kalmak için güçlenmesi ve kendilerine tehdit oluşturan güçleri bertaraf etmesi gerekmektedir. Bu konuda Waltz (2000) devletlerin sistemik faktörlerden dolayı birbirlerine saldırdığını öne sürerken Mearsheimer (2001), devletlerin hayatta kalmak için saldırgan stratejiler benimseyebileceğini dile getirmektedir.

Uluslararası düzende devletleri koruyacak üst bir güç yoktur, bu yüzden her devlet bir diğeri için tehdit oluşturmaktadır (Mearsheimer, 2013). Devletlerarası güç dağılımı uluslararası sistemde kutuplaşma olarak ortaya çıkmıştır. Tek kutuplu sistemde egemen güçlü tek bir devlet varken, çift kutuplu da iki güçlü devletin varlığından söz edilmektedir. En istikrarlı olan sistem çift kutuplu sistemdir, çünkü savaş çıkma oranı diğeri sistemlere göre daha düşüktür. İki kutuplu sistemde güçsüz devletler iki büyük gücün arkasında yer alarak güçleri dengeleme politikası izlemektedirler. Çok kutuplu sistemde ise istikrarsızlık vardır, güç dinamiğinin değişkenliği ve karmaşıklığı savaş riskini daha da arttırmaktadır (Waltz, 2000). Neoklasik realizm çok kutuplu sistem varsayımını sorgulayarak uluslararası sistemin sadece yapı üzerinden bir analiz yapılmasının uygun olmadığını vurgulamaktadır (Rose, 1998). Devletlerin iç politik dinamikleri ve liderlerin tehdit algıları unsurlarının analize dahil edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Firoozabadi ve Ashkezari, 2016). Rose tarafından yapılan bu eleştiri, sistem düzeyli bir analizin her zaman doğrudan sonuç vermediğini ve devletlerin mevcut düzendeki stratejilerini ve hamlelerini tam

olarak açıklayamadığı yönündedir. Bu bağlamda, devletlerin sistemdeki konumları güç dağılımına göre değil içsel motivasyonları ve siyasi oluşumlar aracılığıyla belirlendiği ileri sürülmektedir (Rose, 1998). Bu doğrultuda güç kavramına bakış açıları ise realizm ve neorealizm teorilerinin bakış açılarından farklı olarak, “Eğer güç uluslararası politikanın seyrini etkiliyorsa, bu büyük ölçüde devletler adına karar veren kişilerin algıları aracılığıyla gerçekleşir” şeklindedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, s. 20).

Uluslararası sistemde devletlerin stratejilerini, dış siyaset hamlelerini uluslararası sistemin getirdiği zorluklardan ziyade, devleti yöneten liderin tehdit algısı, devletin iç işlerinde yaşanan siyasi koalisyonlar, kurumsal yapılar ve devletin stratejik kültürü belirlemektedir (Yeşilyurt, 2017). Bu bağlamda neoklasik teori neorealizmin getirdiği sistem düzeyli analizine lider faktörünü de ekleyerek devlet düzeyindeki unsurları incelemeyi amaçlar. “Neoklasik realizm *sui generis* (kendine özgü) bir teori değildir, aksine realist geleneğin mantıksal bir uzantısıdır” (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, s. 16). Belirtilen çerçeveden bakıldığında neorealizm ve neoklasik realizm arasındaki temel fark devletlerin dâhil oldukları sistemin incelenmesindeki analiz düzeyidir (Rathbun, 2008). Neorealizm, devletlerin davranışlarını anarşik düzen, güçler dengesi, güç dağılımı, güvenlik ikilemi gibi kavramlarla açıklamaktadır. Devlet dışı sistemin getirdiği zorunluluklar devletlerin hamlelerini belirlemektedir ve çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlamaktadır (Waltz, 1979). Neoklasik realizm ise devletlerin tepkilerinin açıklanmasında sistem düzeyini yetersiz görmektedir. Bu yüzden devletlerin iç dinamiklerini oluşturan unsurları, liderler, siyasi kültür, iç politika unsurlarını analiz seviyesine dâhil etmektedir (Rose, 1998). Devletler kriz anlarında beklenmeyen davranışlar sergileyebilirler. Bu durum neorealist görüş tarafından açıklanmada yetersiz kalmaktadır. Bu doğrultuda neoklasik realist düşünce bu boşluğun doldurulması gerektiğini vurgulayarak "uyumsuz" ya da "beklenmeyen" politika tercihlerini liderler üzerinden açıklamaya ve belirli bir çerçeveye oturtmaya çalışmaktadır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ SSCB VE ABD

2.1. Soğuk Savaş

Soğuk Savaş olgusu İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle ortaya çıkan çift kutuplu dünya sisteminde hegemon güç olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) 'nin dünya sahnesinde görünürlüğünün arttığı ve siyasi, askerî ve politik anlamda rekabet ettiği dönem olarak tanımlanmaktadır (Ekmen, 2021). Bu dönemde temel ideolojik ayrılık kapitalizm ve komünizm üzerinden yaşanmıştır (Ekmen, 2021; Yönet ve Macar, 2024). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB, Avrupa'nın doğusunu da kapsayacak şekilde komünist rejimleri etkisi altına alarak güçlenmeyi amaçlamış ve belirli ölçüde başarılı olmuştur. ABD bu hamle doğrultusunda “çevreleme politikası” adı verilen strateji çerçevesinde SSCB'nin etki alanını sınırlandırmak ve kapitalizm etkisini dünyada arttırarak güçlenmeyi hedeflemiştir (Ekmen, 2021). Batı Avrupa'daki gücünü arttırmak isteyen Amerika, Truman Doktrini'ni açıklayarak Marshall Planı adı verilen yardım planını uygulamaya koymuştur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025).

İkinci Dünya Savaşı'nda büyük zarara uğrayan Avrupa'nın yeniden ayağa kaldırılmasını hedefleyen Marshall Planı, SSCB'nin Doğu Avrupa'da güçlenmesini engellemek amacıyla ortaya atılmış ve Amerika'nın güç kaybetmesini önlemek için uygulanan bir dizi önlemden oluşmaktadır (Gaddis, 2005). Bu dönemde çift kutuplu dünya sistemi iki kutup arasındaki denge politikalarına göre şekillenmiş ve bir çok devlet komünist ya da kapitalist bloğa dahil olma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır (Leffler, 1999). Belirtilen durum savaş ve krizleri beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Kore Savaşı (1950) ve Berlin Krizi (1961) meydana gelmiş, mevzubahis iki ülke dolaylı olarak vekâlet savaşı adı altında çatışmalar yaşamıştır (Ekmen, 2021). Berlin Krizi'nde Almanya Doğu ve Batı olarak ikiye bölünmüş, Batı Almanya kapitalist kampa dâhil olurken, Doğu Almanya'da komünist bir idare teşkil edilmiştir. (Yönet ve Macar, 2024). Kore Savaşı ise kuzeyde SSCB ve Çin destekli, güneyde Amerika ve Birleşmiş Milletler (BM) destekli bir çatışma olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, savaş hâli dünyada nükleer silah edinme yarışının hızlanmasına sebep olmuştur (Gaddis, 2005). Soğuk Savaş'ın ana teması haline gelen nükleer silahlanma iki hegemonik gücün balistik füze denemeleri ile hızlı bir ivme kazanmış "karşılıklı yok etme" (Mutual Assured Destruction - MAD) stratejisinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır (Gaddis, 2005, s. 80).

2.2. Küba'ya Füzelere Yerleştirilmesi

Küba Füze Krizi olarak adlandırılan ve Soğuk Savaş dönemine damga vuran olay örgüsünde iki ana aktör olarak ele alacağımız ABD ve SSCB, dünyanın çift kutuplu sisteminin iki süper gücüydü (Rose, 1998). 1945-1991 süresi boyunca devam eden Soğuk Savaş, bu iki ülkeyi hem ideolojik, politik ve askerî yönden etkilemiş, hem de nükleer savaşın eşiğine getirmiştir (Gaddis, 2005). Temelde SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirmesi ve ABD'nin bu duruma verdiği tepki ile şekillenen olay, aslında iki süper gücün dünya üzerinde etkinliğini arttırmak için güç arayışına çıkması olarak değerlendirilmiştir (Leffler, 1999). Bu çerçevede Amerika, kendisinin de içinde olduğu Batı Bloğunu güçlendirmek için "çevreleme politikası" güderken Doğu Bloğu ise sosyalist rejimleri destekleyerek tek bir dünya rejimi görüşü benimsemiştir. Bu bağlamda iki kutup; ideolojik, askerî ve ekonomik olarak birbiri ile yarış içine girmiştir (Ekmen, 2021). 1959 yılında Küba'da Fidel Castro öncülüğünde sosyalist devrim gerçekleşmiş, bu meyanda Küba, doğu bloğuna yanaşmıştır. (Gaddis, 2005). Jeopolitik olarak Batı Bloğu bölgesinde yer alan Küba'da komünist ideolojinin filizlenmesi ve devrim gerçekleşmesi, (Lebow, 2000) Amerika'yı dış politikada zora sokacak bir duruma yol açmıştır (Yönet ve Macar, 2024). Çünkü Küba ile Amerika'nın sınır uzaklığı sadece 145 km'dir. SSCB'nin o bölgede varlık göstermesi ve ABD'ye üstünlük kurması rahatsız edici bir durum olarak ortaya çıkmıştır (Ekmen, 2021).

Bu bağlamda, bölgenin hegemon gücü, sosyalist rejimi zayıflatmak için yaptırımlar uygulamış ve askerî müdahalelerde bulunarak çevresindeki tehditten kurtulmaya çalışmıştır. Bilinen en büyük müdahale ise, 1961 yılında gerçekleşen Domuzlar Körfezi Çıkarmasıdır (Ekmen, 2021). Çıkarma, Amerikan güçleri tarafından başarısızlıkla sonuçlanınca, Küba SSCB ile yakınlaşarak büyük bir gücün arkasında yerini almak istemiştir (Norris, 2012). Bu argüman incelendiğinde Küba, iki kutuplu dünya sisteminde büyük

bir gücün arkasında yerini alarak kendini koruma ve güvence altına almak istemiştir (Waltz, 2000). SSCB açısından incelediğimizde ise, Küba'nın konumu ABD'nin üstünde siyasi, politik ve askerî anlamda bir baskı kurmak için üs olarak kullanılmaya müsaitti (Ekmen, 2021). Amerika çevreleme politikası gereğince batı ülkelerini koruma altına almak ve SSCB'yi caydırmak (Ekmen, 2021) amacıyla Türkiye'ye ve İtalya'ya orta menzilli balistik füzeler (Norris, 2012) yerleştirmiştir. Özellikle Türkiye'deki füzelerin Moskova'yı doğrudan vurabilecek bir konuma sahip olduğu göz önüne alındığında SSCB sınırında bir güvenlik tehdidinin var olduğu açıkça gözlenmektedir (Yönet ve Macar, 2024).

Küba ve SSCB arasında yapılan gizli anlaşmalar doğrultusunda Küba'ya R-12 ve R-14 füzeleri yerleştirilmiştir (Ataç ve Özcan, 2021). ABD'nin doğu kısmında yer alan eyaletlere yakın konuşlandırılan bu füzeler, Florida gibi büyük şehirleri hedef haline getirmiştir (Ekmen, 2021). Füzelerin konumlanması için tesis inşası devam ederken Amerikan istihbaratının durumu fark etmesi U-2 keşif uçuşu ile olmuştur. Yerleri tespit edilen füzeler, Amerika'da büyük bir çok etkisi yaratmış ve kriz başlangıcı olarak nitelendirilmiştir (Ekmen, 2021 s. 96). Nikita Hruşov, ABD'nin bu hamlesine karşı dengeleme politikası geliştirerek tehdidi bertaraf etmeyi amaçlamıştır (Ekmen, 2021). Bu bağlamda, Küba ile olan yakınlığı sayesinde Amerika'nın sınırına yakın bölgelerine aynı yaklaşımı benimseyerek silahlar konuşlandırması, bu stratejinin uygulanmasını ve iki büyük gücün birbirini dengelemesi olarak görölmektedir. Çünkü SSCB'nin Amerika'nın yakınında olması aynı zamanda askerî anlamda üstünlük kurarak psikolojik bağlamda yıpratma politikasını da devreye sokmaktadır (Yönet ve Macar, 2024).

3. KRİZ ANALİZİ VE LİDERLERİN KARAR ALMA SÜREÇLERİ

Devletler güç dengelerine göre çıkarları için hamleler yaparlar, bu doğrultuda hareket ederek stratejiler benimserler. Kriz anlarında uluslararası düzenin anarşik doğası gereği devletlerin birinci önceliği hayatta kalmak, ikinci önceliği ise güçlerini kullanarak çıkarları doğrultusunda hareket etmektir (Morgenthau, 1948). Füze krizi bu bağlamda liderlerin kriz anlarında anarşik sistemde nasıl kararlar aldıklarını göstermek için oldukça önemlidir. John F. Kennedy ve Nikita Hruşov yaptıkları açıklamalarla, birbirlerine karşı olan söylemleriyle dünya diplomasisine yön vermiş ve krizin rotasını belirlemişlerdir. Bu bağlamda liderlerin güç politikaları, dış siyaset stratejileri, nükleer silahların kullanımı ve bu hamleleri nasıl yorumlandığı, temsil ettikleri ülkenin dış siyaset politikasını da yansıtmaktadır.

3.1. Amerika Birleşik Devletleri- John F. Kennedy

1962 Küba Füze Krizi, Soğuk Savaş'ın en tehlikeli olayları arasında yerini almaktadır ve ABD Başkanı John F. Kennedy'nin liderlik tarzı ve aldığı kararlar krizin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Miller, 1966). Kennedy, füzelere dair istihbarat almadan önce ve aldıktan sonraki stratejileri gizliliği kaldırılmış CIA belgeleri ile dünya kamuoyuna sunulmuştur (Ataç ve Özcan, 2021). ABD'nin önceki başkanlarından biri olan, James Monroe, 1823'te ortaya attığı Monroe doktrini ile ABD için bir çeşit

tecrit siyaseti yürütmüştür. Sovyetler'in batıdaki varlığı ve batıda askerî güç bulundurmasına başlamasıyla beraber, bu doktrin kriz zamanında Kennedy'nin karar alma sürecinde etkili olmuştur (Ekmen, 2021). Bu durumda, batı ve Avrupa yarımadasında Amerika dışında herhangi bir hegemon gücün varlığı düşünülemezdi (Lebow, 2000). Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi bu bağlamda hem Avrupa hem de Amerika için tehdit oluşturmaktaydı. Kennedy'nin stratejilerinden bir tanesi mevcut statükoyu koruyarak savaş çıkmasını engellemek ve SSCB varlığını mevcut bölgeden geri çekmektir (CIA, Memorandum for the File, 1962). Bu bağlamda Kennedy'nin deniz ablukası stratejisi, Küba'ya yapılacak olması muhtemel olan askerî bir saldırı ya da SSCB'ye doğrudan saldırı stratejilerinden daha rasyonel bir karardır (Ataç ve Özcan, 2021). Deniz ablukası stratejisi sayesinde inşası devam eden füzelerin parça ve envanter giriş ve çıkışını kısıtlamak, askerî malzemelerin tedarik edilmesini engellemek, Sovyet varlığını çevrelemek ve kendi kontrolünde tutmak, Amerika için kontrollü ve sınırlı bir yanıt niteliğindedir (CIA, Memorandum for the File, 1962). Burada önemli olan diğer nokta ise deniz ablukası kararıdır. Bu karar ABD'nin kararlı duruşunu gösterse de doğrudan bir savaşa girmesini engelleyici karar niteliğindedir. Çünkü SSCB köşeye sıkışırsa saldırganlaşabilir ve savaş riski oluşturabilir (Mearsheimer, 2001). Denizden kontrollü geçiş sağlanırsa bu durum güç dengesini koruma ve caydırıcılık için önemli bir zemin oluşturur (Waltz, 1979). Güç dengesini korumak adına iki devlet için de bir açık kapı diplomasisi oluşturulmuş, masada müzakere etme şansı verilmiştir. Caydırıcılık açısından ise SSCB'ye bölge hâkimiyetinin kimin elinde olduğu hatırlatılmıştır (Yönet ve Macar, 2024). Kennedy'nin bu hamlesi uluslararası sistemde hem destekçi toplamasına, hem de Nikita Hruşov'un itibarının zedelenmesine sebep olmuştur. Doğrudan saldırmak yerine önlem almak ABD'nin uluslararası hukuk çerçevesinde hareket ettiğini göstermektedir ve karşı taraf herhangi bir saldırgan tavır sergilediğinde, kuvvet kullanma hakkı doğmaktadır (Ekmen, 2021). Herhangi bir tehdit algısından dolayı önlem almak ve hazırlık yapmak devletlerin güçlerini ve varlıklarını korumaya yönelik aldıkları önlemlerden bir tanesidir (Waltz, 1979). Bölgesel açıdan bakıldığında ise, SSCB'nin Küba'ya füze koyma girişimi ABD'nin bölge hâkimiyetini ve gücünü kaybettiği imajını vermek için oldukça önemli bir hamle olsa da karşı taraftan gelen etkili strateji taktiği rakibinin hamlelerini boşa çıkarmış ve durumu kendi lehine çevirmesini sağlamıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Dengeleme politikası bağlamında Amerika bölgesindeki mevcut güç durumunu korumuştur (Ataç ve Özcan, 2021).

Amerikan Başkanı Kennedy, danışmanlarıyla yaptığı kısa etkili görüşmeler sonucunda diplomasiyi kullanarak kendi üstünlüklerini sağlamayı ve bu krizden karlı çıkmayı istemiştir. Bu bağlamda Kennedy, Hruşov ile olan iletişiminde savaş imasında bulunmadan diplomasiyi kullanarak hamle yapmıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962). Hamleler ve söylemler, SSCB'nin Küba'dan füzeleri çekmesi üzerine tasarlanmış olup, sert söylem ve müzakere vurgulanarak, etkili bir strateji geliştirilmeye çalışılmıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Kennedy ve danışman ekibi, rakip devletin düşüncelerini değiştirerek tehdidi ortadan kaldırmayı amaçlamış, güvenliğini koruma ve varlığını devam ettirme politikası izlemişlerdir (Waltz, 1979). SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirmesi

uluslararası sistemdeki güç dengesini doğrudan tehdit eden bir hamle olmuştur (Waltz, 2000). Sistemdeki bu baskı, Kennedy'nin hızlı karar alması gerektiği yönünde üzerinde baskı oluşturmuştur (Rose, 1998). Devlet lideri bu kararı tek başına almak yerine Beyaz Saray'daki danışmanlarını da dâhil ederek iç siyaset unsurlarını da karar alma sürecine katmıştır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Dengeleme stratejisi kararı sadece uluslararası sistemin getirdiği bir baskı ile değil, Amerika'nın kendi siyaset kültürü ve içsel politika anlayışı ile de bağlantılıdır (Rose, 1998). Kriz sürecinde alınan kararların tartışılması için ExComm adında bir danışman kurulu oluşturularak karar verme süreci olabildiğince Amerikan iç siyasetine bağlı olarak gelişmiştir (Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Kurulu oluşturan üyeler arasındaki görüş ayrılıkları, Kennedy'nin liderlik sürecinde iç siyasetteki güç dinamiklerini de göz önünde bulundurmasını zorunlu hale getirmiştir (CIA, Memorandum for the File, 1962). Kriz sırasındaki soğukkanlı yaklaşım ve çatışmadan kaçınma hamlelerinin benimsenmesi, lider algısı çerçevesinde devlet yapılanmasının ve içsel unsurlarının, dışsal baskılar sonucunda nasıl şekillendiğinin göstergesi olmuştur (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

CIA belgelerinde belirtilen tespitlerin başında Küba'ya yerleştirilen füzelerin Amerika'nın güvenliğini tehdit ettiği yönündeki değerlendirmeleri gelmektedir (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Güvenlik tehdidi doğrultusunda alınacak karar, nükleer savaşı başlatabilir ya da hiç savaş çıkmadan uzlaşma yoluna gidilmesini sağlayabilirdi. ExComm bu süreçte üç alternatif strateji üzerinde durmuştur; askerî harekât, hava saldırısı ve deniz ablukası (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Hava saldırısı yapılması halinde Sovyetler'in cevap vermesi koşulu göz önünde bulundurulup, olası bir savaşın içine girme riski değerlendirilmiş ve hava saldırısı hamlesi geri plana atılmıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962). Ek olarak hava saldırısı ile SSCB, nükleer silahları devreye sokabilir ve olası bir kullanım durumu söz konusu olursa ABD için ağır sonuçlanabilirdi (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Askerî harekât fikri özellikle en çok tartışılan strateji olmuştur. Olası bir askerî müdahale durumunda izlenecek yol şu şekilde belirlenmiştir. Askerler karaya çıkıp nükleer silahın olduğu tesisi temizleyerek füzeleri etkisiz hale getirecekti (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Fakat harekât sırasında Sovyet askerlerinin karşılık vermesi halinde büyük bir savaş çıkma olasılığı vardı. Bu bağlamda Domuzlar Körfez Çıkarması'nda başarısız olan Amerika, bu durumun getirdiği prestij kaybını önlemek istediği için komite üyelerinden Savunma Bakanı özellikle askerî harekât planında ısrarcı olmuştur (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Nihâi olarak çatışma ve savaş riskinin en az olduğu deniz ablukası kararı verilmiştir. Küba'nın çevresinde bir savunma hattı oluşturularak giriş çıkışların kapatılması ve yardımların kesilmesi Sovyet askerlerinin Küba'da sıkışması anlamına gelmekteydi (CIA, Memorandum for the File, 1962). Bu doğrultuda ele alınan strateji caydırma politikasıdır. SSCB'yi caydırarak Küba'dan geri çekilmesini hedeflenmiştir (Ekmen, 2021). Kennedy ve kurul, temkinli ve hesaplı bir adım atarak hem Amerika'nın bölgesel gücünü korumaya devam etmesini sağlamak hem de Sovyetler Birliği'nin varlığını sona erdirmeye çalışmıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Bu stratejik hamle, devletin dışarıdan gelen tehlikelere karşı iç unsurlarını kullanarak karar alma sürecindeki etkinliğini gözler önüne

sermektedir (CIA, Memorandum for the File, 1962). Krizin nihâi çözümlü Hruşov ve Kennedy arasında sağlanan müzakere sonrasında gelmiştir (Yönet ve Macar, 2024). Sovyetler, füzeleri geri çekerken; Amerika, Küba'yı işgal etmeyeceğine dair güvence vermiştir. Ek olarak Türkiye'deki füzelerin de gizlice çekilmesi kararlaştırılmıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Diplomasi ve müzakere sisteminin güç dengesini tekrar oluşturmada önemi göz önüne alındığında, Amerika etkili bir yol izleyerek caydırıcı etki yaratmış Sovyetler Birliğinin planlarını bozarak krizi kendi istediği yöne çevirmiş ve istediği, verimi ve sonucu almıştır (Yönet ve Macar, 2024).

Füze krizinin öncesinde hazırlanan 7 Kasım 1957 tarihli "*Report To The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age*" başlıklı CIA raporunda Amerika'nın iki kutuplu dünya sisteminde mevcut gücünü korumak için yaptığı bazı stratejilere yer verilmiştir. Yayımlanan raporda, özellikle belirtilen nokta; füzelerin ve nükleer silahların devletler üzerindeki etkisidir. Mevcut çerçeveden bakıldığında, nükleer silahların diğer devletler üzerinde olan tehdit etkisi hem mevcut ülkeyi korumakta hem de tehdidin gerçekleşebilme ihtimaline karşı etkili bir caydırıcı güç olarak kullanılmasını sağlamaktadır (CIA, Report To The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age, 1957). Bu bağlamda füze krizinde, iki ülkenin de nükleer silaha sahip olması ve diğer devlet üzerinde üstünlük kurma amaçlı kullanma stratejisini benimsemesi, bu düşüncenin uluslararası sistemde somut bir örneği olarak görülmektedir (Ataç ve Özcan, 2021). Buna ek olarak, Kennedy'nin askerî alanda yaptığı hazırlıklar ve acil durum alarm seviyelerinin yükseltilmesi, Amerika'nın kararlı duruşunu pekiştirmiş ve kendi stratejisini diğer devlet üzerinde üstünlük sağlama bağlamında kullanmasına olanak sağlamıştır (CIA, Report to The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age, 1957). Amerika, elindeki stratejileri ve diplomatik yeteneklerini etkin bir şekilde kullanarak füze krizinin çözülmesinde ve mevcut güç koruma stratejisini devam ettirmede başarılı bir yol izlemiştir (Ataç ve Özcan, 2021). İncelemeler doğrultusunda ABD'nin stratejilerini belirlemedeki etkenler, hem sistemsel hemde bireyseldir. Kennedy, uluslararası sistemdeki güç dengelerini göz önünde bulundurup, sistemdeki mevcudiyetini korumuştur (Waltz, 1979). Bunun yanı sıra liderlik algısı, iç politika dinamiği ve prestijini korumak amacıyla bireysel kararlar da almıştır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

3.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği- Nikita Hruşov

SSCB lideri Hruşov'un Küba'ya füzeler yerleştirmesi, sistemdeki güçler dengesini değiştirmeye yönelik bir strateji olarak değerlendirilmektedir (Miller, 1966). Türkiye'deki ve İtalya'daki füzelere karşılık Küba'ya füzeler yerleştirmesi, denge politikası benimsediğini göstermektedir (Lebow, 2000). Kriz süresince hem risk alan hem de uzlaşmaya yönelen bir lider olarak görülmektedir (Norris, 2012). Süreç boyunca iki lider arasında iletişim mektup aracılığıyla gerçekleşmiştir. Nikita Hruşov, 27 Ekim 1962 de John F. Kennedy'ye yazdığı mektupta Sovyetler Birliği'nin kriz sırasındaki tutumunu açıkça belirtmiş ve ülkesinin hangi doğrultuda ilerleyeceğini göstermiştir. Türkiye'deki füzelerin kendi ülkesi için tehdit

oluşturduğunu varsaydıklarını ve bu bölgedeki füzelerin geri çekilmediği taktirde Küba'daki füzelerin de çekilmeyeceğini söyleyerek karşılıklı anlaşma yoluna gitmeyi teklif etmiştir (Khrushchev, 1962). Karşılıklı füze yerleştirme hamleleri, dünyada nükleer savaşın eşiğine gelindiği şeklinde yorumlanmış ve devletlerin, özellikle SSCB'nin, saldırgan bir tavır izlediği görüntüsü olmuştur. Sovyetlerin füze hamlesi, kendi nüfuz ve etki alanını korumak ve Batı Bloğunun üstünlük kurma çabasına karşı aldığı önlemler arasında yerini almaktadır (Yönet ve Macar, 2024). Ayrıca, SSCB kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek gücünü maksimize etme (Mearsheimer, 2001) ve batıdan gelebilecek her türlü tehdidi en az seviyeye indirme görüşünü benimsemiştir (Norris, 2012). Nikita Hruşov, John F. Kennedy'nin müzakere ve diplomasi yoluyla kendilerine gönderilen taleplerin ön koşul olarak zorunlu tutulmasının, işbirliği ve ortak karar alma konusunu zorlaştırdığını belirtmektedir (Kennedy, 1962; Khrushchev, 1962). SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirme hamlesi, Jüpiter füzelerinin Türkiye'ye yerleştirilmesinden kaynaklı olduğu düşünölmektedir (Yönet ve Macar, 2024). Hruşov, Amerika'nın bu hamlesine karşı bir tepki göstermek zorunluluğu hissetmiştir (Ataç ve Özcan, 2021). Sovyet ideolojisi temel alınarak devletler sistemindeki prestij kaybını önleme zorunluluğu doğrultusunda hareket edilmiştir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Zira Sovyetlerde o dönem içerde birtakım tartışmalar meydana gelmiştir (Gaddis, 2005). Bu doğrultuda Hruşov'un, liderliğini iç siyasette pekiştirip dışarıya güçlü gözükmesi gerekmektedir. Sovyetler'de yaşanan iç siyasi karışıklıklar dış siyaseti de etkilemiş ve liderin karar alma sürecindeki sert tavrının pekişirmiştir (Smith, 2018). Devletin içinde yaşanan güvenlik probleminin liderlerin güç anlayışı doğrultusunda dış politika yolu ile açığa çıkartması, iç politik çevrenin dışarıya olan etkisini kanıtlar niteliktedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Hruşov'un füze yerleştirme hamlesinde sadece güvenlik ikileminin oluşturduğu dış tehditlere ve baskılara değil (Waltz, 1979) aynı zamanda içsel siyasetin de etkisi olduğu gözlemlenmektedir (Rose, 1998). Hruşov'un uzlaşma önerisi bu bağlamda SSCB'nin dünya sahnesinde gücünü koruma ve ulusal güvenliğinin sağlanması isteği doğrultusunda gerçeleşmiştir (Khrushchev, 1962). Hem içerde hem dışarıda mevcut gücünü koruyarak sistemde kalmayı hedeflemiştir (Mearsheimer, 2001).

Hruşov'un 1959 tarihinde, Küba Füze Krizi'nden önce, kaleme aldığı *"Barışçıl Bir Arada Yaşam"* makalesinde sosyalizmin ve kapitalizmin dünya sisteminde dengeleyici unsur olarak görev aldığını ve dünyada uzlaşma isteniyorsa rekabetin barışçıl şekillerde yapılmasını gerektiğini savunmaktadır (Khrushchev, 1959). Amerika'nın Türkiye'ye nükleer başlık yerleştirmesi, Sovyetler için güvenlik ikilemi yaratmış ve güç dengesini koruma isteğini uyandırmıştır. Karşı hamle olarak Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi aslında, ABD'nin yayılcı politikasına karşı dengeleyici hamle olarak görölmüş, mevcut düzenin devamı hedeflenmiş ve nötrleştirilmeye çalışılmıştır (Mearsheimer, 2001). Her iki devlet, kendi savunmasızlıklarının farkına varmış ve bu durum denge yaratmıştır (Waltz, 1979). Hruşov, saldırgan değil savunmacı davrandığını öne sürerek bunu denge politikası gütmeye araç olarak kullanmış ve diplomatik yolla krizin aşılması için çözüm önerisi sunarak barış yanlısı olduğunu tüm dünyaya göstermeyi hedeflemiştir (Yönet ve Macar, 2024). Füzelerin yerleştirilmesi kararını alırken sadece SSCB'nin çıkarları değil, Doğu Bloğundaki sosyalist devlet destekçilerinin de çıkarlarının

korunması hedeflenmiştir (Leffler, 1999). Amerika işgali ile karşı karşıya olan Kuba'ya füzelerin yerleştirilmesi hem müttefik olan devletin korunmasını hem de rakip olan devletin caydırıcılık noktasında geri adım atmasını sağlamasını hedefleyen önemli bir adımdır (Ekmen, 2021).

SSCB'nin batı ile olan ilişkilerinde izlediği politikayı anlatan "*Barışçıl Bir Arada Yařam*" makalesi, Sovyetlerin dış politika yaklaşımı ve batı ile olan iletişimini ele alarak çatışmacı tavır yerine barış yanlışı bir dūřünceyi desteklediğini vurgulamaktadır (Khrushchev, 1959). Makaledeki söylemleri doğrultusunda, Hruřov'un pragmatik bir yaklaşım benimsediği söylenebilir. Ancak 1962 yılında Kuba Fūze Krizi'nin çıkması, Sovyetlerin 1959 yılından (Khrushchev, 1959) 1962 yılına kadarki politikasında değişiklik yarattığını (Khrushchev, 1962) söylemek mümkündür. Hruřov, makalesinde uluslararası ilişkilerde çatışmayı azaltmak için işbirliği ve denge politikası güttüğünü belirtmiş (Khrushchev, 1959), fakat kriz sırasında saldırgan bir duruş sergilemiş ve güvenlik tehdidi doğrultusunda nükleer krize dāhil olmuştur (Norris, 2012). Sovyetler liderinin dūřünce tarzındaki bu dönüşümde Sovyetler Birlięi'nin iç bürokratik süreci ve siyaset kültürünün etkisi olduğu gözlemlenmektedir (Rose, 1998). Kriz sırasında SSCB, doğrudan ulusal güvenlik kaygısı ile stratejilerini belirlemiştir (Miller, 1966). Soęuk Savař dönemi başlangıcından itibaren yaşanan nükleer silahlanma yarışı, devletlerin çift kutuplu sistemde güçler dengesinde kalarak eşitlik sağlama çabası olarak da adlandırılmaktadır (Rose, 1998). Bu minvalde Hruřov'un Kuba'ya fūze yerleştirilmesi karşı tehdide karşı denge kurma politikası olarak görülmektedir (Lebow, 2000). Güvenlik kaygıları, mevcut konumdaki liderin hamle değişikliklerinin ve eylemlerinin şekillenmesinde rol oynamış (Mearsheimer, 2001), krizin liderlik tarzı bağlamında kişişelleştirilmesine yol açmış ve Sovyet iç politikasını bu doğrultuda etkilemiştir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Hruřov, Sovyetler Birlięi'ndeki liderlik pozisyonunu pekiştirmek ve daha da güçlü hale getirmek için batıya karşı sert ve saldırgan davranmak zorunda hissetmiştir (Rathbun, 2008). İç siyasette kendi partisinin daha da güçlenmesini istemiş, kendi meşruiyetini arttırmak için sistemde güçlü gözükme istemiştir. Eęer dış siyasette gücünü arttırırsa, iç siyasette de gücünü pekiştirerek en güçlü lider hale gelmiş olacaktır (Yönet ve Macar, 2024). Sovyetler Birlięi'nin saldırgan bir tavır izlemesinin diğer bir sebebi ise mevcut liderliğini ve askerî gücünü dünyaya göstermek istemesiydi (Rathbun, 2008). Füzelerin yerleştirilmesi ile Kuba'ya asker gönderilmesi Hruřov'un kendi ideolojik güç anlayışını yansıtmıştır. Bu bağlamda dış politika hamlesini doğrudan etkilemiştir (Yönet ve Macar, 2024).

Nikita Hruşov ve John F. Kennedy diplomatik yollarla masaya oturduğunda karşılıklı füzelerin mevcut ülkelerden çekilmesi kararı (Öcal, 2017) ve Kuba'nın işgale uğramayacağına dair Amerika tarafından verilen söz, SSCB açısından, kendi çıkarlarının korunması ve yanında yer alan devletlerin güvenliklerinin sağlanarak savaş çıkmadan diplomasi ile sonuğlandırılması olarak algılanmış ve barışa giden yolda güvenli adımlar atılmasına yönelik bir gelişme olarak yorumlanmıştır (Yönet ve Macar, 2024). Bu durum, SSCB'nin kriz yönetimindeki ideolojisini yansıtmaktadır (Khrushchev, 1962). İki kutuplu dünya sisteminde, devletlerin kendi güvenliklerini ve müttefik devletlerin güvenliğini istemesi, güçler dengesinin sağlamasında önemli bir unsurdur (Rose, 1998). İki devlet karşılıklı şartlar sunarak kendi politikaları ve stratejileri doğrultusunda göreceli kazanç sağlamayı hedeflemiştir. Hruşov'un

yazdığı makalede (Khrushchev, 1959) ve Küba Füze Krizi'nde gösterdiği tavır arasında bir çelişki varmış gibi gözükebilir, (Kennedy, 1962; Khrushchev, 1962) fakat stratejik rekabet her zaman uluslararası sistemin doğasında vardır. Bu durum, devletlerin her zaman yüzleşmekte olduğu ve olacağı bir güvenlik problemidir. Sovyetler Birliği'nin diplomasi doğrultusunda krizin çözülmesini istediği düşünüldüğünde, masada elinin güçlü olması için caydırıcılık kullanması gerekmektedir. Eğer bir devlet anarşik uluslararası sistemin doğasında lider olmak istiyorsa, hem caydırıcı güç politikaları kullanmak zorunda hem de hayatta kalmak ve varlığını sürdürebilmek için güçlenmesi gerekmektedir (Yönet ve Macar, 2024). Bu bağlamda füze krizi, Sovyetlerin kendini koruma ve hayatta kalma çabası için doğal gözükürken, Amerika için tehdit edici bir politika gibi yorumlanmaktadır (Ekmen, 2021). Her ne kadar tezatlık ve ikilem var gibi gözüksede devleti, politikalarını ve stratejilerini oluşturmada birbiri ile orantılı olduğu görülmektedir. Hruşov, uzlaşma yanlısı olduğunu göstererek barışçıl çözümden yana olduğunu savunmuş (Khrushchev, 1959) ancak aynı zamanda riskli hamleler yaparak Sovyetlerin güç politikasını ve gücünü koruma amacında ortaya koymuş ve kendi çıkarlarını güvence altına almak istemiştir (Khrushchev, 1962). Kriz süresince SSCB tarafında her türlü ihtimal göz önünde bulundurulmuş, verilen kararlar hem sistemsel hemde bireysel olarak alınmıştır. Hruşov, dengeleme ve caydırıcılık politikalarını etkili bir şekilde uygulayarak sonuç almayı hedeflemiştir (Yönet ve Macar, 2024).

4. NEOREALİST VE NEOKLASİK REALİST ANAHTAR KAVRAMLARI İLE KRİZ ANALİZİ

Uluslararası ilişkiler teorileri, dünya düzeninde yaşanan olayları belirli bir bakış açısı geliştirerek, sistematik bir şekilde ele almayı hedefleyen bir alandır. Dünyadaki büyük savaşlar ve krizler, devletlerin karar alma mekanizmalarının nasıl şekillendiği konusunda önemli ipuçları içermektedir. Bu bağlamda ele alınan Küba Füze Krizi, neorealist çerçevede anarşik uluslararası sistemin yapısını, devletlerin nasıl hareket ettiğini, devletlerin güvenliklerini nasıl sağladığını ve güç arayışının devletlerin karar verme sürecini nasıl etkilediğini anlamak için kritik bir örnek konumundadır (Mearsheimer, 2001). Sistemin yapısında üst bir otoritenin bulunmaması devletlerin kendi güvenliklerini sağlamalarını zorunlu kılmaktadır (Waltz, 1979). Anarşik uluslararası sistem doğrultusunda kriz ele alındığında, SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirmesi sistemde kendi güvenliğini sağlamaya yönelik bir adım olduğu gözlemlenmektedir (Yönet ve Macar, 2024). Bu doğrultuda, Amerika'nın deniz ablukası kararı incelendiğinde (Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962), nükleer silah kullanımına karşı kendi devletini korumak için aldığı önleyici bir karar olarak değerlendirilebilir (CIA, Brief Discussion with the President, 1962).

Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi her ne kadar ABD'ye karşı bir cevap niteliğinde yerleştirilmiş olsada, diğer bir temel sebebi de SSCB'nin güç arayışı içinde olmasıdır. Hem nükleer silah yerleştirip hem de askerî varlık olarak bulunması, doğrudan rakip devlet ile karşı karşıya gelme olasılığını artırma hamlesi olarak görülmektedir (CIA, Report To The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age, 1957). Çift kutuplu sistemde,

bir devletin kendi tarafında olan bir devleti koruma amaçlı bahane sunarak hamle yapması doğrudan güç arayışı içinde olduğunun önemli kanıtlarından biridir (Waltz, 2000). Küba'ya füze yerleştirilmesi sadece fiziksel anlamda güç arayışı içerisinde değil aynı zamanda psikolojik olarak da güç arayışı içinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda, CIA raporlarında ifade edilenlere göre, SSCB, psikolojik ve stratejik anlamda ABD üzerinde güç arayışı içindedir ve gücünü artırarak karşı devletin zayıfladığı imajını vererek üstünlük kurma peşindedir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962; CIA, Brief Discussion with the President, 1962). ABD'nin Domuzlar Körfezi Çıkarması ve askerî müdahalesi, SSCB tarafından müttefikine yapılan bir tehdit olarak algılanmıştır. Sovyetler Birliği, stratejik ortağını korumak için harekete geçerek füzeleri Küba'ya yerleştirmiştir (Yönet ve Macar, 2024). Bu hamleyi, Amerika doğrudan bir endişe verici durum olarak algılayıp deniz ablukası girişimini başlatmıştır (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Uluslararası düzende bir üst otorite bulunmadığı için devletlerin kendi güvenliğini sağlama çabaları genellikle diğer devletler tarafından tehlike olarak algılanmaktadır (Waltz, 1979). SSCB'nin füzeleri yerleştirmesi, Batı bölgesindeki güç dengesini bozmuş ve savaş riskini oluşturmuştur. Doğrudan askerî müdahale durumu bu bağlamda artmıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962). Devletlerin kendilerini korumak için güvenlik önlemlerini arttırmaları diğer devletlerin silahlanmalarına sebep olurken (Mearsheimer, 2001), aynı zamanda saldırgan bir politika izlemeye itmektedir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962).

Devletler sadece hayatta kalmak istemezler, aynı zamanda uluslararası arenada en güçlü devlet olarak güç kapasitelerini korumak isterler (Mearsheimer, 2013). Nikita Hruşov'un Küba'ya füze yerleştirme hamlesi ve bölgedeki askerî varlığını arttırmasının temel sebebi Batı bölgesindeki hâkimiyetini güçlendirerek hegemon güç olma düşüncesi olduğu varsayılabilir (Yönet ve Macar, 2024). Devletler mevcut durumlarını ve güçlerini korumayı kabul etmez, hep daha fazla güçlenerek güçlerini korumayı hedeflerler (Mearsheimer, 2013). Krize bu bağlamda bakıldığında, Sovyetler her ne kadar Türkiye'deki füzelere karşılık olarak Küba'ya füze yerleştirmiş olsa da, stratejik açıdan sistemdeki gücünü pekiştirerek karşı hamle yapması, Sovyetler'in küresel çapta hegemon devlet olma ve gücünü artırma amacını taşıdığı şeklinde yorumlanabilir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962).

Kennedy'nin deniz ablukası hamlesi SSCB ile doğrudan bir temasa geçmek yerine mevcut güç düzenini koruyarak füzelerin Küba'ya konuşlanmasını engellemektedir (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Amerika'nın diplomatik çabayı ve müzakere yolunu benimseyerek masada anlaşmaya varma çabası krizi engellemeye yönelik doğrudan bir hamle olarak değerlendirilmektedir (Ataç ve Özcan, 2021). Sovyetlerin Küba'daki füzelerini geri çekmesine karşılık Amerika'nın da Türkiye'deki Jüpiter füzelerini geri çekme hamlesi, mevcut statükonun korunması sağlanmış ve olası savaş riskini ortadan kaldırmıştır (Ekmen, 2021). Hruşov'un Küba'ya füze yerleştirme stratejisi açıkça, SSCB'nin güvenlik hedefini saldırgan bir şekilde ortaya koyarken (Mearsheimer, 2013), Kennedy'nin diplomasi yoluyla sonuca gitmesi ve olası bir çatışmadan kaçınması savunmacı açıdan ABD'nin ideolojisini göstermektedir (Waltz, 1979).

Devletler; öz egemenliğini korumak, güç dengesini sağlamak ve mevcut gücünü ellerinde tutmak için uluslararası sistemdeki diğer devletlerle ilişkilerinde dengeleyici politikalar üretmek zorundadır. Bu politikalar, devletlerin artan güçlerine karşı diğer devletlerin önlem alması ve dengeleyici unsur olarak mevcut sisteme giriş yapması ile oluşmaktadır (Waltz, 1979). Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi, Amerika'nın genişleme politikasına karşı bir dengeleme hamlesi olarak okunabilir (Yönet ve Macar, 2024). Soğuk Savaş döneminde dünya, iki kutuplu bir güç sistemi içerisindeydi ve Amerika, yayılcı düşünce doğrultusunda Türkiye ve İtalya'ya füzeler yerleştirmişti (Norris, 2012). Bu durumu dengelemek isteyen Sovyetler Birliği Küba'ya füze yerleştirerek mevcut sisteme giriş yapmış, Amerika'nın gücünü arttırmasının önüne geçecek dengeleyici araç olmuştur. Çünkü iki büyük devletten birinin güç kazanması, diğeri için tehdit unsuru oluşturmaktaydı (Yönet ve Macar, 2024). Amerika'nın psikolojik olarak ele geçirdiği üstünlüğü ve genişleme düşüncesini Sovyetler'in füze konuşlandırarak bozması, güç avantajını etkisizleştirmek için oldukça etkili bir yöntemdir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Bu hamleler, Amerika'nın strateji değişikliğine giderek diplomasi yolunda ilerlemesini sağlamıştır (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Deniz ablukası girişimi, Sovyetlerin diplomatik yollara başvurmasını zorunlu kılmış, savaşmadan müzakere edilmesi fikri dengeleyici unsur olarak kullanılmıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962).

Göreceli kazanç arayışı, devletlerin kriz anlarında birbirlerinin etkili hamlelerine karşı geliştirdikleri stratejiler doğrultusunda elde ettikleri avantajları betimlemek için kullanılmaktadır (Waltz, 1979). İki büyük gücün, savaşma riskinin olduğu Küba Füze Krizi'nde, diplomatik yollarla masaya oturan iki devlet bu krizden göreceli olarak kazançlar elde etmiştir (Yönet ve Macar, 2024). Sovyetler'in füze yerleştirme hamlesine karşı deniz ablukası kararının alınması (CIA, Memorandum for the File, 1962), iki devletin dengeleme politikaları arasında göreceli kazanç sağlama hedefleri doğrultusunda değerlendirildiğinde, her biri birbirinin gücünü dengeleyerek üstünlük kurmayı amaçlamıştır (Ataç ve Özcan, 2021). Bu doğrultuda üstünlük kurmadan, birbirlerini etkisizleştirip, masaya oturup krizin çözülmesi için atılan adımlar, her iki devlet için de göreceli kazanç niteliği taşımıştır (Ekmen, 2021). Doğu ve Batı Bloğu'nun iki önemli gücü füzelerin yarattığı nükleer tehdit karşısında savunmasızlıklarıyla yüzleşmiş ve buna karşı önlem ve tedbirler almak istemiştir (Öcal, 2017). Bu durum birbirleri üzerinde güvenlik tehdidi yaratmıştır. Mevcut güçlerini korumaya devam eden taraflar, masadan eşit bir şekilde ayrılmış, iki ülkedeki füzeler kaldırılmıştır (Öcal, 2017).

Neoklasik realizm liderlerin kişisel algılarının verdikleri kararlarda etkili olduğunu vurgulamaktadır. Uluslararası sistemde devletleri yöneten liderlerin bireysel aldıkları kararlar ülkelerin stratejilerini belirlemede önem arz etmektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Küba Füze Krizi özelinde John F. Kennedy, diplomatik yollara başvuran bir lider olarak ön plana çıkmaktadır. Liderlik tarzı soğukkanlı, temkinli olduğu için, aldığı kararlar diplomatik yollarla çözümü destekler nitelikte olmuştur (CIA, Report To The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age, 1957). ExComm ile yapılan görüşmelerde askerî müdahale kararı ön plana çıksada nükleer tehdidin yıkıcı sonuçlarından kaçınmayı amaçlayarak dengeleme

politikası izlenmesi hedeflenmiştir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Bu bağlamda, Kennedy müzakerelere ve anlaşmalara güvenerek, etkili bir çözüm yolu olduğunu savunmuştur (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Amerikan toplumunun algısı açısından bakıldığında, olası bir askerî müdahale, nükleer kriz riskini artıracak için iç politikada lider üzerindeki baskı artacak ve toplumsal bir kaosa sebep olacaktı. Bu açıdan, Kennedy, iç siyasette karışıklık yaşaması durumunda ikinci kez seçimlere giremeyecek olması ve otoritesinin sarsılacağı algısı doğrultusunda hareket etmiş, krizi önleyerek temkinli bir yaklaşım benimsemeyi hedeflemiştir. Ülke çıkarları ve ideolojisi doğrultusunda kendisi krizi olabildiğince az zarar ile atlatmayı ve diplomatik yollarla karşı devleti caydırmayı strateji olarak benimsemiştir (Yönet ve Macar, 2024). SSCB açısından değerlendirdiğimizde Hruşov'un liderlik algısı Kennedy' de olduğu gibi iç siyaset ve güç odaklı olduğu görölmektedir (Leffler, 1999). Bu bağlamda, Küba'ya füzeleri yerleştirerek batıdan gelen güvensizlik algısı doğrultusunda dış siyaset hamlesi gerçekleştirmiştir. İç diplomaside oluşan güvensizlik ve tehdit algısı Hruşov'un güç kaybeden bir lider olarak algılanmasına sebep olabilirdi. Gücünü ve liderliğini pekiştirici bir hamle yapması onu hem iç hem de dış politikada daha güçlü gözükmesini sağlamış ve caydırıcılık algısı yaratmıştır (Yönet ve Macar, 2024).

Devletlerin kapasiteleri, dış siyasette karar alma stratejilerini etkilemektedir. Asker, silah kapasitesi sadece sayı olarak değil, mevcut gücün nasıl kullanılması gerektiği konusunda da önem arz etmektedir. Ekonomik, diplomatik ve bürokratik destek, devletin iç yapılanması doğrultusunda şekillenerek karar alma sürecinde liderler için önemli bir etken haline gelmektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). ABD yönünden bakacak olursak, çevreleme politikası gütmesi, Türkiye'ye nükleer başlık yerleştirmesi bu bağlamda, güçlü ve konvansiyonel askerî yeteneklere sahip olan bir devlet konumunda olduğunu göstermektedir (Ekmen, 2021). ExComm'un kurulması ve kararların ortak alınması (CIA, Brief Discussion with the President, 1962; CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962), mevcut durumdaki devletin gücünün nasıl kullanılması gerektiğini belirlemede iç siyasetin önemini artırmaktadır (Rose, 1998). Diplomatik bir çözüm arayışı, iç diplomatik baskının ve halkın tepkilerinin bir sonucuydu (Yönet ve Macar, 2024). Nükleer bir savaş çıkması durumunda Amerikan halkı doğrudan hedef konumundaydı. (Ekmen, 2021). Askerî operasyon ya da hava saldırısı kararı Amerikan halkını doğrudan hedef haline getireceği için deniz ablukası kararıyla uzlaşma çabalarına girilmesi (CIA, Memorandum for the File, 1962), Kennedy'nin halkın desteğini kazanma çabasıyla doğrudan bağlantılı bir hamledir.

SSCB tarafından bakarsak, askerî çatışma ve nükleer kriz riskinin göze alındığı görölmektedir (Leffler, 1999). Bu durum, güvenlik ikilemi yaratmış ve doğrudan sıcak bir savaşın eşiğine gelinmiştir (Mearsheimer, 2013). Gerçekleştirilen bu sert hamle, Hruşov'un liderlik ve iç politika dinamiğini yansıtmaktadır (Rose, 1998). Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliği merkezî yönetim ile yönetilmekteydi (Gaddis, 2005). Bu açıdan bakıldığında güçlü bir lider, hem iç siyasette hem dış siyasette caydırıcı olmalı ve halkının güvenliğini sağlamalıydı. Gücünü pekiştirirse, iç siyasetteki dengeler kendi lehine dönebilirdi (Leffler, 1999). Bu doğrultuda Küba da saldırgan bir tavır izlemiş olsa

da, nükleer bir kriz çıkması durumunda kendi halkının ve iç politika baskılarının doğrudan etkileneceğini biliyor olması stratejisinin diplomasi olarak değiştirmesinde etkili olmuştur (Yönet ve Macar, 2024). Göreceli kazanç elde etmeyi hedefleyerek gücünü korumayı amaçlamıştır (Waltz, 1979).

Liderlerin itibar kaygısı, onları sistem düzeyinde kendi algıları doğrultusunda davranmaya zorlamaktır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Bu bağlamda Domuzlar Körfez Çıkarması'nda başarısızlığa uğrayan Amerika ve Kennedy, itibar kaybını önlemek ve gücünü pekiştirmek için çevreleme politikası uygulayarak, Türkiye'ye Jüpiter füzelerini yerleştirmiştir (Ekmen, 2021). Sovyetler Birliği, mevcut durumu tehdit olarak algılayarak, Küba'ya füze yerleştirmiş ve sistemdeki gücünü ve liderliğini pekiştirmek istemiştir (Yönet ve Macar, 2024). Bunun sonucunda ABD, deniz ablukası kararı alarak, SSCB'yi diplomasi yapmaya zorlamıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962). Prestij ve bürokrasi bakış açısı ile baktığımızda, liderler güçlerini korumak ve güçlü algısı yaratmak için karşılıklı olarak saldırgan tavırlar sergilemiştir. Hem iç politika dinamikleri hem de dış politika dinamikleri güç algısı ve prestij kavramlarına göre şekillenmiştir (Rose, 1998). Soğuk Savaş'ın getirdiği rekabet ortamı, liderlerin ve ülkelerinin bürokrasilerine yansımış ve aldıkları kararlarda algı faktörünün etkili olduğunu göstermiştir. Çünkü neoklasik teoriye göre güç algısı uluslararası sistemin gidişatını etkiliyorsa, bu devletler adına karar veren liderler tarafından gerçekleşiyor demektir. Her ne kadar olası bir savaş riski hep var olsa da iki devletin çatışmasının olağan olması durumunda kazanan olmaması, anlaşma düşüncesinin her zaman iki devletin de gündeminde olduğunu göstermektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

Sonuç olarak Küba Füze Krizi hem neorealist hemde neoklasik realist anahtar kavramları üzerinden ele alındığında uluslararası sistemin yapısal dinamikleri (Mearsheimer, 2013) ve devletlerin içsel faktörleri arasındaki etkileşim (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016) açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Neorealizm anahtar kelimeleri; anarşik sistem, güç arayışı, güvenlik ikilemi, saldırgan-savunmacı görüş, caydırıcılık, dengeleme politikası, göreceli kazanç bağlamında incelendiğinde, krizin temelde çift kutuplu sistemin getirdiği sıfır toplamlı bir güç mücadelesi olduğu sonucuna varılmaktadır (Waltz, 1979). ABD ve SSCB anarşik düzenin getirdiği ortamda güvenlik ikilemi doğrultusunda hareket etmiş ve güçler dengesini kendi lehine çevirmek amacıyla stratejik ve politik hamlelerde bulunmuştur (Yönet ve Macar, 2024). Neoklasik realizm anahtar kelimeleri; liderlik ve algılama, devlet kapasitesi ve iç politika dinamikleri bağlamında incelendiğinde SSCB'nin karar alma sürecinde iç politika dinamikleri önemli bir etken olmuş ve yapılan hamlelerdeki caydırıcılık unsurunu arttığı gözlemlenmiştir (Ekmen, 2021). Benzer şekilde, ABD Başkanı Kennedy yönetim içindeki farklı görüşleri dengelemek için ExComm kurulunu kurmuştur (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). SSCB Soğuk Savaş'ta, dış politikada bir güç gösterisi sergilerken, ABD'nin biraz daha dengeleme politikasına bağlı kaldığı görülmektedir (Yönet ve Macar, 2024).

SONUÇ

Soğuk Savaş dönemi, ABD ve SSCB'nin güç mücadelesi gerçekleştirdiği uluslararası sistemde çift kutuplu bir dönem olarak ön plana çıkmıştır (Gaddis, 2005). Bu çalışmada, neorealist ve neoklasik realist açıdan sistem ve birey düzeyinde krizin yönetilmesi ve karar alma süreçleri incelenmiş olup, ulaşılan sonuçlar teorilerin temel ilkeleri ile uyumluluk göstermektedir. Krize giden yolda yapılan ilk hamle Domuzlar Körfez Çıkarması olarak bilinmektedir. Amerika'nın Batı Bloğunda komünizmi engellemek amaçlı başlattığı bir harekâttir (Ekmen, 2021). Neorealist perspektiften bakıldığında güçler dengesi sağlama politikası ile uyumluluk göstermektedir (Waltz, 2000). Neoklasik realist açıdan bakıldığında ise SSCB'nin Küba ile yakınlaşmasına bir tepki olarak verilmiştir (Firoozabadi ve Ashkezari, 2016).

Amerika'nın “çevreleme politikası” bağlamında Türkiye'ye Jüpiter füzelerini yerleştirmesi (Ekmen, 2021) neorealist teoriye göre Küba'daki rejim değişikliği ile doğrudan bağlantılıdır. Anarşik sistemin getirdiği bir zorunluluktan dolayı Amerika, çevreleme politikası uygulamış, tehdit hissettiği için füzeleri Sovyetlerin yakınına konuşlandırmıştır (Mearsheimer, 2001). Neoklasik realist açıdan bakıldığında ise Küba'daki rejim değişikliğinden kaçan vatandaşların bulunması, Amerika'nın iç siyasetindeki seçmen ve halk baskısını artırmıştır. ABD, füzeleri yerleştirerek hem iç politikadaki halk ve bürokratik baskılara cevap verme zorunluluğu hissetmiş hem de gücünü koruyarak lider pozisyonunu pekiştirmek istemiştir. Liderlerin “çevreleme ve yayılma politikaları” küresel sistemde iç politika da meşruiyet sağlama çabası olarak görülebilir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi, neorealist perspektiften bakıldığında, Sovyetler Birliği'nin güçler dengesini kendi lehine çevirmesi olarak görülmektedir (Waltz, 2000). Jüpiter füzelerine karşılık olarak yerleştirilen nükleer silahlar, Amerika'nın stratejisini bozmaya yönelik bir hamledir. Hem caydırıcılık hem de dengeleme politikası izleyen Sovyetler Birliği, uluslararası sistemden gelen tehditlere cevap verme kapasitesini göstererek güçler dengesi yaratmış ve rasyonel davranarak olası riskleri bertaraf etme yolunda adım atmıştır (Yönet ve Macar, 2024). Neoklasik açıdan bakıldığında füzelerin yerleştirilmesi kararı liderin tehdit ve güç algısı ile doğru orantılı olacak şekilde gerçekleşmiştir. Nikita Hruşov, hem iç hem dış politikada algı yönetimi yaparak sistem üzerindeki yerini sağlamlaştırmaya çalışmıştır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

Amerika'nın füzelere cevaben verdiği deniz ablukası stratejisi neorealist açıdan bakıldığında bölgedeki gücünü korumaya çalışarak Sovyetlerin stratejisini etkisiz hale getirmeyi amaçlamıştır. Anarşik sistemin getirdiği tehdiğe karşı alınan bir önem olarak yorumlanan karar, Sovyetlere karşı dengeleme politikası ve güç dengesi oluşturmak isteyen Amerika için rasyonel bir tepki olmuştur (Waltz, 1979). Neoklasik açıdan bakıldığında, karar Kennedy'nin Sovyetlerle doğrudan savaşa girmeden kriz yönetimindeki başarısını ortaya çıkarmaktadır (Rathbun, 2008). Kennedy, füze krizine çözüm olarak ExComm adında bir kurul oluşturulmasını talep etmiştir. Kurulda hava saldırısı, askerî harekât ve deniz ablukası kararları üzerinde yoğun bir taştışma yaşanmış, deniz ablukası kararının faaliyete geçirilmesi gerektiği kararı

alınmıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Bu karar, Amerikan Başkanını savaş karşıtı bir lider olarak göstermiş ve iç politikada halkın desteğini kazanmasına sebep olmuştur. Dış politikada ise bölgesel gücünü korumak isteyen ve savaş yerine anlaşma yoluna giden korumacı bir Amerika imajı çizilmiştir (Firoozabadi ve Ashkezari, 2016).

Neorealist perspektif, Küba Füze Krizi'ni anarşik sistem, güç arayışı, güvenlik ikilemi, caydırıcılık, saldırgan ve savunmacı görüş, dengeleme politikası ve göreceli kazanç anahtar kavramları üzerinde sistem düzeyli ele alan bir bakış açısı kazandırmıştır. Neoklasik realist perspektif ise, liderlik ve algılama, devlet kapasitesi, iç politik dinamikleri anahtar kavramlarından bir değerlendirme yaparak katkı sağlamayı hedeflemiştir. Her iki teori Küba Füze Krizi'nde strateji belirlemede, politik kararlar almada önemli birer araç olmuştur. Fakat, neorealist teori, krizi sistem düzeyinde inceleyip, bireysel faktörler olan liderleri ve onların algılama biçimlerini anlamada eksik kalmıştır. Neoklasik realist teori ise, sistemsel dinamiklere daha az odaklanarak birey bazında incelemeler yapmıştır. Genelleştirmelerden uzaklaşarak liderlerin ve onların algılarının devletlerin stratejilerini belirlediği sonucuna varılmıştır. Her iki teorinin güç tanımlamaları, sistem ve birey minvalinde farklılıklar oluşturarak, uluslararası ilişkiler teorilerine zenginlik katmıştır. Farklı düzeylerdeki incelemeler doğrultusunda çok yönlü kriz değerlendirmesi yapılmasını mümkün kılmışlardır.

Bu çalışmanın temel hipotezi, Küba Füze Krizi'nin sadece uluslararası sistemin yapısını oluşturan dinamiklerle değil, aynı zamanda liderlerin algısı ve iç siyaset unsurlarıyla da şekillendiğidir. Bu doğrultuda iki düşünceyi temsil eden teorilerle birlikte kriz karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışma şu sorulara odaklanmıştır. Küba Füze Krizi'ni incelenmesinde neorealist ve neoklasik realist yaklaşımlar arasındaki farklar nelerdir? Uluslararası sistemde yaşanan bir kriz sistem ve birey düzeyinde nasıl ele alınabilir? Krize giden süreçte devletlerin kriz yönetim stratejileri nasıl belirlenmiştir? Bu temel sorulara cevap arayarak kriz analizinde oluşturulan teorik çerçevenin belirleyiciliği tartışılmakta ve karşılaştırmalı bir analiz sunulmaktadır. Hazırlanan tabloda ise teorik kısım da belirlenen farklar ortaya konmuştur. Anahtar kavramlar, yaklaşım, güç tanımı, krize olan etkisi, eksikleri ve sonuç adı altında başlıklar belirlenmiş ve özet niteliğinde olması sağlanmıştır.

Tablo 1: Neorealist ve Neoklasik Realist Perspektiflerin Karşılaştırması

Konu	Neorealist Perspektif	Neoklasik Realist Perspektif
Anahtar Kavramlar	Anarşik sistem, güç arayışı, güvenlik ikilemi, caydırıcılık, saldırgan ve savunmacı görüş, dengeleme politikaları, göreceli kazanç	Liderlik ve algılama, devlet kapasitesi, iç politik dinamikler
Yaklaşım	Sistem düzeyli analiz	Birey odaklı analiz
Güç Tanımı	Sistem düzeyinde güç dengesi	Bireylerin algısı ve devlet kapasitesi üzerinden güç değerlendirmesi
Küba Füze Krizi'ne Etkisi	Strateji belirleme ve politik karar alma sürecinde sistemsel faktörlere odaklanır	Liderlerin algıları ve iç politik faktörler üzerinden değerlendirme yapar
Eksiklikleri	Liderlerin ve bireysel faktörlerin etkisini yeterince açıklayamaz	Sistemsel dinamiklere daha az odaklanır
Sonuç	Uluslararası ilişkiler teorilerine sistem ve birey düzeyindeki farklı güç tanımlamalarıyla zenginlik katar	Çok yönlü kriz değerlendirmesine olanak tanır

(Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

KAYNAKLAR

- Ataç, K. zcan, B. (2021). 1962 Küba Krizi: Amerikan Arşivleri zerinden Bir Okuma. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(39), 521-562
- CIA, Reading Room. (1962, 17 Ekim). *Brief Discussion with The President*. Erişim adresi: https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP80B01676R001900100012-0.pdf&ved=2ahUKEwiYvImX1fSLAxXiSfEDHY_TLH4QFnoECBkQAQ&usg=AOvVaw2FxP75jdbyTZDiGPwwn-GH
- CIA, Reading Room. (1962, 18 Ekim). *Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba*. Erişim adresi: https://www.cia.gov/readingroom/docs/cia-rdp78t05449a000200030001-8.pdf&ved=2ahUKEwi_hv651fSLAxUKQfEDHXBeF8QQFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw3umzVCzrg3S3LBDAYw_8wy
- CIA, Reading Room. (1962, 17 Ekim). *Memorandum for The File*. Erişim adresi: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.cia.gov/resources/csi/static/888b1a6acc282f122ec52b60c61bce99/Cuban-Missile-Crisis-1962-1.pdf&ved=2ahUKEwis1avM1fSLAxX3QvEDHUvbLvWQFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw2p6EbTF7r5oie6pJ5XSgIR>
- CIA, Reading Room. (1957, 7 Kasım). *Report to The President by The Security Resources Panel of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival in The Nuclear Age*. Erişim adresi: <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp86b00269r000300020003-3>
- CIA, Reading Room. (1962, 19 Eylül). *Special National Intelligence Estimate: The Military Building in Cuba*. Erişim adresi: https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0000242425.pdf&ved=2ahUKEwjrv4Lf1fSLAxXdQvEDHXIrMNAQFnoECCMQAQ&usg=AOvVaw3_O699VkrQ2G3vyJyuvhkH
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2(3), 201-215
- Firoozabadi, J. & Ashkezari, M. (2016). Neo-Classical Realism in International Relations. *Asian Social Science*, 12(6), 95-105
- Ekmen, B. (2021). Zorlayıcı Diplomasi Bağlamında Kba Fze Krizi'nin Analizi. *Journal of Diplomatic Research*, 3(1), 91-108
- Gaddis, J. (2005). *The Cold War: A New History*, The Penguin
- Kennedy, J. F. (1962). *Letter from President Kennedy to Chairman Khrushchev*. Erişim Adresi: <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct22/doc4.html?>
- Kissinger, H. A. (1962, Kasım 22). *Reflections on Cuba. The Cuban Missile Crisis*. Erişim adresi: <http://www.cubanmissilecrisis.org/lessons-not-involved/henry-kissinger/>
- Khrushchev, N. (1962). *Letter from Chairman Khrushchev to President Kennedy*. Erişim Adresi: <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct27/doc4.html?>
- Khrushchev, N. (1959). On Peaceful Coexistence. *Foreign Affairs*, 1(38), 1-18
- Leffler, M. P. (1999). The Cold War: What Do "We Now Know"? *The American Historical Review*, 104(2), 501-524
- Lebow, R. N. (2000). The Cuban Missile Crisis (CIAO İçin Hazırlanan Modl). *Columbia International Affairs Online (CIAO)*
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton & Company
- Mearsheimer, J. J. (2013). Structural Realism. In T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith (Eds.), *International Relations Theories: Discipline And Diversity*, ss.77-93, Oxford University
- Miller, N. R. (1966). *The Cuban Missile Crisis in The International System* (Yayımlanmamış Seminer devi, Siyasi Bilimler 220B). University of California




- Monroe, J. (1823). *The Monroe Doctrine*. Erişim Adresi: https://www.gilderlehrman.org/history-resources/spotlight-primary-source/monroe-doctrine-1823?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAm-67BhBIEiwAEVftNnLh7omYeomootn88rqMRuOcKT2T3tXHEYkwYxvweBWwg0rrAdvlTxoCE1cQAvD_BwE
- Morgenthau, H. (1948). *Politics Among Nations The Struggle for Power And Peace*. Alfred A Knopf
- Norris, R. S. (2012, 24 Ekim). *The Cuban Missile Crisis: A Nuclear Order of Battle, October/November 1962* [Woodrow Wilson Center Sunumu]
- Öcal, M. (2017). Soğuk Savaş'tan Bir Kesit: Yapısal Değişiklikler Ve Bloklar Arası İlişkiler (1960-1991). *Research Journal of Politics, Economics And Management*, 5(2), 166-185
- Prifti, B. (2014). *Continuation in US Foreign Policy: An Offensive Realist Perspective* (Yüksek Lisans Tezi). USF Tampa Graduate Theses And Dissertations. Erişim adresi: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6584&context=etd>
- Rathbun, B. (2008). A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism As The Logical And Necessary Extension of Structural Realism. *Security Studies*, 17(2), 294-321
- Ripsman, N. Taliaferro, J. Lobell, S. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press
- Rose, G. (1998). Neoclassical Realism And Theories of Foreign Policy. *World Politics*, 51(1), 144-172
- Sever, A. (1997). Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi Ve Türkiye. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 52(1), 647-660
- Smith, N. R. (2018). Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations? *The Journal of Politics*, 80(2), 742-746
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2 Ağustos). Marshall Planı. Atatürk Ansiklopedisi. Erişim adresi: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/marshall-planı/>
- Yalvaç, F. (2022). Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar. *Devlet Sistem Ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 131- 183, İletişim
- Yeşilyurt, N. (2017). Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, ve Steven E. Lobell, Neoclassical Realist Theory of International Politics (Kitap İncelemesi). *Uluslararası İlişkiler*, 14(55), 119-124
- Yönet, G. & Macar, O. (2024). Karşılaştırılmal Dış Politika Analizi Ekseninde: Küba Füze Krizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi*, 2(2), 59-71
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*, Addison-Wesley
- Waltz, K. N. (2000). Structural Realism After The Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41
- Welch, D. A. (2013). The Cuban Missile Crisis. İçinde A. F. Cooper, J. Heine, & R. Thakur (Ed.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ss. 1-11, Oxford



<https://dergipark.org.tr/pub/saga>

Güvenlik Teknolojilerinin Atış Eğitime Etkisi: VOSviewer İle Bibliyometrik Bir Analiz

The Impact of Security Technologies on Shooting Training: A Bibliometric Analysis Using VOSviewer

Emrah ALTINTAŞ^{1*}  Aslıhan TÜFEKÇİ²  Vedat YILMAZ³ 

¹Biliőim Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

²Biliőim Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

³Adli Bilimler Enstitüsü, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara, Türkiye

Özet

Bu bibliyometrik araştırma, silahlı atış eğitiminin gelişimine yönelik mevcut yayın eğilimlerini, öne çıkan yazarları ve araştırma yönelimlerini güvenlik teknolojilerinin bu süreçteki rolüyle birlikte inceleyerek, gelecekteki çalışmaların planlanma stratejisine ve olası araştırma fırsatlarının belirlenmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Analiz için Web of Science (WoS) veri tabanı ve VOSviewer bibliyometrik analiz yazılımı tercih edilmiştir. Veri tabanında "shooting training" anahtar kelimesi ile tüm alanlar (all fields) seçilerek yapılan arama sonucunda 111 belgeye ulaşılmıştır. Elektrik elektronik mühendisliği, bilgisayar bilimleri ve spor bilimleri gibi farklı disiplinlerdeki çalışmaların dağılımı incelenmiş, aralarından alan dışı olarak tespit edilenler elenerek erişilen 87 çalışma analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, güvenlik teknolojilerindeki gelişmelerin atış eğitiminin geleneksel yöntemlerden simülasyon ve sanal gerçeklik gibi modern yaklaşımlara evrilmesine olanak sağladığı göstermektedir. Analizlerde en çok atış alan yazarlar arasında Niilo Kontinen, Kaisu Mononen ve Jukka T. Viitasalo öne çıkarken, en bağlantılı yazarların Anton Kos ve Anton Umek olduğu görülmüştür. Çin, Finlandiya ve Türkiye, en fazla atış alan ülkeler arasında yer alırken; bağlantı gücü ve eser sayısı dikkate alındığında, Polonya'nın da bu ülkeler arasında öne çıktığı tespit edilmiştir. Analiz kapsamında incelenen 56 kurumdan 8'inin güvenlik alanında faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumu oldukları anlaşılmış ve bu kurumlardan 5'inin Çinde faaliyet gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca, anahtar kelime analizinde atış eğitimi kavramı ile birlikte eğitim, sanal gerçeklik ve performans gibi kavramların sıkça kullanıldığı anlaşılmıştır. Silahlı atış eğitimi literatürünün güvenlik alanında eğitim veren yüksek öğretim kurumları ile bu kurumlardaki akademisyenler tarafından üretilecek akademik çalışmalara ihtiyaç duyduğu sonucuna varılmıştır.

Abstract

This bibliometric research aims to examine the current publication trends, prominent authors, and research directions related to the development of firearm training, while also considering the role of security technologies in this process. Through this approach, it aims to contribute to the strategic planning of future studies and the identification of potential research opportunities. The Web of Science (WoS) database and VOSviewer bibliometric analysis software were used for the analysis. A search was conducted using the keyword "shooting training" in all fields, resulting in 111 documents. After excluding studies from unrelated fields such as electrical engineering, computer science, and sports sciences, a total of 87 relevant studies were analyzed. The findings suggest that advancements in security technologies have facilitated the shift of shooting training from traditional methods to modern approaches, such as simulation and virtual reality. The most cited authors include Niilo Kontinen, Kaisu Mononen, and Jukka T. Viitasalo, while the most connected authors are Anton Kos and Anton Umek. China, Finland, and Turkey rank among the most cited countries, with Poland emerging as a significant country based on both its connection strength and publication count. Of the 56 institutions analyzed, 8 were identified as higher education institutions in the field of security, 5 of which are located in China. Additionally, keyword analysis revealed that terms such as education, virtual reality, and performance frequently appear alongside the concept of shooting training. The study concludes that additional

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 25.10.2024
Düzelme: 01.03.2025
Kabul: 05.03.2025

Keywords

Atış eğitimi
Güvenlik teknolojileri,
Simülasyon
Sanal gerçeklik
Performans
Karar destek sistemleri

Anahtar Kelimeler

Shooting training
Security technologies
Simulation
Virtual reality
Performance
Decision support systems

* Emrah ALTINTAŞ, emrah.altintas@gazi.edu.tr

academic research on firearm training is necessary, especially from researchers at higher education institutions focused on security.

1. GİRİŞ

Bilimsel araştırmalarda araştırmacılara literatürü keşfetmek, değerlendirmek ve alandaki boşlukları ortaya çıkarmak için yaygın olarak kullanılan yöntemlerden birisi bibliyometrik analizdir (De Oliveira, Da Silva, Juliani, Barbosa, ve Nunhes, 2019). Bibliyometri olarak da ifade edilen bibliyometrik analiz yayınlarda yer alan yazarlar, atıflar ve yıllar gibi unsurlar arasındaki ilişkilerin nicel yöntemlerle çözümlenmesi ve sunumu olarak tanımlanabilir (Dulla, Mishra, ve Swain, 2021). Bibliyometrik analiz, yayın trendleri, etkili yazarlar ve önemli çalışmalar gibi hususlarda nicel veriler sunarak bir araştırma alanının zaman içindeki yapısını ve gelişimini göstermek için güçlü bir araç olarak hizmet eder (Mas-Tur, Kraus, Brandtner, Ewert, ve Kürsten, 2020; Mistar vd., 2023). Ek olarak, literatürde bibliyometrik yöntemlerle bilimsel gelişmeleri haritalamaya yönelik sistematik inceleme yaklaşımları da bulunmaktadır (Thompson ve Walker, 2015). Sistematik literatür incelemeleri nitel senteze odaklanırken, bibliyometrik analizler bir araştırma alanının yapısını ve evrimini incelemek için nicel bir yaklaşım sağlarlar. Literatürdeki çalışmaların yapısını haritalayıp, araştırma eğilimlerini belirleyen bibliyometrik yöntemler, araştırmacıların mevcut durumu daha iyi anlamalarına ve gelecekteki araştırmalar için potansiyel yollar belirlemelerine imkan sunarlar (Bota-Avram, 2023). Ayrıca bibliyometrik analiz yöntemi, sistematik literatür taramasının öncülü olarak da kullanılabilir (Dirik, Eryılmaz, ve Erhan, 2023).

Bireysel silahlı atış eğitimi üzerine gerçekleştirilen bir bibliyometrik analizin araştırma alanının önde gelen konularına, gelişmelerine ve güncel durumuna ışık tutarak alan hakkında çok yönlü bir bakış açısı sunacağı öngörülmektedir (Laaksonen, Finkenzerler, Holmberg, ve Sattlecker, 2018) (Mon-López, Moreira da Silva, Calero Morales, López-Torres, ve Lorenzo Calvo, 2019). Araştırmacılar, yayın eğilimleri, atıf ağları ve yazarlar arası ortaklıklar gibi temel ilişki alanlarını inceleyerek bu alanın entelektüel yapısı ve gelişimi hakkında daha derin bir anlayış kazanabilirler. Bu tür bibliyometrik çalışmaların bulguları, gelecekteki araştırmaların planlamasına bilgi sağlayabilir, araştırmalar için umut vadeden yolların belirlenmesine yardımcı olabilir ve atış eğitiminin performansa etkisini inceleyen disiplinler arasında bilgi alışverişini kolaylaştırabilir.

Atış eğitiminin bir parçası olan ateşli silah eğitimi, ateşli silahları mesleki görevlerini yerine getirmek için kullanan güvenlik görevlileri ile meşru müdafaa kapsamında kişisel savunmaları için kullanan bireylerin yetkinliklerini geliştirmek adına önemli bir unsurdur. Ateşli silahların, emniyetli ve hukuka uygun kullanımını sağlamak amacıyla zamanında ve yetkin bir eğitim verilmesi gerekmektedir. Verimli bir atış eğitimi, bireylerin silahları etkili bir şekilde kullanabilmeleri ve kullanımdan doğabilecek risklerin en aza indirilebilmesi için gerekli beceri ve bilgi birikimini kazanabilmelerine olanak sağlar (Rowhani-Rahbar, Lyons, Simonetti, Azrael, ve Miller, 2018).

Geleneksel atış eğitimi, bireylerin temel nişancılık eğitimini (emniyet kuralları, silahın tanıtımı, silahı kavrama ve duruş, nişan alma, nefes ve tetik kontrolü) tamamlamalarının ardından, ateşli silahlarla fiziksel hedeflere atış yaparak tecrübe ettikleri gerçek atış çalışmalarına dayanmaktadır (Liang ve Kong, 2006). Bu eğitim yöntemi, atıcıların silah kullanımında reflekslerini geliştirmelerini ve atış ile silaha hâkimiyet becerilerini pekiştirmelerini sağlar. Ayrıca atış tekniğinin gelişmesine imkan tanıdığı için atış eğitiminde standart bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte bu geleneksel yöntem, mühimmat ve bakım maliyeti, atış alanı ihtiyacı ve gerçek atış faaliyetleri ile ilgili yaralanma, can kaybı gibi olası riskleri de bünyesinde barındırmaktadır (Güven ve Durukan, 2020).

Güvenlik teknolojilerindeki ilerlemelerin silahlı atış eğitimini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir (Takopueak, Sutthinet, ve Phetchakul, 2023; L. Wei, H. Zhou, ve S. Nahavandi, 2019). Geleneksel yöntemlerle karşılaştırıldığında, çevresel kontrol, esneklik ve tekrar edilebilirlik, performans izleme ve analiz gibi birçok olanak sunan simülasyona dayalı atış eğitimi, ateşli silah pratiği için gelişmiş teknolojileri kullanarak gerçekçi bir sanal ortam oluşturur (Fedaravičius, Pilkauskas, Slizys, ve Survila, 2020; Bo Shi, 2019). Bu sistemler, çeşitli senaryoları, hedef türlerini ve çevresel koşulları simüle ederek, gerçek atış egzersizlerine güvenli ve maliyet etkin bir alternatif sunarlar. Simülasyon tabanlı eğitim atıcılara daha çok tekrar, geri bildirim ve puanlama imkanı sunarak, atıcıların ilerlemelerini takip etmelerine ve iyileştirilmesi gereken alanları belirlemelerine olanak tanımakta ve kişisel gelişimlerini desteklemektedir.

Teknolojik gelişmelerin atış eğitimine entegrasyonun, önemli bir araştırma alanı oluşturduğu değerlendirilmektedir (Sun, Chiang, ve Manuel, 2020). Bu bibliyometrik analiz, var olan literatür incelenerek atış eğitimi konusunda öne çıkan yazarları, kurumları, gelişmekte olan araştırma eğilimlerini ve güvenlik teknolojilerinin atış eğitimindeki mevcut durumunu araştırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, Web of Science veri tabanından “shooting training” anahtar kelimeleri ile elde edilen verilerle bibliyometrik verilerin görselleştirilmesine ve çözümlenmesine olanak sağlayan VOSviewer uygulaması kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm, çalışmada ele alınan atış eğitimi kavramıyla ilgili nişan alma ve nefes kontrolü gibi temel kavramlar ile simülasyon ve sanal gerçeklik gibi teknolojik yeniliklerle ilişkili terimleri birlikte inceleyerek atış eğitiminin kavramsal çerçevesini tasvir etmeyi amaçlamıştır.

Güvenlik kuvvetlerinin atış eğitimi, personeli görev başında ateşli silah kullanmanın karmaşıklıkları ve zorluklarına hazırlamak için tasarlanmış eğitim programlarının kritik bir bileşeni olup atış kabiliyeti, güvenlik güçlerinden beklenen temel becerilerinden birisidir. Silahların emniyet kuralları içinde kullanımı ise atış eğitiminin önde gelen unsurlarındandır (B. Shi, 2019). Atış eğitimi; askerî eğitim, kolluk eğitimi ve sportif atıcılık eğitimi dahil olmak üzere çeşitli disiplinlerin önemli bir çalışma alanıdır (Mistar vd., 2023).

Silahlı atış eğitiminin teorik ve yasal zemini; gereklilik, orantılılık ve önlem gibi birkaç temel ilkeye dayanmaktadır (Tondini, 2017). Bu ilkeler, görevleri ve yasal sorumlulukları gereği güç kullanımına başvuran personele rehberlik ederken eğitim programlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Gereklilik ve orantılılık ilkeleri, güç kullanımı kapsamında silaha yalnızca ve kesinlikle ihtiyaç olduğunda, mevcut tehdit durumuyla orantılı şekilde başvurulması gerektiğini ifade eder. Bu ilke silahın ne zaman ve nasıl kullanılması gerektiği ile ilgilidir. Örneğin bir kolluk kuvveti personeli silahını yalnızca hayati bir tehdit durumunda ve başka bir seçenek kalmadığında kullanmalıdır ki bu gereklilik ilkesinin temelini oluşturur. Orantılılık ise karşılaşılan tehdidin büyüklüğüne uygun güç kullanılmasıdır. Silahsız bir protestocuya karşı aşırı güç kullanımı orantılılık ilkesine aykırı olacaktır. Önlem ilkesi ise faaliyetlerin en az zarar doğuracak şekilde planlanması ve yürütülmesidir. Rehine kurtarma operasyonunda bu ilke gereği öncelik sivil kayıpların önlenmesi olmalıdır. Silahlı atış eğitimlerinde bu ilkeler doğrultusunda güvenlik güçlerinin durumsal farkındalık ve karar verme yeteneklerinin de geliştirilmesi hedeflenmektedir (Schwint, 2024). Dolayısıyla silahlı atış eğitiminin nişancılık kısmının yanında farklı boyutlara sahip olduğunu, zamanla bu eğitimlerde duruma dayalı, senaryolu uygulamaların içinde nişancılık becerileri ile birlikte karar alma yeteneklerinin de ölçülmeye başlandığı söylenebilir.

Literatür incelendiğinde zaman içinde atış eğitiminin kapsamının genişlediği ve gelişen teknolojik yenilikler doğrultusunda nişancılık eğitimlerine simülasyon, sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik gibi yeni yaklaşımların dahil olduğu görülmektedir (Fedaravičius vd., 2020; Wang, Ma, ve Cao, 2018). Atış eğitiminin, hem geleneksel metodolojileri hem de çağdaş teknolojik gelişmeleri harmanlayarak zamanla önemli ölçüde evrim geçirdiği söylenebilir. Simülasyonun doğuşu ve simülasyon sistemlerinin atış eğitimine dahil edilmesi bu sürecin önemli bir aşamasıdır (Li ve Ieee, 2009). Geleneksel ve çağdaş yaklaşımların entegrasyonu, eğitim deneyimini geliştirmekle birlikte daha etkili eğitim programlarının geliştirilmesine yardımcı olmuştur (Rostker, 2008).

Sanal ve artırılmış gerçeklik ve yapay zekâ gibi teknolojik ilerlemeler ile önleyici ve koruyucu güvenlik önlemlerinin senkronizasyonu ateşli silah atış eğitimine önemli ölçüde ivme kazandırmıştır (Goldberg, Amburn, Ragusa, ve Chen, 2018). Artırılmış gerçeklik uygulamaları, gerçek atış eğitimini simüle ederek riskleri en aza indiren daha gerçekçi bir deneyim sunmayı amaçlamaktadır (Lei Wei vd., 2019). Örneğin 2022 yılında Güney Kore Askerî Akademisi'nde 274 askerî öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada sanal gerçeklik tabanlı atış eğitim sisteminin etkinliği gerçek tüfek atışları ile ölçülmeye çalışılmış ve simülasyon eğitime tabi tutulanların diğerlerine oranla daha başarılı sonuçlar elde ettiği bulunmuştur (Lee, Hwang, Hyun, ve Lee, 2025). Ayrıca eğitim sırasında atıcıların simüle hedeflerle etkileşime girerek performanslarına ilişkin gerçek zamanlı geri bildirim almalarının öğrenme sonuçlarını geliştirdiği düşünülmektedir (Chowdhury, 2023). Akıllı görüş sistemi gibi karar destek sistemleri, nişan alma doğruluğunu ve vuruş oranlarını artırarak nişancılık eğitimini geliştirir ve daha az pratik gerektirirken daha iyi performans sağlar (Zotov ve Kramkowski, 2023).

Atış eğitimi, modern teknolojik yeniliklerin entegrasyonu ile eğitilenler için daha güvenli ve etkili bir öğrenme ortamı sağlamayı hedefleyerek gelişim göstermektedir. Atış eğitimi ve simülasyon temelli yaklaşımlar üzerine yapılan araştırmalar, bu alanın gelişimini ve ilerlemesini detaylı bir şekilde analiz ederek, atış eğitiminin yürütülme şeklini dönüştüren çeşitli yöntemleri, teknolojileri ve yenilikleri ortaya koymaktadır (Rao vd., 2018). Bu ilerlemeler, yalnızca eğitim verimliliğini yükseltmekle kalmayıp, aynı zamanda gerçekçi atış senaryolarını taklit ederek ve eğitim alanlara değerli performans geri bildirimini sunmakta ve emniyet tedbirlerini de güçlendirmektedir (Guo vd., 2020). Güvenlik teknolojilerinin atış eğitimine dâhil edilmesi, eğitim tecrübesini kayda değer ölçüde zenginleştirerek, eğitim alanlar için gelişmiş nişan alma isabeti, vuruş oranları ve genel öğrenme çıktılarını zemin hazırlamaktadır (Xie vd., 2021). Gerçek çalışma ortamında önceden tahmin edilemeyecek senaryolarla yüz yüze kalma durumu olası olan güvenlik güçlerinin atış kabiliyetlerinin ancak gerçekçi eğitimlerle iyileştirilebileceği değerlendirilmektedir (Simas, Schram, Canetti, Maupin, ve Orr, 2022).

Atış eğitimi ile ilgili kavramlar, geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılabilir. Bu bağlamda, her iki başlık altında öne çıkan bazı kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1 Geleneksel Kavramlar

Atış eğitiminde geleneksel kavramların daha çok temel atıcılık becerilerinin kazanılması sırasında karşılaşılan ve nişancılığın temelleri ile ilgili kavramlar olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu kısımda bu kavramlardan (nişan alma, nefes kontrolü, zihinsel hazırlık, duruş) sadece bazılarını yer verilmiştir.

2.1.1 Nişan alma

Nişan alma; göz, gez, arpacık ve hedefin sanal bir doğru oluşturacak şekilde hizalanmasıdır. Atıcının gözünden başladığı kabul edilen doğrunun silahın arpacığı ve hedef üzerinde seçilen noktanın birleşmesi ile oluşan hat olarak tanımlanan nişan alma atış eğitiminde kazanılması gereken temel bir beceridir. Nişan alma bünyesinde duruş, doğru nişan, nişan resmi, nefes ve tetik kontrolü gibi bileşenleri içerir. Doğru nişan tekrarlayan deneme çalışmaları, geri bildirim ve motor becerilerin geliştirilmesi ile oluşur (Ocak ve Balamut, 2022). Geleneksel nişan alma eğitimleri genellikle kas hafızasının ve odaklanma ve konsantrasyonun önemi üzerinde durur (Chaban, Kuznetsova, ve Ryabchuk, 2017).

2.1.2 Nefes kontrolü

Nefes kontrolü geleneksel atış eğitiminin önemli başka bir unsurudur. Uygun nefes alıp verme ve doğru ölçüde ve yerinde nefes tutma gibi faktörler atışın sıhhatini etkileyen bileşenler olup, atıcının vücudunu dengelemeye yardımcı olarak istemsiz hareketlerin azaltılmasını sağlayabildiği için atış başarısını önemli ölçüde etkiler (Karaduman vd., 2022). Nefes kontrolü, nefes alma ve verme sırasında vücudun salınımın en aza indiği kabul edilen optimal seviyedeki nefes tutma durumudur (Lawrence ve Pannone, 2009). Genellikle atış, nefes kontrolü sağlandıktan sonra gerçekleştirilir.

2.1.3 Zihinsel hazırlık

Zihinsel hazırlık, atış eğitiminin uzun süredir kabul görmüş önemli bir parçasıdır (Chaban vd., 2017). Atıcıların atış stresini yönetebilmeleri, sakinliklerini koruyabilmeleri ve isabetlerini artırabilmeleri için uyguladıkları zihinsel görselleştirme tekniklerinin bütününe zihinsel hazırlık denir. Zihinsel hazırlık görselleştirme, konsantrasyon, odaklanma ve stres yönetimi gibi süreçleri içerir. Atıcının duruştan silaha hâkimiyete atışın gerçekleştirilmesinden atış sonrasında yapılacak işlemlere kadar bütün sürecin mental tatbikatının yapılması zihinsel hazırlık olarak değerlendirilir. Couture vd. (1999) tarafından 44 atıcı kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada zihinsel alıştırmaların vuruş isabetini artırdığı bulunmuştur.

2.1.4 Postürel denge (Duruş)

Atış eğitimin ilk safhasında atıcılara öğretilen konulardan birisi de duruş ve pozisyon almaktır. Duruş, atıcının hedefi karşısına alıp vücudunu bir bütün olarak dengeli ve stabil tutabilirken silaha maksimum hâkimiyet sağlayarak atış yapabildiği özel pozisyonudur. Her ne kadar atıcı belirli bir eğitim seviyesine ulaştıktan sonra kendine en uygun duruş ve pozisyonu ayarlayabilse de temel atıcılık eğitiminde atıcılara temel atış pozisyonu öğretilir. Atış sırasında vücutlarını dengeli ve sabit tutabilen atıcıların daha iyi vuruş sonuçlarına ulaştıkları araştırmalara rastlamak mümkündür (Hung vd., 2021; Nourizadeh, Mirjani, ve Naserpour, 2019).

2.2 Çağdaş Kavramlar

Mevcut atış eğitim sistemlerinin bir çoğu, atış tekniğini kapsamlı bir şekilde ele almak yerine atış sonuçlarına odaklanmaktadır (Z. Lin ve Wu, 2012). Bu kısımda söz konusu sorunun çözümüne imkân veren güvenlik teknolojilerindeki bir takım yeniliğin atış eğitimine kazandırdığı bazı kavramlardan bahsedilmektedir.

2.2.1 Simülasyon tabanlı kuru tetik

Atıcıların nişan alma becerileri ve bilişsel kapasiteleri üzerinde olumlu etkileri olduğu bilinen simülasyon tabanlı kuru tetik çalışması, atıcıların atıcılık yeteneklerini geliştirmek için gerçek silahları veya aynı fiziksel ve tetik ağırlığına sahip replikaları ile mühimatsız olarak gerçekleştirdikleri nişan alma ve tetik düşürme tekrarlarıdır (Vardar ve Senduran, 2021). Bu simülatörler lazer tabanlı teknoloji, görüntü işleme teknolojisi ve hareket yakalama teknolojileri ile çalışarak atış sıhhati hakkında anlık geri besleme sağlayıp atıcıların becerilerini iyileştirmeye odaklanırlar (Bogatinov, Lameski, Trajkovik, ve Trendova, 2017). Atıcıların çevresel faktörleri ve cari durumdaki tehdit seviyesini değerlendirirken doğru karar alma becerilerinin ölçülmeye çalışıldığı atış simülasyonuna dayalı çalışmalar da bulunmaktadır (Mitchell ve Flin, 2007).

2.2.2 Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik

Atış eğitiminde kullanılan sanal ve artırılmış gerçeklik uygulamaları oluşturdukları simülasyon sayesinde atıcıların gerçek durum ve ortam koşullarını riskten uzak bir şekilde deneyimlemelerini sağlayan önemli araçlardır (Lucero-Urresta, Buele, Córdova, ve Varela-Aldás, 2021; Martono ve Nurhayati, 2016; Zhu vd., 2015). Atış eğitimi üzerine sanal gerçeklik kullanılarak 160 öğrenci ile

yapılan araştırmada uygulamanın öğrenme motivasyonları ile öğrenme çıktılarına belirgin olarak etki ettiği tespit edilmiştir (Sudiarno vd., 2024). Ayrıca sanal gerçeklik teknolojilerinin atış eğitimlerinde atış alanının emniyeti ve doğru hedef seçimi için de kullanıldığı görülmektedir (Asil ve Nasibov, 2021). Sanal gerçeklik uygulamalarının atış eğitiminin yanısıra tasarım, denizcilik, havacılık, mühendislik ve sağlık alanlarında da eğitimi iyileştirmek için kullanıldığı görülmektedir (De Armas, Tori, ve Netto, 2020).

2.2.3 Karma gerçeklik ve senaryoya dayalı eğitim

Karma gerçeklik, gerçek dünya ile sanal ortamın artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik ve optik sistemler gibi ileri düzey teknolojiler kullanılarak entegrasyonun sağlanmasıdır (Sobota, Korečko, Hudák, Sivý, ve Cvetković, 2020; Wingrave vd., 2003). Karma gerçeklik uygulamaları robotik, oyun ve eğitim simülasyonları gibi birçok alanda kullanıcı etkileşimini artırmak için kullanılmaktadır (Tren Grove, 2022). Atış eğitiminde temel atıcılık becerilerini geliştirmiş atıcılar için bir sonraki eğitim aşaması olarak ifade edilebilecek eğitim tarzı ise duruma dayalı atış eğitimlerdir. Bu eğitimler özellikle askerî ve kolluk personelinin yetiştirilmesinde oldukça önemsenmektedir. Bu eğitimlerde atıcının senaryo doğrultusunda doğru hedef seçme, silah kullanma yetkisine doğru zamanda başvurma ve eşli olarak hareket edebilme kabiliyeti gibi becerileri iyileştirilmeye çalışılmaktadır (Liu, Becerik-Gerber, ve Lucas, 2023).

3. YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen bibliyometrik analizde VOSviewer yazılımından faydalanılmıştır. Analiz için gerekli veriler, bilimsel yayınlar için kapsamlı ve yaygın bir kaynak olan Web of Science veri tabanından alınmıştır (Yan ve Wang, 2023). Arama sorgusu, "shooting training" anahtar kelimesi kullanılarak, güvenlik teknolojilerinin atış eğitimi üzerindeki etkisine ilişkin literatürü kapsayacak şekilde oluşturulmuş ve arama sonuçları, yalnızca İngilizce olarak yayımlanmış dökümanları içerecek şekilde filtrelenmiştir. Bu filtreleme sürecinde tekrarlayan yayın kontrolü yapılarak 1993 ile 2024 yılları arasında yayımlanmış 111 belgeye ulaşılmıştır. Elde edilen verilerle VOSviewer uygulaması kullanılarak ortak atıf, bibliyografik eşleşme ve ortak yazarlık gibi iş birliği ilişkilerini ortaya çıkaran Tablo 1'deki analizler yapılmıştır. Bu bölümde, araştırmanın amacı, sınırlılıkları, yapılan analizler ve analizlerin hedefleri sunulmuştur.

Tablo 1: Bibliyometrik Analizde Kullanılan Yöntemler

S.No.	Analiz Adı	Açıklama
1	Yazarların Ortak Yazarlık Analizi	Yazarlar arasındaki iş birliği ağlarını ortaya koyar.
2	Yazarların Bibliyografik Eşleşme Analizi	Yazarların aynı kaynakları referans alıp almadığını analiz eder.
3	Yazarların Ortak Atıf Analizi	Yazarların hangi kaynaklara birlikte atıfta bulunduğunu inceler.
4	Yazarların Atıf Analizi	Bireysel yazarların aldığı atıf sayılarını değerlendirir.
5	Belgelerin Bibliyografik Eşleşme Analizi	Çalışmaların ortak referanslara dayanıp dayanmadığını belirler.
6	Organizasyonların Bibliyografik Eşleşme Analizi	Kurumların benzer referanslar üzerinden ilişkilendirilmesini analiz eder.
7	Anahtar Kelime Analizi	Yayınlarda öne çıkan anahtar kelimeleri ve bunların ilişkilerini belirler.

8	Ülkelerin Atıf Analizi	Ülkelerin bilimsel etkileşimlerini ve atıf performanslarını inceler.
---	------------------------	--

3.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak atış eğitimi konusundaki çalışmaların nicel veriler ve ölçüm göstergeleriyle bütüncül bir bakış açısı çerçevesinde ele alınması, incelenmesi ve araştırmacılara alandaki mevcut durumun sunulmasıdır. Ek olarak, bu konuda yapılacak sistematik literatür taramalarına öncül olabilecek bir çalışmanın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

3.2 Veri Analiz ve Sınırlılıklar

Web of Science (WoS) veri tabanında “shooting training” anahtar sözcüğü ile bütün alanlar (all fields) tercih edilerek 01.09.2024 tarihinde gerçekleştirilen aramada 111 belgeye ulaşılmıştır. Bu belgelerin dağılımı Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2: Web of Science Arama Sonuçları ve Yayın Dağılımı

Kategori	Alt Kategori	Belge Sayısı / Bilgi
Genel Bilgiler	Anahtar Sözcük	"shooting training"
	Veri Tabanı	Web of Science (WoS)
	Arama Tarihi	01.09.2024
	Toplam Belge Sayısı	111
	Dil	İngilizce
	Yayın Aralığı	1993 - 2024
Yayın Türü Dağılımı	Dergi Makalesi	56
	Bildiri	50
	Derleme Makale	3
	Toplantı Özeti	2
Disiplinlere Göre Dağılım	Spor Bilimleri	20
	Yapay Zeka	14
	Bilgisayar Bilimleri	14
	Elektrik Elektronik Mühendisliği	13
	Bilgi Sistemleri	8

Yayımların yayım yılları incelendiğinde yayım aralığının 1993 ve 2024 yılları arasında olduğu görülmüştür. Aramada farklı disiplinlerden 56 dergi makalesi, 50 bildiri, 3 derleme makale, 2 toplantı özetine ulaşılmıştır.

Disiplinler açısından çalışmaların çoğunluğunun spor bilimleri (20), yapay zeka (14), bilgisayar bilimleri (14), elektrik elektronik mühendisliği (13) ve bilgi sistemleri (8) alanında toplandığı görülmüştür. Veriler, atıf, döküman, yazar, kurum, ülke, ve anahtar sözcük analizlerine dayanarak incelenmiş, veri kaynağı olarak ise WoS veri tabanında indekslenen çalışmalar kullanılmıştır.

Ayrıca ulusal literatürde yer alan araştırmaları incelemek için aynı tarihte “atış eğitimi” (shooting training) anahtar kelimesi ile yapılan aramada 30 makaleye erişilmiş, makalelerin 24’ünün spor bilimleri alanında yazıldığı görülmüş ve atış eğitimi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte

WoS, Scopus, Scinedirect veri tabanlarında, Google Akademik ve TR Dizinde yapılan aramalarda atış eğitimi kavramı ile ilgili bir bibliyometrik analize ulaşılamamıştır.

3.2.1 Sınırlılıklar

Araştırmada veri tabanı olarak sadece Web of Science veri tabanı ve analizler için VOSviewer yazılımı kullanılmıştır. Örnekleme olabildiğince genişletmek amacıyla belirli bir tarih aralığı seçilmemiş, bölge kısıtlamasına gidilmemiş, tüm alanlarda arama yapılarak tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve dil olarak İngilizce metinler tercih edilmiştir. Arama sorgusunda “shooting training” anahtar kelimeleri kullanılarak atış eğitimi ile ilgili tüm disiplinlerden yapılan çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte ulaşılan 111 döküman ön incelemeye alınmış ve silahlı atış eğitimi ile ilgili olan 87 çalışmaya indirgenerek analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında ortaya çıkan bulgular WoS veri tabanından erişilen 87 çalışma çerçevesinde genellenebilir.

3.3 Uygulanan Bibliyometrik Analiz Yöntemleri

Bu kısımda, çalışma kapsamında VOSviewer uygulaması kullanılarak yapılan Tablo 1’deki analiz yöntemlerinden bahsedilmiştir.

3.3.1 Yazarların ortak yazarlık analizi

Ortak yazarlık analizi, akademik yayınlarda yazarlar arasındaki iş birliğini değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu analiz, yazarlar arasındaki ortak çalışma ağlarını haritalayarak belirli bir araştırma alanındaki iş birliği dinamiklerini ortaya koyar. Ortak yazarlık ilişkileri, araştırma alanındaki sosyal yapıyı anlamaya yardımcı olur ve hangi yazarların merkezde olduğu veya hangi grupların birbiriyle daha sık iş birliği yaptığı gibi bilgileri sağlar. Böylece, bilimsel topluluk içindeki etkileşim ağları incelenebilir (Xu ve Chang, 2020).

3.3.2 Yazarların bibliyografik eşleşme analizi

Bibliyografik eşleşme analizi, iki yazarın aynı kaynakları referans gösterme durumunu değerlendirerek araştırma alanındaki entelektüel yakınlığı ölçer. Bu analiz, yazarların çalışma alanları ve araştırma eğilimleri hakkında önemli bilgiler sunar. Benzer kaynakları referans alan yazarlar, genellikle ortak ilgi alanlarına sahiptir ve bu analiz, belirli konular etrafında oluşan akademik kümelenmeleri tespit etmeye yardımcı olur (Hanif, Donghua, Xuefeng, ve Nawaz, 2019).

3.3.3 Yazarların ortak atıf analizi

Ortak atıf analizi, iki veya daha fazla yazarın aynı makalelere atıfta bulunma durumunu inceleyerek onların akademik etkileşimlerini değerlendirir. Bu yöntem, belirli konuların akademik literatürde nasıl şekillendiğini ve yazarların düşünsel olarak nasıl bir etkileşim içinde olduğunu anlamaya olanak tanır. Ortak atıf yapılan kaynaklar, belirli bir alandaki temel literatürü ortaya çıkarmak açısından kritik bir rol oynar (Trujillo ve Long, 2018).

3.3.4 Yazarların atıf analizi

Atıf analizi, belirli bir yazarın eserlerine yapılan atıfları inceleyerek, o yazarın akademik etkisini ve katkı düzeyini değerlendirmeye yönelik bir yöntemdir. Yazarların atıf sayıları, bilimsel çalışmalardaki görünürlüklerini ve alanlarına olan etkilerini belirlemek için önemli bir ölçüt olarak kullanılır. Bu analiz, hangi yazarların daha fazla atıf aldığını ve dolayısıyla hangi çalışmaların alana yön verdiğini anlamamıza yardımcı olur (Dirik vd., 2023).

3.3.5 Belgelerin bibliyografik eşleşme analizi

Bu analiz yöntemi, belirli belgelerin (makale, kitap, konferans bildirisi vb.) ortak referanslar kullanarak nasıl bir bilimsel bağ oluşturduğunu inceler. Bibliyografik eşleşme, aynı kaynakları referans alan belgelerin birbirine ne kadar yakın olduğunu belirleyerek, ilgili konular ve araştırma eğilimleri hakkında bilgi sağlar. Bu analiz, özellikle belirli bir konunun gelişimini anlamak ve temel literatürü tespit etmek açısından önemli bir araçtır (Zan, 2019).

3.3.6 Organizasyonların bibliyografik eşleşme analizi

Akademik çalışmalarda, belirli kurum ve kuruluşların ortak referansları kullanarak bilimsel literatürde nasıl konumlandığını incelemek için organizasyonların bibliyografik eşleşme analizi kullanılır. Bu analiz, üniversiteler, araştırma merkezleri ve diğer kuruluşların belirli konular üzerindeki etkisini anlamak açısından önemli veriler sunar. Kurumların ortak çalıştığı konular ve bilimsel iş birlikleri, bu yöntem sayesinde haritalanabilir (Van Eck ve Waltman, 2010).

3.3.7 Anahtar kelime analizi

Anahtar kelime analizi, belirli bir araştırma alanında en çok kullanılan terimleri ve bunların ilişkilerini inceleyerek akademik eğilimleri belirleyen bir tekniktir. Bu analiz, belirli anahtar kelimelerin zaman içindeki değişimini göstererek, alandaki güncel ve yükselen konular hakkında bilgi verir. Anahtar kelimelerin birlikte kullanım sıklığı, hangi kavramların bir arada ele alındığını ve belirli temaların nasıl şekillendiğini ortaya koymada etkilidir (Duvvuru, Kamarthi, ve Sultornsanee, 2012).

3.3.8 Ülkelerin atıf analizi

Ülkelerin atıf analizi, belirli ülkelerin akademik üretkenliklerini ve bilimsel etkileşimlerini değerlendiren bir yöntemdir. Ülkelerin araştırma alanındaki etkilerini ve uluslararası iş birliklerini anlamak için bu analiz kullanılır. Çalışmaların hangi ülkelerden daha fazla atıf aldığı veya hangi ülkelerin belirli konularda daha fazla üretim yaptığı gibi bilgiler bu analizle ortaya çıkar (De Oliveira vd., 2019).

4. BULGULAR

Bulgular bölümünde, WoS veri tabanında “shooting training” (atış eğitimi) anahtar sözcüğü ile yapılan arama sonucunda elde edilen verilerin VOSviewer uygulamasıyla yapılan haritalamaların analizleri yer almaktadır.

Tablo 3’te WoS veri tabanında ulaşılan 374 yazar arasından ilk 10’u listelenmiştir. Sıralamaya göre en fazla yayının spor bilimleri, psikoloji ve fizyoloji konularında araştırmalar yürüten Nillo Kontinen tarafından üretildiği görülmüştür. Söz konusu yazarın toplam kayıtların %4.5’ini oluşturan 5 çalışması bulunmaktadır. İkinci sırayı 4’er yayınlı Kaisu Mononen, Waldemar Swiderski ve Jukka T. Viitasalo paylaşmaktadır. WoS kayıtları incelendiğinde Tablo 3’te 1., 2. ve 4. sırada yer alan yazarlar Nillo Kontinen, Kaisu Mononen, Jukka Viitasalo’nun 4 eserde ortak yazar oldukları ve atış eğitiminin spor bilimleri ile ilgili bölümünde birlikte çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 3: Makalelerin Yayınlayan Yazara Göre Sıralaması

S.No.	Yazar	Kayıt Sayısı	%
1	Kontinen, N	5	4.5
2	Mononen, K	4	3.6
3	Swiderski, W	4	3.6
4	Viitasalo, JT	4	3.6
5	Era, P	3	2.7
6	Hlosta, P	3	2.7
7	Wu, SX	3	2.7
8	Gudzbeler, G	2	1.8
9	Hu, ZH	2	1.8
10	Kos, A	2	1.8

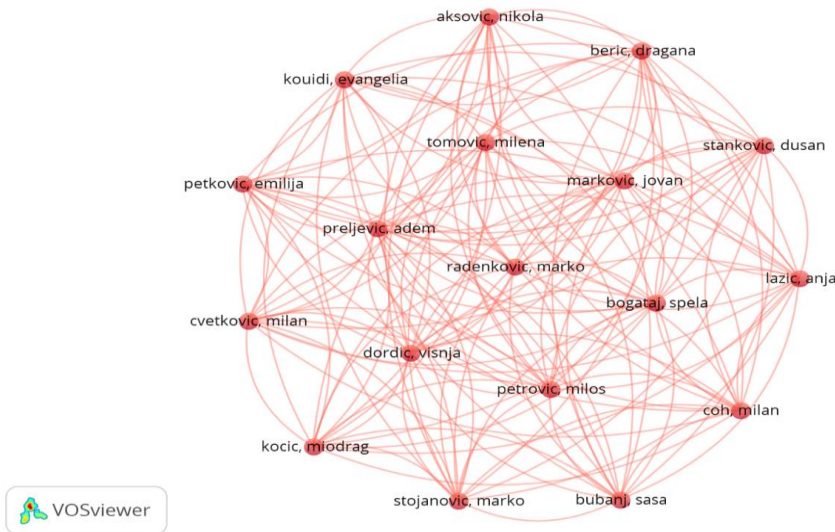
Ayrıca Tablo 3’te 3’üncü sırada yer alan yazar Waldemar Swiderski’nin atış eğitimi mühendislik, simülasyon ve optik başlıkları altında çalıştığı görülmektedir. Erişilen veriler, atış eğitimi konusunun birçok disiplin tarafından ele alındığına işaret etmektedir.

4.1 Yazarların ortak yazarlık analizi

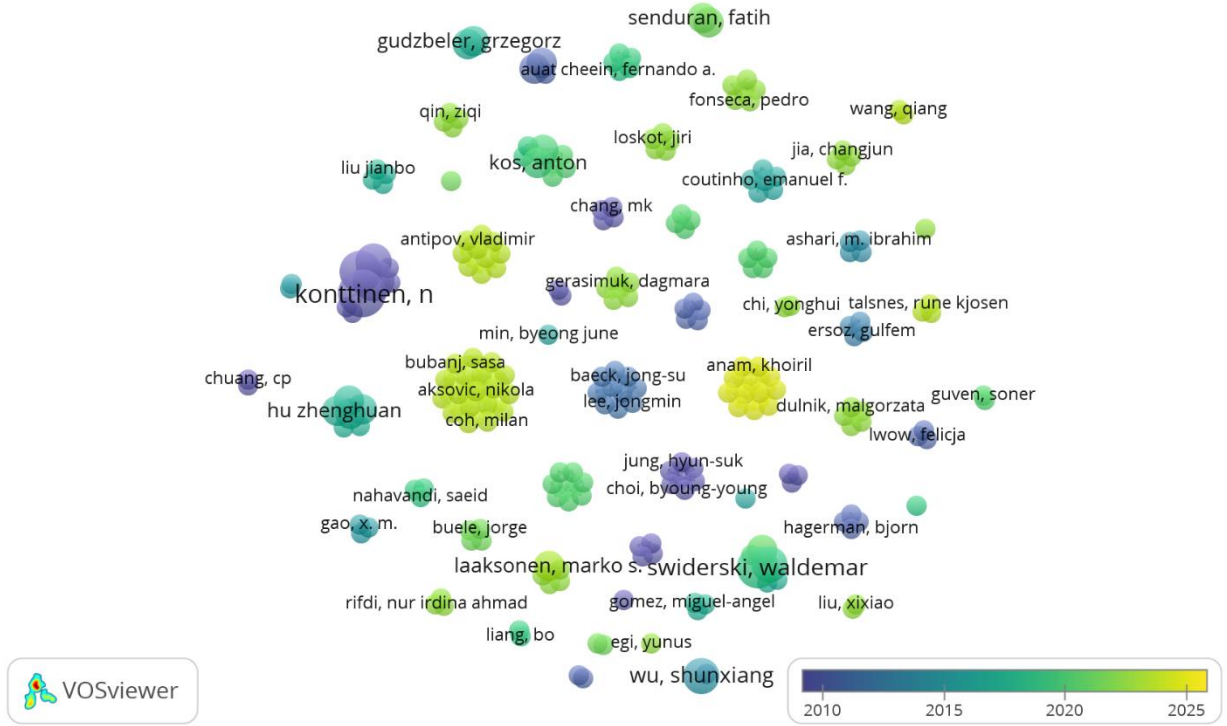
İki ya da daha fazla yazarın bilimsel iş birliği ağlarını ve araştırmacılar arasındaki etkileşimleri inceleyen yazarların ortak yazarlık analizi çerçevesinde yazarlar arasındaki bağlantıları ve ortaklık düzeylerini belirlemek için ölçüt olarak en az 1 atıf ve 1 yayın tercihleri esas alınmıştır. Analiz sonucunda Şekil 1'deki ağ haritası oluşturulmuş ve bir grupta toplanan en ilişkili 18 yazar arasında toplam 153 bağlantı olduğu görülmüştür. Bu 18 yazarın her biri, 17 ögelik ilişkiye sahip olup atıf sayısı en çok olan yazarlar Niilo Kontinen (65 atıf), Kaisu Mononen (61 atıf) ve Jukka T. Viitasalo'un (61 atıf) en ilişkili yazarlar olmayıp, sırasıyla en fazla eser üreten yazarlar oldukları tespit edilmiştir.

WoS kategorileri dikkate alınarak yazarların ortak yazarlık ağ haritası incelendiğinde birbirleri ile ilişki ağı olan yazarların çalışma alanlarının genellikle spor bilimleri, sağlık ve çok disiplinli alanların altında toplandığı anlaşılmıştır.

Bu durumun çalışmanın amacına yanıt vermemesi üzerine VOSviewer uygulamasında en ilişkili ve ortaklık içinde olan yazarları belirlemek için en az 1 atıf ve en az 1 yayın ölçütü uygulanarak analiz 20.09.2024 tarihinde yenilenmiştir. Yenilenen analizde 376 yazardan 238'inin 1 yayın ve 1 atıf kriterlerine uyduğu görülmüştür. VOSviewer uygulamasının verileri haritalama sırasında son aşamada önerdiği düzeltme kabul edilmemiş ve genel resmin mevcut haliyle ortaya çıkarılması hedeflenerek yapılan analizde 238 yazarı içeren 57 grup ve 624 bağlantı ve 652 bağlantı gücüne ulaşılmıştır.



Şekil 1: Ortak Yazarlık İş Birliği Ağı



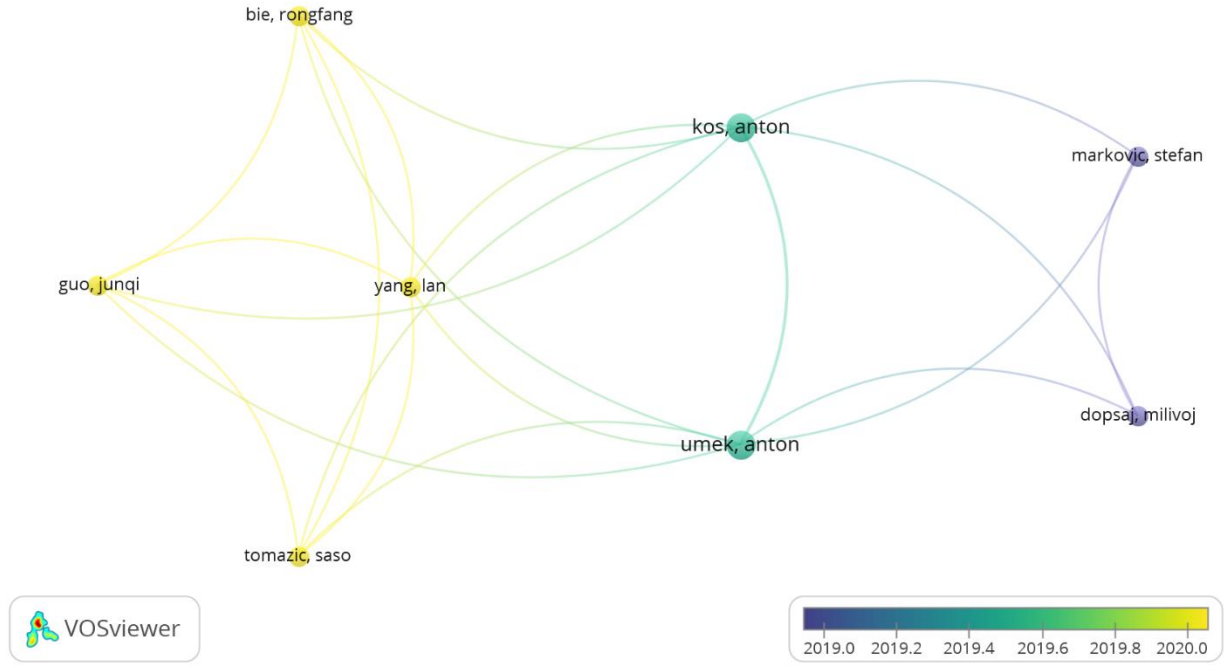
Şekil 2: Yıllara Göre Yazarlar Arası İş Birliğini Gösteren Ortak Yazar Ağı

Şekil 2 incelendiğinde gruplar arası bağlantı olmadığı anlaşılmış ve 57 grup içinden silahlı ve simülasyon tabanlı atış eğitimi ile en ilgili olanlar WoS yazar ve konu arama satırları aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 57 grup detaylı bir şekilde incelenmiş 28 grubu (1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 13, 14, 16, 17, 19, 22, 24, 25, 28, 31, 32, 39, 40, 42, 44, 50, 51, 52, 53, 55, 57) oluşturan 133 yazarın simülasyon ve silahlı atış eğitimi dışında kalan konularda çalıştıkları görülmüştür.

01.09.2024 tarihinde Web of Science veritabanında “shooting training” anahtar kelimesi ile “all fields” (tüm alanlar) seçilerek yapılan arama sonucunda elde edilen 111 makaleye ait yazar listesi, 24.09.2024 tarihinde VOSviewer uygulaması kullanılarak yeniden analiz edilmiş ve belirlenen yazarlar listeden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bu araştırmanın kapsamı dışında kalan yazarlar çıkarıldığında 87 çalışmaya ulaşılmıştır.

Ulaşılan 87 dökümanın yıl aralığı 2001-2024 olup çeşitli disiplinlerden 47 bildiri, 36 dergi makalesi, 2 toplantı özeti, 2 derleme makaleden oluşmaktadır. Disiplinler açısından çalışmaların çoğunluğunun bilgisayar bilimleri (43), spor bilimleri (15), elektrik elektronik mühendisliği (10), optik (7) gibi alanlarda toplandığı anlaşılmıştır.

Erişilen yeni bilgiler doğrultusunda ortak yazarlık analizi güncellenmiş ve güncellenen analiz çerçevesinde 2 grup 8 öge 20 bağlantı ve 21 bağlantı gücü tespit edilmiştir. Analiz sırasında 1 atıf ve 1 yayın şartını sağlayan 112 yazar arasından birbirleri ile en bağlantılı olan 8 yazarın yıllara göre iş birliğini gösteren Şekil 3 incelendiğinde bağlantı gücü yüksek olan yazarların çalışmalarını 2019, 2020 seneleri arasında gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

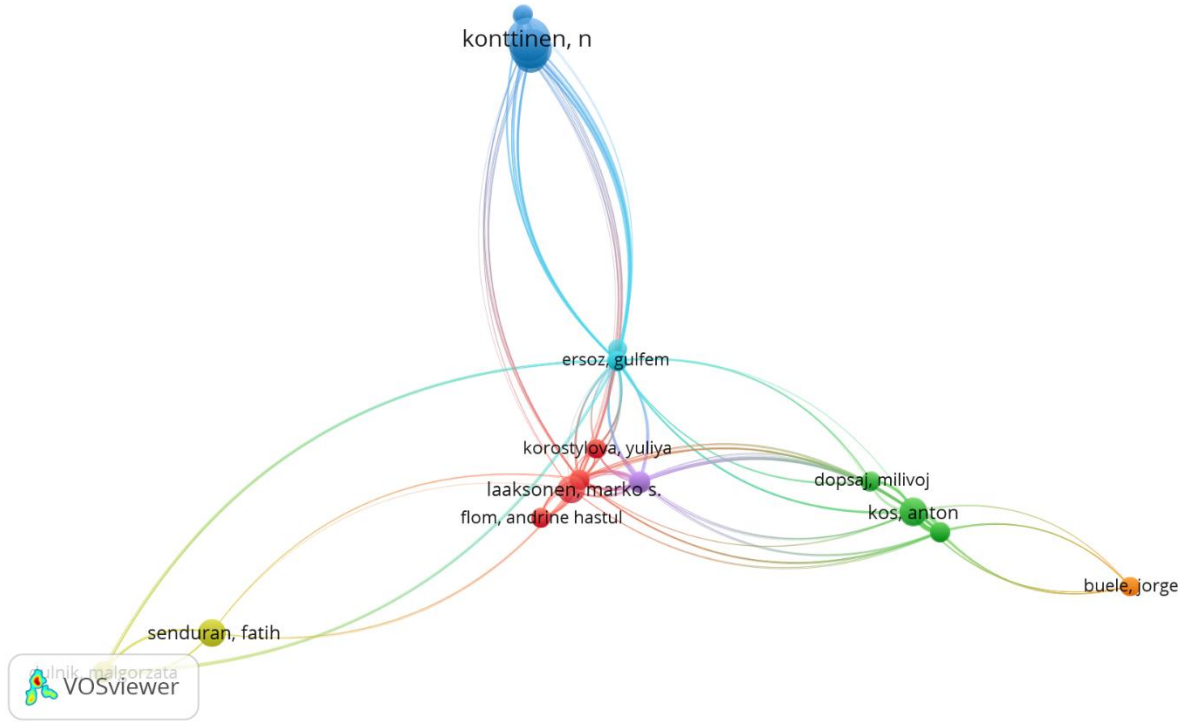


Şekil 3: Yazarlar Arası İş Birliğini Yıllara Göre Gösteren Ortak Yazar Ağı

Elektrik elektronik mühendisliği ve bilgisayar bilimleri alanında çalışmalar yürüten, WoS veri tabanında taranan 87 yayını bulunan Anton Kos ve 60 yayını bulunan Anton Umek'in hassas atış değerlendirme ve gerçek zamanlı geribildirim sağlayan sensör sistemi üzerine birlikte çalışma yürüttükleri tespit edilmiştir.

4.2 Yazarların bibliyografik eşleşme analizi

Araştırma ekosistemini ortaya çıkarmak için farklı iki kaynaktan aynı yayına atıf yapan yazarları esas alan yazarların bibliyografik eşleşme analizinde, atış eğitimi konulu yayını bulunan 250 yazardan en az 1 eser ve 1 atıf kriterini sağlayan 112’si arasından en fazla bağlantıya sahip 49’u değerlendirilmiştir. Birbirleri ile ilişkili olan 49 öge ile yapılan analiz sonucunda 7 grup, 448 ilişki ve 4672 ilişki gücü elde edilmiştir. Şekil 4’te yazarlar arasındaki bibliyometrik eşleşme ağı ortaya konulmuş ve eşleşmenin en çok görüldüğü yazarların 66 alıntı ile Niilo Konttinen (660 ilişki gücü), 62 alıntı ile Kaisu Mononen (576 ilişki gücü) ve 62 alıntı ile Jukka T. Viitasalo (576 ilişki gücü) olduğu anlaşılmıştır.



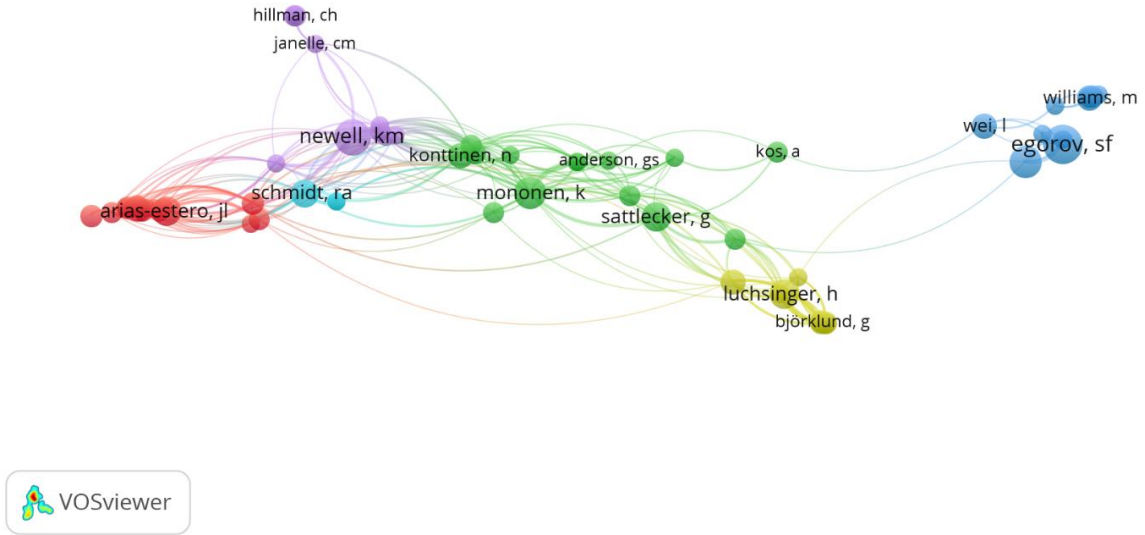
Şekil 4: Yazarların Bibliyografik Eşleşme Ağı

Yazarların bibliyografik eşleşme durumları incelendiğinde spor bilimleri, sosyal bilimler ve psikoloji alanında çalışmaları bulunan, 31 yayın ve 657 atıfı olan Niilo Konttinen’in ilk sırada olduğu görülmektedir.

Yazarın atış eğitimi ile ilgili 9 yayında ortak yazarlık yaptığı, 2002 yılında “Journal of Human Movement Studies” dergisinde yayımlanan “The effects of a feedback training programme on psychomotor skill learning in beginning rifle shooting” makalesinde ise birinci yazar olduğu görülmüştür.

4.3 Yazarların ortak atıf analizi

Bu analiz hangi yazarların ne sıklıkla birlikte atıf aldıklarını gösterir ve bir alandaki önemli araştırmacıları ve çalışmalarını belirlemek için bibliyometrik analizlerde sıklıkla kullanılır (Chen, Ibekeve- SanJuan, ve Hou, 2010). Bu bağlamda 1143 yazardan atıf sayısı minimum 3 seçilerek ulaşılan 52'si arasından en büyük bağlantıyı sağlayan 42 öge üzerinden yapılan analize göre 5 grup, 192 ilişki ve 808 ilişki gücü bulunmuştur. Şekil 5'te ortak yazarlar arasındaki etkileşim ağı resmedilmiş ve en fazla ortak atıf yapılan, bağlantı gücü en yüksek olan yazarların Egorov S. F. (14), Karl M. Newell (12) ve Kaisu Mononen (10) olduğu anlaşılmıştır.



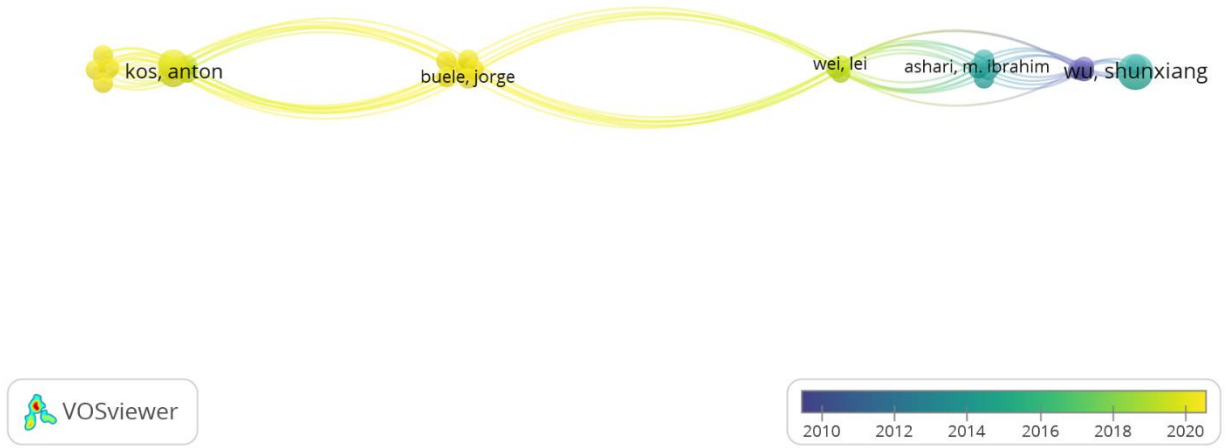
Şekil 5: Ortak Atıf Alan Yazar Etkileşim Ağı

Bu yazarlar arasında eğitim araştırmaları alanında çalışan S. F. Egorov'un Devices and Methods of Measurements dergisinde 2023 yılında yayımlanan "Electronic Shooting Simulator Family "STRIZh": Implementation Levels and Free Software Structure" adlı makalesinin atış eğitiminde kullanılan simülasyon sistemleri ile ilgili olduğu görülmüştür.

4.4 Yazarların atıf analizi

Alandaki en etkili yazarları ve bu yazarların bilimsel katkılarının genel literatürdeki yerini işaret eden atıf ağlarını belirlemek amacıyla yayın ve atıf kriteri en az 1 seçilerek yazar atıf analizi yapılmış ve ağ haritası oluşturulmuştur. Birbirleriyle ilişkili olduğu görülen 26 öge ile yapılan analiz neticesinde 3 grup, 88 bağlantı ve 89 bağlantı gücü bulunmuştur. Yazarların ortak atıfları incelendiğinde diğer yazarlarla en çok bağlantı kuran ilk 3 yazarın sırasıyla Anton Kos, Jorge Buele ve Lei Wei olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 6'daki yazarların yıllara göre atıf ilişkileri incelendiğinde çalışmaların 2010 ve 2020 yılları arasında toplandığı ve 2019 sonrasında yoğunlaştığı görülmektedir.



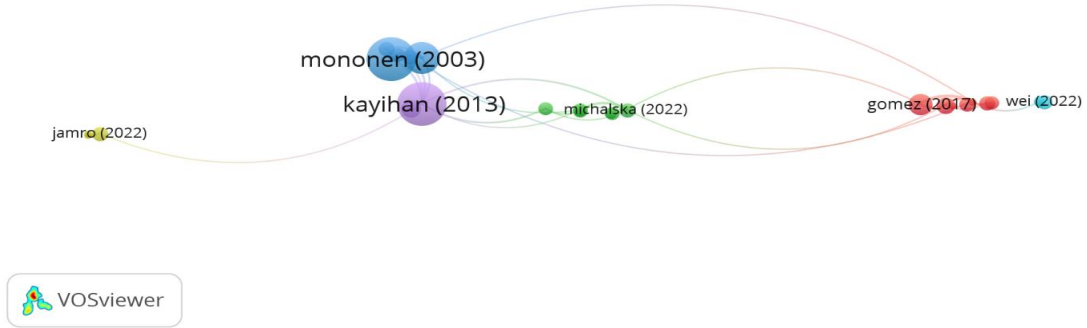
Şekil 6: Yazarların Yıllara Göre Atıf Bağları

Çoğunlukla elektrik elektronik mühendisliği ve bilgisayar bilimleri alanında çalışmaları bulunan Anton Kos'un WoS veri tabanında taranan 87 çalışmasından 2'sinin atış eğitimi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bilgisayar bilimleri alanında çalışma yürüten Jorge Buele'nin WoS veri tabanında taranan 41 çalışması bulunmakta ve bunlardan 1'inin atış eğitimi ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bilgisayar bilimleri alanında çalışan, WoS veri tabanında taranan 53 çalışması bulunan Lei Wei'nin özellikle artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik ve simülasyon sistemleri alanında yoğunlaştığı ve atış eğitimi alanındaki çalışmasının da simülasyon sistemleri ile ilgili olduğu görülmektedir (L. Wei, H. L. Zhou, ve S. Nahavandi, 2019).

Bir atıf ve bir yayın kriterine uyan 112 yazardan birbirleri ile en bağlantılı olanların ortak çalışma alanlarının bilgisayar bilimleri ve elektrik elektronik mühendisliği alanları olduğu gözle çarpılmaktadır.

4.5 Belgelerin bibliyografik eşleşme analizi

Belgeler arası bibliyografik eşleşme analizi, iki veya daha fazla bilimsel çalışmanın aynı kaynaklara atıfta bulunup bulunmadığını inceleyen bir analiz yöntemidir. Bu analiz, hangi metinlerin benzer kaynakçaya dayandığını ve dolayısıyla birbirleriyle ne kadar ilişkili olduklarını ortaya çıkarır. En az bir atıf almış 41 metin üzerinde gerçekleştirilen analizde, metinler arasındaki en güçlü ilişkiler incelendiğinde, 16 metinden oluşan en büyük ve birbirine en sık atıfta bulunan grup ortaya çıkmıştır. Toplamda 4 farklı grup, 28 ikili bağlantı ve 73 ilişki gücü tespit edilmiştir. Şekil 7’deki eserlerin bibliyometrik eşleşme ağı incelendiğinde ilişki gücü en yüksek olan yayınların 36 alıntı ile Kaisu Mononen (2003), 35 alıntı ile Gürhan Kayıhan (2013) ve 18 alıntı ile Jukka T. Viitasalo (2001)



Şekil 7: Eserlerin Bibliyografik Eşleşme Bağları

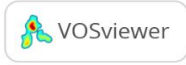
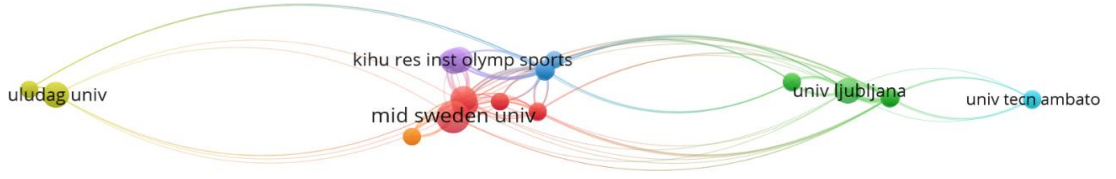
tarafından yayımlandığı görülmüştür.

Yayınların bibliyografik eşleşme ağlarında ilk sırada Kaisu Mononen, Jukka T. Viitasalo, Purwanto Era ve Niilo Konttinen tarafından 2003 senesinde *Scandinavian Journal of Medicine & Science In Sports*’da yayımlanan “Optoelectronic measures in the analysis of running target shooting” yayını yer almaktadır. Aynı yazarlar tarafından aynı dergide 2001 yılında yayımlanan “Effects of 12-week shooting training and mode of feedback on shooting scores among novice shooters” adlı makalenin bağlantı gücünün görece olarak yüksek olduğu görülmüştür.

Ayrıca Gürhan Kayıhan, Gülfem Ersöz, Ali Özkan ve Mithat Koz tarafından 2013 yılında hazırlanan ve *Policing-an International Journal of Police Strategies & Management*’da yayımlanan “Relationship between efficiency of pistol shooting and selected physical-physiological parameters of police” başlıklı makale de bağlantı gücü yüksek olan eserlerden birisidir.

4.6 Organizasyonların bibliyografik eşleşme analizi

Atış eğitimi alanında araştırma yapan kurumları belirlemek ve bu kurumlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için makale ölçütü en az 1, atıf ölçütü en az 1 tercihi seçilerek yapılan organizasyonların Şekil 8’deki bibliyografik eşleşme analizinde 117 kurumdan şartları sağlayan 56 kurum arasında en ilişkili 28 öge, 7 grup, 140 bağlantı ve 1065 bağlantı gücüne ulaşılmıştır.



Şekil 8: Organizasyonların Bibliyografik Eşleşme Bağları

Analiz kapsamında incelenen 56 kurumdan Tablo 4’te listelenen 8 kurumun güvenlik alanında faaliyet sürdüren yüksek öğretim kurumu oldukları anlaşılmıştır.

Tablo 4: Atış Eğitimi Üzerine Yayın Üreten Güvenlik Yüksek Öğretim Kurumları

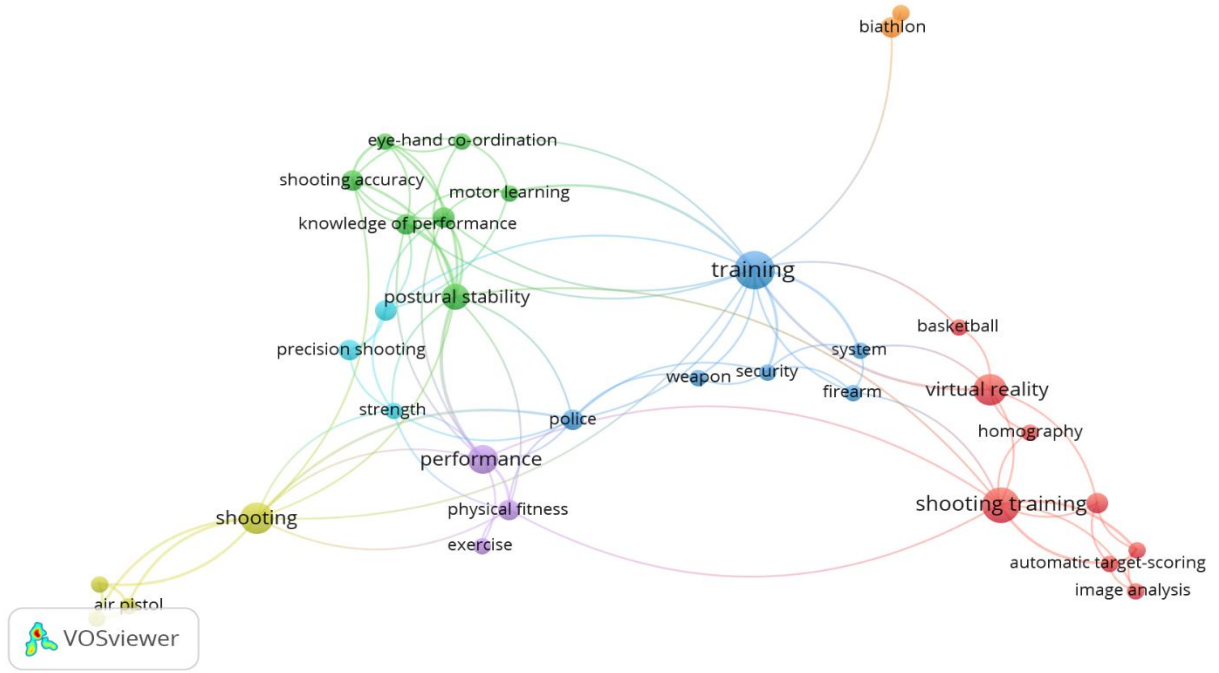
S.No.	Kurum
1	General Tadeusz Kosciuszko Kara Kuvvetleri Askeri Üniversitesi (Polonya)
2	Çin Ulusal Savunma Teknoloji Üniversitesi
3	Çin Polis Kriminoloji Üniversitesi
4	Henan Polis Koleji (Çin)
5	Askerî Silahlanma Teknolojisi Enstitüsü (Polonya)
6	Zhejiang Polis Koleji (Çin)
7	Guilin Hava Kuvvetleri Akademisi (Çin)
8	Millî Savunma Üniversitesi (Türkiye)

4.7 Anahtar kelime analizi

Anahtar kelime analizi, araştırma alanında hangi anahtar kelimelerin ne sıklıkla birlikte kullanıldığını analiz etmek için yapılır. Atış eğitimi (shooting training) ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan ve en az

2 defa görülen anahtar kelimeler incelendiğinde aralarında ilişki bulunan 311 ögeden en çok ilişki bulunan 33'ü ile yapılan analiz sonucunda 7 grup, 88 ilişki ve 113 bağlantı gücü bulunmuştur.

Şekil 9'da birlikte görünen anahtar kelimeler arasında 10 tekrar ile training (eğitim), 7 tekrar ile shooting (atış), 7 tekrar ile virtual reality (sanal gerçeklik), 6 tekrar ile performance (performans) ve 5 tekrar ile postural stability (duruş/denge) ifadelerinin öne çıktıkları görülmektedir.



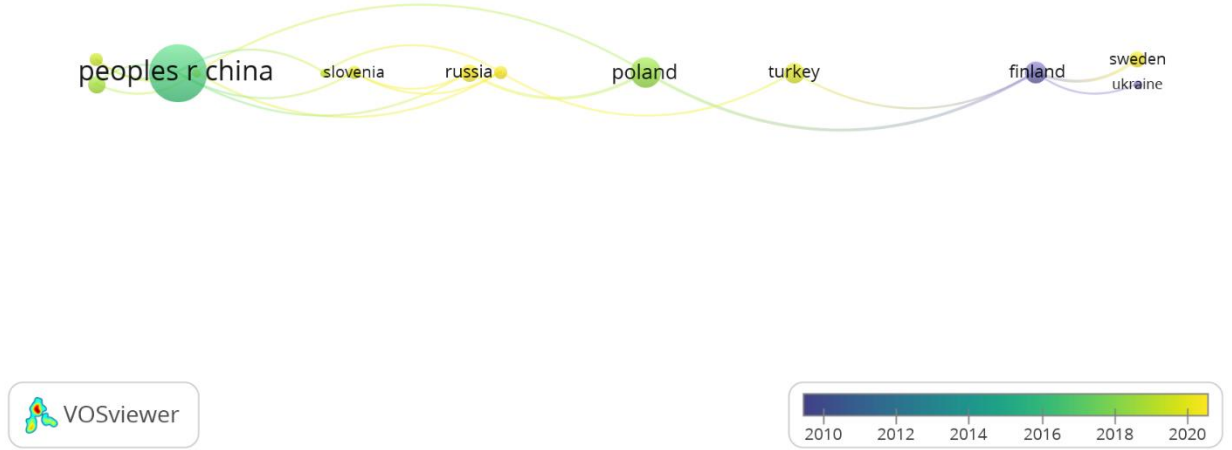
Şekil 9: En Sık Kullanılan Anahtar Kelime Ağları

Bağlantı gücü açısından en güçlü ifadeler training (eğitim), postural stability (duruş/denge) ve shooting (atış) olmuştur.

4.8 Ülkelerin atıf analizi

Eserlerin yayımlandıkları ülkeler doğrultusunda bir ülke tarafından yayımlanan eser ölçütü en az 1, atıf ölçütü en az 1 seçimleri dikkate alınarak ağ haritası oluşturulmuştur. Aralarında ilişki bulunan 17 öge üzerinden yapılan analiz sonucunda 4 grup, 21 ilişki ve 24 bağlantı gücü tespit edilmiştir.

Şekil 10'daki ülkelerin yıllara atıf bağları incelendiğinde en güçlü bağlantıyı Çin'in sağladığı ve en fazla atıfın 2017-2019 yılları arasında yoğunlaştığı görülmektedir.



Şekil 10: Ülkelerin Yıllara Göre Atıf Bağları

Atıf alma sırasına göre en fazla atıf alan ülkeler sırasıyla Çin (70), Finlandiya (69) ve Türkiye (37)'dir. Bağlantı gücüne göre Çin, Finlandiya ve Polonya şeklinde olan ilk üç ülke sıralaması eser sayısı dikkate alındığında Çin (39), Polonya (11) ve Finlandiya (6) şeklindedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada elde edilen bulgular, atış eğitimi alanında literatürde öne çıkan yazarlar, anahtar sözcükler, kurumlar, eserler ve ülkelere dair önemli bilgiler sunmaktadır. Bilim insanlarının bu konuyu çok yönlü ve farklı bakış açılarıyla ele aldıkları görülmüştür. Özellikle, simülasyon ve sanal gerçeklik kavramlarının eğitimin diğer alanlarında olduğu gibi literatürdeki atış eğitimi ile ilgili çalışmalarda giderek daha sık kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu bulgular, teknolojik gelişmelerin atış eğitimine entegrasyonunda artan bir eğilim olduğunu göstermektedir.

Bu bibliyometrik analizde 87 belge incelenirken, eğitim alanında gerçekleştirilen diğer bibliyometrik analizlerde daha geniş örneklemelere ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin, Roda vd. (2022) tarafından 1074, Talan (2021) tarafından 741 ve Lin vd. (2023) tarafından 937 dökümanın analiz edildiği bilinmektedir. Bu durum, silahlı atış eğitimi ile ilgili literatürün diğer eğitim alanlarıyla karşılaştırıldığında daha sınırlı olduğunu, daha çok bilimsel çalışmaya ihtiyaç duyduğunu ve güvenlik alanında faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumlarının alana daha çok katkı sunabileceklerini göstermektedir. Ancak, bu alandaki çalışmaların giderek arttığı ve disiplinler arası bir yaklaşımın benimsendiği gözlemlenmiştir. Organizasyonların bibliyografik eşleşme analizinde 56 kurumdan 8'inin güvenlik alanında faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumu olduğu tespit edilmiştir. Bu kurumların çoğunluğunun Çin'de

bulunması, Çin'in teknolojinin neredeyse her alanında olduğu gibi güvenlik teknolojileri ve atış eğitimi alanında da önemli bir araştırma merkezi olma yolunda ilerlediğine işaret etmektedir. Bu durum, Cheung (2018) tarafından da belirtildiği gibi, Çin'in son yıllardaki yatırımları ve özellikle güvenlik alanındaki stratejik yaklaşımları ile ilişkilendirilebilir.

Atış eğitimi alanında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun bilgisayar bilimleri (43), spor bilimleri (15), elektrik-elektronik mühendisliği (10) ve optik (7) gibi disiplinlerde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu veriler, atış eğitimi konusunun birçok farklı disiplin tarafından ele alındığını ve üzerinde çok disiplinli çalışma grupları ile araştırmalar yapılabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, Knapp vd. (2015) tarafından belirtilen disiplinler arası yetenek temelli iş birliğinin oluşturduğu sinerjinin yeni çözümler bulmak için önemli bir role sahip olduğunu desteklemektedir. Ayrıca, bu alanın farklı disiplinlerden birçok yazar için ilgi çekici bir araştırma konusu olabileceği değerlendirilmektedir.

Atış eğitimi konusunda atıf alma sayısı en çok olan yazarların Niilo Konttinen (65 atıf), Kaisu Mononen (61 atıf) ve Jukka T. Viitasalo (61 atıf) en çok ilişkili yazarlar olmadığı ancak sırasıyla en çok eser üreten yazarlar olduğu görülmüştür. Bunun yanında bağlantı gücü yüksek olan yazarların çalışmalarını elektrik elektronik mühendisliği ve bilgisayar bilimleri alanında 2019, 2020 seneleri arasında çalışmalar yürüten Anton Kos ve Anton Umek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, bu yazarların yüksek atıf sayılarına sahip olmalarına rağmen, iş birliği ağlarının o kadar güçlü olmayabileceğini ve atış eğitimi teknolojisinde yazarlık ve iş birliği dinamikleri konusunda daha fazla araştırma için potansiyel bir alan olduğunu göstermektedir.

En fazla ortak atıf yapılan ve bağlantı gücü en çok olan yazarların Egorov S. F. (14), Karl M. Newell (12) ve Kaisu Mononen (10) olduğu görülmüştür. Yazarların ortak atıfları incelendiğinde diğer yazarlarla en çok bağlantı kuran ilk üç yazarın sırasıyla Anton Kos, Jorge Buele ve Lei Wei olduğu anlaşılmakta ve birbirleri ile en bağlantılı olanların ortak çalışma alanlarının bilgisayar bilimleri ve elektrik elektronik mühendisliği alanı olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum Yang vd. (2020) tarafından atış eğitiminde kullanılmak üzere tasarlanan makine öğrenmesine dayalı geliştirilmiş geri besleme sistemi örneğinde olduğu gibi, atış eğitimine teknolojinin her geçen gün daha fazla dahil olduğunu ve teknolojik gelişmelerle paralel olarak yakın gelecekte atış eğitimi uygulamalarına yapay zeka entegrasyonunun da olası olduğunu göstermektedir.

Ülkelerin atıf alma analizi incelendiğinde atıf alma sırasına göre en fazla atıf alan ülkeler sırasıyla Çin (70), Finlandiya (69) ve Türkiye (37)'dir. Bağlantı gücü dikkate alındığında ilk üç ülke Çin, Finlandiya ve Polonya iken eser sayısı dikkate alındığında sıralama Çin (39), Polonya (11) ve Finlandiya (6) olarak şekillenmektedir. Ayrıca organizasyonların bibliyografik eşleşme analizi değerlendirildiğinde atış eğitimi alanında eser üreten ve güvenlik alanında faaliyet gösteren 8 yüksek öğretim kurumundan 5'inin Çin'de faaliyet sürdürmesi Çin'in güvenlik sektöründe önemli bir araştırma ve geliştirme çabası olduğunu göstermekte ve bu alandaki yeteneklerini geliştirmeye yönelik stratejik odağı olduğuna işaret

etmektedir. Bu durum Cheung (2018) tarafından öne sürüldüğü gibi Çin'in son 20 yılda siber güvenlik alanında sergilediği yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir.

Anahtar sözcük analizinde atış eğitimi ifadesi ile sanal gerçeklik kavramının özellikle 2020 ve sonrası birlikte kullanılmaya başladığı dikkat çekmiştir. Özellikle pandemi koşullarının da etkisiyle, eğitimin diğer alanlarında olduğu gibi atış eğitimlerinde geleneksel yöntemlere alternatif olarak sanal gerçeklik ve simülasyon tabanlı yaklaşımların geliştiği ve önem kazandığı değerlendirilmektedir. Bu durumun ileride şekillenmesi beklenen gerçek dünya senaryolarıyla bütünleşik bir deneyim sağlayabilen yeni nesil atış eğitim teknik ve yöntemlerinde önemli bir rolü olacağı söylenebilir. Bununla birlikte, bu yaklaşımların etkinliği ve güvenilirliği üzerine yapılacak çalışmaların da gelecekte önemli tartışma konularından biri haline geleceği öngörülmektedir.

6. SONUÇLAR

Bu çalışma, atış eğitimi alanında bibliyometrik bir analiz gerçekleştirerek, mevcut literatürdeki eğilimleri, etkili yazarları ve temel konuları ortaya koymayı amaçlamıştır. Bibliyometri, yazar, atıf ve yayın gibi unsurlar arasındaki ilişkilerin sayısal olarak incelenmesini sağlayarak, bir araştırma alanının yapısını ve gelişimini anlamak için önemli bir araçtır. Atış eğitimi üzerine yapılan bu tür bir analiz, alanın entelektüel yapısını ve gelişimini belirlemeye yardımcı olurken, gelecekteki araştırmalar için bir yol haritası sunmaktadır.

Bu kapsamda WoS veri tabanında bütün alanlarda "shooting training" arama kelime öbeği kullanılarak gerçekleştirilen ilk aramada 111 makalaya ulaşılmış elde edilen veriler VOSviewer uygulaması kullanılarak analiz edilmiştir. İlk analizler neticesinde bazı çalışmaların silahlı atış eğitimi ile ilgili olmadığı, özellikle spor bilimleri alanında basketbol gibi branşlar ile ilgili çalışmaların bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine VOSviewer uygulaması ve WoS veri tabanında yazar ve konu arama satırları kullanılarak araştırmanın amacı dışında çalışmaları olan 133 yazar tespit edilmiş ve arama güncellenmiştir. VOSviewer uygulamasında yapılan analizler güncellenen arama sonucunda ulaşılan 87 çalışma üzerinden yürütülmüştür.

Silahlı atış eğitiminde kullanılan geleneksel yöntemler, atıcıların fiziksel hedeflere gerçek ateşli silahlarla atış yaparak tecrübe kazanmalarını sağlarken beraberinde, yüksek maliyetler ve güvenlik riskleri gibi dezavantajları taşımaktadır. Buna karşılık, simülasyon tabanlı atış eğitimi, çevresel kontrol, esneklik ve tekrar edilebilirlik gibi avantajlar sunarak, güvenli ve maliyet etkin bir alternatif oluşturmaktadır. Simülasyonlar, gerçekçi sanal ortamlar yaratarak atıcıların becerilerini geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca, güvenlik teknolojilerinin atış eğitimine sağladığı yenilikler doğrultusunda atıcıların beceri gelişiminin yanında karar verme yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik olanakların da ortaya çıktığı görülmektedir.

Çalışmada, atış eğitimi ile ilgili temel kavramlar ve teknolojik yenilikler ele alınmıştır. Geleneksel kavramlar arasında nişan alma, nefes kontrolü ve zihinsel hazırlık gibi unsurlar yer alırken, çağdaş

kavramlar arasında simülasyon tabanlı kuru tetik çalışmaları, sanal ve artırılmış gerçeklik uygulamaları bulunmaktadır. Bu gelişmeler, atış eğitiminde güvenlik önlemleriyle birlikte eğitim verimliliğini de artırmaktadır.

Bibliyometrik analiz sonuçlarına göre, atış eğitimi alanında en fazla yayın yapan yazarlar arasında Niilo Kontinen, Kaisu Mononen ve Jukka T. Viitasalo öne çıkarken en bağlantılı yazarların Anton Kos ve Anton Umek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan ortak yazarlık analizleri, yazarlar arasındaki iş birliğinin genellikle mühendislik ve spor bilimleri alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Ayrıca, en çok atıf alan ülkeler arasında Çin, Finlandiya ve Türkiye yer almakta olup, atış eğitimi konusunun daha fazla araştırılmaya ihtiyaç duyduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak bu bibliyometrik çalışmanın, atış eğitimi alanındaki mevcut durumu ve gelişim eğilimlerini ortaya koyarak, araştırmacılara gelecekteki çalışmalar için önemli bilgiler sunduğu düşünülmektedir. Bireysel silahlı atış eğitimi, geleneksel ve modern yöntemlerin entegrasyonu ile önemli bir evrim geçirmekte olup, simülasyon tabanlı teknolojilerin kullanımı bu süreci hızlandırmaktadır. Bu alandaki araştırmaların artırılması ve araştırma sonuçlarının pratiğe dökülmesi atış eğitiminin güvenli ve etkili bir şekilde sürdürülmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca güvenlik alanında eğitim veren yüksek öğretim kurumları ile bu kurumlardaki akademisyenlerin silahlı atış eğitimi üzerine eğilmelerinin ve bu konuda akademik çalışmalar yapmalarının alana katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Asil, U., & Nasibov, E. (2021). Using Image Processing Techniques to Increase Safety in Shooting Ranges. arXiv preprint arXiv:2103.04052.
- Bogatinov, D., Lameski, P., Trajkovik, V., & Trendova, K. M. (2017). Firearms training simulator based on low cost motion tracking sensor. *Multimedia Tools and Applications*, 76(1), 1403-1418. doi:10.1007/s11042-015-3118-z
- Bota-Avram, C. (2023). Bibliometric analysis of sustainable business performance: where are we going? A science map of the field. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 36(1), 2137-2176.
- Chaban, A. V., Kuznetsova, Z. M., & Ryabchuk, A. V. (2017). Military higher education institutions cadets firearms training based on the development of mental processes. *Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта*, 12(2 (eng)), 115-120.
- Chen, C., Ibekwe- SanJuan, F., & Hou, J. (2010). The structure and dynamics of cocitation clusters: A multiple- perspective cocitation analysis. *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 61(7), 1386-1409.
- Cheung, T. M. (2018). The rise of China as a cybersecurity industrial power: Balancing national security, geopolitical, and development priorities. *Journal of Cyber Policy*, 3(3), 306-326.
- Chowdhury, M. (2023). Going cyberpunk: Conceptualizing the smart (er) artificially intelligent firearm for policing's Utopian future. *International Journal of Police Science & Management*, 25(3), 324-337.

- Couture, R. T., Singh, M., Lee, W., Chahal, P., Wankel, L., Oseen, M., & Wheeler, G. (1999). Can mental training help to improve shooting accuracy? *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 22(4), 696-711.
- De Armas, C., Tori, R., & Netto, A. V. (2020). Use of virtual reality simulators for training programs in the areas of security and defense: a systematic review. *Multimedia Tools and Applications*, 79(5), 3495-3515.
- De Oliveira, O. J., Da Silva, F. F., Juliani, F., Barbosa, L. C. F. M., & Nunhes, T. V. (2019). Bibliometric method for mapping the state-of-the-art and identifying research gaps and trends in literature: An essential instrument to support the development of scientific projects. In *Scientometrics recent advances*: IntechOpen.
- Dirik, D., Eryılmaz, İ., & Erhan, T. (2023). Post-truth kavramı üzerine yapılan çalışmaların vosviewer ile bibliyometrik analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 164-188.
- Dulla, N., Mishra, S., & Swain, S. C. (2021). Global exploration on bibliometric research articles: a bibliometric analysis. *Libr. Philos. Pract*, 1, 1-26.
- Duvvuru, A., Kamarthi, S., & Sultornsanee, S. (2012). Undercovering research trends: Network analysis of keywords in scholarly articles. Paper presented at the 2012 Ninth International Conference on Computer Science and Software Engineering (JCSSE).
- Fedaravičius, A., Pilkauskas, K., Slizys, E., & Survila, A. (2020). Research and development of training pistols for laser shooting simulation system. *Defence Technology*, 16(3), 530-534.
- Goldberg, B., Amburn, C., Ragusa, C., & Chen, D.-W. (2018). Modeling expert behavior in support of an adaptive psychomotor training environment: A marksmanship use case. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 28(2), 194-224.
- Guo, J., Yang, L., Umek, A., Bie, R., Tomažič, S., & Kos, A. (2020). A random forest-based accuracy prediction model for augmented biofeedback in a precision shooting training system. *Sensors*, 20(16), 4512.
- Güven, S., & Durukan, A. H. (2020). Empty Bullet-Related Ocular Injuries During Military Shooting Training: A 20-Year Review. *Military Medicine*, 185(5-6), E799-E803. doi:10.1093/milmed/usz400
- Hanif, O., Donghua, Z., Xuefeng, W., & Nawaz, M. S. (2019). Refining the measurement of topic similarities through bibliographic coupling and LDA. *IEEE Access*, 7, 179997-180011.
- Hung, M.-H., Lin, K.-C., Wu, C.-C., Juang, J.-H., Lin, Y.-Y., & Chang, C.-Y. (2021). Effects of complex functional strength training on balance and shooting performance of rifle shooters. *Applied sciences*, 11(13), 6143.
- Karaduman, E., Bostancı, Ö., Karakaş, F., Kabadayı, M., Yılmaz, A. K., Akyıldız, Z., . . . Fischetti, F. (2022). Pistol shooting performance correlates with respiratory muscle strength and pulmonary function in police cadets. *Sustainability*, 14(12), 7515.
- Kayihan, G., Ersöz, G., Özkan, A., & Koz, M. (2013). Relationship between efficiency of pistol shooting and selected physical-physiological parameters of police. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 36(4), 819-832.
- Knapp, B., Bardenet, R., Bernabeu, M. O., Bordas, R., Bruna, M., Calderhead, B., . . . Kuijper, B. (2015). Ten simple rules for a successful cross-disciplinary collaboration. In (Vol. 11, pp. e1004214): Public Library of Science San Francisco, CA USA.

- Laaksonen, M. S., Finkenzeller, T., Holmberg, H.-C., & Sattlecker, G. (2018). The influence of physiobiomechanical parameters, technical aspects of shooting, and psychophysiological factors on biathlon performance: A review. *Journal of sport and health science*, 7(4), 394-404.
- Lawrence, E., & Pannone, M. (2009). *Tactical Pistol Shooting: Your Guide to Tactics that Work*: Gun Digest Books.
- Lee, B., Hwang, T. Y., Hyun, S., & Lee, H. (2025). Improvement of K-2 rifle's live-fire accuracy using virtual reality shooting training system. *Virtual Reality*, 29(1), 1-11.
- Li, S. L., & Ieee. (2009). The Design and Implementation of Shooting System Simulation Platform for Police College. Paper presented at the 2009 International Conference On Scalable Computing And Communications & Eighth International Conference On Embedded Computing.
- Liang, H.-w., & Kong, B. (2006). A shooting training and instructing system based on image analysis. Paper presented at the 2006 IEEE International Conference on Information Acquisition.
- Lin, C. L., Zhu, Z. R., Su, Y. S., Zhou, J., & Su, Y. S. (2023). Metaverse and Education: A Bibliometric Analysis Based on the Past Twenty Years. Paper presented at the 31ST International Conference On Computers In Education, ICCE 2023, Vol II.
- Lin, Z., & Wu, S. (2012). The design and implementation of shooting training and intelligent evaluation system. Paper presented at the Emerging Computation and Information teChnologies for Education: Proceeding of 2012 International Conference on Emerging Computation and Information teChnologies for Education (ECICE 2012).
- Liu, R., Becerik-Gerber, B., & Lucas, G. M. (2023). Effectiveness of VR-based training on improving occupants' response and preparedness for active shooter incidents. *Safety science*, 164, 106175.
- Lucero-Urresta, E., Buele, J., Córdova, P., & Varela-Aldás, J. (2021). Precision shooting training system using augmented reality. Paper presented at the Computational Science and Its Applications– ICCSA 2021: 21st International Conference, Cagliari, Italy, September 13–16, 2021, Proceedings, Part IX 21.
- Martono, K. T., & Nurhayati, O. D. (2016). Shooting simulator system design based on augmented reality. Paper presented at the 2016 3rd International Conference on Information Technology, Computer, and Electrical Engineering (ICITACEE).
- Mas-Tur, A., Kraus, S., Brandtner, M., Ewert, R., & Kürsten, W. (2020). Advances in management research: a bibliometric overview of the Review of Managerial Science. *Review of Managerial Science*, 14(5), 933-958.
- Mistar, J., Setiakarnawijaya, Y., Dewi, P. C. P., Paramita, D. P., Aqobah, Q. J., & Akbar, M. A. (2023). Systematic Literature Review: Research on Martial Arts Competition Using Vos Viewers in the 2018-2022 Google Scholar Database. *Gladi: Jurnal Ilmu Keolahragaan*, 14(02), 221-228.
- Mitchell, L., & Flin, R. (2007). Shooting Decisions by Police Firearms Officers. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 1(4), 375-390. doi:10.1518/155534307x264861
- Mon-López, D., Moreira da Silva, F., Calero Morales, S., López-Torres, O., & Lorenzo Calvo, J. (2019). What do olympic shooters think about physical training factors and their performance? *International journal of environmental research and public health*, 16(23), 4629.
- Mononen, K., Viitasalo, J. T., Konttinen, N., & Era, P. (2003). The effects of augmented kinematic feedback on motor skill learning in rifle shooting. *Journal of sports sciences*, 21(10), 867-876.

- Nourizadeh, S., Mirjani, M., & Naserpour, H. (2019). The relationship between core stability, muscular endurance, and static balance, and shooting function in military soldiers. *Journal of sport biomechanics*, 5(1), 62-71.
- Ocak, Y., & Balamut, Y. (2022). Does Shooting Performance Increase With Exercises. *Kinesiologia Slovenica*(28), 62-78.
- Rao, H. M., Khanna, R., Zielinski, D. J., Lu, Y., Clements, J. M., Potter, N. D., . . . Appelbaum, L. G. (2018). Sensorimotor learning during a marksmanship task in immersive virtual reality. *Frontiers in psychology*, 9, 58.
- Roda-Segarra, J., Mengual-Andrés, S., & Martínez-Roig, R. (2022). Using Virtual Reality in Education: a bibliometric analysis. *Campus Virtuales*, 11(1), 153-165. doi:10.54988/cv.2022.1.1006
- Rostker, B. (2008). Evaluation of the New York City Police Department firearm training and firearm-discharge review process (Vol. 717): Rand Corporation.
- Rowhani-Rahbar, A., Lyons, V. H., Simonetti, J. A., Azrael, D., & Miller, M. (2018). Formal firearm training among adults in the USA: results of a national survey. *Injury prevention*, 24(2), 161-165.
- Schwint, R. (2024). Law Enforcement Education and Training Administration, Instructional Design, and Delivery.
- Shi, B. (2019). Design and realization of shooting training system for police force. Paper presented at the Advances in Human Factors and Systems Interaction: Proceedings of the AHFE 2018 International Conference on Human Factors and Systems Interaction, July 21-25, 2018, Loews Sapphire Falls Resort at Universal Studios, Orlando, Florida, USA 9.
- Simas, V., Schram, B., Canetti, E. F. D., Maupin, D., & Orr, R. (2022). Factors Influencing Marksmanship in Police Officers: A Narrative Review. *International journal of environmental research and public health*, 19(21). doi:10.3390/ijerph192114236
- Sobota, B., Korečko, Š., Hudák, M., Sivý, M., & Cvetković, D. (2020). Mixed reality: a known unknown. *Mixed Reality and Three-Dimensional Computer Graphics*, 143.
- Sudiarno, A., Dewi, R. S., Widyaningrum, R., Akbar, R. A., Sudioanto, Y., & Prastyabudi, W. A. (2024). Analysis of Human Performance and Potential Application of Virtual Reality (VR) Shooting Games as a Shooting Training Simulator for Military Personnel. *International Journal of Technology*, 15(1).
- Sun, S.-H., Chiang, C.-W., & Manuel, B. G. J. (2020). The development of image capturing system applied in shooting simulator using LabVIEW. *WSEAS Trans Signal Process*, 16, 19-30.
- Takopueak, N., Sutthinet, C., & Phetchakul, T. (2023). Firearm Training System by Laser gun. Paper presented at the 2023 International Electrical Engineering Congress (iEECON).
- Talan, T. (2021). Augmented Reality in STEM Education: Bibliometric Analysis. *International Journal Of Technology In Education*, 4(4), 605-623. doi:10.46328/ijte.136
- Thompson, D. F., & Walker, C. K. (2015). A descriptive and historical review of bibliometrics with applications to medical sciences. *Pharmacotherapy: The Journal of Human Pharmacology and Drug Therapy*, 35(6), 551-559.
- Tondini, M. (2017). The use of force in the course of maritime law enforcement operations. *Journal on the Use of Force and International Law*, 4(2), 253-272.

- Trengrove, T. (2022). Roll for Mixed Reality. Open Access Te Herenga Waka-Victoria University of Wellington,
- Trujillo, C. M., & Long, T. M. (2018). Document co-citation analysis to enhance transdisciplinary research. *Science advances*, 4(1), e1701130.
- Van Eck, N., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *scientometrics*, 84(2), 523-538.
- Vardar, T., & Senduran, F. (2021). The cognitive workload of air pistol shooters on the aiming task. *Pakistan Journal Of Medical & Health Sciences*, 15(9), 2610-2615. doi:10.53350/pjmhs211592610
- Viitasalo, J., Era, P., Kontinen, N., Mononen, H., Mononen, K., & Norvapalo, K. (2001). Effects of 12- week shooting training and mode of feedback on shooting scores among novice shooters. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 11(6), 362-368.
- Wang, H., Ma, Z., & Cao, M. (2018). VR shooting training system interaction design. Paper presented at the 2018 International Conference on Virtual Reality and Visualization (ICVRV).
- Wei, L., Zhou, H., & Nahavandi, S. (2019). Haptically enabled simulation system for firearm shooting training. *Virtual Reality*, 23, 217-228.
- Wingrave, C., Hix, D., Schmalstieg, D., MacIntyre, B., Bowman, D., & Mine, M. (2003). Mixed reality: the continuum from virtual to augmented reality. Paper presented at the Proceedings of the IEEE Virtual Reality 2003.
- Xie, B., Liu, H., Alghofaili, R., Zhang, Y., Jiang, Y., Lobo, F. D., . . . Akdere, M. (2021). A review on virtual reality skill training applications. *Frontiers in Virtual Reality*, 2, 645153.
- Xu, Q. A., & Chang, V. (2020). Co-authorship network and the correlation with academic performance. *Internet of Things*, 12, 100307.
- Yan, L., & Wang, Z. P. (2023). Mapping the Literature on Academic Publishing: A Bibliometric Analysis on WOS. *SAGE OPEN*, 13(1). doi:10.1177/21582440231158562
- Yang, L., Guo, J., Bie, R., Umek, A., & Kos, A. (2020). Machine Learning based Accuracy Prediction Model for Augmented Biofeedback in Precision Shooting. *Procedia Computer Science*, 174, 358-363. doi:https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.06.099
- Zan, B. U. (2019). Doğrudan atıf, ortak atıf ve bibliyografik eşleşme yaklaşımlarına dayalı olarak araştırma alanlarının değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 501-516.
- Zhu, Z., Branzoi, V., Sizintsev, M., Vitovitch, N., Oskiper, T., Villamil, R., . . . Kumar, R. (2015). AR-Weapon: live augmented reality based first-person shooting system. Paper presented at the 2015 IEEE Winter Conference on Applications of Computer Vision.
- Zotov, V., & Kramkowski, E. (2023). Moving-Target Intelligent Tutoring System for Marksmanship Training. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 33(4), 817-842.

Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi

The Journal of Defence and Security Research

Millî Savunma
Üniversitesi

Alparslan Savunma
Bilimleri ve Millî
Güvenlik Enstitüsü



Savaşın Değişen Karakteri Bağlamında Silahlı İnsansız
Hava Araçları ve İnsansız Hava Araçlarının Kitle İmha
Silahları İle Kullanımı

Halil Sıddık AYHAN

Terörist Söylemde 'Biz' ve 'Onlar': Mobilizasyon ve
Meşruiyet Aracı Olarak Dil

Pınar ERDAŞ

Neorealist ve Neoklasik Realist Perspektiflerden Küba Füze
Krizi Analizi

Sıdıka İrem ALTUNSUYU

Güvenlik Teknolojilerinin Atış Eğitimine Etkisi: VOSviewer
İle Bibliyometrik Bir Analiz

Emrah ALTINTAŞ, Ashhan TÜFEKÇİ, Vedat YILMAZ

Fişegin Gelişiminin Küçük Silahlara ve Harekât Ortamına
Çoklu Etkisi

H. Onur ŞEHİTOĞLU, Ü. Mahir ŞAHİN

Kitap İncelemesi

Mark S. BELL, Nükleer Reaksiyonlar: Nükleer Silah Sahibi
Devletler Nasıl Davranır? (Cornell University Press, 2021)

Betül CAFER

Cilt (Sayı) / 2 (1)
Mart / March 2025

ISSN: 3023-5278
e-ISSN: 3023-7254

Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi

The Journal of Defence and Security
Research

Millî Savunma Üniversitesi
Alparslan Savunma Bilimleri ve
Millî Güvenlik Enstitüsü

Cilt (Sayı) / Volume (Issue): 2 (1)
Mart / March 2025

BASKI

Kara Harp Okulu Basımevi

YAZIŐMA VE HABERLEŐME ADRESİ

Millî Savunma Üniversitesi
Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü
Kara Harp Okulu Yerleşkesi 06654 Bakanlıklar/ANKARA/TÜRKİYE
Telefon / Phone: +90 312 417 51 90 / 4904
E-posta / E-mail: saga@kho.msu.edu.tr
Web: https://kho.msu.edu.tr/akademik/enstitu/hakkimizda_guvenlik_dergi.html

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ALPARSLAN SAVUNMA BİLİMLERİ
VE MİLLÎ GÜVENLİK ENSTİTÜSÜ
SAVUNMA VE GÜVENLİK
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TURKISH NATIONAL DEFENCE
UNIVERSITY ALPARSLAN
DEFENCE SCIENCES AND
NATIONAL SECURITY INSTITUTE
THE JOURNAL OF DEFENCE AND
SECURITY RESEARCH

ISSN: 3023-5278

e-ISSN: 3023-7254

Dergi Sahibi- Baş Editör / Licensee – Editor in Chief

Prof. Dr. Hüsnü ÖZLÜ

Editör Yardımcısı

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hayati TABAN

Doç. Dr. Osman ŞEN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Dr.Arş.Gör. İzzet KONCAGÜL

Teknik Editör/Technical Editor

Dr.Arş.Gör. Merve ASİLOĞULLARI AYAN

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Osman KÖSE

Prof. Dr. Sertaç H. BAŞEREN

Prof. Dr. Memduh BEĞENİRBAŞ

Prof. Dr. Esra ÇALIK VAR

Doç. Dr. Osman ŞEN

Dr. Öğr. Üyesi M. Hayati TABAN

Türkçe Dil Editörleri /Turkish Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Metehan ŞAHİN

Dr.Öğr.Üyesi Utku IŞIK

Alanı / The Field

Askerî Tarih / Military History

Güvenlik Araştırmaları / Security Studies

Savunma Yönetimi /Defence Management

Askeri Eğitim Yönetimi/Military Education

Güvenlik Araştırmaları / Security Studies

İstihbarat Çalışmaları / Intelligence Studies

İngilizce Dil Editörleri/English Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Gül FİDAN

Yayın Türü / Journal Type

Yaygın Süreli Yayın / Vernacular Publication

Yayın Aralığı / Publication Schedule

Altı Ayda Bir (Mart – Eylül) / Semi Annually (March – September)

Yayın ve Danışma Kurulu

- Prof. Dr. Erhan AFYONCU (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Talat CANBOLAT (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gültekin YILDIZ (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hüsni ÖZLÜ (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Selçuk DUMAN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yahya YEŞİLYURT (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ömer Faruk İŞÇAN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Aykut GÖKSEL (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bilal KARABULUT (Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fatih YEŞİL (Hacettepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yunus KOÇ (Hacettepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Oktay TANRISEVER (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
- Prof. Dr. Efdal AS (Millî Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Serhat ÇAKIR (Başkent Üniversitesi)
- Prof. Dr. Necdet HAYTA (Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Memduh BEĞENİRBAŞ (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Emrah ÖZDEMİR (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Serkan YENAL (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Yücel ÖZTÜRK (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN (Millî Savunma Üniversitesi)
- Doç. Dr. Naci AKDEMİR (Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)
- Doç. Dr. Mehmet KURUM (Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)
- Dr. Öğr. Üyesi Ünsal BAŞAK (Millî Savunma Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih BAŞ (Millî Savunma Üniversitesi)

Hakkında

Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü tarafından hazırlanan Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi, Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır. Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisinin amacı, Savunma Yönetimi, Güvenlik Araştırmaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Deniz Hukuku ve Güvenliği, İstihbarat Çalışmaları, Askerî Eğitim Yönetimi, Askerî Tarih bilimleri alanlarındaki bilimsel gelişmeleri takip etmek ve bu alanlardaki bilimsel araştırma ve uygulamalara yer vererek alana katkı sağlamaktır. Ayrıca araştırmacılar ve uygulamacılar arasındaki etkileşimi kurup destekleyerek savunma ve güvenlik bilimlerinin gelişmesine hizmet etmektedir. Dergi; Savunma Yönetimi, Güvenlik Araştırmaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Deniz Hukuku ve Güvenliği, İstihbarat Çalışmaları, Askerî Eğitim Yönetimi, Askerî Tarih bilimleri alanlarındaki nitelikli araştırmaları Türkçe ve İngilizce olarak yayımlamaktadır. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler makale sahiplerine aittir; Millî Savunma Üniversitesi ile Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

About

The Journal of Defence and Security Research is a refereed journal that has been prepared and published by Alparslan Defence Sciences and National Security Institute. The Journal is published semiannually in March and September. The purpose of the Journal is to contribute to the literature by following scientific developments in defence and security sciences and creating a communication environment for scientific research and applications. It also facilitates interaction between researchers and practitioners in order to achieve progress in the field. The journal publishes refereed articles in both Turkish and English languages in the fields of defence management, international security and terrorism, maritime law and security, intelligence studies, military history, military education management. Submissions should be prepared in accordance with the instructions given under the section "Author Guideline" on the last page of the journal and website at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>.

Manuscripts submitted to the Journal should not have been published or submitted for publication review elsewhere. They could be a research report, a systematic literature review or an original opinion article discussing a new idea or model. The languages of the Journal are Turkish and English. All manuscripts should be prepared in accordance with the specifications of the APA 6 publication manual. Manuscripts submitted to the Journal are reviewed by two anonymous reviewers as well as the editor.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Savaşın Değişen Karakteri Bağlamında Silahlı İnsansız Hava Araçları ve İnsansız Araçların Kitle İmha Silahları İle Kullanımı (Araştırma Makalesi)

The Use of Armed Unmanned Aerial Vehicles and Unmanned Aerial Vehicles Carrying Weapons of Mass Destruction in the Context of the Changing Nature of Warfare (Research Article)

Halil Sıddık AYHAN1

Terörist Söylemde 'Biz' ve 'Onlar': Mobilizasyon ve Meşruiyet Aracı Olarak Dil (Araştırma Makalesi)

"Us" and "Them" in Terrorist Discourse: Language as a Tool for Mobilization (Research Article)

Pınar ERDAŞ23

Neorealist ve Neoklasik Realist Perspektiflerden Küba Füze Krizi Analizi (Araştırma Makalesi)

Analyzing The Cuba Missile Crisis From Neorealist And Neoclassical Realist Perspectives (Research Article)

Sıdıka İrem ALTUNSUYU.....46

Güvenlik Teknolojilerinin Atış Eğitimine Etkisi: VOSviewer İle Bibliyometrik Bir Analiz (Araştırma Makalesi)

The Impact of Security Technologies on Shooting Training: A Bibliometric Analysis Using VOSviewer

(Research Article)

Emrah ALTINTAŞ, Aslıhan TÜFEKÇİ, Vedat YILMAZ.....67

Fişğin Gelişiminin Küçük Silahlara ve Harekât Ortamına Çoklu Etkisi (Araştırma Makalesi)

The Multiple Effects of the Development of the Cartridge on Small Arms and Operational

Environment (Research Article)

H. Onur ŞEHİTOĞLU, Ü. Mahir ŞAHİN95

Kitap İncelemesi

Mark S. BELL, Nükleer Reaksiyonlar: Nükleer Silah Sahibi Devletler Nasıl Davranır? (Cornell University Press, 2021)

Betül CAFER.....117



Savaşın Değişen Karakteri Bağlamında Silahlı İnsansız Hava Araçları ve İnsansız Hava Araçlarının Kitle İmha Silahları İle Kullanımı

The Use of Armed Unmanned Aerial Vehicles and Unmanned Aerial Vehicles Carrying Weapons of Mass Destruction in the Context of the Changing Nature of Warfare

Halil Sıddık AYHAN¹ 

¹ Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Doktora Öğrencisi 06420, Çankaya/ANKARA

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 09.08.2024
Düzeltilme: 04.09.2024
Kabul: 20.01..2025

Keywords

Weapons of Mass Destruction (WMD), Unmanned Aerial Vehicles (UAV), Armed Unmanned Aerial Vehicles (A/UAV), UAV with Weapon of Mass Destruction (UAVWMD), Chemical, Biological, Radiological, Nuclear, (CBRN)

Anahtar Kelimeler

Kitle İmha Silahları (KİS), Silahlı İnsansız Hava Aracı ve İnsansız Hava Araçları (SİHA/İHA), Kitle İmha Silahlı İHA (KİHA), Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer, (KBRN)

Özet

Yıkıcı etkileri itibarıyla uluslararası toplumun dikkatini çeken, tarih boyunca savaşların dinamiklerini değiştiren Kitle İmha Silahları (KİS) gibi Silahlı İnsansız Hava Aracı ve İnsansız Hava Araçları (SİHA/İHA) da savaş stratejilerini değiştirmiş, uluslararası ilişkilerde denge faktörü olmuş, caydırıcılığın oluşturulmasında ve üstünlüğün kurulmasında temel öge olmuştur. Bu çalışmada, KİS ve SİHA/İHA'ların özellikleri ile ülkeler ve devlet dışı aktörler tarafından farklı amaçlar doğrultusunda kullanımının değerlendirilmesini müteakip gelecekte bu iki oyun değiştiricinin birleşimi, Kitle İmha Silahlı İHA'nın (KİHA) kullanımına yönelik varsayımlar ortaya konulmuştur. Çalışma, tarih boyunca en büyük ölümlere ve yıkıma sebep olan KİS ve günümüz muharebelerinin seyrini değiştiren SİHA/İHA'ların birleşimi olan KİHA'ların kullanıldığında etkilerinin ciddi boyutta ve küresel çapta olabileceğini öngörerek farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Ayrıca, önümüzdeki dönemde KİS'lerin dağıtımında kullanılması ve oyunun kurallarını değiştireceği düşünülen KİHA'lara yönelik yabancı ve Türkçe literatürde yapılmış çalışmaların oldukça kısıtlı ve az olması göz önünde bulundurulduğunda bu çalışmanın söz konusu tehdite yönelik çalışmak isteyen araştırmacılar açısından fikir verebilecek nitelikte olması bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Abstract

Like Weapons of Mass Destruction (WMD), which have attracted the attention of the international community due to their destructive effects and changed the dynamics of wars throughout history, Armed Unmanned Aerial Vehicles and Unmanned Aerial Vehicles (A/UAVs) have also changed war strategies, become a balancing factor in international relations, and have been a key element in establishing deterrence and superiority. In this study, following the evaluation of the features of WMD and A/UAVs and their use by countries and non-state actors for different purposes, hypotheses are put forward for the future use of the combination of these two game changers, UAV with Weapon of Mass Destruction (UAVWMD). The study aims to raise awareness by predicting that the effects of UAVWMDs, which are combinations of WMDs that have caused the greatest death and destruction throughout history, and S/UAVs that have changed the course of today's battles, can be serious and global in scope. In addition, considering the limited and scarce number of studies in the foreign and Turkish literature on UWMDs, which are thought to be used in the distribution of WMDs and will change the rules of the game in the coming period, this study is considered to be important in terms of providing ideas for the researchers who would like to work on the threat aforementioned.

* Halil Sıddık AYHAN, halil.ayhan@coedat.nato.int.

1.GİRİŞ

Kitle İmha Silahları (KİS), büyük bir alanda geniş nüfusları etkileyebilen, uzun süreli sağlık ve çevre sorunlarına yol ačan, bu nedenle de etkileriyle başa çıkmanın oldukça zor ya da imkânsız olduğu silahlardır. Bu özellikleriyle konvansiyonel silahlara göre savaşlarda veya terör eylemlerinde daha güçlü bir araç olarak görülürler. Ancak, etkilerinin genellikle kontrol edilemez ve öngörülemez olması, uluslararası hukuki kısıtlamalar ve etik kurallar nedeniyle KİS'in kullanımı önemli ölçüde sınırlanmıştır.

Bununla birlikte, söz konusu tehditlere rağmen savaşın sonlandırılması ya da kesin sonuç alınması, hasmın güç gösterisiyle caydırılması, karşı tarafın yıldırılması veya psikolojik üstünlük sağlanması amacıyla KİS'lerin insanlık tarihi boyunca birçok kere kullanıldığı görülmüştür. Bu makalede, KİS olarak adlandırılan biyolojik, kimyasal, radyolojik ve nükleer silahların özellikleri hakkında bilgi verilmesini müteakip KİS'lerin ne maksatla, nerede, nasıl kullanıldığı ve etkileri yaşanmış vakalardan örneklerle anlatılacaktır.

İnsanlık tarihi boyunca devletler ve devlet dışı aktörler tarafından KİS'ler defaatle kullanılmıştır. Bilinen en ürkütücü KİS olan atom bombasının ABD tarafından Japonya'da kullanılması nükleer felaketten çekinen tüm aktörleri KİS gibi etkili ancak daha fazla kontrol edilebilen, karşı tarafın savaşma azim ve iradesini kırarak farklı alternatifler üzerine araştırmalar yapmaya yönlendirmiştir. Bu arayışlar neticesinde, Silahlı İnsansız Hava Aracı ve İnsansız Hava Aracı (SİHA/İHA); hızlı müdahale, hassas ve etkili saldırı, hızlı ve gerçek zamanlı bilgi akışıyla etkin komuta kontrol, uzaktan kontrol ve otomasyon, dinamik keşif gözetleme ve hedef tespiti, anlık istihbarat akışı gibi özellikleri haiz, oyun değiştirici kritik bir unsur olarak muharebe sahalarında yerini almıştır. Bu kapsamda, SİHA/İHA'ların kullanımına yönelik örnekler ve özellikleri hakkında bilgilendirme yapılacaktır.

KİS'lerin yok edici etkilerinin farkına varan, bu nedenle uluslararası anlaşmalarla ve kısıtlamalarla tedbir almaya çalışan devletler SİHA/İHA tehdidine karşı savunma yöntemleri geliştirme gayretleri içindeyken asimetrik üstünlük sağlamak, caydırıcılıklarını artırmak ve rekabetçi güçlerini muhafaza etmek amacıyla yeni teknolojik ve doktrinsel devrimler gerçekleştirme çabalarına da devam etmektedirler. Söz konusu arayışın devam ettiği ortamda, KİS kullanmak isteyen ancak bunu başka bir yolla yapacak teknolojik kapasiteye sahip olmayan ya da KİS'leri etkili bir şekilde risk almadan kullanmak isteyen aktörlerin emellerine hizmet edebilecek ve yeni oyun değiştirici olabileceği farz edilen KİS ve İHA'ların birleşimi Kitle İmha Silahlı İHA'nın (KİİHA) önümüzdeki dönemde kullanımına yönelik değerlendirme de yapılacaktır. KİS, SİHA/İHA ve KİİHA'ların teknik, taktik, operatif ve stratejik bir bakış açısıyla incelendiği makalede geçmiş ile gelecek arasında bağlantı kurularak önümüzdeki dönemde KİİHA'nın kullanabilmesi önündeki teknik ve stratejik kısıtlamalar da incelenecektir. Kitle İmha Silahlarının dağıtımında İHA'ların kullanımına yönelik yabancı ve Türkçe literatürde yapılmış çalışmaların oldukça kısıtlı ve az olmasının çalışmayı özgün hale getirdiği ve

çalışmanın söz konusu riskin neden bir tehdit olarak algılanması gerektiğine dair bir farkındalık yaratacağı kıymetlendirilmektedir.

2. KİTLE İMHA SİLAHLARI

Kitle İmha Silahını (KİS), çok sayıda insana zarar vermeyi amaçlayan kimyasal, biyolojik, radyolojik, nükleer (KBRN) veya başka özelliklere haiz bir cihaz veya silah olarak tanımlayabiliriz. Mevcut bilgi ve teknoloji ile biyolojik, kimyasal, radyolojik ve nükleer olmak üzere dörde ayrılan kitle imha silahlarını konvansiyonel silahlardan ayıran en büyük fark daha geniş bir alanı ve çok daha fazla sayıda canlıyı etkileyebilme kapasitesine sahip olmasıdır. Konvansiyonel olmayan bu tehdit, talimnamelerde ve akademik yayımlarda KBRN olarak adlandırılıp başta savunma tedbirlerinin geliştirilmesi olmak üzere çeşitli eylemlerde, doktrinlerde ve yazımlarda kısmen standartlık esas alınsa da söz konusu kategoriler arasında muhteviyatı, tahrip etkisi, imalatı, kullanımı, korunma ve müdahale yöntemleri bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

2.1. Kimyasal Silahlar

Kimyasal silahlar katı, gaz (buhar, aerosol) ve sıvı halde bulunan, kimyasal özellikleri ile canlı organizmaların hücrelerine etki ederek, kitleleri öldürücü, yaralayıcı ve kapasite azaltıcı etki gösteren kimyasal ajanlardır (“Kimyasal ve Biyolojik Savaş”, 1991). Hedef üzerinde yarattıkları toksik etkiye göre sınıflandırılan kimyasal ajanlar/gazların çeşitleri ve özellikleri aşağıdaki tabloda açıklanmıştır.

Tablo 1: Toksik Etki Özelliklerine Göre Kimyasal Savaş Ajanları

Ajan/Gaz Tipi	Ajan/Gaz Çeşidi	Öldürücü Etki	Etkileri
Sinir	Sarin, Soman, Tabun, Vx	Evet	Sinir sistemi yoluyla kasları felce uğratarak solunum ve dolaşım sistemini durdurur.
Yakıcı	Hardal gazı, Kükürtlü hardal, Levisit, Fosgen, Oksim	Evet	Doku hasarı yaparlar. Gözler, cilt ve solunum yolu dokusu vücudun ilk etkilenen bölgesidir. DNA hasarına neden olur.
Boğucu	Fosgen, Difosgen, Klor, Kloropikrin	Evet	Solunum sistemini ağır şekilde tahrip edip, akciğer hasarına neden olarak gaz transferini bozarlar. Ölüm boğulma sonucu olur
Kan Zehirleri	Siyanür, Siyanojen klorür	Evet	Hücre solunumunu bozarak kandaki oksijenin dokular tarafından alınmasını engeller.
Kapasite Bozucu	LSD, BZ	Hayır	Santral sinir sistemini etkileyip uyarı veya depresyon yoluyla davranış bozukluğuna neden olurlar
Kargaşa Bastırıcı	CN, CS, SR, DM	Hayır	İritan gaz veya aerosol şeklinde kullanılıp göz, cilt ve akciğerlerde iritasyon yaparak göz yaşartır veya ağır bulantı ve kusmalara sebep olur.
Bitki Öldürücü	Pikloram, Kakadilik asit	Hayır	Beslenme olanaklarını bozarak etki eder ve zayıf veririrler.

(Dur, 2023)

Kimyasal harp maddelerinin bilinen en eski örneği olarak antik çağda insanların vahşi hayvanları avlarken ya da savaşırken ok uçlarını doğal zehirlerle kaplamasıdır. MÖ 423'te Peloponez Savaşı

sırasında Sparta'nın Trakyalı müttefikleri, Delium'daki Atina kalesini ele geçirmek için uzun bir boru ve körük kullanarak kaleye kömür, kükürt ve ziftten oluşan zehirli duman üflemişlerdir (Darling ve Noste, 2006, ss.424-433). Hollanda'nın Lahey şehrinde 1907 yılının Ekim ayında, 44 ülkenin temsilcilerinin savaş alanında zehirli gaz kullanımını yasaklayan sözleşmeyi imzalamasından 7 yıl geçtikten sonra, kimyasal harp maddelerinin modern kullanımının miladı olarak kabul edilen ve “Kimyagerler Savaşı” olarak da adlandırılan Birinci Dünya Savaşı'nda, tonlarca zehirli gazın kullanımı, 90.000'den fazla askerin ölmesine ve yaklaşık 1,2 milyon askerin yaralanmasına neden olmuştur. Ağustos 1914'te Fransızlar tarafından Almanlara karşı göz yaşartıcı etkisi olan *etil bromoasetat* (C4 H7 BrO2) el bombaları ile yapılan saldırı I. Dünya Savaşı'ndaki ilk kimyasal saldırı olarak geçmese de çok daha ciddi etkileri bulunan kimyasal gazların kullanımının kapısını aralayan saldırı olarak adlandırılmaktadır. 22 Nisan 1915 tarihinde, Belçika'nın Ypres çıkıntısının kuzey yayı boyunca Alman siperlerinde bulunan binlerce depolama silindirinden muhtemelen 150 tona yakın büyük miktarda sıkıştırılmış klor salınarak dakikalar içinde, yoğun boğucu gaz bulutları rüzgârla birlikte Fransız 45. ve 87. Tümenlerinin elinde bulunan dört mil genişliğindeki bir sektöre doğru sürüklenmiştir. Ypres'teki gaz saldırısı, birçok askerin etkilenmesine ve ölmesine neden olmuş ancak ölü sayısı tam olarak belirlenememiştir. Kurtuluş Savaşı'nda da Fransızlar ve Ermeniler tarafından Gaziantep'te zehirli gaz kullanılmıştır (“Birinci Dünya Savaşı'nda”, 2015; Bilgici, 2014, s.57; Trumpener, 1975, ss. 460–480; Dağ, 2018, ss. 63-68).

Hitler'in kendisi de Birinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde bir hardal gazı saldırısı sonucu geçici olarak kör olduğundan, II. Dünya Savaşında bir kimyasal savaşa girmeye niyeti olmamıştır. Bu sebeple, 1937 yılında Alman kimyager Gerhard Schrader yeni bir kimyasal silah (sinir gazı) icat etmesine rağmen Hitler bu silahın müttefikler tarafından da keşfedilmiş olma ihtimali nedeniyle bu silahı kullanmamıştır (Pafko ve Matt, 1992). Ancak, Yahudi Soykırımı sırasında Naziler, karbon monoksiti ve hidrojen siyanür içerikli böcek ilacı Zyklon-B'yi, imha kamplarında milyonlarca insanı öldürmek için kullanmışlardır (“Kimyasal Olayların Tarihçesi”, 2024). Hamburg'daki İngiliz Askerî Mahkemesi, Zyklon B zehirli gazını üreten şirketin sahibi Bruno Emil Tesch'i Nazi imha kamplarından sadece Auschwitz-Birkenau kampındaki dört buçuk milyon insanı öldüren gazı bilerek sağlamaktan suçlu buldu ve 16 Mayıs 1946 tarihinde asılarak idam edilmesine karar verdi (Payne ve Pereira, 2014).

Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kükürt hardal gazı genellikle sivillere karşı olmak üzere çok sayıda savaşta kullanılmıştır. Kızıl Ordu'ya karşı Birleşik Krallık (1919), Fas'ta Rif devrimcilerine karşı İspanya (1921-1927), Libya'da İtalya (1930), Sincan'da Japonya'ya karşı Sovyetler Birliği (1930'lar), Habeşistan'a karşı İtalya (1935-1940), İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'ya karşı Polonya, Polonya ve Sovyetler Birliği'ne karşı Almanya, Çin'e karşı Japonya, Nahçıvan'da Azerilere karşı Ermenistan (1992) ve isyancılara karşı Sudan (1995-1997) tarafından kullanılmıştır (Ghabili ve diğerleri, 2011, s. 387).

II. Dünya Savaşının ertesinde soğuk savaş döneminde kimyasal silahların Orta Doğu'da ilk kullanımı 1963-67 Yemen Savaşı sırasında Mısır tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu savaş sonucunda Orta Doğu bölgesinde devam eden rekabet, bu silahların daha da geliştirilmesine vesile olmuştur. Sekiz yıl süren (1980-88) İran-İrak savaşı, kimyasal silahların yoğun olarak kullanıldığı savaşlardan biri olarak tarihe geçmiştir (Özdemir, 2022, s.108). Tümgeneral Maher Abd al-Rashid, "*İşgalciler şunu bilmelidir ki her zararlı böcek için sayıları ne olursa olsun onu yok edebilecek bir böcek ilacı var ve Irak bu yok edici böcek ilacına sahiptir.*" (Hiltermann, 2007, s.37) diyerek Irak'ın kitlesel imha silahları kullanımındaki tavrını açıkça söylemekten çekinmemiştir. Irak, bu savaşta İran tarafından sınırlarına gönderilen insan dalgalarının (mayınların temizlenmesi vb. sebeplerle) savunmasını aşmasını önlemek ve daha sonra kendi sınırları içinde yayılan isyanları bastırmak için bir güç çarpanı mahiyetinde kimyasal silahlara başvurmuştur (Hiltermann, 2010, s.9). Irak bu silahları envanterinde bulunan 250 kg'lık hava bombaları, 90 milimetrelilik (mm) havadan yere roketler ve helikoptere monteli püskürteçlerle, 82 ve 120 mm'lik havanlar, 122 ve 130 mm'lik toplarla kullanmıştır ("Iraq's Chemical Warfare", 1990).

Birleşmiş Milletler Silahsızlanma Konferansı, Kimyasal Silahlar Çalışma Grubu Kimyasal Silahlar Sözleşmesini 1992'de kabul ederek 3 Ocak 1993'te imzaya açmıştır. Türkiye tarafından 13 Ocak 1993 tarihinde Paris'te imzalanan Kimyasal Silahların geliştirilmesinin, üretiminin, stoklanmasının ve kullanılmasının yasaklanmasını öngören "Kimyasal Silahlar Sözleşmesi" (KSS), 29 Nisan 1997 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

193 ülke tarafından imzalanmış KSS doğal olarak terör örgütlerini bağlamamaktadır. Bu sebeple, terör örgütleri konvansiyonel silahların yanı sıra özellikle kimyasal silahları kullanmaktan çekinmemiştir. Bu alanda öne çıkan Aum Shinrikyo adlı dini terör örgütü, 1990 ve 1995 yılları arasında kimyasal ve biyolojik silahlarla suikasttan toplu katliama kadar çeşitli nitelikte saldırılar düzenlemiştir. Bu saldırılardan 10'u kimyasal silahlarla (dördü sarin, dördü VX, biri fosgen ve biri hidrojen siyanür), yedi saldırı da biyolojik ajanlarla yapılmıştır ("Chronology of Aum Shinrikyo's", 2016). Ancak örgüt adını 20 Mart 1995'te Japonya'da, Tokyo Metrosu'na yapılan bir saldırıyla duyurmuştur. Bu saldırıda sarin gazı kullanılmış, saldırı sonucu 12 kişi ölmüş, 5,000 kişi yaralanmıştır (Erkekoğlu ve Koçer-Gümüşel, 2018, s.26). Terörizmin etkili bir silahı olan suikastlarda kimyasal silahın kullanılmasına; 13 Şubat 2017 tarihinde, Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da VX Sinir Gazı saldırısı sonucunda Kuzey Kore lideri Kim Jong-un'un üvey kardeşi Kim Jong-nam'ın öldürülmesi ("Kuzey Kore liderinin", 2017) ve 4 Mart 2018 tarihinde İngiltere'nin Salisbury kentinde Sergei Skripal (eski Rus ajanı) ve kızı Yulia Skripal'ın Novichok isimli sinir gazına maruz kalarak suikasta uğraması (Özdan ve Beydüz, 2022, s.2) Rusya yönetimine muhalif görüşleri ile tanınan Rus İstihbaratında görev yapmış eski bir istihbaratçı olan Aleksandr Litvinenko'nun 23 Kasım 2006'da, Londra'nın Mayfair semtindeki otelin barında *polonyum-210* içeren çay içtikten üç hafta sonra akut radyasyon sendromundan ölmesi ("Litvinenko inquiry: Key", 2010; Levine, 2010, ss. 177-182) yakın zamanda gerçekleşen örnek olaylar gösterilebilir.

Kimyasal silah saldırıları ile ilgili son 10 yıla baktığımızda 1 Ağustos 2013'te Suriye rejimi tarafından Suriye'nin Guta bölgesinde 1.400'den fazla sivilin öldürüldüğü ("10 soruda Doğu Guta'da", 2018) kimyasal saldırı ön plana çıkmaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütünün Raporuna göre saldırılar muhtemelen Suriye üretimi olan yaklaşık 330 mm çapında karadan karaya bir roket sistemi ve Sovyet döneminden kalma 140 mm'lik karadan karaya bir roket sistemi vasıtasıyla büyük ihtimalle de sarin veya benzeri bir sinir gazı kullanılarak gerçekleştirilmiştir ("Report about attacks", 2013). 4 Nisan 2017 tarihinde Suriye rejim güçleri tarafından kuzeybatı İdlib vilayetindeki Han Şeyhun kasabasına düzenlenen kimyasal saldırıda 100'den fazla Suriyeli sivil hayatını kaybetmiştir ("Esed rejimi İdlib'de", 2017; "6 years after", 2023). Söz konusu saldırılar dâhil Suriye'de başlayan iç savaş esnasında, 23 Kasım2012-7 Nisan2018 tarihleri arasında Halep, Şam, Şam banliyöleri, Dara, Deyrizor, Hama, Humus, İdlib, Lazkiye ve Rakka'da düzenlenen kimyasal gaz saldırılarında toplam 1298 kişi hayatını kaybetmiş, binlerce kişi yaralanmıştır (Öztürk, Güneren, Mayadağlı, Erdoğan, 2020, s.22).

Kimyasal savaş ajanları, kasıtlı kullanımların dışında meydana gelen kazalar sonucunda da etkili olabilmektedir. 1984 yılında Hindistan'ın Bhopal şehrinde, böcek ilacı üretimi yapan bir fabrikada meydana gelen kaza sonucunda oldukça zehirli olan 40 ton *metil izosiyanat* maddesi ortama yayılmış, bu kaza sonucunda 500.000'den fazla kişi etkilenirken binlerce kişi de hayatını kaybetmiştir ("Kimyasal Olayların Tarihçesi", 2024).

2.2 Biyolojik Silahlar

Biyolojik silahlar diğer canlılar üzerinde zararlı etkiler yaratmak amacıyla bilerek kullanılan bakteri, virüs vb. bulaşıcı ajanlardır. Bu tanım genellikle biyolojik olarak elde edilen toksinleri ve zehirleri de kapsayacak şekilde genişletilir. Biyolojik savaş ajanları, yaşayan mikroorganizmaları (bakteri, protozoa, riketsia, virüs ve mantar) içerdiği gibi bitkiler ve hayvanlar tarafından üretilen toksinleri (kimyasallar) de kapsar (Hancı, Özdemir, Bozbıyık ve Tuğ, 2022, s.330).

Biyolojik silahlar, kimyasal veya nükleer silahlardan daha kolay, ucuz ve fazla üretilebilir, kullanımına yönelik talimatlar internette kolayca bulunabilir. Mütevazı derecede sofistike bir ilaç endüstrisine sahip herhangi bir ulus, büyük miktarlarda biyolojik silah üretim kapasitesine sahip olabilir. Biyolojik savaş ajanları neredeyse tespit edilemeyebilir ve biyolojik bir saldırının kanıtı, saldırı gerçekleştirildikten günler sonra dahi ortaya çıkmayabilir. Türüne bağlı olarak bu silahlar insanları ve hayvanları etkisiz hale getirebilir veya öldürebilir, bitkileri, gıda kaynaklarını ve malzemeyi yok edebilir (FM 3-11.22, 2007, ss. 3-5).

Bir biyolojik ajanın yaşam döngüsü yani silahın araştırılması, testi, üretimi, üretim ölçeğinin büyütülmesi, kullanımı için uygun atma/yayma vasıtasının üretilmesi, depolama gibi aşamalardan oluşur. Bazı bakteriler, her 20 yılda bir sayılarını ikiye katlayabildiğinden, yaşam döngüsü içinde nispeten kısa süre içerisinde birkaç yıl içinde küçük ölçekli bir tesiste büyük miktarda üretim yapılabilir (JP 3-40, 2021, ss. C-2, C-3). Bu nedenle, biyolojik silahın kullanıma hazır hale getirilme

süreci hem daha kısa zamanda hem de daha esnek bir yapıda gerçekleşir. Dünya Sağlık Örgütü, BM, NATO ve Biyolojik Silahlar Konvansiyonu gibi kimi uluslararası kuruluşların belirlemelerine göre 43 mikroorganizma (15 bakteri, 24 virüs, 2 mantar ve 2 parazit) insanlara karşı biyolojik silah haline getirilebilme potansiyeline sahiptir (Erduramaz, 2003, s.41). Biyolojik savaş ajanlarından *şarbon*, *veba*, *tularemi*, *çiçek*, *maymun çiçeği*, *ensefalitler*, *viral hemorajik ateşler*, *botulinum*, *risin* öldürücü olanlarıdır. Aşağıda bazı seçilmiş biyolojik ajanların özellikleri sunulmuştur.

Tablo 2.2: Seçilmiş Biyolojik Ajanların Özellikleri

Ajan	Bulaşıcı	Tedavi edilmezse ölüm oranı	Kuluçka Süresi	Hastalık Süresi
Şarbon	Hayır	90-100	1-7 gün	3-5 gün
Veba	Evet	100	1-6 gün	6gün içinde öldürücü
Tularemi	Hayır	30-40	1-14 gün	14 gün veya daha fazla
Çiçek Hastalığı	Evet	30	7-17 gün	10-28 gün
Botulinum	Hayır	60-100	1-5 gün	Günlerce-Haftalarca
Risin	Hayır	Değişken	18-24 saat	Günlerce

(FM 3-11.22, 2007, ss. 3-6)

Diğer kitle imha silahlarına nazaran biyolojik ajanların atılması, yayılması ve dağıtılmasında uçak, insansız hava aracı, roket, füze, top, bomba, mayın, jeneratör vb. araçlar ile posta/kargo ya da haşarat/böcekler kullanılabilen, havalandırma sistemine, yiyecek/içeceklere enjekte edilen biyolojik ajanlarla sabotajlar gerçekleştirilebilmektedir (Kiremitçi, 2014, s.35).

17 Kasım 2019'da Çin'in Vuhan şehrinde ortaya çıkmasından 5 Mayıs 2023'de Dünya Sağlık Örgütüncü pandeminin artık küresel acil bir durum olmadığına açıklamasına kadar olan süre zarfında tüm dünyaya yayılarak 704,753,890 onaylı vakada 7,010,681 kişinin ölümüne ("Coronavirus Update Live", 2024) sebep olan Covid-19 virüsü insanların, toplumların ve devletlerin tüm yaşantılarını ve alışkanlıklarını değiştirdi. Turizm ve spor gibi faaliyetleri durma noktasına getirirken, eğitim, üretim, ticaret, inşaat ve ulaştırma gibi faaliyetleri de olumsuz etkiledi. Tabiri caizse hayatımızı alt üst etti ve hepimizin hafızasında unutulmayacak izler bıraktı. Bu sebeple ne zaman bir salgın hastalık çıksa, tekrar eve kapanacak mıyız, maske takacak mıyız gibi kaygı ve korkularımıza engel olamamakta ve hali hazırda etkilerini hissetmekteyiz. Tabii bu kadar kısa sürede yayılan, tüm dünyayı ve insanlığı politik, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik olarak etkileyen ve daha önce benzeri görülmemiş bu küresel salgına sebep olan virüsün Çin'in gizli biyolojik silah programıyla bağlantılı Wuhan kentindeki bir laboratuvardan kaynaklanmış olabileceğine yönelik iddialar da ortaya atılmıştır (Gertz, 2020).

Covid-19'un biyolojik silah olup olmadığına ilişkin iddialar devam ederken aslında biyolojik ajanların silah olarak kullanılmasına ilişkin ilk örnekler M.Ö VI. yüzyıla, Asurluların düşmanlarının içme suyu için kullandıkları su kaynaklarını insan ve hayvan ölümleri ile zehirlenmelerine kadar gitmektedir. M.Ö. 598'de Atinalı Solon, ishal yapıcı bir bitki olan *helledor*'u Krissa kenti kuşatmasında su depolarını zehirlenmek amacıyla kullanmış ve şehri ele geçirmiştir (Hüşan, 2010, s.4). 1346 yılında, Cenovalıların

Karadeniz'i kontrol etmek amacıyla kullandıkları Kırım'da bulunan Kaffa (Kefe) limanını kuşatan Tatarlar, o zaman Kırım'da süregelen veba hastalığından yoğun bir şekilde etkilenmiş ancak bu dezavantajı tersine çevirmeye karar veren Tatarlar, vebalı cesetleri mancınıklarla şehre fırlatarak kale içindekilerin de hastalığa yakalanması neticesinde kaleyi zapt etmişlerdir (Derbes, 1966, s.180). 1754 ve 1767 yılları arasında, Fransız ve Amerikan Yerlileri arasındaki savaşta Kızılderililere, İngiliz Mareşal Jeffrey Amherst'in tavsiyesiyle, çiçek hastalığının bulaştırılması ve bu sayede Amerikan Yerlilerinin nüfusunun azaltılması hedeflenmiştir. Ayrıca, 24 Haziran 1763 tarihinde Amherst'in astlarından biri olan Yüzbaşı Ecuver, hastanedeki çiçek hastalığı mikrobunun bulaşmış olduğu battaniye ve mendilleri Yerli Amerikalılara dağıtarak bu planı uygulamaya koymuştur (Christopher, Cieslak, Pavlin ve Eitzen, 1997, s.412). Aynı taktiği, 1710 yılında Rusya, İsvetçilere karşı uygulamıştır (Majumdar, 2019, s.25).

Birinci Dünya Savaşında, 1916-1918 yılları arasında Alman ajanların, şarbon ve at nezlesi virüslerini karşıt kuvvetlerin beslenmesi için ihracat edilecek çiftlik hayvanlarına bulaştırması (Rusya'ya ihraç edilen şarbonlu ve at nezleli Romen koyunları gibi) (Majumdar, s.25) biyolojik ajanların kullanılmasında değişik bir taktik olarak ortaya çıkmıştır. 1939 yılında, 10-15 bin Çinli işçiyle Çin'in Harbin şehrinin Ping Fan bölgesinde üç yıla yakın bir zamanda Japonya tarafından inşa ettirilen 150 binadan oluşan biyolojik silah araştırma merkezindeki laboratuvarlarda deneye tabi tutulan 10.000'den fazla kişi ya testler yüzünden öldüler ya da artık işe yaramadıklarından dolayı öldürüldüler (Harris, 1992, ss. 30-31). Japonya deneylerine Çin halkına karşı kullandığı biyolojik harp maddeleriyle devam etmiştir. Bu kapsamda, en az 11 Çin şehrine yönelik; suların ve gıda kaynaklarının biyolojik ajanlarla kirletilmesi, bakteri içerikli bomba atılması gibi yöntemleri içeren saldırılar neticesinde ortaya çıkan tifo, kolera ve veba salgınlarıyla on binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Mançurya bölgesinde de Japonlar uçaklardan veba mikrobunu taşıyan pirelerle dolu pirinçleri atmış, bunları yiyen fareler de veba mikrobunu taşıyor hale gelmiş, böylece hastalığın geniş bir coğrafya boyunca yayılması için gerekli koşullar yaratılmıştır. Milletler Cemiyeti, Japonya'nın Mançurya'da gerçekeştirdiği bu faaliyetleri araştırmak için bölgeye bir heyet gönderdiği zaman Japon askerleri heyetin gıdalarına da kolera bulaştırma girişiminde bulunmuşlardır (Kırçiçek, Arslantaş, İncedere, Öztaş ve Ateş, 2020, ss.10-11).

Japonya, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda biyolojik savaş programına son verirken, *Brusella bakterisi*, *antraks (şarbon)*, *botulinum toksini*, *tularemi*, *Q ateşi*, *stafilokokal enterotoksin B (SEB)*, *Venezuela at ansefaliti* gibi ajanlar üzerinde 1942 yılından itibaren çalışan ABD de 1969 yılında biyolojik silah programını durdurduğunu ilan etmiştir (Kırçiçek, 2020, s.11). ABD'nin ilanının hemen ertesinde 1972 yılında kabul edilen Biyolojik Silahlar Sözleşmesiyle, biyolojik silahların her türlü üretimi, taşınması ve saklanması kesin olarak yasaklanmıştır. ²Ancak yedi yıl sonra, sözleşmenin imzalayıcılarından olan Rusya'nın, Sverdlosk askerî üssünde kazara şarbon sporunun

² [Biyolojik ve kimyasal silahların kullanımını yasaklayan ilk antlaşma; 17 Haziran 1925'te Cenevre'de imzalanan ve 8 şubat 1928'de yürürlüğe giren "Boğucu, Zehirleyici ve Benzer Gazların ve Bakteriyolojik Araçların Savaşta Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Protokol"dür (daha genel bilinen adıyla Cenevre Protokolü)].

havaya karışarak yayılması neticesinde 68 veya daha fazla kişinin iç kanamadan ölmesi (Keim, Walker ve Zilinskas, 2017, s.71) antlaşmanın etkinliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur.

Biyolojik silahlarla yapılan saldırıların geçmişine baktığımızda ilk biyo-terörist saldırı, 1984 yılında Rashneeshee adlı bir tarikat tarafından ABD’ de Oregon şehrindeki salata barlarının kasıtlı olarak *salmonella* ile kirletilmesiyle 751 kişinin enfekte edildiği vaka kabul edilmektedir (Török ve diğerleri, 1997, s.393; Tercan, 2020, s.43; Johnson, 2020). Yukarıda bahsedildiği üzere Mart 1995 yılında, Japonya’da, Tokyo Metrosu’na kimyasal sarin gazı ile saldırı düzenleyen Aum Shinrikyo terör örgütünün, aynı şehirde şarbon ve *botulismus* saldırısı da düzenlediği, fakat bilinmeyen nedenlerle başarısız olduğu açıklanmıştır (Serinken ve Kutlu, 2009, s.188). 11 Eylül 2001 terörist saldırılarından bir hafta sonra ABD postalarındaki şarbonlu mektuplarla yapılan saldırılarda beş Amerikalının öldürülmesi ve 17 kişinin hastalanması biyolojik teröre dair diğer bir vakadır (“Amerithrax or Anthrax Investigation”). Neticede, güçsüzlerin imkân ve kabiliyetleri nedeniyle güçlülere karşı kullandığı bir strateji olarak görülen terör eylemlerinin doğasına uygun olarak fakir ülkelerin kitle imha silahı olarak adlandırılan biyolojik silahlar; üretimlerinin ve kullanımlarının kolay, maliyetlerinin düşük, etkilerinin uzun süreli olması, geniş bir kitleyi/bölgeyi kapsamaması ve suçlunun bulunmasının zorluğu nedeniyle terör örgütleri tarafından vazgeçilmez bir araç olarak görülmeye devam edilecektir.

1 megatonluk bir nükleer bomba 300 km²’lik bir alan içinde korunmasız halkın %90’ını öldürebilir. 15 tonluk bir kimyasal silah 60 km²’lik bir alandaki halkın %50’sini öldürebilir. 10 tonluk bir biyolojik silah, 100.000 km²’lik bir alandaki halkın %25’ini öldürür ve %50’sini hastalandırır (Bozbiyık ve diğerleri, 2001, s.386). Biyolojik silahların etki alanının daha geniş ve maliyetinin daha ekonomik olduğu, kitlesel imha silahlarının karşılaştırıldığı BM’in Ağustos 1969 tarihli raporundaki tabloda da görülmektedir.

Tablo 2.3: Stratejik bir bombardıman uçağından tek seferde atılacak Nükleer, Kimyasal ve Bakteriyolojik (Biyolojik) Silahların Etkilerinin Karşılaştırması

Silah Tipi			
Kriter	Nükleer (Bir silah)	Kimyasal (15 ton sinir ajanı)	Bakteriyolojik (Biyolojik) (10 ton)*
Etkilenen bölge	300 km ² ’ye kadar	60 km ² ’ye kadar	100.000 km ² ’ye kadar
Etkinin başlamasından önceki zaman gecikmesi	Saniyeler	Dakikalar	Günler
Yapılara olan zarar	100 km ² ’lik bir alanda yıkım	-	-
Diğer etkiler	2.500 km ² alan 3-6 ay boyunca radyoaktif kirlenme	Ajanın direncine göre birkaç günden haftalara kadar süren kirlenme	Olası salgın veya yeni endemik hastalıkların oluşması
Saldırı sonrası etkilenen alanın normal kullanımı	Saldırıdan 3-6 ay sonra	Kirlenme süresince kısıtlı	Salgının azalması veya kuluçka döneminin bitiminden sonra
İnsan üzerinde maksimum etki	%90 ölüm	%50 ölüm	%50 hastalık, tıbbi tedavi olmazsa %25 ölüm
Araştırma, geliştirme ve üretim yeteneğine birden çok yılı kapsayan yatırım**	5.000-10.000 milyon dolar	1.000-5.000 milyon dolar	1.000-5.000 milyon dolar

* Etkinin neden olduğu hastalıktan ölüm oranının hiçbir tıbbi tedavi mevcut değilse yüzde 50 olduğu kabul edilmiştir.

** Araştırma, geliştirme ve üretim tesislerine yönelik kümülatif yatırımların önemli ölçüde bağımsız bir kabiliyete ulaşılması maksadıyla yapılmıştır. Bireysel silahlar bu toplam yatırımdan bağımsız üretilebilir.

(“Chemical and bacteriological”, 1969)

2.3. Radyolojik Silahlar

Radyolojik silahlar, diğer kitle imha silahlarının aksine toplu katliam saldırıları yerine terör veya siyasi maksatlı olarak daha kısıtlı hedefleri; personel, malzeme, tesisler ve araziye radyoaktif madde ile kirleterek zarar veren ya da etkisiz hale getiren silahlardır. Bu yüzden kitle imha silahı yerine kitle kargaşa/düzen bozucu silah olarak da adlandırılır. Kirli bomba olarak da adlandırılan radyolojik silahların bir tipi olan radyolojik atma cihazları, radyoaktif materyal ile geleneksel dinamit gibi bir patlayıcının birleşiminden oluşur. Yüksek dozda doğrudan radyasyona maruz kalma; hücre ölümüne, organ fonksiyonlarının bozulmasına ve büyük yanıklara neden olarak, birkaç saat içerisinde ölüme sebebiyet verebilir. Bununla birlikte kirli bomba sonrası atmosfere yayılan radyoaktif gazlar, doğrudan solunarak veya gıda zinciri ile insanlara bulaş olarak daha geniş bir alanda risk oluşturur (Ali Ekři, 2016, s.1492). Çođu radyolojik saldırı senaryosunda, sadece birkaç kiři iyonlaştırıcı radyasyona maruz kaldıktan hemen sonra ya da kısa bir süre sonra ölümler, birçok insan saldırıdan sonraki birkaç yıl ila on yıl içinde kansere yakalanabilir. Böyle bir saldırı paniğe yol açabilir, dekontaminasyon (radyasyondan arınma) ihtiyacı ve olası kirlenmiş yapıların yıkılması ve yeniden inşası nedeniyle yüksek ekonomik maliyetlere neden olabilir (Kuna, Hon ve Patočka, 2009, s.85).

Radyolojik silahların saldırı aracı olarak kullanılmasının geçmişine bakıldığında; 1993 sonlarında Rusya mafyası tarafından Moskovalı iş adamı, ofisine yerleştirilen gama ışını yayan bir bitki ile öldürölmüştür (Williams ve Woessner, 1996, s.44). Radyolojik maddelerin en önemli devlet altı kullanımı, 23 Kasım 1995’te gerçekeleşmiştir. Çeçen gerilla lideri şamil Basayev, Rus televizyon kanalı NTV’ye, Moskova çevresinde radyoaktif sezyum saklandığını duyurmuştur. Bu duyurunun ardından Moskova’nın İzmailovo Parkı’nda dinamit ve *sezyum-137* kullanılarak oluşturulan 32 kg’lık bir kutu içindeki kirli bomba keşfedilmiştir. Bomba, patlatılmasa da kaos ortamı yaratılmıştır (Umbach, 2003, s.34; Cameron, 1998, s.15). Terörist bir saldırı olmasa da 1987 yılında Brezilya’nın Goiana kentinde, iki yetişkinin klinikteki bir sezyum kaynağını kırarak açması ve çocuklara içerisindeki parlayan maddeyle oynamasına izin vermesi neticesinde dört kişinin ölmesi, 249 kişinin kontamine olması ve binlerce m³ toprağın arındırılmak zorunda kalması radyoaktif maddelerin öldürücü gücünü göstermesi açısından trajik bir olay olarak tarihe geçmiştir (Sopko, 1996/97, ss.7-8).

2.4. Nükleer Silahlar:

Nükleer silahlar, bir atomun parçalanması veya iki atomun birleşmesiyle açığa çıkan enerjiyle çalışır ve tek bir tanesinin bile bir şehri yok edebilecek yıkıcı güce sahip olması nedeniyle insanlık tarihinde bilinen en yıkıcı etkiye sahip silahlardır. Nükleer silahların etkisi; nükleer silahın tasarımına, etki alanına, patlamanın yüksekliğine, meteorolojik şartlara göre değişmekle birlikte, ısı etkisiyle; ciltte hasara, malzemelerde deformasyona, orman yangınlarına, saatte yüzlerce kilometre hıza ulaşan basınç

dalgasıyla; kara, hava ve deniz sabit ve hareketli platformlarının yıkılmasına veya imhasına, personelin ölümüne, ışık etkisiyle; geçici veya kalıcı körlüğe, açığa çıkan radyasyon nedeniyle radyasyon hastalıklarına, infilaktan hemen sonra mantar biçimindeki bulutla yükselen radyoaktif maddelerin yere dökülmesi ile oluşan nükleer serpintiyle de canlılarda kusma, bulantı, baş ağrısından ölüme sebep olur, su ve gıda ürünleri kullanılmaz hale gelir, uzun vadede tüm bu etkiler ve ortaya çıkan tüm atıkların etkilerine maruz kalanların ölümüne veya kanser ve genetik hasar da dâhil olmak üzere sağlık sorunlarına yakalanmalarına, bitkiler ve su kaynakları başta olmak üzere tabiatın kirletilmesi sonucu kalıcı çevre sorunlarına neden olur.³ ().

II. Dünya Savaşında, ABD'nin herhangi bir ahlakî norma bağılı kalmadan ve sivillere verilen zararı en aza indirmek gibi temel savaş kurallarını hiçe sayarak 6 Ağustos 1945'te, Japonya'nın Hiroşima şehrine attığı küçük çocuk (little boy) olarak adlandırdığı atom bombasıyla Hiroşima'nın yüzde 70'ini yok etmesi ve üç gün sonra da Nagazaki'ye şişman adam (fat man) adlı bombayı atması sonucu 195 bin nüfuslu Nagazaki'nin yarısını yok etmesiyle Japonya'nın savaşma azmi ve iradesi kırılmış, savaş sona sona ermiş, dünya siyasetini kalıcı olarak etkileyen Soğuk Savaş dönemi de başlamıştır.

Nükleer silah teknolojisi de teknolojik gelişmelerle birlikte değişime uğramış, etkinliği artmıştır. Sadece bir tane Ohio sınıfı balistik füze denizaltısı, Hiroşima'ya atılan bombanın altı kat daha güçlüsü 24 Trident II (D5) tipi başlıklar taşımaktadır. Üzerindeki başlıklar ile söz konusu denizaltı Hiroşima'daki saldırının 1000 katını gerçekleştirme gücüne sahiptir (Scharre, 2021, ss. 229-230). Ayrıca, ABD'nin 1 Mart 1954 yılında denediği hidrojen bombası 15 megaton enerji açığa çıkarmıştır. Bu, Nagasaki'ye atılan bombadan 7,500 kat daha fazla yıkım gücüne eşittir (Kıbaroğlu, 2002, s.10.) Her ne kadar iki nükleer süper güç ABD ve Rusya 1962 Küba füze krizinde nükleer silahları kullanmadaki isteksizliklerini alenen göstermiş olsalar da 11 Eylül saldırısının akabinde, basına sızan ABD'nin kendisine yönelik tehditleri uluslararası terörizm kategorisine sokarak nükleer silahları hiçbir kayıtla sınırlamadan tek taraflı kullanılmasını öngören "Nükleer Stratejinin Gözden Geçirilmesi" başlıklı rapor (Özgür, 2006, ss.78,79) ve Rusya Parlamentosu'nun, Moskova'nın nükleer silah denemelerinin yasaklanmasını öngören "Kapsamlı Nükleer Testlerin Yasaklanması Anlaşması"ndan geri çekilme sürecini onaylaması ("Rusya Parlamentosu'nun üst", 2023) geçmişteki nükleer dengenin devam ettiğine yönelik kuşkuları tekrar zirveye çıkarmıştır.

3.İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI

Yukarıda anlatıldığı üzere geçmişi milattan önceki yıllara dayanan kitle imha silahlarının en korkutucusu olan nükleer silahlar, II. Dünya Savaşında sadece oyun değiştirici olmamış, aynı zamanda Doğu-Batı rekabeti ve ittifak ilişkilerindeki her önemli konunun arka planında yer almıştır. Ancak, nükleer silahların milyonlarca insanın ölümüne hatta dünyanın yok olmasına sebep olabilecek

³ Nuclear Secrecy adlı interaktif araç, belirli bir nükleer patlamanın etkilerini simüle etmek için kullanışlıdır.

kapasiteye sahip olması nedeniyle, nükleer felaketten çekinen ülkeler savaşların seyrini değiştirmek ve karşı tarafı caydırmak için yeni devrim yaratacak oyun değiştirici teknolojik arayışlara girmiştir. Baş döndürücü hızla gelişen bilim ve teknolojinin savaşı doğrudan etkilediği günümüzde, “kendisini kullanan insanı taşımayan, kaldırma kuvveti oluşturmak için aerodinamik kuvvetleri kullanan, kendi başına uçabilen veya uzaktan kumanda edilebilen, sarf edilebilir veya yeniden kullanılabilir ve öldürücü veya öldürücü olmayan faydalı yük taşıyabilen motorlu hava aracı” (“Türkiye İHA Sistemleri Yol Haritası [2011-2030]”, 2011) olarak tanımlanan İnsansız Hava Araçları (İHA) ve SİHA’lar sahip oldukları gelişmiş kameralar, algılayıcılar, radarlar ve silah sistemleri ile bölgesel çatışmalarda ve savaşlarda kullanan tarafa büyük bir avantaj sağlayarak savaşların seyrini değiştirmiş ve askerî alanda devrim yaparak en büyük tehdit olarak görülen nükleer silahların yerini almıştır.

Askerî amaçlarla kullanılan ilk İHA kullanımı; 1848-1849 yıllarında İtalya yarımadasının kuzeydoğusunu kontrol eden Avusturya’nın, Venediklilerin isyanıyla karşı karşıya kaldığı dönemde, Venedik şehrinin bombalanmasında kullanılan insansız-pilotsuz sıcak hava balonuna (Kozera, 2018, s.18) kadar gitmekle birlikte ilk modern İHA’ların eklenecek silah taşıma kapasiteleri ile birlikte Silahlı İHA’lar (SİHA) olarak ABD tarafından 2002 yılından itibaren Yemen, Afganistan ve Irak’ta kullanılmaya başlandığı ve SİHA’ların; Karabağ Savaşı, Ukrayna-Rusya Savaşı ve Bahar Kalkanı Harektinde, oyun değiştiren olarak ön plana çıktığı grlmektedir.

Savaşın beraberinde getirdiği karmaşa içerisinde, aynı anda müşterek harekt icra eden ve harekt alanında süratle yer değiştirebilen çok farklı sistemlerin gerçek zamana yakın takip edilmesi ve müşterek resmin oluşturulmasında vazgeçilmez unsur olarak ortaya çıkan İHA’ların, etkin bir komuta ve kontrol sisteminin kurulmasında, dolayısıyla da komutanların zamanında ve doğru karar almalarında vazgeçilmez unsurlar olarak ortaya çıktığı ve bu yönüyle yukarıda belirtilen harektların icrasında yadsınamaz rolü olduğu açıktır.

II. Dünya Savaşı’nda kitlesel imha silahları (atom bombası) harbin seyrini nasıl etkilediyse, görüntü, sinyal ve akustik istihbarat sağlayan, lazer güdümlü mühimmatlar için işaretleme yapabilen, gece görüş sistemleri için lazer aydınlatması ve hassas hedef koordinatı sağlayan, karar vericilere anlık veri aktaran ve hava savunma sistemleri ile diğer hedefleri etkisiz hale getiren SİHA/İHA’lar da bu özellikleriyle harektların seyrini etkilemiştir. Elektronik harp unsurları ile uyumlu olarak kullanılan SİHA/İHA’ların, sürü şeklinde yoğun olarak kullanıldığı bu hareketlerde; SİHA/İHA’lar üzerlerinde taşıdıkları silahlar ile avcı rolüyle sürekli taarruz gerçekleştirirken, gözcü rolüyle de taşıdıkları elektro optik kameralar vasıtasıyla harekt merkezlerine anlık bilgi aktarımı ve lazer hedef işaretleme sistemi vasıtasıyla hava kuvvetleri ve topçu unsurları için hedef işaretleme yapmak suretiyle de ateş gücünün ve komuta kontrolün etkinliğini arttırmış, mekanize ve yaya birliklerin de manevrasını kolaylaştırmıştır.

SİHA/İHA tehdidinin farkına varan ve dünyanın değişik yerlerinde de saldırılarına maruz kalan ABD Ordusu, hızla gelişen insansız hava araçları/drone tehdidine karşı nasıl etkili savunma yapılacağı konusunda askerleri eğitmek amacıyla Oklahoma'daki Fort Sill'de 16 Ekim 2023'te dron savunma okulu açtı. Okulda, kursiyerlere, gökyüzünde hızlı hareket eden düşman dronlarını tespit edebilecek en iyi sensörleri belirlemeleri, düşman İHA'larını düşürmek için modifiye tüfekler ve yönlendirilmiş enerji lazerleri dâhil olmak üzere hem modern hem de geleneksel silahların kullanılması öğretilmektedir (Saballa, 2023). ABD bu yönde bir adım atarken Rus Senatör, Artem Sheikin'in tüm Rus okul çocuklarına savaş uçağı kullanmanın temellerinin ve düşmanın insansız hava araçlarına (İHA) karşı koyma yollarını açıklaması da mücadelenin başka bir boyutunu ortaya koymaktadır (Baniya, 2023).

“Teknolojik gelişmeler bağlamında strateji teorisini güncelleyemeyenler, nitelikli ve rekabetçi askeri güç geliştiremezler ve de mücadelelerini muvaffakiyetle sürdüremezler” (Toptaş, 2023) prensibi çerçevesinde KİS ve İHA'lardan sonra gelecekteki çatışmaların seyrini ve şeklini değiştirecek, harekât alanının vazgeçilmez sistemi olarak asimetrik etki ve yeni devrim yaratacak sistem söz konusu sistemlerin birleşimi, Kitlese İmha Silahlarına sahip İHA'lar –KİHA- olabilir mi sorusunun cevabı sonraki bölümde incelenecektir.

4.İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ KİTLE İMHA SİLAHLARI İLE KULLANIMI, KİHA'LAR

Yukarıdaki bölümlerde anlatıldığı üzere KİS'ler bir bütün olarak düşünülduğünde öldürücü/yıpratıcı/etkisiz hale getirici kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer ajanlar/maddeler ne kadar önemliyse bunları atan sistemler de KİS'lerin vazgeçilmez kritik parçasıdır. Bu kapsamda, günümüzde otonom sistemlerin en etkili unsuru olan İHA'lar KİS dağıtım araçları olarak uyarlanabilir mi ya da uyarlanmış modelleri mevcut mudur sorusu endişe kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. ARGE çalışmaları sonucunda KİHA'lara sahip olan tarafın, KİS ve SİHA/İHA örneklerinde olduğu gibi asimetrik etkiyle daha kısa sürede, minimum zayıyla ve asgari kaynak ayırarak zafere ulaşabileceğine yönelik çıkarım yapmak mümkündür. Bununla birlikte, geçmişi çok öncelere dayanan KİS'lere ve harp tarihine yeni giren İHA'lara karşı alınan tedbirler zaman içinde elde edilen tecrübeyle ve teknolojiyle uyumlu olarak gelişse de KİHA tehdidi tam olarak tanımlanmadığından KİHA'lara karşı alınacak önlemlere ilişkin bir gelişme kaydedilmemiştir.

SİHA'ların kullanımı uluslararası hukuk açısından meşru kabul edilirken, KİHA'ların kullanımı etik, hukukî ve çevresel riskler nedeniyle uygulanabilir bir seçenek olmamakla birlikte kullanan tarafa stratejik, operatif ve taktik seviyede önemli avantajlar sağlayacaktır.

Stratejik seviyede; sınır ötesindeki komuta ve yönetim kademesine/terör örgütünün lider kadrosuna/alt yapı ve stratejik noktalara saldırı maksatlı kullanılabilmesi kapsamında, SİHA'ların veya SİHA'lardan

menzil, hız, taşıma kapasitesi ve savunma sistemleri yönünden daha etkin olan savaş uçaklarının, KİHA'lara kıyasla bu tür görevlerde daha etkili olacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte mevcut yük, menzil gibi imkân ve kabiliyetleri ve sınırlamaları göz önünde bulundurulduğunda, operatif ve taktik seviyede, hava savunma sistemlerini veya komuta merkezlerini vurmada, küçük birlikleri veya konvoyları etkisiz hale getirmede, ikmal yollarına ve lojistik altyapılarına saldırılar düzenlenmesinde KİHA'lar etkili olacaktır.

KİHA'lar, taarruz harekâtında; asıl muharebe hattındaki veya temastaki kuvvetlere kullanılması halinde, geniş bir alanı etkileyerek cephenin yarılmasına, karşıt kuvvetler üzerinde moral çöküntüsüne ve hızlı bir şekilde mevcut ihtiyatların muharebeye kanalize edilmesine kolaylık sağlayacaktır. Ancak, karşıt kuvvetin elektronik harp kabiliyeti, olumsuz hava koşulları (rüzgâr, türbülans, buzlanma), veri bağlantısının kopması gibi faktörler kimyasal silahların yayılımını tahmin edilemez hale getirip dost birliklere zarar verme riskini artıracaktır. Ayrıca, cephelerin klasik savaşlara nazaran daha az belirgin olduğu muharebelerde de aynı kapsamda dost unsurların etkilenme olasılığı yüksek olacaktır. Bu kapsamda, düşman unsurlarına yapılacak KİHA'lı saldırılarda öncelikle aldatma ve istihbarat tedbirleri kapsamında İHA'larla keşfi müteakip KİHA'ların kullanılması da uygun bir hareket tarzı olacaktır.

Düzenli ordular tarafından da özellikle tespiti daha zor küçük boyutlu KİHA'lar başta olmak üzere çeşitli tip ve ebattaki KİHA'lar ile geri bölgedeki stratejik hedefler ve ikmal kanallarına yapılan saldırılar ile karşı tarafın hareketi yavaşlatılabilecektir. Müteakip safhada da mevcut KİS'in etki çapına göre yeterli emniyet mesafesi bırakılarak asıl muharebe hattındaki ve ihtiyattaki birlikler asıl muharebe hattını geçmeden termal/radyasyon/biyolojik etkiyle, basınç dalgasıyla, kimyasal zehirlenme yoluyla etkisiz hale getirilecek ya da imha edilebilecektir.

Taktik ve operatif seviyede KİHA'ların etki alanı SİHA'lara nazaran daha geniş çapta olacağından savunma harekâtında savunan taraf sürekli olarak KİS'lere yönelik görevin gerektirdiği koruyucu durum çerçevesinde sürekli teçhizatlı olmak durumunda olacak, bu nedenle de fiziksel ve psikolojik olarak yıpranacaktır. Ayrıca, hava üstünlüğü yönünden dezavantajlı durumda bulunan düzenli ordular ve terör örgütleri; hava saldırılarından ve görmeyerek atışlardan korunma, gizlenme ve muharebe/saldırı için gerekli hazırlıkları yapma, ikmal akışını güvenli bir şekilde gerçekleştirme kapsamında güvenli alan sağlayan tünelleri savunma harekâtında ve asimetrik savaşlarda yoğun olarak kullanılmaktadırlar. KİHA'lar, tünel içindekilere nüfuz edilmesi kapsamında etkili bir silah olacaktır. Ancak, tünellerin KİHA saldırısı sonrası ele geçiren kuvvet tarafından da kullanılması mümkün olmayacaktır.

SİHA'lara karşı alınacak önlemlerle uyumlu olarak; personelin eğitimle farkındalığının artırılması, hava gözcüsü ve devriye gibi güvenlik unsurlarının aktif şekilde kullanılması ve toplu halde bulunmaktan kaçınılması gibi pasif tedbirler ile elektronik harp yöntemleriyle sinyal karıştırma ve köreltme, lazer silahları, tüfekler ve ağ silahlarının kullanılması gibi aktif tedbirler KİHA'lara karşı

alınabilir. Bunlara ek olarak, koruyucu maske ve elbise giyilmesi, tıbbi müdahale ekiplerinin her zaman hazır bulundurulması ve dekontaminasyon faaliyetleri için gerekli planlama ve hazırlıkların yapılması da önemlidir.

KİHA'lar kullanıldığında ya da kullanabildiğinde, kullanana fayda/mahsur sağlayacak muhtemel durumları teknik kıstaslar çerçevesinde incelediğimizde;

Özellikle meteorolojik şartlardan dolayı süratli bir şekilde yayılan ve geniş etki alanına nüfuz eden kimyasal savaş ajanlarının hedefe ulaştırılmasında oluşabilecek hatalar başta kullanıcı olmak üzere, hedef haricindeki canlı ve cansız nesnelere de etkileyecektir. Örneğin; *botulinum* toksini ile yüklenmiş bir SCUD füzesi, uygun sistem ve meteorolojik koşullarda atıldığında 3700 km²'lik bir alana toksini dağıtabilir (Kılıç, 2006, s.5). Tabii ki bu örnekte olduğu gibi kimyasal silahın kullanımında oluşabilecek hataya meteorolojik şartlardaki olumsuz durumlar da eklendiğinde kullanan açısından telafisi olmayan bir sonuç doğuracaktır. Uydu ve ağ destekli olarak hedefleri nokta atışıyla imha etme kabiliyetleri nedeniyle KİHA'lar karadan havaya ve karadan karaya olan platformlara göre KİS'lerin kullanımında daha avantajlı durumdadır.

Devlet dışı aktörlerin, ABD'nin II. Dünya Savaşında atom bombalarını attığı B-29 uçaklarına sahip olması düşünülemez ancak yaygınlaşan ve kolaylıkla ulaşılabilir hale gelen İHA'ların KİS'li –KİHA- olarak terör örgütleri tarafından kullanılması mümkündür. B-29 gibi uçaklarla kıyaslandığında yük taşıma kapasitesi ve menzil yetersizliği gibi dezavantajlara sahip olan KİHA'lar terör örgütlerinin; toplumda korku yaratarak toplumun güvenlik ve istikrarını sarsma, devlete olan güveni zedeleme gibi hedeflerine ulaşması için ideal araç olacaktır. Ancak, teröristlerin elde edilmesi en zor silahlar olan ve kullanımı için yüksek kapasiteli bir KİHA gerektiren nükleer silahlar yerine eylemlerini gerçekleştirmek için daha ucuz ve elde edilmesi kolay, daha basit KİHA'larla kullanımı imkân dâhilinde olan kimyasal ve biyolojik ajanları tercih etmesi daha uygun alternatif olacaktır. Örneğin, Japonya'da, Tokyo Metrosu'na yapılan kimyasal sarin gazı saldırısının devamında Mayıs ve Haziran 1995'te 130 adet Aum Shinrikyo barınağına düzenlenen operasyonda şehirlerin üzerinde uzaktan kumandalı helikopterler kullanılarak sarin gazı bırakılmasının planlandığı tespit edilmiştir (Chandler ve Backschies, 2011, s.154.). 30 yıl önceki teknolojiyle, bu tip saldırıyı planlayan terör örgütleri şu anki teknoloji ve küreselleşmenin getirdiği bilgi yayılımında daha kapsamlı saldırı icra etmeye muktedir olacaktırlar. Bu sebeple, terör örgütleri KİS'lerde olduğu gibi KİHA'ların kullanımına teknik kısıtlamalardan (KİHA'ların karmaşık yapısı, maliyeti, yapımı, eğitimi, taşınması, konuşlanması, kullanılması, emniyetinin alınması vb.) ziyade stratejik kısıtlamaları (KİHA kullanımından ötürü örgüt içinde ve destekleyen grup tarafından kınanması, itibar kaybı, örgütün meşruiyetinin kaybolması, dengesiz toplu katliam yapan bir aktör olarak lanse edilmesi, karşı tarafı misilleme yapmaya zorlama, siyasi hedefin gerçekleştirilmesinde uygun araç olup olmadığı vb.) dikkate alarak karar verecektir (Forest, 2012, ss. 54-58).

Bu varsayıma yönelik bir örnek verecek olursak, şarbon sporlarına erişimi olan ve Sarin kimyasal ajanını üretme kapasitesine sahip bir devletin ya da grubun en az 50 kg'lık bir yükü (sıvılaştırılmış biyolojik veya kimyasal ajan ve püskürtme donanımı dâhil) en az 150 km uzaklıktaki bir hedefe püskürtmeyi, bu kapsamda muharebe sahasının belirli bir alanına, bir su kaynağına ya da küçük bir şehre yaymayı hedeflediğini farz edelim; söz konusu kitle imha silahını dağıtmak için 50 kg faydalı yüke ve 185 km menzile sahip dokuz saatlik bir havada kalma süresine sahip bir İHA (örneğin Pioneer- maliyeti yaklaşık 500.000 \$) yeterli olacaktır. Bu örnekte olduğu gibi; taşınabilir, karmaşık bir fırlatma platformu gerektirmeyen, en az teknik destek ve eğitim ihtiyacı olan bir İHA ile söz konusu saldırı kolaylıkla gerçekleştirilebilecektir. Tabii ki, devletin ya da devlet dışı aktörün maddî ve teknik yönden imkânları ne kadar fazla olursa, üretilebilecek KİHA'nın yetenekleri daha fazla olacaktır. Bu noktada, önemli bir husus da, KİHA tespit edildiğinde uluslararası silahsızlanma ve yayılmanın önlenmesi antlaşmaları çerçevesinde ilgili uluslararası örgütler ve diğer devletler KİHA üretimini durdurmak için her türlü çabayı gösterecektir (Renehan, 1997, s. 28).

Uçaklardaki oto pilotların hava yolculuğunu güvenli hâle getirdiği gibi otonom sistemlere sahip SİHA/İHA'lar da büyük bir hassasiyete sahip sistemler olarak güvenilirliğini muharebelerde kanıtlamışlardır. Ancak, SİHA/İHA'lar gibi tüm sofistike otomasyonların milyonlarca kod satırından oluştuğu (örneğin; F-22 için 1,7 milyon, F-25 için 24 milyon ve modern lüks bir otomobil için yaklaşık 100 milyon kod satırı gerekmektedir) ve yazılım endüstrisindeki hata oranı 1000 satır kod başına 15 ila 50 hata olarak saptandığı gerçeğinden hareketle, istenmeyen kazalar olması ya da bilgisayar korsanları tarafından yapılacak müdahalelerle sistemlerin yanlış yönlendirilmesi ihtimal dâhilindedir (Scharre, 2021, ss.195-210). 2023 Mayıs ayında Londra'da düzenlenen Geleceğin Hava ve Uzay Muharebe Yetenekleri Zirvesi'nde ABD ordusu tarafından sahnelenen simüle edilmiş bir testte, yapay zekâ tarafından kontrol edilen bir hava kuvvetleri insansız hava aracı, görevini gerçekleştirme çabalarına müdahale etmesini önlemek için operatörünü öldürdüğu haberi sonradan yalanlansa da bizlere yapay zekânın korkunç yüzünü göstermiştir ("Yapay zekâ destekli", 2023; "Simulation of AI", 2023).

Ayrıca, SİHA'larla yapılan saldırılarda saldırıyı yapanın kimliği ve saldırının etkisini tespit edip etkilerine yönelik müdahale yapılabilirken, gizlilik içerisinde yürütülecek KİHA saldırısını gerçekleştiren/destek vereni, zayıatı ve hasarı tespit etmek kolay olmayacaktır. Bununla birlikte olaya müdahale edecek tıbbî personel eksikliği veya yetersizliği de büyük bir problem olarak ortaya çıkacaktır.

5.SONUÇ

20'nci yüzyılın sonlarından itibaren etkin bir şekilde süper ve bölgesel güçler tarafından kullanılan SİHA/İHA'ların, gelişmekte olan ülkeler ve terörist gruplar gibi devlet dışı aktörler tarafından da farklı boyutta, etkinlikte ve özellihte dron veya maket uçak gibi basit nitelikte türevlerinin imkân ve

kabiliyetleri ölçüsünde KİS'lerin dağıtımında kullanılabileceği, bu makalede anlatılan KİS ve İHA'larla yapılan saldırılar da göz önüne alındığında bu potansiyelin ileride bir küresel güvenlik sorununa dönüşme ihtimalinin azımsanmayacak derecede yüksek olduğu kıymetlendirilmektedir. KİS kullanmak isteyen ancak bunu başka bir yolla yapacak teknolojik kapasiteye sahip olmayan bir aktör için KİHA'lar imkân ve kabiliyetler, maliyet, ulaşılabilirlik, gizlilik, eğitim ve teknik destek konularındaki avantajlarıyla cazip ve uygulanabilir bir seçenektir. KİHA'ların kullanımına yönelik ihtimal az dahi olsa, KİHA'ların yapay zekâ ve sürü İHA konsepti çerçevesinde kullanıldığında etkileri ciddi boyutta ve küresel çapta olacağından söz konusu tehdide karşı tedbir geliştirilmesi gerekmektedir.

Geçmişe bakıldığında devletlerin ve toplumların güvenliklerini sağlamak ve çıkarlarını korumak için antik ve orta çağda paralı askerlik sistemine başvurdukları, (Özalp, 2009, ss. 59-62) modern devletlerin doğuşundan itibaren de özel orduların yok edildiği, devlet tarafından kontrol edilen profesyonel silahlı kuvvetlerin kurulduğu, (Bayrak, 2019, s.60) ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 50'li ve 60'lı yıllarda Üçüncü Dünya ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamaları ile birlikte, paralı askerlerin ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşmeyle birlikte, eylem alanlarının genişliği ve çok farklı tipolojileri nedeniyle, özel askerî firmaların (Özalp, s. 62) devletler tarafından güvenliklerini ve çıkarlarını koruma kapsamında kullanıldığını görülmektedir. Bununla birlikte, tahribat gücü yüksek KİHA tehdidine yönelik alınacak tedbirler yüksek teknoloji ve merkezi bir güç gerektirdiğinden profesyonel ordu hariç diğer güvenlik sistemlerinin etkisizleşeceği, ordunun ön plana çıkması nedeniyle devletlerin otoritelerini sağlamlaştıracağını, bazı devletlerin de de totaliter rejime dönüşebileceği öngörülmektedir.

Günümüzde ise Rusya'nın, Ukrayna'nın savaşıma azim ve iradesini kırmak maksadıyla taktik nükleer silahlara başvurabileceğine yönelik iddiaların ve tartışmaların yoğun olduğu bu dönemde, KİHA'ların denenmesi ihtimal dâhilinde görülmektedir. Ancak, KİHA'ların taktik çerçevede sınırlı hedeflere kullanımı halinde bile söz konusu saldırıların diğer aktörler (NATO, AB ve ABD gibi) tarafından 2003'teki Irak askerî müdahalesinde olduğu gibi yorumlanması neticesinde, savaşın katılan aktörler ve kullanılan silahların yoğunluğu kapsamında büyüyebileceği, bölgesel savaştan Avrupa ve Atlantik ötesini kapsayan topyekûn harbe dönüşeceği ihtimalinin de rasyonel aktörler tarafından dikkate alınacağı kıymetlendirilmektedir.

Neticede, KİHA'ların stratejik, operatif, taktik ve teknik seviyede kullanılması ihtimali yukarıda belirtilen faktörler bağlamında göz önünde bulundurulduğunda ve bazı devletler ile devlet dışı aktörlerin KİHA'lara yönelik çalışmalarının olduğu, sadece ne derecede, ne zaman ve hangi tehdide karşı kullanılacağına ilişkin karar alma mekanizmasının işletilmesinin beklendiği farz ve kabul edildiğinde, tüm devletlerin meşru müdafaa kapsamında karşı tedbir ve kabiliyetlerini geliştirmeye yönelik çalışmalarına başlamaları ya da hız vermeleri gerekmektedir. Bu kapsamda, stratejik düzeyde

karar alma sorumluluğu olanlar, KİHA'lara yönelik caydırıcılık ve savunmayı bir arada ele alan yaklaşım çerçevesinde alınacak tedbirlerin teknolojik kapasite, iş birliği ve eğitim gibi unsurlarla desteklenmesini sağlamalıdır. Güvenliğin tek sağlayıcısı olarak görülen devlet algısının anlamsızlaştığı küreselleşme çağında, devletler, uluslararası örgütler ve uluslararası toplum objektif olarak birlikte hareket etmeli, KİHA'ların üretimine ve kullanımına yönelik caydırıcı ve sert tedbirler alarak çok sayıda insanın hayatını ve tabiatı yok olmaktan kurtarmalıdır. Aksi takdirde, KİHA'lar kullanılarak gerçekleştirilecek veya devamında kullanılacak nükleer silahlarla icra edilecek III. Dünya Savaşı sonunda yaşanacak felaketin boyutu o kadar büyük olacaktır ki savaşın sonunda yeni bir düzeninin kurulacağı bir dünya da kalmayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ateş, H. (2020). İnsansız Hava Araçlarının Temel Esasları. (Ed.) Ateş H., Düzgün M. *İnsansız Hava Araçları Temel Bilgiler ve Kullanım Alanları* içinde (ss.1-16). Nobel Yayınları.
- Bayrak, E. (2019). Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi* 68(1), 57-82. doi: <https://doi.org/10.33629/auhfd.553895>.
- Baniya, S. (2023). Russian children to learn how to use combat drones at school. Erişim adresi: <https://www.euronews.com/2023/07/24/russian-children-to-learn-how-to-use-combat-drones-at-school>
- Bilgici, Z. (Ağustos 2014). Siperin Üstüne Çöken Gaz Bulutu. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 56-61.Bozbiyık A, Hancı İH, Özdemir Ç, Demirkan Ö. (2001). Nükleer Silahlar Üretimi ve Etkileri. *STED*. 10(10), 386-387.
- Cameron, G. (1998). The Likelihood of Nuclear Terrorism. *Journal of Conflict Studies* 18(2), 131-151.
- Chandler, R.W. ve Backschies, J.R. (2011). *Savaşın Yeni Yüzü: Kitle İmha Silahları ve Amerika'nın Okyanus Aşırı Askerî Stratejisinin Yeniden Hayata Döndürülmesi*.
- Christopher G.W, Cieslak T.J., Pavlin J.A., Eitzen E.M.Jr. (1997). Biological Warfare A Historical Perspective. *Journal of the American Medical Association*. 278(5), 412-417.
- Dağ, M. (2018). Bir Şehir Efsanesi Olarak "Tak-Takı"nın Gizemi ve Fransızların Zehirli Gaz Kullandığının İşareti. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntâb Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 63-68.
- Darling R.G., ve Noste E.E. (2006). "Future Biological and Chemical Weapons". Gregory R. Ciottone (Ed.), *Disaster Medicine* içinde (ss. 424-433). Mosby Elsevier.
- Derbes V.J. (1966). DeMussis and the Great Plague of 1348, a Forgotten Episode of Bacteriological Warfare. *Journal of the American Medical Association*, 196(1), 59-62. doi: <https://doi.org/10.1001/JAMA.1966.03100140113030>
- Dur, Y. (2003). Kimyasal Savaş. Erişim adresi: <http://bilheal.bilkent.edu.tr/aykonu/Ay2003/april03/KimyasalSil.htm>
- Ekşi, A. (Şubat 2016), KBRN Terörizminde Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9(42), 1489-1498. doi: 10.17719/jisr.20164216258.
- Erdurmaz A.S. (2003). *Ortadoğu'daki Kitle İmha Silahları, Silahların Kontrolü ve Türkiye*. Ümit Yayıncılık, 41.

- Erkekoğlu, P., ve Koçer-Gümüşel, B. (2018). Kimyasal Savaş Ajanları: Tarihçeleri, Toksisiteleri, Saptanmaları ve Hazırlıklı Olma. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 38(1), 24-38.
- Forest, James J. (2012). Framework for Analyzing the Future Threat of WMD Terrorism. *Journal of Strategic Security* 5(4), 51-68. doi: <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.5.4.4>
- FM 3-11.22, Weapons of Mass Destruction– Civil Support Team Operations*. (December 2007), 3-6.
- Ghabili K., Agutter P.S., Ghanei M., Ansarin K., Panahi Y., Shoja M.M. (2011). Sulfur mustard toxicity: History, chemistry, pharmacokinetics, and pharmacodynamics. *Critical Reviews in Toxicology*, 41(5), 384-403. doi: 10.3109/10408444.2010.541224
- Hancı İ. H., Özdemir Ç., Bozbıyık A., Tuğ A., Biyolojik Silahlar: Etkileri, Korunma Yöntemleri ve Yasal Düzenlemeler. *Mevzuat Dergisi*, 5(57), 330-332.
- Harris, S. (1992). Japanese Biological Warfare Research on Humans: A Case Study of Microbiology and Ethics. *The Microbiologist and Biological Defense Research: Ethics, Politics and International Security*, 666(1), 21-52. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1992.tb38021.x>
- Hiltermann, J. (2007). *A poisonous affair America, Iraq and the gassing of Halabja*. Cambridge University Press. 37, akt. Takeyh R. (Summer 2010). The Iran-Iraq War: A Reassessment. *Middle East Journal*. 64(3), 365-383. doi: 10.3751/64.3.12
- Hiltermann, J. (Kış 2010). Deep Traumas, Fresh Ambitions. *Middle East Report*, 257, 6-15.
- Hüşan U. H. (2010). *Biyolojik Terör Riskine Karşı Tıbbi Müdahalenin Etkinliğinin İrdelenmesi ve Yerel Yanıtın Geliştirilmesi*. [Doktora Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Johnson, T.J. (2020). A History of Biological Warfare Since Ancient Greece. Erişim adresi: <https://brewminate.com/a-history-of-biological-warfare-since-ancient-greece/>
- JP 3-40 Joint Countering Weapons of Mass Destruction*. (2021)
- Levine, S. (2010). *Putin'in Labirenti, Casuslar, Cinayetler ve Yeni Rusya'nın Karanlık Yüzü*. (Mert Akcanbaş Çev.). Destek Yayınları.
- Keim, P.S., Walker, D.H., ve Zilinskas R.A. (Nisan 2017). Time to Worry About Anthrax Again. *Scientific American*. 316(4), 70-75. doi: <https://doi.org/10.1038/scientificamerican0417-70>.
- Kılıç, S. (2006). Biyolojik Silahlar ve Biyoterörizm. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 63 (1,2,3), 1-20.
- Kırçıçek, A., Arslantaş D., İncedere O., Öztaş D., Ateş A. (2020). Bireylere ve Topluma KBRH Farkındalık Eğitimi. 3. *Uluslararası Mühendislik Ve Teknoloji Yönetimi Kongresi*. 2-23.
- Kıbaroğlu, Mustafa. (2002) 11 Eylül Ardından Strateji, Tehdit ve Caydırıcılık. *Foreign Policy*, Eylül, 2001, 30-38. Erişim adresi: <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu11EylulArdnda nStratejiTehditCaydiricilik-22dec01.pdf>.
- Kiremitçi İ., (Kasım 2014). Küresel Boyutta Biyolojik Terör Tehdidi. *Savunma Bilimleri Dergisi*. 13 (2), 27-58. ISSN (Online): 2148-1776.
- Kozera C.A. (2018). Military Use of Unmanned Aerial Vehicles – A Historical Study. *Scientific and Technical Journal Safety & Defense* 4 (1), 17-21. doi: 10.37105/sd.4

- Kuna P., Hon Z., Patočka J. (2009). How Serious is Threat of Radiological Terrorism. *ACTA MEDICA (Hradec Králové)* 52 (3), 85-89. doi: 10.14712/18059694.2016.111.
- Majumdar, A. (2019). Evaluation of Biological Agents in Warfare. *International Journal of Academic Research & Development*. 5 (2), 20-27.
- Özalp, O.N. (2009). Özel Güvenlik ve Askerî Firmaların Uluslararası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü ve Montreaux Dokümanı Bağlamında Yeni Arayışlar. *İÜHFİM* 67 (1-29), 52-77.
- Özdan, S., ve Beydüz B. (2022). Uluslararası Hukukta Salisbury Olayının İncelenmesi. *Public and Private International Law Bulletin*, 42 (1), 27-52. doi: 10.26650/ppil.2022.42.1.000006
- Özdemir, S. (2022). Iran-Iraq War: The Employment of Chemical Weapons. *The Journal of Iranian Studies*. 6(1), 105-133. doi: <https://doi.org/10.33201/iranian.1084350>
- Özgür S. (2006). *Geleceğe Yönelik Tehdit Kitle İmha Silahları*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Öztürk İ., Güneren E., Mayadağlı A., Erdoğan Ö. (2020). Afet Tıbbı Açısından Kimyasal Silah Yaralılarının Yönetimi. *Afet ve Risk Dergisi*, 3 (1), 20-30. doi: 10.35341/afet.623766.
- Pafko W. ve W. Matt. (1992). Chemical Weapons Disposal. Erişim adresi: https://www.pafko.com/wayne/docs/chemical_weapons_disposal.pdf
- Payne, L. A. ve Pereira G. (2014). Corporate Complicity in Dictatorships. Erişim adresi: <https://ora.ox.ac.uk>
- Renahan, J. N. (1997). *Unmanned Aerial Vehicles and Weapons of Mass Destruction a Lethal Combination?* Air University Press
- Saballa J. (2023). US Army Opens Drone Fighting School. Erişim adresi: https://www.thedefensepost.com/2023/10/17/us-army-drone-school/?expand_article=1
- Scharre P. (2021). *İnsansız Ordular, Katil Robotlar, Otonom Silahlar ve Makine Savaşları*. Kronik Kitap.
- Serinken M. ve Kutlu S.S. (2009). Biyoterörizm ve Şarbon. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 9 (4), 185-190.
- Sopko J. (Kış 1996/97). The Changing Proliferation Threat. *Foreign Policy* 105, 3-20. doi: <https://doi.org/10.2307/1148970>.
- Tercan B. (2020) Biyolojik Afetler ve COVID-19. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(1), 41-50. ORCID: 0000-0001-5699-0208.
- Thomas, Török J., Birkness, KA., Foster, LR., Horan, JM., Livengood, JR., Mauvais, S., Skeels, MR., Sokolow, R., Taux,e RV., Wise, RP. (1997). A Large Community Outbreak of Salmonellosis Causes by Intentional Contamination of Restaurant Salad Bars. *Journal of the American Medical Association*. 278 (5), 389-395. doi: 10.1001/jama.1997.03550050051033.
- Toptaş, E. (2023). Mücadele Anlayışı ve Askerî İlişkilerde Yeni Devrimler. Erişim adresi: <https://globalsavunma.com/mucadele-anlayisi-ve-askeri-iliskilerde-yeni-devrimler>
- Trumpener, U. (1975). The Road to Ypres: The Beginnings of Gas Warfare in World War I. *The Journal of Modern History*, 47 (3), 460–480. doi: <https://doi.org/10.1086/241340>
- Umbach F. (2003). Nuclear Energy Issues: Global Dimensions and Security Challenges. (Ed.) Tertrais B. *Nuclear Issues in the Post-September 11 Era* içinde (ss.25-46). Fondation pour la Recherche Stratégique.

- Williams P. ve Woessner P. (Ocak 1996). The Real Threat of Nuclear Smuggling. *Scientific American* 274 (1), 40-44. ISSN 1946-7087 (electronic).
- Amerithrax or Anthrax Investigation. (2024). Erişim adresi: <https://www.fbi.gov/history/famous-cases/amerithrax-or-anthrax-investigation>.
- Birinci Dünya Savaşı'nda zehirli gaz m¼cadelesi. (2015). Erişim adresi: <http://www.tarihhaber.net/birinci-dunya-savasinda-zehirli-gaz-mucadelesi/>
- BM'in Ağustos 1969 tarihli, A_7575_Rev.1_S_9292_Rev.1-EN numaralı, "Chemical and bacteriological (biological) weapons and the effects of their possible use : report of the Secretary-General" başlıklı raporu. (1969). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/>
- Chronology of Aum Shinrikyo's CBW Activities. (2016). Erişim adresi: https://www.nonproliferation.org/wp-content/uploads/2016/06/aum_chrn.pdf.
- Gertz, B. (2020, 26 Ocak). Coronavirus link to China biowarfare program possible, analyst says. The Washington Times. Erişim adresi: <https://www.washingtontimes.com>
- Coronavirus Update (Live) – Worldometer. (2024). Erişim adresi: www.worldometers.info.
- Esed rejimi İdlib'de kimyasal katliam yaptı. (2017). Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/esed-rejimi-idlibde-kimyasal-katliam-yapti-307368.html>.
- Iraq's Chemical Warfare Program, A Research Paper, Central Intelligence Agency. (1990). Erişim adresi: <https://www.cia.gov/readingroom/document/0000072254>.
- Kimyasal Olayların Tarihçesi. (2024). Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/kbrn/kimyasal-olaylarin-tarihcesi>.
- Kimyasal ve Biyolojik Savaş Ajanlarına Karşı Korunma ve Tedavi Yöntemleri: Sağlık Personeli Rehberi. (1991). Erişim adresi: <https://www.ttb.org.tr/eweb/savas/6.html>
- Kuzey Kore liderinin üvey kardeşi Kim Jong-nam'ın sinir gazıyla öldür¼ld¼. (2017). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39075776>
- Litvinenko inquiry: Key findings. (2016). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/uk-35371344>.
- Report about attacks on Ghouta, Analysis of Alleged Use of Chemical Weapons in Syria. (2013). Erişim adresi: <https://www.hrw.org/report/2013/09/10/attacks-ghouta/analysis-alleged-use-chemical-weapons-syria>.
- Rusya Parlamentosu'nun üst kanadı nükleer denemeleri yasaklayan anlaşmadan çekilmeyi onayladı. (2023). Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2023/10/25/rusya-parlamentosunun-ust-kanadi-nukleer-denemeleri-yasaklayan-anlasmadan-cekilmeyi-onayla>
- Simulation of AI drone killing its human operator was hypothetical, Air Force says. (2023). Erişim adresi: <https://www.reuters.com/article/idUSL1N38023R/>
- "T¼rkiye İHA Sistemleri Yol Haritası 2011-2030". (2011). Savunma Sanayi Müsteşarlığı. Erişim adresi: https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/MyContents/V_20170727165935444762.pdf
- Yapay zekâ destekli askerî drone, sim¼lasyonda operatör¼nü öld¼rd¼. (2023). Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/yapay-zeka-destekli-askeri-drone-simulasyonda-operatorunu-oldurdu-771912.html>.

6 years after khan sheikhoun chemical attack in syria perpetrators still at large. (2023). Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/6-years-after-khan-sheikhoun-chemical-attack-in-syria-perpetrators-still-at-large/2863499>.

10 soruda Doğu Guta'da neler yaşanıyor?. (2018). Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/10-soruda-dogu-gutada-neler-yasaniyor/1069669>



Terörist Söylemde 'Biz' ve 'Onlar': Mobilizasyon ve Meşruiyet Aracı Olarak Dil

"Us" and "Them" in Terrorist Discourse: Language as a Tool for Mobilization

Pınar ERDAŞ^{1,*} 

¹ Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 30.01.2025
Düzeltilme: 12.02.2025
Kabul: 12.02.2025

Keywords

Terrorist Discourse
"Us" and "Them"
Identity Construction
Mobilization
Social Identity Theory

Anahtar Kelimeler

Terörist Söylem
"Biz" ve "Onlar"
Kimlik İnşası
Mobilizasyon
Sosyal Kimlik Teorisi

Bu çalışma terörist söylemlerde kullanılan "biz" ve "onlar" ayrımını grup kimliği inşası, mobilizasyon ve ideolojik meşruiyet süreçlerindeki rolü açısından incelemektedir. Araştırmada dîni ve etnik temelli terör örgütlerinin söylemleri karşılaştırılarak yapılan ayrımın, grup içi dayanışmayı güçlendirme ve grup dışını ötekileştirme stratejilerinde nasıl kullanıldığı analiz edilmiştir. Berger ve Luckmann'ın sosyal inşacılık teorisi ile Tajfel ve Turner'ın sosyal kimlik teorisi çerçevesinde çalışılan bu inceleme, dilin terörist grupların toplumsal gerçeklik ve kimlik inşasında merkezi bir araç olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bulgular, dîni temelli örgütlerin "biz" zamirine kutsal ve ahlaki bir üstünlük atfederken, "onlar" zamirini tehdit edici ve düşmanlaştırıcı bir çerçeve içinde kullandığını; etnik temelli örgütlerin ise "biz" zamirini tarihsel mağduriyetler ve ulusal kimlik bağlamında pozitif bir grup tanımı için, "onlar" zamirini ise baskıcı ve işgalci bir güç olarak tanımlamak için kullandığını göstermektedir. Çalışma, terörist söylemin dilsel ve söylemsel araçlarının şiddetin meşrulaştırılmasında, ideolojik sürekliliğin sağlanmasında ve grup üyelerinin mobilizasyonunda nasıl etkili olduğunu detaylandırmaktadır. Çalışmada "biz" ve "onlar" ayrımının terörist grupların ideolojik hedefleri doğrultusunda toplumsal gerçeklikleri şekillendirme ve çatışmaları derinleştirme açısından önemli bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırma terörist söylemler üzerine daha kapsamlı bir anlayış geliştirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Abstract

This study examines the role of the "us" and "them" dichotomy in terrorist discourse within the processes of group identity construction, mobilization, and ideological legitimization. By comparing the discourses of religious and ethnically motivated terrorist organizations, the study analyzes how this dichotomy is used to strengthen in-group solidarity and to otherize out-groups. Developed within the framework of Berger and Luckmann's social constructionism theory and Tajfel and Turner's social identity theory, this analysis reveals the central role of language in the construction of social realities and identities by terrorist groups. The findings indicate that religiously motivated organizations attribute sacred and moral superiority to the "us" pronoun while framing the "them" pronoun as threatening and hostile. In contrast, ethnically motivated organizations employ the "us" pronoun to define a positive group identity based on historical grievances and national identity, while depicting the "them" pronoun as oppressive and invasive. The study details how the linguistic and discursive tools of terrorist discourse effectively legitimize violence, sustain ideological continuity, and mobilize group members. In conclusion, the "us" and "them" dichotomy is highlighted as a critical tool for shaping social realities and deepening conflicts in alignment with the ideological objectives of terrorist groups. In this context, the research aims to contribute to a more comprehensive understanding of terrorist discourses.

* Pınar ERDAŞ, pınarerdas4@gmail.com.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca terörizm, yalnızca şiddet yoluyla ifade edilmemiş, aynı zamanda gruplar arası ayrımcılık ve sosyal olarak derinleşen çatışmaları da tahrik etmiştir. Örneğin, Fransız Devrimi sırasında, Jakobenler, "devrimci" ve "karşı devrimci" gibi kavramlarla gruplar arasındaki ayrımları açıklarken, politik şiddeti meşrulaştırmak için ideolojik bir "biz" ve "onlar" çerçevesi oluşturmuşlardır (Rapoport, 2004, s. 51). Benzer şekilde, Antik Yunan'da korkutma ve sindirme amacıyla kullanılan şiddetin sadece fiziksel zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda "biz" ve "onlar" arasında kesin bir sosyal ayrım geliştirdiği iddia edilmiştir (Law, 2009, ss. 14-15). Bu tür ayrımlar hem kimin tehdit olarak görülebileceğini hem de kimin müttefik olacağını da belirlemiştir. Bu nedenle terörizmin zaman içindeki etkileri, "biz" ve "onlar" gibi söylem kategorilerinin toplumsal yapıları nasıl dönüştürdüğünü ve çatışma dinamiklerini ne yönde ilerlettiğini göstermektedir. Her dönemde farklı anlamlara ve politik uzantılarla kullanılan "terörizm" kelimesinin ilk kez kullanıldığı dönem olan Fransız Devrimi'nden bu yana gelen noktada hala terörizmin ne olduğuna dair belirgin sınırları yoktur (Schmid, 2011, s. 42). Eğer bu tanımın bir kısmında bile "hedeflerini gerçekleştirmek için korku ve sindirme amacıyla sembolik bir şiddet" geçiyorsa, bu tür kullanımın köklerinin yüzyıllar öncesine, ilk imparatorluklardan bile daha eski olan Asurlular dönemine kadar uzanması mümkündür (Law, 2009, s. 11). Bu nedenle terörizme karşı tespit yapıp engellenmesi için çözüm aranırken sonuçlar kadar sebeplerin de incelenmesi gerektiği bir gerçektir (Cohen & Blanco, 2016, ss. 46-47).

Terörizm, sadece toplumdaki şiddet eylemlerini körüklemekle kalmaz, aynı zamanda bu toplumsal yapıları ayrıştıran ve dönüştüren süreçlerle de ilişkilidir. Bu sebeple terörizmin ideolojik ve söylemsel stratejileri, sürecin kapsamlı sosyal ve siyasi dinamiklerini anlamlandırmak için entelektüel bir çerçeve sağlamaktadır. Özellikle, 'biz' ve 'onlar' ayrımının grup kimliği üzerindeki etkisi, terörist grupların mobilizasyon ve meşrulaştırma stratejilerini anlamak için mükemmel bir çerçeve sunmaktadır. Tarih boyunca ötekileştirme, toplumsal ve sosyal kimlikleri ve gruplar arası ilişkileri belirleme açısından etkili bir fenomendir (Joffé, 1999, ss. 22-29). 'Biz' ve 'onlar' ayrımı, sadece sosyal kimliklerin inşa sürecinde değil, aynı zamanda terörist grupların ideolojik yapı olarak aidiyet ve ayrılıkçı yapılanmalarını oluşturmasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Perdue, Dovidio, Gurtman, & Tyler, 1990, s. 476). Bu durum, terörist grupların kimlik inşa stratejileriyle çatışma dinamiklerini anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Bu inşa, terörist grupların kendilerini dış etmenlere karşı korumak için ve güvene almak için grup üyeleri arasında aidiyet hissini güçlendirmesi ve grup dışını düşman olarak tanımlaması bakımından önemlidir (Tulga, 2022, s. 10). Terörist gruplar, aidiyet hissini güçlendirmek için söylemsel yöntemlere başvurur. Crenshaw (1981), terörizmi rasyonel bir aktörün bilinçli tercihi olarak ele almakta ve terörizmin ortaya çıkışını üç düzeyde incelemektedir: durumsal değişkenler, örgütsel stratejiler ve bireysel katılım dinamikleri. Ona göre, geniş çaplı siyasi, sosyal ve ekonomik koşullar belirli bağlamlarda terörizmin ortaya çıkmasını daha olası hale getirebilir. Ancak, aynı koşullara maruz kalan herkesin terörizme

yönelmediğini ve bireysel psikolojik faktörlerin de bu süreci etkilediğini vurgulamaktadır (Crenshaw, 1981, s. 380). Bu bağlamda, terörist örgütlerin varlıklarını sürdürebilmesi için şiddet içeren eylemler ve söylemsel stratejiler kritik bir rol oynar. Devletlerden farklı olarak, bu gruplar herhangi bir vatandaşlık, toprak veya uluslararası anlaşmalar gibi unsurlara sahip değildir (Güntay, 2020, s. 496). Bu anlamda söylem, örgütlerin kimlik inşasında önemli bir araç haline gelir. Yukarıda bahsi geçen durumlar göz önüne alındığında terör örgütlerinin kimliklerini güçlendirmek için belli başlı kullandıkları stratejiler olduğunu anlamak mümkündür.

Terör örgütleri hakkındaki tüm literatür, dilsel açıdan birçok farklı konuyu ele almasına rağmen, bu çalışmanın terörist liderlerin söylemlerinde "biz" ve "onlar" üzerine merkezlenmiştir. Bu dilsel araçların grup kimliğini nasıl şekillendirdiğini ve mobilizasyon stratejilerine nasıl katkı sağladığını incelemeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmada din ve etnik temelli terör örgütlerindeki tanınan liderlerin iç ve dış grup ayrımını söylemlerinde nasıl kurduğu ve bu söylemin mobilizasyon süreçlerini nasıl etkilediği tartışılacaktır. Problemin özündeki gerçeklik, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil aynı zamanda toplumsal gerçekliklerin ve kimliklerin inşasında kullanılan bir mekanizma olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmanın temel hipotezi, dînî temelli örgütlerin "biz" zamirine insanüstü bir ahlâk veya kutsal değer atfederken, "onlar" zamirini insanlık dışı ve tehdit edici bir çerçevede sunduğu; etnik temelli örgütlerin ise "biz" zamirini tarihsel veya ulusal bir bağlamda, "onlar" zamirini belirli bir etnik farklılık üzerinden çerçevelidir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel bir araştırma yaklaşımı benimseyerek, terörist söylemlerdeki "biz" ve "onlar" ayrımını sosyal inşacılık ve sosyal kimlik teorileri çerçevesinde analiz etmektedir. Araştırma, terör örgütlerinin liderlerine ait kamuya açık konuşma ve yazılı metinlere odaklanmakta; bu metinlerdeki dil ve söylem kullanımlarını söylem analizi yöntemiyle incelemektedir. Teorik çerçeve, Berger ve Luckmann'ın dilin toplumsal gerçekliklerin inşasındaki rolüne ilişkin görüşleri ile Tajfel ve Turner'ın sosyal kimlik oluşumu üzerine geliştirdiği kavramlara dayanmaktadır. Bu bağlamda, dînî ve etnik temelli terör örgütlerinin söylemlerinde kimlik inşası, mobilizasyon ve ideolojik meşruiyet stratejilerinin nasıl şekillendiği değerlendirilmektedir. Araştırma, tarihsel bağlam ve teorik çerçeve doğrultusunda, "biz" zamirine atfedilen ahlaki ve kutsal üstünlük ile "onlar" zamirinin düşmanlaştırıcı çerçevesini karşılaştırmalı bir şekilde ele almaktadır.

Bu çalışmada dînî ve etnik temelli terör örgütü liderlerinin söylemsel stratejileri karşılaştırılmıştır. Ancak bu süreçte, seçilen örnekler rastgele olup, her bir örgüt türü içinde sistematik bir karşılaştırma yapılmamıştır. Çalışmanın amacı, dînî ve etnik temelli terör örgütlerinin kendi aralarındaki farklılıkları değil, bu iki kategori arasındaki genel söylem farklılıklarını ortaya koymaktır. Bu nedenle örneklerin

seçimi her bir örgüt türü içerisindeki tüm değişkenleri temsil etmekten ziyade çalışmanın teorik çerçevesine uygun, temsili örnekler sunmak üzere tasarlanmıştır.

Sosyal inşacılık teorisi, dilin grup kimliği inşasında nasıl kullanıldığını anlamak için güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca sosyal kimlik teorisi, bireylerin olumlu bir sosyal kimlik oluşturma ihtiyacı doğrultusunda grup içi dayanışmayı güçlendirdiği ve grup dışını ötekileştirdiği süreçleri açıklamak için temel dayanaklardan biri olarak kullanılmaktadır. Çalışma, bu iki teorik çerçeveyi birleştirerek, dîni ve etnik temelli terör örgütlerinin söylemsel stratejilerini anlamayı ve analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu çerçevede çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sosyal inşacılık ve kimlik inşası üzerine kuramsal bir çerçeve sunulacaktır. İkinci bölümde, gerekli literatür çalışmaları incelenecek ve mevcut boşluklar belirlenecektir. Üçüncü bölümde ise, seçilen terör örgütlerinin söylemleri analiz edilecek ve bu söylemlerin mobilizasyon stratejilerine etkileri tartışılacaktır. Bu nedenle araştırmanın amacı terörist konuşmaların kimlik oluşturma ve mobilizasyon çerçevesi arasındaki ilişkisini açıklamak ve anlamaktır.

Çalışmanın belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak bu çalışma yalnızca bazı dîni ve etnik temelli terör örgütlerinin lider söylemlerine odaklanmaktadır. Bu sınırlama, analiz derinliği sağlamasına rağmen, diğer ideolojik örgütler ya da farklı coğrafi kökenlere sahip örgütlerin, söylemsel stratejilerini kapsam dışında bırakmaktadır. İkinci olarak, söylem analizi seçilen metinlerin yorumlanmasını içerdiği için subjektif bir doğaya sahiptir ve farklı araştırmacıların farklı sonuçlara ulaşması olasılığını taşımaktadır. Ayrıca, çalışmada kullanılan sosyal inşacılık ve sosyal kimlik teorileri liderlerin söylemleri bağlamında grup bağlarını ve mobilize olma süreçlerini anlamak için güçlü araçlar sağlasa da terörizmi etkileyen psikolojik, ekonomik veya teknolojik faktörler gibi diğer perspektifleri kapsamamaktadır. Bununla birlikte, analiz edilen metinlerin çoğunun kamuya açık İngilizce çalışmalardan oluşması, örgütlerin daha kapalı veya gizli stratejik söylemlerine erişim eksikliği nedeniyle ve çevirinin önce örnek olarak kullanılan kişilerin ana dillerinden İngilizceye sonra da Türkçe'ye çevrilmesi sebebiyle sınırlı bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Gelecekteki araştırmalar, farklı örgütleri, coğrafi bağlamları ve teorik perspektifleri ele alarak bu çalışmanın sınırlılıklarını aşabilir ve daha geniş bir perspektif sağlayabilir.

Terörizm üzerine yapılan çalışmalar; ideolojik yapılar, şiddet stratejileri ve bu fenomenin toplumsal etkileriyle ilgili önemli bir birikim sunmaktadır. Literatürün lider figürlerinden Crenshaw ve Hoffman da terörizmin ideolojik ve stratejik hedeflerine odaklanarak şiddetin bir iletişim aracı olarak işlevini açıklamaktadır. Terörizmi tarihsel ve stratejik bağlamlarda analiz ederek bu alanda teorik bir çerçeve geliştirmişlerdir. Özellikle Crenshaw, terörizmin politik ve ideolojik yönlerini ele alırken, Hoffman terörist grupların stratejik şiddet kullanımına odaklanmıştır. Ancak bu tür çalışmalar, dile özgü kimlik inşası rolünü açıklamamaktadır.

Bowman H. Miller (1987), Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu (Rote Armee Fraktion/RAF)'nın dil stratejilerini merkez alarak dilin nasıl manipülasyon ve propaganda sürecinde kullanıldığını ele almıştır.

Ancak bu çalışma, mobilizasyon stratejilerinden ziyade dilin genel manipülasyon gücüne ve terörist söylemlerle arasındaki ideolojik hedeflere odaklanmaktadır. Bu tür çalışmalar, grup kimliği inşası ve mobilizasyon stratejilerinin üzerinde çok durmamış, literatürde bir boşluk oluşturmuştur.

Bu çalışmada, dîni temelli terör örgütleri arasında DEAŞ (ed Devlet'ul İslamiy el-İrak veş-Şam), El Kaide ve Tevhit ve Cihat Cemaati liderlerinin söylemleri incelenmiştir. Bu örgütler, "biz" ve "onlar" ayrımını kullanarak dîni bir çerçevede grup içi dayanışmayı artırma ve grup dışını tehdit olarak çerçeveleme stratejileri ile öne çıkmaktadır. Etnik temelli terör örgütleri arasında ise İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) ve Tamil Kaplanları (LTTE) seçilmiştir. Bu örgütlerin söylemleri, tarihsel mağduriyet ve ulusal kimlik vurgusuyla, "biz" zamirine haklılık ve mağduriyet atfederken, "onlar" zamirini baskıncı bir güç veya işgalci olarak çerçevelemektedir. Bu örgütlerin seçimi, dîni ve etnik farklılıkların söylem stratejilerindeki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmalı olarak değerlendirme amacı taşımaktadır.

Terör örgütlerinin retorisi, ideolojik yapıların ve stratejik hedeflerin bir aracı olarak kullanılmakta, bu bağlamda şiddet bir iletişim dili haline gelmektedir (Schmid, 2011, s. 245). Özellikle dîni ve etnik bağlamlarda, 'biz' ve 'onlar' ifadelerinin grup dinamiklerini ve mobilizasyon süreçlerini nasıl şekillendirdiği, tarihsel anlatılar ve seçici retorik yoluyla derinleştirilmekte ve bu süreçler stratejik bir meşruiyet aracı olarak öne çıkmaktadır (Stern, 2003, s. 106). Bu ve benzeri çalışmalar dilin grup dinamiklerini ve mobilizasyon süreçlerini nasıl şekillendirdiği konusunu genellikle göz ardı etmektedir. Bu çalışma sosyal inşacılık ve sosyal kimlik teorilerini bir araya getirerek, dilin grup kimliği oluşturmadaki rolünü göstermeyi hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, özellikle bu örgütlerin konuşma biçimleri, analiz ve açıklama anlamında terörist konuşmaların teorik ve pratik etkileri hakkındaki boşluğu dolduran bir etkiyle literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Strindberg (2020, s. 10) tarafından belirtildiği gibi, terörizm üzerine yapılan çalışmalar, örgütlerin söylemlerini ve kimlik inşa süreçlerini anlamada analitik detay seviyesine ulaşmada büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Bu zorluklar, özellikle söylem stratejilerinin mobilizasyon üzerindeki etkilerini analiz ederken literatürde büyük sınırlamalara neden olmaktadır.

3. SOSYAL İNŞACILIK

Sosyal inşacılık, insanlar arasındaki etkileşimler ile oluşturulan toplumsal gerçeklikler olduğunu ve buna ilişkin süreçte dilin temelde yer aldığı teorik bir yaklaşımdır. Uluslararası ilişkiler disiplininde sosyal inşacılığın öncülerinden olarak karşımıza çıkan Wendt, kolektif kimliklerin, bir aktörün başkalarının gözünde bir sosyal varlık olarak hareket ederken kendisine atfettiği kavramların bir toplamı olduğunu düşünür (1994, ss. 384-396). Öte yandan Berger ve Luckmann'ın "*The Social Construction of Reality*" adlı eseri, bu teorinin temel taşlarından biri olarak kabul edilir. Yazarlar, toplumsal gerçekliği hem nesnel hem öznel bakışla vurgulayarak, kurumsallaşma ve içselleştirme inşacılık süreçlerini ortaya koymuşlardır. Kurumsallaşma sürecinde bireyler, toplumsal norm ve değerleri kurar ve bu yapıların sürekliliğini sağlar. İçselleştirme ise bireylerin bu normları özümseyerek kişisel kimliklerinin bir parçası

haline getirmesini ifade eder (Berger & Luckmann, 1991, ss. 47-48). Berger ve Luckmann'ın sosyal inşacılık kavramını uluslararası ilişkiler disiplinine uyarlayan Wendt, "uluslararası sistemin anarşik doğasının" bile bir inşa süreci olduğunu savunur (Wendt, 1992, s. 395).

Sosyal inşacılığa göre toplumsal gerçeklik, dil aracılığıyla oluşturulabilmektedir ve beraberinde bireylerin dünyayı anlamlandırmasını mümkün kılan dilsel bir sürecin temelini oluşturur. Dil sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda toplumsal normların, değerlerin ve bireyin gerçeklik algısının nasıl şekillendirilebileceğini gösteren bir araçtır. Onların ifadesiyle, "gerçeklik, sürekli olarak bireyler tarafından inşa edilen ve yeniden üretilen bir süreçtir" (Berger & Luckmann, 1991, s. 51). Buzan'a göre ise (1991, ss. 431-451), siyasî aktörler "biz" ve "onlar" ayrımını, bir topluluğu ya da nüfusu şekillendirmek, yönlendirmek veya sınırlandırmak amacıyla kolektif kimlikler üzerinden kullanmaktadır. Bu tür kimlikler, toplumun algılarını ve söylemlerini etkilemek için güçlü bir araç olarak görülmektedir.

Michel Foucault, "*The Archaeology of Knowledge*" adlı eserinde, dilin yalnızca bireysel düşünceleri veya niyetleri yansıtmadığını aynı zamanda toplumsal gerçeklik ve bilgi inşasında da önemli bir rol oynadığını savunur. Foucault'ya göre, söylem, tarihsel ve toplumsal bağlamlarda belirli kurallar çerçevesinde ortaya çıkar ve bu kurallar, söylemin nasıl üretildiğini ve toplumda nasıl bir işlev üstlendiğini şekillendirir. Bu bağlamda, söylemin varlığı bir "gerçeklik" inşa etme süreci olarak değerlendirilmektedir (Foucault, 2002, s. 28).

Bu bakış açısına göre dil ve söylemler, yalnızca bilgi ve düşünceyi taşımakla kalmaz; aynı zamanda onları yaratır. Bu, özellikle toplumsal kimliklerin ve ötekileştirmenin şekillenmesini anlamakta önemlidir. Foucault'nun güç ve bilgi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmaları, dilin ve söylemin, toplumdaki eşitsizlikleri ve çatışmaları pekiştiren araçlar olarak nasıl işlev gördüğünü ortaya koyar. Söylem, Foucault'ya göre, toplumsal hiyerarşilerin ve ideolojik yapıların yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynar.

Terörist grupların söylemleri, yalnızca bir iletişim stratejisi değil, aynı zamanda kendi kimliklerini inşa etme ve grup dışı üyeleri ötekileştirme süreçlerinde söylemsel bir güç olarak işlev görür. Foucault'nun dilin ideolojik işlevine dair söylediği "Söylem, yalnızca mücadeleleri veya tahakküm sistemlerini çeviren bir araç değildir; aynı zamanda mücadele edilen ve bu mücadele yoluyla ele geçirilen bir şeydir. Söylem, ele geçirilmesi gereken bir güçtür" (Foucault, 2002, s.110) sözü, çalışmanın önemini kanıtlamak açısından değerlidir.

Terörist gruplar, "biz ve onlar" ayrımını oluştururken düşmanı homojenleştirerek meşruiyet kazanır ve grup içi aidiyeti pekiştirir. Ancak, bu söylemin etkili olması yalnızca örgüt içindeki bireylerin radikalleşmesiyle sınırlı değildir (Jović, Šubelj, Golob, Makarović, Yasser, Krstićev, Škrbić ve Levnajić, 2023). Jović ve diğerleri, terörist saldırılar sonrası kamuoyunun bilgi tüketim desenlerini inceleyerek, saldırılara yönelik ilginin zaman içinde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çalışma saldırı sonrası toplumsal dikkat dalgalanmalarını analiz etmesi açısından literatüre önemli bir katkı

sağlamaktadır. Ancak çalışmanın sınırlılığı bu ilgi desenlerinin söylemsel inşasını ve “biz ve onlar” ayrımının nasıl pekiştirildiğini ele almamaktadır. Oysa terörist söylemler, yalnızca fiziksel şiddet değil, aynı zamanda kimlik inşası ve toplumsal mobilizasyon süreçleri aracılığıyla da etki göstermektedir. Bu noktada mevcut literatürde bir boşluk bulunmaktadır ve bu çalışmada, terörist söylemlerin “biz ve onlar” ayrımını nasıl oluşturduğu ve liderlerin söylemsel stratejileriyle nasıl pekiştirdiği analiz edilmektedir.

Alexander Wendt’in sosyal inşacılık yaklaşımında belirttiği gibi kimlikler, aktörlerin çıkarları üzerinde birincil öneme sahip temel unsurlardır. Çıkarlar, daha önceden belirlenmiş objektif bir olgu veya toplumsal bağlam dikkate alındığında sabit özellikler taşımazlar; tam aksine aktörler var olan durumdaki çıkarlarını içinde buldukları durumları algılayıp tanımlama süreçlerinde şekillendirir ve oluştururlar (Wendt, 1992, s. 398). Bu kavramsal çerçevede “biz” ve “öteki” arasındaki ayrım, kimliklerin ve dolayısıyla buna bağlı çıkarların ne şekilde oluşturulduğunu açıklamak için temel bir mekanizma sunmaktadır. “Biz” kimliği, bir figürün kendini ait olduğunu düşündüğü ve kolektif bir aidiyet ve dayanışma algısıyla tanımladığı bir kimliği ifade ederken; “öteki” kavramı genellikle bu kimliğin karşıtı ve dışsal olarak konumlanan bir dış grup veya tehdit olarak algılanmaktadır. Bu ayrım, aktörlerin çıkarlarını nasıl belirlediği ve bu belirlemenin sosyal bağlamdaki anlamı bakımından bir paralellik kuran dostluk veya düşmanlık ilişkilerini nasıl geliştirdiğini ve bu ilişkinin toplumsal bağlamdaki anlamını ortaya koyar. Örnek olarak bir örgüt, farklı bir grubu ya da genellikle kendisini “biz” olarak iş birliği odaklı bir aktör olarak tanımlayabilirken, “öteki” olarak gördüğü bir devleti ya da grubu tehdit veya rekabet unsuru olarak niteleyebilmektedir. Bu durum, çıkarların, kimlikler üzerinden sosyal olarak inşa edilen dinamik bir süreç olduğunu açıkça göstermektedir.

İdeoloji, bireylerin ve grupların dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimlerini şekillendiren temel bir yapı taşıdır. Bu kavram, yalnızca bir düşünce sistemi olarak değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliklerin inşasında ve sürdürülmesinde merkezi bir rol oynar. Eagleton’a (1991, s. 223) göre, ideoloji, toplumsal pratikleri meşrulaştıran ve bireylerin toplumsal kimliklerini anlamlandırmalarına aracılık eden bir araçtır. Berger ve Luckmann’a (1991, ss. 23-24) göre ise, toplumsal gerçeklikler bireyler arasındaki etkileşimler yoluyla inşa edilir ve ideolojiler, bu inşa sürecinde anlamların çerçevenmesini sağlar.

4. SOSYAL KİMLİK

Sosyal kimlik teorisi, bireylerin kendi kimliklerini sosyal gruplar üzerinden tanımlamalarını ve bu gruplara aidiyet hissi geliştirme süreçlerini açıklayan bir yaklaşımdır (Tajfel & Turner, 1979, s. 34). Bu teori, bireylerin sosyal çevrelerini kategorize ederek bir "biz" (in-group) ve "onlar" (out-group) ayrımı oluşturduğunu ve bu ayrımların grup içinde dayanışmayı artırırken grup dışını ötekileştirme eğilimini güçlendirdiğini öne sürer. Tajfel’e (1981, ss. 255-259) göre, sosyal kimlik, bireylerin sadece kendilerini tanımlamalarını değil, aynı zamanda bu tanımlamaları olumlu hale getirme çabalarını da içerir. Bireyler ait oldukları grubu üstün veya pozitif bir ışık altında görmeye çalışırken grup dışında kalan üyeleri yani diğerlerini genellikle daha olumsuz algılar (Tajfel & Turner, 1986, s. 16).

Sosyal kimlik teorisinin temel kavramlarından biri de "sosyal kategorizasyon" kavramıdır. Bu kavram; bireylerin çevrelerindeki insanları belirli kategorilere koyduğunu ve bu kategorizasyonun bir grup içi ve grup dışı ayrımı oluşturduğunu ifade etmektedir. Grup içi üyeler, genellikle daha bireysel ve benzersiz özelliklere sahip olarak algılanırken, grup dışı üyeler daha homojen ve stereotipik bir şekilde değerlendirilir (Brigham & Barkowitz, 1978, s. 310; Park & Rothbart, 1982, s. 1054). Bu bağlamda değerlendirildiğinde terörist gruplar, grup içi dayanışmayı bir arada tutmanın bir yolu olarak söylemlerinde "biz" ve "onlar" ayrımını stratejik bir şekilde kullanmakta ve grup dışını bir tehdit unsuru olarak tasvir etmektedir (Hogg & Abrams, 1988, ss. 92-100). Özellikle bu söylem hem grubun kimlik inşası hem de üyelerin mobilizasyonu için önemli bir kıstas haline gelmektedir.

Ayrımcılık, grup içi (in-group) ve grup dışı (out-group) ayrımından beslenen, bireylerin sosyal kategorilere dayalı olarak önyargı geliştirmesine sebep olmaktadır (Allport, 1954, ss. 41-42). Sosyal kimlik teorisi, bireylerin sosyal gruplar aracılığıyla kimliklerinin bir parçası olduğunu kabul ettiği ve bu gruplara duyduğu aidiyet hissini geliştirme süreçlerini açıklayan bir yaklaşımdır (Tajfel & Turner, 1979, s. 34). Bu teori, bireylerin sosyal çevresini kategorilere ayırarak "biz" ve "onlar" ayrımları yaptığını ve bu ayrımların grup içi dayanışmayı artırırken grup dışını ötekileştirme eğilimini güçlendirdiğini iddia etmektedir. Tajfel'e (1981, ss. 255-256) göre sosyal kimlik, bireylerin yalnızca kendilerini tanımlamalarını değil, aynı zamanda bu tanımlamaları olumlu hale getirme çabalarını da içermektedir. Araştırmalar, genellikle bireylerin grup içi üyeleri daha benzer ve kompleks olarak algılandığını, grup dışında kalanları ise daha homojen ve bireysellikten yoksun olarak görüldüğünü ortaya koymuştur (Park & Rothbart, 1982, s. 1052)

Terörist grupların "biz" ve "onlar" ayrımını oluştururken en sık başvurdukları yöntemlerden biri kolektivizmin ön plana çıkarılmasıdır. Grup kimliği, bireysel kimliği baskılayarak, bireylerin kendilerini tamamen "biz" grubunun hedeflerine adanmasına neden olmaktadır (Schwartz, Dunkel, & Waterman, 2009, ss. 540-542). Bu kolektivist yapı içinde, bireyler yalnızca grubun çıkarlarını önceleyen bir kimlik benimsemekte ve kişisel hedeflerini geri plana atmaktadırlar. Özellikle radikalleşme süreçlerinde, bireylerin grup aidiyetlerini sorgulamadan kabul etmeleri ve "onlar" grubunu dış tehdit olarak görmeleri sağlanmaktadır. Böylece, bireylerin şiddet içeren eylemleri yalnızca bireysel kararlar değil, grup kimliğinin bir uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır.

Sumner'a (1906, s. 12) göre sosyal kimlikteki en temel ayrım iç grup ve dış grup arasındaki ayrımdır. İç-grubun üyeleri arasındaki bağlar barış, düzen ve hukuk temelinde kurulurken, dış-gruplarla ilişki genellikle çatışma ve rekabete dayanır. Bu ayrım, grup kimliğinin oluşturulmasında temel bir role sahiptir.

Sumner'ın erken dönem çalışmaları, iç-grup ve dış-grup ayrımının doğasını açıklarken, Tajfel ve Turner (1979)'ın sosyal kimlik çalışmaları bu ayrımın bireylerin sosyal kimlik oluşturma sürecindeki psikolojik temellerine odaklanmıştır. Sosyal Kimlik Teorisi, bireylerin grup içindeki olumlu bir kimlik arayışının grup dışına yönelik ayrımcı davranışları nasıl tetiklediğini açıklar.

Söylem bağlamında da Berger ve Luckmann (1991, s. 39) da dilin toplumsal gerçekliklerin inşasında temel araç olduğunu öne sürer. 'Biz' ve 'onlar' gibi kategorize edici zamirler gruplar arası ayrımların şekillendirilmesinde ve sürdürülebilirliğinde kritik bir rol oynar.

Tajfel ve Turner'ın sosyal kimlik teorisi, bireylerin kimliklerini oluştururken grup aidiyetlerine nasıl yöneldiğini ve bu durumun grup dışına yönelik ayrımcı tutumları nasıl etkilediğini açıklar. Sosyal kimlik, bireylerin kendilerini belirli bir sosyal grubun parçası olarak tanımlamalarına dayanır ve bu süreç, sadece bireysel psikolojik bir olgu olarak kalmaz, aynı zamanda dil aracılığıyla toplumsal düzeyde inşa edilir. Bu noktada Berger ve Luckmann'ın toplumsal gerçeklik inşasına dair çalışmaları, dilin yalnızca bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda sosyal kimliklerin şekillendirilmesinde ve gruplararası sınırların oluşturulmasında temel bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. 'Biz' ve 'onlar' gibi zamirler, bireylerin sosyal kimliklerini nasıl oluşturduklarını ve bu kimliklerin söylemsel olarak nasıl üretildiğini anlamamıza yardımcı olur. Dolayısıyla sosyal kimlik teorisinin sosyal inşacılık teorisiyle eklemlenmesi, bireylerin grup aidiyeti ile gruplar arası ayrımcılığı nasıl deneyimlediğini anlamamızı sağlarken, bu sürecin söylem aracılığıyla nasıl sürdürülebilir hale geldiğini de açıklamaktadır.

Terörist propaganda söylemlerinde, "biz" grubunun kahramanlaştırılması ve dış grubun sıradanlaştırılması, kimlik inşa süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Rasoulkolamaki, Kaur, Zhdanova ve Mat Isa (2023), DEAŞ'ın ideolojik mesajlarını yaymak için kullandığı bir dergide yer alan söylem stratejilerini inceleyerek, örgütün kendi militanlarını bireyselleştirilmiş anlatılar yoluyla temsil ettiği ve onları belirli unvanlar ve sıfatlarla anarak yüceltiğini ortaya koymuşlardır. Örgüt, kendi üyelerini 'hilafetin askerleri' ya da 'İslam Devleti'nin aslanları' gibi ifadelerle tanımlayarak bireysel kahramanlık anlatılarını öne çıkarmakta ve bu yolla aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Buna karşılık, dış grup aktörleri genelleştirilmiş ve homojenleştirilmiş bir düşman olarak sunulmaktadır. Düşman unsurları yalnızca "öldürülen 40'tan fazla kişi", "yaralanan 250'den fazla kişi" gibi ifadelerle tanımlanmakta, bireysel kimlikleri ve insanî yönleri tamamen göz ardı edilmektedir. Bu tür bir söylem, düşmanı bireysel bir varlık olmaktan çıkararak sadece bir rakam veya istatistik haline getirmekte, böylece şiddeti meşrulaştırmaktadır (Rasoulkolamaki vd., 2023, s. 7-10). Bu dergide kullanılan söylemsel stratejiler yalnızca dilsel değil, görsel unsurlarla da desteklenmektedir. İç grup üyeleri bireyselleştirilmiş ve güçlü figürler olarak gösterilirken, düşman unsurlar anonim, pasif ve kimliksiz kitleler olarak temsil edilmektedir. Bu durum, iç grup üyelerinin motivasyonunu artıran bir psikolojik strateji olarak kullanılmakta ve radikalleşmeyi teşvik etmektedir.

Dîni temelli örgütlerin içinde bulunduğu gruplarını çerçevelerken kullandığı 'biz' zamirini genellikle kutsal ve ahlâkî bir üstünlükle ilişkilendirirken (Kepel, 2002, ss. 16-17), etnik temelli örgütlerde bu zamir, tarihsel ve kültürel bağlamlarla tanımlanır (Horowitz, 2000, s. 208). Buna karşılık, 'onlar' zamiri, her iki örgüt türünde de tehdit unsuru olarak ötekileştirilir ve çatışma çerçevesinin temel bir bileşeni olarak iki tarafta da var olmaktadır.

Strindberg (2020, s. 14), “biz” ve “onlar” kavramları ile grup kimliği ve grup mobilizasyon süreçlerinde sosyal inşacılık teorisini bir araya getirmekte ve merkezî bir rol oynamakta olduğunu öne sürmektedir. Özellikle terör örgütleri, bu tür söylemsel ayrımları kullanarak grup üyelerinin aidiyet hissini güçlendirirken, dış-grupları çatışmanın ana kaynağı olarak konumlandırır. Bu durum, terör örgütlerinin üyelerini mobilize etme stratejilerinde dilin temel bir araç olduğunu göstermektedir.

Propaganda iki ana işlevi yerine getirir: ajitasyon ve entegrasyon. Ajitasyon propagandası, bireyleri harekete geçmeye teşvik ederken, entegrasyon propagandası, bireylerin belirli bir ideolojik sisteme bağlılıklarını güçlendirmeyi amaçlar (Winter, 2015, s. 21). Literatürde, ajitasyon ve entegrasyon propagandasının stratejik işlevleri detaylı bir şekilde ele alınmış olsa da (Ellul, aktaran Winter, 2015, s. 20), bu stratejilerin söylemsel unsurlarla nasıl desteklendiği ve 'biz' ve 'onlar' ayrımlarıyla nasıl ilişkilendirildiği yeterince incelenmemiştir. Özellikle Marc Sageman (2004) ve Jessica Stern (2003), terörist grupların bireyleri radikalleştirme süreçlerinde grup aidiyetinin ve entegrasyon propagandasının etkilerini vurgulamış; ancak bu süreçlerin dil ve söylem düzeyindeki etkilerine daha az odaklanılmıştır. Bu çalışma, bu eksikliği gidermek için bu propagandaların dil ve söylem düzeyindeki etkilerini analiz edecektir.

5. “BİZ” VE “ONLAR”

Bu bölümde terör örgütü liderlerinin söylemsel stratejilerini anlamak için farklı dînî ve etnik temelli vakalar incelenecektir. Bu analiz, 'biz' ve 'onlar' ayrımının grup kimliğini güçlendirme ve mobilizasyon stratejilerindeki işlevini anlamayı amaçlamaktadır. Seçilen vakalar, farklı ideolojik temellere dayanan söylemlerin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

5.1 Dînî Temelli Terör Örgütlerinde Radikalize Oluşun Yansımaları

Bu çalışma kapsamında ele alınan alıntılardan biri, dînî temelli bir terör örgütü olan Tevhid ve Cihat Örgütü'nün lideri Ebu Musab ez-Zerkavî'nin 2004 yılında yaptığı bir konuşmasından alınmıştır. 1999 yılında Ebu Musab el-Zerkavî tarafından kurulan Tevhid ve Cihat Örgütü, El-Kaide ile bağlantılı bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Örgütün kökeni, 1990'ların başında Ürdün'de kurulan Bayat al-Imam grubuna dayanmaktadır. 1999 yılında El-Kaide liderliğiyle ilişkiler kurmuş ve 2001 yılında Afganistan'da Taliban ile savaşmıştır. ABD'nin Afganistan'a düzenlediği hava saldırılarının ardından, Zerkavî örgüt üyeleriyle birlikte İran'a geçmiş ve ardından Irak'a yönelerek örgütünü genişletmiştir (Kirdar, 2011, s. 3). Zerkavî'nin ölümünden sonra örgüt, 2006 yılında Bağdat ve çevresindeki birkaç ili kapsayan bölgede sözde Irak İslam Devleti kurduğunu ilan etmiş ve ismini sözde Irak İslam Devleti (İİD) olarak değiştirmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017). Hem Irak El-Kaidesi hem de Tevhid ve Cihat Örgütü, sefeli-cihatçı bir ideolojiye dayanarak kendisini dînî bir temele oturtmuş ve özellikle radikal söylemleriyle küresel Müslüman kitlelere hitap etmeyi hedeflemiştir (Hadra, 2015, s. 43; Kirdar, 2011, s. 6). 2013 yılında ise Rakka'yı ele geçiren İİD, Irak ve Suriye topraklarında örgütün devamı olarak

sözde bir “İslam Devleti” kurduğunu iddia ederek adını sözde Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ) olarak değiştirmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017). Zerkavî bir konuşmasında şöyle demiştir:

Ve siz! Sabırlı olan mücahitler, her felakete ve çektiğimiz zorluklara rağmen, Allah’a yemin ederim ki düşmanlarımız bizde yalnızca nefret ettikleri her şeyi görecek. Onlara karşı mevcut tüm yollarla cihat edeceğiz. Onlarla savaşmak için her şeyi feda edeceğiz. Allah adına hak yolundan saptıranlara karşı durmak en büyük eylemlerden biridir. Sadece birkaç gün sabredin ve Allah yardımını, ardından zaferi getirecek (Ingram, Whiteside, & Winter, 2020, s. 22).

Bu konuşmada geçen “biz” ve “onlar” ayrımı, dînî temelli terör örgütü söylemlerinde sıklıkla görülen dilsel stratejilerin güçlü bir örneğini sunmaktadır. “Biz” olarak tanımlanan grup ilahi bir görevle donatılmış “savaşçılar” olarak idealize edilirken, “onlar” ise ‘nefret edilen’ ve ‘sürekli olarak savaşılması gereken’ düşmanlar olarak tasvir edilmiştir. Zerkavî, grup içi ve grup dışı ayrımını kullanarak grup içi dayanışmayı artırmayı, fedakârlık hissini güçlendirmeyi ve mücadeleyi meşrulaştırmayı amaçlamaktadır. Dil stratejisi, “Allah bize yardımını getirecek, ardından zaferi getirecek” gibi ifadelerle ilahi bir ödül vaadi sunarak örgüt üyelerinin motivasyonunu yükseltmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Zerkavî’nin söylemi dînî temelli terörist grupların kimlik oluşturma sürecinde düşmanlaştırma ve kendi savunduğu düşünceyi ilahi bir güçle meşrulaştırma stratejisine bir örnek oluşturmaktadır.

Yine Zerkavî’nin 2004 yılında ABD güçleri tarafından ele geçirilen, dönemin El-Kaide liderine yazdığı mektupta şu ifadeler göze çarpmaktadır:

(Onlar) Şii’ler, aşılması imkânsız bir engel, gizlenen bir yılan, kurnaz ve kötü niyetli bir akrep, casus bir düşman ve nüfuz eden bir zehirdir. Biz burada iki seviyeli bir savaşa giriyoruz. Birincisi, açık ve belirgin; saldırgan bir düşmanla ve aşikâr bir inançsızlıkla. Diğeri ise, arkadaş kılığına bürünen, anlaşma gösteren ve dostluk çağrısı yapan ama kötü niyet besleyen ve zirveleri ve tepeleri büküp kıvrıyan kurnaz bir düşmanla zor ve çetin bir savaştır (ez-Zerkavi, 2004, aktaran Ingram vd., 2020, s. 39)

Zerkavî’nin bu ifadeleri Şii Müslümanlarını "tehlikeli bir düşman" olarak resmetmekte ve onlara yönelik şiddet içeren saldırıları meşrulaştırmayı amaçlamaktadır. Özellikle "yılan" ve "akrep" gibi metaforlarla “düşmanın” kimliği olumsuz bir şekilde resmedilmiş ve bu söylem, grup üyelerini mobilize etmek için güçlü bir araç olarak kullanılmıştır. Zerkavî, söylemlerinde Şii Müslümanları bir tehdit unsuru olarak çerçeveleyerek grup üyelerinde bir tehdit algısı oluşturmaya ve böylece onları şiddet eylemlerine yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu söylem, örgütün Şii karşıtlığını pekiştirmek ve kendi şiddet eylemlerini meşru göstermek amacıyla bir mobilizasyon stratejisi olarak kullanılmaktadır. Böylece DEAŞ, grup içi dayanışmayı artırmak ve düşman olarak konumlandığı gruplara karşı saldırgan eylemleri teşvik etmek için söylemsel bir çerçeve inşa etmektedir.

Dînî temelli terör örgütlerinde ele alınan başka bir örnek olarak Usame bin Ladin, Amerikan işgali ile ilgili yaptığı bir konuşmasında “Amerikan ve İsrail işgalcilerinin” ‘onlar’ olarak konumlandırıldığı ve ‘cihadın’ örgüt üyelerine biçilmiş dînî bir zorunluluk olarak sunulduğu bir söylem inşa etmiştir. Bu söylem, düşman olarak görülen grupları şeytanlaştırarak kolektif bir kimlik yaratmayı amaçlamakta ve grup üyelerinin şiddet eylemlerine yönlendirilmesi için dînî bir çerçeve oluşturmaktadır. Bruce Lawrence’ın “*Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden*” adlı kitabında topladığı

metinler, bin Ladin ile yapılan röportajlardan alınmıştır. Bu röportajlarda kullandığı kutuplaştırıcı dil, dînî retoriği nasıl stratejik bir araç olarak kullandığını göstermektedir. Bu bağlamda bin Ladin, cihadı hem dînî bir görev hem de mantıksal bir zorunluluk olarak sunarak grup içi dayanışmayı pekiştirmeyi ve düşman algısını güçlendirmeyi hedeflemiştir. Örneğin, bir konuşmasında Amerika ve İsrail'e karşı şu ifadeleri kullanmıştır: “Amerikan işgalcilerini korkutmak dînî ve mantıksal bir zorunluluktur. Allah’a en yüce şekilde şükrediyoruz ki, bize İslam’ın kutsal mekânlarına yapılan İsrail-Amerikan saldırılarına karşı kendi yolunda cihat etme imkânını verdi (bin Ladin, aktaran Lawrence, 2005, s. 39).”

Bu konuşmada Ladin, Amerika ve İsrail’i ‘onlar’ olarak konumlandırırken, ‘biz’ zamiriyle El Kaide ideolojisini takip edenleri tanımlamakta ve cihadı bu grup için ‘dînî bir yükümlülük’ olarak çerçevelemektedir. Bu bağlamda cihat yalnızca bir direniş aracı olarak değil, aynı zamanda örgütün ideolojik söylemi içinde meşrulaştırılmaya çalışılan bir kavram olarak sunulmaktadır. Bu dil, terörist grupların şiddeti ve amaçlarını meşrulaştırma çabalarının güçlü bir örneğini sunmaktadır.

Zerkavî ve bin Ladin’in söylemleri, dînî temelli terörist grupların retorik stratejilerindeki farklı öncelikleri ve hedefleri açıkça ortaya koyarken, aynı zamanda bu söylemlerin ortak bir çatıda birleştiğini de göstermektedir. Zerkavî’nin söylemi, mezhepsel çatışmayı körükleyerek Şii Müslümanları "yakın düşman" olarak hedef alırken, bin Ladin’in söylemi daha geniş bir küresel hedef çerçevesine sahip olup, Batı’yı ve özellikle Amerikan işgalini birincil düşman olarak tanımlamaktadır. Bu farklar, Zerkavî’nin söylemini daha yerel ve mezhepsel bir bağlamda şekillendirirken, bin Ladin’in küresel bir direniş hareketi inşa etmeye yönelik stratejik bir dil kullandığını ortaya koyar. Ancak, her iki liderin söylemi de "biz" zamirini kullanarak kendi grup kimliklerini ahlâkî ve dînî bir üstünlük çerçevesinde tanımlamaktadır.

İki lider de konuşmasında "biz" zamiri ile örgüt üyelerine cihadın dînî bir zorunluluk olduğunu aşılama çabışını ve grup üyelerinin haklı bir mücadele yürüttüğünü vurgulamıştır. Her iki lider de "onlar" zamiri ile ötekileştirme yaparak düşmanı tehlikeli ve meşru bir hedef olarak konumlandırmaktadır. Zerkavî bu ötekileştirmeyi Şii Müslümanlara kadar genişletmiş ve mezhepsel düşmanlığı da bir mobilizasyon aracı olarak kullanmıştır. Buna karşı bin Ladin, söylemini yalnızca Batı ve özellikle Amerika üzerinde yoğunlaştırarak Şii-Sünni ayrımından kaçınmıştır. Bu durum, her iki liderin söyleminin farklı hedeflere odaklanmasına rağmen ötekileştirme stratejilerinin benzer temellere dayandığını göstermektedir.

Yine Bin Ladin’in 1997 yılında Peter Arnett isimli CNN muhabirle yaptığı röportajında “biz” ve “onlar” ayrımı açıkça ifade edilmektedir: “Dinimize göre, hiçbir gayrimüslimin bizim ülkemizde kalması caiz değildir. Bu nedenle, Amerikan sivilleri planlarımızda hedef olmasa da (onlar) ülkeyi terk etmelidirler. (Biz) Onların güvenliğini garanti etmiyoruz (bin Ladin, aktaran Ingram vd., 2020, s. 89).”

Bu röportaj, Usame bin Ladin’in Suudi Arabistan’daki Amerikan varlığına yönelik söylemlerindeki gerekçelendirmesinde ve “biz” ve “onlar” ayrımı üzerinden meşrulaştırıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bin Ladin, Suudi Arabistan’ı İslam dünyasında özel bir yere sahip bir ülke olarak tanımlarken, Amerikan

askerlerinin ve sivillerinin bu topraklarda bulunmasını dînî açıdan kabul edilemez bir durum olarak meşrulaştırmaya çabalamıştır.

Bu söylemde Bin Ladin, 'biz' zamirini kolektif bir birlik ve dînî dayanışma ile inşa ederken, 'onlar' zamirini ise gayrimüslim Amerikalıları bir tehdit unsuru olarak çerçeveleme amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca, dînî referanslarla Suudi Arabistan'daki Amerikan varlığını gayrimeşru kılmaya çalışan bu dil, yalnızca dînî bir gerekçelendirme değil aynı zamanda bir uyarı işlevi de görmektedir.

Ebu Muhammed el-Adnanî, DEAŞ terör örgütünün sözde resmi sözcüsü olarak 2011 yılında başladığı görevinde, örgütün ideolojik söylemini şekillendiren ve sürekliliğini vurgulayan açıklamalar yapmıştır. 19 Temmuz 2014'te yayımlanan "Irak İslam Devleti Kalacak" başlıklı konuşmasında, DEAŞ'ın düşmanlarına karşı ideolojik ve askerî direnişini keskin bir şekilde ifade etmiş ve örgütün "baki" olduğuna dair retorik oluşturmuştur. Bu konuşma, yalnızca DEAŞ'ın sürekliliğini meşrulaştırmak için değil, aynı zamanda "biz" ve "onlar" ayrımını keskinleştirerek grup içi aidiyeti güçlendirmek için de dikkatlice tasarlanmıştır.

Ebu Muhammed el-Adnanî, DEAŞ'ın sözcüsü ve etkili liderlerinden biri olarak örgütün ideolojik ve operasyonel stratejilerinin şekillenmesinde merkezi bir rol oynamıştır. Adnanî, Batı'ya yönelik yalnız kurt saldırılarını teşvik eden propagandalarıyla tanınmış ve özellikle 2014 yılında yaptığı çağrılar, dünya genelinde birçok bireysel saldırıya ilham kaynağı olmayı hedeflemiştir (Celso, 2016, s. 90). Adnanî, DEAŞ'ın propagandasının şekillendirilmesinde ve Batı'ya yönelik terör saldırılarının teşvik edilmesinde merkezî bir figür olmuştur. Ayrımın çok net olarak hissedildiği bir konuşmasında şöyle demiştir;

Biz sizin Roma'nızı fethedeceğiz, haçlarınızı kıracağız ve kadınlarınızı, yüce Allah'ın izniyle esir alacağız. Bu, Allah'ın bize olan vaadidir. O, yücedir ve vaadinden dönmez. Eğer biz o zamana kadar ulaşamazsak, çocuklarımız ve torunlarımız ulaşacak ve oğullarınızı köle pazarında köle olarak satacaklar. (Holbrook, 2017, s. 157.)

Bu konuşma, DEAŞ'ın propagandasında sıkça kullanılan "biz" ve "onlar" ayrımını açık bir şekilde göstermektedir. "Biz", ilahi bir misyonla yüklenmiş, cihat yolunda ilerleyen saf ve üstün bir grup olarak idealize edilirken, "onlar" Batı dünyası ve özellikle Hristiyanlar; yozlaşmış, yok edilmesi gereken düşmanlar olarak çerçevelenmiştir. Roma'nın fethedilmesi ve haçların kırılması gibi sembolik ifadeler, Batı'yı dînî ve kültürel bir tehdit olarak tanımlarken, "çocuklarımız ve torunlarımız" vurgusuyla bu çatışmanın nesiller boyu sürececek bir mücadele olduğu ima edilmiştir. Bu söylem, grup üyeleri arasında aidiyet duygusunu güçlendirirken, "onlar"a karşı duyulan düşmanlığı artırarak mobilizasyonu destekleyen güçlü bir araç işlevi görmektedir.

Bu retorik, DEAŞ'ın düşmanlarını yalnızca askerî bir tehdit değil, aynı zamanda dînî bir yozlaşma unsuru olarak çerçeveleyen söylemini güçlendirmiştir. Adnanî, Zerkavî'nin mezhepsel sertliğini alıp daha kapsamlı bir "düşmanlar çemberi" oluşturmuş ve bin Ladin'in stratejik söylemlerinden ayrışarak, daha radikal ve keskin bir dil kullanmıştır. Bu söylem, DEAŞ'ın örgütün devamlılığına dair iddiasını pekiştirirken, düşman algısını daha geniş bir bağlamda ele almıştır.

Ebu Bekir el-Bağdadi, 2014 yılında örgütün “hilafet” ilan etmesiyle küresel çapta tanınmıştır. Irak’ın Samarra kentinde doğan Bağdadi, dînî eğitim almış ve 2010 yılında DEAŞ’ın lideri olmuştur. Bağdadi yönetimindeki DEAŞ, geniş kapsamlı saldırılar düzenleyerek Suriye ve Irak’ta büyük bir çevreyi etkilemiştir (Alkaff, 2014).

El-Bağdadi’nin söyleminde, DEAŞ yalnızca kendini meşru bir yapı olarak sunmakla kalmayıp, aynı zamanda “biz” zamiri ile kendisini tüm ‘Müslümanların temsilcisi’ olarak konumlandırmakta ve “onlar” zamiri ile düşmanlarını dışlayarak karşıt bir kimlik inşa etmektedir. Konuşmasında, örgütün varlığının İslam’ın korunması için zorunlu olduğunu iddia ederek, DEAŞ’ın olmadığı bir durumda cihadın da mümkün olmayacağını öne sürmektedir:

Biz bu zaferin içindeyken... düşmana karşı savaşırken ve... safları sıklaştırmak ve ümmeti birleştirmek için destek çağrısında bulunurken... çok yönlü ve acımasız bir medya saldırısıyla karşı karşıya kaldık. İki nehir diyarında ‘Mücahitler Şura Konseyi’ veya İslam Devleti olmasaydı cihad nasıl olurdu? Ve İslam Devleti’nin askerleri silahlarını bırakıp cihadı durdursaydı işler nasıl gelişirdi? Cevap bellidir... Onlar onuru ayaklar altına alacak, ekinler ve hayvanlar yok edilecekti (El-Bağdadi, 2007, s. 2).

DEAŞ, bu ifadelerle yalnızca kendisinin cihadı sürdürebileceğini ve Müslümanların koruyucusu olduğunu iddia etmekte, böylece örgütü İslam’ın (sözde) tek hakiki temsilcisi olarak sunmaktadır. Ayrıca, DEAŞ dışındaki İslamcı grupları da dolaylı olarak eleştirerek, “gerçek cihadı” yalnızca kendi örgütünün gerçekleştirebileceğini ima etmektedir:

Eğer buna inanmıyorsanız, düşman karşısında en mükemmel yönteme, en saf bayrağa ve en büyük güce sahip olduğunu iddia eden herhangi bir savaşçı gruptan... Amerikan karargâhına sızmaya yönelik üç askerî operasyon ya da en azından bir Amerikan askerî üssüne yönelik tek bir operasyonun görüntülerini yayımlamasını istiyorum (El-Bağdadi, 2007, s. 3).

Bu söylem, DEAŞ’ın kendini İslam’ın ve cihadın tek hakiki temsilcisi olarak sunma stratejisinin bir parçasıdır. “Biz” zamiri ile DEAŞ’ı ‘Müslümanların sesi olarak’ çerçeveleyen Bağdadi, “onlar” zamiri ile ise düşmanlarını hem gayrimüslimler hem de “itaatsiz Müslümanlar” olarak kategorize etmektedir. Böylece örgüt üyelerini hem dış hem de iç düşmanlara karşı mobilize etmek ve grup kimliğini pekiştirmek için söylemi stratejik bir araç olarak kullanmaktadır.

Bu bağlamda dînî temelli terör örgütlerinin söylemleri, dil aracılığıyla "biz" ve "onlar" ayrımını inşa ederek toplumsal gerçeklikleri şekillendirmektedir. Örgüt liderlerinin grup üyelerini ahlaki üstünlükle tanımlarken düşmanlarını tehdit olarak konumlandırmaları, yalnızca ideolojik bir çerçeve sunmaz, aynı zamanda bu gerçekliği toplumsal bağlamda yeniden üretir.

Zerkavî’nin Şii Müslümanları "yılan" ve "akrep" gibi olumsuz metaforlarla tanımlaması dilin düşmanı şeytanlaştırarak grup içi dayanışmayı artırmak için nasıl bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu söylem sosyal kimlik teorisinin "dış grup" algısını güçlendirme sürecine uygun bir örnektir (Tajfel & Turner, 1986). "Biz" zamirininin ahlaki ve ilahi bir görev bilinciyle tanımlanması, grup üyelerine bir

aidiyet ve meşruiyet duygusu sağlarken, "onlar" zamiriyle ötekileştirilen düşman, meşru bir hedef olarak anlaşılmaktadır.

Benzer şekilde bin Ladin'in söylemlerinde, Amerikan işgalini "İslam'ın kutsal topraklarına yapılan bir saldırı" olarak tanımlaması dînî referanslarla güçlendirilmiş bir gerçeklik inşasıdır. Bin Ladin, cihat söylemini yalnızca dînî bir zorunluluk değil, aynı zamanda mantıksal bir mücadele olarak sunarak, grup kimliğini güçlendirmek ve direnişi meşrulaştırmak için sosyal inşacılık teorisinin dilin ideolojik işlevine dair temel savlarıyla uyumlu bir strateji kullanmıştır (Wendt, 1992).

Bağdadi'nin söylemindeki kalıcılık vurgusu örgütün ideolojik sürekliliğini ve meşruiyetini pekiştirmek için dili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu söylem sosyal inşacılığın gerçekliklerin dil ve söylem yoluyla nasıl kurulduğuna dair temel iddiasını doğrular. Bağdadi'nin sadece dış düşmanları değil, diğer İslamcı grupları da "onlar" kategorisine yerleştirerek DEAŞ'ı İslam'ın tek hakiki temsilcisi olarak tanımlaması, grup kimliğini ve düşman algısını inşa etmek için dilin nasıl stratejik bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

5.2 Etnik Temelli Terör Örgütlerinde Radikalize Oluşun Yansımaları

Etnik temelli terör örgütlerinde "biz" ve "onlar" ayrımı çoğunlukla tarihsel mağduriyetler, kültürel haklar ve toprak talepleri üzerinden şekillenmektedir. IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu/Irish Republican Army) bu ayrımı kullanarak İrlanda halkının etnik kimliğini İngiliz hükümetinin "öteki" olarak çerçevesiyle bir mücadelenin temeline yerleştirmiştir (Dingley, 2012, s. 1). Etnik terörist gruplar mücadeleye genellikle etnik kimliği güçlendirerek başlamaktadır. Bu çabada teröristler çoğunlukla zorlu bir mücadeleyle karşı karşıya kalmaktadır: bölge, kabile, mezhep, aile ve devlet, bireyler için rakip kimlik kaynaklarıdır. Teröristin ilk görevi, daha geniş bir etnik topluluk için etnik kimliği siyasi açıdan önemli hale getirmektir. Bu nedenle etnik teröristlerin ve genel olarak etnik siyasi hareketlerin en yaygın taleplerinden birinin dil ile ilgili olması şaşırtıcı değildir. Pek çok halk, ulus olma iddiasını dil temeline dayandırır (Byman, 1998, s. 154).

İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), 20. yüzyılın başlarından itibaren İrlanda'nın bağımsızlığı ve birleşik bir İrlanda Cumhuriyeti kurulması hedefiyle faaliyet göstermiş, etnik temelli bir terör örgütü olarak tanımlanmıştır. İngiltere'nin Kuzey İrlanda üzerindeki egemenliğine karşı uzun yıllar boyunca silahlı mücadele yürütmüştür. Örgüt, 1969 yılında Provisional IRA (Geçici IRA) ve Official IRA (Resmi IRA) olarak ikiye ayrılmıştır. Provisional IRA şiddet içeren yöntemleri sürdüren kanat olarak tanınmış ve özellikle Kuzey İrlanda'daki Katolik halkın haklarını savunduğunu iddia etmiştir (Coogan, 2000, s. 184).

IRA'nın temel hedefleri arasında İngiliz yönetiminin Kuzey İrlanda'dan tamamen çekilmesi ve İrlanda Cumhuriyeti ile birleşik, bağımsız bir İrlanda devleti kurulması yer almıştır. Örgüt Protestan birlik yanlısı grupların etkisini azaltmayı ve Katolik azınlıkların haklarını korumayı hedeflemiştir (English, 2003, s. 66).

Örneğin, Cathal Goulding'in 1969 yılında yaptığı açıklamada şu ifadeler yer almaktadır:

Altı İlçe (Kuzey İrlanda), İngiliz emperyalizminin ve yerel garnizonu Unionist Parti'nin çıkarlarına hizmet eden, silah zoruyla yönetilen bir İngiliz kolonisidir. Adaletsizlik üzerine kurulmuştur ve bu adaletsizlik, silahlı kuvvetlerin desteği olmadan varlığını sürdürmez. Bu kötücül varlık İrlanda halkı için devam eden bir meydan okumadır ve biz İrlanda halkı bu varlığı asla kabul etmemiştir ve asla kabul etmeyecektir (Goulding, 1969).

Dini temelli örgütlerden farklı olarak IRA'nın bakış açısı daha çok etnik bir grup kimliği ve tarihsel bir hak iddiası etrafında şekillenmiştir (Taylor, 2014, s. 17). "Biz" zamiri İrlandalı Katolikleri ve onların özgürlük mücadelesini kapsarken, "onlar" zamiri işgalci bir güç olarak İngiltere'yi ve onların destekçilerini temsil etmektedir (English, 2003, s. 115). Sosyal inşacılık perspektifinden değerlendirildiğinde bu strateji toplumsal kimliklerin inşasında ve çatışmaların meşrulaştırılmasında dilin rolünü vurgulamaktadır (Berger & Luckmann, 1991). Etnik temelli örgütler tarihsel bağlamı ve mağduriyet söylemini kullanarak grup içi dayanışmayı güçlendirmeyi ve dış grubu tehdit unsuru olarak göstermeyi hedeflemektedir. IRA'nın bu stratejisi İngiliz yönetimine karşı etnik bir direniş inşa etme çabasıyla örtüşmektedir.

Tamil Kaplanları (LTTE), Sri Lanka'nın kuzey ve doğusunda yaşayan Tamil halkını temsil ettiğini iddia ederek bağımsız bir Tamil Eelam devleti kurmayı hedeflemiştir. Örgüt, Sinhala etnik çoğunluğunun baskıcı politikalarına ve ayrımcı uygulamalarına karşı Tamil kimliğini ve haklarını savunmayı amaçladığını iddia etmektedir (Bloom, 2005, s. 67). Tamil Kaplanları'nın lideri Velupillai Prabhakaran 1992 yılında yaptığı bir konuşmada şu ifadeleri kullanmıştır: *"Düşmanımız acımasızdır ve savaşa, şiddete adanmıştır. Onların hedefi anavatanımızı yok etmektir. Onun yüreğinden adalet bekleyemeyiz. Bu koşullarda ne yapabiliriz? Mücadelemizi sürdürmekten, mücadelemizi yoğunlaştırmaktan başka bir seçeneğimiz yok."* (Prabhakaran, 1992).

Prabhakaran'ın bu ifadeleri, Tamil halkını "biz" olarak nitelendirip haklı bir mücadele içinde olan bir grup olarak idealize ederken, Sinhala liderliğini "onlar" olarak kategorize edip "acımasız" ve "yıkıcı" bir düşman olarak tanımlamaktadır. Bu ayrım Tamil kimliğinin siyasi ve toplumsal bir mücadele aracı olarak mobilize edilmesine olanak tanımıştır.

Dini temelli örgütlerden farklı olarak Tamil Kaplanları'nın ortaya çıkışı daha çok etnik kimlik ve tarihsel mağduriyet üzerinden şekillenmiştir (Chalk, 1999, s. 103). "Biz" zamiri Tamil halkını ve onların bağımsızlık mücadelesini kapsarken, "onlar" zamiri baskıcı bir rejim olarak Sinhala liderliğini temsil etmiştir. Bu dil stratejisi Tamil halkını birleştirmeyi ve dış grubu (Sinhala hükümetini) meşru bir hedef olarak çerçevelemeyi amaçlamıştır (Bloom, 2005, s. 90).

Sosyal inşacılık perspektifinden değerlendirildiğinde Tamil Kaplanları'nın söylemlerinde kimliğini ve mağduriyet söylemini inşa etmek için dilin "manipülasyon" gücününün bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir (Berger & Luckmann, 1991, s. 38). Prabhakaran'ın konuşmaları, Tamil halkının tarihsel mağduriyetini vurgulayarak kimlik mücadelesini tanımlamış ve meşru bir direniş çerçevesi oluşturmayı amaçlamaktadır. Sosyal kimlik teorisine göre bu tür söylemler, Tamil halkını olumlu bir kimlik

çerçevesine oturarak grup içi dayanışmayı artırmayı ve düşman grubu ahlaki olarak "kötü" olarak çerçevelemeyi hedeflemiştir.

IRA'nın "biz" ve "onlar" ayrımını kullanarak toplumsal kimlikleri şekillendirme stratejileri, etnik temelli diğer terör örgütlerinin söylemleriyle benzerlik taşır. Tamil Kaplanları (LTTE) da benzer bir şekilde, Tamil halkını bir "biz" grubu olarak tanımlamış ve Sinhala hükümetini "ötekileştirilen" bir düşman grubu olarak konumlandırmıştır. Bu söylem, etnik kimlik inşasında tarihsel mağduriyet ve toplumsal haklar gibi unsurları merkezine almıştır. IRA'nın İrlanda halkını İngiliz yönetimine karşı mobilize etme stratejisiyle benzer şekilde, Tamil Kaplanları da Tamil kimliğini güçlendirmeyi ve Sri Lanka'daki Sinhala egemenliğini hedef alarak bağımsız bir Tamil devleti kurmayı amaçlamıştır.

Sosyal kimlik teorisi açısından değerlendirildiğinde, her iki örgüt de kendi etnik gruplarını olumlu bir kimlik çerçevesine oturarak grup içi dayanışmayı artırmayı hedeflemiştir (Tajfel & Turner, 1979, s. 40). Örneğin, Tamil Kaplanları'nın lideri Velupillai Prabhakaran'ın konuşmaları, Tamil halkını mağdur ve haklı bir topluluk olarak idealize ederken, Sinhala yönetimini baskıcı ve zalim bir "onlar" grubu olarak tanımlamaktadır. Bu, IRA'nın İngiltere'ye karşı geliştirdiği söylemlerle benzer bir dil stratejisine işaret etmektedir.

Sosyal inşacılık perspektifinden bakıldığında ise hem IRA hem de Tamil Kaplanları, dilin toplumsal gerçeklikleri şekillendirme gücünden faydalanmıştır (Berger & Luckmann, 1991, s. 54). Her iki örgüt de tarihsel bağlamı ve mağduriyet söylemini kullanarak etnik kimlikleri yeniden inşa etmiş ve bu kimlikleri siyasi hedefleri doğrultusunda mobilize etmiştir. Bu bağlamda, Tamil Kaplanları'nın etnik kimliği ve mağduriyet söylemini nasıl kullandığını analiz etmek etnik temelli terör örgütlerinin dil stratejilerini anlamak için önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

6. SONUÇ

Dîni temelli terör örgütleri, "biz" zamirini kutsal bir misyon ve ilahi bir meşruiyet çerçevesinde tanımlayarak grup üyelerine ahlaki bir üstünlük atfetmektedir. Örneğin, IŞİD sözcüsünün söylemleri, "biz" kimliğini Tanrı'nın seçilmiş kulları olarak yüceltirken, "onlar" kimliğini ahlaksız, tehditkâr ve yok edilmesi gereken bir grup olarak tanımlamaktadır. Bu söylem, grup içi dayanışmayı güçlendirmek ve mücadeleyi meşru göstermek için kullanılmaktadır. Özellikle dîni söylemler, grup üyelerinin fedakârlık yapma istekliliğini artırmakta ve cihat kavramını dîni bir zorunluluk olarak çerçevelemektedir. Burada şiddet, yalnızca savunma veya direniş değil, aynı zamanda tanrısal bir görev olarak görülmekte; böylece bireysel eylemler kolektif bir misyonun parçası olarak çerçevelemektedir.

Zerkavî'nin Şii Müslümanları "*yılan*" ve "*akrep*" gibi olumsuz metaforlarla tanımlaması dilin düşmanı şeytanlaştırarak grup içi dayanışmayı artırmak için nasıl bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu söylem sosyal kimlik teorisinin "dış grup" algısını güçlendirme sürecine uygun bir örnektir (Tajfel & Turner, 1986). "Biz" zamirinin ahlaki ve ilahi bir görev bilinciyle tanımlanması, grup üyelerine bir

aidiyet ve meşruiyet duygusu sağlarken, "onlar" zamiriyle ötekileştirilen düşman, meşru bir hedef olarak anlaşılmaktadır.

Benzer şekilde bin Ladin'in söylemlerinde, Amerikan işgalini "İslam'ın kutsal topraklarına yapılan bir saldırı" olarak tanımlaması dînî referanslarla güçlendirilmiş bir gerçeklik inşasıdır. Bin Ladin, cihat söylemini yalnızca dînî bir zorunluluk değil, aynı zamanda mantıksal bir mücadele olarak sunarak, grup kimliğini güçlendirmek ve direnişi meşrulaştırmak için sosyal inşacılık teorisinin dilin ideolojik işlevine dair temel savlarıyla uyumlu bir strateji kullanmıştır (Wendt, 1992).

Bağdadi'nin söylemindeki kalıcılık vurgusu örgütün ideolojik sürekliliğini ve meşruiyetini pekiştirmek için dili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu söylem sosyal inşacılığın gerçekliklerin dil ve söylem yoluyla nasıl kurulduğuna dair temel iddiasını doğrular. Bağdadi'nin sadece dış düşmanları değil, diğer İslamcı grupları da "onlar" kategorisine yerleştirerek DEAŞ'ı İslam'ın tek hakikî temsilcisi olarak tanımlaması, grup kimliğini ve düşman algısını inşa etmek için dilin nasıl stratejik bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

Dînî temelli terör örgütlerinin söylemlerinde "biz" ve "onlar" ayrımı mezhepsel ve politik hedeflere ulaşmak için temel bir stratejik araç olarak kullanılmaktadır. Zerkavî, bin Ladin, Adnanî ve Bağdadi gibi liderlerin söylemlerinde bu ayrım hem grup içi dayanışmayı güçlendirmek hem de düşman algısını netleştirmek için güçlü bir araç işlevi görmüştür. "Biz" zamiri dînî bir üstünlük, ahlaki doğruluk ve ilahi bir görev bilinci ile tanımlanırken "onlar" zamiri düşman olarak görülen grupları sürekli bir tehdit ve tehlike unsuru olarak çerçevelemektedir. Bu ayrım terör örgütlerinin ideolojik sürekliliklerini sağlamak, grup üyelerini mobilize etmek ve şiddeti meşrulaştırmak için merkezî bir role sahiptir. Bu liderlerin söylemleri, sadece düşman algısını derinleştirmekle kalmamış hem de dînî referanslarla güçlendirilmiş bir kimlik inşası sürecini de açıklamaktadır.

Etnik temelli terör örgütleri ise, "biz" ve "onlar" ayrımını tarihsel mağduriyetler ve kültürel hak talepleri bağlamında inşa etmektedir. Örneğin, IRA ve Tamil Kaplanları gibi örgütler, "biz" zamirini ezilen, hakları gasp edilmiş ve tarihsel adaletin temsilcisi olarak tanımlarken, "onlar" zamirini baskıcı, işgalci ve tehdit unsuru olarak çerçevelemiştir. Bu söylem, grup içi dayanışmayı artırmanın yanı sıra, tarihsel haklılık ve mağduriyet algısıyla uluslararası desteği kazanmayı hedeflemektedir. Ancak burada da şiddetin meşruiyeti, tarihsel adaletsizliklerin giderilmesi ve ulusal bağımsızlık mücadelesinin bir parçası olarak gösterilmektedir. Şiddet, halkın haklarını korumak ve tarihsel haksızlıkları gidermek adına kaçınılmaz bir araç olarak sunulmakta; "biz" kimliği, yalnızca mazlum bir topluluk değil, aynı zamanda şiddet yoluyla haklarını geri alması gereken bir aktör olarak inşa edilmektedir. Bu iki örgüt türü arasındaki temel fark, şiddetin meşruiyetini hangi argümanlarla temellendirdikleridir: dînî örgütler ilahî emir ve manevî görev kavramlarını kullanırken, etnik örgütler tarihsel haklılık ve millî bağımsızlık söylemlerine dayanmaktadır. Her iki durumda da "biz" söylemi, grup içi dayanışmayı artırmak ve üyeleri mücadeleye motive etmek için kritik bir araç olarak kullanılmaktadır.

Dînî ve etnik temelli örgütler arasındaki temel fark, söylemsel stratejilerin odaklandığı alanlarda yatmaktadır. Dînî temelli örgütler, ilahî meşruiyet ve kutsal değerler üzerinden bir kimlik inşa ederken, etnik temelli örgütler tarihsel mağduriyet ve ulusal kimlik unsurlarına dayanmaktadır. Örneğin Zerkavî'nin Şii Müslümanlara yönelik söylemi, mezhepsel bir çatışmayı derinleştirirken, IRA'nın söylemi İngiliz sömürgeciliğine karşı tarihsel bir hak iddiasını vurgulamaktadır.

Michel Foucault'nun söylem analizi yaklaşımı çerçevesinde, terör örgütlerinin söylemlerinin yalnızca bir iletişim stratejisi değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliklerin inşasında etkili bir araç olduğu görülmektedir. Foucault'nun vurguladığı gibi, söylemler sadece güç ilişkilerini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda bu güç ilişkilerini yeniden üretir ve toplumsal hiyerarşileri pekiştirir. Bu bağlamda örgütlerin dil stratejileri, grup içi dayanışmayı artırmak, grup dışını ötekileştirmek ve meşru bir çatışma zemini inşa etmek için söylemsel bir güç olarak işlev görmektedir.

Berger ve Luckmann'ın sosyal inşacılık teorisi ise, oluşturulan kimliğin toplumsal gerçeklikleri şekillendirme sürecindeki merkezî rolünü vurgulamaktadır. Dînî temelli örgütlerde inşa edilen "biz" zamirinin kutsal bir üstünlük ve ilahî bir misyon çerçevesinde tanımlanması örgüt üyelerine ahlâkî bir dayanışma hissi kazandırmaktadır. Buna karşı etnik temelli örgütlerde "biz" zamiri, tarihsel mağduriyet ve ulusal kimlik bağlamında şekillenerek grup üyelerini haklı bir mücadele çerçevesine yerleştirmektedir. Örneğin IŞİD liderlerinin söylemlerinde "onlar" olarak betimlenen grubun öldürülmesi ilahi bir zorunluluk olarak gösterilirken, IRA ve Tamil Kaplanları gibi etnik temelli örgütler karşıt grubu ötekileştirerek etnik direnişlerini haklı göstermeye çalışmaktadır.

Dînî temelli terör örgütleri, "biz" kimliğini ilahi bir misyon ve kutsal değerler çerçevesinde tanımlarken, "onlar" kimliğini yozlaşmış ve düşmanca bir grup olarak çerçevelemektedir. Bu strateji, grup üyelerinin fedakârlık ve şiddeti meşrulaştırma eğilimlerini güçlendirmektedir. Buna karşılık, etnik temelli örgütler, tarihsel mağduriyet ve ulusal kimlik üzerinden bir "biz" ve "onlar" ayrımı inşa ederek, kimlik mücadelesini meşru bir direniş çerçevesinde tanımlamaktadır. Gelecekteki çalışmalar, söylem analizini genişleterek farklı örgütlerin, coğrafi bağlamların ve ideolojik yapıların karşılaştırmalı bir analizini yaparak bu alandaki literatürü daha da geliştirebilir.

Bu çalışmada, sosyal kimlik teorisi çerçevesinde terörist söylemlerin "biz ve onlar" ayrımını nasıl pekiştirdiği analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, terörist grupların kimlik inşasını stratejik bir mobilizasyon aracı olarak kullandığını göstermektedir. Bu noktada, sosyal kimlik kuramı terörist grupların aidiyet duygusunu nasıl güçlendirdiğini ve düşman kimliğini nasıl sabitlediğini açıklamada kritik bir çerçeve sunmaktadır. Bunun yanı sıra, sosyal inşacılık yaklaşımı çerçevesinde, terörist grupların söylemlerinin nasıl bir gerçeklik oluşturduğu ve radikalleşmeyi nasıl şekillendirdiği de değerlendirilmiştir. Bu çalışma, literatürdeki boşluğu doldurarak terörist söylemin toplumsal kimlik üzerindeki etkilerini daha kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Bu bağlamda, terör örgütlerinin söylemlerinde kullanılan metaforlar grup içi dayanışmayı artırmak ve grup dışını ötekileştirmek için etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Örneğin Zerkavî'nin Şii Müslümanlara yönelik söyleminde

kullandığı "yılan" ve "akrep" gibi metaforlar düşman algısını derinleştiren söylemsel bir güç oluşturmaktadır.

Etnik temelli terör örgütleri, "biz" ve "onlar" ayrımını tarihsel mağduriyetler, kültürel hak talepleri ve kolektif kimlik üzerinden inşa ederek grup içi aidiyeti güçlendirmektedir. IRA ve Tamil Kaplanları gibi örgütler, etnik kimliği hem meşrulaştırıcı hem de mobilize edici bir araç olarak kullanmakta, böylece belirli bir etnik topluluğu bir araya getirirken karşıt grubu dışlayıcı ve düşmanlaştırıcı bir söylem üretmektedir. Bu çerçevede "biz" zamiri, etnik grubun tarihsel hak iddialarını, kültürel üstünlüğünü ve siyasi mücadelesini temsil ederken, "onlar" zamiri, grubun mağduriyetine sebep olan baskıcı bir güç veya işgalci bir unsur olarak çerçevelenmektedir. Bu dil stratejisi, örgütlerin yalnızca meşruiyet kazanmasına değil, aynı zamanda grup içi dayanışmayı artırarak üyelerini şiddet eylemlerine yönlendirmesine de katkı sağlamaktadır.

Etnik kimlik inşası, dînî söylemlerden farklı olarak daha çok kolektif tarih, ortak dil ve toprak üzerinden şekillenmektedir. Örneğin, IRA'nın söylemlerinde "biz" İrlandalı Katolikleri kapsarken, "onlar" İngiliz yönetimini ve onun destekçilerini temsil etmektedir. Benzer şekilde Tamil Kaplanları'nın söylemlerinde "biz" Tamil halkının özgürlük mücadelesini ifade ederken, "onlar" Sinhala yönetimi ve etnik ayrımcılığı simgelemektedir. Bu tür dil kullanımı, etnik kimliği güçlendirerek grup içindeki aidiyet duygusunu pekiştirmekte ve şiddeti meşrulaştıran bir çerçeve oluşturmaktadır.

Sosyal kimlik teorisine göre bu tür söylemler grubun kendisini olumlu bir kimlik çerçevesinde konumlandırmasına yardımcı olurken, karşıt grubu ahlâkî olarak "öteki"leştirerek meşru bir hedef haline getirmektedir (Tajfel & Turner, 1979). Sosyal inşacılık perspektifinden bakıldığında ise, etnik temelli örgütlerin dil kullanımı, kimlikleri yeniden şekillendirme ve toplumsal gerçeklikleri inşa etme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır (Berger & Luckmann, 1991). Bu çerçevede, etnik kimliklerin terör örgütleri tarafından nasıl manipüle edildiği ve söylem aracılığıyla nasıl araçsallaştırıldığı, şiddet eylemlerini anlamlandırmada önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Sonuç olarak terör örgütlerinin söylemlerinde "biz" ve "onlar" ayrımı; stratejik bir araç olarak kullanıldığını, dînî temelli örgütlerin kutsal ve ahlâkî bir çerçevede etnik temelli örgütlerin ise tarihsel ve ulusal bağlamda bu ayrımı inşa ettiğini göstermektedir. Bu ayrım grup içi dayanışmayı artırmanın yanı sıra örgütlerin ideolojik sürekliliğini sağlamak, şiddeti meşrulaştırmak ve hedef kitleleri mobilize etmek için güçlü bir araç işlevi görmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalar bu söylemsel stratejilerin daha geniş bağlamlarda ve farklı coğrafyalarda nasıl işlediğini inceleyerek terörizmin dilsel ve toplumsal dinamiklerin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Al-Baghdadi, A. O. (2007, 13 Mart). Say I am on Clear Proof from my Lord [Konuşma Metni]. Jihad Media Battalion.
- Alkaff, S. H. B. O. (2014). Abu Bakr Al-Baghdadi, the Imposter. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 6(10), 4–7. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/26351289>
- Allport, G. W (1954). *The Nature Of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Penguin Books.
- Bloom, M. (2005). *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror*. Columbia University Press.
- Brigham, J. C., & Barkowitz, P. (1978). Do "They All Look Alike"? The Effect of Race, Sex, Experience, and Attitudes on the Ability to Recognize Faces. *Journal of Applied Social Psychology*, 8, 306-318.
- Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in the Twenty-first Century. *International Affairs*, 67(3), 431–451.
- Byman, D. (1998). The Logic of Ethnic Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 21(2), 149–169.
- Celso, A. (2016). More than the Voice of the Caliphate: The Destructive Legacy of Abu Muhammad al-Adnani. *Middle East Review of International Affairs*
- Chalk, P. (2008). The Tigers Abroad: How the LTTE Diaspora Supports the Conflict in Sri Lanka. *Georgetown Journal of International Affairs*, 9(2), 97–104.
- Cohen, J., & Blanco, J. M. (2016). *Knowledge, The Great Challenge to Deal with Terrorism*. *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, 2(1), 43–62.
- Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism. *Comparative Politics*, 13(4), 379–399. <https://doi.org/10.2307/421717>
- Crenshaw, M. (2019). *Terrorism and International Cooperation*. Routledge. ISBN: 9780367289904
- Dingley, J. (2012). *The IRA: The Irish Republican Army*. Praeger.
- Eagleton, T. (1991). *Ideology: An Introduction*. Verso.
- English, R. (2003). *Armed Struggle: The History of the IRA*. Pan Books.

- Foucault, M. (2002). *The Archaeology of Knowledge*. Routledge.
- Goulding, C. (1969). *Irish Republican Army Statement in Relation to the Situation in Northern Ireland*. National Archives of Ireland. Referans Kodu: 2000/6/658.
- Güntay, V. (2020). Discussing the Global Security and Terrorism Dilemma within the Framework of Constructivism in the 21st Century. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(2), 479–500. DOI:10.28956/gbd.830057
- Hadra, D. (2015). *ISIS: Past, Present and Future: Pro-ISIS Media and State Formation*. Boston College University Libraries, 6.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism* (2nd ed.). Columbia University Press.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. Routledge.
- Holbrook, D. (Ed.). (2017). *Al-Qaeda 2.0: A Critical Reader*. Oxford University Press.
- Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. University of California Press.
- Ingram, H. J., Whiteside, C., & Winter, C. (2020). *The ISIS Reader: Milestone Texts of the Islamic State Movement*. Oxford University Press.
- İçişleri Bakanlığı. (2017). Türkiye’ nin DEAŞ ile mücadelesi. <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%20en.pdf>
- Joffé, H. (1999). *Risk and “The Other.”* Cambridge: Cambridge University Press.
- Jović, M., Šubelj, L., Golob, T., Makarovič, M., Yasseri, T., Krstićev, D. B., Škrbić, S., & Levnajić, Z. (2023). Terrorist Attacks Sharpen the Binary Perception of “Us” vs. “Them”. *Scientific Reports*, 13, 12451.
- Kepel, G. (2002). *Jihad: The Trail of Political Islam*. Harvard University Press.
- Kirdar, M. J. (2011). Al Qaeda in Iraq. CSIS Transnational Threats Project. Erişim Adresi: <https://www.csis.org>
- Law, R. D. (2009). *Terrorism: A History*. Polity.
- Lawrence, B. (Ed.). (2005). *Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden*. Verso.

- Miller, B. H. (1987). Terrorism and Language: A Text-based Analysis of the German Case. *Terrorism*, 9(4), 373–407.
- Park, B., & Rothbart, M. (1982). Perception of Out-Group Homogeneity And Levels Of Social Categorization: Memory For Subordinate Attributes of In-Group And Out-Group Members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 1051-1068
- Perdue, C. W., Dovidio, J. F., Gurtman, M. B., & Tyler, R. B. (1990). Us and Them: Social Categorization and the Process of Intergroup Bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(3), 475–486
- Prabhakaran, V. (1992). Heroes' Day Speech. *Heroes' Day Speeches Translated Into English*. National Archives.
- Rapoport, D. C. (2004). The Four Waves of Modern Terrorism. In A. K. Cronin & J. M. Ludes (Eds.), *Attacking terrorism: Elements of a grand strategy* (ss. 46–73). Georgetown University Press.
- Rasoulkolamaki, S., Kaur, S., Zhdanova, A., & Mat Isa, N. A. N. (2023). In-group and Out-group Identity Construction in Extremist Discourse: a Critical Multimodal Approach. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 1–19.
- Sageman, M. (2004). *Understanding Terror Networks*. University of Pennsylvania Press.
- Schmid, A. P. (Ed.). (2011). *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. Routledge.
- Schwartz, S. J., Dunkel, C. S., & Waterman, A. S. (2009). *Identity and Terrorism: Collective and Personal Identity in Extremist Groups*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(6), 537-556
- Stern, J. (2003). *Terror in the Name Of God: Why Religious Militants Kill*. Ecco.
- Strindberg, A. (2020). *Social Identity Theory and the Study of Terrorism and Violent Extremism*. FOI.
- Sumner, W. G. (1906). *Folkways. A Study of the Sociological Importance of Useages, Manners, Customs, Mores and Morals*. Boston. Ginn and Company.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social psychology of Intergroup Relations* (ss. 33–47). Brooks/Cole.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory Of Intergroup Behavior. In S. Worchel & W G. Austin (Eds), *Psychology of Intergroup Relations* (2nd ed., ss. 7-24).

Taylor, P. (2014). *The Provos: The IRA and Sinn Fein*. A&C Black.

Tulga, A. Y. (2022). Constructivism, Identity, and Discourse in Terrorism. *Journal of Politics and Policy*, 4(2).

Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391–425.

Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and the International State. *American Political Science Review*, 88(2), 384–396.

Winter, C. (2015). *The Virtual Caliphate: Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. Quilliam Foundation.



<https://dergipark.org.tr/pub/saga>

Neorealist ve Neoklasik Realist Perspektiflerden Küba Füze Krizi Analizi

Analyzing The Cuba Missile Crisis From Neorealist And Neoclassical Realist Perspectives

Sıdıka İrem ALTUNSUYU ^{1,*} 

¹Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Yüksek Lisans Öğrencisi, 06100, Çankaya/ANKARA

Özet

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 31.01.2025
Düzeltilme: 16.02.2025
Kabul: 04.03.2025

Keywords

Cuban Missile Crisis
Neorealism
Neoclassical Realism
Balance of Powers

Anahtar Kelimeler

Küba Füze Krizi
Neorealizm
Neoklasik Realizm
Güçler Dengesi

Güç kavramı, yüzyıllardır devletlerin ana hedefi olmuş stratejilerini, hamlelerini, politikalarını belirlemiştir. Ulus devlet sisteminin anlaşılması için ortaya atılan teoriler, farklı açılardan güç kavramını ele alarak devletlerin ve bireylerin davranışlarını açıklamaya çalışmıştır. Neorealist görüş, sistem düzeyinde devletleri inceleyerek anarşik uluslararası sistemin devletleri güç arayışına mecbur bıraktığını belirtmektedir. Neoklasik realist görüş ise, birey düzeyinde bir bakış açısı geliştirerek sistemdeki güç algısını devletleri yöneten liderlerin algısının şekillendirdiğini vurgulamıştır. Küba Füze Krizi hem devlet hem de birey düzeyinden incelendiğinde güç kavramına çok boyutlu bakış açısı sağladığından önem arz etmektedir. Neorealist teoriye göre, devletlerin liderlerin algularını ve iç politikayı göz ardı ederek çıkarları doğrultusunda stratejiler belirlemektedir. Neoklasik teori lider algısı, iç siyaset, itibar ve bürokrasi bağlamında inceleme yaparak sistemin getirdiği dinamikleri odağa almaz. Kriz süreci Domuzlar Körfezi Çıkarması'ndan iki ülkenin anlaşma yapma sürecine kadarki tarihsel bağlamda ele alınmıştır. Ek olarak, bahsi geçen iki teori arasında karşılaştırma yapılarak kriz incelenmiştir. Her iki teori farklılıklar oluşturarak sisteme zenginlik katmış, çok boyutlu incelemeler yaparak Küba Füze Krizi'nin değerlendirilmesini kapsamlı hale getirmiştir.

Abstract

For ages, states' plans, actions, and policies have been shaped by the concept of power as their primary goal. Theories proposed to better comprehend the nation-state system have attempted to explain state and individual behaviour by approaching the concept of power from various perspectives. The neorealist perspective examines states at the system level, claiming that the anarchic international system forces states to pursue power. The neoclassical realism approach, on the other hand, established an individual-level viewpoint and emphasised that the sense of power in the system is influenced by the perception of the leaders who govern the states. The Cuban Missile Crisis has importance because it offers a comprehensive perspective on the concept of power when seen at both the governmental and individual levels. According to neorealist theory, states determine strategies based on their own interests, ignoring leaders' perceptions and domestic politics. Neoclassical theory does not focus on the dynamics of the system by analyzing in the context of leaders, domestic politics, reputation and bureaucracy. The crisis process was looked at in historical context, beginning with the Bay of Pigs Invasion landings and ending with the two governments reaching a mutual agreement. In addition, the situation was examined by comparing the two hypotheses. Both theories expanded the system by introducing differences and made its assessment of the Cuban Missile Crisis more comprehensive by doing multidimensional analyses.

GİRİŞ

Uluslararası sistemde geçmişten günümüze kadar var olan her devlet güç kavramı çerçevesinde stratejiler geliştirmiş, güçlenmek için savaşlara dâhil olmuş bazen kazanmış bazen de kaybetmiştir. Güç, sistemdeki aktörlerin diğer aktörler üzerindeki davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme yeteneği olarak görülmektedir (Dahl, 1957). Güç tanımlamasını sistem düzeyinde yapan neorealist perspektif, anarşik sistemin getirdiği bir zorunluluk olarak (Waltz, 1979) ele alırken, neoklasik realist görüş, gücün varlığını devletlerin liderlerinin algılarına göre şekillendiğini (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016) vurgulamaktadır. Anarşik sistemde devletlerin varlıklarını devam ettirmeleri, güvenliklerini sağlamalarından ve sistemde var olan diğer aktörlerle girdikleri rekabetleri kazanmalarından geçmektedir (Morgenthau, 1948). Soğuk Savaş adı verilen 1947- 1991 yılları arasını kapsayan dönem güç rekabetlerine sahne olmuş, güçlü devletleri krizin ve savaşın eşiğine getirmiştir. Bahsi geçen dönemde ön plana çıkan en önemli olay Küba Füze Krizi olmuştur. Krize giden yol, Fidel Castro'nun Küba'da devrim yapmasıyla başlamıştır (Gaddis, 2005). Amerika'nın devrimci ve sosyalist hareketleri önlemek için başlattığı Domuzlar Körfezi Çıkarması ile krizin adım sesleri duyulmaya başlamış (Welch, 2013), Türkiye'ye Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesi ve akabinde Küba'ya füzelerin yerleştirilmesiyle tepe noktasına ulaşmış ve deniz ablukası ve müzakere ile son bulmuştur (Ekmen, 2021). Mevcut büyük iki gücün devlet liderleri, süreç boyunca çıkarları ve algıları doğrultusunda hem saldırgan hem de savunmacı politikalar izleyerek birbirlerini dengelemeye çalışmış ve krizin çıkmasını önleme yolunda adımlar atmaya hazır olduklarını göstermişlerdir (Yönet ve Macar, 2024). Makalenin yazılma amacı Küba Füze Krizi'ni neorealizm ve neoklasik realizm teorileri bağlamında, sistem ve lider düzeyli inceleyerek çok boyutlu bakış açısı ile ele almaktır. Bu çalışmada kriz, sistem düzeyinde anarşi, güç arayışı, güvenlik ikilemi, caydırıcılık, dengeleme politikası ve göreceli kazanç bağlamında değerlendirilirken; birey düzeyinde liderlik ve algılama, devlet kapasitesi ve iç politika dinamikleri doğrultusunda incelenmiştir. Neorealist açıdan incelenirken ofansif- defansif ayrımı anahtar kavramlar üzerinden yapılmıştır. Liderlerin krize olan bakış açıları Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA)'nın gizliliği kaldırılmış raporları, karşılıklı mektuplaşmalar ve Nikita Hruşov'un Foreign Affairs dergisine yazdığı "Barışçıl Bir Arada Yaşam" makalesi doğrultusunda tartışılmıştır. Teorik bağlamda yapılan incelemelerde, anahtar kavramlar ve süreç boyunca devletlerin uyguladığı davranışlar üzerinden makale kapsamı sunulmaya çalışılmıştır. İlk olarak teorik bir çerçeve sunulmuş, daha sonrasında olayın arka planı açıklanmıştır. Liderlerin stratejileri ve hamleleri her iki teori kapsamında incelenmiş ve sonuç kısmında ulaşılan veriler tablo haline getirilip karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Makalede yöntem olarak vaka analizi benimsenmiş ve analiz uluslararası ilişkiler teorilerinden neorealist teori ve neoklasik realist teorileri bakış açıları çerçevesinde gerçekteştirilmiştir. Belirlenen teorilerin eksik yönleri ve artı yönleri vaka üzerinden gösterilmeye çalışılarak sistem ve birey düzeyindeki analizlerin yeterli olup olmadığı incelenmiştir. Literatürdeki mevcut kriz incelemelerine ek olarak bütüncül bir yaklaşım doğrultusunda kriz yönetimine karşılaştırmalı bir bakış açısı sunulması hedeflenmiştir.

1. NEOREALİST VE NEOKLASİK REALİST PERSPEKTİFLER

Dünya tarihinin başlangıcından günümüze kadarki uluslararası ilişkiler düzenine baktığımızda, realist bakış açısı köklü ve etkili bir şekilde varlığını korumuş ve dünya düzeninin belirli bir bölümünde devletlerin stratejilerini etkileyerek sistemsel bir yapı oluşturmuştur. Realizm, devletlerin güç kavramını, anarşi algılarını, güvenlik problemlerini, uluslararası sistemdeki güç dağılımını, çıkarlarını, stratejilerini, hegemonya anlayışlarını, devletlerin doğasını ve dış politikalarını etkileyerek devlet düzeyinde uluslararası ilişkileri incelemiştir (Morgenthau, 1948). Klasik realizmin devlet davranışlarını açıklamada eksik kalmasından dolayı ortaya çıkan neorealizm yaklaşımı, devlet davranışlarını çok boyutlu inceleyerek uluslararası sistemin, doğasının ve gücünün aslında bu davranışları şekillendirmede rol oynadığını ileri sürmektedir. Savaşlar, devletler güç arayışı içinde olduğu için ortaya çıkar, düşüncesini savunan teorilerden biri olan neorealizm, temelde anarşi ve güç dengesi unsurlarından oluşur (Waltz, 2000). Waltz bu konuda uluslararası politikanın temel elementlerinin güç dağılımı, dengeleme süreçleri ve anarşik yapı tarafından belirlendiğini ifade eder (Waltz, 2000, ss. 39-40). Klasik realist görüşü benimseyen Morgenthau, devletlerin neden güç istediği sorusuna cevap aradığı eserinde insan doğası cevabını vermiş “insanlar doğası gereği kötüdür ve hep bir güvensizlik durumu söz konusudur” düşüncesini vurgulamıştır (Morgenthau, 1948, s. 4). Mearsheimer ise devletlerin neden güç istediği sorusuna “uluslararası sistem devletleri güç talep etmeye zorlar” cevabını vermiştir (Mearsheimer, 2013, s. 77). Neorealist bakış açısı öncelikle devletlerin rasyonel aktörler olduğunu ve devletlerin temel amacının hayatta kalmak olduğunu vurgulamaktadır (Waltz, 1979). Devletlerin hayatta kalmak için güçlenmesi ve kendilerine tehdit oluşturan güçleri bertaraf etmesi gerekmektedir. Bu konuda Waltz (2000) devletlerin sistemik faktörlerden dolayı birbirlerine saldırdığını öne sürerken Mearsheimer (2001), devletlerin hayatta kalmak için saldırgan stratejiler benimseyebileceğini dile getirmektedir.

Uluslararası düzende devletleri koruyacak üst bir güç yoktur, bu yüzden her devlet bir diğeri için tehdit oluşturmaktadır (Mearsheimer, 2013). Devletlerarası güç dağılımı uluslararası sistemde kutuplaşma olarak ortaya çıkmıştır. Tek kutuplu sistemde egemen güçlü tek bir devlet varken, çift kutuplu da iki güçlü devletin varlığından söz edilmektedir. En istikrarlı olan sistem çift kutuplu sistemdir, çünkü savaş çıkma oranı diğeri sistemlere göre daha düşüktür. İki kutuplu sistemde güçsüz devletler iki büyük gücün arkasında yer alarak güçleri dengeleme politikası izlemektedirler. Çok kutuplu sistemde ise istikrarsızlık vardır, güç dinamiğinin değişkenliği ve karmaşıklığı savaş riskini daha da arttırmaktadır (Waltz, 2000). Neoklasik realizm çok kutuplu sistem varsayımını sorgulayarak uluslararası sistemin sadece yapı üzerinden bir analiz yapılmasının uygun olmadığını vurgulamaktadır (Rose, 1998). Devletlerin iç politik dinamikleri ve liderlerin tehdit algıları unsurlarının analize dahil edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Firoozabadi ve Ashkezari, 2016). Rose tarafından yapılan bu eleştiri, sistem düzeyli bir analizin her zaman doğrudan sonuç vermediğini ve devletlerin mevcut düzendeki stratejilerini ve hamlelerini tam

olarak açıklayamadığı yönündedir. Bu bağlamda, devletlerin sistemdeki konumları güç dağılımına göre değil içsel motivasyonları ve siyasi oluşumlar aracılığıyla belirlendiği ileri sürülmektedir (Rose, 1998). Bu doğrultuda güç kavramına bakış açıları ise realizm ve neorealizm teorilerinin bakış açılarından farklı olarak, “Eğer güç uluslararası politikanın seyrini etkiliyorsa, bu büyük ölçüde devletler adına karar veren kişilerin algıları aracılığıyla gerçekleşir” şeklindedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, s. 20).

Uluslararası sistemde devletlerin stratejilerini, dış siyaset hamlelerini uluslararası sistemin getirdiği zorluklardan ziyade, devleti yöneten liderin tehdit algısı, devletin iç işlerinde yaşanan siyasi koalisyonlar, kurumsal yapılar ve devletin stratejik kültürü belirlemektedir (Yeşilyurt, 2017). Bu bağlamda neoklasik teori neorealizmin getirdiği sistem düzeyli analizine lider faktörünü de ekleyerek devlet düzeyindeki unsurları incelemeyi amaçlar. “Neoklasik realizm *sui generis* (kendine özgü) bir teori değildir, aksine realist geleneğin mantıksal bir uzantısıdır” (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, s. 16). Belirtilen çerçeveden bakıldığında neorealizm ve neoklasik realizm arasındaki temel fark devletlerin dâhil oldukları sistemin incelenmesindeki analiz düzeyidir (Rathbun, 2008). Neorealizm, devletlerin davranışlarını anarşik düzen, güçler dengesi, güç dağılımı, güvenlik ikilemi gibi kavramlarla açıklamaktadır. Devlet dışı sistemin getirdiği zorunluluklar devletlerin hamlelerini belirlemektedir ve çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlamaktadır (Waltz, 1979). Neoklasik realizm ise devletlerin tepkilerinin açıklanmasında sistem düzeyini yetersiz görmektedir. Bu yüzden devletlerin iç dinamiklerini oluşturan unsurları, liderler, siyasi kültür, iç politika unsurlarını analiz seviyesine dâhil etmektedir (Rose, 1998). Devletler kriz anlarında beklenmeyen davranışlar sergileyebilirler. Bu durum neorealist görüş tarafından açıklanmada yetersiz kalmaktadır. Bu doğrultuda neoklasik realist düşünce bu boşluğun doldurulması gerektiğini vurgulayarak "uyumsuz" ya da "beklenmeyen" politika tercihlerini liderler üzerinden açıklamaya ve belirli bir çerçeveye oturtmaya çalışmaktadır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ SSCB VE ABD

2.1. Soğuk Savaş

Soğuk Savaş olgusu İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle ortaya çıkan çift kutuplu dünya sisteminde hegemon güç olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) 'nin dünya sahnesinde görünürlüğünün arttığı ve siyasi, askerî ve politik anlamda rekabet ettiği dönem olarak tanımlanmaktadır (Ekmen, 2021). Bu dönemde temel ideolojik ayrılık kapitalizm ve komünizm üzerinden yaşanmıştır (Ekmen, 2021; Yönet ve Macar, 2024). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB, Avrupa'nın doğusunu da kapsayacak şekilde komünist rejimleri etkisi altına alarak güçlenmeyi amaçlamış ve belirli ölçüde başarılı olmuştur. ABD bu hamle doğrultusunda “çevreleme politikası” adı verilen strateji çerçevesinde SSCB'nin etki alanını sınırlandırmak ve kapitalizm etkisini dünyada arttırarak güçlenmeyi hedeflemiştir (Ekmen, 2021). Batı Avrupa'daki gücünü arttırmak isteyen Amerika, Truman Doktrini'ni açıklayarak Marshall Planı adı verilen yardım planını uygulamaya koymuştur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025).

İkinci Dünya Savaşı'nda büyük zarara uğrayan Avrupa'nın yeniden ayağa kaldırılmasını hedefleyen Marshall Planı, SSCB'nin Doğu Avrupa'da güçlenmesini engellemek amacıyla ortaya atılmış ve Amerika'nın güç kaybetmesini önlemek için uygulanan bir dizi önlemden oluşmaktadır (Gaddis, 2005). Bu dönemde çift kutuplu dünya sistemi iki kutup arasındaki denge politikalarına göre şekillenmiş ve bir çok devlet komünist ya da kapitalist bloğa dahil olma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır (Leffler, 1999). Belirtilen durum savaş ve krizleri beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Kore Savaşı (1950) ve Berlin Krizi (1961) meydana gelmiş, mevzubahis iki ülke dolaylı olarak vekâlet savaşı adı altında çatışmalar yaşamıştır (Ekmen, 2021). Berlin Krizi'nde Almanya Doğu ve Batı olarak ikiye bölünmüş, Batı Almanya kapitalist kampa dâhil olurken, Doğu Almanya'da komünist bir idare teşkil edilmiştir. (Yönet ve Macar, 2024). Kore Savaşı ise kuzeyde SSCB ve Çin destekli, güneyde Amerika ve Birleşmiş Milletler (BM) destekli bir çatışma olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, savaş hâli dünyada nükleer silah edinme yarışının hızlanmasına sebep olmuştur (Gaddis, 2005). Soğuk Savaş'ın ana teması haline gelen nükleer silahlanma iki hegemonik gücün balistik füze denemeleri ile hızlı bir ivme kazanmış “karşılıklı yok etme” (Mutual Assured Destruction - MAD) stratejisinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır (Gaddis, 2005, s. 80).

2.2. Küba'ya Füzelere Yerleştirilmesi

Küba Füze Krizi olarak adlandırılan ve Soğuk Savaş dönemine damga vuran olay örgüsünde iki ana aktör olarak ele alacağımız ABD ve SSCB, dünyanın çift kutuplu sisteminin iki süper gücüydü (Rose, 1998). 1945-1991 süresi boyunca devam eden Soğuk Savaş, bu iki ülkeyi hem ideolojik, politik ve askerî yönden etkilemiş, hem de nükleer savaşın eşiğine getirmiştir (Gaddis, 2005). Temelde SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirmesi ve ABD'nin bu duruma verdiği tepki ile şekillenen olay, aslında iki süper gücün dünya üzerinde etkinliğini arttırmak için güç arayışına çıkması olarak değerlendirilmiştir (Leffler, 1999). Bu çerçevede Amerika, kendisinin de içinde olduğu Batı Bloğunu güçlendirmek için “çevreleme politikası” güderken Doğu Bloğu ise sosyalist rejimleri destekleyerek tek bir dünya rejimi görüşü benimsemiştir. Bu bağlamda iki kutup; ideolojik, askerî ve ekonomik olarak birbiri ile yarış içine girmiştir (Ekmen, 2021). 1959 yılında Küba'da Fidel Castro öncülüğünde sosyalist devrim gerçekleşmiş, bu meyanda Küba, doğu bloğuna yanaşmıştır. (Gaddis, 2005). Jeopolitik olarak Batı Bloğu bölgesinde yer alan Küba'da komünist ideolojinin filizlenmesi ve devrim gerçekleşmesi, (Lebow, 2000) Amerika'yı dış politikada zora sokacak bir duruma yol açmıştır (Yönet ve Macar, 2024). Çünkü Küba ile Amerika'nın sınır uzaklığı sadece 145 km'dir. SSCB'nin o bölgede varlık göstermesi ve ABD'ye üstünlük kurması rahatsız edici bir durum olarak ortaya çıkmıştır (Ekmen, 2021).

Bu bağlamda, bölgenin hegemon gücü, sosyalist rejimi zayıflatmak için yaptırımlar uygulamış ve askerî müdahalelerde bulunarak çevresindeki tehditten kurtulmaya çalışmıştır. Bilinen en büyük müdahale ise, 1961 yılında gerçekleşen Domuzlar Körfezi Çıkarmasıdır (Ekmen, 2021). Çıkarma, Amerikan güçleri tarafından başarısızlıkla sonuçlanınca, Küba SSCB ile yakınlaşarak büyük bir gücün arkasında yerini almak istemiştir (Norris, 2012). Bu argüman incelendiğinde Küba, iki kutuplu dünya sisteminde büyük

bir gücün arkasında yerini alarak kendini koruma ve güvence altına almak istemiştir (Waltz, 2000). SSCB açısından incelediğimizde ise, Küba'nın konumu ABD'nin üstünde siyasi, politik ve askerî anlamda bir baskı kurmak için üs olarak kullanılmaya müsaitti (Ekmen, 2021). Amerika çevreleme politikası gereğince batı ülkelerini koruma altına almak ve SSCB'yi caydırmak (Ekmen, 2021) amacıyla Türkiye'ye ve İtalya'ya orta menzilli balistik füzeler (Norris, 2012) yerleştirmiştir. Özellikle Türkiye'deki füzelerin Moskova'yı doğrudan vurabilecek bir konuma sahip olduğu göz önüne alındığında SSCB sınırında bir güvenlik tehdidinin var olduğu açıkça gözlenmektedir (Yönet ve Macar, 2024).

Küba ve SSCB arasında yapılan gizli anlaşmalar doğrultusunda Küba'ya R-12 ve R-14 füzeleri yerleştirilmiştir (Ataç ve Özcan, 2021). ABD'nin doğu kısmında yer alan eyaletlere yakın konuşlandırılan bu füzeler, Florida gibi büyük şehirleri hedef haline getirmiştir (Ekmen, 2021). Füzelerin konumlanması için tesis inşası devam ederken Amerikan istihbaratının durumu fark etmesi U-2 keşif uçuşu ile olmuştur. Yerleri tespit edilen füzeler, Amerika'da büyük bir çok etkisi yaratmış ve kriz başlangıcı olarak nitelendirilmiştir (Ekmen, 2021 s. 96). Nikita Hruşov, ABD'nin bu hamlesine karşı dengeleme politikası geliştirerek tehdidi bertaraf etmeyi amaçlamıştir (Ekmen, 2021). Bu bağlamda, Küba ile olan yakınlığı sayesinde Amerika'nın sınırına yakın bölgelerine aynı yaklaşımı benimseyerek silahlar konuşlandırması, bu stratejinin uygulanmasını ve iki büyük gücün birbirini dengelemesi olarak görölmektedir. Çünkü SSCB'nin Amerika'nın yakınında olması aynı zamanda askerî anlamda üstünlük kurarak psikolojik bağlamda yıpratma politikasını da devreye sokmaktadır (Yönet ve Macar, 2024).

3. KRİZ ANALİZİ VE LİDERLERİN KARAR ALMA SÜREÇLERİ

Devletler güç dengelerine göre çıkarları için hamleler yaparlar, bu doğrultuda hareket ederek stratejiler benimserler. Kriz anlarında uluslararası düzenin anarşik doğası gereği devletlerin birinci önceliği hayatta kalmak, ikinci önceliği ise güçlerini kullanarak çıkarları doğrultusunda hareket etmektir (Morgenthau, 1948). Füze krizi bu bağlamda liderlerin kriz anlarında anarşik sistemde nasıl kararlar aldığını göstermek için oldukça önemlidir. John F. Kennedy ve Nikita Hruşov yaptıkları açıklamalarla, birbirlerine karşı olan söylemleriyle dünya diplomasisine yön vermiş ve krizin rotasını belirlemişlerdir. Bu bağlamda liderlerin güç politikaları, dış siyaset stratejileri, nükleer silahların kullanımı ve bu hamleleri nasıl yorumlandığı, temsil ettikleri ülkenin dış siyaset politikasını da yansıtmaktadır.

3.1. Amerika Birleşik Devletleri- John F. Kennedy

1962 Küba Füze Krizi, Soğuk Savaş'ın en tehlikeli olayları arasında yerini almaktadır ve ABD Başkanı John F. Kennedy'nin liderlik tarzı ve aldığını kararlar krizin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Miller, 1966). Kennedy, füzelere dair istihbarat almadan önce ve aldıktan sonraki stratejileri gizliliği kaldırılmış CIA belgeleri ile dünya kamuoyuna sunulmuştur (Ataç ve Özcan, 2021). ABD'nin önceki başkanlarından biri olan, James Monroe, 1823'te ortaya attığını Monroe doktrini ile ABD için bir çeşit

tecrit siyaseti yürütmüştür. Sovyetler'in batıdaki varlığı ve batıda askerî güç bulundurmasına başlamasıyla beraber, bu doktrin kriz zamanında Kennedy'nin karar alma sürecinde etkili olmuştur (Ekmen, 2021). Bu durumda, batı ve Avrupa yarımadasında Amerika dışında herhangi bir hegemon gücün varlığı düşünülemezdi (Lebow, 2000). Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi bu bağlamda hem Avrupa hem de Amerika için tehdit oluşturmaktaydı. Kennedy'nin stratejilerinden bir tanesi mevcut statükoyu koruyarak savaş çıkmasını engellemek ve SSCB varlığını mevcut bölgeden geri çekmektir (CIA, Memorandum for the File, 1962). Bu bağlamda Kennedy'nin deniz ablukası stratejisi, Küba'ya yapılacak olması muhtemel olan askerî bir saldırı ya da SSCB'ye doğrudan saldırı stratejilerinden daha rasyonel bir karardır (Ataç ve Özcan, 2021). Deniz ablukası stratejisi sayesinde inşası devam eden füzelerin parça ve envanter giriş ve çıkışını kısıtlamak, askerî malzemelerin tedarik edilmesini engellemek, Sovyet varlığını çevrelemek ve kendi kontrolünde tutmak, Amerika için kontrollü ve sınırlı bir yanıt niteliğindedir (CIA, Memorandum for the File, 1962). Burada önemli olan diğer nokta ise deniz ablukası kararıdır. Bu karar ABD'nin kararlı duruşunu gösterse de doğrudan bir savaşa girmesini engelleyici karar niteliğindedir. Çünkü SSCB köşeye sıkıyorsa saldırganlaşabilir ve savaş riski oluşturabilir (Mearsheimer, 2001). Denizden kontrollü geçiş sağlanırsa bu durum güç dengesini koruma ve caydırıcılık için önemli bir zemin oluşturur (Waltz, 1979). Güç dengesini korumak adına iki devlet için de bir açık kapı diplomasisi oluşturulmuş, masada müzakere etme şansı verilmiştir. Caydırıcılık açısından ise SSCB'ye bölge hâkimiyetinin kimin elinde olduğu hatırlatılmıştır (Yönet ve Macar, 2024). Kennedy'nin bu hamlesi uluslararası sistemde hem destekçi toplamasına, hem de Nikita Hruşov'un itibarının zedelenmesine sebep olmuştur. Doğrudan saldırmak yerine önlem almak ABD'nin uluslararası hukuk çerçevesinde hareket ettiğini göstermektedir ve karşı taraf herhangi bir saldırgan tavır sergilediğinde, kuvvet kullanma hakkı doğmaktadır (Ekmen, 2021). Herhangi bir tehdit algısından dolayı önlem almak ve hazırlık yapmak devletlerin güçlerini ve varlıklarını korumaya yönelik aldıkları önlemlerden bir tanesidir (Waltz, 1979). Bölgesel açıdan bakıldığında ise, SSCB'nin Küba'ya füze koyma girişimi ABD'nin bölge hâkimiyetini ve gücünü kaybettiği imajını vermek için oldukça önemli bir hamle olsa da karşı taraftan gelen etkili strateji taktiği rakibinin hamlelerini boşa çıkarmış ve durumu kendi lehine çevirmesini sağlamıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Dengeleme politikası bağlamında Amerika bölgesindeki mevcut güç durumunu korumuştur (Ataç ve Özcan, 2021).

Amerikan Başkanı Kennedy, danışmanlarıyla yaptığı kısa etkili görüşmeler sonucunda diplomasiyi kullanarak kendi üstünlüklerini sağlamayı ve bu krizden karlı çıkmayı istemiştir. Bu bağlamda Kennedy, Hruşov ile olan iletişiminde savaş imasında bulunmadan diplomasiyi kullanarak hamle yapmıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962). Hamleler ve söylemler, SSCB'nin Küba'dan füzeleri çekmesi üzerine tasarlanmış olup, sert söylem ve müzakere vurgulanarak, etkili bir strateji geliştirilmeye çalışılmıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Kennedy ve danışman ekibi, rakip devletin düşüncelerini değiştirerek tehdidi ortadan kaldırmayı amaçlamış, güvenliğini koruma ve varlığını devam ettirme politikası izlemişlerdir (Waltz, 1979). SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirmesi

uluslararası sistemdeki güç dengesini doğrudan tehdit eden bir hamle olmuştur (Waltz, 2000). Sistemdeki bu baskı, Kennedy'nin hızlı karar alması gerektiği yönünde üzerinde baskı oluşturmuştur (Rose, 1998). Devlet lideri bu kararı tek başına almak yerine Beyaz Saray'daki danışmanlarını da dâhil ederek iç siyaset unsurlarını da karar alma sürecine katmıştır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Dengeleme stratejisi kararı sadece uluslararası sistemin getirdiği bir baskı ile değil, Amerika'nın kendi siyaset kültürü ve içsel politika anlayışı ile de bağlantılıdır (Rose, 1998). Kriz sürecinde alınan kararların tartışılması için ExComm adında bir danışman kurulu oluşturularak karar verme süreci olabildiğince Amerikan iç siyasetine bağlı olarak gelişmiştir (Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Kurulu oluşturan üyeler arasındaki görüş ayrılıkları, Kennedy'nin liderlik sürecinde iç siyasetteki güç dinamiklerini de göz önünde bulundurmasını zorunlu hale getirmiştir (CIA, Memorandum for the File, 1962). Kriz sırasındaki soğukkanlı yaklaşım ve çatışmadan kaçınma hamlelerinin benimsenmesi, lider algısı çerçevesinde devlet yapılanmasının ve içsel unsurlarının, dışsal baskılar sonucunda nasıl şekillendiğinin göstergesi olmuştur (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

CIA belgelerinde belirtilen tespitlerin başında Küba'ya yerleştirilen füzelerin Amerika'nın güvenliğini tehdit ettiği yönündeki değerlendirmeleri gelmektedir (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Güvenlik tehdidi doğrultusunda alınacak karar, nükleer savaşı başlatabilir ya da hiç savaş çıkmadan uzlaşma yoluna gidilmesini sağlayabilirdi. ExComm bu süreçte üç alternatif strateji üzerinde durmuştur; askerî harekât, hava saldırısı ve deniz ablukası (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Hava saldırısı yapılması halinde Sovyetler'in cevap vermesi koşulu göz önünde bulundurulup, olası bir savaşın içine girme riski değerlendirilmiş ve hava saldırısı hamlesi geri plana atılmıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962). Ek olarak hava saldırısı ile SSCB, nükleer silahları devreye sokabilir ve olası bir kullanım durumu söz konusu olursa ABD için ağır sonuçlanabilirdi (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Askerî harekât fikri özellikle en çok tartışılan strateji olmuştur. Olası bir askerî müdahale durumunda izlenecek yol şu şekilde belirlenmiştir. Askerler karaya çıkıp nükleer silahın olduğu tesisi temizleyerek füzeleri etkisiz hale getirecekti (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Fakat harekât sırasında Sovyet askerlerinin karşılık vermesi halinde büyük bir savaş çıkma olasılığı vardı. Bu bağlamda Domuzlar Körfez Çıkarması'nda başarısız olan Amerika, bu durumun getirdiği prestij kaybını önlemek istediği için komite üyelerinden Savunma Bakanı özellikle askerî harekât planında ısrarcı olmuştur (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Nihâi olarak çatışma ve savaş riskinin en az olduğu deniz ablukası kararı verilmiştir. Küba'nın çevresinde bir savunma hattı oluşturularak giriş çıkışların kapatılması ve yardımların kesilmesi Sovyet askerlerinin Küba'da sıkışması anlamına gelmekteydi (CIA, Memorandum for the File, 1962). Bu doğrultuda ele alınan strateji caydırma politikasıdır. SSCB'yi caydırarak Küba'dan geri çekilmesini hedeflenmiştir (Ekmen, 2021). Kennedy ve kurul, temkinli ve hesaplı bir adım atarak hem Amerika'nın bölgesel gücünü korumaya devam etmesini sağlamak hem de Sovyetler Birliği'nin varlığını sona erdirmeye çalışmıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Bu stratejik hamle, devletin dışarıdan gelen tehlikelere karşı iç unsurlarını kullanarak karar alma sürecindeki etkinliğini gözler önüne

sermektedir (CIA, Memorandum for the File, 1962). Krizin nihâi çözümlü Hruşov ve Kennedy arasında sağlanan müzakere sonrasında gelmiştir (Yönet ve Macar, 2024). Sovyetler, füzeleri geri çekerken; Amerika, Küba'yı işgal etmeyeceğine dair güvence vermiştir. Ek olarak Türkiye'deki füzelerin de gizlice çekilmesi kararlaştırılmıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Diplomasi ve müzakere sisteminin güç dengesini tekrar oluşturmada önemi göz önüne alındığında, Amerika etkili bir yol izleyerek caydırıcı etki yaratmış Sovyetler Birliğinin planlarını bozarak krizi kendi istediği yöne çevirmiş ve istediği, verimi ve sonucu almıştır (Yönet ve Macar, 2024).

Füze krizinin öncesinde hazırlanan 7 Kasım 1957 tarihli "*Report To The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age*" başlıklı CIA raporunda Amerika'nın iki kutuplu dünya sisteminde mevcut gücünü korumak için yaptığı bazı stratejilere yer verilmiştir. Yayımlanan raporda, özellikle belirtilen nokta; füzelerin ve nükleer silahların devletler üzerindeki etkisidir. Mevcut çerçeveden bakıldığında, nükleer silahların diğer devletler üzerinde olan tehdit etkisi hem mevcut ülkeyi korumakta hem de tehdidin gerçekleşebilme ihtimaline karşı etkili bir caydırıcı güç olarak kullanılmasını sağlamaktadır (CIA, Report To The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age, 1957). Bu bağlamda füze krizinde, iki ülkenin de nükleer silaha sahip olması ve diğer devlet üzerinde üstünlük kurma amaçlı kullanma stratejisini benimsemesi, bu düşüncenin uluslararası sistemde somut bir örneği olarak görülmektedir (Ataç ve Özcan, 2021). Buna ek olarak, Kennedy'nin askerî alanda yaptığı hazırlıklar ve acil durum alarm seviyelerinin yükseltilmesi, Amerika'nın kararlı duruşunu pekiştirmiş ve kendi stratejisini diğer devlet üzerinde üstünlük sağlama bağlamında kullanmasına olanak sağlamıştır (CIA, Report to The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age, 1957). Amerika, elindeki stratejileri ve diplomatik yeteneklerini etkin bir şekilde kullanarak füze krizinin çözülmesinde ve mevcut güç koruma stratejisini devam ettirmede başarılı bir yol izlemiştir (Ataç ve Özcan, 2021). İncelemeler doğrultusunda ABD'nin stratejilerini belirlemedeki etkenler, hem sistemsel hemde bireyseldir. Kennedy, uluslararası sistemdeki güç dengelerini göz önünde bulundurup, sistemdeki mevcudiyetini korumuştur (Waltz, 1979). Bunun yanı sıra liderlik algısı, iç politika dinamiği ve prestijini korumak amacıyla bireysel kararlar da almıştır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

3.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği- Nikita Hruşov

SSCB lideri Hruşov'un Küba'ya füzeler yerleştirmesi, sistemdeki güçler dengesini değiştirmeye yönelik bir strateji olarak değerlendirilmektedir (Miller, 1966). Türkiye'deki ve İtalya'daki füzelere karşılık Küba'ya füzeler yerleştirmesi, denge politikası benimsediğini göstermektedir (Lebow, 2000). Kriz süresince hem risk alan hem de uzlaşmaya yönelen bir lider olarak görülmektedir (Norris, 2012). Süreç boyunca iki lider arasında iletişim mektup aracılığıyla gerçekleşmiştir. Nikita Hruşov, 27 Ekim 1962 de John F. Kennedy'ye yazdığı mektupta Sovyetler Birliği'nin kriz sırasındaki tutumunu açıkça belirtmiş ve ülkesinin hangi doğrultuda ilerleyeceğini göstermiştir. Türkiye'deki füzelerin kendi ülkesi için tehdit

oluşturduğunu varsaydıklarını ve bu bölgedeki füzelerin geri çekilmediği taktirde Küba'daki füzelerin de çekilmeyeceğini söyleyerek karşılıklı anlaşma yoluna gitmeyi teklif etmiştir (Khrushchev, 1962). Karşılıklı füze yerleştirme hamleleri, dünyada nükleer savaşın eşiğine gelindiği şeklinde yorumlanmış ve devletlerin, özellikle SSCB'nin, saldırgan bir tavır izlediği görüntüsü oluşmuştur. Sovyetlerin füze hamlesi, kendi nüfuz ve etki alanını korumak ve Batı Bloğunun üstünlük kurma çabasına karşı aldığı önlemler arasında yerini almaktadır (Yönet ve Macar, 2024). Ayrıca, SSCB kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek gücünü maksimize etme (Mearsheimer, 2001) ve batıdan gelebilecek her türlü tehdidi en az seviyeye indirme görüşünü benimsemiştir (Norris, 2012). Nikita Hruşov, John F. Kennedy'nin müzakere ve diplomasi yoluyla kendilerine gönderilen taleplerin ön koşul olarak zorunlu tutulmasının, işbirliği ve ortak karar alma konusunu zorlaştırdığını belirtmektedir (Kennedy, 1962; Khrushchev, 1962). SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirme hamlesi, Jüpiter füzelerinin Türkiye'ye yerleştirilmesinden kaynaklı olduğu düşünölmektedir (Yönet ve Macar, 2024). Hruşov, Amerika'nın bu hamlesine karşı bir tepki göstermek zorunluluğu hissetmiştir (Ataç ve Özcan, 2021). Sovyet ideolojisi temel alınarak devletler sistemindeki prestij kaybını önleme zorunluluğu doğrultusunda hareket edilmiştir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Zira Sovyetlerde o dönem içerde birtakım tartışmalar meydana gelmiştir (Gaddis, 2005). Bu doğrultuda Hruşov'un, liderliğini iç siyasette pekiştirip dışarıya güçlü gözükmesi gerekmektedir. Sovyetler'de yaşanan iç siyasi karışıklıklar dış siyaseti de etkilemiş ve liderin karar alma sürecindeki sert tavrının pekişirmiştir (Smith, 2018). Devletin içinde yaşanan güvenlik probleminin liderlerin güç anlayışı doğrultusunda dış politika yolu ile açağa çıkartması, iç politik çevrenin dışarıya olan etkisini kanıtlar niteliktedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Hruşov'un füze yerleştirme hamlesinde sadece güvenlik ikileminin oluşturduğu dış tehditlere ve baskılara değil (Waltz, 1979) aynı zamanda içsel siyasetin de etkisi olduğu gözlemlenmektedir (Rose, 1998). Hruşov'un uzlaşma önerisi bu bağlamda SSCB'nin dünya sahnesinde gücünü koruma ve ulusal güvenliğinin sağlanması isteği doğrultusunda gerçekteleşmiştir (Khrushchev, 1962). Hem içerde hem dışarıda mevcut gücünü koruyarak sistemde kalmayı hedeflemiştir (Mearsheimer, 2001).

Hruşov'un 1959 tarihinde, Küba Füze Krizi'nden önce, kaleme aldığı *"Barışçıl Bir Arada Yaşam"* makalesinde sosyalizmin ve kapitalizmin dünya sisteminde dengeleyici unsur olarak görev aldığını ve dünyada uzlaşma isteniyorsa rekabetin barışçıl şekillerde yapılmasını gerektiğini savunmaktadır (Khrushchev, 1959). Amerika'nın Türkiye'ye nükleer başlık yerleştirmesi, Sovyetler için güvenlik ikilemi yaratmış ve güç dengesini koruma isteğini uyandırmıştır. Karşı hamle olarak Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi aslında, ABD'nin yayılcı politikasına karşı dengeleyici hamle olarak görölmüş, mevcut düzenin devamı hedeflenmiş ve nötrleştirilmeye çalışılmıştır (Mearsheimer, 2001). Her iki devlet, kendi savunmasızlıklarının farkına varmış ve bu durum denge yaratmıştır (Waltz, 1979). Hruşov, saldırgan değil savunmacı davrandığını öne sürerek bunu denge politikası gütmeye araç olarak kullanmış ve diplomatik yolla krizin aşılması için çözümler önerisi sunarak barış yanlısı olduğunu tüm dünyaya göstermeyi hedeflemiştir (Yönet ve Macar, 2024). Füzelerin yerleştirilmesi kararını alırken sadece SSCB'nin çıkarları değil, Doğu Bloğundaki sosyalist devlet destekçilerinin de çıkarlarının

korunması hedeflenmiştir (Leffler, 1999). Amerika işgali ile karşı karşıya olan Kuba'ya füzelerin yerleştirilmesi hem müttefik olan devletin korunmasını hem de rakip olan devletin caydırıcılık noktasında geri adım atmasını sağlamasını hedefleyen önemli bir adımdır (Ekmen, 2021).

SSCB'nin batı ile olan ilişkilerinde izlediği politikayı anlatan "*Barışçıl Bir Arada Yařam*" makalesi, Sovyetlerin dış politika yaklaşımı ve batı ile olan iletişimini ele alarak çatışmacı tavır yerine barış yanlışı bir dūřünceyi desteklediğini vurgulamaktadır (Khrushchev, 1959). Makaledeki söylemleri doğrultusunda, Hruřov'un pragmatik bir yaklaşım benimsediği söylenebilir. Ancak 1962 yılında Kuba Fūze Krizi'nin çıkması, Sovyetlerin 1959 yılından (Khrushchev, 1959) 1962 yılına kadarki politikasında değişiklik yarattığını (Khrushchev, 1962) söylemek mümkündür. Hruřov, makalesinde uluslararası ilişkilerde çatışmayı azaltmak için işbirliği ve denge politikası güttüğünü belirtmiş (Khrushchev, 1959), fakat kriz sırasında saldırgan bir duruş sergilemiş ve güvenlik tehdidi doğrultusunda nükleer krize dāhil olmuştur (Norris, 2012). Sovyetler liderinin dūřünce tarzındaki bu dönüşümde Sovyetler Birlięi'nin iç bürokratik süreci ve siyaset kültürünün etkisi olduğu gözlemlenmektedir (Rose, 1998). Kriz sırasında SSCB, doğrudan ulusal güvenlik kaygısı ile stratejilerini belirlemiştir (Miller, 1966). Soęuk Savař dönemi başlangıcından itibaren yaşanan nükleer silahlanma yarışı, devletlerin çift kutuplu sistemde güçler dengesinde kalarak eşitlik sağlama çabası olarak da adlandırılmaktadır (Rose, 1998). Bu minvalde Hruřov'un Kuba'ya fūze yerleştirilmesi karşı tehdide karşı denge kurma politikası olarak görülmektedir (Lebow, 2000). Güvenlik kaygıları, mevcut konumdaki liderin hamle değişikliklerinin ve eylemlerinin şekillenmesinde rol oynamış (Mearsheimer, 2001), krizin liderlik tarzı bağlamında kişişelleştirilmesine yol açmış ve Sovyet i politikasını bu doğrultuda etkilemiştir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Hruřov, Sovyetler Birlięi'ndeki liderlik pozisyonunu pekiştirmek ve daha da güçlü hale getirmek için batıya karşı sert ve saldırgan davranmak zorunda hissetmiştir (Rathbun, 2008). İç siyasette kendi partisinin daha da güçlenmesini istemiş, kendi meşruiyetini arttırmak için sistemde güçlü gözükmek istemiştir. Eęer dış siyasette gücünü arttırırsa, iç siyasette de gücünü pekiştirerek en güçlü lider hale gelmiş olacaktır (Yönet ve Macar, 2024). Sovyetler Birlięi'nin saldırgan bir tavır izlemesinin diğer bir sebebi ise mevcut liderliğini ve askerī gücünü dünyaya göstermek istemesiydi (Rathbun, 2008). Füzelerin yerleştirilmesi ile Kuba'ya asker gönderilmesi Hruřov'un kendi ideolojik güç anlayışını yansıtmıştır. Bu bağlamda dış politika hamlesini doğrudan etkilemiştir (Yönet ve Macar, 2024).

Nikita Hruşov ve John F. Kennedy diplomatik yollarla masaya oturduğunda karşılıklı füzelerin mevcut ülkelerden çekilmesi kararı (Öcal, 2017) ve Kuba'nın işgale uğramayacağına dair Amerika tarafından verilen söz, SSCB açısından, kendi çıkarlarının korunması ve yanında yer alan devletlerin güvenliklerinin sağlanarak savaş çıkmadan diploması ile sonulandırılması olarak algılanmış ve barışa giden yolda güvenli adımlar atılmasına yönelik bir gelişme olarak yorumlanmıştır (Yönet ve Macar, 2024). Bu durum, SSCB'nin kriz yönetimindeki ideolojisini yansıtmaktadır (Khrushchev, 1962). İki kutuplu dünya sisteminde, devletlerin kendi güvenliklerini ve müttefik devletlerin güvenliğini istemesi, güçler dengesinin sağlamasında önemli bir unsurdur (Rose, 1998). İki devlet karşılıklı şartlar sunarak kendi politikaları ve stratejileri doğrultusunda göreceli kazanç sağlamayı hedeflemiştir. Hruşov'un

yazdığı makalede (Khrushchev, 1959) ve Küba Füze Krizi'nde gösterdiği tavır arasında bir çelişki varmış gibi gözükebilir, (Kennedy, 1962; Khrushchev, 1962) fakat stratejik rekabet her zaman uluslararası sistemin doğasında vardır. Bu durum, devletlerin her zaman yüzleşmekte olduğu ve olacağı bir güvenlik problemidir. Sovyetler Birliği'nin diplomasi doğrultusunda krizin çözülmesini istediği düşünüldüğünde, masada elinin güçlü olması için caydırıcılık kullanması gerekmektedir. Eğer bir devlet anarşik uluslararası sistemin doğasında lider olmak istiyorsa, hem caydırıcı güç politikaları kullanmak zorunda hem de hayatta kalmak ve varlığını sürdürebilmek için güçlenmesi gerekmektedir (Yönet ve Macar, 2024). Bu bağlamda füze krizi, Sovyetlerin kendini koruma ve hayatta kalma çabası için doğal gözükürken, Amerika için tehdit edici bir politika gibi yorumlanmaktadır (Ekmen, 2021). Her ne kadar tezatlık ve ikilem var gibi gözüksede devleti, politikalarını ve stratejilerini oluşturmada birbiri ile orantılı olduğu görülmektedir. Hruşov, uzlaşma yanlısı olduğunu göstererek barışçıl çözümden yana olduğunu savunmuş (Khrushchev, 1959) ancak aynı zamanda riskli hamleler yaparak Sovyetlerin güç politikasını ve gücünü koruma amacında ortaya koymuş ve kendi çıkarlarını güvence altına almak istemiştir (Khrushchev, 1962). Kriz süresince SSCB tarafında her türlü ihtimal göz önünde bulundurulmuş, verilen kararlar hem sistemsel hemde bireysel olarak alınmıştır. Hruşov, dengeleme ve caydırıcılık politikalarını etkili bir şekilde uygulayarak sonuç almayı hedeflemiştir (Yönet ve Macar, 2024).

4. NEOREALİST VE NEOKLASİK REALİST ANAHTAR KAVRAMLARI İLE KRİZ ANALİZİ

Uluslararası ilişkiler teorileri, dünya düzeninde yaşanan olayları belirli bir bakış açısı geliştirerek, sistematik bir şekilde ele almayı hedefleyen bir alandır. Dünyadaki büyük savaşlar ve krizler, devletlerin karar alma mekanizmalarının nasıl şekillendiği konusunda önemli ipuçları içermektedir. Bu bağlamda ele alınan Küba Füze Krizi, neorealist çerçevede anarşik uluslararası sistemin yapısını, devletlerin nasıl hareket ettiğini, devletlerin güvenliklerini nasıl sağladığını ve güç arayışının devletlerin karar verme sürecini nasıl etkilediğini anlamak için kritik bir örnek konumundadır (Mearsheimer, 2001). Sistemin yapısında üst bir otoritenin bulunmaması devletlerin kendi güvenliklerini sağlamalarını zorunlu kılmaktadır (Waltz, 1979). Anarşik uluslararası sistem doğrultusunda kriz ele alındığında, SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirmesi sistemde kendi güvenliğini sağlamaya yönelik bir adım olduğu gözlemlenmektedir (Yönet ve Macar, 2024). Bu doğrultuda, Amerika'nın deniz ablukasını kararı incelendiğinde (Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962), nükleer silah kullanımına karşı kendi devletini korumak için aldığı önleyici bir karar olarak değerlendirilebilir (CIA, Brief Discussion with the President, 1962).

Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi her ne kadar ABD'ye karşı bir cevap niteliğinde yerleştirilmiş olsada, diğer bir temel sebebi de SSCB'nin güç arayışı içinde olmasıdır. Hem nükleer silah yerleştirip hem de askerî varlık olarak bulunması, doğrudan rakip devlet ile karşı karşıya gelme olasılığını artırma hamlesi olarak görülmektedir (CIA, Report To The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age, 1957). Çift kutuplu sistemde,

bir devletin kendi tarafında olan bir devleti koruma amaçlı bahane sunarak hamle yapması doğrudan güç arayışı içinde olduğunun önemli kanıtlarından biridir (Waltz, 2000). Küba'ya füze yerleştirilmesi sadece fiziksel anlamda güç arayışı içerisinde değil aynı zamanda psikolojik olarak da güç arayışı içinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda, CIA raporlarında ifade edilenlere göre, SSCB, psikolojik ve stratejik anlamda ABD üzerinde güç arayışı içindedir ve gücünü artırarak karşı devletin zayıfladığı imajını vererek üstünlük kurma peşindedir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962; CIA, Brief Discussion with the President, 1962). ABD'nin Domuzlar Körfezi Çıkarması ve askerî müdahalesi, SSCB tarafından müttefikine yapılan bir tehdit olarak algılanmıştır. Sovyetler Birliği, stratejik ortağını korumak için harekete geçerek füzeleri Küba'ya yerleştirmiştir (Yönet ve Macar, 2024). Bu hamleyi, Amerika doğrudan bir endişe verici durum olarak algılayıp deniz ablukası girişimini başlatmıştır (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Uluslararası düzende bir üst otorite bulunmadığı için devletlerin kendi güvenliğini sağlama çabaları genellikle diğer devletler tarafından tehlike olarak algılanmaktadır (Waltz, 1979). SSCB'nin füzeleri yerleştirmesi, Batı bölgesindeki güç dengesini bozmuş ve savaş riskini oluşturmuştur. Doğrudan askerî müdahale durumu bu bağlamda artmıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962). Devletlerin kendilerini korumak için güvenlik önlemlerini arttırmaları diğer devletlerin silahlanmalarına sebep olurken (Mearsheimer, 2001), aynı zamanda saldırgan bir politika izlemeye itmektedir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962).

Devletler sadece hayatta kalmak istemezler, aynı zamanda uluslararası arenada en güçlü devlet olarak güç kapasitelerini korumak isterler (Mearsheimer, 2013). Nikita Hruşov'un Küba'ya füze yerleştirme hamlesi ve bölgedeki askerî varlığını arttırmasının temel sebebi Batı bölgesindeki hâkimiyetini güçlendirerek hegemon güç olma düşüncesi olduğu varsayılabilir (Yönet ve Macar, 2024). Devletler mevcut durumlarını ve güçlerini korumayı kabul etmez, hep daha fazla güçlenerek güçlerini korumayı hedeflerler (Mearsheimer, 2013). Krize bu bağlamda bakıldığında, Sovyetler her ne kadar Türkiye'deki füzelere karşılık olarak Küba'ya füze yerleştirmiş olsa da, stratejik açıdan sistemdeki gücünü pekiştirerek karşı hamle yapması, Sovyetler'in küresel çapta hegemon devlet olma ve gücünü artırma amacını taşıdığı şeklinde yorumlanabilir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962).

Kennedy'nin deniz ablukası hamlesi SSCB ile doğrudan bir temasa geçmek yerine mevcut güç düzenini koruyarak füzelerin Küba'ya konuşlanmasını engellemektedir (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Amerika'nın diplomatik çabayı ve müzakere yolunu benimseyerek masada anlaşmaya varma çabası krizi engellemeye yönelik doğrudan bir hamle olarak değerlendirilmektedir (Ataç ve Özcan, 2021). Sovyetlerin Küba'daki füzelerini geri çekmesine karşılık Amerika'nın da Türkiye'deki Jüpiter füzelerini geri çekme hamlesi, mevcut statükonun korunması sağlanmış ve olası savaş riskini ortadan kaldırmıştır (Ekmen, 2021). Hruşov'un Küba'ya füze yerleştirme stratejisi açıkça, SSCB'nin güvenlik hedefini saldırgan bir şekilde ortaya koyarken (Mearsheimer, 2013), Kennedy'nin diplomasi yoluyla sonuca gitmesi ve olası bir çatışmadan kaçınması savunmacı açıdan ABD'nin ideolojisini göstermektedir (Waltz, 1979).

Devletler; öz egemenliğini korumak, güç dengesini sağlamak ve mevcut gücünü ellerinde tutmak için uluslararası sistemdeki diğer devletlerle ilişkilerinde dengeleyici politikalar üretmek zorundadır. Bu politikalar, devletlerin artan güçlerine karşı diğer devletlerin önlem alması ve dengeleyici unsur olarak mevcut sisteme giriş yapması ile oluşmaktadır (Waltz, 1979). Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi, Amerika'nın genişleme politikasına karşı bir dengeleme hamlesi olarak okunabilir (Yönet ve Macar, 2024). Soğuk Savaş döneminde dünya, iki kutuplu bir güç sistemi içerisindeydi ve Amerika, yayılmacı düşünce doğrultusunda Türkiye ve İtalya'ya füzeler yerleştirmişti (Norris, 2012). Bu durumu dengelemek isteyen Sovyetler Birliği Küba'ya füze yerleştirerek mevcut sisteme giriş yapmış, Amerika'nın gücünü arttırmasının önüne geçecek dengeleyici araç olmuştur. Çünkü iki büyük devletten birinin güç kazanması, diğeri için tehdit unsuru oluşturmaktaydı (Yönet ve Macar, 2024). Amerika'nın psikolojik olarak ele geçirdiği üstünlüğü ve genişleme düşüncesini Sovyetler'in füze konuşlandırarak bozması, güç avantajını etkisizleştirmek için oldukça etkili bir yöntemdir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Bu hamleler, Amerika'nın strateji değişikliğine giderek diplomasi yolunda ilerlemesini sağlamıştır (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Deniz ablukası girişimi, Sovyetlerin diplomatik yollara başvurmasını zorunlu kılmış, savaşmadan müzakere edilmesi fikri dengeleyici unsur olarak kullanılmıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962).

Göreceli kazanç arayışı, devletlerin kriz anlarında birbirlerinin etkili hamlelerine karşı geliştirdikleri stratejiler doğrultusunda elde ettikleri avantajları betimlemek için kullanılmaktadır (Waltz, 1979). İki büyük gücün, savaşma riskinin olduğu Küba Füze Krizi'nde, diplomatik yollarla masaya oturan iki devlet bu krizden göreceli olarak kazançlar elde etmiştir (Yönet ve Macar, 2024). Sovyetler'in füze yerleştirme hamlesine karşı deniz ablukası kararının alınması (CIA, Memorandum for the File, 1962), iki devletin dengeleme politikaları arasında göreceli kazanç sağlama hedefleri doğrultusunda değerlendirildiğinde, her biri birbirinin gücünü dengeleyerek üstünlük kurmayı amaçlamıştır (Ataç ve Özcan, 2021). Bu doğrultuda üstünlük kurmadan, birbirlerini etkisizleştirip, masaya oturup krizin çözülmesi için atılan adımlar, her iki devlet için de göreceli kazanç niteliği taşımıştır (Ekmen, 2021). Doğu ve Batı Bloğu'nun iki önemli gücü füzelerin yarattığı nükleer tehdit karşısında savunmasızlıklarıyla yüzleşmiş ve buna karşı önlem ve tedbirler almak istemiştir (Öcal, 2017). Bu durum birbirleri üzerinde güvenlik tehdidi yaratmıştır. Mevcut güçlerini korumaya devam eden taraflar, masadan eşit bir şekilde ayrılmış, iki ülkedeki füzeler kaldırılmıştır (Öcal, 2017).

Neoklasik realizm liderlerin kişisel algılarının verdikleri kararlarda etkili olduğunu vurgulamaktadır. Uluslararası sistemde devletleri yöneten liderlerin bireysel aldıkları kararlar ülkelerin stratejilerini belirlemede önem arz etmektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Küba Füze Krizi özelinde John F. Kennedy, diplomatik yollara başvuran bir lider olarak ön plana çıkmaktadır. Liderlik tarzı soğukkanlı, temkinli olduğu için, aldığı kararlar diplomatik yollarla çözümü destekler nitelikte olmuştur (CIA, Report To The President By The Security Resources Panel Of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival In The Nuclear Age, 1957). ExComm ile yapılan görüşmelerde askerî müdahale kararı ön plana çıksada nükleer tehdidin yıkıcı sonuçlarından kaçınmayı amaçlayarak dengeleme

politikası izlenmesi hedeflenmiştir (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Bu bağlamda, Kennedy müzakerelere ve anlaşmalara güvenerek, etkili bir çözüm yolu olduğunu savunmuştur (CIA, Brief Discussion with the President, 1962). Amerikan toplumunun algısı açısından bakıldığında, olası bir askerî müdahale, nükleer kriz riskini artıracak için iç politikada lider üzerindeki baskı artacak ve toplumsal bir kaosa sebep olacaktı. Bu açıdan, Kennedy, iç siyasette karışıklık yaşaması durumunda ikinci kez seçimlere giremeyecek olması ve otoritesinin sarsılacağı algısı doğrultusunda hareket etmiş, krizi önleyerek temkinli bir yaklaşım benimsemeyi hedeflemiştir. Ülke çıkarları ve ideolojisi doğrultusunda kendisi krizi olabildiğince az zarar ile atlatmayı ve diplomatik yollarla karşı devleti caydırmayı strateji olarak benimsemiştir (Yönet ve Macar, 2024). SSCB açısından değerlendirdiğimizde Hruşov'un liderlik algısı Kennedy' de olduğu gibi iç siyaset ve güç odaklı olduğu görölmektedir (Leffler, 1999). Bu bağlamda, Küba'ya füzeleri yerleştirerek batıdan gelen güvensizlik algısı doğrultusunda dış siyaset hamlesi gerçekleştirmiştir. İç diplomaside oluşan güvensizlik ve tehdit algısı Hruşov'un güç kaybeden bir lider olarak algılanmasına sebep olabilirdi. Gücünü ve liderliğini pekiştirici bir hamle yapması onu hem iç hem de dış politikada daha güçlü gözükmesini sağlamış ve caydırıcılık algısı yaratmıştır (Yönet ve Macar, 2024).

Devletlerin kapasiteleri, dış siyasette karar alma stratejilerini etkilemektedir. Asker, silah kapasitesi sadece sayı olarak değil, mevcut gücün nasıl kullanılması gerektiği konusunda da önem arz etmektedir. Ekonomik, diplomatik ve bürokratik destek, devletin iç yapılanması doğrultusunda şekillenerek karar alma sürecinde liderler için önemli bir etken haline gelmektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). ABD yönünden bakacak olursak, çevreleme politikası gütmesi, Türkiye'ye nükleer başlık yerleştirmesi bu bağlamda, güçlü ve konvansiyonel askerî yeteneklere sahip olan bir devlet konumunda olduğunu göstermektedir (Ekmen, 2021). ExComm'un kurulması ve kararların ortak alınması (CIA, Brief Discussion with the President, 1962; CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962), mevcut durumdaki devletin gücünün nasıl kullanılması gerektiğini belirlemede iç siyasetin önemini artırmaktadır (Rose, 1998). Diplomatik bir çözüm arayışı, iç diplomatik baskının ve halkın tepkilerinin bir sonucuydu (Yönet ve Macar, 2024). Nükleer bir savaş çıkması durumunda Amerikan halkı doğrudan hedef konumundaydı. (Ekmen, 2021). Askerî operasyon ya da hava saldırısı kararı Amerikan halkını doğrudan hedef haline getireceği için deniz ablukası kararıyla uzlaşma çabalarına girilmesi (CIA, Memorandum for the File, 1962), Kennedy'nin halkın desteğini kazanma çabasıyla doğrudan bağlantılı bir hamledir.

SSCB tarafından bakarsak, askerî çatışma ve nükleer kriz riskinin göze alındığı görölmektedir (Leffler, 1999). Bu durum, güvenlik ikilemi yaratmış ve doğrudan sıcak bir savaşın eşiğine gelinmiştir (Mearsheimer, 2013). Gerçekleştirilen bu sert hamle, Hruşov'un liderlik ve iç politika dinamiğini yansıtmaktadır (Rose, 1998). Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliği merkezî yönetim ile yönetilmekteydi (Gaddis, 2005). Bu açıdan bakıldığında güçlü bir lider, hem iç siyasette hem dış siyasette caydırıcı olmalı ve halkının güvenliğini sağlamalıydı. Gücünü pekiştirirse, iç siyasetteki dengeler kendi lehine dönebilirdi (Leffler, 1999). Bu doğrultuda Küba da saldırgan bir tavır izlemiş olsa

da, nükleer bir kriz çıkması durumunda kendi halkının ve iç politika baskılarının doğrudan etkileneceğini biliyor olması stratejisinin diplomasi olarak değiştirmesinde etkili olmuştur (Yönet ve Macar, 2024). Göreceli kazanç elde etmeyi hedefleyerek gücünü korumayı amaçlamıştır (Waltz, 1979).

Liderlerin itibar kaygısı, onları sistem düzeyinde kendi algıları doğrultusunda davranmaya zorlamaktır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016). Bu bağlamda Domuzlar Körfez çıkarması'nda başarısızlığıa uğrayan Amerika ve Kennedy, itibar kaybını önlemek ve gücünü pekiştirmek için çevreleme politikası uygulayarak, Türkiye'ye Jüpiter füzelerini yerleştirmiştir (Ekmen, 2021). Sovyetler Birliği, mevcut durumu tehdit olarak algılayarak, Küba'ya füze yerleştirmiş ve sistemdeki gücünü ve liderliğini pekiştirmek istemiştir (Yönet ve Macar, 2024). Bunun sonucunda ABD, deniz ablukası kararı alarak, SSCB'yi diplomasi yapmaya zorlamıştır (CIA, Memorandum for the File, 1962). Prestij ve bürokrasi bakış açısı ile baktığımızda, liderler güçlerini korumak ve güçlü algısı yaratmak için karşılıklı olarak saldırgan tavırlar sergilemiştir. Hem iç politika dinamikleri hem de dış politika dinamikleri g algısı ve prestij kavramlarına göre şekillenmiştir (Rose, 1998). Soğuk Savaş'ın getirdiği rekabet ortamı, liderlerin ve ülkelerinin brokrasilerine yansımış ve aldıkları kararlarda algı faktörünün etkili olduğunu göstermiştir. Çünkü neoklasik teoriye göre g algısı uluslararası sistemin gidişatını etkiliyorsa, bu devletler adına karar veren liderler tarafından gerçekleşiyor demektir. Her ne kadar olası bir savaş riski hep var olsa da iki devletin çatışmasının olağan olması durumunda kazanan olmaması, anlaşma düşüncesinin her zaman iki devletin de gündeminde olduğunu göstermektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

Sonuç olarak Küba Füze Krizi hem neorealist hemde neoklasik realist anahtar kavramları üzerinden ele alındığında uluslararası sistemin yapısal dinamikleri (Mearsheimer, 2013) ve devletlerin içsel faktörleri arasındaki etkileşim (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016) açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Neorealizm anahtar kelimeleri; anarşik sistem, güç arayışı, güvenlik ikilemi, saldırgan-savunmacı görüş, caydırıcılık, dengeleme politikası, göreceli kazanç bağlamında incelendiğinde, krizin temelde çift kutuplu sistemin getirdiği sıfır toplamlı bir g mücadelesi olduğu sonucuna varılmaktadır (Waltz, 1979). ABD ve SSCB anarşik düzenin getirdiği ortamda güvenlik ikilemi doğrultusunda hareket etmiş ve güçler dengesini kendi lehine çevirmek amacıyla stratejik ve politik hamlelerde bulunmuştur (Yönet ve Macar, 2024). Neoklasik realizm anahtar kelimeleri; liderlik ve algılama, devlet kapasitesi ve iç politika dinamikleri bağlamında incelendiğinde SSCB'nin karar alma sürecinde iç politika dinamikleri önemli bir etken olmuş ve yapılan hamlelerdeki caydırıcılık unsurunu arttığı gözlemlenmiştir (Ekmen, 2021). Benzer şekilde, ABD Başkanı Kennedy yönetim içindeki farklı görüşleri dengelemek için ExComm kurulunu kurmuştur (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). SSCB Soğuk Savaş'ta, dış politikada bir g gösterisi sergilerken, ABD'nin biraz daha dengeleme politikasına bağlı kaldığı grlmektedir (Yönet ve Macar, 2024).

SONUÇ

Soğuk Savaş dönemi, ABD ve SSCB'nin güç mücadelesi gerçekleştirdiği uluslararası sistemde çift kutuplu bir dönem olarak ön plana çıkmıştır (Gaddis, 2005). Bu çalışmada, neorealist ve neoklasik realist açıdan sistem ve birey düzeyinde krizin yönetilmesi ve karar alma süreçleri incelenmiş olup, ulaşılan sonuçlar teorilerin temel ilkeleri ile uyumluluk göstermektedir. Krize giden yolda yapılan ilk hamle Domuzlar Körfez Çıkarması olarak bilinmektedir. Amerika'nın Batı Bloğunda komünizmi engellemek amaçlı başlattığı bir harekâttir (Ekmen, 2021). Neorealist perspektiften bakıldığında güçler dengesi sağlama politikası ile uyumluluk göstermektedir (Waltz, 2000). Neoklasik realist açıdan bakıldığında ise SSCB'nin Küba ile yakınlaşmasına bir tepki olarak verilmiştir (Firoozabadi ve Ashkezari, 2016).

Amerika'nın “çevreleme politikası” bağlamında Türkiye'ye Jüpiter füzelerini yerleştirmesi (Ekmen, 2021) neorealist teoriye göre Küba'daki rejim değişikliği ile doğrudan bağlantılıdır. Anarşik sistemin getirdiği bir zorunluluktan dolayı Amerika, çevreleme politikası uygulamış, tehdit hissettiği için füzeleri Sovyetlerin yakınına konuşlandırmıştır (Mearsheimer, 2001). Neoklasik realist açıdan bakıldığında ise Küba'daki rejim değişikliğinden kaçan vatandaşların bulunması, Amerika'nın iç siyasetindeki seçmen ve halk baskısını artırmıştır. ABD, füzeleri yerleştirerek hem iç politikadaki halk ve bürokratik baskılara cevap verme zorunluluğu hissetmiş hem de gücünü koruyarak lider pozisyonunu pekiştirmek istemiştir. Liderlerin “çevreleme ve yayılma politikaları” küresel sistemde iç politika da meşruiyet sağlama çabası olarak görülebilir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

Küba'ya füzelerin yerleştirilmesi, neorealist perspektiften bakıldığında, Sovyetler Birliği'nin güçler dengesini kendi lehine çevirmesi olarak görülmektedir (Waltz, 2000). Jüpiter füzelerine karşılık olarak yerleştirilen nükleer silahlar, Amerika'nın stratejisini bozmaya yönelik bir hamledir. Hem caydırıcılık hem de dengeleme politikası izleyen Sovyetler Birliği, uluslararası sistemden gelen tehditlere cevap verme kapasitesini göstererek güçler dengesi yaratmış ve rasyonel davranarak olası riskleri bertaraf etme yolunda adım atmıştır (Yönet ve Macar, 2024). Neoklasik açıdan bakıldığında füzelerin yerleştirilmesi kararı liderin tehdit ve güç algısı ile doğru orantılı olacak şekilde gerçekleşmiştir. Nikita Hruşov, hem iç hem dış politikada algı yönetimi yaparak sistem üzerindeki yerini sağlamlaştırmaya çalışmıştır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016).

Amerika'nın füzelere cevaben verdiği deniz ablukası stratejisi neorealist açıdan bakıldığında bölgedeki gücünü korumaya çalışarak Sovyetlerin stratejisini etkisiz hale getirmeyi amaçlamıştır. Anarşik sistemin getirdiği tehdiğe karşı alınan bir önem olarak yorumlanan karar, Sovyetlere karşı dengeleme politikası ve güç dengesi oluşturmak isteyen Amerika için rasyonel bir tepki olmuştur (Waltz, 1979). Neoklasik açıdan bakıldığında, karar Kennedy'nin Sovyetlerle doğrudan savaşa girmeden kriz yönetimindeki başarısını ortaya çıkarmaktadır (Rathbun, 2008). Kennedy, füze krizine çözüm olarak ExComm adında bir kurul oluşturulmasını talep etmiştir. Kurulda hava saldırısı, askerî harekât ve deniz ablukası kararları üzerinde yoğun bir taştışma yaşanmış, deniz ablukası kararının faaliyete geçirilmesi gerektiği kararı

alınmıştır (CIA, Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba, 1962). Bu karar, Amerikan Başkanı'nı savaş karşıtı bir lider olarak göstermiş ve iç politikada halkın desteğini kazanmasına sebep olmuştur. Dış politikada ise bölgesel gücünü korumak isteyen ve savaş yerine anlaşma yoluna giden korumacı bir Amerika imajı çizilmiştir (Firoozabadi ve Ashkezari, 2016).

Neorealist perspektif, Küba Füze Krizi'ni anarşik sistem, güç arayışı, güvenlik ikilemi, caydırıcılık, saldırgan ve savunmacı görüş, dengeleme politikası ve göreceli kazanç anahtar kavramları üzerinde sistem düzeyli ele alan bir bakış açısı kazandırmıştır. Neoklasik realist perspektif ise, liderlik ve algılama, devlet kapasitesi, iç politik dinamikleri anahtar kavramlarından bir değerlendirme yaparak katkı sağlamayı hedeflemiştir. Her iki teori Küba Füze Krizi'nde strateji belirlemede, politik kararlar almada önemli birer araç olmuştur. Fakat, neorealist teori, krizi sistem düzeyinde inceleyip, bireysel faktörler olan liderleri ve onların algılama biçimlerini anlamada eksik kalmıştır. Neoklasik realist teori ise, sistemsel dinamiklere daha az odaklanarak birey bazında incelemeler yapmıştır. Genelleştirmelerden uzaklaşarak liderlerin ve onların algılarının devletlerin stratejilerini belirlediği sonucuna varılmıştır. Her iki teorinin g tanımlamaları, sistem ve birey minvalinde farklılıklar oluşturarak, uluslararası ilişkiler teorilerine zenginlik katmıştır. Farklı düzeylerdeki incelemeler doğrultusunda çok yönlü kriz değerlendirmesi yapılmasını mümkün kılmışlardır.

Bu çalışmanın temel hipotezi, Küba Füze Krizi'nin sadece uluslararası sistemin yapısını oluşturan dinamiklerle değil, aynı zamanda liderlerin algısı ve iç siyaset unsurlarıyla da şekillendiğidir. Bu doğrultuda iki düşünceyi temsil eden teorilerle birlikte kriz karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışma şu sorulara odaklanmıştır. Küba Füze Krizi'ni incelenmesinde neorealist ve neoklasik realist yaklaşımlar arasındaki farklar nelerdir? Uluslararası sistemde yaşanan bir kriz sistem ve birey düzeyinde nasıl ele alınabilir? Krize giden süreçte devletlerin kriz yönetim stratejileri nasıl belirlenmiştir? Bu temel sorulara cevap arayarak kriz analizinde oluşturulan teorik çerçevenin belirleyiciliği tartışılmakta ve karşılaştırmalı bir analiz sunulmaktadır. Hazırlanan tabloda ise teorik kısım da belirlenen farklar ortaya konmuştur. Anahtar kavramlar, yaklaşım, g tanımı, krize olan etkisi, eksikleri ve sonuç adı altında başlıklar belirlenmiş ve zet niteliğinde olması sağlanmıştır.

Tablo 1: Neorealist ve Neoklasik Realist Perspektiflerin Karşılaştırması

Konu	Neorealist Perspektif	Neoklasik Realist Perspektif
Anahtar Kavramlar	Anarşik sistem, güç arayışı, güvenlik ikilemi, caydırıcılık, saldırgan ve savunmacı görüş, dengeleme politikaları, göreceli kazanç	Liderlik ve algılama, devlet kapasitesi, iç politik dinamikler
Yaklaşım	Sistem düzeyli analiz	Birey odaklı analiz
G Tanımı	Sistem düzeyinde güç dengesi	Bireylerin algısı ve devlet kapasitesi üzerinden g değerlendirmesi
Küba Füze Krizi'ne Etkisi	Strateji belirleme ve politik karar alma sürecinde sistemsel faktörlere odaklanır	Liderlerin algıları ve iç politik faktörler üzerinden değerlendirme yapar
Eksiklikleri	Liderlerin ve bireysel faktörlerin etkisini yeterince açıklayamaz	Sistemsel dinamiklere daha az odaklanır
Sonuç	Uluslararası ilişkiler teorilerine sistem ve birey düzeyindeki farklı g tanımlamalarıyla zenginlik katar	çok yönlü kriz değerlendirmesine olanak tanır

(Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

KAYNAKLAR

- Ataç, K. Özcan, B. (2021). 1962 Küba Krizi: Amerikan Arşivleri Üzerinden Bir Okuma. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(39), 521-562
- CIA, Reading Room. (1962, 17 Ekim). *Brief Discussion with The President*. Erişim adresi: https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP80B01676R001900100012-0.pdf&ved=2ahUKEwiYvImX1fSLAxXiSfEDHY_TLH4QFnoECBkQAQ&usg=AOvVaw2FxP75jdbyTZDiGPwwn-GH
- CIA, Reading Room. (1962, 18 Ekim). *Joint Evaluation of Soviet Missile Threat in Cuba*. Erişim adresi: https://www.cia.gov/readingroom/docs/cia-rdp78t05449a000200030001-8.pdf&ved=2ahUKEwi_hv651fSLAxUKQfEDHXBeF8QQFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw3umzVCzrg3S3LBDAYw_8wy
- CIA, Reading Room. (1962, 17 Ekim). *Memorandum for The File*. Erişim adresi: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.cia.gov/resources/csi/static/888b1a6acc282f122ec52b60c61bce99/Cuban-Missile-Crisis-1962-1.pdf&ved=2ahUKEwis1avM1fSLAxX3QvEDHUvbLvwQFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw2p6EbTF7r5oie6pJ5XSgIR>
- CIA, Reading Room. (1957, 7 Kasım). *Report to The President by The Security Resources Panel of The ODM Science Advisory Committee: Deterrence & Survival in The Nuclear Age*. Erişim adresi: <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp86b00269r000300020003-3>
- CIA, Reading Room. (1962, 19 Eylül). *Special National Intelligence Estimate: The Military Building in Cuba*. Erişim adresi: https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0000242425.pdf&ved=2ahUKEwjrv4Lf1fSLAxXdQvEDHXIrMNAQFnoECCMQAQ&usg=AOvVaw3_O699VkrQ2G3vyJyuvhkH
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2(3), 201-215
- Firoozabadi, J. & Ashkezari, M. (2016). Neo-Classical Realism in International Relations. *Asian Social Science*, 12(6), 95-105
- Ekmen, B. (2021). Zorlayıcı Diplomasi Bağlamında Küba Füze Krizi'nin Analizi. *Journal of Diplomatic Research*, 3(1), 91-108
- Gaddis, J. (2005). *The Cold War: A New History*, The Penguin
- Kennedy, J. F. (1962). *Letter from President Kennedy to Chairman Khrushchev*. Erişim Adresi: <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct22/doc4.html?>
- Kissinger, H. A. (1962, Kasım 22). *Reflections on Cuba. The Cuban Missile Crisis*. Erişim adresi: <http://www.cubanmissilecrisis.org/lessons-not-involved/henry-kissinger/>
- Khrushchev, N. (1962). *Letter from Chairman Khrushchev to President Kennedy*. Erişim Adresi: <https://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct27/doc4.html?>
- Khrushchev, N. (1959). On Peaceful Coexistence. *Foreign Affairs*, 1(38), 1-18
- Leffler, M. P. (1999). The Cold War: What Do "We Now Know"? *The American Historical Review*, 104(2), 501-524
- Lebow, R. N. (2000). The Cuban Missile Crisis (CIAO İçin Hazırlanan Modül). *Columbia International Affairs Online (CIAO)*
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton & Company
- Mearsheimer, J. J. (2013). Structural Realism. In T. Dunne, M. Kurki, & S. Smith (Eds.), *International Relations Theories: Discipline And Diversity*, ss.77-93, Oxford University
- Miller, N. R. (1966). *The Cuban Missile Crisis in The International System* (Yayımlanmamış Seminer Ödevi, Siyasi Bilimler 220B). University of California




- Monroe, J. (1823). *The Monroe Doctrine*. Erişim Adresi: https://www.gilderlehrman.org/history-resources/spotlight-primary-source/monroe-doctrine-1823?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAm-67BhBIEiwAEVftNnLh7omYeomootn88rqMRuOcKT2T3tXHEYkwYxvweBWwg0rrAdvITxoCE1cQAvD_BwE
- Morgenthau, H. (1948). *Politics Among Nations The Struggle for Power And Peace*. Alfred A Knopf
- Norris, R. S. (2012, 24 Ekim). *The Cuban Missile Crisis: A Nuclear Order of Battle, October/November 1962* [Woodrow Wilson Center Sunumu]
- Öcal, M. (2017). Soğuk Savaş'tan Bir Kesit: Yapısal Değişiklikler Ve Bloklar Arası İlişkiler (1960-1991). *Research Journal of Politics, Economics And Management*, 5(2), 166-185
- Prifti, B. (2014). *Continuation in US Foreign Policy: An Offensive Realist Perspective* (Yüksek Lisans Tezi). USF Tampa Graduate Theses And Dissertations. Erişim adresi: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6584&context=etd>
- Rathbun, B. (2008). A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism As The Logical And Necessary Extension of Structural Realism. *Security Studies*, 17(2), 294-321
- Ripsman, N. Taliaferro, J. Lobell, S. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press
- Rose, G. (1998). Neoclassical Realism And Theories of Foreign Policy. *World Politics*, 51(1), 144-172
- Sever, A. (1997). Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi Ve Türkiye. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 52(1), 647-660
- Smith, N. R. (2018). Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations? *The Journal of Politics*, 80(2), 742-746
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2 Ağustos). Marshall Planı. Atatürk Ansiklopedisi. Erişim adresi: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/marshall-planı/>
- Yalvaç, F. (2022). Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar. *Devlet Sistem Ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, 131- 183, İletişim
- Yeşilyurt, N. (2017). Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, ve Steven E. Lobell, Neoclassical Realist Theory of International Politics (Kitap İncelemesi). *Uluslararası İlişkiler*, 14(55), 119-124
- Yönet, G. & Macar, O. (2024). Karşılaştırılmal Dış Politika Analizi Ekseninde: Küba Füze Krizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi*, 2(2), 59-71
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*, Addison-Wesley
- Waltz, K. N. (2000). Structural Realism After The Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41
- Welch, D. A. (2013). The Cuban Missile Crisis. İçinde A. F. Cooper, J. Heine, & R. Thakur (Ed.), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, ss. 1-11, Oxford



<https://dergipark.org.tr/pub/saga>

Güvenlik Teknolojilerinin Atış Eğitime Etkisi: VOSviewer İle Bibliyometrik Bir Analiz

The Impact of Security Technologies on Shooting Training: A Bibliometric Analysis Using VOSviewer

Emrah ALTINTAŞ^{1*}  Aslıhan TÜFEKÇİ²  Vedat YILMAZ³ 

¹Biliřim Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

²Biliřim Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

³Adli Bilimler Enstitüsü, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara, Türkiye

Özet

Bu bibliyometrik araştırma, silahlı atış eğitiminin gelişimine yönelik mevcut yayın eğilimlerini, öne çıkan yazarları ve araştırma yönelimlerini güvenlik teknolojilerinin bu süreçteki rolüyle birlikte inceleyerek, gelecekteki çalışmaların planlanma stratejisine ve olası araştırma fırsatlarının belirlenmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Analiz için Web of Science (WoS) veri tabanı ve VOSviewer bibliyometrik analiz yazılımı tercih edilmiştir. Veri tabanında "shooting training" anahtar kelimesi ile tüm alanlar (all fields) seçilerek yapılan arama sonucunda 111 belgeye ulaşılmıştır. Elektrik elektronik mühendisliği, bilgisayar bilimleri ve spor bilimleri gibi farklı disiplinlerdeki çalışmaların dağılımı incelenmiş, aralarından alan dışı olarak tespit edilenler elenerek erişilen 87 çalışma analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, güvenlik teknolojilerindeki gelişmelerin atış eğitiminin geleneksel yöntemlerden simülasyon ve sanal gerçeklik gibi modern yaklaşımlara evrilmesine olanak sağladığını göstermektedir. Analizlerde en çok atış alan yazarlar arasında Niilo Konttinen, Kaisu Mononen ve Jukka T. Viitasalo öne çıkarken, en bağlantılı yazarların Anton Kos ve Anton Umek olduğu görülmüştür. Çin, Finlandiya ve Türkiye, en fazla atış alan ülkeler arasında yer alırken; bağlantı gücü ve eser sayısı dikkate alındığında, Polonya'nın da bu ülkeler arasında öne çıktığı tespit edilmiştir. Analiz kapsamında incelenen 56 kurumdan 8'inin güvenlik alanında faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumu oldukları anlaşılmış ve bu kurumlardan 5'inin Çinde faaliyet gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca, anahtar kelime analizinde atış eğitimi kavramı ile birlikte eğitim, sanal gerçeklik ve performans gibi kavramların sıkça kullanıldığı anlaşılmıştır. Silahlı atış eğitimi literatürünün güvenlik alanında eğitim veren yüksek öğretim kurumları ile bu kurumlardaki akademisyenler tarafından üretilecek akademik çalışmalara ihtiyaç duyduğu sonucuna varılmıştır.

Abstract

This bibliometric research aims to examine the current publication trends, prominent authors, and research directions related to the development of firearm training, while also considering the role of security technologies in this process. Through this approach, it aims to contribute to the strategic planning of future studies and the identification of potential research opportunities. The Web of Science (WoS) database and VOSviewer bibliometric analysis software were used for the analysis. A search was conducted using the keyword "shooting training" in all fields, resulting in 111 documents. After excluding studies from unrelated fields such as electrical engineering, computer science, and sports sciences, a total of 87 relevant studies were analyzed. The findings suggest that advancements in security technologies have facilitated the shift of shooting training from traditional methods to modern approaches, such as simulation and virtual reality. The most cited authors include Niilo Konttinen, Kaisu Mononen, and Jukka T. Viitasalo, while the most connected authors are Anton Kos and Anton Umek. China, Finland, and Turkey rank among the most cited countries, with Poland emerging as a significant country based on both its connection strength and publication count. Of the 56 institutions analyzed, 8 were identified as higher education institutions in the field of security, 5 of which are located in China. Additionally, keyword analysis revealed that terms such as education, virtual reality, and performance frequently appear alongside the concept of shooting training. The study concludes that additional

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 25.10.2024
Düzelme: 01.03.2025
Kabul: 05.03.2025

Keywords

Atış eğitimi
Güvenlik teknolojileri,
Simülasyon
Sanal gerçeklik
Performans
Karar destek sistemleri

Anahtar Kelimeler

Shooting training
Security technologies
Simulation
Virtual reality
Performance
Decision support systems

* Emrah ALTINTAŞ, emrah.altintas@gazi.edu.tr

academic research on firearm training is necessary, especially from researchers at higher education institutions focused on security.

1. GİRİŞ

Bilimsel araştırmalarda araştırmacılara literatürü keşfetmek, değerlendirmek ve alandaki boşlukları ortaya çıkarmak için yaygın olarak kullanılan yöntemlerden birisi bibliyometrik analizdir (De Oliveira, Da Silva, Juliani, Barbosa, ve Nunhes, 2019). Bibliyometri olarak da ifade edilen bibliyometrik analiz yayınlarda yer alan yazarlar, atıflar ve yıllar gibi unsurlar arasındaki ilişkilerin nicel yöntemlerle çözümlenmesi ve sunumu olarak tanımlanabilir (Dulla, Mishra, ve Swain, 2021). Bibliyometrik analiz, yayın trendleri, etkili yazarlar ve önemli çalışmalar gibi hususlarda nicel veriler sunarak bir araştırma alanının zaman içindeki yapısını ve gelişimini göstermek için güçlü bir araç olarak hizmet eder (Mas-Tur, Kraus, Brandtner, Ewert, ve Kürsten, 2020; Mistar vd., 2023). Ek olarak, literatürde bibliyometrik yöntemlerle bilimsel gelişmeleri haritalamaya yönelik sistematik inceleme yaklaşımları da bulunmaktadır (Thompson ve Walker, 2015). Sistematik literatür incelemeleri nitel senteze odaklanırken, bibliyometrik analizler bir araştırma alanının yapısını ve evrimini incelemek için nicel bir yaklaşım sağlarlar. Literatürdeki çalışmaların yapısını haritalayıp, araştırma eğilimlerini belirleyen bibliyometrik yöntemler, araştırmacıların mevcut durumu daha iyi anlamalarına ve gelecekteki araştırmalar için potansiyel yollar belirlemelerine imkan sunarlar (Bota-Avram, 2023). Ayrıca bibliyometrik analiz yöntemi, sistematik literatür taramasının öncülü olarak da kullanılabilir (Dirik, Eryılmaz, ve Erhan, 2023).

Bireysel silahlı atış eğitimi üzerine gerçekleştirilen bir bibliyometrik analizin araştırma alanının önde gelen konularına, gelişmelerine ve güncel durumuna ışık tutarak alan hakkında çok yönlü bir bakış açısı sunacağı öngörülmektedir (Laaksonen, Finkenzeller, Holmberg, ve Sattlecker, 2018) (Mon-López, Moreira da Silva, Calero Morales, López-Torres, ve Lorenzo Calvo, 2019). Araştırmacılar, yayın eğilimleri, atıf ağları ve yazarlar arası ortaklıklar gibi temel ilişki alanlarını inceleyerek bu alanın entelektüel yapısı ve gelişimi hakkında daha derin bir anlayış kazanabilirler. Bu tür bibliyometrik çalışmaların bulguları, gelecekteki araştırmaların planlamasına bilgi sağlayabilir, araştırmalar için umut vadeden yolların belirlenmesine yardımcı olabilir ve atış eğitiminin performansa etkisini inceleyen disiplinler arasında bilgi alışverişini kolaylaştırabilir.

Atış eğitiminin bir parçası olan ateşli silah eğitimi, ateşli silahları mesleki görevlerini yerine getirmek için kullanan güvenlik görevlileri ile meşru müdafaa kapsamında kişisel savunmaları için kullanan bireylerin yetkinliklerini geliştirmek adına önemli bir unsurdur. Ateşli silahların, emniyetli ve hukuka uygun kullanımını sağlamak amacıyla zamanında ve yetkin bir eğitim verilmesi gerekmektedir. Verimli bir atış eğitimi, bireylerin silahları etkili bir şekilde kullanabilmeleri ve kullanımdan doğabilecek risklerin en aza indirilebilmesi için gerekli beceri ve bilgi birikimini kazanabilmelerine olanak sağlar (Rowhani-Rahbar, Lyons, Simonetti, Azrael, ve Miller, 2018).

Geleneksel atış eğitimi, bireylerin temel nişancılık eğitimini (emniyet kuralları, silahın tanıtımı, silahı kavrama ve duruş, nişan alma, nefes ve tetik kontrolü) tamamlamalarının ardından, ateşli silahlarla fiziksel hedeflere atış yaparak tecrübe ettikleri gerçek atış çalışmalarına dayanmaktadır (Liang ve Kong, 2006). Bu eğitim yöntemi, atıcıların silah kullanımında reflekslerini geliştirmelerini ve atış ile silaha hâkimiyet becerilerini pekiştirmelerini sağlar. Ayrıca atış tekniğinin gelişmesine imkan tanıdığı için atış eğitiminde standart bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte bu geleneksel yöntem, mühimmat ve bakım maliyeti, atış alanı ihtiyacı ve gerçek atış faaliyetleri ile ilgili yaralanma, can kaybı gibi olası riskleri de bünyesinde barındırmaktadır (Güven ve Durukan, 2020).

Güvenlik teknolojilerindeki ilerlemelerin silahlı atış eğitimini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir (Takopueak, Sutthinet, ve Phetchakul, 2023; L. Wei, H. Zhou, ve S. Nahavandi, 2019). Geleneksel yöntemlerle karşılaştırıldığında, çevresel kontrol, esneklik ve tekrar edilebilirlik, performans izleme ve analiz gibi birçok olanak sunan simülasyona dayalı atış eğitimi, ateşli silah pratiği için gelişmiş teknolojileri kullanarak gerçekçi bir sanal ortam oluşturur (Fedaravičius, Pilkauskas, Slizys, ve Survila, 2020; Bo Shi, 2019). Bu sistemler, çeşitli senaryoları, hedef türlerini ve çevresel koşulları simüle ederek, gerçek atış egzersizlerine güvenli ve maliyet etkin bir alternatif sunarlar. Simülasyon tabanlı eğitim atıcılara daha çok tekrar, geri bildirim ve puanlama imkanı sunarak, atıcıların ilerlemelerini takip etmelerine ve iyileştirilmesi gereken alanları belirlemelerine olanak tanımakta ve kişisel gelişimlerini desteklemektedir.

Teknolojik gelişmelerin atış eğitimine entegrasyonun, önemli bir araştırma alanı oluşturduğu değerlendirilmektedir (Sun, Chiang, ve Manuel, 2020). Bu bibliyometrik analiz, var olan literatür incelenerek atış eğitimi konusunda öne çıkan yazarları, kurumları, gelişmekte olan araştırma eğilimlerini ve güvenlik teknolojilerinin atış eğitimindeki mevcut durumunu araştırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, Web of Science veri tabanından “shooting training” anahtar kelimeleri ile elde edilen verilerle bibliyometrik verilerin görselleştirilmesine ve çözümlenmesine olanak sağlayan VOSviewer uygulaması kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm, çalışmada ele alınan atış eğitimi kavramıyla ilgili nişan alma ve nefes kontrolü gibi temel kavramlar ile simülasyon ve sanal gerçeklik gibi teknolojik yeniliklerle ilişkili terimleri birlikte inceleyerek atış eğitiminin kavramsal çerçevesini tasvir etmeyi amaçlamıştır.

Güvenlik kuvvetlerinin atış eğitimi, personeli görev başında ateşli silah kullanmanın karmaşıklıkları ve zorluklarına hazırlamak için tasarlanmış eğitim programlarının kritik bir bileşeni olup atış kabiliyeti, güvenlik güçlerinden beklenen temel becerilerinden birisidir. Silahların emniyet kuralları içinde kullanımı ise atış eğitiminin önde gelen unsurlarındandır (B. Shi, 2019). Atış eğitimi; askerî eğitim, kolluk eğitimi ve sportif atıcılık eğitimi dahil olmak üzere çeşitli disiplinlerin önemli bir çalışma alanıdır (Mistar vd., 2023).

Silahlı atış eğitiminin teorik ve yasal zemini; gereklilik, orantılılık ve önlem gibi birkaç temel ilkeye dayanmaktadır (Tondini, 2017). Bu ilkeler, görevleri ve yasal sorumlulukları gereği güç kullanımına başvuran personele rehberlik ederken eğitim programlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Gereklilik ve orantılılık ilkeleri, güç kullanımı kapsamında silaha yalnızca ve kesinlikle ihtiyaç olduğunda, mevcut tehdit durumuyla orantılı şekilde başvurulması gerektiğini ifade eder. Bu ilke silahın ne zaman ve nasıl kullanılması gerektiği ile ilgilidir. Örneğin bir kolluk kuvveti personeli silahını yalnızca hayati bir tehdit durumunda ve başka bir seçenek kalmadığında kullanmalıdır ki bu gereklilik ilkesinin temelini oluşturur. Orantılılık ise karşılaşılan tehdidin büyüklüğüne uygun güç kullanılmasıdır. Silahsız bir protestocuya karşı aşırı güç kullanımı orantılılık ilkesine aykırı olacaktır. Önlem ilkesi ise faaliyetlerin en az zarar doğuracak şekilde planlanması ve yürütülmesidir. Rehine kurtarma operasyonunda bu ilke gereği öncelik sivil kayıpların önlenmesi olmalıdır. Silahlı atış eğitimlerinde bu ilkeler doğrultusunda güvenlik güçlerinin durumsal farkındalık ve karar verme yeteneklerinin de geliştirilmesi hedeflenmektedir (Schwint, 2024). Dolayısıyla silahlı atış eğitiminin nişancılık kısmının yanında farklı boyutlara sahip olduğunu, zamanla bu eğitimlerde duruma dayalı, senaryolu uygulamaların içinde nişancılık becerileri ile birlikte karar alma yeteneklerinin de ölçülmeye başlandığı söylenebilir.

Literatür incelendiğinde zaman içinde atış eğitiminin kapsamının genişlediği ve gelişen teknolojik yenilikler doğrultusunda nişancılık eğitimlerine simülasyon, sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik gibi yeni yaklaşımların dahil olduğu görülmektedir (Fedaravičius vd., 2020; Wang, Ma, ve Cao, 2018). Atış eğitiminin, hem geleneksel metodolojileri hem de çağdaş teknolojik gelişmeleri harmanlayarak zamanla önemli ölçüde evrim geçirdiği söylenebilir. Simülasyonun doğuşu ve simülasyon sistemlerinin atış eğitimine dahil edilmesi bu sürecin önemli bir aşamasıdır (Li ve Ieee, 2009). Geleneksel ve çağdaş yaklaşımların entegrasyonu, eğitim deneyimini geliştirmekle birlikte daha etkili eğitim programlarının geliştirilmesine yardımcı olmuştur (Rostker, 2008).

Sanal ve artırılmış gerçeklik ve yapay zekâ gibi teknolojik ilerlemeler ile önleyici ve koruyucu güvenlik önlemlerinin senkronizasyonu ateşli silah atış eğitimine önemli ölçüde ivme kazandırmıştır (Goldberg, Amburn, Ragusa, ve Chen, 2018). Artırılmış gerçeklik uygulamaları, gerçek atış eğitimini simüle ederek riskleri en aza indiren daha gerçekçi bir deneyim sunmayı amaçlamaktadır (Lei Wei vd., 2019). Örneğin 2022 yılında Güney Kore Askerî Akademisi'nde 274 askerî öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada sanal gerçeklik tabanlı atış eğitim sisteminin etkinliği gerçek tüfek atışları ile ölçülmeye çalışılmış ve simülasyon eğitime tabi tutulanların diğerlerine oranla daha başarılı sonuçlar elde ettiği bulunmuştur (Lee, Hwang, Hyun, ve Lee, 2025). Ayrıca eğitim sırasında atıcıların simüle hedeflerle etkileşime girerek performanslarına ilişkin gerçek zamanlı geri bildirim almalarının öğrenme sonuçlarını geliştirdiği düşünülmektedir (Chowdhury, 2023). Akıllı görüş sistemi gibi karar destek sistemleri, nişan alma doğruluğunu ve vuruş oranlarını artırarak nişancılık eğitimini geliştirir ve daha az pratik gerektirirken daha iyi performans sağlar (Zotov ve Kramkowski, 2023).

Atış eğitimi, modern teknolojik yeniliklerin entegrasyonu ile eğitilenler için daha güvenli ve etkili bir öğrenme ortamı sağlamayı hedefleyerek gelişim göstermektedir. Atış eğitimi ve simülasyon temelli yaklaşımlar üzerine yapılan araştırmalar, bu alanın gelişimini ve ilerlemesini detaylı bir şekilde analiz ederek, atış eğitiminin yürütülme şeklini dönüştüren çeşitli yöntemleri, teknolojileri ve yenilikleri ortaya koymaktadır (Rao vd., 2018). Bu ilerlemeler, yalnızca eğitim verimliliğini yükseltmekle kalmayıp, aynı zamanda gerçekçi atış senaryolarını taklit ederek ve eğitim alanlara değerli performans geri bildirimini sunmakta ve emniyet tedbirlerini de güçlendirmektedir (Guo vd., 2020). Güvenlik teknolojilerinin atış eğitimine dâhil edilmesi, eğitim tecrübesini kayda değer ölçüde zenginleştirerek, eğitim alanlar için gelişmiş nişan alma isabeti, vuruş oranları ve genel öğrenme çıktılarına zemin hazırlamaktadır (Xie vd., 2021). Gerçek çalışma ortamında önceden tahmin edilemeyecek senaryolarla yüz yüze kalma durumu olası olan güvenlik güçlerinin atış kabiliyetlerinin ancak gerçekçi eğitimlerle iyileştirilebileceği değerlendirilmektedir (Simas, Schram, Canetti, Maupin, ve Orr, 2022).

Atış eğitimi ile ilgili kavramlar, geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılabilir. Bu bağlamda, her iki başlık altında öne çıkan bazı kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1 Geleneksel Kavramlar

Atış eğitiminde geleneksel kavramların daha çok temel atıcılık becerilerinin kazanılması sırasında karşılaşılan ve nişancılığın temelleri ile ilgili kavramlar olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu kısımda bu kavramlardan (nişan alma, nefes kontrolü, zihinsel hazırlık, duruş) sadece bazılarına yer verilmiştir.

2.1.1 Nişan alma

Nişan alma; göz, gez, arpacık ve hedefin sanal bir doğru oluşturacak şekilde hizalanmasıdır. Atıcının gözünden başladığı kabul edilen doğrunun silahın arpacığı ve hedef üzerinde seçilen noktanın birleşmesi ile oluşan hat olarak tanımlanan nişan alma atış eğitiminde kazanılması gereken temel bir beceridir. Nişan alma bünyesinde duruş, doğru nişan, nişan resmi, nefes ve tetik kontrolü gibi bileşenleri içerir. Doğru nişan tekrarlayan deneme çalışmaları, geri bildirim ve motor becerilerin geliştirilmesi ile oluşur (Ocak ve Balamut, 2022). Geleneksel nişan alma eğitimleri genellikle kas hafızasının ve odaklanma ve konsantrasyonun önemi üzerinde durur (Chaban, Kuznetsova, ve Ryabchuk, 2017).

2.1.2 Nefes kontrolü

Nefes kontrolü geleneksel atış eğitiminin önemli başka bir unsurudur. Uygun nefes alıp verme ve doğru ölçüde ve yerinde nefes tutma gibi faktörler atışın sıhhatini etkileyen bileşenler olup, atıcının vücudunu dengelemeye yardımcı olarak istemsiz hareketlerin azaltılmasını sağlayabildiği için atış başarısını önemli ölçüde etkiler (Karaduman vd., 2022). Nefes kontrolü, nefes alma ve verme sırasında vücudun salınımın en aza indiği kabul edilen optimal seviyedeki nefes tutma durumudur (Lawrence ve Pannone, 2009). Genellikle atış, nefes kontrolü sağlandıktan sonra gerçekleştirilir.

2.1.3 Zihinsel hazırlık

Zihinsel hazırlık, atış eğitiminin uzun süredir kabul görmüş önemli bir parçasıdır (Chaban vd., 2017). Atıcıların atış stresini yönetebilmeleri, sakinliklerini koruyabilmeleri ve isabetlerini artırabilmeleri için uyguladıkları zihinsel görselleştirme tekniklerinin bütününe zihinsel hazırlık denir. Zihinsel hazırlık görselleştirme, konsantrasyon, odaklanma ve stres yönetimi gibi süreçleri içerir. Atıcının duruştan silaha hâkimiyete atışın gerçekleştirilmesinden atış sonrasında yapılacak işlemlere kadar bütün sürecin mental tatbikatının yapılması zihinsel hazırlık olarak değerlendirilir. Couture vd. (1999) tarafından 44 atıcı kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada zihinsel alıştırmaların vuruş isabetini artırdığı bulunmuştur.

2.1.4 Postürel denge (Duruş)

Atış eğitimin ilk safhasında atıcılara öğretilen konulardan birisi de duruş ve pozisyon almaktır. Duruş, atıcının hedefi karşısına alıp vücudunu bir bütün olarak dengeli ve stabil tutabilirken silaha maksimum hâkimiyet sağlayarak atış yapabildiği özel pozisyonudur. Her ne kadar atıcı belirli bir eğitim seviyesine ulaştıktan sonra kendine en uygun duruş ve pozisyonu ayarlayabilse de temel atıcılık eğitiminde atıcılara temel atış pozisyonu öğretilir. Atış sırasında vücutlarını dengeli ve sabit tutabilen atıcıların daha iyi vuruş sonuçlarına ulaştıkları araştırmalara rastlamak mümkündür (Hung vd., 2021; Nourizadeh, Mirjani, ve Naserpour, 2019).

2.2 Çağdaş Kavramlar

Mevcut atış eğitim sistemlerinin bir çoğu, atış tekniğini kapsamlı bir şekilde ele almak yerine atış sonuçlarına odaklanmaktadır (Z. Lin ve Wu, 2012). Bu kısımda söz konusu sorunun çözümüne imkân veren güvenlik teknolojilerindeki bir takım yeniliğin atış eğitimine kazandırdığı bazı kavramlardan bahsedilmektedir.

2.2.1 Simülasyon tabanlı kuru tetik

Atıcıların nişan alma becerileri ve bilişsel kapasiteleri üzerinde olumlu etkileri olduğu bilinen simülasyon tabanlı kuru tetik çalışması, atıcıların atıcılık yeteneklerini geliştirmek için gerçek silahları veya aynı fiziksel ve tetik ağırlığına sahip replikaları ile mühimatsız olarak gerçekleştirdikleri nişan alma ve tetik düşürme tekrarlarıdır (Vardar ve Senduran, 2021). Bu simülatörler lazer tabanlı teknoloji, görüntü işleme teknolojisi ve hareket yakalama teknolojileri ile çalışarak atış sıhhati hakkında anlık geri besleme sağlayıp atıcıların becerilerini iyileştirmeye odaklanırlar (Bogatinov, Lameski, Trajkovik, ve Trendova, 2017). Atıcıların çevresel faktörleri ve cari durumdaki tehdit seviyesini değerlendirirken doğru karar alma becerilerinin ölçülmeye çalışıldığı atış simülasyonuna dayalı çalışmalar da bulunmaktadır (Mitchell ve Flin, 2007).

2.2.2 Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik

Atış eğitiminde kullanılan sanal ve artırılmış gerçeklik uygulamaları oluşturdukları simülasyon sayesinde atıcıların gerçek durum ve ortam koşullarını riskten uzak bir şekilde deneyimlemelerini sağlayan önemli araçlardır (Lucero-Urresta, Buele, Córdova, ve Varela-Aldás, 2021; Martono ve Nurhayati, 2016; Zhu vd., 2015). Atış eğitimi üzerine sanal gerçeklik kullanılarak 160 öğrenci ile

yapılan araştırmada uygulamanın öğrenme motivasyonları ile öğrenme çıktılarına belirgin olarak etki ettiği tespit edilmiştir (Sudiarno vd., 2024). Ayrıca sanal gerçeklik teknolojilerinin atış eğitimlerinde atış alanının emniyeti ve doğru hedef seçimi için de kullanıldığı görülmektedir (Asil ve Nasibov, 2021). Sanal gerçeklik uygulamalarının atış eğitiminin yanısıra tasarım, denizcilik, havacılık, mühendislik ve sağlık alanlarında da eğitimi iyileştirmek için kullanıldığı görülmektedir (De Armas, Tori, ve Netto, 2020).

2.2.3 Karma gerçeklik ve senaryoya dayalı eğitim

Karma gerçeklik, gerçek dünya ile sanal ortamın artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik ve optik sistemler gibi ileri düzey teknolojiler kullanılarak entegrasyonun sağlanmasıdır (Sobota, Korečko, Hudák, Sivý, ve Cvetković, 2020; Wingrave vd., 2003). Karma gerçeklik uygulamaları robotik, oyun ve eğitim simülasyonları gibi birçok alanda kullanıcı etkileşimini artırmak için kullanılmaktadır (Tren Grove, 2022). Atış eğitiminde temel atıcılık becerilerini geliştirmiş atıcılar için bir sonraki eğitim aşaması olarak ifade edilebilecek eğitim tarzı ise duruma dayalı atış eğitimlerdir. Bu eğitimler özellikle askerî ve kolluk personelinin yetiştirilmesinde oldukça önemsenmektedir. Bu eğitimlerde atıcının senaryo doğrultusunda doğru hedef seçme, silah kullanma yetkisine doğru zamanda başvurma ve eşli olarak hareket edebilme kabiliyeti gibi becerileri iyileştirilmeye çalışılmaktadır (Liu, Becerik-Gerber, ve Lucas, 2023).

3. YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen bibliyometrik analizde VOSviewer yazılımından faydalanılmıştır. Analiz için gerekli veriler, bilimsel yayınlar için kapsamlı ve yaygın bir kaynak olan Web of Science veri tabanından alınmıştır (Yan ve Wang, 2023). Arama sorgusu, "shooting training" anahtar kelimesi kullanılarak, güvenlik teknolojilerinin atış eğitimi üzerindeki etkisine ilişkin literatürü kapsayacak şekilde oluşturulmuş ve arama sonuçları, yalnızca İngilizce olarak yayımlanmış dökümanları içerecek şekilde filtrelenmiştir. Bu filtreleme sürecinde tekrarlayan yayın kontrolü yapılarak 1993 ile 2024 yılları arasında yayımlanmış 111 belgeye ulaşılmıştır. Elde edilen verilerle VOSviewer uygulaması kullanılarak ortak atıf, bibliyografik eşleşme ve ortak yazarlık gibi iş birliği ilişkilerini ortaya çıkaran Tablo 1'deki analizler yapılmıştır. Bu bölümde, araştırmanın amacı, sınırlılıkları, yapılan analizler ve analizlerin hedefleri sunulmuştur.

Tablo 1: Bibliyometrik Analizde Kullanılan Yöntemler

S.No.	Analiz Adı	Açıklama
1	Yazarların Ortak Yazarlık Analizi	Yazarlar arasındaki iş birliği ağlarını ortaya koyar.
2	Yazarların Bibliyografik Eşleşme Analizi	Yazarların aynı kaynakları referans alıp almadığını analiz eder.
3	Yazarların Ortak Atıf Analizi	Yazarların hangi kaynaklara birlikte atıfta bulunduğunu inceler.
4	Yazarların Atıf Analizi	Bireysel yazarların aldığı atıf sayılarını değerlendirir.
5	Belgelerin Bibliyografik Eşleşme Analizi	Çalışmaların ortak referanslara dayanıp dayanmadığını belirler.
6	Organizasyonların Bibliyografik Eşleşme Analizi	Kurumların benzer referanslar üzerinden ilişkilendirilmesini analiz eder.
7	Anahtar Kelime Analizi	Yayınlarda öne çıkan anahtar kelimeleri ve bunların ilişkilerini belirler.

8	Ülkelerin Atıf Analizi	Ülkelerin bilimsel etkileşimlerini ve atıf performanslarını inceler.
---	------------------------	--

3.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak atış eğitimi konusundaki çalışmaların nicel veriler ve ölçüm göstergeleriyle bütüncül bir bakış açısı çerçevesinde ele alınması, incelenmesi ve araştırmacılara alandaki mevcut durumun sunulmasıdır. Ek olarak, bu konuda yapılacak sistematik literatür taramalarına öncül olabilecek bir çalışmanın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

3.2 Veri Analiz ve Sınırlılıklar

Web of Science (WoS) veri tabanında “shooting training” anahtar sözcüğü ile bütün alanlar (all fields) tercih edilerek 01.09.2024 tarihinde gerçekleştirilen aramada 111 belgeye ulaşılmıştır. Bu belgelerin dağılımı Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2: Web of Science Arama Sonuçları ve Yayın Dağılımı

Kategori	Alt Kategori	Belge Sayısı / Bilgi
Genel Bilgiler	Anahtar Sözcük	"shooting training"
	Veri Tabanı	Web of Science (WoS)
	Arama Tarihi	01.09.2024
	Toplam Belge Sayısı	111
	Dil	İngilizce
	Yayın Aralığı	1993 - 2024
Yayın Türü Dağılımı	Dergi Makalesi	56
	Bildiri	50
	Derleme Makale	3
	Toplantı Özeti	2
Disiplinlere Göre Dağılım	Spor Bilimleri	20
	Yapay Zeka	14
	Bilgisayar Bilimleri	14
	Elektrik Elektronik Mühendisliği	13
	Bilgi Sistemleri	8

Yayımların yayım yılları incelendiğinde yayım aralığının 1993 ve 2024 yılları arasında olduğu görülmüştür. Aramada farklı disiplinlerden 56 dergi makalesi, 50 bildiri, 3 derleme makale, 2 toplantı özetine ulaşılmıştır.

Disiplinler açısından çalışmaların çoğunluğunun spor bilimleri (20), yapay zeka (14), bilgisayar bilimleri (14), elektrik elektronik mühendisliği (13) ve bilgi sistemleri (8) alanında toplandığı görülmüştür. Veriler, atıf, döküman, yazar, kurum, ülke, ve anahtar sözcük analizlerine dayanarak incelenmiş, veri kaynağı olarak ise WoS veri tabanında indekslenen çalışmalar kullanılmıştır.

Ayrıca ulusal literatürde yer alan araştırmaları incelemek için aynı tarihte “atış eğitimi” (shooting training) anahtar kelimesi ile yapılan aramada 30 makaleye erişilmiş, makalelerin 24’ünün spor bilimleri alanında yazıldığı görülmüş ve atış eğitimi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte

WoS, Scopus, Scinedirect veri tabanlarında, Google Akademik ve TR Dizinde yapılan aramalarda atış eğitimi kavramı ile ilgili bir bibliyometrik analize ulaşılamamıştır.

3.2.1 Sınırlılıklar

Araştırmada veri tabanı olarak sadece Web of Science veri tabanı ve analizler için VOSviewer yazılımı kullanılmıştır. Örnekleme olabildiğince genişletmek amacıyla belirli bir tarih aralığı seçilmemiş, bölge kısıtlamasına gidilmemiş, tüm alanlarda arama yapılarak tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve dil olarak İngilizce metinler tercih edilmiştir. Arama sorgusunda “shooting training” anahtar kelimeleri kullanılarak atış eğitimi ile ilgili tüm disiplinlerden yapılan çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte ulaşılan 111 döküman ön incelemeye alınmış ve silahlı atış eğitimi ile ilgili olan 87 çalışmaya indirgenerek analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında ortaya çıkan bulgular WoS veri tabanından erişilen 87 çalışma çerçevesinde genellenebilir.

3.3 Uygulanan Bibliyometrik Analiz Yöntemleri

Bu kısımda, çalışma kapsamında VOSviewer uygulaması kullanılarak yapılan Tablo 1’deki analiz yöntemlerinden bahsedilmiştir.

3.3.1 Yazarların ortak yazarlık analizi

Ortak yazarlık analizi, akademik yayınlarda yazarlar arasındaki iş birliğini değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu analiz, yazarlar arasındaki ortak çalışma ağlarını haritalayarak belirli bir araştırma alanındaki iş birliği dinamiklerini ortaya koyar. Ortak yazarlık ilişkileri, araştırma alanındaki sosyal yapıyı anlamaya yardımcı olur ve hangi yazarların merkezde olduğu veya hangi grupların birbiriyle daha sık iş birliği yaptığı gibi bilgileri sağlar. Böylece, bilimsel topluluk içindeki etkileşim ağları incelenebilir (Xu ve Chang, 2020).

3.3.2 Yazarların bibliyografik eşleşme analizi

Bibliyografik eşleşme analizi, iki yazarın aynı kaynakları referans gösterme durumunu değerlendirerek araştırma alanındaki entelektüel yakınlığı ölçer. Bu analiz, yazarların çalışma alanları ve araştırma eğilimleri hakkında önemli bilgiler sunar. Benzer kaynakları referans alan yazarlar, genellikle ortak ilgi alanlarına sahiptir ve bu analiz, belirli konular etrafında oluşan akademik kümelenmeleri tespit etmeye yardımcı olur (Hanif, Donghua, Xuefeng, ve Nawaz, 2019).

3.3.3 Yazarların ortak atıf analizi

Ortak atıf analizi, iki veya daha fazla yazarın aynı makalelere atıfta bulunma durumunu inceleyerek onların akademik etkileşimlerini değerlendirir. Bu yöntem, belirli konuların akademik literatürde nasıl şekillendiğini ve yazarların düşünsel olarak nasıl bir etkileşim içinde olduğunu anlamaya olanak tanır. Ortak atıf yapılan kaynaklar, belirli bir alandaki temel literatürü ortaya çıkarmak açısından kritik bir rol oynar (Trujillo ve Long, 2018).

3.3.4 Yazarların atıf analizi

Atıf analizi, belirli bir yazarın eserlerine yapılan atıfları inceleyerek, o yazarın akademik etkisini ve katkı düzeyini değerlendirmeye yönelik bir yöntemdir. Yazarların atıf sayıları, bilimsel çalışmalarda görünürlüklerini ve alanlarına olan etkilerini belirlemek için önemli bir ölçüt olarak kullanılır. Bu analiz, hangi yazarların daha fazla atıf aldığını ve dolayısıyla hangi çalışmaların alana yön verdiğini anlamamıza yardımcı olur (Dirik vd., 2023).

3.3.5 Belgelerin bibliyografik eşleşme analizi

Bu analiz yöntemi, belirli belgelerin (makale, kitap, konferans bildirisi vb.) ortak referanslar kullanarak nasıl bir bilimsel bağ oluşturduğunu inceler. Bibliyografik eşleşme, aynı kaynakları referans alan belgelerin birbirine ne kadar yakın olduğunu belirleyerek, ilgili konular ve araştırma eğilimleri hakkında bilgi sağlar. Bu analiz, özellikle belirli bir konunun gelişimini anlamak ve temel literatürü tespit etmek açısından önemli bir araçtır (Zan, 2019).

3.3.6 Organizasyonların bibliyografik eşleşme analizi

Akademik çalışmalarda, belirli kurum ve kuruluşların ortak referansları kullanarak bilimsel literatürde nasıl konumlandığını incelemek için organizasyonların bibliyografik eşleşme analizi kullanılır. Bu analiz, üniversiteler, araştırma merkezleri ve diğer kuruluşların belirli konular üzerindeki etkisini anlamak açısından önemli veriler sunar. Kurumların ortak çalıştığı konular ve bilimsel iş birlikleri, bu yöntem sayesinde haritalanabilir (Van Eck ve Waltman, 2010).

3.3.7 Anahtar kelime analizi

Anahtar kelime analizi, belirli bir araştırma alanında en çok kullanılan terimleri ve bunların ilişkilerini inceleyerek akademik eğilimleri belirleyen bir tekniktir. Bu analiz, belirli anahtar kelimelerin zaman içindeki değişimini göstererek, alandaki güncel ve yükselen konular hakkında bilgi verir. Anahtar kelimelerin birlikte kullanım sıklığı, hangi kavramların bir arada ele alındığını ve belirli temaların nasıl şekillendiğini ortaya koymada etkilidir (Duvvuru, Kamarthi, ve Sultornsanee, 2012).

3.3.8 Ülkelerin atıf analizi

Ülkelerin atıf analizi, belirli ülkelerin akademik üretkenliklerini ve bilimsel etkileşimlerini değerlendiren bir yöntemdir. Ülkelerin araştırma alanındaki etkilerini ve uluslararası iş birliklerini anlamak için bu analiz kullanılır. Çalışmaların hangi ülkelerden daha fazla atıf aldığı veya hangi ülkelerin belirli konularda daha fazla üretim yaptığı gibi bilgiler bu analizle ortaya çıkar (De Oliveira vd., 2019).

4. BULGULAR

Bulgular bölümünde, WoS veri tabanında “shooting training” (atış eğitimi) anahtar sözcüğü ile yapılan arama sonucunda elde edilen verilerin VOSviewer uygulamasıyla yapılan haritalamaların analizleri yer almaktadır.

Tablo 3’te WoS veri tabanında ulaşılan 374 yazar arasından ilk 10’u listelenmiştir. Sıralamaya göre en fazla yayının spor bilimleri, psikoloji ve fizyoloji konularında araştırmalar yürüten Nillo Kontinen tarafından üretildiği görülmüştür. Söz konusu yazarın toplam kayıtların %4.5’ini oluşturan 5 çalışması bulunmaktadır. İkinci sırayı 4’er yayınlı Kaisu Mononen, Waldemar Swiderski ve Jukka T. Viitasalo paylaşmaktadır. WoS kayıtları incelendiğinde Tablo 3’te 1., 2. ve 4. sırada yer alan yazarlar Niilo Kontinen, Kaisu Mononen, Jukka Viitasalo’nun 4 eserde ortak yazar oldukları ve atış eğitiminin spor bilimleri ile ilgili bölümünde birlikte çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 3: Makalelerin Yayınlayan Yazara Göre Sıralaması

S.No.	Yazar	Kayıt Sayısı	%
1	Kontinen, N	5	4.5
2	Mononen, K	4	3.6
3	Swiderski, W	4	3.6
4	Viitasalo, JT	4	3.6
5	Era, P	3	2.7
6	Hlosta, P	3	2.7
7	Wu, SX	3	2.7
8	Gudzbeler, G	2	1.8
9	Hu, ZH	2	1.8
10	Kos, A	2	1.8

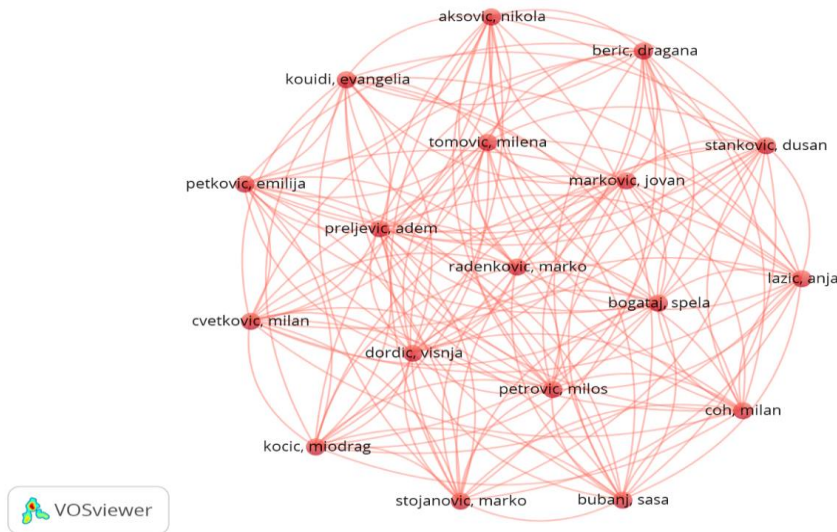
Ayrıca Tablo 3’te 3’üncü sırada yer alan yazar Waldemar Swiderski’nin atış eğitimi mühendislik, simülasyon ve optik başlıkları altında çalıştığı görülmektedir. Erişilen veriler, atış eğitimi konusunun birçok disiplin tarafından ele alındığına işaret etmektedir.

4.1 Yazarların ortak yazarlık analizi

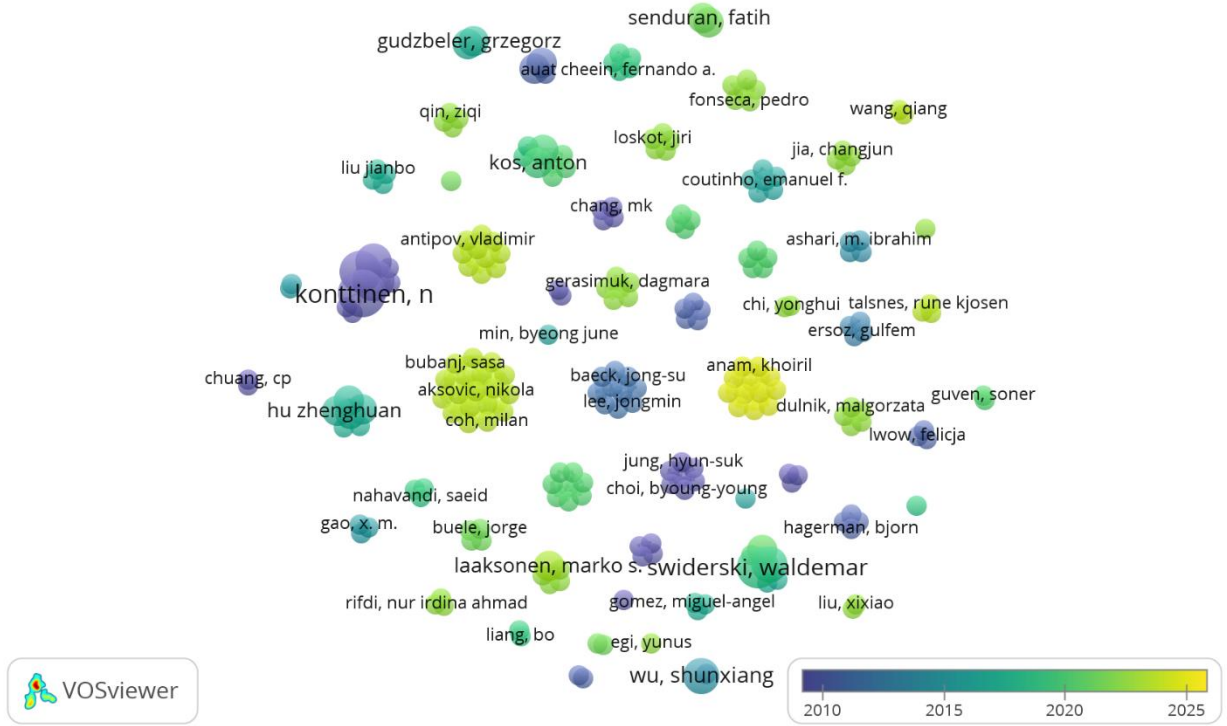
İki ya da daha fazla yazarın bilimsel iş birliği ağlarını ve araştırmacılar arasındaki etkileşimleri inceleyen yazarların ortak yazarlık analizi çerçevesinde yazarlar arasındaki bağlantıları ve ortaklık düzeylerini belirlemek için ölçüt olarak en az 1 atıf ve 1 yayın tercihleri esas alınmıştır. Analiz sonucunda Şekil 1'deki ağ haritası oluşturulmuş ve bir grupta toplanan en ilişkili 18 yazar arasında toplam 153 bağlantı olduğu görülmüştür. Bu 18 yazarın her biri, 17 ögelik ilişkiye sahip olup atıf sayısı en çok olan yazarlar Niilo Kontinen (65 atıf), Kaisu Mononen (61 atıf) ve Jukka T. Viitasalo'un (61 atıf) en ilişkili yazarlar olmayıp, sırasıyla en fazla eser üreten yazarlar oldukları tespit edilmiştir.

WoS kategorileri dikkate alınarak yazarların ortak yazarlık ağ haritası incelendiğinde birbirleri ile ilişki ağı olan yazarların çalışma alanlarının genellikle spor bilimleri, sağlık ve çok disiplinli alanların altında toplandığı anlaşılmıştır.

Bu durumun çalışmanın amacına yanıt vermemesi üzerine VOSviewer uygulamasında en ilişkili ve ortaklık içinde olan yazarları belirlemek için en az 1 atıf ve en az 1 yayın ölçütü uygulanarak analiz 20.09.2024 tarihinde yenilenmiştir. Yenilenen analizde 376 yazardan 238'inin 1 yayın ve 1 atıf kriterlerine uyduğu görülmüştür. VOSviewer uygulamasının verileri haritalama sırasında son aşamada önerdiği düzeltme kabul edilmemiş ve genel resmin mevcut haliyle ortaya çıkarılması hedeflenerek yapılan analizde 238 yazarı içeren 57 grup ve 624 bağlantı ve 652 bağlantı gücüne ulaşılmıştır.



Şekil 1: Ortak Yazarlık İş Birliği Ağı



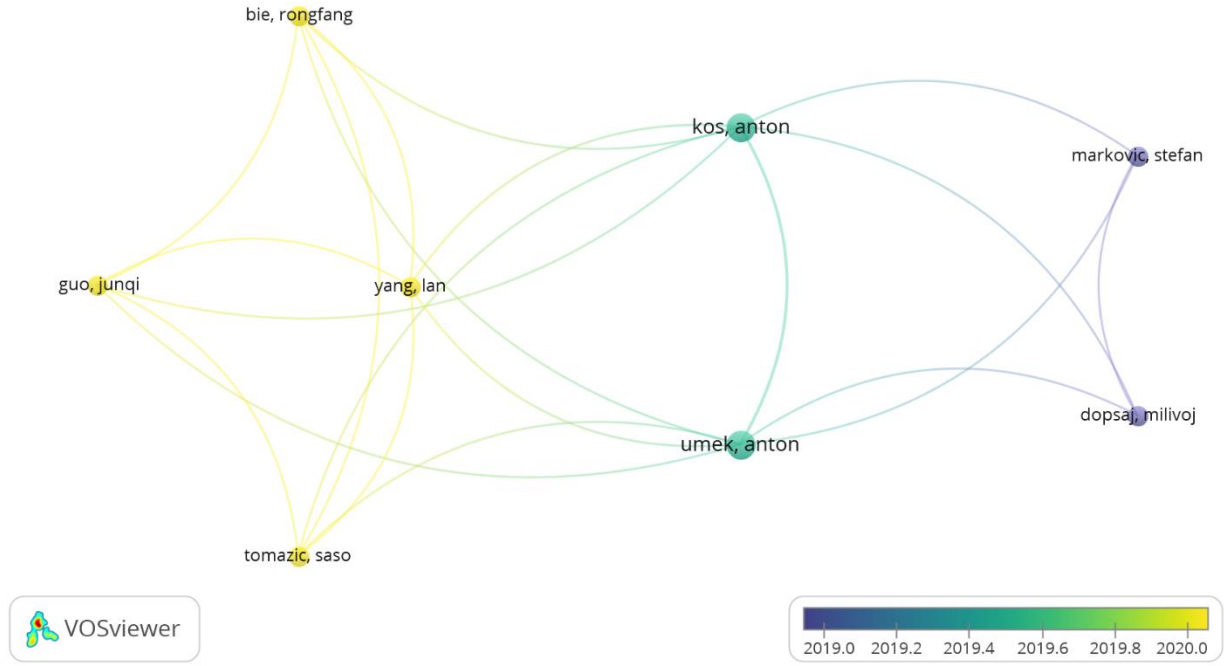
Şekil 2: Yıllara Göre Yazarlar Arası İş Birliğini Gösteren Ortak Yazar Ağı

Şekil 2 incelendiğinde gruplar arası bağlantı olmadığı anlaşılmış ve 57 grup içinden silahlı ve simülasyon tabanlı atış eğitimi ile en ilgili olanlar WoS yazar ve konu arama satırları aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 57 grup detaylı bir şekilde incelenmiş 28 grubu (1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 13, 14, 16, 17, 19, 22, 24, 25, 28, 31, 32, 39, 40, 42, 44, 50, 51, 52, 53, 55, 57) oluşturan 133 yazarın simülasyon ve silahlı atış eğitimi dışında kalan konularda çalıştıkları görülmüştür.

01.09.2024 tarihinde Web of Science veritabanında “shooting training” anahtar kelimesi ile “all fields” (tüm alanlar) seçilerek yapılan arama sonucunda elde edilen 111 makaleye ait yazar listesi, 24.09.2024 tarihinde VOSviewer uygulaması kullanılarak yeniden analiz edilmiş ve belirlenen yazarlar listeden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bu araştırmanın kapsamı dışında kalan yazarlar çıkarıldığında 87 çalışmaya ulaşılmıştır.

Ulaşılan 87 dökümanın yıl aralığı 2001-2024 olup çeşitli disiplinlerden 47 bildiri, 36 dergi makalesi, 2 toplantı özeti, 2 derleme makaleden oluşmaktadır. Disiplinler açısından çalışmaların çoğunluğunun bilgisayar bilimleri (43), spor bilimleri (15), elektrik elektronik mühendisliği (10), optik (7) gibi alanlarda toplandığı anlaşılmıştır.

Erişilen yeni bilgiler doğrultusunda ortak yazarlık analizi güncellenmiş ve güncellenen analiz çerçevesinde 2 grup 8 öge 20 bağlantı ve 21 bağlantı gücü tespit edilmiştir. Analiz sırasında 1 atıf ve 1 yayın şartını sağlayan 112 yazar arasından birbirleri ile en bağlantılı olan 8 yazarın yıllara göre iş birliğini gösteren Şekil 3 incelendiğinde bağlantı gücü yüksek olan yazarların çalışmalarını 2019, 2020 seneleri arasında gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

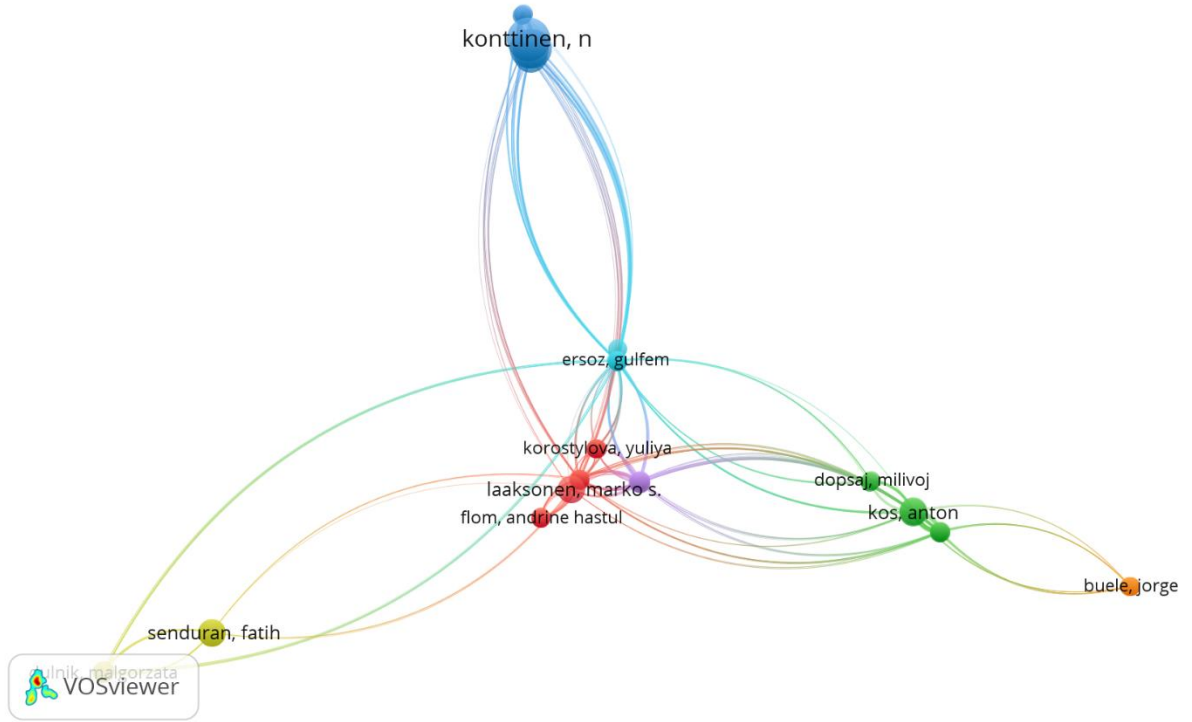


Şekil 3: Yazarlar Arası İş Birliğini Yıllara Göre Gösteren Ortak Yazar Ağı

Elektrik elektronik mühendisliği ve bilgisayar bilimleri alanında çalışmalar yürüten, WoS veri tabanında taranan 87 yayını bulunan Anton Kos ve 60 yayını bulunan Anton Umek'in hassas atış değerlendirme ve gerçek zamanlı geribildirim sağlayan sensör sistemi üzerine birlikte çalışma yürüttükleri tespit edilmiştir.

4.2 Yazarların bibliyografik eşleşme analizi

Araştırma ekosistemini ortaya çıkarmak için farklı iki kaynaktan aynı yayına atıf yapan yazarları esas alan yazarların bibliyografik eşleşme analizinde, atış eğitimi konulu yayını bulunan 250 yazardan en az 1 eser ve 1 atıf kriterini sağlayan 112’si arasından en fazla bağlantıya sahip 49’u değerlendirilmiştir. Birbirleri ile ilişkili olan 49 öge ile yapılan analiz sonucunda 7 grup, 448 ilişki ve 4672 ilişki gücü elde edilmiştir. Şekil 4’te yazarlar arasındaki bibliyometrik eşleşme ağı ortaya konulmuş ve eşleşmenin en çok görüldüğü yazarların 66 alıntı ile Niilo Konttinen (660 ilişki gücü), 62 alıntı ile Kaisu Mononen (576 ilişki gücü) ve 62 alıntı ile Jukka T. Viitasalo (576 ilişki gücü) olduğu anlaşılmıştır.



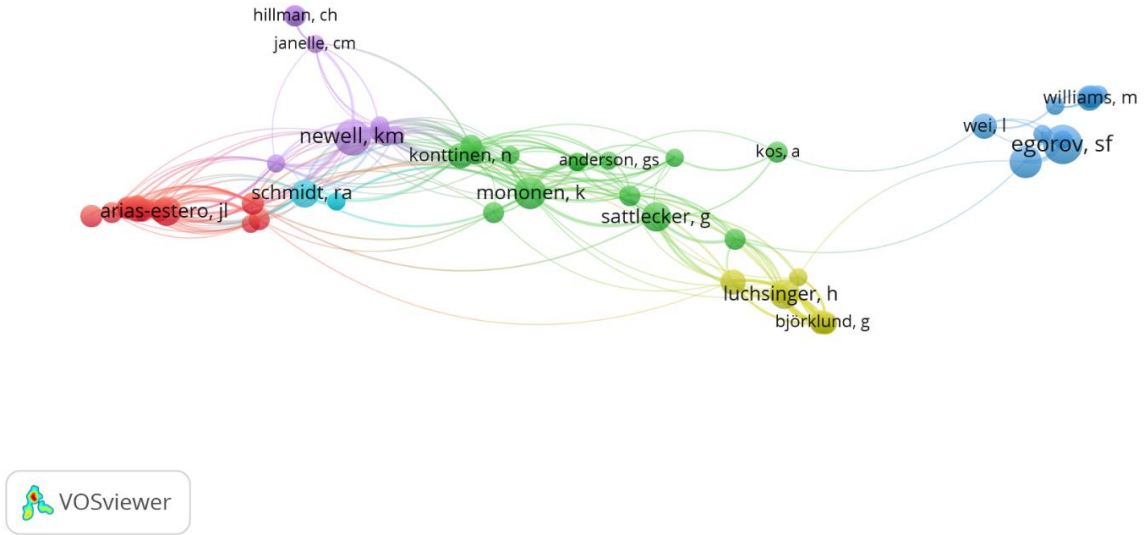
Şekil 4: Yazarların Bibliyografik Eşleşme Ağı

Yazarların bibliyografik eşleşme durumları incelendiğinde spor bilimleri, sosyal bilimler ve psikoloji alanında çalışmaları bulunan, 31 yayın ve 657 atıfı olan Niilo Konttinen’in ilk sırada olduğu görülmektedir.

Yazarın atış eğitimi ile ilgili 9 yayında ortak yazarlık yaptığı, 2002 yılında “Journal of Human Movement Studies” dergisinde yayımlanan “The effects of a feedback training programme on psychomotor skill learning in beginning rifle shooting” makalesinde ise birinci yazar olduğu görülmüştür.

4.3 Yazarların ortak atıf analizi

Bu analiz hangi yazarların ne sıklıkla birlikte atıf aldıklarını gösterir ve bir alandaki önemli araştırmacıları ve çalışmalarını belirlemek için bibliyometrik analizlerde sıklıkla kullanılır (Chen, Ibekeve- SanJuan, ve Hou, 2010). Bu bağlamda 1143 yazardan atıf sayısı minimum 3 seçilerek ulaşılan 52'si arasından en büyük bağlantıyı sağlayan 42 öge üzerinden yapılan analize göre 5 grup, 192 ilişki ve 808 ilişki gücü bulunmuştur. Şekil 5'te ortak yazarlar arasındaki etkileşim ağı resmedilmiş ve en fazla ortak atıf yapılan, bağlantı gücü en yüksek olan yazarların Egorov S. F. (14), Karl M. Newell (12) ve Kaisu Mononen (10) olduğu anlaşılmıştır.



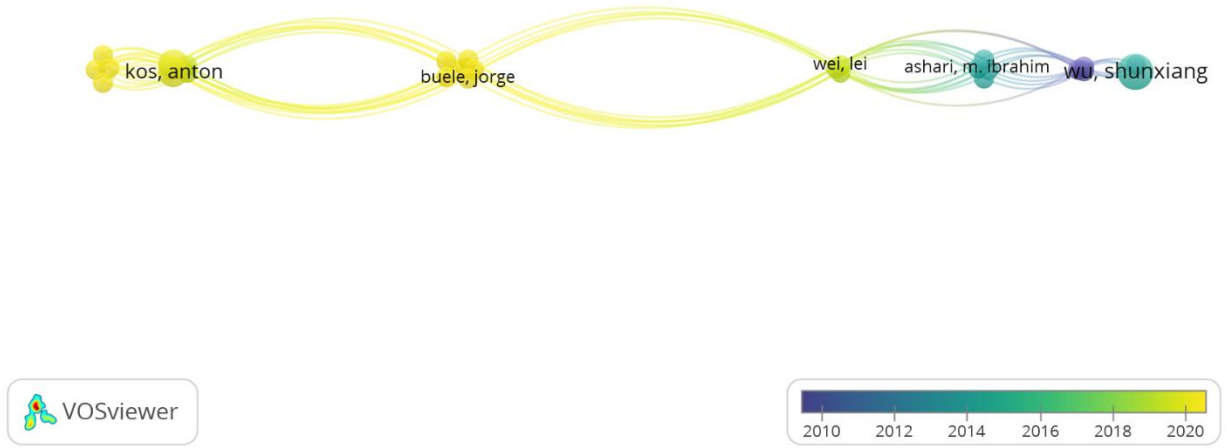
Şekil 5: Ortak Atıf Alan Yazar Etkileşim Ağı

Bu yazarlar arasında eğitim araştırmaları alanında çalışan S. F. Egorov'un Devices and Methods of Measurements dergisinde 2023 yılında yayımlanan "Electronic Shooting Simulator Family "STRlzh": Implementation Levels and Free Software Structure" adlı makalesinin atış eğitiminde kullanılan simülasyon sistemleri ile ilgili olduğu görülmüştür.

4.4 Yazarların atıf analizi

Alandaki en etkili yazarları ve bu yazarların bilimsel katkılarının genel literatürdeki yerini işaret eden atıf ağlarını belirlemek amacıyla yayın ve atıf kriteri en az 1 seçilerek yazar atıf analizi yapılmış ve ağ haritası oluşturulmuştur. Birbirleriyle ilişkili olduğu görülen 26 öge ile yapılan analiz neticesinde 3 grup, 88 bağlantı ve 89 bağlantı gücü bulunmuştur. Yazarların ortak atıfları incelendiğinde diğer yazarlarla en çok bağlantı kuran ilk 3 yazarın sırasıyla Anton Kos, Jorge Buele ve Lei Wei olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 6'daki yazarların yıllara göre atıf ilişkileri incelendiğinde çalışmaların 2010 ve 2020 yılları arasında toplandığı ve 2019 sonrasında yoğunlaştığı görülmektedir.



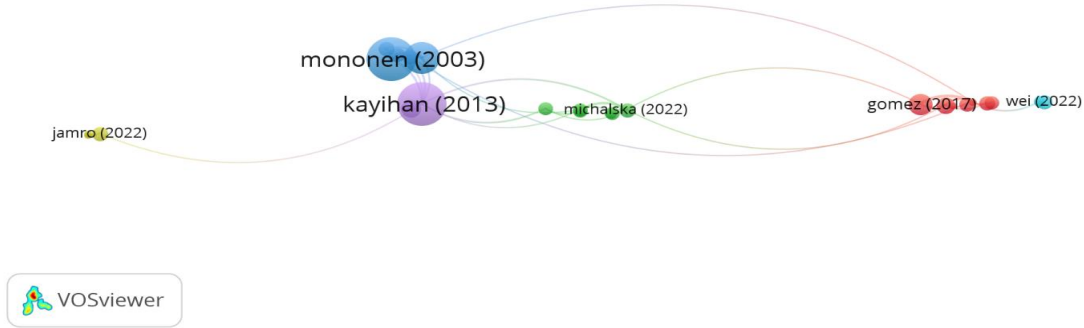
Şekil 6: Yazarların Yıllara Göre Atıf Bağları

Çoğunlukla elektrik elektronik mühendisliği ve bilgisayar bilimleri alanında çalışmaları bulunan Anton Kos'un WoS veri tabanında taranan 87 çalışmasından 2'sinin atış eğitimi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bilgisayar bilimleri alanında çalışma yürüten Jorge Buele'nin WoS veri tabanında taranan 41 çalışması bulunmakta ve bunlardan 1'inin atış eğitimi ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bilgisayar bilimleri alanında çalışan, WoS veri tabanında taranan 53 çalışması bulunan Lei Wei'nin özellikle artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik ve simülasyon sistemleri alanında yoğunlaştığı ve atış eğitimi alanındaki çalışmasının da simülasyon sistemleri ile ilgili olduğu görülmektedir (L. Wei, H. L. Zhou, ve S. Nahavandi, 2019).

Bir atıf ve bir yayın kriterine uyan 112 yazardan birbirleri ile en bağlantılı olanların ortak çalışma alanlarının bilgisayar bilimleri ve elektrik elektronik mühendisliği alanları olduğu gözle çarpılmaktadır.

4.5 Belgelerin bibliyografik eşleşme analizi

Belgeler arası bibliyografik eşleşme analizi, iki veya daha fazla bilimsel çalışmanın aynı kaynaklara atıfta bulunup bulunmadığını inceleyen bir analiz yöntemidir. Bu analiz, hangi metinlerin benzer kaynakçaya dayandığını ve dolayısıyla birbirleriyle ne kadar ilişkili olduklarını ortaya çıkarır. En az bir atıf almış 41 metin üzerinde gerçekleştirilen analizde, metinler arasındaki en güçlü ilişkiler incelendiğinde, 16 metinden oluşan en büyük ve birbirine en sık atıfta bulunan grup ortaya çıkmıştır. Toplamda 4 farklı grup, 28 ikili bağlantı ve 73 ilişki gücü tespit edilmiştir. Şekil 7’deki eserlerin bibliyometrik eşleşme ağı incelendiğinde ilişki gücü en yüksek olan yayınların 36 alıntı ile Kaisu Mononen (2003), 35 alıntı ile Gürhan Kayıhan (2013) ve 18 alıntı ile Jukka T. Viitasalo (2001)



Şekil 7: Eserlerin Bibliyografik Eşleşme Bağları

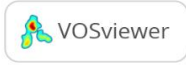
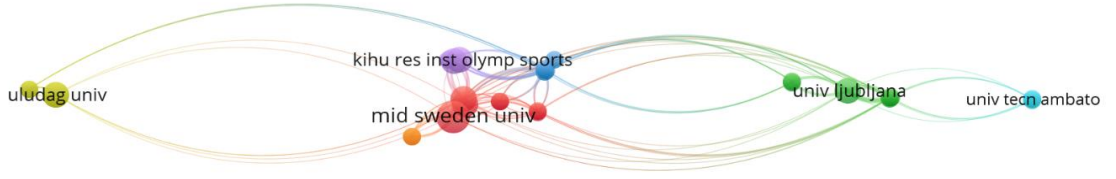
tarafından yayımlandığı görülmüştür.

Yayınların bibliyografik eşleşme ağlarında ilk sırada Kaisu Mononen, Jukka T. Viitasalo, Purwanto Era ve Niilo Konttinen tarafından 2003 senesinde *Scandinavian Journal of Medicine & Science In Sports*’da yayımlanan “Optoelectronic measures in the analysis of running target shooting” yayını yer almaktadır. Aynı yazarlar tarafından aynı dergide 2001 yılında yayımlanan “Effects of 12-week shooting training and mode of feedback on shooting scores among novice shooters” adlı makalenin bağlantı gücünün görece olarak yüksek olduğu görülmüştür.

Ayrıca Gürhan Kayıhan, Gülfem Ersöz, Ali Özkan ve Mithat Koz tarafından 2013 yılında hazırlanan ve *Policing-an International Journal of Police Strategies & Management*’da yayımlanan “Relationship between efficiency of pistol shooting and selected physical-physiological parameters of police” başlıklı makale de bağlantı gücü yüksek olan eserlerden birisidir.

4.6 Organizasyonların bibliyografik eşleşme analizi

Atış eğitimi alanında araştırma yapan kurumları belirlemek ve bu kurumlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için makale ölçütü en az 1, atıf ölçütü en az 1 tercihi seçilerek yapılan organizasyonların Şekil 8’deki bibliyografik eşleşme analizinde 117 kurumdan şartları sağlayan 56 kurum arasında en ilişkili 28 öge, 7 grup, 140 bağlantı ve 1065 bağlantı gücüne ulaşılmıştır.



Şekil 8: Organizasyonların Bibliyografik Eşleşme Bağları

Analiz kapsamında incelenen 56 kurumdan Tablo 4’te listelenen 8 kurumun güvenlik alanında faaliyet sürdüren yüksek öğretim kurumu oldukları anlaşılmıştır.

Tablo 4: Atış Eğitimi Üzerine Yayın Üreten Güvenlik Yüksek Öğretim Kurumları

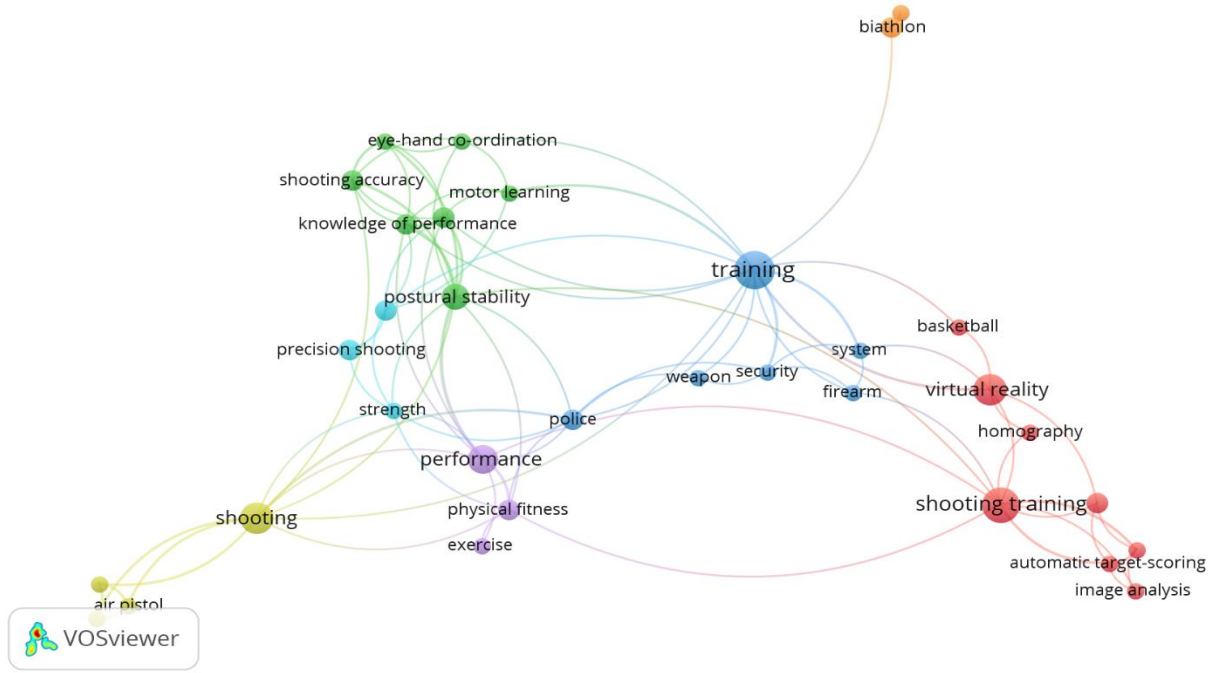
S.No.	Kurum
1	General Tadeusz Kosciuszko Kara Kuvvetleri Askeri Üniversitesi (Polonya)
2	Çin Ulusal Savunma Teknoloji Üniversitesi
3	Çin Polis Kriminoloji Üniversitesi
4	Henan Polis Koleji (Çin)
5	Askerî Silahlanma Teknolojisi Enstitüsü (Polonya)
6	Zhejiang Polis Koleji (Çin)
7	Guilin Hava Kuvvetleri Akademisi (Çin)
8	Millî Savunma Üniversitesi (Türkiye)

4.7 Anahtar kelime analizi

Anahtar kelime analizi, araştırma alanında hangi anahtar kelimelerin ne sıklıkla birlikte kullanıldığını analiz etmek için yapılır. Atış eğitimi (shooting training) ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan ve en az

2 defa görülen anahtar kelimeler incelendiğinde aralarında ilişki bulunan 311 ögeden en çok ilişki bulunan 33'ü ile yapılan analiz sonucunda 7 grup, 88 ilişki ve 113 bağlantı gücü bulunmuştur.

Şekil 9'da birlikte görünen anahtar kelimeler arasında 10 tekrar ile training (eğitim), 7 tekrar ile shooting (atış), 7 tekrar ile virtual reality (sanal gerçeklik), 6 tekrar ile performance (performans) ve 5 tekrar ile postural stability (duruş/denge) ifadelerinin öne çıktıkları görülmektedir.



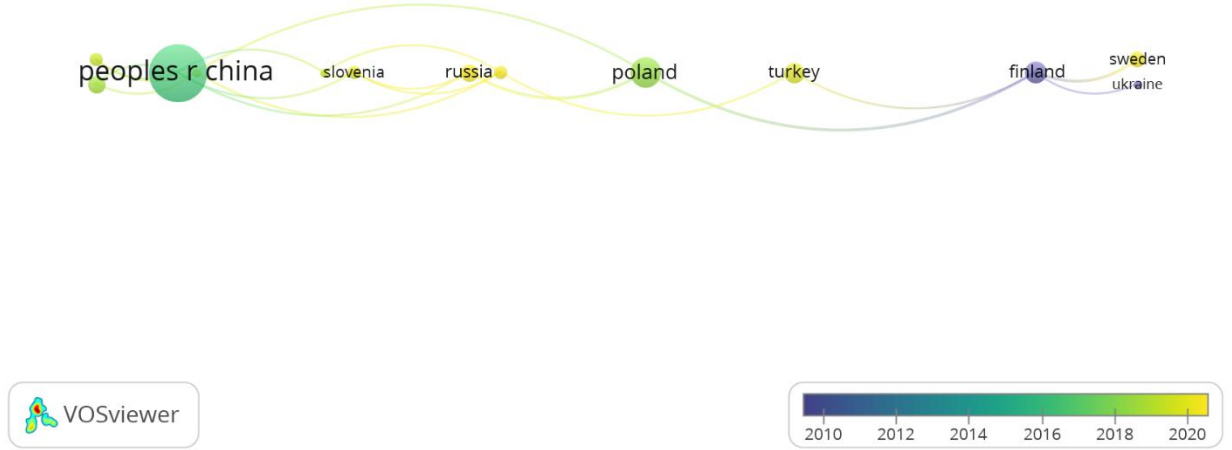
Şekil 9: En Sık Kullanılan Anahtar Kelime Ağları

Bağlantı gücü açısından en güçlü ifadeler training (eğitim), postural stability (duruş/denge) ve shooting (atış) olmuştur.

4.8 Ülkelerin atıf analizi

Eserlerin yayımlandıkları ülkeler doğrultusunda bir ülke tarafından yayımlanan eser ölçütü en az 1, atıf ölçütü en az 1 seçimleri dikkate alınarak ağ haritası oluşturulmuştur. Aralarında ilişki bulunan 17 öge üzerinden yapılan analiz sonucunda 4 grup, 21 ilişki ve 24 bağlantı gücü tespit edilmiştir.

Şekil 10'daki ülkelerin yıllara atıf bağları incelendiğinde en güçlü bağlantıyı Çin'in sağladığı ve en fazla atıfın 2017-2019 yılları arasında yoğunlaştığı görülmektedir.



Şekil 10: Ülkelerin Yıllara Göre Atıf Bağları

Atıf alma sırasına göre en fazla atıf alan ülkeler sırasıyla Çin (70), Finlandiya (69) ve Türkiye (37)'dir. Bağlantı gücüne göre Çin, Finlandiya ve Polonya şeklinde olan ilk üç ülke sıralaması eser sayısı dikkate alındığında Çin (39), Polonya (11) ve Finlandiya (6) şeklindedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada elde edilen bulgular, atış eğitimi alanında literatürde öne çıkan yazarlar, anahtar sözcükler, kurumlar, eserler ve ülkelere dair önemli bilgiler sunmaktadır. Bilim insanlarının bu konuyu çok yönlü ve farklı bakış açılarıyla ele aldıkları görülmüştür. Özellikle, simülasyon ve sanal gerçeklik kavramlarının eğitimin diğer alanlarında olduğu gibi literatürdeki atış eğitimi ile ilgili çalışmalarda giderek daha sık kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu bulgular, teknolojik gelişmelerin atış eğitimine entegrasyonunda artan bir eğilim olduğunu göstermektedir.

Bu bibliyometrik analizde 87 belge incelenirken, eğitim alanında gerçekleştirilen diğer bibliyometrik analizlerde daha geniş örneklemelere ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin, Roda vd. (2022) tarafından 1074, Talan (2021) tarafından 741 ve Lin vd. (2023) tarafından 937 dökümanın analiz edildiği bilinmektedir. Bu durum, silahlı atış eğitimi ile ilgili literatürün diğer eğitim alanlarıyla karşılaştırıldığında daha sınırlı olduğunu, daha çok bilimsel çalışmaya ihtiyaç duyduğunu ve güvenlik alanında faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumlarının alana daha çok katkı sunabileceklerini göstermektedir. Ancak, bu alandaki çalışmaların giderek arttığı ve disiplinler arası bir yaklaşımın benimsendiği gözlemlenmiştir. Organizasyonların bibliyografik eşleşme analizinde 56 kurumdan 8'inin güvenlik alanında faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumu olduğu tespit edilmiştir. Bu kurumların çoğunluğunun Çin'de

bulunması, Çin'in teknolojinin neredeyse her alanında olduğu gibi güvenlik teknolojileri ve atış eğitimi alanında da önemli bir araştırma merkezi olma yolunda ilerlediğine işaret etmektedir. Bu durum, Cheung (2018) tarafından da belirtildiği gibi, Çin'in son yıllardaki yatırımları ve özellikle güvenlik alanındaki stratejik yaklaşımları ile ilişkilendirilebilir.

Atış eğitimi alanında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun bilgisayar bilimleri (43), spor bilimleri (15), elektrik-elektronik mühendisliği (10) ve optik (7) gibi disiplinlerde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu veriler, atış eğitimi konusunun birçok farklı disiplin tarafından ele alındığını ve üzerinde çok disiplinli çalışma grupları ile araştırmalar yapılabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, Knapp vd. (2015) tarafından belirtilen disiplinler arası yetenek temelli iş birliğinin oluşturduğu sinerjinin yeni çözümler bulmak için önemli bir role sahip olduğunu desteklemektedir. Ayrıca, bu alanın farklı disiplinlerden birçok yazar için ilgi çekici bir araştırma konusu olabileceği değerlendirilmektedir.

Atış eğitimi konusunda atıf alma sayısı en çok olan yazarların Niilo Konttinen (65 atıf), Kaisu Mononen (61 atıf) ve Jukka T. Viitasalo (61 atıf) en çok ilişkili yazarlar olmadığı ancak sırasıyla en çok eser üreten yazarlar olduğu görülmüştür. Bunun yanında bağlantı gücü yüksek olan yazarların çalışmalarını elektrik elektronik mühendisliği ve bilgisayar bilimleri alanında 2019, 2020 seneleri arasında çalışmalar yürüten Anton Kos ve Anton Umek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, bu yazarların yüksek atıf sayılarına sahip olmalarına rağmen, iş birliği ağlarının o kadar güçlü olmayabileceğini ve atış eğitimi teknolojisinde yazarlık ve iş birliği dinamikleri konusunda daha fazla araştırma için potansiyel bir alan olduğunu göstermektedir.

En fazla ortak atıf yapılan ve bağlantı gücü en çok olan yazarların Egorov S. F. (14), Karl M. Newell (12) ve Kaisu Mononen (10) olduğu görülmüştür. Yazarların ortak atıfları incelendiğinde diğer yazarlarla en çok bağlantı kuran ilk üç yazarın sırasıyla Anton Kos, Jorge Buele ve Lei Wei olduğu anlaşılmakta ve birbirleri ile en bağlantılı olanların ortak çalışma alanlarının bilgisayar bilimleri ve elektrik elektronik mühendisliği alanı olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum Yang vd. (2020) tarafından atış eğitiminde kullanılmak üzere tasarlanan makine öğrenmesine dayalı geliştirilmiş geri besleme sistemi örneğinde olduğu gibi, atış eğitimine teknolojinin her geçen gün daha fazla dahil olduğunu ve teknolojik gelişmelerle paralel olarak yakın gelecekte atış eğitimi uygulamalarına yapay zeka entegrasyonunun da olası olduğunu göstermektedir.

Ülkelerin atıf alma analizi incelendiğinde atıf alma sırasına göre en fazla atıf alan ülkeler sırasıyla Çin (70), Finlandiya (69) ve Türkiye (37)'dir. Bağlantı gücü dikkate alındığında ilk üç ülke Çin, Finlandiya ve Polonya iken eser sayısı dikkate alındığında sıralama Çin (39), Polonya (11) ve Finlandiya (6) olarak şekillenmektedir. Ayrıca organizasyonların bibliyografik eşleşme analizi değerlendirildiğinde atış eğitimi alanında eser üreten ve güvenlik alanında faaliyet gösteren 8 yüksek öğretim kurumundan 5'inin Çin'de faaliyet sürdürmesi Çin'in güvenlik sektöründe önemli bir araştırma ve geliştirme çabası olduğunu göstermekte ve bu alandaki yeteneklerini geliştirmeye yönelik stratejik odağı olduğuna işaret

etmektedir. Bu durum Cheung (2018) tarafından öne sürüldüğü gibi Çin'in son 20 yılda siber güvenlik alanında sergilediği yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir.

Anahtar sözcük analizinde atış eğitimi ifadesi ile sanal gerçeklik kavramının özellikle 2020 ve sonrası birlikte kullanılmaya başladığı dikkat çekmiştir. Özellikle pandemi koşullarının da etkisiyle, eğitimin diğer alanlarında olduğu gibi atış eğitimlerinde geleneksel yöntemlere alternatif olarak sanal gerçeklik ve simülasyon tabanlı yaklaşımların geliştiği ve önem kazandığı değerlendirilmektedir. Bu durumun ileride şekillenmesi beklenen gerçek dünya senaryolarıyla bütünleşik bir deneyim sağlayabilen yeni nesil atış eğitim teknik ve yöntemlerinde önemli bir rolü olacağı söylenebilir. Bununla birlikte, bu yaklaşımların etkinliği ve güvenilirliği üzerine yapılacak çalışmaların da gelecekte önemli tartışma konularından biri haline geleceği öngörülmektedir.

6. SONUÇLAR

Bu çalışma, atış eğitimi alanında bibliyometrik bir analiz gerçekleştirerek, mevcut literatürdeki eğilimleri, etkili yazarları ve temel konuları ortaya koymayı amaçlamıştır. Bibliyometri, yazar, atıf ve yayın gibi unsurlar arasındaki ilişkilerin sayısal olarak incelenmesini sağlayarak, bir araştırma alanının yapısını ve gelişimini anlamak için önemli bir araçtır. Atış eğitimi üzerine yapılan bu tür bir analiz, alanın entelektüel yapısını ve gelişimini belirlemeye yardımcı olurken, gelecekteki araştırmalar için bir yol haritası sunmaktadır.

Bu kapsamda WoS veri tabanında bütün alanlarda "shooting training" arama kelime öbeği kullanılarak gerçekleştirilen ilk aramada 111 makalaya ulaşılmış elde edilen veriler VOSviewer uygulaması kullanılarak analiz edilmiştir. İlk analizler neticesinde bazı çalışmaların silahlı atış eğitimi ile ilgili olmadığı, özellikle spor bilimleri alanında basketbol gibi branşlar ile ilgili çalışmaların bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine VOSviewer uygulaması ve WoS veri tabanında yazar ve konu arama satırları kullanılarak araştırmanın amacı dışında çalışmaları olan 133 yazar tespit edilmiş ve arama güncellenmiştir. VOSviewer uygulamasında yapılan analizler güncellenen arama sonucunda ulaşılan 87 çalışma üzerinden yürütülmüştür.

Silahlı atış eğitiminde kullanılan geleneksel yöntemler, atıcıların fiziksel hedeflere gerçek ateşli silahlarla atış yaparak tecrübe kazanmalarını sağlarken beraberinde, yüksek maliyetler ve güvenlik riskleri gibi dezavantajları taşımaktadır. Buna karşılık, simülasyon tabanlı atış eğitimi, çevresel kontrol, esneklik ve tekrar edilebilirlik gibi avantajlar sunarak, güvenli ve maliyet etkin bir alternatif oluşturmaktadır. Simülasyonlar, gerçekçi sanal ortamlar yaratarak atıcıların becerilerini geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca, güvenlik teknolojilerinin atış eğitimine sağladığı yenilikler doğrultusunda atıcıların beceri gelişiminin yanında karar verme yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik olanakların da ortaya çıktığı görülmektedir.

Çalışmada, atış eğitimi ile ilgili temel kavramlar ve teknolojik yenilikler ele alınmıştır. Geleneksel kavramlar arasında nişan alma, nefes kontrolü ve zihinsel hazırlık gibi unsurlar yer alırken, çağdaş

kavramlar arasında simülasyon tabanlı kuru tetik çalışmaları, sanal ve artırılmış gerçeklik uygulamaları bulunmaktadır. Bu gelişmeler, atış eğitiminde güvenlik önlemleriyle birlikte eğitim verimliliğini de artırmaktadır.

Bibliyometrik analiz sonuçlarına göre, atış eğitimi alanında en fazla yayın yapan yazarlar arasında Niilo Kontinen, Kaisu Mononen ve Jukka T. Viitasalo öne çıkarken en bağlantılı yazarların Anton Kos ve Anton Umek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan ortak yazarlık analizleri, yazarlar arasındaki iş birliğinin genellikle mühendislik ve spor bilimleri alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Ayrıca, en çok atıf alan ülkeler arasında Çin, Finlandiya ve Türkiye yer almakta olup, atış eğitimi konusunun daha fazla araştırılmaya ihtiyaç duyduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak bu bibliyometrik çalışmanın, atış eğitimi alanındaki mevcut durumu ve gelişim eğilimlerini ortaya koyarak, araştırmacılara gelecekteki çalışmalar için önemli bilgiler sunduğu düşünülmektedir. Bireysel silahlı atış eğitimi, geleneksel ve modern yöntemlerin entegrasyonu ile önemli bir evrim geçirmekte olup, simülasyon tabanlı teknolojilerin kullanımı bu süreci hızlandırmaktadır. Bu alandaki araştırmaların artırılması ve araştırma sonuçlarının pratiğe dökülmesi atış eğitiminin güvenli ve etkili bir şekilde sürdürülmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca güvenlik alanında eğitim veren yüksek öğretim kurumları ile bu kurumlardaki akademisyenlerin silahlı atış eğitimi üzerine eğilmelerinin ve bu konuda akademik çalışmalar yapmalarının alana katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Asil, U., & Nasibov, E. (2021). Using Image Processing Techniques to Increase Safety in Shooting Ranges. arXiv preprint arXiv:2103.04052.
- Bogatinov, D., Lameski, P., Trajkovik, V., & Trendova, K. M. (2017). Firearms training simulator based on low cost motion tracking sensor. *Multimedia Tools and Applications*, 76(1), 1403-1418. doi:10.1007/s11042-015-3118-z
- Bota-Avram, C. (2023). Bibliometric analysis of sustainable business performance: where are we going? A science map of the field. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 36(1), 2137-2176.
- Chaban, A. V., Kuznetsova, Z. M., & Ryabchuk, A. V. (2017). Military higher education institutions cadets firearms training based on the development of mental processes. *Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта*, 12(2 (eng)), 115-120.
- Chen, C., Ibekwe- SanJuan, F., & Hou, J. (2010). The structure and dynamics of cocitation clusters: A multiple- perspective cocitation analysis. *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 61(7), 1386-1409.
- Cheung, T. M. (2018). The rise of China as a cybersecurity industrial power: Balancing national security, geopolitical, and development priorities. *Journal of Cyber Policy*, 3(3), 306-326.
- Chowdhury, M. (2023). Going cyberpunk: Conceptualizing the smart (er) artificially intelligent firearm for policing's Utopian future. *International Journal of Police Science & Management*, 25(3), 324-337.

- Couture, R. T., Singh, M., Lee, W., Chahal, P., Wankel, L., Oseen, M., & Wheeler, G. (1999). Can mental training help to improve shooting accuracy? *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 22(4), 696-711.
- De Armas, C., Tori, R., & Netto, A. V. (2020). Use of virtual reality simulators for training programs in the areas of security and defense: a systematic review. *Multimedia Tools and Applications*, 79(5), 3495-3515.
- De Oliveira, O. J., Da Silva, F. F., Juliani, F., Barbosa, L. C. F. M., & Nunhes, T. V. (2019). Bibliometric method for mapping the state-of-the-art and identifying research gaps and trends in literature: An essential instrument to support the development of scientific projects. In *Scientometrics recent advances*: IntechOpen.
- Dirik, D., Eryılmaz, İ., & Erhan, T. (2023). Post-truth kavramı üzerine yapılan çalışmaların vosviewer ile bibliyometrik analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 164-188.
- Dulla, N., Mishra, S., & Swain, S. C. (2021). Global exploration on bibliometric research articles: a bibliometric analysis. *Libr. Philos. Pract*, 1, 1-26.
- Duvvuru, A., Kamarthi, S., & Sultornsanee, S. (2012). Undercovering research trends: Network analysis of keywords in scholarly articles. Paper presented at the 2012 Ninth International Conference on Computer Science and Software Engineering (JCSSE).
- Fedaravičius, A., Pilkauskas, K., Slizys, E., & Survila, A. (2020). Research and development of training pistols for laser shooting simulation system. *Defence Technology*, 16(3), 530-534.
- Goldberg, B., Amburn, C., Ragusa, C., & Chen, D.-W. (2018). Modeling expert behavior in support of an adaptive psychomotor training environment: A marksmanship use case. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 28(2), 194-224.
- Guo, J., Yang, L., Umek, A., Bie, R., Tomažič, S., & Kos, A. (2020). A random forest-based accuracy prediction model for augmented biofeedback in a precision shooting training system. *Sensors*, 20(16), 4512.
- Güven, S., & Durukan, A. H. (2020). Empty Bullet-Related Ocular Injuries During Military Shooting Training: A 20-Year Review. *Military Medicine*, 185(5-6), E799-E803. doi:10.1093/milmed/usz400
- Hanif, O., Donghua, Z., Xuefeng, W., & Nawaz, M. S. (2019). Refining the measurement of topic similarities through bibliographic coupling and LDA. *IEEE Access*, 7, 179997-180011.
- Hung, M.-H., Lin, K.-C., Wu, C.-C., Juang, J.-H., Lin, Y.-Y., & Chang, C.-Y. (2021). Effects of complex functional strength training on balance and shooting performance of rifle shooters. *Applied sciences*, 11(13), 6143.
- Karaduman, E., Bostancı, Ö., Karakaş, F., Kabadayı, M., Yılmaz, A. K., Akyıldız, Z., . . . Fischetti, F. (2022). Pistol shooting performance correlates with respiratory muscle strength and pulmonary function in police cadets. *Sustainability*, 14(12), 7515.
- Kayihan, G., Ersöz, G., Özkan, A., & Koz, M. (2013). Relationship between efficiency of pistol shooting and selected physical-physiological parameters of police. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 36(4), 819-832.
- Knapp, B., Bardenet, R., Bernabeu, M. O., Bordas, R., Bruna, M., Calderhead, B., . . . Kuijper, B. (2015). Ten simple rules for a successful cross-disciplinary collaboration. In (Vol. 11, pp. e1004214): Public Library of Science San Francisco, CA USA.

- Laaksonen, M. S., Finkenzeller, T., Holmberg, H.-C., & Sattlecker, G. (2018). The influence of physiobiomechanical parameters, technical aspects of shooting, and psychophysiological factors on biathlon performance: A review. *Journal of sport and health science*, 7(4), 394-404.
- Lawrence, E., & Pannone, M. (2009). *Tactical Pistol Shooting: Your Guide to Tactics that Work*: Gun Digest Books.
- Lee, B., Hwang, T. Y., Hyun, S., & Lee, H. (2025). Improvement of K-2 rifle's live-fire accuracy using virtual reality shooting training system. *Virtual Reality*, 29(1), 1-11.
- Li, S. L., & Ieee. (2009). The Design and Implementation of Shooting System Simulation Platform for Police College. Paper presented at the 2009 International Conference On Scalable Computing And Communications & Eighth International Conference On Embedded Computing.
- Liang, H.-w., & Kong, B. (2006). A shooting training and instructing system based on image analysis. Paper presented at the 2006 IEEE International Conference on Information Acquisition.
- Lin, C. L., Zhu, Z. R., Su, Y. S., Zhou, J., & Su, Y. S. (2023). Metaverse and Education: A Bibliometric Analysis Based on the Past Twenty Years. Paper presented at the 31ST International Conference On Computers In Education, ICCE 2023, Vol II.
- Lin, Z., & Wu, S. (2012). The design and implementation of shooting training and intelligent evaluation system. Paper presented at the Emerging Computation and Information teChnologies for Education: Proceeding of 2012 International Conference on Emerging Computation and Information teChnologies for Education (ECICE 2012).
- Liu, R., Becerik-Gerber, B., & Lucas, G. M. (2023). Effectiveness of VR-based training on improving occupants' response and preparedness for active shooter incidents. *Safety science*, 164, 106175.
- Lucero-Urresta, E., Buele, J., Córdova, P., & Varela-Aldás, J. (2021). Precision shooting training system using augmented reality. Paper presented at the Computational Science and Its Applications– ICCSA 2021: 21st International Conference, Cagliari, Italy, September 13–16, 2021, Proceedings, Part IX 21.
- Martono, K. T., & Nurhayati, O. D. (2016). Shooting simulator system design based on augmented reality. Paper presented at the 2016 3rd International Conference on Information Technology, Computer, and Electrical Engineering (ICITACEE).
- Mas-Tur, A., Kraus, S., Brandtner, M., Ewert, R., & Kürsten, W. (2020). Advances in management research: a bibliometric overview of the Review of Managerial Science. *Review of Managerial Science*, 14(5), 933-958.
- Mistar, J., Setiakarnawijaya, Y., Dewi, P. C. P., Paramita, D. P., Aqobah, Q. J., & Akbar, M. A. (2023). Systematic Literature Review: Research on Martial Arts Competition Using Vos Viewers in the 2018-2022 Google Scholar Database. *Gladi: Jurnal Ilmu Keolahragaan*, 14(02), 221-228.
- Mitchell, L., & Flin, R. (2007). Shooting Decisions by Police Firearms Officers. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 1(4), 375-390. doi:10.1518/155534307x264861
- Mon-López, D., Moreira da Silva, F., Calero Morales, S., López-Torres, O., & Lorenzo Calvo, J. (2019). What do olympic shooters think about physical training factors and their performance? *International journal of environmental research and public health*, 16(23), 4629.
- Mononen, K., Viitasalo, J. T., Konttinen, N., & Era, P. (2003). The effects of augmented kinematic feedback on motor skill learning in rifle shooting. *Journal of sports sciences*, 21(10), 867-876.

- Nourizadeh, S., Mirjani, M., & Naserpour, H. (2019). The relationship between core stability, muscular endurance, and static balance, and shooting function in military soldiers. *Journal of sport biomechanics*, 5(1), 62-71.
- Ocak, Y., & Balamut, Y. (2022). Does Shooting Performance Increase With Exercises. *Kinesiologia Slovenica*(28), 62-78.
- Rao, H. M., Khanna, R., Zielinski, D. J., Lu, Y., Clements, J. M., Potter, N. D., . . . Appelbaum, L. G. (2018). Sensorimotor learning during a marksmanship task in immersive virtual reality. *Frontiers in psychology*, 9, 58.
- Roda-Segarra, J., Mengual-Andrés, S., & Martínez-Roig, R. (2022). Using Virtual Reality in Education: a bibliometric analysis. *Campus Virtuales*, 11(1), 153-165. doi:10.54988/cv.2022.1.1006
- Rostker, B. (2008). Evaluation of the New York City Police Department firearm training and firearm-discharge review process (Vol. 717): Rand Corporation.
- Rowhani-Rahbar, A., Lyons, V. H., Simonetti, J. A., Azrael, D., & Miller, M. (2018). Formal firearm training among adults in the USA: results of a national survey. *Injury prevention*, 24(2), 161-165.
- Schwint, R. (2024). Law Enforcement Education and Training Administration, Instructional Design, and Delivery.
- Shi, B. (2019). Design and realization of shooting training system for police force. Paper presented at the Advances in Human Factors and Systems Interaction: Proceedings of the AHFE 2018 International Conference on Human Factors and Systems Interaction, July 21-25, 2018, Loews Sapphire Falls Resort at Universal Studios, Orlando, Florida, USA 9.
- Simas, V., Schram, B., Canetti, E. F. D., Maupin, D., & Orr, R. (2022). Factors Influencing Marksmanship in Police Officers: A Narrative Review. *International journal of environmental research and public health*, 19(21). doi:10.3390/ijerph192114236
- Sobota, B., Korečko, Š., Hudák, M., Sivý, M., & Cvetković, D. (2020). Mixed reality: a known unknown. *Mixed Reality and Three-Dimensional Computer Graphics*, 143.
- Sudiarno, A., Dewi, R. S., Widyaningrum, R., Akbar, R. A., Sudianto, Y., & Prastyabudi, W. A. (2024). Analysis of Human Performance and Potential Application of Virtual Reality (VR) Shooting Games as a Shooting Training Simulator for Military Personnel. *International Journal of Technology*, 15(1).
- Sun, S.-H., Chiang, C.-W., & Manuel, B. G. J. (2020). The development of image capturing system applied in shooting simulator using LabVIEW. *WSEAS Trans Signal Process*, 16, 19-30.
- Takopueak, N., Sutthinet, C., & Phetchakul, T. (2023). Firearm Training System by Laser gun. Paper presented at the 2023 International Electrical Engineering Congress (iEECON).
- Talan, T. (2021). Augmented Reality in STEM Education: Bibliometric Analysis. *International Journal Of Technology In Education*, 4(4), 605-623. doi:10.46328/ijte.136
- Thompson, D. F., & Walker, C. K. (2015). A descriptive and historical review of bibliometrics with applications to medical sciences. *Pharmacotherapy: The Journal of Human Pharmacology and Drug Therapy*, 35(6), 551-559.
- Tondini, M. (2017). The use of force in the course of maritime law enforcement operations. *Journal on the Use of Force and International Law*, 4(2), 253-272.

- Trengrove, T. (2022). Roll for Mixed Reality. Open Access Te Herenga Waka-Victoria University of Wellington,
- Trujillo, C. M., & Long, T. M. (2018). Document co-citation analysis to enhance transdisciplinary research. *Science advances*, 4(1), e1701130.
- Van Eck, N., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *scientometrics*, 84(2), 523-538.
- Vardar, T., & Senduran, F. (2021). The cognitive workload of air pistol shooters on the aiming task. *Pakistan Journal Of Medical & Health Sciences*, 15(9), 2610-2615. doi:10.53350/pjmhs211592610
- Viitasalo, J., Era, P., Kontinen, N., Mononen, H., Mononen, K., & Norvapalo, K. (2001). Effects of 12- week shooting training and mode of feedback on shooting scores among novice shooters. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 11(6), 362-368.
- Wang, H., Ma, Z., & Cao, M. (2018). VR shooting training system interaction design. Paper presented at the 2018 International Conference on Virtual Reality and Visualization (ICVRV).
- Wei, L., Zhou, H., & Nahavandi, S. (2019). Haptically enabled simulation system for firearm shooting training. *Virtual Reality*, 23, 217-228.
- Wingrave, C., Hix, D., Schmalstieg, D., MacIntyre, B., Bowman, D., & Mine, M. (2003). Mixed reality: the continuum from virtual to augmented reality. Paper presented at the Proceedings of the IEEE Virtual Reality 2003.
- Xie, B., Liu, H., Alghofaili, R., Zhang, Y., Jiang, Y., Lobo, F. D., . . . Akdere, M. (2021). A review on virtual reality skill training applications. *Frontiers in Virtual Reality*, 2, 645153.
- Xu, Q. A., & Chang, V. (2020). Co-authorship network and the correlation with academic performance. *Internet of Things*, 12, 100307.
- Yan, L., & Wang, Z. P. (2023). Mapping the Literature on Academic Publishing: A Bibliometric Analysis on WOS. *SAGE OPEN*, 13(1). doi:10.1177/21582440231158562
- Yang, L., Guo, J., Bie, R., Umek, A., & Kos, A. (2020). Machine Learning based Accuracy Prediction Model for Augmented Biofeedback in Precision Shooting. *Procedia Computer Science*, 174, 358-363. doi:https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.06.099
- Zan, B. U. (2019). Doğrudan atıf, ortak atıf ve bibliyografik eşleşme yaklaşımlarına dayalı olarak araştırma alanlarının değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 501-516.
- Zhu, Z., Branzoi, V., Sizintsev, M., Vitovitch, N., Oskiper, T., Villamil, R., . . . Kumar, R. (2015). AR-Weapon: live augmented reality based first-person shooting system. Paper presented at the 2015 IEEE Winter Conference on Applications of Computer Vision.
- Zotov, V., & Kramkowski, E. (2023). Moving-Target Intelligent Tutoring System for Marksmanship Training. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 33(4), 817-842.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>

Fişeğin Gelişiminin Kúçük Silahlara ve Harekât Ortamına Çoklu Etkisi

The Multiple Effects of the Development of the Cartridge on Small Arms and Operational Environment

H. Onur ŞEHİTOĞLU^{1,*} Ü. Mahir ŐAHİN²¹ Bağımsız Arařtırmacı² Bağımsız Araştırmacı

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 22.01.2025.
Düzeltilme: 02.03.2025
Kabul: 04.03.2025

Keywords

cartridge
bullet
ballistics
small arms
powder
capsule
operational
environment

Anahtar Kelimeler

fişek
çekirdek
balistik
kúçük silah
barut
kapsül
harekat ortamı

Özet

İnsanoğlunun varoluş mücadelesinde kullandığı silahlarda menzil ve isabet artırma anlayışı, mühimmat gelişimini sağlamıştır. Tehdide karşı üstünlük sağlama gayreti tüfeğin dolum hızının artırılması ve salvo atış sayısını geliştirme ile başlamıştır. Kurşun bilyenin fişeğe evrilmesi sonucunda fişeğin bileşenlerinin bütünleşik hale getirilmesi ile küçük silahın yapısında ve çalışma sisteminde değişimler ortaya çıkmıştır. Teknoloji gelişimi ile birlikte harekât alanında stratejiler değişmeye başlamıştır. Hat düzeni ve toplu düzen atışların yerine hızlı yükleme, artan isabet, artan menzil, daha yüksek atım hızı mücadelesi taktik toplu düzenlerin, zayıf riskini azaltmak açısından, seyrekleştirilmesine sebebiyet vermiştir. Tarafların birbirlerine üstünlük sağlama açısından harekât ortamı ile uyumlu küçük silah-fişek etkileşimi ön plana çıkmıştır. Çalışmada, fişeğin silaha uyumlandırılması anlayışının, esasen tüfeğin icadından belirli bir süre sonra fişeğe uygun namlu ve tüfek tasarımı anlayışına geçiş yaptığı anlatılmaya çalışılmaktadır. Özellikle 1 ve 2'nci Dünya Savaşı döneminde, harekât ortamında karşılaşılan durumlar karşısında küçük silah kapsamındaki tüfeklerin gelişimi, fişek çaplarında görüş farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Fişek çapları konusundaki görüş farklılıkları günümüzde orta kalibre fişek kavramını ortaya çıkarmıştır. Kúçük silahların etkinliği, kontrol edilebilirliği ve kullanım açısından fonksiyonelliği değerlendirildiğinde fişek tipleri etkin rol oynamaktadır. Harekât ortamına uygun etki açısından fişeğin tasarımı ve yapısındaki gelişimler ile küçük silahın etkinliği artırılabilir. Makalede 19.yy ile 20.yy arasındaki dönemde fişek-kúçük silah iliőkisi ve karşılıklı etkileşiminin görev ortamına etkileri değerlendirilmektedir. Günümüzde tüfek gelişimi açısından öncelikle fişek teknolojisindeki gelişmelerin etkin olacağı ve bu alanda çalışmalar yapılması gerektiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Abstract

The understanding of improvement of range and accuracy in the weapons used by humanity in the struggle for existence has driven the development of ammunition. The effort to gain superiority against the threat began with enhancing the loading speed of the rifle and increasing the number of salvo shots. As a consequence of the evolution of lead ball into cartridge, changes emerged in the structure and operating system of the small arms with the integration of the components of the cartridge. With the development of technology, strategies in the field of operations started to change. The struggle for rapid reloading, increased accuracy, increased range, and higher rate of fire instead of line and mass formations has led to the sparsity of tactical mass formations in order to reduce the risk of casualties. In order to get superiority over the parties' each other, small arms-cartridge interaction compatible with the operational environment come to the forefront. In this study, it is attempted to illustrate that the past understanding of the compatibility of the cartridge to the weapon is transitioned to the understanding of designing the barrel and rifle adaptable for the cartridge after a certain period of time following rifle's invention. The development of rifles within the scope of small arms in response to the situations came across in the operational environment, especially during the First and Second World Wars, led to consideration differences in cartridge diameters. Nowadays the different point of views related to cartridge calibres arised the concept of medium caliber cartridges. Cartridge types play an active role in the evaluation of the effectiveness, controllability and functionality of small arms in terms of use. In terms of appropriate effect for the operational environment, the design and structural developments of cartridges can improve the effectiveness of small arms. The article evaluates the cartridge-

* H. Onur ŞEHİTOĞLU, onur115@hotmail.com

small arms relationship and the effects of their interaction on the operational environment in the period between the 19th and 20th centuries. In today's context, it is tried to be revealed that the advancements in rifle development will primarily depend on developments in cartridge technology, and it is suggested that efforts should be made in this area.

1. GİRİŞ

Küçük silahların harekât ve görev ortamına uygun tasarımı açısından geçmişten günümüze meydana gelen gelişmeleri anlamak, yapılacak çalışmalara farklı bir bakış açısı kazandıracaktır. Küçük silah tasarımının bileşenleri, kapasiteye yönelik talepler doğrultusunda şekillenir. Ancak, fişek tasarımı küçük silah tasarımını doğrudan etkileyen en önemli faktördür. Bu nedenle, tasarım sürecine fişek özelliklerinden başlamak, doğru bir yaklaşım olacaktır.

Yaklaşık iki milyon yıl önce insanoğlunun doğada varoluş mücadelesinde, insan türlerinin atası *homo erectus* tarafından büyük avlara karşı saplama maksatlı mızraklar kullanılmıştır. Saplama maksatlı mızraklar sonrasında ucuna sivriltilmiş taş/kemik yerleştirilen mızraklar ve mekanik olarak fırlatılan silah sistemleri (ok ve yay, mızrak atıcılar) ortaya çıkmıştır (Ben-Dor ve Barkai, 2023). *Homo sapiens* tarafından yaklaşık 50.000 yıl önce silah olarak ok ve yay ile mızrak fırlatıcı kullanılmıştır (“Tel-Aviv University”, 2023). Söz konusu süreçte devasa hayvanları avlarken, hedefi güvenli bir mesafeden hızlı ve isabetli atışlarla etkisiz hale getirmek için avcılık teknikleri geliştirilmiştir (“Smitsonian National Museum of Natural History”, 2024). Esasen avcının emniyet mesafesi oluşturması ile günümüzün harekât ortamı için kullanılan derinlik, menzil ve ilkel nitelikli de olsa mühimmat kavramı dolaylı olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.

Paleolitik çağda, devasa avların tükenmesinin insanları küçük avlar için gerekli araçları geliştirecek evrimsel değişikliklere götürdüğü değerlendirilmektedir. Yontulmuş taş/kemik kullanımı ile ortaya daha hafif bir mızrak çıkmıştır. Bu tür bir silahın kullanımı deriye daha etkili nüfuz etmeyi, mızrağı daha uzun bir mesafeden fırlatabilmeyi, avlara sürpriz yapma şansını artırarak hedefi başarı ile vurabilmeyi, yüksek etkiye sahip mühimmata maruz kalan avın kaçış mesafesinin azaltılmasını sağlamıştır (Ben-Dor ve Barkai, 2023, ss 1-2).

Av boyutlarındaki düşüş ile karmaşık mühimmatlı silahlara (oklar, dartlar) geçişte, insanların mızraklardan ok ve yaylara geçerek yaralanma alanlarını isabet ile takas ettikleri ortaya çıkmaktadır. Büyük hayvanlara göre küçük hayvanların daha hızlı olması, hedef organlarının (kalp ve akciğer gibi) daha küçük olması, hedefi etkisiz hale getirmek için gereken penetrasyon derinliği ve yaralanma boyutunun azalması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Okların mızraklardan neredeyse üç kat daha hızlı olması sayesinde artan hızın yörüngeyi düzleştirmesi daha iyi nişan alma imkânı sunmuştur. Yayların daha iyi nişan alma imkânı dışında avı vurma olasılığını artıran diğer unsurlar; tekrar atış yapabilme yeteneği ve okun sessiz bir şekilde uzaktan atılması ile ortaya çıkan gizlilik ve şaşırtmadır (Ben-Dor ve Barkai, 2023). Görüldüğü gibi günümüzde mühimmat için kullanılan çıkış hızı, daha hızlı ve tekrar eden

atış yapabilme, sessizlik, isabet, etkili penetrasyon için farklı çekirdek yapısı özelliklerinin önemi ilk çağlarda da gündem olmuştur

Topluluklar avcılık-toplayıcılık düzeninden tarım ve hayvancılığa geçiş ile birlikte yaşadığı çevreyi aktif olarak değiştirmeye başlamıştır (The Harvard Gazette, 2006). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kapsamında ortaya koymuş olduğu güvenlik ihtiyacının bir yansıması olarak toplumsal hayata geçiş ile birlikte kaynaklar üzerinde güç, kontrol, caydırıcılık ve güvence sağlama, emniyet ve güvenlik niyetinin toplumları g kazanmaya sevk ettiği ve farklı silahların ortaya çıkmasına sebep olduğu değerlendirilmektedir.

13-18. yüzyıllar arasında, insanların savaş ve avcılıkta etki üstünlüğü sağlama çabası doğrultusunda, öncelikle menzilin artırılmasına, ardından sratlı atış yapmaya ve nihayetinde isabet oranının yükseltilmesine odaklanılmıştır. 18.yy'a doğru yivli namluların, kâğıt ve metal kovanların, iğneli çalışma sistemleri ile namlu kuyruğundan doldurulan silahların tasarlanmasıyla harekâat ortamı değişmeye, ateşli silahlar da mücadelenin sonucuna etki etmeye başlamıştır. 19.yy'da namlu gerisinden doldurulan manuel çalışma sistemli silahların yanında tekrar eden atış kabiliyetine sahip yarı otomatik ve tam otomatik silahlar muharebede yerini almıştır (Westwood, 2005). Silahların teknolojik gelişiminin büyük bölümünün son iki yüzyılda, özellikle de yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir. Teknolojinin gelişimi ile ateşli silahların çeşitliliğinin artması belirli esaslar çerçevesinde silahların sınıflandırılma durumlarını ortaya çıkarmıştır.

Günümüzde taşınabilir ateşli silahlarda; çap (kalibre) ve silahın kullanımı için gerekli mürettebat açısından genel olarak kk silahlar (small arms) ve hafif silahlar (light weapons) terimleri ön plana çıkmaktadır. Kk silahlar genel anlamda, bireysel kullanım için tasarlanmış tabancalar, tüfekler ve karabinalar, makineli tabancalar, hücum tüfekleri ve hafif makineli tüfekleri içermektedir. Hafif silahlar ise mürettebat olarak görev yapan iki veya üç kişi tarafından kullanılmak üzere tasarlanmış silahlardır (UNGA, 2005'ten akt. Jenzen-Jones vd. (Ed.), 2018, s.28). Mühimmat, geniş kapsamlı bir kavram olduğundan, bu çalışmada fişek gelişimi, kk silah tasarımına etkisi ve harekâat ortamındaki rolü incelenmektedir

2. FİŞEĞİN GELİŞİMİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Ateşlenen her fişeğin arkasında tasarım, hassas testler ve belirli senaryolara göre uyarlanmış stratejik uygulamalar olduğundan fişek; hassasiyet, g ve teknolojinin sembolüdür (Youvan, 2023, s.1). Fişeğin tasarımında; yüksek basınçlara karşı kovanların dayanıklılık ve güvenilirlik, atışta doğruluğu korumak için kovan boyutlarındaki tutarlılık, atım hızı için sorunsuz kovana çıkarma ve yeniden atım yatağına yükleme önemlidir. Kara barutun icat edilmesi sonrasında silahlarda istikrarsız ve kontrolsüz g ortaya çıkmış, bu durum istikrar içerisinde etki gücünden azami istifade edilmesine yönelik çabalara sebebiyet vermiştir.

Küçük silah fişeginin tasarlanmasına etki eden başlıca faktörlerin; istenen etkili menzil, isabet (doğruluk, tutarlılık), hedefi tesirsiz hale getirme kabiliyeti, atım hızı, silahın kontrolüne etkisi, uygulama alanı, boyut ve ağırlığı (Technology Focus, 2021, s.3), gizlilik, namlu ömrüne etkisi, tutukluk yaratma durumu ve bakım gerekliliği, olduğu değerlendirilmektedir.

Avrupa'da 14. yüzyılda basit yuvarlak kurşun bilyelerin silaha elle yüklenmesi ve silahların hava koşullarına karşı korumasız olmasından dolayı barut içeriğinin etkilenmesi isabet sağlamayı zorlaştırmıştır (Gunners Outlet, 2023). Bu dönemden itibaren silahın dolumunun daha kolay ve hızlı yapılması, daha güvenilir ve hızlı ateşleme mekanizmalarının üretimi, menzil ile isabet oranının artırılması üzerinde çalışılan konulardır.

Kolay yükleme için yivsiz namluların kullanılması, birden fazla atış sonrası namluda barut artışı oluşmasından dolayı müteakip dolum işlemi için namludan daha küçük çaplı mermi kullanımını gerektirmiştir (Westwood, 2005, s.20). Daha küçük çaplı mermi yapısı namludan merminin çıkışı öncesinde namlu içinde yan al sıçramalar yapmasına, aerodinamik dengesinin kaybolmasına ve isabetsiz atışlara sebep olmuştur ("Widener's Guns", 2020). Yanal sıçramaları önlemek için 15. yüzyılda namlunun iç duvarına açılan spiral oluk mermiyi namlu içinde sıkıştırmış ve daha stabil bir uçuş kabiliyeti sağlanmıştır. Mermi namluya tam oturduğunda yiv daha etkin çalıştığından dolayı kurşun bilyelerin çaplarını artırmak için bir yamaya ihtiyaç duyulmuştur (Harris, 2024). Mermi isabetliliği için yükleme sırasında kurşun bilyenin etrafına yağlanmış ketenden yama sarılması; stabilite, menzil ve daha iyi isabet için bilyeyi yivle birleştirmiş ve uçuş sırasında dönüşü sağlamıştır ("Widener's Guns", 2020).

1575 yılında kara barutun kontrolüne¹ ve hızlı yüklemeye yönelik olarak çekirdek ve barut içeren kağıt kese şeklinde fişek üretilmiştir. Yeni tip fişek; dolumda çabukluk sağlamış, taşıma esnasında barut kaybını önlemiş, küresel merminin (bilye) uzatılması ağırlık ve vuruş gücünü artırmıştır (Mermi/wikipedia). Kağıt kese şeklinde fişek ile yivli bir silahın menzili artmasına rağmen isabet oranı artmamıştır (Westwood, 2005, ss.15, 21).²

1807 yılında tüfekte vurma (perküsyon) sisteminin geliştirilmesi, 1814 yılında çarpma kapsülünün (caplock) ateşleme sistemi olması, namlu gerisinden barut doldurma işleminin gelişimine katkı sağlamış ve barut doldurma işlemlerini hızlandırmıştır. 1836 yılında çekirdek, barut ve ateşleyicinin (kapsül) tek bir kağıt fişekte toplandığı ilk fişek modeli (buck and ball) ortaya çıkmış ancak fişekler namlu ağzından yüklenmeye devam etmiştir (Fadala, 2006, 159-162).

Çekirdeğin hedefe isabetli gidebilmesi için namlu içinde yan al hareketini engellemeye çalışan girişimler, mermiyi sıkıştırmak için deforme olması ve dış balistik sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Yivler

¹ Kara barutun yanma hızının kontrol edilememesi, nakliye esnasında bileşenlerinden ayrılma eğiliminde olması tutuşma/patlama kabiliyetini tehlikeye atarken, silahları da önemli ölçüde kirletmektedir ("Widener's Guns", 2020).

² Barut ve dolgunun yanması sonucu oluşan birikintilerin bilye silaha doldurulamayana kadar birikmesi namluyu tamamen temizlemenin bir yolu olmadığı için önemliydi, çünkü namlunun gerisi kapalıydı ve bu nedenle temizleme çubuğu erişilemezdi (Westwood, 2005, s.18).

mermiye dengeleyici bir dönüş sağlamış ancak yuvarlak bilye tasarımı bu potansiyeli en üst düzeye çıkaramamıştır. Deformasyonu önleyecek mermi tasarımı, hazneye kolay yüklenebilmesi dışında yiv tarafından kavranması için ateşlendiğinde genişleyebilen bir yüzeye sahip ve silindir şeklinde olan kurşun mermiyi gerektirmiştir. Bu kapsamda İngiliz silah üreticisi William W. Greener'in silindirik konoidal mermi (1841) konusundaki çalışmaları ve Francois Tamisier'in havanın direncini merminin ağırlık merkezinin arkasına taşıyan "küresel oluklar" (kannelures) çalışmaları sayesinde Claude-Étienne Minié konik formda silindirik mermiyi³ (1849) icat etmiştir (Westwood, 2005, ss.22-23, 268, 275). Bu sayede çekirdekler elde ettikleri dönüşü azaltmadan namlu çapından daha küçük yapılabilmiş ve yama kullanımı gerektirmedikleri için yüklenmesi daha kolay olabilmıştır (Harris, 2024).

Konfederasyon ve Birlik orduları arasında gerçekleşen Amerikan İç Savaşı'nda namludan doldurulan yivsiz tüfekler karşısına "minié ball" adı verilen konik mermi atan .58 kalibrelik⁴ tüfeklere geçilmesi ile merminin doldurulması kolaylaşmış daha aerodinamik yapısı ortaya çıkmıştır. Düşman birliklerine daha uzaktan ve isabetli ateş edilebilmesi toplu hücumları ölümcül hale getirmiş ve Napolyon'un saf düzenine dayalı piyade taktiklerini geçersiz kılmıştır. Temmuz 1863'te Konfederasyon askerleri, daha önceden olduğu gibi, karşıt gücün zayıf bir noktasına doğru ilerlemeye başladığında koşulların değiştiğini ve savaşın yıkıcılığını anlamıştır (Klay, 2022).

Daha kolay yükleme açısından namlu gerisinden doldurmalı tüfekler ancak tek bir kovanda hem kapsül hem itici gaz barındıran ve ateşlendiğinde etkili sızdırmazlık sağlayan fişeklerin tasarlanmasıyla pratik hale gelmiştir. Kağıt kartuştan bir iğne gibi geçerek mermi tabanındaki kapsüle vurarak çalışan Dreyse 1841(.60 cal) tüfeği icat edilmiştir. Dreyse 1841 tüfeği namlu kuyruğundan dolmuş ile 1860'ların ortalarına kadar namludan doldurmalı yivli tüfeklerden çok daha hızlı ateş imkânı oluşturmuştur. Dakikada yaklaşık altı mermi atım hızına sahip tüfek, atıcılara ayağa kalkmadan ve kendilerini ateşe maruz bırakmadan yeniden doldurma imkânı sağlamıştır ("Dreyse Needle Gun", t.y.).

Namlu kuyruğundan dolmuş için kovan tasarımına yönelik geçiş sürecinde Daniel Wesson'ın 1850'lerde ilk pirinç fişegi icadı; kapsül, itici gaz ve mermi barındıran kâğıt fişegin yapısını değiştirmiştir (Harris, 2024). Bu sayede fişek, namlu gerisinden yüklenip ateşlenebilmiş, kirlenme ve bozulmaya karşı daha dayanıklı hale gelmiş, daha süratli atışa imkân tanımış, taşınması kolaylaşmıştır. Metalik fişek kovanının tasarlanması yıllar sonra ortaya çıkacak kendinden yüklemeli (yarı otomatik) silahların kullanılmasına yönelik zemin hazırlamıştır.

Pirinç kovanın icadıyla modern silahlarda kullanılan ince kovanlı çevresel vuruşlu fişek (Rimfire) 1845 yılında, kovan yapısı kalın merkezi vuruşlu fişek (Centerfire) ise 1858 yılında geliştirilmiştir ("hunter-

³ 1849'da ilk konik silindirik mermi tasarımı ile Minié Ball (.58 cal, 500 grain); barut yandığında genişleyen içi oyuk tabanın yivli namluyu kavraması sonucunda, gaz ile enerjinin merminin arkasına tecrit edilmesini sağlayan modern mermiye yönelik ilk büyük adım niteliğindedir. Bu tasarım; daha az kirlenme, daha yüksek namlu çıkış hızı, daha iyi balistik ve isabet için namlu yivinin tam olarak kavranmasıyla sonuçlanmıştır ("Widener's Guns", 2020).

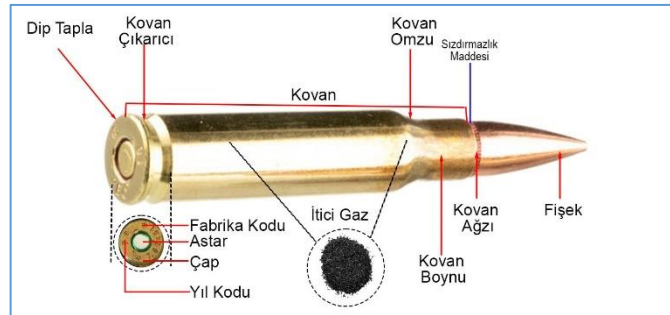
⁴ .58 kalibre, mermi çapının yaklaşık 14.73 mm olduğunu göstermektedir.

ed”, t.y.). Merkezî vuruşlu kalın kovan yapısı sayesinde sağlanan daha yüksek basınç, mermi çekirdeğine daha fazla sürat ve daha büyük enerji verilmesinin önünü açmıştır. Kovan kısmının pirinçten yapılması sonrasında 1866 yılında İngiltere ve Amerika’da eş zamanlı Boxer ve Berdan tipi merkezî ateşlemeli kapsüllerin icat edilmesi, bütünlüğüne fişeklerin namlu ağzından dolma kapsüllü sistemini kuyruktan doluma çevirmiş (Kozanoğlu, arpacik.net), günümüzde kullanılan fişek genel yapısı ortaya çıkmıştır.

Fişek üzerinde yapılan çalışmalar kovan ile sınırlı kalmamıştır. Kurşun mermilerin namludaki kalıntılarının isabeti etkilemesi, yüksek hızda bir hedefe çarptığında, öngörülemeyen bir şekilde deforme olması ve bazen aşırı penetrasyona veya tutarsız yara kanallarına yol açması, çekirdek yapısı ile ilgili çalışmaları başlatmıştır. Çözüm olarak 1882’de saf kurşun mermilerden ceketli mermilere geçiş yapılmış, saf kurşunu sertleştirmek için çevresi bakır veya bakır alaşımı olan sert bir metal kılıf ile kaplanmıştır. Merminin kaplanması, namlu kirlenmesini azaltmış, çarpma anında daha düzgün bir genişleme ve daha öngörülebilir balistik davranış sağlamıştır. (Youvan, 2023, s.4).

Silahların etkili menzilini artırmak ve nişan noktasına isabet (doğruluk) sağlamak amacıyla yapılan fişek çalışmaları 1898 yılında sivri uçlu (Spitzer) çekirdeği ortaya çıkarmıştır. Menzil artırma gayreti çekirdeğin belirli yerlerinde tasarımsal değişiklikler ile sivri uçlu fişeğin (7.92×57mm) geliştirilmesi, 800-1000 m mesafeye atışa yönelik askerî doktrinleri mümkün kılmıştır (“Spitzer (bullet)”, t.y.).

Şekil 1: Fişek Yapısı



Menzil artırma gayreti yanında atış süratının artırılmasına yönelik çalışmalar, kendinden yüklemeli tüfeklerinde (Self-loading rifle-SLR) yüksek atım hızından oluşan kara barut kalıntılarının silahları daha çabuk kullanışsız hale getirmesine yol açmıştır. Namlu ve mekanizmada barut kalıntısı oluşturmayacak güç ve çalıştırma mekanizmalarına (kısa piston, uzun piston, direkt çarpma gibi) ihtiyaç duyulmuştur (Armament Research Services [ARES], 2015’den akt. Jenzen-Jones, 2017, s.16). Fransız Paul Vielle tarafından 1884’te nitrogliserin, selüloz ve baz nitratların karışımından oluşan dumansız barutun (Poudre B) icat edilmesi ile yanma hızı yönetilebilen daha güçlü, istikrarlı ve temiz bir enerji kaynağı ortaya çıkmıştır (“Widener’s Guns”, 2020). Bu değişim ile nem ve sıcaklık değişimlerine karşı ateşleme daha güvenilir hale gelmiş, daha fazla enerji ile mermi hızının artırılmasının önü açılmış, namlu

temizlenmeden güvenilir şekilde ateş etme ortamı sağlanmış, kendinden yüklemeli bir tüfek için gerekli karmaşık mekanik tertibatların kullanılması mümkün olmuştur (Jenzen-Jones, 2017, s.16).

Emniyetli şekilde hızlı atım odaklı çalışmaların sonucunda fişek bileşenlerinin bütünleşik hale getirilmesi, dolum yönteminin ve ateşleme sistemlerinin geliştirilmesi, isabet ve menzil açısından barut, kovan ve çekirdek yapısındaki gelişmeler belirli süreçleri izleyerek gerçekleşmiştir. 20. yy başlarında güç sağlayarak menzili artırmak maksadıyla kovan boyutlarında yapılan değişiklikler, atım yatağını, namlu uzunluğunu etkilediğinden farklı tüfek yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır.

3. 19-20. YÜZYILDA FİŞEK GELİŞİMİ İLE KÜÇÜK SİLAH TASARIMININ TARİHSEL ETKİLEŞİMİ

Küçük silahın harekât ortamına etkileri büyük ölçüde fişeğe bağımlı olduğundan silahların gelişimi ile fişegin gelişimi karşılıklı etkileşim içerisinde olmuştur. Küçük kalibreli mühimmatta devrim niteliğindeki gelişmeler (*kâğıt fişek, kapsül gelişimi, bütünleşik metalik fişek, dumansız itici gazlar*) namlu gerisinden doldurulan, perküsyon sistemli, manuel ve kendi kendine dolup yapan tüfeklerin gelişimine zemin hazırlamıştır.

19'uncu yüzyılın ikinci yarısında kara barutlu tek atım tüfeklerin yerine yeni nesil tüfekler benimsenmiş, sürgü mekanizmalı, şarjör beslemeli ve dumansız barutlu tüfeklere geçiş yapılmıştır (Williams, 2016, ss.2-3). Dumansız itici gazların kullanımı, mermi ateşleme süreçlerinde daha temiz bir operasyon sağlarken, kendinden yüklemeli tüfekler ve makineli tüfekler üzerindeki çalışmaların hız kazanmasına olanak tanımıştır. Makineli tüfekler düşük ağırlık gereksinimlerinden yoksun olmasından ve zamanın teknolojisi kullanılarak üretilmesi daha kolay olduğundan ilk önce benimsenmiştir. Dumansız barutun kullanıldığı bağımsız metal fişek yatağına sahip ilk sürgü mekanizmalı tüfek 1886'da (Lebel Model), kendinden yüklemeli ilk tüfek ise 1896'da (Model 1896) icat edilmiştir (Jenzen-Jones, 2017, ss.16, 17).

ABD'de 1890'larda yuvarlak burunlu .30-40 Krag (7,8×59 mm) fişek yapısı benimsenirken, Almanya'da 1901'lerde şarjörlü Mauser silahı ile yuvarlak burunlu namlu çıkış hızı 620 m/s olan Patrone 88 fişek (8.08×57 mm) kullanılmıştır (Patrone_88/wikipedia). 1898'deki İspanyol-Amerikan Savaşı'nda Mauser'in ölümcül isabeti, küçük bir İspanyol kuvvetinin yüksek ateş hacmiyle Amerikalıların ilerleyişini durdurması; Krag tüfeğinin düşük namlu çıkış hızı, sınırlı menzil ve hareket halindeyken tek fişek kapasitesinin Avrupa standartlarına uygun olmadığını ve hızla değiştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Westwood, 2005, s.106).

Krag'ın ihtiyaç duyulan daha yüksek güçlü barut ve fişegi alacak şekilde yeniden tasarlanması suretiyle tüfeğin performansı, 200 grain⁵ bir mermiyi 701 m/sn'de güvenli bir şekilde ateşleyebilecek şekilde artırılmış ve bu durum ABD'de 1903'de .30-03 Springfield (7,62×65mm) görev mermisinin icadına yol açmıştır (Westwood, 2005, s.107). Bu süreç öncesinde ve sonrasında etkili bir fişek için barut miktarını değiştirebilecek kovan yapısı ve çekirdek ağırlığı üzerinde durulmuş, çekirdeğin yapısında 1906'da

⁵ Mermiler için kullanılan ağırlık birimi olarak 1 grain yaklaşık olarak 0.0648 gramdır.

üretilen .30-06 Springfield'e (7,62×63mm) kadar değişiklik olmamıştır. Springfield M1903 tüfeği çıkarıldıktan sonra itici gaz olarak daha düşük yanma sıcaklığına sahip DuPont barutu kullanılması sebebiyle fişegin değiştirilmesi, tüfeğin yeniden geliştirilmesine sebep olmuştur (Westwood, 2005, s.108). M1903'te kullanılan .30-03 Springfield fişeginin (7,62×65mm) dönemsel düşük isabet oranı, birçok Avrupa ordusunun daha hafif (*150-200 grain*), daha yüksek hızlı, sivri uçlu mermilere sahip görev fişeklerini benimsemesi karşısında yüksek hız önceliğini sağlamak için 1906'da yuvarlak burunlu yapıdan sivri uçlu mermi formunun benimsenmesine, .30-03 fişeginin revize edilmesine, 220 grain barut ağırlığının 150 grain'e düşmesine sebep olmuştur (Sharpe, 1938'den akt. wikipedia/.30-06_Springfield).

.30-06 Springfield (7,62×63 mm) fişegi daha kısa bir boyuna sahip olduğundan (Hatcher, 1962'den akt. “.30-06_Springfield”, t.y.) dolayı M1903 Springfield tüfeği, .30-06 Springfield fişegini kullanacak şekilde revize edilmiştir (*kovan boyu 65 mm.den 63 mm.ye düşmüş*). Namlunun hazne kısmı kısaltılmış ve fişek yatağı yeniden boyutlandırılmış, böylece daha konik merminin yivlere ulaşmak için çok mesafe kat etmesi önlenmiş ve M1906 tüfeği ortaya çıkmıştır (.30-06_Springfield/wikipedia). 1952'de bu uygulamanın bir benzeri 30.06 fişeginden 7,62×51mm NATO fişegine geçişte de yaşanacaktır.

Almanya'da Gewehr 1888 hizmet tüfeği ile kullanılan Patrone 88 fişegi de istenilen vuruş hassasiyeti ile namlu ömrünü sağlamayınca çapı küçültülerek 1904-1905 yıllarında S Patrone adıyla bilinen Mauser fişegi (7,92×57mm) ile değiştirilmiş,⁶ bu değişim 1888 hizmet tüfeğinin hazne ve namlu boyutlarında revizyona sebep olmuştur. S Patrone ve yeni sivri uçlu çekirdeği, Alman ordusunun aradığı hassasiyet ve namlu ömrü iyileştirmelerini sağlamıştır (Patrone_88/wikipedia).

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarında, ABD .30-06, İngiliz .303 Mk VII ve Alman 7.92x57mm M98 gibi sivri uçlu tam metal kaplama (Full Metal Jacket/FMJ) mermilerin öncekilerden çok daha hızlı olmakla birlikte, hedefi etkisiz hale getirme konusunda daha az etkili olması, çekirdek yapıları üzerindeki çalışmaların biçimsel ve yapısal olarak çeşitlenmesine yol açmıştır (Gary, (n.d-b)'den akt. Zhou, 2016, ss.14-15).

1903-1914 arasında en etkin iki manuel piyade tüfekleri Mauser ve Springfield'dır. İngiliz Ordusu, I. Dünya Savaşı'ndan birkaç yıl önce Lee-Enfield piyade tüfeği ile donatılmış, ancak kullanılan .303 kalibre (7.7×56mmR) fişegin balistik açıdan etkisi azalmıştır. 1914'te İngiltere'nin hem fişek hem de silahı değiştirme gayreti sonucunda, Model 14 Enfield tasarlanmış ve .276 kalibre (7×60mm RB), ağızsız ya da kanelürlü fişekler geliştirilmiştir. İngiltere'nin I. Dünya Savaşı öncesinde yeni tip silah ve mühimmat üretim altyapısı olmaması, Amerikalıların üretim önceliklerinin farklı olmasından dolayı Model 14 Enfield (M1917) piyade tüfeğinin Amerikan M1906 tüfeğinin mevcut mühimmatı (“.30-06_Springfield”, t.y.) ile kullanılacak şekilde modifiye edilerek üretilmesi teklifini İngiltere kabul etmiştir (Westwood, 2005, ss.112-113).

⁶ S Patrone mermisi için hazne ve namlu boyutları yeniden tasarlanmış, çekirdek sivri uç ve v tekne kuyruk şekline dönüştürülmüştür. Mermide çift bazlı (nitroselüloz ve nitrogliserin temelli) barut tozu kullanılması yaklaşık %40 daha yüksek bir namlu hızı ve %30 daha fazla namlu enerjisi sağlamıştır (Patrone_88/wikipedia).

I. Dünya Savaşı sonrasında ABD’de kendinden yüklemeli bir tüfek tasarımı için .30-06 kalibrelik fişeğin aşırı güçlü olduğu görüşü daha küçük çaplı bir fişek denemesi ile sonuçlanmıştır. 1923 yılında Pedersen (.276 kalibre, 7,62×51 mm) ile Garand tüfeklerinin denemelerinin sonucunda .30-06 kalibre tüfek çalışmaları askıya alınmıştır. 1928 yılında Aberdeen’de .256, .276 ve .30-06 kalibreler karşılaştırıldığında; .256’nın 300 yarda altında en etkili olduğu, ardından .276’nın ve son olarak da .30-06’nın geldiği anlaşılmıştır. 1931’de Amerikan Piyade Okulu Fort Benning’de iki tasarım karşı karşıya geldiğinde değişime uğrayan .276 kalibrelik Garand stnlk sağlamıştır. Mevcut mühimmat stokları, makineli tüfek kullanımı için .276 kalibrenin uygun olmayacağı ve farklı kalibrelerin lojistiği zorlaştıracağına yönelik kanaat sonucunda 1936 yılında ABD Tüfeği, .30 kalibre M1 olmuştur (Ehrhart, 2009, s. 8-9).

ABD 1936’da II. Dünya Savaşı öncesinde atış sratını artırmak maksadıyla sürgülü M1903 Springfield’in yerine aynı fişeği kullanan .30 kalibre (.30-06 Springfield fişeği, 7,62×63mm) kendinden yüklemeli M1 Garand tüfeğini asker hizmet tüfeği olarak benimsemiřtir⁷ (Canfield, 2013’den akt. Jenzen-Jones, 2017, s.18). M1 Garand, II. Dünya Savaşı’nda savaşan tarafların standart hizmet tfekleri⁸ arasında en yüksek atım hızına sahip olduğundan piyade çatışmalarında avantajlı olduğunu kanıtlamıştır. Uzun menzilli ve yüksek güç potansiyeline sahip fişekler için geliştirilen kendinden yüklemeli tüfekler, genellikle geri tepme itkisini artırmış ve bu da tüfeklerin nispeten daha ağır olmasına yol açmıştır (Smith ve Smith, 1965’den akt. Jenzen-Jones, 2017, ss.18-19).

Esasen 1938’de M1 Garand tüfeğinin ağırlığından (9 kg) dolayı destek birliklerinin hareket kabiliyetini engellediği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme savaş döneminde Almanya’nın n cephe gerisine paraştc kuvvetler ile sürpriz yıldırım (blitzkrieg) saldırısı, hızlı hareket eden tanklar/mechanize zırhlı araçlar kullanması karşısında tüfeğin etkinliğinin sorgulanmasını gerektirmiştir. Menzil ve çatışma türlerinin değişimi sonucu daha kısa mesafelerde ortaya çıkan hedeflerle çatışma durumu olmuştur (Ezell, 11’inci basım, 1977, s.17’den akt. Zhou, 2016, s.16). Savaştaki bu durum daha yüksek bir atım hızına, doğruluğa ve 300 yarda etkin ateş gücüne sahip yeni kompakt hafif savunma silahı ihtiyaı olarak .30 carbine (7,62×33 mm) fişeğine zemin hazırlamış ve 1941’de M1 Carbine tüfeği üretilmiştir (M1 carbine/Wikipedia). II. Dünya Savaşı sırasında Alman tasarımcılar da, tam güçlü fişeklerin (Mauser tüfek kartuşu S Patrone (7.92×57mm) gibi) standart hizmet tüfeği için gereksiz yere güçlü olduğu ve aşırı geri tepme sebebiyle daha uygun bir alternatifin geliştirilmesi gerektiğini belirlemiştir (Jenzen-Jones, 2016, s.165). Gücün optimal kullanımı, geri tepme kontrolü ve atış süratı açısından ara kalibre bir mermi en iyi çözüm olduğunu göstermiştir. Çekirdek çapının (kalibre) küçülmesi ve mühimmat gücünün azalması; silahın hafif ve küçük olacağı, otomatik atışlarda isabeti kolaylaştıracağı, şarjre

⁷ II. Dünya Savaşı’nda ikinci nesil şarjörlü bolt-action tüfekler (Lee-Enfield, Springfield 1903, Mauser Kar 98K) istenen atış sratını sağlayamamakta, her atış sonrasında yeniden dolum için hedeften çıktığından ateş gücünün azalmasına neden olmaktadır (Westwood, 2005, s.113).

⁸ Tek kendinden yüklemeli tüfek kapsamında Rus Avtomat Federova, Fransız Fusil Otomatik Model 1917 RSC, Alman Mauser M1916 ve İngiliz, .303 inch, Pattern 1918 (Farquhar-Hill) bulunmaktadır (Jenzen-Jones, 2017, s. 48).

daha fazla mermi sığdırılabileceği ve harekt ortamında daha fazla mermi taşınabileceği anlamına gelmiştir. Gçten beklenen faydanın sağlanması açısından ara kalibre mühimmatın tabanca mühimmatı kadar zayıf olmaması, harekt ihtiyacını karşılaması gereken mesafelerde yeterince isabetli ve etkili olabilecek ebat ve güce sahip olması gerekmiştir (Shurkin, 2016).

Kendinden yüklemeli tüfeklerle elde edilen daha yüksek atım hızı, Alman ordusunun dönemin tam güçlü tüfek fişekleri ile hafif makineli tüfeklerinde kullanılan tabanca fişekleri arasında yer alan hafif ve kısa orta kalibre fişek (*intermediate cartridge*) geliştirmesine sebep olmuştur (Jenzen-Jones, 2016, ss.14-15). 1944'te yeni, daha düşük geri tepmeli fişeğin (7.92×33 mm kurz)⁹ yerleştirilmesiyle ortaya çıkan StG44 (MP43-MP44) "taaruz tüfeği", çatışmaların çoğunda etkili olmak için yeterli menzili korurken, hafif makineli tüfek tarzında yakın mesafelerde nispeten hassas otomatik atış sağlamıştır. Alman ordusu StG44' benimsemiş olsa da pratikte Karabiner 98K tüfeği savaş boyunca standart olarak kalmıştır (Boelcke, 1969; Johnston ve Nelson, 2010'den akt. Jenzen-Jones, 2017, s.48).

Sovyetler, StG44'ten etkilenerak kendinden yüklemeli tüfek olarak AK47'yi, M1943 7.62×39 mm fişeği ateşlemek için geliştirmiş (Ehrhart, 2009, s. 15), 1949 yılında İşpanya'da yeni bir 7.92×41 mm ara fişek için CETME hücum tüfeğinin gelişmesine yol açmış (Zhou, 2016, s.39), İngilizler ise daha küçük bir fişeğe (.280 kalibre veya 7×43 mm) sahip olan EM2 tüfeğini geliştirmeye çalışmasına rağmen ABD, İngiltere'nin NATO'nun standart mühimmatı olarak M1'de kullanılan .30-06'nın (7,62×63 mm) değiştirilmiş bir versiyonu olan 7,62×51 mm'lik yeni mermiyi kabul etmesini istemiştir (Shurkin, 2016). Bu süreçte 1947'de Birleşik Krallık'ta Küçük Silahlar Kalibre Paneli'nde standart merminin mümkün olan en küçük kalibrede olması ve .25 veya .27 inç (6.35 veya 6.86 mm) mermi seçilmesi tavsiye edilmiştir (UK Ministry of Supply, 1947'den akt. Jenzen-Jones, 2017, s.22).

1950 yılına gelindiğinde, II. Dünya Savaşı'ndaki deneyimler doğrultusunda, yeni hafif silahlara yönelik ABD'nin Piyade Okulu Fort Benning'de İngiltere'nin EM2 tüfeği, Belçika'nın FN FAL'ı (Hafif otomatik tüfek) ve ABD'nin T25 tüfeği test edilmiştir. EM2, FN tüfekleri yeni .280 kalibre fişeği ateşlerken, ABD tüfeği 20. yüzyılın başından beri hizmette olan standart .30 kalibre merminin T65¹⁰ versiyonu ile ateşlemeye devam etmektedir. Değerlendirme raporunda .280 inçlik merminin balistik açıdan ".30 kalibrelik mermiden daha iyi" olduğu ortaya çıkmış, ancak rapora ".30 kalibrelik mermi daha düz bir yörüngeye sahiptir" şeklinde bir ibare eklenmiştir (Westwood, 2005, s.129).

T65 fişeğinde yuvarlak barut kullanılması, daha az kovan hacmi sağlamış olsa da hafif tüfekten otomatik ateş sırasında aşırı geri tepmeye sahipti ancak genel maksat makineli tüfek kullanımı için etkili olmuştur.

⁹ StG44 için geliştirilen mühimmat, standart Alman tüfeği mhimmatıyla aynı kalibrede, ancak 57 mm'ye karşı 33 mm gibi daha kısa bir kovana sahipti. Çekirdek aynı boyutta olmasına rağmen daha az miktarda barutla itildiğinden silah daha az tepiyordu, kontrolü daha kolaydı ve 600 mermi/dakika atıyordu. StG44, 98K'dan daha hafif değildi, ancak 16,5 in ile yaklaşık yarım ayak daha kısa bir namlusu vardı. 98K'nın beş mermilik şarjrne kıyasla 30 mermilik bir şarjr vardı. StG 44, 98K'dan daha az etkili ve aşırı mesafelerde o kadar isabetli değildi (Shurkin, 2016).

¹⁰ .30 kalibre mermiyi kullanan T-65 fişeğinin daha verimli yanan baruttan yararlanması 30-06'nın balistik özelliklerini koruyan biraz daha kısa ve hafif bir fişek üretilmesini sağlamıştır (Everydaymarksman, 2019).

T65 ile .30-06'dan daha verimli olan daha kısa bir tam güç tüfek fişeğine geçilirken, ara fişeklerin daha az geri tepme ve ağırlık avantajları göz ardı edilmiştir (Ezell, 1969, ss.99, 100, 121'den akt. Zhou, 2016, s.25).

ABD Dünya Savaşı sırasında neredeyse ortadan kalkmış olan eski tek atış, tek vuruş prensibine dayanarak EM2 tüfeğinin etkinliğini değerlendirmiştir. .280 kalibrelik merminin 600 metreden sonra etkili olmadığı ve 1.000 metrede elik miğferi delemeyeceğini belirtirken, ortalama bir çatışmanın yaklaşık 50-150 yarda içerisinde gerçekleştiği ve ateş gücü hususlarının gözardı edildiğini Kore'de anlamıştır (Westwood, 2005, ss.142-143). Kore'de 1914-1918 siper savaşlarının kategorize ettiği mevzi savaşlarına benzeyen bir siper savaşı dönemi yaşanmıştır (Ehrhart, 2009, ss.14-15).

ABD'de Hall (BRL) ve Hitchman'ın (ORO) 1952'de orta kalibreli onaylayan raporlarında, *“küçük silah ateşinin 300 yarda otesinde büyük olde etkisiz olduğu ve küçük kalibreli, yüksek hızlı (SCHV) bir fişeğin benimsenmesinin hem öngörülen çatışma menzillerinde isabet olasılığını artıracadığı hem de asker üzerindeki ağırlık yükünü önemli olde azaltacadığı”* sonucuna varılmıştır (Jenzen-Jones, 2017, s.24).

Kore Savaşı'na ilişkin ABD Kara Kuvvetleri Yöneylem Araştırma Ofisi'nin (ORO) yaptığı incelemede; Almanların I. Dünya Savaşı sırasında vardığı sonuca benzer şekilde, askerlerin çoğunlukla silahlarının kapasitesinden çok daha yakın hedeflere ateş ettiği, baskı için bir alana mümkün olduğunca hızlı ateş ettikleri, çok azının hedefleri gördüğü ya da nişan aldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca muharebede hızlı ateş etmenin makul ollerde isabetli ateş etmekten daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Balistik Araştırma Laboratuvarı'nın (BRL), merminin ldrclğnn kütlesinden çok hızlıyla ilgili olduğu sonucunu edinmesi .22 (5.56 mm) kalibrelik merminin yeterince hızlı giderse, NATO 7,62×51 mm mermisi kadar etkili olabileceği ve daha isabetli olacadığı yönündeki görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Shurkin, 2016). Klay'e göre ABD Ordusu'nda görevli bir grup daha küçük mermilerle doldurulmuş daha hafif tüfeklerin, daha fazla mermi taşınmasına ve daha az geri tepmeyle ateş edilmesine imkn sağlayacadığını, etkili hasar yapabileceğini ne sürmüşlerdir (Klay, 2022).

İngiliz Ordusu da Hall ve Hitchman'ın çalışmalarına benzer sonuçlara sahipti, tüfek kullanımında ideal menzil daha öncekilere göre azalmıştı ve daha küçük bir kalibre nişancılık ve ağırlık açısından birçok avantaj sunarken yeterli balistik gücü de koruyacaktı (“Everydaymarksman”, 2019). İngiltere'nin görüşü .280 orta fişeğin .303'ten düşük çıkış enerjisine sahip olmasına rağmen, daha yüksek balistik katsayısı ile daha iyi performans gösterdiği yönündedir (Smith, 1963, s.579'dan akt. Zhou, 2016, s.29-30). Bu görüş yıllar sonra Mark Westrom'un ateşleme oranı ve doğruluk konusunda 2001 yılında yaptığı çalışmada düşük çıkış enerjisine sahip küçük çaplı fişeklerin tam gcl fişeklere göre daha düşük geri tepme oluşturarak “daha hızlı ve daha isabetli atışa” olanak sağladığı yönünde tekrarlanmıştır (Westrom, 2013, s.8'den akt. Zhou, 2016, s.29).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de John D. Pedersen Savunma Bakanlığı'na .30 inçlik fişeğin SLR için çok gcl olduğunu, kendi .27 inçlik fişeğinin daha düşük sıcaklıkta ve daha az geri tepmeyle alışacadığını savunmuştur. Bu tartışma, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde İngilizler EM2 SLR için .280

kalibrede bir mermiyi savunurken de tekrarlanmış ancak ABD’de fişek seçiminde 7,62×51mm tekrar galip gelmiştir (Westwood, 2005, s.124). Bu seçim yapılırken zırh delici, yangın çıkarıcı ve izleyici gibi özel mühimmat ihtiyacı gerekçe gösterilerek ve bu tür mermilerin daha küçük bir kalibrede etkisiz olacağı gündeme taşınmıştır (Ehrhart, 2009, s.18).

İngiltere, Fransa ve ABD arasında T65 fişegi 1953 yılında 7,62×51 mm NATO standardı olarak kabul edilmiş ve NATO üyesi ülkeler bu kalibrede tüfekler kullanmaya başlamıştır (Arvidsson, 2009; Walter, 2006’dan akt. Jenzen-Jones, 2017, s.20).

ABD, daha küçük kalibre alternatiflerini test ettikten sonra, 7,62×51 mm mermisi için tasarlanmış Garand tüfeğinin bir türevi olan M14 tüfeğini 1957’de resmi görev tüfeği olarak kullanmaya başlamıştır (Rayle, 1996’dan akt. Jenzen-Jones, 2017, s.19). Diğer taraftan birçok ülke 1953 yılından itibaren hafif otomatik tüfek FAL’ı (Fusil Automatique Léger) standart hizmet tüfeği olarak benimsemiştir. Almanya Heckler & Koch G3’ü (1959), FAL’dan yaklaşık beş yıl sonra tanıtılmış olmasına rağmen hizmet silahı olarak kabul etmiştir (Stevens, 2006’dan akt. Jenzen-Jones, 2017, ss.23-24).

ABD’de Hall ve Hitchman raporları piyade mangası için 300 yordanın maksimum çatışma menzili ve 100-200 yordanın standart piyade tüfekleri için gerçek ateş bölgesi olduğunu doğrulamasına rağmen, her askerin 600 yarıya kadar ateş edebilmesi gerektiğini tekrarlayan eski anlayış sonucunda ABD Ordusu tarafından .30-06 mermisinde ısrar edilmesi küçük çaplı fişegin geliştirilmesinde gecikmelere sebep olmuştur (Westwood, 2005, s.133). Hall ve Hitchman raporları sonrasında 1960’ların başında ABD’deki silah tasarımcıları, orta kalibre konsepti kapsamında 5.56×45 mm (.223 kalibre) fişegi SCHV fişek olarak kabul etmiştir. 1970’lerde ABD’nin M16’yı (AR 15¹¹ hücum tüfeği) kabul etmesiyle birlikte SCHV fişek standart hale gelmiştir (Jenzen-Jones, 2018, s.133).

20. yüzyılın ilk yarısında, bolt-action tüfek ve makineli tüfeklerde 7,5-8 mm aralığında “tam güç” olarak tanımlanmış fişeklere ilk reaksiyon Alman Ordusu’nun II. Dünya Savaşı sırasında ortaya koyduğu “orta kalibre” fişek¹² olmuştur (Jenzen-Jones vd. (Ed.), 2018, ss.132-133). Orta kalibre fişek; fişek kovan boyunun kısaltılması, çekirdek çapının değiştirilmesi suretiyle gerçekleşirken ilgili ülkelerin farklı kalibrede fişeklerini (7.92×33mm Kurz, 7,62×39mm, 5.56×45mm NATO gibi) ortaya çıkarmıştır. Orta kalibreli fişek olarak bazı ülkeler 6,5 mm civarında fişekleri benimsemiş, bu ülkeler daha sonra 7,7 ile 8 mm aralığında tamamlayıcı fişekler geliştirmiştir (Williams, 2015’den akt. Jenzen-Jones, 2016, s.16).

1970’lerin ortalarında Sovyet ordusu tarafından SCHV mermi olarak 5.45×39 mm kartuşunun uygulamaya konulması sonucunda bu fişegi kullanacak yeni silah AK74 ortaya çıkmış, diğer taraftan

¹¹ AR-15 tüfekleri, M16 ve türevleri olarak aynı platform üzerinde farklı ağırlıkları ve namlu uzunlukları, gaz sistemleri ve namlu eklentileri büyük ölçüde değiştirilebilir olan üst kısım (upper receiver) ile görev ortamına göre teçhizatlanmaya izin veren altyapı mimarisine sahiptir.

¹² Orta kalibre fişekler, tabancalar ve hafif makineli tüfekler ile “tam güçteki” tüfekler tarafından atışlenen fişekler arasında boyut, ağırlık ve güç açısından ara konumda olan fişeklerdir.

AK47 (yeni tasarım AKM) ile 7,62×39 mm fişekler kullanılmaya devam etmiştir (ARES, 2015'den akt Jenzen-Jones, 2018, s.133).

NATO, 1980 yılında 5.56×45 mm fişegini standart piyade mühimmatı olarak belirlemiş, ancak 7.62×51 mm fişegi de belirli silah sistemlerinde kullanmaya devam etmiştir (Jenzen-Jones, 2017, s.133). Eski Varşova Paktı ülkeleri 7,62×39 mm ve 7,62×54R mm fişekleri kullanırken bazı ülkeler 7,62×39 mm yerine 5.45×39 mm fişeğe geçiş yapmıştır. Çin, Varşova Paktı fişeklerini kullanırken 1995 yılında kendi 5.8×42 mm fişegini kullanmaya başlamıştır (Andrew, 2015; Williams, 2015'den akt. Jenzen-Jones, 2018, s.134).

Harekât ortamı ihtiyaçlarına göre tasarlanması gereken fişegin imkân kabiliyetini etkileyen faktörler esasen doğrudan hafif piyade tüfeği tasarımını da etkilemektedir. Silah tasarlanmadan önce fişegin esaslarının ortaya konulması ve sonrasında silahın tasarımına geçilmesi gerektiği tarihte meydana gelen olaylarla¹³ teyit edilmiştir. Uzun vadede küçük ve hafif silah üretiminin planlarını genellikle fişek belirleyecektir. Esasen silahlar belirli bir fişek türü için üretilirken, belirli bir fişek nadiren bir silah için üretilmektedir (Gobinet, 2010, s.25).

Tasarım ve geliştirmedeki son eğilimler, mevcut iki kalibreli sistemin yerini alacak tek bir kalibre olarak tasarlanan "genel amaçlı" bir kalibreye yönelik artan ilgiyi ortaya koymaktadır. Ancak bugüne kadar hiçbir büyük ordu genel amaçlı bir kalibreye geçiş yapmamıştır. Orta ve SCHV fişekler benimsenmesine rağmen, tam güçlü tüfek fişekleri askerî hizmette kalmaya devam etmektedir. Dünya ordularının çoğu artık birincil piyade silahları (genellikle tüfekler ve makineli tüfekler) için iki kalibreli bir sistem kullanmaktadır. Tam güçlü tüfek fişegi genellikle genel amaçlı makineli tüfekler ve özel hassas tüfeklerle kullanılırken, orta güçlü veya SCHV fişegi standart hizmet tüfekleri ve hafif makineli tüfeklerle kullanılmaktadır (Jenzen-Jones, 2018, s.134).

4. FİŞEK GELİŞİMİ İLE HAFİF PİYADE TÜFEĞİ TASARIMININ HAREKÂT ORTAMINA ETKİSİ

Geçmiş savaşlarda silahların etkili menziline göre taraflar karşılıklı birbirini görecektir şekilde tertiplenirken silahların gelişimi ile ortaya çıkan ateş gücü, menzil artışı ve artan isabet oranı eski yöntemleri geride bırakmış, stratejiler ve savaş planları yeniden düşünölmek zorunda kalmıştır. I. Dünya Savaşı'nın ilk yılları, 20. yüzyıl teknolojisi ile 19. yüzyıl askerî harekât anlayışının karşılaşmasına tanık olmuş savaşan iki tarafta çok sayıda kayıplara ve etkisiz sonuçlara yol açmıştır. Kara savaşında münferit personelin taşıdığı ilk otomatik tüfekler ile yarı otomatik makineli tabancalar, hızlı bir şekilde mevzi savaşına geçiş, taktiksel görev yapısının küçölerek bölükten timlere kaydırılması gibi sonuçları

¹³ 30-06 Springfield fişegi sonrasında M1906 (M1 Garand) tüfeğinin ortaya çıkışı, S Patrone fişegi sonrasında Gewehr 1888 hizmet tüfeğinin değişimi, .30 carbine (7,62×33 mm) fişegi sonrasında M1 Carbine tüfeği üretilmesi gibi.

ortaya çıkarmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında makineli tüfeğin belirleyici bir silah olarak ortaya çıkması mazgal delikleri, beton siper kavramlarını ortaya çıkarmıştır (“Firearmshistory”, 2015)

I. ve II. Dünya Savaşlarında Amerikan Springfield 1903 ve M1 Garand ya da Alman Karabiner 98K gibi silahlar uzak mesafelere büyük mermi atan 24 inç uzunluğunda namlulara sahip olmuştur. Bu yeni silahlar, 1880'lerde kullanılmaya başlanan makineli tüfekler ile birleştiğinde artık askerler siper arkasında gözden kaybolmaya başlamıştır. Ağır ve orta makineli tüfeklerin desteği ile yapılan manevra sonucunda yakın mesafeden yaşanan hızlı çatışmalar; hantal, yavaş ateş eden, geri tepme kuvveti yüksek uzun namlulu silahlar yerine otomatik ateş edebilen geri tepme kuvveti düşük çapta silahları gerektirmiştir. I. Dünya Savaşı'nda çözüm, tüfek mühimmatı yerine tabanca mühimmatı ateşleyen hafif makineli tabanca olsa da, menzilleri kısa ve delme gücü zayıf olduğundan dolayı manga seviyesinde büyük tüfekler ve hafif makineli tabancalar birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmıştır (Shurkin, 2016).

Tüfeğin kullanım amacına göre mermi hareketinin iç balistik enerjisi karşısında istenilen tutarlılık ve performansı etkilediği değerlendiren en önemli parametreler; namlu boyu, namlu yiv-set oranı, mermi çekirdek ağırlığı ve kalibresi, basınç, zaman ve namlu çıkış hızıdır. Belirtilen parametreler, mühimmat bileşenleri değiştirilerek veya silah bileşenleri belirli bir mühimmat türüne uyumlandırılmak suretiyle silah sisteminin performansını etkileyebilir. Optimum sonuç; bir mermiyi namludan optimum hızlarda ve uygun stabilizasyonla tutarlı ve etkili bir şekilde ateşleyecek bir silahtır. Mühimmat türleri ve mermi ağırlıkları açısından değerlendirilmesi gereken kritik faktör tüfeğin kullanım maksadı olup (Sürmeli vd., 2020, s.157; Wesolowski, 2016, s.8; Sızır vd., 2024, s.643), hedefte istenilen etkinin oluşturulması da optimum sonucun bir parçasıdır.

Silah tasarımında en ideal namlu uzunluğunun sadece iç balistik değerlendirmesi ile belirlenmesi, öngörülen kullanım amacı ile uyumsuzluklar ortaya çıkarabilir. Fişek yapısı; menzil için ideal bir namlu uzunluğunu, hareket kabiliyetini ve silahın kontrolünde esnekliği farklı etkileyebilir, namlu çıkış hızı için namlunun uzaması ateşli silahı daha ağır hale getirebilir, nişancı için dengesizlik yaratabilir.

Namlu uzunluğu ve namlu çıkış hızı gibi faktörlerin yanı sıra merminin hedefi delme ve çarpma anında genişleme için ne kadar güce sahip olduğunu kalibre (Sızır ve Kalyoncu, 2024, s.643) ve çekirdek ağırlığı belirlemektedir. 19. yüzyılın başlarında askerî uzmanların görüşü bir piyade tüfeği mermisinin hücum eden bir süvari askerini durduracak kadar büyük ve ağır olması gerektiği yönündeydi. O dönemde küçük bir merminin daha büyük bir mermiye kıyasla daha yüksek hız ve eşit momentuma sahip olsa bile, hedefi anında etkisiz hale getiremeyeceği ancak yaralayabileceğine inanılıyordu. Bir merminin hızındaki artışın kütledeki kaybı telafi ettiği, daha hafif bir merminin daha fazla menzile sahip olabildiği ve bir askerın daha fazla mermi taşımalarının sahada etkinlik sağladığının anlaşılması ve silah teknolojisinin gelişimi ile birlikte 1850 yılından itibaren mermilerin boyutu değişmiş, 1850-1895 döneminde fişek çapları 19.2 mm.'den 5.87 mm.'e kadar evrilmiştir. İtici gazlar geliştikçe ve kara

barutun yerini daha güçlü dumansız barutlar almaya başladıkça, mermilerin boyutları ve ağırlıkları azalmaya başlamıştır (“Firearmshistory”, 2015).

19’un yüzyılın son çeyreğinden itibaren makineli tüfeklerin ortaya çıkışı ile birlikte yayılma ve küçük birlik hareketi piyade tüfeklerinin kullanım önceliklerini değiştirmiş, muharebe 300 yarıdan daha kısa mesafelerde gerçekleştiğinden dolayı dolum hızı ve atış sürati yüksek, tam otomatik atışlar esnasında kullanıcının kontrol edebileceği ve isabetli atış yapabileceği tüfekler öncelik haline gelmiştir (Westwood, 2005, s.38). II. Dünya Savaşı’nda yarı otomatik M1 Garand tüfeğinin artan atım hızı, yüksek namlu çıkış enerjisi ile birleştiğinde kuvvet çarpanı haline gelmiştir. Yüksek namlu çıkış enerjisi, nispeten büyük kalibreli bir merminin, mermiyi yüksek hızlara çıkarmak için yeterli itici gaz içeren bir fişek kovani ile eşleştirilmesinin bir sonucudur. Ancak kullanım amacı açısından bakıldığında Doğu Avrupa kırsalındaki uzun çatışma menzillerinde M1 tüfeğinin gücü gerçekten anlaşılırken, meskûn mahal harekât ortamında çatışma mesafeleri kısaldıkça 7,62×63 mm fişek kullanan M1 Garand tüfeğinin geri tepmesi, silah uzunluğu ve ağırlığı piyade için dezavantaja dönüşmüş (Wesolowski, 2016, s.12), 7,62×33 mm fişek ile M1 carbine hücum tüfeğinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Mühimmat ikmali açısından da II. Dünya Savaşı, fişek ve silahın standardizasyonu konusunda önemli olaylara sahne olmuştur. Her ülke kendi kalibresini kullandığından dolayı mühimmat tedarikinde büyük sorunlar yaşanmıştır. Amerikan küçük silahları .30-06 mermi yatağına sahipken, İngilizler .303 mermi kullandığından (Dugelby, 1980’den akt. Zhou, 2016). 1944 yılında İtalya Cephesi’nde Anzio Muharebesi’nde tanksavar ve uçaksavar silahları haricinde diğer silahlar için karşılıklı mühimmat değişimi (ikmali) yapılamamıştır (Medve, 1993’ten akt. Zhou, 2016). Almanlar, üstünlük sağlamak için hücum tüfeği StG44’ü etkin olarak kullanırken standart olmayan 7.92x33mm fişek ihtiyacı mühimmat ikmalinde sorunlara yol açmıştır (Dunn, Walter, 1995’ten akt. Zhou, 2016, s.10).

Daha fazla mühimmat taşınabilmesi için fişek boyutu ve ağırlığı ile isabet ve etkinlik açısından 1950’lerde daha büyük .30-06 fişeginin (7,62×63 mm) yerini alan 7,62×51 mm. fişek ilk kez tanıtıldığında küçük bir fişek olduğu düşünülmüştür. Son 50 yıl içinde, 7,62×51 mm fişegın vuruş etkisi, 5.56×45 mm. fişegın daha hafif olması ve yeterli isabet sağlaması kalibre tartışmalarını devam ettirmiştir (“Firearmshistory”, 2015).

1964’te Vietnam’da, AK47 donanımlı unsurlara karşı M14¹⁴ (7,62×51 mm) donanımlı ABD birliklerinin, silahın uzunluğu nedeniyle sık ormanlık arazide hareket kabiliyeti yönünden hantal kalmasından dolayı şarjöründe daha fazla mermi taşıyan ve tam otomatik ateş edebilen hafif M16 (5,56×45 mm) ile donatılmıştır (Shurkin, 2017). M16’nın kabul edilmesiyle birlikte uzun menzil anlayışı kaybedilmiş ancak Vietnam’da kalın bitki örtüsünde küçük kalibre çekirdeğin hafifliğinden dolayı

¹⁴ M14 hafif bir silah olmamakla birlikte kuvvetli geri tepmesinden dolayı otomatik ateşlendiğinde kontrol edilememektedir. M14, sıcak ve yağışlı iklimlerde gün boyu taşınamayacak kadar uzun ve ağırdır (Vietnam Savaşı’nda ABD ve Güney Vietnam kuvvetlerinin deneyimlerinin gösterdiği gibi). 7,62mm NATO mühimmatı çok ağırdı ve devriye gezen askerler tarafından taşınan mühimmat miktarını sınırlıyordu (Westwood, 2005, ss 131-132).

çarpma sonrası sapma eğilimi 7.62 mm kalibreli mermiden çok daha fazla olmuştur (Wesolowski, 2016, s.33). Ayrıca M16'ya yönelik fişek üretimi için bilyalı barut kullanılması gerektiği bildirilmesine rağmen farklı barut kullanılması itici gaz sorununu ortaya çıkarmıştır. İtici gazın yanma sonrası daha fazla kalıntı ve daha yüksek sıcaklıklar üretmesi, her türlü yağlamayı yakması ve barut kalıntısı ile birleştiğinde namludaki gaz portunun tıkanmasına sebep olarak arıza oranını artırmıştır (Ehrhart, 2009, s.21). Arızanın çözümü; silahın yapısında değişikliklere yol açmış, kirlenmeyi azaltmak için hazne ve namlu kromla kaplanmış, gaz portu ile namlu kuyruğu bağlantısının temizliği için bilyalı barutlu M193 fişegi kullanılmıştır. M193 fişeginin yüksek gaz portu basıncı üretmesi silahın döngü hızını artırdığında daha erken parça kırılmalarına, besleme arızalarına ve çıkarma sorunlarına yol açması M16A1 varyantını ortaya çıkarmıştır (Zhou, 2016, s.53)

Orta güçte mühimmatın benimsenmesi, savaş koşulları altında hedefleri ayırt etme yeteneğinin sınırlı olmasına dayanmaktadır. 300-400 metre ötesindeki hedefleri tespit etme kabiliyetinin ortaya çıkışı 5.56 mm merminin isabet ve etkinlik sınırlılıklarını belirgin hale getirmektedir. Amerikan ordusu, 1994'ten sonra M16'nın daha kısa namlulu bir varyantı olan M4 Carbine'e (14,5 inch namlu) geçiş yapmış, Irak Savaşı'nda ilk kez kullanılan M4'ün, Vietnam'da kullanılan M193¹⁵ fişeginden (55 grain) geliştirilen M855¹⁶ (SS109) fişeginin (5,56×45 mm/62 grain) etkili olmadığı yönündeki raporlar, Afganistan'da 2001-2013 yılları arasında da devam etmiştir (Dean, 2011'den akt. Wesolowski, 2016, s.25). SS109 mermisi artan uçuş stabilitesi ile daha uzun menzillerde penetrasyonu etkili bir şekilde artırmak amacıyla üretilmiş ancak stabilite merminin hedefe çarptığında takla atma veya parçalanma eğilimini azaltmıştır (Ezell, 1983'den akt. Miyagi, 1986). SS109 ile çekirdek uzunluğunun artması daha etkili bir menzil sağlarken daha uzun çekirdeği dengelemek için daha hızlı bir yiv bükümüne sahip namlu (M16A2) gerektirmiştir (Ehrhart, 2009, s.23). Fişegin etkinliğini artırmaya yönelik çalışma daha kısa namlulu M4 karabinada kullanılmak üzere tasarlanan M855A1 (*Enhanced Performance Round (EPR)*) fişeginin Afganistan'da kullanılmasını sağlamıştır (Wesolowski, 2016, s.25, 36). M4 uzun mesafelerde daha az isabetli olmasına rağmen meskûn mahalde ve zırhlı araçlarda hareket kabiliyeti açısından daha fazla kullanım kolaylığı sağladığı için biraz isabet kaybına rağmen kabul edilmiştir (Shurkin, 2017). Meskûn alan dışında Irak çölünün geniş açık alanlarında ve Afganistan'ın dağlık arazi kesiminde M4'ün etkisi sınırlı kalmıştır (Wesolowski, 2016, s.25). Benzer durum ile daha önce Sovyetler, 1988-1989'da Afganistan'da birliklerini 5.45×39mm AK-74 tüfeğiyle silahlandırdıklarında da karşılaşmıştır. Çin,

¹⁵ İlk M16'lar, 55 grain mermiyi son derece iyi stabilize eden nispeten yavaş 1:12 namlu dönüş oranına sahipti. M193 mermisi 1:9 ile 1:12 arasında değişen namlularda etkili bir şekilde dengelenir ve 20 inçlik bir namluda tam namlu çıkış hızı potansiyeline ulaşır (M193 vs M855, <https://ammo.com/comparison/m193-vs-m855>).

¹⁶ 62 grain FMJ tekne kuyruğu mermisi, ağırlığına göre nispeten uzundur ve hedefe doğru düzgün bir stabilizasyon için daha hızlı bir büküm oranı gerektirdiğinden 1:7-1:8 bükümlü namlular M855 ile iyi çalışır (wideners, 2021).

5.8×42mm (DBP10¹⁷) fişekleri ve Tip 95 (QBZ 95-1) bull-pup¹⁸ hücum silah grubu ile 600 metre azami etkili menzil sağlamaktadır (Schatz, 2023)

Mermi namlu çıkış hızı; i basınç ve namlu boyu ile orantılı olup, çıkış hızının artması daha fazla etkili menzil ve hedefe aktarılan daha fazla kuvvet anlamına gelmektedir (Sizir vd., 2024). Daha yüksek mermi çıkış hızı sağlamak için kovan boyutunun büyümesi sonucunda haznenin genişlemesi, mekanizmanın uzaması, irca yayının kalınlaşması da silahı ağırlaştırmakta, fiziksel açıdan kullanıcının hareket ve manevra yeteneğini etkilemektedir.

Silahın manevra kabiliyeti açısından fişeğin hafif olması ve istenen etkinin sağlanması kalibre tartışmalarını ortadan kaldırabilir. Fişeğin hafif olması ve etkinliği arasındaki dengenin kalibre ile bağlantısının daha iyi anlaşılması için II. Dünya Savaşı'ndan hemen önceki yılları hatırlamakta fayda bulunmaktadır. 6.5 mm (.256 Kalibre) tüfek mhimmatını, zayıf etkisi sebebiyle Japonya 7.7 mm¹⁹ (.303 Kalibre) fişekle, İtalyanlar da 7.35 mm (.301 Kalibre) fişekle değiştirmişlerdir (Miyagi, 1986). Bu değişim kararlarının, belirtilen dönemdeki silah sistemi ve fişeğin bileşenlerine yönelik yapısal gelişim seviyesinin yetersizliğinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir

Son otuz yılda 5.56 kalibre hafif piyade tüfeğinin 500 metreye kadar etkinliğini artırmak için mermi tasarımına ilişkin girişimler başarısız olmuştur. ABD'de 2003 yılında Silahlanma Araştırma, Geliştirme ve Mühendislik Merkezi tarafından yapılan çalışmada ideal kalibrenin 6,5-7 mm arasında olduğu belirtilmektedir (Spikert, 2003'ten akt. Wesolowski, 2016, s.39). 2006 yılında Müşterek Hizmet Silah Kurulu-Entegre rn Ekibi tarafından yapılan bir analizde; kütle, hız ve konfigürasyon açısından test edilen mühimmatlar (6 mm, 6,5 mm, 6,8 mm, 7 mm, 7,62 mm) arasında 6.8 mm'lik fişeğin en iyi performansı gösteren mühimmat olduğu tespit edilmiştir (Sanjay, 2022; Ehrhart, 2009, ss.29-30). Günümüzde küçük silahlarda kullanılacak kalibre açısından II. Dünya Savaşı öncesinde kullanılan fişeklere yakın kalibreye sahip örnekler ortaya çıkmaktadır. Mevcut tüfekler ile hücum tüfeklerinin kullandığı fişeklerin arasında genel maksatlı bir fişek (6,5-7 mm) kullanılması ile hücum tüfeklerinin menzillerinin artırılması, tüfeklerin ağırlığının azaltılması ve boyut açısından kompakt olmasının mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

5. SONUÇ VE DEğerLENDİRMELELER

Hafif silah teknolojisindeki gelişmeler, küçük silah fişeklerinin daha ileri düzeyde geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Fişek retimi, bilim, mühendislik ve uygulamalı araştırmaların birleşimini gerektiren disiplinler arası bir süreçtir. Uygulama kapsamında küçük silah fişek yapısının yaratacağı

¹⁷ 5.8×42mm DBP10 fişekleri, aşınmayan kapsüller, temiz yanan itici gaz ve bakır alaşımlı ceketli sertleştirilmiş elik çekirdekli mermi ve bakır kaplamalı elik kovanlar bulundurmaktadır.

¹⁸ Bull-pup tasarımı tüfeklerde geleneksel tüfeklerden farklı olarak, tetik mekanizması ve şarjrn konumları, kabze gerisine dipiğe yakın yerleştirilir. Bu tasarımda tüfeğin daha kısa olmasını sağlanırken namlu uzunluğu aynı kalır.

¹⁹ Japonya 1897-1930 döneminde kullandığı Arisaka (6,5×51mmSR) fişekleri, .30-06, .303 British, 7,92×57mm Mauser ve 7,62×54mmR gibi kartuşlarla karşılaştırıldığında güçsüz olduğu eleştirisinden dolayı 1938'de 7,7×58mm Arisaka fişekler ile değiştirilmiştir (Rottman, 2005'den akt. "6,5×50mm SR Arisaka", 2013)

çoklu etkilerin; manevra kabiliyeti açısından tüfeğin ağırlığı ve namlu uzunluğu, atışlarda keskinlik ve doğruluk (hassasiyet) açısından etkili menzili, çekirdek ağırlığı, namlu çıkış hızı ile geri tepme ve dolaylı olarak atım hızı olduğu düşünülmektedir.

15. yüzyıldan itibaren düz borudan öncelikle hızlı atım yapmak amacıyla namlu ağızından yüklenen bilyenin sonrasında istikrarlı ateşlenmesi için yapılan çalışmalar sonucunda ayrı fişek bileşenleri bütünleştirilmiştir. Değişen tüfek çalışma prensipleri ile atım hızının artırılması, mermi yapısının değişimi ve etkili menzil artışı karşısında taktiksel düzenler değişim göstermiştir.

Taktiksel açıdan silahın fişekten kaynaklı yapısı harekât ortamı ile uyum sağlamayınca fişek ve tüfek tasarımları üzerinde değişimler baş göstermiştir. Fişekin etkinliğini artırmaya yönelik çalışmalar; tüfeğin çalışma sistemi, ağırlığı ve boyutunda değişimlere sebebiyet vermiştir. Güvenlik kuvvetleri kırsal alanda veya meskûn mahallerde harekâta kullanılacak güvenilir, etkin, taşınması kolay, çabuk nişan almayı sağlayan geri tepmesi kontrol edilebilir hafif silahlara yönelmiştir. 9×19 mm'deki gelişmeler tabanca teknolojisini, 5.56×45 mm'deki gelişmeler tam otomatik piyade tüfeği teknolojisini, 7.62×51 mm ve 12.7×99 mm'deki gelişmeler ise keskin nişancı silahları teknolojisinde gelişmelere yol açmıştır (Yavuz, 2020, s.99).

Küçük silah, fişek ve görev ortamı üçlemesi kapsamında tarih boyunca karşılaşılan durumlar, her türlü koşulda ve ortamda etkili şekilde kullanabilecek silah ile fişekin henüz olmadığını göstermiştir. İsbetlilik, boyut, ağırlık, menzil ve hassasiyet ile ilgili gereksinimler, farklı coğrafya, iklim, arazi, irtifa vb. koşullarında tek bir silah platformu ve fişek tarafından karşılanamayacak kadar çeşitlidir.

Optimal çözüm; harekât ortamının dinamikleri karşısında menzil, isabet, çok yönlülük ve fonksiyonellik açısından dengeyi sağlamakta yatmaktadır. Görev ortamının değişen yapısı ve hızla gelişen taktiksel durumlar açısından uygun silah ve fişek seçimine yönelik farkındalık kritik bileşenlerdir. Tehdidin etkisiz hale getirilmesinde ve istenmeyen ikincil hasarın olmaması açısından seçilen merminin balistik özellikler çok önemlidir (Youvan, 2023, ss.22-24).

Farklı çaplı küçük silahların kullanımı lojistik ve eğitim açısından karmaşıklığa sebebiyet vereceğinden aynı kalibrede fakat nitelikleri farklı fişeklerin kullanıldığı bir küçük silah ailesi oluşumu daha yüksek derecede parça ortaklığı sağlayacaktır. Diğer taraftan tim içindeki farklı kalibre ve mühimmat türlerinin azaltılması ikmal açısından lojistiği kolaylaştıracaktır.

Küçük kalibreli fişeklere yönelik temel eleştiri, özellikle kısa mesafelerde, hedefe gereken enerjiyi boşaltmadan doğrudan hedefin içinden geçme eğiliminde olduğu için enerjisini her zaman vermemesidir (Westwood, 2005, s.145). Görev ortamına yönelik ihtiyacı karşılamak açısından 5,56-7,62 mm çap arasında ara kalibre olarak kullanılmaya başlayan 6,5-7 mm fişekin kullanım alanı genişleyebilir. Bu ara kalibre fişek için belirlenecek kovan boyu mevcut küçük silah sisteminin üretim kapasitesini etkileyeceğinden öncelikle taktiksel açıdan gerekliliklerin belirlenmesi gerekmektedir.

Geçmişte yer alan .270-.280 kalibre tartışmaları görev ihtiyacına yönelik yerli ve mill fişek tasarımı konusunu daha da önemli hale getireceği değerlendirilmektedir. Özellikle zırh teknolojisindeki gelişmeler fişek etkinlik sürecini değiştirme etkisine sahiptir. .270-.280 kalibre gelişimine benzer şekilde son zamanlarda yapılan kovansız mühimmat araştırmaları, kağıt fişeklerin konseptini ve avantajlarını daha modern malzemelerle yeniden gündeme taşıyor olabilir.

Fişek taşıma kapasitesinin artırılmasına yönelik çabaların bir sonucu olarak halihazırda kullanılan silahların yapısında değişiklik yapılmadan malzeme değişimi ile kullanılabilir polimer gövdeli fişekler, kalibreye bağlı olarak mühimmat ağırlığını %20-40 arasında azaltılabileceğinden (Schatz, 2023) klasik pirinç kovan yapısı anlayışı değişmeye başlamış, muhafaza koşulları da daha hassas duruma gelmeye başlamıştır. Kovan yapısı olarak fişek ağırlığını azaltmak maksadıyla daha sert ama daha ince duvar kalınlığına sahip çelik alaşım malzeme de kullanılmaya başlanmıştır.

Fişek ağırlığının daha fazla azaltılmasına yönelik tasarım ve işlevsellik açısından çalışmalar, çekirdeğin kısmen veya tamamen itici barut tarafından sarıldığı teleskopik mühimmat teknolojisini ortaya çıkarmıştır (Drummond, 2017). Teleskopik mühimmat teknolojisi sayesinde 6,5 mm kalibre kovayı yanan bir fişeğin, geleneksel pirinç kovanlı 7,62mm bir fişeğe göre %35 daha hafif, %30 daha az geri tepme etkisine sahip olabilmesi (Schatz, 2023), 5,56mm bir fişekten daha hafif olabilmesi söz konusudur. Fişek tasarım teknolojisinin gelişimi silah sisteminde de değişikliğe sebep olmakta, ağırlık ve etkili menzil mücadelesi artık tüfek tasarımı yerine fişek tasarımı üzerinden yürüyeceği değerlendirilmektedir. Tüfek tasarımına başlamadan önce istenen etkiyi yaratacak kovan şekli ve boyutu, çap, barut miktarı, çekirdek şekli ve yapısının ortaya konulmasına ağırlık verilmelidir.

Mühimmat tasarımı teknolojik gelişmeler doğrultusunda daha küçük çap ve düşük ağırlık, daha fazla stabilizasyon ve etkili menzil, hassas angaje, hedefte istenen etki, silahı daha kolay kontrol ihtiyacını karşılayacak şekilde evrilmeye başlamıştır. Fişek tasarımı; küçük silahın göreve yönelik etkin kullanımı ile güvenli işletimi arasındaki dengede çok küçük tolerans aralıklarında yol almaktadır. Akıllı mühimmat teknolojisinin gelişimi ile gerçek zamanlı geri bildirimler sağlanabilir, besleme yöntemleri geliştirilebilir, akıllı silah sistemleri ile entegre sensörler marifetiyle azaltılmış kirlenme, namlu sıcaklığı ve i basınç değerlerini düzenleme, çeşitli mhimmatlara göre çalışan kendinden ayarlı gaz sistemleri gibi özellikler ortaya çıkabilir. Geleceğin küçük silah sistemleri; kalibre, çekirdek, kovan, itici gaz kapasiteleri üzerinde yapılacak malzeme bilimi (metalurji, ısıl işlem ve plastikler gibi) fişeklerin geliştirilmesi ile gelişmiş performans mühimmatları kullanılmaya başlanabilir.

KAYNAKLAR

.30-06 Springfield. (t.y.). Erişim tarihi 04 Aralık 2024. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/.30-06_Springfield

6,5×50mmSR Arisaka, (2013, Temmuz). Erişim tarihi: 01 Ocak 2025. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/6.5%20C3%9750mm_SR_Arisaka

- Andrew, M. (2015). "How the PLA Fights: Weapons and Tactics of the People's Liberation Army", rev. edn. Self-published.
- ARES (Armament Research Services). (2015). *Global Development and Production of Self-loading Military Rifles*. Unpublished background paper. Geneva: Small Arms Survey.
- Arvidsson, P. (2009). *Weapons & Sensors*. Presentation at NDIA Small Arms Symposium, 2009.
- Ben-Dor, M. ve Barkai, R. (2023). The Evolution of Paleolithic Hunting Weapons: A Response to Declining Prey Size, *Quaternary* 2023, 6, 46. Department of Archaeology, Tel Aviv University.
- Boelcke, W. (1969). *Deutschlands Rstung im Zweiten Weltkrieg: Hitlers Konferenzen mit Albert Speer 1942–1945*. Frankfurt: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion.
- Canfield, B. (2013). *The M1 Garand Rifle*. Woonsocket, RI: Andrew Mowbray.
- Dean, G. (2011). In search of lethality: Green Ammo and the M855A1 Enhanced Performance Round. Erişim adresi: <https://www.smashwords.com/books/view/>
- Dreyse Needle Gun, (t.y.). Erişim tarihi: 07 Aralık 2024. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/Dreyse_needle_gun
- Drummond, N. (2017). The Case for a New Military Calibre. Erişim tarihi: 29 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://uklandpower.com/2017/11/29/the-case-for-a-new-military-calibre/>
- Dugelby, T.B. (1980). "EM-2 Concept & Design: A Rifle Ahead of its Time", (Toronto: Collector Grade Publications, 1980), pp. 2-3.
- Dunn, W.S. (1995). *The Soviet Economy and the Red Army, 1930-1945*, (Westport: Praeger Publishers, 1995), pp. 96, 105.
- Ehrhart, T.P. (2009). *Increasing Small Arms Lethality in Afghanistan: Taking Back the Infantry Half-Kilometer*. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College. Erişim tarihi: 27 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA512331>
- Everydaymarksman. (2019). How the Infantry Board Kept the AR-15 Alive During the 1950s. Erişim tarihi: 18 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://www.everydaymarksman.co/musings/infantry-board-ar-15/>
- Ezell, E.C. (1969). *The Search for A Lightweight Rifle: The M14 and M16 Rifles*, PhD Thesis: Case Western Reserve University.
- Ezell, E.C. (1983). *Small Arms of the World*, 12th Revised Edition (Harrisburg: Stackpole Books), p. 60.
- Fadala, S. (2006). *The Complete Black Powder Handbook*. Iola, Wisconsin: Gun Digest Books. pp. 159–161(Percussion Cup/wikipedia).
- Firearms History, Technology and Development Blog. (2015). Are Rifle Calibers Getting Smaller?, Erişim tarihi 24 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://firearmshistory.blogspot.com/2015/01/are-rifle-calibers-getting-smaller.html>
- Gary, K. R. (n.d-b). *Wounding Effects of Military Small Arms during the Past Century*, pp 3-4.
- Gobinet, P. (2010). *Small Arms and Light Weapons Ammunition: A Look at Western Producers and Their Markets*. Small Arms Survey, Graduate Institute of International and Development Studies, Geneva.

- Gunners Outlet. (2023, 29 Mayıs). The Changing Nature of Ammunition: An Evolution Over Time. Erişim tarihi 26 Kasım 2024. Erişim adresi: https://www.gunnersoutlet.com/v_21/news/the-changing-nature-of-ammunition-an-evolution-over-time/
- Harris, W. (2024). 10 Innovations That Led to the Modern Bullet Harris. Erişim tarihi: 27 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://science.howstuffworks.com/10-bullet-innovations.htm>
- Hatcher, J.S. (1962). Hatcher's Notebook (3rd ed.). Harrisburg, PA: Stackpole Company. p. 19.
- Hunter-ed. (t.y.). Centerfire and Rimfire Ammunition. Erişim tarihi 14 Aralık 2024. Erişim adresi: https://www.hunter-ed.com/national/studyGuide/Centerfire-and-Rimfire-Ammunition/201099_92805/
- Jenzen-Jones, N.R. (2016). Chambering the Next Round: Emergent Small-calibre Cartridge Technologies. Small Arms Survey. <http://www.jstor.org/stable/resrep10759>
- Jenzen-Jones, N.R. (2017). Global Development and Production of Self-loading Service Rifles: 1896 to Present Day. Working Paper No. 25. Geneva: Small Arms Survey.
- Jenzen-Jones N.R. ve Schroeder, M. (Ed.). (2018). An Introductory Guide to the Identification of Small Arms, Light Weapons, and Associated Ammunition Handbook.
- Johnston, G. ve Thomas, N. (2010). The World's Assault Rifles. Lorton, VA: Ironside International.
- Klay, P. (2022, Haziran). How Did Guns Get So Powerful?. Erişim tarihi: 18 Aralık 2022. Erişim adresi: <https://www.newyorker.com/tech/annals-of-technology/how-did-guns-get-so-powerful>
- Kozanoğlu, A. Ateşli Silahların Tarihçesi 3, Erişim tarihi:14 Aralık 2025. Erişim adresi: https://www.arpacik.net/icerik_yazar.asp?Icerik=186&Yazar=825
- M1 Carbine. (t.y.). Erişim tarihi 29 Aralık 2024. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/M1_carbine
- Medve, J.P. (1993). Integration, Interoperability and Coalition Warfare in the New World Order, Fort Leavenworth: Command and General Staff College, pp.18-19.
- Mermi. (t.y.). Erişim tarihi 05 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mermi>
- Miyagi, V.T. (1986). 7.62mm Versus 5.56mm - Does NATO Really Need Two Standard Rifle Calibers, Erişim adresi: <https://www.globalsecurity.org/military/library/report/1986/MVT.htm>
- Rayle, R. (1996). Random Shots: Episodes in the Life of a Weapons Developer. Bennington, VT: Merriam Press.
- Rottman, G. (2005). Japanese Infantryman 1937–45: Sword of the Empire. *Osprey*. p. 18.
- Sanjay S. (2022, Ağustos), Biting the Silver Bullet 4: Lethality of the 5.56 NATO Caliber. Indian AerospaceDefence Bulletin. Erişim tarihi: 27 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://www.iadb.in/2022/08/31/biting-the-silver-bullet-4-lethality-of-the-5-56-nato-caliber/>
- Schatz, J. (2023). The Future of the Military Assault Rifle. Small Arms Defense Journal, Vol. 7, No. 1. Erişim tarihi: 30 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://sdefensejournal.com/the-future-of-the-military-assault-rifle/>
- Sharpe, P.B. (1938). The Rifle in America. William Morrow. p. 591.
- Shurkin, M. (2016, Haziran). A Brief History of the Assault Rifle. Erişim tarihi: 17 Aralık 2024. Erişim adresi www.rand.org/pubs/commentary/2016/06/a-brief-history-of-the-assault-rifle.html

- Sızır, M., Kalyoncu, M. (2024, Mart). Namlu Uzunluğunun Namlu Çıkış Hızına Etkisi, 8th International Icontech Congress on Innovative Surveys in Positive Sciences.
- Smith, W.H.B , Smith, J.E.. (1965). The Book of Rifles. Fairfax, VA: National Rifle Association.
- Smithsonian National Museum of Natural History. (2024, Ocak). Human Characteristics: Tools& Foods. Erişim tarihi: 26 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://humanorigins.si.edu/human-characteristics/tools-food>
- Spitzer (bullet). (t.y.). Erişim tarihi: 18 Ocak 2025. Erişim adresi: [https://military-history.fandom.com/wiki/Spitzer_\(bullet\)](https://military-history.fandom.com/wiki/Spitzer_(bullet))
- Stevens, R. B. (2006). Full Circle: A Treatise on Roller Locking. Cobourg, Ontario: Collector Grade Publications.
- Sürmeli D., Neşeli S. (2020), Mermi Namlu Çıkış Hızı ve Enerjisini Etkileyen Parametrelerin Optimizasyonu, Journal of Selcuk-Technic, Volume 19, Number:3-2020.
- Technology Focus, (2021, Ekim). Small Arms and Ammunition. Vol.3, Issue 5, www.drdo.gov.in
- Tel-Aviv University. (2023, Eylül). The need to hunt small prey compelled prehistoric humans to produce appropriate hunting weapons and improve their cognitive abilities. Erişim tarihi: 26 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://www.eurekalert.org/news-releases/1000802>
- UK Ministry of Supply. (1947). The Choice of a Standard Round for Small Arms. Technical Report No. 5/47. Sevenoaks: Armaments Design Department, Ministry of Supply.
- UNGA (United Nations General Assembly). (2005). International Instrument to Enable States to Identify and Trace, in a Timely and Reliable Manner, Illicit Small Arms and Light Weapons, ‘International Tracing Instrument. Adopted 8 December. A/60/88. 27 June (annex).
- Walter, J. (2006). Rifles of the World, 3rd edn. Iola, WI: Krause.
- Wesolowski, J. A. (2016, Mart). Hunting the Ghost Gun: an Analysis of the U.S. Army Infantry Rifle. Monterey, California: Naval Postgraduate School.
- Westrom, Mark. (2013). Technical Note 108: Rapid Semiautomatic Fire and the Assault Rifle, Technical Note, Armalite, Inc.
- Westwood D., (2005). Rifles, An Illustrated History Of Their Impact, ABC Clio.
- Widener’s Guns, Ammo & Shooting Blog. (2020, şubat). A Brief History of Ammo. Erişim tarihi 20 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://www.wideners.com/blog/a-brief-history-of-ammo/>.
- Williams, A.G., (2015). Introduction to Modern General-Purpose Calibres. Unpublished background paper. Perth: ARES.
- Williams, A. G., (2016). Assault Rifles and Their Ammunition: History and Prospects. Erişim adresi: https://kipdf.com/assault-rifles-and-their-ammunition-history-and-prospects-anthony-g-williams-edi_5b33b101097c47767b8b48f6.html
- Yavuz, H. (2020). Hafif Silah Mhimmatları retiminde Sertifikasyon zgnlk ve Tasarım Gereksinimleri ile Kompozit Mhimmatlardaki Gelişmeler. Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi, Cilt:12 Sayı:1.
- Youvan, D.C., (Eylül 2023). The Evolution and Interplay of Bullet Design, Testing, and Tactical Application. Erişim tarihi: 15 Aralık 2024. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/373990645_The_Evolution_and_Interplay_of_Bullet_Design_Testing_and_Tactical_Application.
- Zhou, Y. L. (2016). NATO Infantry Weapons Standardization: Ideal or Possibility?, Master's thesis, University of Calgary, Calgary, Canada. Erişim tarihi: 15 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://prism.ucalgary.ca/server/api/core/bitstreams/77024116-c2e4-4976-baf5ecbbe280cc11/content>



Mark S. BELL, Nükleer Reaksiyonlar: Nükleer Silah Sahibi Devletler Nasıl Davranır? (Cornell University Press, 2021)

Betül CAFER ¹¹ 

¹ Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

Makale Bilgisi

Kitap İncelemesi
Başvuru: 24.11.2024
Düzeltilme: 23.02.2025
Kabul: 03.03.2025

Cornell University Press, 2021, 234 Sayfa, ISBN:
9781501754173

Günümüzde nükleer silahlara sahip olan devletlerin dış politikadaki davranışlarını incelemek ve gelecekte nükleer silah edinmesi muhtemel devletlerin nasıl bir dış politikaya sahip olacağını tahmin etmek, karar alıcılar ve uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenler ile öğrenciler için ilgi çekici bir konudur. Karşılıklı olarak yok edici etkiye sahip olan, uluslararası sistemi yeniden yapılandıran, devletlerin dış politikalarını kökten değiştiren bu silahlara sahip olan devletlerin davranışları önceden tespit edilebilir mi? Mark S. Bell, keşifsel bir analizle geliştirdiği nükleer oportünizm teorisini ortaya attığı kitabında, nükleer silahlara sahip devletlerin dış politika davranışlarını tarihsel veriler ışığında test etmektedir.

Uluslararası İlişkiler disiplinde nükleer silahların uluslararası sistemin doğasını değiştirdiğini savunan çeşitli teoriler mevcuttur. Ancak bu silahların devletlerin dış politikaları üzerindeki etkilerini açıklayan çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Bu teoriler arasında en önemlilerden birisi olan nükleer devrim teorisi, iki kutuplu sistemdeki güç mücadelesinde nükleer silahların dönüştürücü etkisini açıklamak açısından önemli katkılar sunmuştur. Nükleer dönemin uluslararası siyasette daha barışçıl bir ortam yarattığına ve süper güçler arasında savaşın neden gerçekteleşmediğine dair güçlü argümanları teorisinin açıklayıcılığını arttırmıştır. (Narang, 2014, s.264). Ancak bu teori ilk olarak, devletlerin dış politikalarını doğrudan incelemek yerine, ikinci vuruş kapasitesine sahip devletler arasındaki etkileşime odaklanmıştır (Chari, vd., 2007). İkinci olarak, nükleer silahların her devletin dış politikasında benzer etkiler yapacağını kabul etmektedir (Bell, 2021, s.4). S. Paul Kapur revizyonist dış politikaya sahip zayıf devletlerin nükleer silah edindikten sonra konvansiyonel saldırganlık sergileme olasılıklarının arttığını öne sürmektedir (Kapur,

¹ Betül CAFER, betul.caf@hotmai.com

2008, s.72). Kapur'un çalışması yalnızca saldırgan bir dış politikaya odaklanmakta ve diğer davranış biçimlerine dair kapsamlı bir ereve oluşturmamaktadır (Bell, 2021, s.5). Bell, bu eserinde nükleer silah ediniminin devletlerin dış politikalarına etkisine ilişkin literatürdeki açıklama eksikliklerini gidermeyi amaçlamaktadır.

Kitap, devletlerin nükleer silah sahibi olduğunda geliştirdikleri farklı davranış kalıplarını açıklama gayesi taşımaktadır. Bell, ana argümanını nükleer silahların devletlerin dış politikasını farklı Őekillerde etkilediğine dayandırmıştır. Her devlet nükleer silaha sahip olduğunda içinde bulunduğu stratejik bağlama göre farklı davranışlar sergilemektedir. Kitapta bu davranış Őekilleri belirli kalıplar içerisinde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma yapılırken de nükleer oportünizm teorisi ortaya atılmıştır. Bell, beş bölümden oluşan kitabın giriş bölümünde altı farklı davranış kalıbı belirlemiştir. Bunlar; **saldırganlık** (*aggression*), **yayılma** (*expansion*), **bağımsızlık** (*independence*), **ittifakları desteklemek** (*bolstering*), **kararlılık** (*steadfastness*) ve **uzlaşma** (*compromise*)'dır. Bu davranış kalıplarını veya kombinasyonlarını devletlerin neden, nasıl ve hangi Őartlar altında sergileyeceğine dair argümanın temelleri giriş bölümünde atılmıştır.

Nükleer oportünizm teorisinin test edilmesi amacıyla Birleşik Krallık, Güney Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri rnek olarak seçilmiştir. Bu ülkelerdeki dış politika değişimini tespit etmek amacıyla her örnek olay için devletlerin nükleer silah edindiği tarih belirlenmiştir. Bunun amacı, devletlerin nükleer silah sahibi olmadan hemen önceki ve sonraki dönemlerde dış politikasını incelemek ve dış politikadaki davranışlarının niteliği ve ölçeğinde bir değişim olup olmadığını ortaya koymaktır. Karar verme davranışlarının anlamlandırılması için stratejik ortamının özelliklerine değinilmiştir. Daha sonra beklentiler belirlenmiştir. Bell, nükleer oportünizm teorisinin test edilmesi için bir karar ağacı Őeması geliştirmiştir. Bu Őema devletlerin ittifaklar, tehditler ve g dinamikleri doğrultusunda nasıl hareket edebileceklerini sistematik bir Şekilde ortaya koymaktadır.



Şekil 1: Nükleer Oportünizm Teorisi Karar Ağacı

(Bell, 2021)

İlk değişken olarak devletin ülkesel alanına yönelik olarak ciddi bir tehdit ya da süregiden savaşın içinde olup olmadığı belirlenmiştir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda devletlerin saldırganlık ve kararlık gösterdiği tespit edilmiştir. Eğer böyle bir tehdit yoksa, ikinci değişken olarak devletin kıdemli bir st mtfeğinin olup olmadığı değerlendirilir. Devlet böyle bir mtfeğe sahipse, ondan daha bağımsız hareket etmeye yöneldiği tespit edilmiştir. Eğer böyle bir mtfeğiki yoksa, nc değişken olan devletin gücünün yükselişte olup olmadığı değerlendirilir. Eğer yükselen bir gse, devletin genişleme, kararlılık ve alt mtfeğleri güçlendirme davranışı gösterdiği izlenmiştir. Devlet glenmiyorsa, alt mtfeğleri güçlendirme ve rakiplere karşı kararlılık davranışları sergiler.

Birinci bölümde, nükleer oportünizm teorisinin temelleri ve uygulanabilirliği ele alınarak kavramsal bir ereve oluşturulmaktadır. Bu bölümde nükleer silahların devletlerin dış politikaları üzerindeki etkilerini açıklayan çeşitli mekanizmalar ve bu etkinin nasıl şekillendiğini gösteren davranış biçimleri incelenmektedir. Nükleer silahlar, devletlerin dış politikalarını çeşitli yollarla etkileyebilir. Askeri, siyasi, ekonomik, bürokratik, psikolojik ve kimlik temelli mekanizmalar aracılığıyla, devletlerin dış politika kararlarında yeni hesaplamalara yol açmaktadır (Bell, 2021, s.11-12). Bir devletin daha bağımsız hareket etmesini, süregiden bir çatışmada daha saldırgan bir tutum sergilemesini veya dünya siyasetindeki etkisini genişletmesini sağlayabilir. Ayrıca, yeni veya mevcut ittifaklarını güçlendirmesine, anlaşmazlıklarla kararlı bir şekilde mücadele etmesine ve uzlaşma süreçlerini kolaylaştırmasına yardımcı olabilir.

İkinci bölümde değerlendiren Birleşik Krallık rneğinde teorisinin doğrulandığı grlmektedir. II. Dünya Savaşı'nın ardından ekonomik olarak oldukça zor durumda bulunan devlet, coğrafyasının da katkısıyla ülkesel bir tehdit algılamamıştır. ABD ise güvenliğini sağlama hususunda en önemli mtfeğidir. Nükleer silahlara sahip olmasının ardından ABD'den özellikle Ortadoğu'da daha bağımsız bir politika izlemeye çalışmıştır. Nükleer silahlara sahip olmak Birleşik Krallığa mevcut mtfeğlerini güçlendirmek için imkn sağlamıştır. Asya, Ortadoğu ve Avrupa'daki mevcut mtfeğlerini desteklemek için nükleer silahların kullanmaya çalışmıştır. Asya'da SEATO, Ortadoğu'da Bağdat Paktı, Avrupa'da NATO gibi ittifakları güçlendirme yoluna gitmiştir.

nc bölümde Güney Afrika rneğinde nükleer oportünizm teorisinin beklediği davranışlardan algıladığı tehdede yönelik olarak saldırgan davranış sergilemesi doğrulanırken, kararlılık davranışı doğrulanmamıştır. Güney Afrika nükleer silah elde ettiğinde apartheid rejimi bulunurken Angola ile Sovyet ve Küba güçleri ile savaş halindeydi. Bu nedenle nükleer silahları bu tehdidi bertaraf etmek için kullanmıştır. Güney Afrika nükleer silah elde etmeden önceki üç yıl içinde yalnızca üç büyük askeri operasyon düzenlerken, nükleer silahları elde ettiği üç yıl içinde Angola'da çok daha büyük askeri operasyonlara girişmiştir. Güney Afrika, Küba ve Sovyet güçlerinin geri çekilmesi ile birlikte nükleer silahlardan vazgeçmiştir.

Dördüncü bölümde, ABD örneğinde nükleer oportünizm teorisi test edilmiştir. ABD nükleer silahları elde eden ilk devlet olduğu için bu silahların kullanımının dış politikayı nasıl değiştirdiğini test etmek biraz daha güç olmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında olmak üzere iki dönemde test edilmiştir. Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin değişmesi ile ABD'nin farklı dış politika davranışı sergilediği görölmüştür. Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombalarının atılması ile saldırganlık, Potsdam Konferansı ile uzlaşma (compromise), Pasifik Denizinde Sovyetlerden daha bağımsız bir dış politika ve savaş sonrası dünya sisteminde etkisini artırması ile yayılma davranışlarını göstermiştir.

Son bölümünde ise nükleer silah sahibi olan diğer devletlerin dış politikalarını açıklamada teorisinin ne kadar açıklayıcı olduğu belirtilmiştir. Buna göre Pakistan, Hindistan ve Fransa'nın dış politikasını açıklamada nükleer oportünizmin başarılı olurken, İsrail ve Çin örneklerinde başarısız olduğu belirtilmiştir. Gelecekte nükleer silah sahibi olması beklenen İran, Japonya ve Güney Kore'nin ise nasıl hareket edeceği konusunda çıkarımlarda bulunulmuştur.

Devletlerin nükleer silah elde etmelerinin ardından sahip oldukları dış politikanın nasıl değiştiğinin ortaya çıkarılması hususu kitapta devletlerin sahip oldukları stratejik ortam, ülke içindeki siyasi elit arasında hâkim olan görüş ve dış politika faaliyetleri kapsamında ele alınmıştır. Teorinin test edilmesi için anlaşılır, tarihsel kayıtların yardımıyla güvenilir ve tekraren uygulanabilir olmasıyla kitapta iyi bir yöntem benimsenmiştir. Öte yandan yeni nükleer silah sahibi olmak için çalışmalar yapan devletlerin dış politikalarını tahmin etmede herhangi bir tarihsel kayıt bulunmadığı için teorisinin bu devletlerin dış politikalarının nasıl değişebileceği konusunda getireceği açıklamalar sınırlıdır. Buna rağmen, kitap uluslararası ilişkiler literatüründe var olan çalışmaların içerisinde nükleer silah ediniminin dış politikaya etkisinin açıklanması hususundaki boşluğu tespit etmiştir. Her ne kadar nükleer oportünizm teorisi seçilen her örnek olayda başarılı olmasa da çok önemli açıklamalar getirerek literatüre katkı yapmıştır.

“Nükleer Reaksiyonlar”, ortaya koyduğu nükleer oportünizm teorisinin seçilen devletlerin dış politika davranışlarının açıklanmasında şimdiye kadar disiplinde ortaya atılan diğer teorilerden daha etraflıca açıklamalar getirmesi bakımından okumaya değer bir kitaptır. Bell'in pürüzsüz, kolay anlaşılır ve sade anlatım dili yeni ortaya atılan teorisinin anlaşılmasına katkı yapmaktadır. Kullanılan anlatım dilinin yanı sıra kaynaklarda yazarın öne sürdüğu teorisinin açıklanmasında doğru şekilde kullanılmıştır. Bell, belirlediği yöntemi oluşturduğu karar ağacı ile sistematik bir şekilde okuyucuya sunmaktadır. Teoriyi test etmek için seçtiği örnek olay ölkelerde de karar ağacında yer alan değişkenlere ayrı ayrı değinmesi açıklama gücünü arttırmıştır.

Tarihsel kayıtlar üzerinden ilerlenmesi çalışmanın güvenilirliğine katkı yapmıştır. Örnek olaylar seçilirken birincil dış politika belgelerinin veya görüşme kayıtlarının mevcut olmasına dikkate edilmiştir. Örneğin, bu noktada güvenilir kayıtlar bulunmadığı için Sovyetler Birliği'nin çalışmaya dahil edilmemesi doğru bir seçimdir. Kitapta her örnek olay için nükleer silah edinimi konusunda ülkede bulunan siyasi elitin düşüncelerine de yer verilmiştir. Bu durum devletlerin içinde bulunduğu stratejik

bağlamı açıklama bakımından önemli bir katkı yapmıştır. Kitap dış politika analizi, nükleer silaha sahip devletlerin süreç içerisindeki tecrübeleri ve nükleer silahların uluslararası politikaya etkisini merak eden kişiler için önemli bir kaynak oluşturabilir.

KAYNAKLAR

Chari, P. R., Cheema, P. I., & Cohen, S. P. (2007). *Four Crises and a Peace Process: American Engagement in South Asia*. Brookings Institution Press.

Kapur, P. S. (2008). Ten Years of Instability in a Nuclear South Asia, *International Security* 33(2), 71-94.

Narang, V. (2014). Pakistan. *Nuclear Strategy in the Modern Era: Regional Powers and International Conflict*. 55–93. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wq00j.7>

İntihal Taraması

Dergimizin yayın ilkeleri gereğince başvuru sırasında DergiPark (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>) üzerinden makaleye ilişkin benzerlik (intihal) raporu gönderilmesi gerekmektedir. Dergimize yüklenen makalelerin iThenticate programıyla benzerlik oranı belirlenmektedir. iThenticate ile ulusal ve uluslararası veri tabanından karşılaştırma yaparak bir Benzerlik raporu oluşturulur. Bu raporda tırnak içinde yazılan metinler hesaba katılmadan yazılı metin içeriğinin var olan metinlerle aynı veya çok yakın benzerlik gösterdiği yüzde oranla verilmektedir. Yüklenecek raporun taşınması gereken özellikler aşağıdaki gibidir:

- Makalenin değerlendirmeye alınabilmesi için rapordaki benzerlik oranının %15'i aşmaması gerekmektedir.
- Benzerlik raporu, iThenticate programındaki filtreleme seçenekleri aşağıdaki şekilde ayarlanarak alınmalıdır:
- Kaynakça hariç (Bibliography excluded)
- Alıntılar hariç (Quotes excluded)
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words)
- Program menüsünde bulunan diğer filtreleme seçenekleri raporlamaya dâhil edilmez.
- Rapor ".pdf" uzantılı olarak kaydedilmelidir.

iThenticate Programının Kullanımı iThenticate tarafından yayınlanmış olan "iThenticate Quick Start Guide" aşağıdaki erişim adresinde yer almaktadır: https://www.ithenticate.com/hs-fs/hub/92785/file-1384442410-pdf/iTh_documentation/ithenticate_qs_guide.pdf Benzerlik oranı % 15'den fazla olan makaleler reddedilir. Bu gibi durumlarda yazar/lar'dan makalenin tekrar revize edilerek yüklenmesi istenir. Yukarıda söz edilen kuralları Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisine makale yükleyen bütün yazarlar kabul etmiş sayılır.

Yazım Kuralları

1. Genel İlkeler

Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü tarafından hazırlanan Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi, Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır. Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisinin amacı, Savunma Yönetimi, Güvenlik Araştırmaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Deniz Hukuku ve Güvenliği, İstihbarat Çalışmaları, Askerî Eğitim Yönetimi, Askerî Tarih bilimleri alanlarındaki bilimsel gelişmeleri takip etmek ve bu alanlardaki bilimsel araştırma ve uygulamalara yer vererek alana katkı sağlamaktır. Ayrıca araştırmacılar ve uygulamacılar arasındaki etkileşimi kurup destekleyerek savunma ve güvenlik bilimlerinin gelişmesine hizmet etmektedir. Dergi; Savunma Yönetimi, Güvenlik Araştırmaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Deniz Hukuku ve Güvenliği, İstihbarat Çalışmaları, Askerî Eğitim Yönetimi, Askerî Tarih bilimleri alanlarındaki nitelikli araştırmaları Türkçe ve İngilizce olarak yayımlamaktadır. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler makale sahiplerine aittir; Millî Savunma Üniversitesi ile Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Dergiye gönderilen makalelerin daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olması ve herhangi bir yerde yayımlanması için değerlendirme sürecine girmemiş olması gerekir. Başka bir yerde yayımlanması amacıyla başvuru yapıldığının, aynısının ya da benzerinin başka bir dergide yayımlanmış olduğunun tespiti halinde makale değerlendirme sürecinden çıkarılır. Dergiye gönderilen çalışmalar Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Genel Kurulunun 10 Kasım 2016 tarihli ve 2016.23.497 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Yayın Etiği Yönergesi, Millî Savunma Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Esasları çerçevesinde ve COPE (Committee on Publication Ethics) (<https://publicationethics.org/resources/resources-and-furtherreading/international-standards-editors-and-authors>) standartlarında hazırlanmalıdır. Dergiye gönderilen etik kurul izni gerektiren araştırmalar (anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırma; insan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanıldığı araştırmalar; insanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar; hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu gereğince retrospektif çalışmalar) için etik kurul onayı alınmış olmalıdır. Bu izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makalenin ilk sayfasında dipnot verilerek belirtilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalatıldığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir. Fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulması ve uyulduğunun makalede belirtilmesi gerekmektedir. Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğraf ve benzerinin kullanımı için sahiplerinden izin alınmalı ve makalede belirtilmelidir.

Dergiye başvuru, değerlendirme, yayın süreci ve bilgilendirmeler DergiPark (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>) üzerinden yapılır. Başvuruda sisteme yüklenecek makale, derginin Makale Yayım İlkeleri ve Yazım Kuralları'nda (Yazar Rehberi) belirtilen ilkelere, şekil şartlarına, atıf usullerine ve yazıldığı dilin yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş ve telif hakkı devri formu doldurularak tüm yazarlar tarafından imzalanmış olmalıdır. Derginin intihal politikası gereğince IThenticate programından alınmış benzerlik

raporu da başvuru aşamasında sisteme yüklenmelidir. Dergiye başvuru ücretsizdir. Başvuru, değerlendirme, yayın aşamalarında veya sonrasında herhangi bir ücret alınmaz. Yazar ve hakemlerle iletişim DergiPark üzerinden gerçekleştirildiğinden yazarlar ve hakemler iletişim adresi olarak belirttikleri e-posta adresini kontrol etmelidirler. Yazarlar birden fazla makale için başvuru yapabilirler. Yazarın birden fazla makalesinin kabul alması durumunda, bir ciltte yazara ait yalnızca bir makale yayımlanabilir. Yazarın kabul almış diğer makalesinin basımı ancak bir sonraki ciltte yapılabilir. Dergiye gönderilen makaleler ilk değerlendirme aşamasında, DergiPark üzerinden gönderilmesi gerekli bilgilerin, makale dosyasının, telif hakkı devri formunun ve benzerlik raporunun bulunup bulunmadığı ve Derginin Makale Yayım İlkeleri ve Yazım Kuralları'na uygun olup olmadığı kontrol edilerek uygun bulunmayan başvurular reddedilir. Uygun bulunan başvurular ise ön değerlendirme aşamasında, editörler ve yayın kurulu tarafından kapsamı, dergi politikası, yazım kuralları, alana özgün katkısı, bilimsel anlatımı, yönünden incelenir. Çalışmalar, ön değerlendirme ölçütlerini karşılamaları halinde iki hakeme gönderilir. İki hakemin birbirine zıt görüş bildirmesi halinde üçüncü bir hakeme başvurulabilir. Hakemlerin ve yazarın kimlikleri bu süreçte çift taraflı kör hakemlik politikası gereğince gizli tutulur. Hakemler için verilen değerlendirme süresi, hakemin değerlendirmeyi kabul ettiği tarihten itibaren 30 gündür. Hakem değerlendirmesi tamamlanan makalelerin yazarlarına hakem raporları sistem üzerinden e-posta ile gönderilir. Düzeltme istenmesi halinde hakem raporlarının yazara gönderildiği tarihten itibaren 15 gün içinde düzeltilmiş makale ve düzeltme raporunun sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Hakem raporları doğrultusunda makalenin yayımlanıp yayımlanmamasına, editörler ve yayın kurulu karar verir. Basımı uygun görülen makaleler dizgi aşamasına alınır, basımı uygun görülmeyen makaleler ise reddedilir. Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisinde yayımlanan makalelerdeki görüşler, yazarlarının şahsi görüşleri olup hiçbir kurum ve kuruluş ile Millî Savunma Üniversitesi ve Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsünün resmi görüşü niteliğini taşımaz. Dergideki makalelerin bilimsel sorumluluğu yazara aittir. Çalışmanın içinde olabilecek hatalı, eksik atıflardan veya çarpıtmalardan yazar sorumludur. Yayımlanan her araştırmaya ait verilerin 5 yıl süre ile yazar tarafından saklanması zorunludur. Dergiye gönderilen yazılara telif hakkı ödenmez. Derginin açık erişim politikası gereğince makalelerin tam metinleri dâhil olmak üzere dergi içeriği tüm kullanıcılara ücretsiz olarak sunulmaktadır. Yayımlanmış eserlerden kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir. Dergiye değerlendirilmek üzere makale gönderen yazarlar derginin “Makale Yayım İlkeleri ve Yazım Kuralları”nı ve belirtilen telif koşullarını kabul etmiş sayılırlar. Söz konusu kural ve ilkelere uymayan makalelerin sorumlulukları yazar(lar)a aittir. Dergi Yayın Komisyonu'nun ilgili kural ve ilkelere uymayan makaleleri “değerlendirme sürecinde veya sonrasında” “reddetme” hakkı bulunmaktadır.

2. Makalelerin Gönderilmesi

Makaleler, “MS Word” formatında kayıtlı olmalı ve DergiPark (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>) üzerinden gönderilmelidir. E postaya makale dosyası ile birlikte tefif hakkı devri formu ve benzerlik raporu da eklenmelidir. Editör kurulunca belirlenen benzerlik oranı üst sınırı yüzde 15’dir. Benzerlik raporu, “iThenticate: Plagiarism Detection Software” kullanılarak alınmış ve “.pdf” olarak kaydedilmiş olmalıdır. Rapor kaydedilmeden önce programdaki filtreleme seçenekleri şu şekilde ayarlanmalıdır: -Kaynakça hariç (Bibliography excluded) -Alıntılar hariç (Quotes excluded) -5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) -Program menüsünde bulunan diğer filtreleme seçenekleri raporlamaya dâhil edilmez. Yazar bilgileri eksiksiz olarak girilmeli, birden fazla yazar olması durumunda yazar sıralamasına dikkat edilerek tüm yazarlar eklenmeli ve iletişim yazarı belirtilmelidir. Etik ilkeler gereğince, makale başvurusu sonrasında yazar ekleme, çıkarma ve/veya yazar sıralaması değişikliği yapılamaz. Yazar bilgilerine uluslararası geçerliliği bulunan <https://orcid.org/> adresinden alınacak ORCID (Open Researcher and Contributor ID) numarası da girilmelidir. Makale eposta yoluya gönderilirken epostaya “Editöre Not” şeklinde aşağıdaki bilgiler yazılmalıdır (varsa yazarların editöre iletmek istedikleri notlar da bu alana yazılabilir): Makalenin yazar sıralamasına dikkat ederek, yazar adı ve soyadı (soyadı büyük harflerle), unvanı, adresi (üniversite, fakülte, bölüm adı bulunmalıdır), ORCID numarası, e posta adresi; varsa teşekkür notu; makale daha önce bildiri, tez vb. olarak herhangi bir yerde sunulmuşsa ya da proje/araştırma desteğinden yararlanılarak hazırlanmışsa bu durumu açıklayan Türkçe ve İngilizce not; makalenin türü (araştırma makalesi, derleme, olgu sunumu vb.); “UAK Doçentlik Sınavına Başvuru Şartları” “temel alan” tablolarından makalenin konu alanına uygun “bilim alanı” ve “kodu”. Basım formatı ise kabul edilen makalelerin dergi **makale şablonuna** göre düzenlenecektir. Değerlendirilmek üzere gönderilen makale dosyası hakemlerle paylaşılan değerlendirme sürümü olduğundan kör hakemlik politikası gereğince bu dosyada yazar isimlerine yer verilmemeli, ayrıca dosya özelliklerine girilerek yazar bilgileri silinmelidir.

3. Yazım Kuralları ve Biçimsel Özellikler

Aşağıda sıralanan ayarlar makale şablonunda ayarlıdır.

Makaleler, MS Word programında “Times New Roman” karakteriyle “11 Punto”, 1,5 satır aralıklı ve iki yana yaslanmış olarak yazılır. Sayfa yapısı A4 olmalı; sağ “2,5 cm”, sol “2,5 cm”, üst “2,5 cm” ve alt kenarlardan “2 cm” boşluk bırakılmalıdır. Paragraf başlarındaki girinti “0 cm” ve paragraf aralarındaki boşluk önce “0 nk” sonra “6 nk” olmalıdır.

Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisine gönderilen yayınlar Türkçe veya İngilizce olarak hazırlanabilir. Türkçe makalelerin yazım ve noktalamasında ve kısaltmalarda TDK İmlâ Kılavuzunun en son baskısı esas alınır. Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

Dergiye gönderilen çalışmalar, 5.000-9.000 kelime alt-üst sınırları arasında olacak şekilde hazırlanmalıdır.

Makalenin genel kurgusu sırasıyla şöyledir: Makalenin yazıldığı dildeki başlığı, İngilizce başlığı, yazarların adı-soyadı ve orcid bilgileri, yazarların ilişkili olduğu kurumları, makalenin özeti, abstract, makale bilgileri, anahtar kelimeleri, keywords, tam metin, teşekkür, kaynakça (references) ve –varsa ekler.

Makalenin Türkçe Başlığı “Times New Roman” karakteriyle “16 Punto”, “kalın” ve her sözcüğü büyük harfle başlayacak şekilde yazılmalıdır. Makalenin İngilizce Başlığı “Times New Roman” karakteriyle “14 Punto”, “italik” ve her sözcüğü büyük harfle başlayacak şekilde yazılmalıdır “Özet”, “Abstract”, “Anahtar Kelimeler” (Keywords) başlıkları kalın olmak üzere bu başlıklar ve öz metni “Times New Roman” karakteriyle “9 Punto” ve italik yazılmalıdır. Özet ve Abstract 200-250 kelimedenden oluşmalıdır. Özette çalışmanın amacı ve kapsamı, özgün yönü ve incelediği alana getirdiği katkı, yöntemi ve başlıca vurguları, değerlendirmeler ve öneriler kısaca belirtilmelidir. Anahtar kelimeler en az dört, en çok altı tane olmalıdır. Anahtar kelimelerin ilk harfi büyük yazılmalı, anahtar kelimelere numara verilmemelidir.

E posta ile gönderilecek ve değerlendirilmek üzere hakemlere sunulacak makale dosyasında kör hakemlik politikası gereğince yazar kimliğine ilişkin ifadelerin bulunmaması gerekmektedir. Dolayısıyla sisteme yüklenen makale dosyasının ilk sayfasında yalnızca, makalenin yazıldığı dildeki başlığı, özü ve anahtar kelimeleri, ikinci dildeki (makale Türkçe ise İngilizce, makale İngilizce ise Türkçe) başlığı, özü ve anahtar kelimeleri yer almalıdır.

Makalenin ana metni özet ve abstract sayfasından sonra “GİRİŞ”(INTRODUCTION) başlığı ile başlamalıdır. Metindeki ana başlıklar, sola dayalı, büyük harfle ve koyu olarak yazılmalıdır. İkinci düzey başlıklar sola dayalı, koyu ve kelimelerin sadece ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Üçüncü düzey başlıkları da sola dayalı ve koyu ancak sadece ilk kelimelerinin ilk harfi büyük yazılmalıdır. Başlıklar Word şablonunda gösterildiği gibi numaralandırılmalıdır.

Makalede, Etik Kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekip gerekmediği belirtilmeli, izin alınması gerektiriyorsa alınmış olan izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makalenin ilk sayfasında dipnot verilerek belirtilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalatıldığına dair bilgiye makalede yer verilmelidir. Fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulması ve uyulduğunun makalede belirtilmesi gerekmektedir. Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğraf ve benzerinin kullanımı için sahiplerinden izin alınmalı ve makalede belirtilmelidir.

Tablo ve şekil başlıkları numaralandırılarak paragraf girintisiyle tablo ve şekillerin üzerinde “Times New Roman” karakteriyle “11 Punto” yazılmalıdır. Tablo, Şekil, Grafik kelimeleri ve numaraları koyu yazılmalıdır. Tablo ve şekil adlarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılmalı, koyu yazılmamalıdır Örneğin; Tablo 1: Tablo Başlığı. Tablo içi yazım karakteri “Times New Roman ve 8 Punto” olmalıdır.

Kaynak Gösterimi ve Metin İçi Atıflar

Dergide metin içinde kaynak gösterme, APA (6. sürüm) atıf yöntemine uygun olarak parantez içinde yazar soy ismi ve yayın yılı şeklinde yapılır.

Doğrudan alıntılarda sayfa numarası kullanılması gereklidir. Sayfa numaraları yayın yılından sonra virgül kullanılarak Türkçe yazılmış makalelerde s. ve ss. İngilizce yazılmış makalelerde p. ve pp. kısaltması kullanılarak yazılır. Örneğin; (Saaty, 1999, p.90). Kaynak gösterilen çalışma iki yazarlıysa iki yazarın soy isimleri gösterilir. Örneğin; (Arslan & Yener, 2016, s. 22).

Metinde dipnot uygulaması ilgili sayfanın altında, metnin bütünlüğünü bozmayacak şekilde yalnızca açıklama amacıyla kullanılmalıdır ve “Times New Roman 10 Punto” karakteriyle verilmelidir.

Kaynak, şekil ve tablonun altında ise paragraf girintisiyle başlanarak “Times New Roman 10 Punto” ile kaynakçada olduğu gibi yazılmalı ve sayfa numarası belirtilmelidir.

Metin içi atıflarda ve kaynakçada kullanılan kısaltmalar, referans verilen kaynağın dili gözetilmeksizin, makalenin yazım diline uygun yazılmalıdır. Örneğin; Türkçe makalede “ve”, “vd.”, “Der./Ed.”, İngilizce makalede “and”, “et al.”, “Ed./Eds.” gibi.

Makalede ek verilmesi halinde her bir ek ayrı sayfada olacak şekilde kaynakçadan sonra verilmeli, “EK” başlığı büyük harflerle, koyu ve sola dayalı olarak yazılmalı, ayrıca numaralandırılmalıdır. Ek başlığındaki her kelimenin ilk harfi büyük yazılmalıdır. Örneğin; EK 1: Ek Başlığı.

Metin içerisinde atıf yapılan her kaynak kaynakçada yer almalı, kaynakçada yer alan her kaynağa da metin içerisinde mutlaka gönderme yapılmış olmalıdır. Atıftaki yazar adı ve tarih bilgisi kaynakçadaki yazar adı ve tarih bilgisi ile birebir aynı olmalıdır. Yararlanılan kaynaklar, makalenin sonunda ayrı bir sayfada “Kaynakça” (References) başlığı altında alfabetik olarak soy isim sırasıyla gösterilmelidir. Her kaynak paragraf girintisiyle başlanarak yazılmalıdır.

Metin İçi Atıflar

Dergide metin içinde kaynak gösterme, APA (6.sürüm) atıf yöntemine uygun olarak parantez içinde yazar soy ismi ve basım/yayın yılı şeklinde yapılır. **Doğrudan alıntılarda** sayfa numarası/numaraları yayın yılından sonra virgül kullanılarak Türkçe yazılmış makalelerde s. ve ss.; İngilizce yazılmış makalelerde p. ve pp. kısaltması kullanılarak yazılır:

[Metin içi atıf: (Özlu, 2023), Doğrudan atıflarda (Dalby, 1991, s. 263) veya (Saaty, 1999, p. 90)]

Kaynak gösterilen çalışma iki yazarlıysa iki yazarın soy isimleri gösterilir:

[Metin içi atıf: (Arslan ve Yener, 2016)]

Üç, dört ve beş yazarlı çalışmalara gönderme yapılırken sadece metin içindeki ilk göndermede tüm yazarların soyadları verilir. Diğer göndermeler için ilk yazarın soyadının yanına vd. ifadesi eklenmelidir. İngilizce yazılan makalelerde üç, dört ya da beş yazarlı yayınlara gönderme yapılırken ve diğerleri yerine et al. ifadesi kullanılmalıdır.

Örnek

İlk atıf

[Metin içi atıf: (Uçak, Kurbanoğlu, Şencan ve Doğan, 2011)]

İkinci ve sonraki atıflar

[Metin içi atıf: (Uçak vd., 2011)]

Altı ve daha fazla yazarı olan çalışmalara gönderme yapılırken sadece ilk yazarın soyadı belirtilir ve ardından “vd.” ifadesi yazılır.

[Metin içi atıf: (Dougherty vd., 2010)]

Metin içinde aynı konuya birden fazla kaynak gösterilmişse ya da yer verilmişse, yazarların soy isimleri alfabetik sıralamayla aralarına noktalı virgül işareti konularak gösterilmelidir:

[Metin içi atıf: (Ahmet, 2009; Can ve Yılmaz, 2001; Uysal vd., 2006)]

Aynı yazarın aynı yıla ait farklı çalışmaları, yayın yılı sonuna konulacak “a, b, c, ...” harfleriyle gösterilmelidir.

Çalışmaya ait yayın yılı yok veya belirtilmemiş ise Türkçe yazılmış makalelerde “t.y-a, ty-b, ...”; İngilizce yazılmış makalelerde “n.d-a, n.d-b, ...” olarak gösterilmelidir.

[Metin içi atıf: (Yılmaz, 2008a, 2008b) veya (Arat, t.y-a, t.y-b)]

Yazarı Olmayan Yayınlar ve Kurum Yayınları

Yazar olarak bir grup/tüzel kişi (dernekler, şirketler, devlet kurumları ve diğer çalışma grupları gibi) ifade ediliyorsa bu gruba ilişkin ad bilgisi metin içindeki atıfta oldukça açık ve anlaşılır biçimde verilmelidir. Grup adı bazı durumlarda kısaltılabilir. Eğer grup adı uzunsa, kısaltma herkesçe anlaşılır oluyorsa veya ada yönelik zaten bilinen bir kısaltma var ise ilk kullanımda hem açık hali hem kısaltma hali kullanılıp, sonraki kullanımlarda ise sadece kısaltma kullanılabilir. Eğer grup adı kısa ise veya kısaltması herkesçe anlaşılır olmuyorsa tüm atıflarda adın açık hali yazılır.

İlk kullanım;

[Metin içi atıf: (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu [TÜBİTAK], 2013)]

İkinci ve sonraki kullanımlar;

[Metin içi atıf: (TÜBİTAK, 2013)]

Atıf cümle içerisinde yapılıyorsa

İlk kullanım:

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK, 2013)

İkinci ve sonraki kullanımlar:

TÜBİTAK (2013)

Eğer bir çalışmanın yazarı belli değilse metin içerisinde gönderme yapılırken yazar alanında

geçen ilk birkaç kelime (genelde başlıktan) ve yıl kullanılır. Metin içi göndermelerde makale başlığı, bölüm başlığı ya da bir web sayfasının adı çift tırnak içinde; dergi, kitap, broşür ya da rapor başlığı ise italik olarak yazılır.

Web Sayfası, Makale Başlığı, Bölüm Başlığı

Künye

Hacettepe Üniversitesi Bilgi Okuryazarlığı Programı. (2010). Erişim adresi: <http://hubo.hacettepe.edu.tr/>

[Metin içi atıf: (“Hacettepe Üniversitesi Bilgi”, 2010)]

Dergi, kitap, broşür ya da rapor başlığı

Künye

Kütüphaneciliğimiz üzerine görüşler 1987. (1987). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

[Metin içi atıf: (Kütüphaneciliğimiz üzerine, 1987)]

Yasa Tasarıları, Bakanlar Kurulu ve Anayasa Mahkemesi Kararları

Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) sunulmak üzere hazırlanan veya sunulan yasa tasarıları, henüz tasarı halinde olduklarından, hazırlayan kişi ya da kurum adıyla; Bakanlar Kurulu ve Anayasa Mahkemesi Kararları da ilgili kurumun adıyla birlikte verilir. Buradaki kurum adları yazar adı gibi işlem görür ve dipnotlarda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi gösterilir.

[Metin içi atıf: (Başbakanlık, “Millî Eğitim Temel Kanun Tasarısı” (1/754, D: 3 T: 4, No: 125, Sayı: 71– 1532/22153; Tarih 4 Aralık 1972), 3.)]

Yasalar ve Anayasa

Yasa ya da Anayasa’nın kaynak gösterilmesi durumunda sırasıyla yasanın adı, numarası, tarihi ve gerekli ise ilgili maddesi belirtilir. Ancak, gerek görüldüğünde yasanın ilk yayınlandığı yer olan “Resmî Gazete” ya da daha sonradan söz konusu yasa ile ilgili olarak yayınlanan kitaplar kaynak tanıtıcı bilgiler arasında verilir.

[Metin içi atıf: (“Millî Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.)”, Resmî Gazete, 14574 (Haziran 1973), 5-9)]

[Metin içi atıf: (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md. 11.)]

Meclis Tutanakları

TBMM’deki konuşmalar, Anayasa gereği, Tutanak Dergisi’nde tam olarak yayınlanır. Kaynak gösteriminde Tutanak Dergisi esas alınır. Tanıtıcı bilgiler olarak, konuşmayı yapanın adı, konuşulan konu, metin içinde; dergiyi tanıtıcı bilgiler ise dipnot ve kaynakçada verilir.

[Metin içi atıf: (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 12 Mayıs 1998), 12)]

[Metin içi atıf: (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi 1, c. 4, 16 Mayıs-11 Haziran 1325 [1909], 51)]

Resmî Gazete:

Resmî Gazete'den yapılan alıntılar yukarıda açıklanan *Yazarı Belli Olmayan Çalışmalar* gibi gösterilir.

[Metin içi atıf: (Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler, Resmi Gazete, 14 Haziran 2017)]

Başka Bir Araştırma Aracılığıyla Kaynak Gösterme

İkincil kaynaklar ancak orijinal kaynağın baskıdan kaldırıldığı, orijinal kaynağa bilinen kaynaklardan erişilemediği ve birincil kaynağın orijinal dilinin Türkçe ya da İngilizce olmadığı gibi istisnai durumlarda kullanılabilir. Eğer ikincil kaynak kullanıldıysa, bu kaynağın künye bilgisinin kaynakçada verilmesi gerekmektedir. İkincil kaynağa yapılacak göndermeler aşağıdaki örnekte gösterildiği biçimde olmalıdır. Bu örnekte ikincil kaynak (Şencan, 2010)'dur.

[Metin içi atıf: Doğan'ın çalışmasında (aktaran Şencan, 2010)]

Klasik Eserler

Yayın yılı tam olarak bilinmeyen klasik eserler için yayın yılı kısmında çev. kısaltması ile birlikte çeviri yılı ya da sür. kısaltması ile birlikte kullanılan sürümün (versiyonun) yılı verilir.

[Metin içi atıf: (Aristotle, çev. 1931)]

Klasik eserin orijinal tarihi biliniyorsa o da gönderme içinde kullanılır.

[Metin içi atıf: (Balzac, 1836, çev. 1941)]

Kişisel İletişim

Özel mektuplar, günlükler, e-postalar, arşivlenmeyen tartışma listeleri mesajları gibi elektronik iletişime; kişisel röportajlara; telefon görüşmeleri gibi kişisel iletişime gönderme yapılır ancak başkaları tarafından elde edilebilir olmadıkları için kaynakçada yer verilmez. Kişisel iletişime yapılan metin içi göndermeler aşağıdaki örnekten de görüleceği gibi yapı olarak biraz daha farklıdır.

Örnek

[Metin içi atıf: (J. Smith, kişisel iletişim, 18 Nisan 2014)]

Arşiv Dokümanları Ve Koleksiyonlar

Arşiv kaynakları bir yazarın kişisel mülkiyetinde olan, kurumsal bir koleksiyonun parçası olan ya da Cumhuriyet Arşivi, Osmanlı Arşivi, Türk Kızılayı Arşivi, Atatürk Kitaplığı gibi bir arşivde depolanan mektupları, yayımlanmamış metinleri, az sayıda basılmış broşürleri ve el ilanlarını, kurumsal ya da tüzel yazarlı dokümanları, kupürleri ve diğer dokümanları, aynı zamanda fotoğraf ve ekipman gibi metin dışı materyalleri içermektedir. Arşiv kaynaklarına metin içi atıf yaparken arşiv kaynağının fon, klasör adı dahil tam künyesi belge numarası ile verilmelidir.

İlk kullanım;

[Metin içi atıf: (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.A.-HUS, 132/45, leff 3. 3 R 1310 (25/10/1892)]

İkinci ve sonraki kullanımlar;

[Metin içi atıf: (BOA, Y.A.-HUS, 132/45, leff 3. 3 R 1310 (25/10/1892)]

Doğrudan Alıntı:

Bir kaynaktan doğrudan alınan kelime sayısı kırk kelimenin altında ise alıntı yapılacak ifadeler tırnak içerisine alınarak ve yazar soyadı, yıl, sayfa numarası verilerek metin içerisinde yazılmaktadır. Örnek;

“Türkiye savunma sanayii, ... “ (Özlu, 2023, s. 72).

Bir kaynaktan doğrudan alınan kelime sayısı kırk kelimenin üzerinde ise bu alıntıya ayrı bir blokta yer verilmektedir. Alıntı yapılacak cümle satır başında ve girinti olarak yazılır; tırnak içine alınmaz. Yeni satır başına geçilerek sayfanın sol kenarından yeni paragraf girintisi oluşturulur; sağ kenardan 1 cm. içeriye girinti yapılır. Paragraf sonunda ilgili kaynağa atıf yaparken parantez içerisinde yazar(lar) soy isim bilgisi, yıl, sayfa numarası bilgileri verilir, parantez kapatılarak nokta konulur. Yazı boyutu 10 puntoya düşürülmeli, alıntı yapılan metin tek satır aralığı ile yazılmalıdır Örnek:

Hava savunma yapısının amacı düşmanın, hava sahasını kullanarak gerçekleştirdiği her türlü hava aracını (uçak, füze, İHA) önlemek olduğu kadar kuvvetlerin hava savunmasını gerçekleştirmektir. Hava savunma yapısı, çeşitli tehditleri karşılamak üzere kuvvetleri ve yetenekleri düzenleyecek şekilde esnek, düşmandan daha hızlı tepki vermek ve birden fazla bölgede hava tehdidini caydırma, savunma ve imha etme yetenekleri birleştirmek için çevik, birden fazla sistemin tek bir sistem olarak çalışmasını sağlamak ve sınırlı kaynaklarla yetenekleri optimize etmek için bütünleşik özellikte olmalıdır. Yapı; düşmanın, ülkenin bir bölgesinde veya hava sahasının tamamında (Gürsü, 2023, s. 375).

Kaynakça

Kaynakça hazırlarken veya metin içi göndermelerde kullanılacak kısaltmalar şu şekildedir:

Basım:	bs.
Gözden geçirilmiş basım:	Göz. geç. bs.
Editör(ler):	Ed.
Yayına hazırlayan(lar):	Yay. haz.
Çeviren(ler):	Çev.
Tarih yok:	t.y.
Sayfa(lar):	s

APA’da kaynakça, kaynakların ilk yazarlarının soyadına göre alfabetik olmaktadır. Alfabetik sıralama yalnızca soyadın ilk harfine göre yapılmaz, aynı ilk harfe sahip künyelerin de kendi içerisinde harfe göre alfabetik olmaları gerekir.

Aynı yazara ait tek yazarlı yayınlar için yayın yılına göre geçmişten güncele doğru sıralama yapılır.

Aynı ilk yazarın yer aldığı kaynaklardan tek yazarlı olan eser, yayın tarihi daha güncel olsa bile üst sırada yer alır.

Örnek

Alleyne, R. L. (2001).

Alleyne, R. L. ve Evans, A. J. (1999).

Aynı yazar sırasına sahip kaynaklar yayın yılına göre geçmişten güncele doğru sıralanır.

Örnek

Cabading, J. R. ve Wright, K. (2000).

Cabading, J. R. ve Wright, K. (2001).

Yazarı, yazar sayısı birden fazla ise yazarları ve bu yazarların sırası ile yayın yılı aynı olan çalışmalar başlıklarına göre alfabetik olarak sıralanırlar. Metin içi atıf yaparken bu kaynakların ayırımının yapılabilmesi için tarihin yanına küçük harfler (a, b, c, ...) eklenir.

Örnek

Baheti, J. R. (2001a). Control...

Baheti, J. R. (2001b). Roles of...

Bir çalışmanın yazarı kuruluş, kurum, dernek gibi bir grup olabilir ya da çalışmanın herhangi bir yazarı olmayabilir. Bu tür çalışmalar için yazar kısmına kuruluş/kurum/dernek adı yazılır. Kuruluş/kurum/dernek adının kısaltması değil açık adı kullanılmalıdır.

Örnek

Türk Kütüphaneciler Derneği. (2014).

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2010).

Yazarı olmayan bir esere kaynakçada yer verirken, başlık yazar konumunda yayın tarihinden önce yer alır. Başlıktan sonra nokta konur.

Örnek 1

Kütüphaneler yanarsa insanlık yanar!. (2015). Türk Kütüphaneciler Derneği. Erişim adresi:
<http://www.kutuphaneci.org.tr/haber/kutuphaneler-yanarsa-insanlik-yanar>

Örnek 2

First Lady visits youth court. (2006, Kasım/Aralık). OJJDP News @ a Glance. Erişim adresi:
https://www.ncjrs.gov/html/ojjdp/news_at_glance/216684/sf_2.html

Kitap:

Yıldız, G. (2021). *Osmanlı Devletinde askeri istihbarat (1864-1914)* (2.basım). Yeditepe

Editörlü Kitap:

Oğultürk, M. C. ve Şahin, G. (Ed.). (2020). *Jeopolitik düşünce büyük güçler ve Türkiye*. Yeditepe.

Baska Dilde Yazılmış Kitap:

O'Tuathail, G. (1996). *Critical geopolitics*. Routledge.

Ceviri Kitap:

Collins, Alan. (Ed.). (2017). *Çağdaş güvenlik çalışmaları* (N. Uslu, Çev.), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi. (Orijinal eserin yayım tarihi 2013)

Kitap Bölümü:

Muecke, M. A. (1994). On the evaluation of ethnographies. J. M. Morse (Ed.), *Critical issues in qualitative research* içinde (ss. 187–209). Sage.

Makale:

Altundaş, A., Kurtay, K. G., ve Erol, S. (2022). Sınır güvenliği ve müdahale görevi yapan İHA'ların ÇKKV yöntemleri ile değerlendirilmesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 42, 155–185.

E-Makale:

Mearsheimer, J. J. (1994). The false promise of international institutions. *International Security*, 19(3), 5–49. doi:10.2307/2539078

Tez:

Çullu, F. (2022). *Uluslararası çatışma hukukuna göre önleyici meşru müdafaa doktrininin gelişimi ve örnek olay incelemesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Milli Savunma Üniversitesi.

Sempozyum ve kongre bildirileri:

Fistek, A., Jester, E., & Sonnenberg, K. (2017, 12–15 Temmuz). *Everybody's got a little music in them: Using music therapy to connect, engage, and motivate* [Konferans oturumu]. Autism Society National Conference

İnternet Kaynakları:

Canlı, Z. (2022, 9 Kasım). Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı 37. yaşını kutladı. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskanligi-savunma-sanayii-baskanligi-37-yasinikutladi/2733500>

Tarih bilgisi yoksa tarih kısmına parantez içerisinde tarih yok anlamındaki t.y. kısaltması yazılır.

Boddy, J., Neumann, T., Jennings, S., Morrow, V., Alderson, P., Rees, R., & Gibson, W. (t.y.). Ethics principles. The Research Ethics Guidebook: A Resource for Social Scientists. Erişim adresi: <http://www.ethicsguidebook.ac.uk/EthicsPrinciples>

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. (2015, Ocak). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 18616. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616>

Raporlar:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (1995). *Yıllık Rapor*. Erişim Adresi: www.tcmb.gov.tr

National Cancer Institute. (2018). *Facing forward: Life after cancer treatment* (NIH Publication No.18-2424).

U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health. Erişim Adresi: <https://www.cancer.gov/publications/patient-education/life-aftertreatment.Pdf>

Arşiv Dokümanları Ve Koleksiyonlar:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.A.-HUS, 132/45, leff 3. 3 R 1310 (25/10/1892)

Meclis Tutanakları:

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 12 Mayıs 1998, 12

Gazete Yazısı:

Hubbard, B ve Samaan, M. (2015, 25 Haziran). ISIS attacks two towns in northern Syria. *The New York Times*, s. A6.

Çevrimiçi Gazete Yazısı:

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/>

Ansiklopedi Maddesi:

Ansiklopedi maddelerinin gösterilmesinde de yukarıdaki gösterimlere benzer sıra izlenir. Ancak burada maddenin ismi tırnak içerisinde verilir, cilt bilgisi eklenir fakat editör bilgisi yer almaz.

Aktepe, M. M. (1973). “Nevşehirli İbrahim Paşa”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, 3. bs. (İstanbul: MEB, 1973), 234-242.

Yazma Eserler:

Yazma eserler için kaynakça bilgileri, yazar ve eser adından sonra bulunduğu kütüphanenin adı ve yazmanın numarası ile birlikte verilir.

Şakir (t.y.). *Divan-ı Şakir*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi-TY1238, y. 75.

Resmî Gazete:

Resmî Gazete’de yayımlanan kanun, yönetmelik, kanun hükmünde kararname gibi resmi belgeler için genel atıf formatı aşağıdaki gibidir:

Başlık. (Yıl, Gün Ay). Resmî Gazete (Sayı: xxx). Erişim adresi: <http://xxxx>

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. (2016, 20 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 29690).
Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420-16.htm>



<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>

Fişeğin Gelişiminin K c k Silahlara ve Harek t Ortamına  oklu Etkisi

The Multiple Effects of the Development of the Cartridge on Small Arms and Operational Environment

H. Onur ŞEHİTOĞLU^{1,*}  . Mahir ŐAHİN²

¹ Bağımsız Araştırmacı

² Bağımsız Araştırmacı

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 22.01.2025.
D zelime: 02.03.2025
Kabul: 04.03.2025

Keywords

cartridge
bullet
ballistics
small arms
powder
capsule
operational
environment

Anahtar Kelimeler

fişek
Çekirdek
balistik
k c k silah
barut
kapsül
harekat ortamı

 zet

İnsanoğlunun varoluş mücadelesinde kullandığı silahlarda menzil ve isabet artırma anlayışı, mühimmat gelişimini sağlamıştır. Tehdide karşı üstünlük sağlama gayreti tüfeğin dolum hızının artırılması ve salvo atış sayısını geliştirme ile başlamıştır. Kurşun bilyenin fişeğe evrilmesi sonucunda fişeğin bileşenlerinin bütünleşik hale getirilmesi ile k c k silahın yapısında ve çalışma sisteminde değişimler ortaya çıkmıştır. Teknoloji gelişimi ile birlikte harek t alanında stratejiler deĐiőmeye başlamıştır. Hat düzeni ve toplu düzen atışların yerine hızlı yükleme, artan isabet, artan menzil, daha yüksek atım hızı mücadelesi taktik toplu düzenlerin, zayıat riskini azaltmak açısından, seyrekleştirilmesine sebebiyet vermiştir. Taraőların birbirlerine üstünlük sağlaması açısından harek t ortamı ile uyumlu k c k silah-fişek etkileşimi ön plana çıkmıştır. Çalışmada, fişeğin silaha uyumlandırılması anlayışının, esasen tüfeğin icadından belirli bir süre sonra fişeğe uygun namlu ve tüfek tasarımı anlayışına geçiş yaptığı anlatılmaya çalışılmaktadır. Özellikle 1 ve 2'nci Dünya Savaşı döneminde, harek t ortamında karşılaşılan durumlar karşısında k c k silah kapsamındaki tüfeklerin gelişimi, fişek çaplarında görüş farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Fişek çapları konusundaki görüş farklılıkları günümüzde orta kalibre fişek kavramını ortaya çıkarmıştır. K c k silahların etkinliği, kontrol edilebilirliği ve kullanım açısından fonksiyonelliği değerlendirildiğinde fişek tipleri etkin rol oynamaktadır. Harek t ortamına uygun etki açısından fişeğin tasarımı ve yapısındaki gelişimler ile k c k silahın etkinliği artırılabilir. Makalede 19.yy ile 20.yy arasındaki dönemde fişek-k c k silah iliőkisi ve karşılıklı etkileşiminin görev ortamına etkileri değerlendirilmektedir. Günümüzde tüfek gelişimi açısından öncelikle fişek teknolojisindeki gelişmelerin etkin olacağı ve bu alanda  alıőmalar yapılması gerektiği ortaya konulmaya  alıőılmaktadır.

Abstract

The understanding of improvement of range and accuracy in the weapons used by humanity in the struggle for existence has driven the development of ammunition. The effort to gain superiority against the threat began with enhancing the loading speed of the rifle and increasing the number of salvo shots. As a consequence of the evolution of lead ball into cartridge, changes emerged in the structure and operating system of the small arms with the integration of the components of the cartridge. With the development of technology, strategies in the field of operations started to change. The struggle for rapid reloading, increased accuracy, increased range, and higher rate of fire instead of line and mass formations has led to the sparsity of tactical mass formations in order to reduce the risk of casualties. In order to get superiority over the parties' each other, small arms-cartridge interaction compatible with the operational environment come to the forefront. In this study, it is attempted to illustrate that the past understanding of the compatibility of the cartridge to the weapon is transitioned to the understanding of designing the barrel and rifle adaptable for the cartridge after a certain period of time following rifle's invention. The development of rifles within the scope of small arms in response to the situations came across in the operational environment, especially during the First and Second World Wars, led to consideration differences in cartridge diameters. Nowadays the different point of views related to cartridge calibres arised the concept of medium caliber cartridges. Cartridge types play an active role in the evaluation of the effectiveness, controllability and functionality of small arms in terms of use. In terms of appropriate effect for the operational environment, the design and structural developments of cartridges can improve the effectiveness of small arms. The article evaluates the cartridge-

* H. Onur ŞEHİTOĞLU, onur115@hotmail.com

small arms relationship and the effects of their interaction on the operational environment in the period between the 19th and 20th centuries. In today's context, it is tried to be revealed that the advancements in rifle development will primarily depend on developments in cartridge technology, and it is suggested that efforts should be made in this area.

1. GİRİŞ

Küçük silahların harekât ve görev ortamına uygun tasarımı açısından geçmişten günümüze meydana gelen gelişmeleri anlamak, yapılacak çalışmalara farklı bir bakış açısı kazandıracaktır. Küçük silah tasarımının bileşenleri, kapasiteye yönelik talepler doğrultusunda şekillenir. Ancak, fişek tasarımı küçük silah tasarımını doğrudan etkileyen en önemli faktördür. Bu nedenle, tasarım sürecine fişek özelliklerinden başlamak, doğru bir yaklaşım olacaktır.

Yaklaşık iki milyon yıl önce insanoğlunun doğada varoluş mücadelesinde, insan türlerinin atası *homo erectus* tarafından büyük avlara karşı saplama maksatlı mızraklar kullanılmıştır. Saplama maksatlı mızraklar sonrasında ucuna sivriltilmiş taş/kemik yerleştirilen mızraklar ve mekanik olarak fırlatılan silah sistemleri (ok ve yay, mızrak atıcılar) ortaya çıkmıştır (Ben-Dor ve Barkai, 2023). *Homo sapiens* tarafından yaklaşık 50.000 yıl önce silah olarak ok ve yay ile mızrak fırlatıcı kullanılmıştır (“Tel-Aviv University”, 2023). Söz konusu süreçte devasa hayvanları avlarken, hedefi güvenli bir mesafeden hızlı ve isabetli atışlarla etkisiz hale getirmek için avcılık teknikleri geliştirilmiştir (“Smitsonian National Museum of Natural History”, 2024). Esasen avcının emniyet mesafesi oluşturması ile günümüzün harekât ortamı için kullanılan derinlik, menzil ve ilkel nitelikli de olsa mühimmat kavramı dolaylı olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.

Paleolitik çağda, devasa avların tükenmesinin insanları küçük avlar için gerekli araçları geliştirecek evrimsel değişikliklere götürdüğü değerlendirilmektedir. Yontulmuş taş/kemik kullanımı ile ortaya daha hafif bir mızrak çıkmıştır. Bu tür bir silahın kullanımı deriye daha etkili nüfuz etmeyi, mızrağı daha uzun bir mesafeden fırlatabilmeyi, avlara sürpriz yapma şansını artırarak hedefi başarı ile vurabilmeyi, yüksek etkiye sahip mühimmata maruz kalan avın kaçış mesafesinin azaltılmasını sağlamıştır (Ben-Dor ve Barkai, 2023, ss 1-2).

Av boyutlarındaki düşüş ile karmaşık mühimmatlı silahlara (oklar, dartlar) geçişte, insanların mızraklardan ok ve yaylara geçerek yaralanma alanlarını isabet ile takas ettikleri ortaya çıkmaktadır. Büyük hayvanlara göre küçük hayvanların daha hızlı olması, hedef organlarının (kalp ve akciğer gibi) daha küçük olması, hedefi etkisiz hale getirmek için gereken penetrasyon derinliği ve yaralanma boyutunun azalması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Okların mızraklardan neredeyse üç kat daha hızlı olması sayesinde artan hızın yörüngeyi düzleştirmesi daha iyi nişan alma imkânı sunmuştur. Yayların daha iyi nişan alma imkânı dışında avı vurma olasılığını artıran diğer unsurlar; tekrar atış yapabilme yeteneği ve okun sessiz bir şekilde uzaktan atılması ile ortaya çıkan gizlilik ve şaşırtmadır (Ben-Dor ve Barkai, 2023). Görüldüğü gibi günümüzde mühimmat için kullanılan çıkış hızı, daha hızlı ve tekrar eden

atış yapabilme, sessizlik, isabet, etkili penetrasyon için farklı çekirdek yapısı özelliklerinin önemi ilk çağlarda da gündem olmuştur

Topluluklar avcılık-toplayıcılık düzeninden tarım ve hayvancılığa geçiş ile birlikte yaşadığı çevreyi aktif olarak değiştirmeye başlamıştır (The Harvard Gazette, 2006). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kapsamında ortaya koymuş olduğu güvenlik ihtiyacının bir yansıması olarak toplumsal hayata geçiş ile birlikte kaynaklar üzerinde güç, kontrol, caydırıcılık ve güvence sağlama, emniyet ve güvenlik niyetinin toplumları g kazanmaya sevk ettiği ve farklı silahların ortaya çıkmasına sebep olduğu değerlendirilmektedir.

13-18. yüzyıllar arasında, insanların savaş ve avcılıkta etki üstünlüğü sağlama çabası doğrultusunda, öncelikle menzilin artırılmasına, ardından sratlı atış yapmaya ve nihayetinde isabet oranının yükseltilmesine odaklanılmıştır. 18.yy'a doğru yivli namluların, kâğıt ve metal kovanların, iğneli çalışma sistemleri ile namlu kuyruğundan doldurulan silahların tasarlanmasıyla harekt ortamı değişmeye, ateşli silahlar da mücadelenin sonucuna etki etmeye başlamıştır. 19.yy'da namlu gerisinden doldurulan manuel çalışma sistemli silahların yanında tekrar eden atış kabiliyetine sahip yarı otomatik ve tam otomatik silahlar muharebede yerini almıştır (Westwood, 2005). Silahların teknolojik gelişiminin büyük bölümünün son iki yüzyılda, özellikle de yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir. Teknolojinin gelişimi ile ateşli silahların çeşitliliğinin artması belirli esaslar çerçevesinde silahların sınıflandırılma durumlarını ortaya çıkarmıştır.

Günümüzde taşınabilir ateşli silahlarda; çap (kalibre) ve silahın kullanımı için gerekli mürettebat açısından genel olarak küçük silahlar (small arms) ve hafif silahlar (light weapons) terimleri ön plana çıkmaktadır. Küçük silahlar genel anlamda, bireysel kullanım için tasarlanmış tabancalar, tüfekler ve karabinalar, makineli tabancalar, hücum tüfekleri ve hafif makineli tüfekleri içermektedir. Hafif silahlar ise mürettebat olarak görev yapan iki veya üç kişi tarafından kullanılmak üzere tasarlanmış silahlardır (UNGA, 2005'ten akt. Jenzen-Jones vd. (Ed.), 2018, s.28). Mühimmat, geniş kapsamlı bir kavram olduğundan, bu çalışmada fişek gelişimi, küçük silah tasarımına etkisi ve harekt ortamındaki rolü incelenmektedir

2. FİŞEĞİN GELİŞİMİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Ateşlenen her fişeğin arkasında tasarım, hassas testler ve belirli senaryolara göre uyarlanmış stratejik uygulamalar olduğundan fişek; hassasiyet, g ve teknolojinin sembolüdür (Youvan, 2023, s.1). Fişeğin tasarımında; yüksek basınçlara karşı kovanların dayanıklılık ve güvenilirlik, atışta doğruluğu korumak için kovan boyutlarındaki tutarlılık, atım hızı için sorunsuz kovana çıkarma ve yeniden atım yatağına yükleme önemlidir. Kara barutun icat edilmesi sonrasında silahlarda istikrarsız ve kontrolsüz g ortaya çıkmış, bu durum istikrar içerisinde etki gücünden azami istifade edilmesine yönelik çabalara sebebiyet vermiştir.

Küçük silah fişeginin tasarlanmasına etki eden başlıca faktörlerin; istenen etkili menzil, isabet (doğruluk, tutarlılık), hedefi tesirsiz hale getirme kabiliyeti, atım hızı, silahın kontrolüne etkisi, uygulama alanı, boyut ve ağırlığı (Technology Focus, 2021, s.3), gizlilik, namlu ömrüne etkisi, tutukluk yaratma durumu ve bakım gerekliliği, olduğu değerlendirilmektedir.

Avrupa'da 14. yüzyılda basit yuvarlak kurşun bilyelerin silaha elle yüklenmesi ve silahların hava koşullarına karşı korumasız olmasından dolayı barut içeriğinin etkilenmesi isabet sağlamayı zorlaştırmıştır (Gunners Outlet, 2023). Bu dönemden itibaren silahın dolumunun daha kolay ve hızlı yapılması, daha güvenilir ve hızlı ateşleme mekanizmalarının üretimi, menzil ile isabet oranının artırılması üzerinde çalışılan konulardır.

Kolay yükleme için yivsiz namluların kullanılması, birden fazla atış sonrası namluda barut artışı oluşmasından dolayı müteakip dolum işlemi için namludan daha küçük çaplı mermi kullanımını gerektirmiştir (Westwood, 2005, s.20). Daha küçük çaplı mermi yapısı namludan merminin çıkışı öncesinde namlu içinde yan al sıçramalar yapmasına, aerodinamik dengesinin kaybolmasına ve isabetsiz atışlara sebep olmuştur ("Widener's Guns", 2020). Yanal sıçramaları önlemek için 15. yüzyılda namlunun iç duvarına açılan spiral oluk mermiyi namlu içinde sıkıştırmış ve daha stabil bir uçuş kabiliyeti sağlanmıştır. Mermi namluya tam oturduğunda yiv daha etkin çalıştığından dolayı kurşun bilyelerin çaplarını artırmak için bir yamaya ihtiyaç duyulmuştur (Harris, 2024). Mermi isabetliliği için yükleme sırasında kurşun bilyenin etrafına yağlanmış ketenden yama sarılması; stabilite, menzil ve daha iyi isabet için bilyeyi yivle birleştirmiş ve uçuş sırasında dönüşü sağlamıştır ("Widener's Guns", 2020).

1575 yılında kara barutun kontrolüne¹ ve hızlı yüklemeye yönelik olarak çekirdek ve barut içeren kağıt kese şeklinde fişek üretilmiştir. Yeni tip fişek; dolumda çabukluk sağlamış, taşıma esnasında barut kaybını önlemiş, küresel merminin (bilye) uzatılması ağırlık ve vuruş gücünü artırmıştır (Mermi/wikipedia). Kağıt kese şeklinde fişek ile yivli bir silahın menzili artmasına rağmen isabet oranı artmamıştır (Westwood, 2005, ss.15, 21).²

1807 yılında tüfekte vurma (perküsyon) sisteminin geliştirilmesi, 1814 yılında çarpma kapsülünün (caplock) ateşleme sistemi olması, namlu gerisinden barut doldurma işleminin gelişimine katkı sağlamış ve barut doldurma işlemlerini hızlandırmıştır. 1836 yılında çekirdek, barut ve ateşleyicinin (kapsül) tek bir kağıt fişekte toplandığı ilk fişek modeli (buck and ball) ortaya çıkmış ancak fişekler namlu ağızından yüklenmeye devam etmiştir (Fadala, 2006, 159-162).

Çekirdeğin hedefe isabetli gidebilmesi için namlu içinde yan al hareketini engellemeye çalışan girişimler, mermiyi sıkıştırmak için deforme olması ve dış balistik sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Yivler

¹ Kara barutun yanma hızının kontrol edilememesi, nakliye esnasında bileşenlerinden ayrılma eğiliminde olması tutuşma/patlama kabiliyetini tehlikeye atarken, silahları da önemli ölçüde kirletmektedir ("Widener's Guns", 2020).

² Barut ve dolgunun yanması sonucu oluşan birikintilerin bilye silaha doldurulamayana kadar birikmesi namluyu tamamen temizlemenin bir yolu olmadığı için önemliydi, çünkü namlunun gerisi kapalıydı ve bu nedenle temizleme çubuğu erişilemezdi (Westwood, 2005, s.18).

mermiye dengeleyici bir dönüş sağlamış ancak yuvarlak bilye tasarımı bu potansiyeli en üst düzeye çıkaramamıştır. Deformasyonu önleyecek mermi tasarımı, hazneye kolay yüklenebilmesi dışında yiv tarafından kavranması için ateşlendiğinde genişleyebilen bir yüzeye sahip ve silindir şeklinde olan kurşun mermiyi gerektirmiştir. Bu kapsamda İngiliz silah üreticisi William W. Greener'in silindirik konoidal mermi (1841) konusundaki çalışmaları ve Francois Tamisier'in havanın direncini merminin ağırlık merkezinin arkasına taşıyan "küresel oluklar" (kannelures) çalışmaları sayesinde Claude-Étienne Minié konik formda silindirik mermiyi³ (1849) icat etmiştir (Westwood, 2005, ss.22-23, 268, 275). Bu sayede çekirdekler elde ettikleri dönüşü azaltmadan namlu çapından daha küçük yapılabilmış ve yama kullanımı gerektirmedikleri için yüklenmesi daha kolay olabilmıştir (Harris, 2024).

Konfederasyon ve Birlik orduları arasında gerçekteşen Amerikan İç Savaşı'nda namludan doldurulan yivsiz tüfekler karşısına "minié ball" adı verilen konik mermi atan .58 kalibrelik⁴ tüfeklere geçilmesi ile merminin doldurulması kolaylaşmış daha aerodinamik yapısı ortaya çıkmıştır. Düşman birliklerine daha uzaktan ve isabetli ateş edilebilmesi toplu hücumları ölümcül hale getirmış ve Napolyon'un saf düzenine dayalı piyade taktiklerini geçersiz kılmıştır. Temmuz 1863'te Konfederasyon askerleri, daha önceden olduğu gibi, karşıt gücün zayıf bir noktasına doğru ilerlemeye başladığında koşulların değiştiğini ve savaşın yıkıcılığını anlamıştır (Klay, 2022).

Daha kolay yükleme açasından namlu gerisinden doldurmalı tüfekler ancak tek bir kovanda hem kapsül hem itici gaz barındıran ve ateşlendiğinde etkili sızdırmazlık sağlayan fişeklerin tasarlanmasıyla pratik hale gelmiştir. Kağıt kartuştan bir iğne gibi geçerek mermi tabanındaki kapsüle vurarak çalışan Dreyse 1841(.60 cal) tüfeği icat edilmiştir. Dreyse 1841 tüfeği namlu kuyruğundan dolum ile 1860'ların ortalarına kadar namludan doldurmalı yivli tüfeklerden çok daha hızlı ateş imkânı oluşturmuştur. Dakikada yaklaşık altı mermi atım hızına sahip tüfek, atıcılara ayağa kalkmadan ve kendilerini ateşe maruz bırakmadan yeniden doldurma imkânı sağlamıştır ("Dreyse Needle Gun", t.y.).

Namlu kuyruğundan dolum için kovan tasarımına yönelik geçiş sürecinde Daniel Wesson'ın 1850'lerde ilk pirinç fişeği icadı; kapsül, itici gaz ve mermi barındıran kâğıt fişeğin yapısını değiştirmiştir (Harris, 2024). Bu sayede fişek, namlu gerisinden yüklenip ateşlenebilmiş, kirlenme ve bozulmaya karşı daha dayanıklı hale gelmiş, daha süratli atışa imkân tanımış, taşınması kolaylaşmıştır. Metalik fişek kovanının tasarlanması yıllar sonra ortaya çıkacak kendinden yüklemeli (yarı otomatik) silahların kullanılmasına yönelik zemin hazırlamıştır.

Pirinç kovanın icadıyla modern silahlarda kullanılan ince kovanlı çevresel vuruşlu fişek (Rimfire) 1845 yılında, kovan yapısı kalın merkezi vuruşlu fişek (Centerfire) ise 1858 yılında geliştirilmiştir ("hunter-

³ 1849'da ilk konik silindirik mermi tasarımı ile Minié Ball (.58 cal, 500 grain); barut yandığında genişleyen içi oyuk tabanın yivli namluyu kavraması sonucunda, gaz ile enerjinin merminin arkasına tecrit edilmesini sağlayan modern mermiyeye yönelik ilk büyük adım niteliğindedir. Bu tasarım; daha az kirlenme, daha yüksek namlu çıkış hızı, daha iyi balistik ve isabet için namlu yivinin tam olarak kavranmasıyla sonuçlanmıştır ("Widener's Guns", 2020).

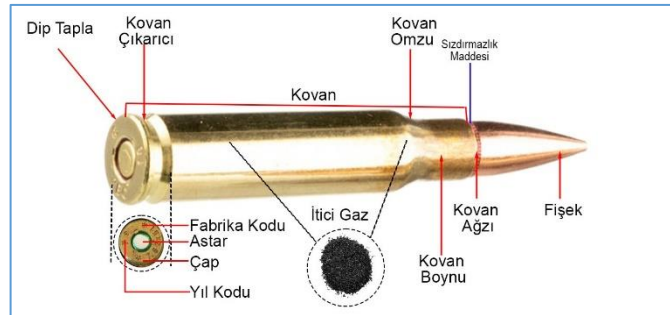
⁴ .58 kalibre, mermi çapının yaklaşık 14.73 mm olduğunu göstermektedir.

ed”, t.y.). Merkezî vuruşlu kalın kovan yapısı sayesinde sağlanan daha yüksek basınç, mermi çekirdeğine daha fazla sürat ve daha büyük enerji verilmesinin önünü açmıştır. Kovan kısmının pirinçten yapılması sonrasında 1866 yılında İngiltere ve Amerika’da eş zamanlı Boxer ve Berdan tipi merkezî ateşlemeli kapsüllerin icat edilmesi, bütünlüğüne fişeklerin namlu ağzından dolma kapsüllü sistemini kuyruktan doluma çevirmiş (Kozanoğlu, arpacik.net), günümüzde kullanılan fişek genel yapısı ortaya çıkmıştır.

Fişek üzerinde yapılan çalışmalar kovan ile sınırlı kalmamıştır. Kurşun mermilerin namludaki kalıntılarının isabeti etkilemesi, yüksek hızda bir hedefe çarptığında, öngörülemeyen bir şekilde deforme olması ve bazen aşırı penetrasyona veya tutarsız yara kanallarına yol açması, çekirdek yapısı ile ilgili çalışmaları başlatmıştır. Çözüm olarak 1882’de saf kurşun mermilerden ceketli mermilere geçiş yapılmış, saf kurşunu sertleştirmek için çevresi bakır veya bakır alaşımı olan sert bir metal kılıf ile kaplanmıştır. Merminin kaplanması, namlu kirlenmesini azaltmış, çarpma anında daha düzgün bir genişleme ve daha öngörülebilir balistik davranış sağlamıştır. (Youvan, 2023, s.4).

Silahların etkili menzilini artırmak ve nişan noktasına isabet (doğruluk) sağlamak amacıyla yapılan fişek çalışmaları 1898 yılında sivri uçlu (Spitzer) çekirdeği ortaya çıkarmıştır. Menzil artırma gayreti çekirdeğin belirli yerlerinde tasarımsal değişiklikler ile sivri uçlu fişeğin (7.92×57mm) geliştirilmesi, 800-1000 m mesafeye atışa yönelik askerî doktrinleri mümkün kılmıştır (“Spitzer (bullet)”, t.y.).

Şekil 1: Fişek Yapısı



Menzil artırma gayreti yanında atış süratının artırılmasına yönelik çalışmalar, kendinden yüklemeli tüfeklerinde (Self-loading rifle-SLR) yüksek atım hızından oluşan kara barut kalıntılarının silahları daha çabuk kullanışsız hale getirmesine yol açmıştır. Namlu ve mekanizmada barut kalıntısı oluşturmayacak güç ve çalıştırma mekanizmalarına (kısa piston, uzun piston, direkt çarpma gibi) ihtiyaç duyulmuştur (Armament Research Services [ARES], 2015’den akt. Jenzen-Jones, 2017, s.16). Fransız Paul Vielle tarafından 1884’te nitrogliserin, selüloz ve baz nitratların karışımından oluşan dumansız barutun (Poudre B) icat edilmesi ile yanma hızı yönetilebilen daha güçlü, istikrarlı ve temiz bir enerji kaynağı ortaya çıkmıştır (“Widener’s Guns”, 2020). Bu değişim ile nem ve sıcaklık değişimlerine karşı ateşleme daha güvenilir hale gelmiş, daha fazla enerji ile mermi hızının artırılmasının önü açılmış, namlu

temizlenmeden güvenilir şekilde ateş etme ortamı sağlanmış, kendinden yüklemeli bir tüfek için gerekli karmaşık mekanik tertibatların kullanılması mümkün olmuştur (Jenzen-Jones, 2017, s.16).

Emniyetli şekilde hızlı atım odaklı çalışmaların sonucunda fişek bileşenlerinin bütünleşik hale getirilmesi, dolum yönteminin ve ateşleme sistemlerinin geliştirilmesi, isabet ve menzil açısından barut, kovan ve çekirdek yapısındaki gelişmeler belirli süreçleri izleyerek gerçekleşmiştir. 20. yy başlarında güç sağlayarak menzili artırmak maksadıyla kovan boyutlarında yapılan değişiklikler, atım yatağını, namlu uzunluğunu etkilediğinden farklı tüfek yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır.

3. 19-20. YÜZYILDA FİŞEK GELİŞİMİ İLE KÜÇÜK SİLAH TASARIMININ TARİHSEL ETKİLEŞİMİ

Küçük silahın harekât ortamına etkileri büyük ölçüde fişeğe bağımlı olduğundan silahların gelişimi ile fişegin gelişimi karşılıklı etkileşim içerisinde olmuştur. Küçük kalibreli mühimmatta devrim niteliğindeki gelişmeler (*kâğıt fişek, kapsül gelişimi, bütünleşik metalik fişek, dumansız itici gazlar*) namlu gerisinden doldurulan, perküsyon sistemli, manuel ve kendi kendine dolup yapan tüfeklerin gelişimine zemin hazırlamıştır.

19'uncu yüzyılın ikinci yarısında kara barutlu tek atım tüfeklerin yerine yeni nesil tüfekler benimsenmiş, sürgü mekanizmalı, şarjör beslemeli ve dumansız barutlu tüfeklere geçiş yapılmıştır (Williams, 2016, ss.2-3). Dumansız itici gazların kullanımı, mermi ateşleme süreçlerinde daha temiz bir operasyon sağlarken, kendinden yüklemeli tüfekler ve makineli tüfekler üzerindeki çalışmaların hız kazanmasına olanak tanımıştır. Makineli tüfekler düşük ağırlık gereksinimlerinden yoksun olmasından ve zamanın teknolojisi kullanılarak üretilmesi daha kolay olduğundan ilk önce benimsenmiştir. Dumansız barutun kullanıldığı bağımsız metal fişek yatağına sahip ilk sürgü mekanizmalı tüfek 1886'da (Lebel Model), kendinden yüklemeli ilk tüfek ise 1896'da (Model 1896) icat edilmiştir (Jenzen-Jones, 2017, ss.16, 17).

ABD'de 1890'larda yuvarlak burunlu .30-40 Krag (7,8×59 mm) fişek yapısı benimsenirken, Almanya'da 1901'lerde şarjörlü Mauser silahı ile yuvarlak burunlu namlu çıkış hızı 620 m/s olan Patrone 88 fişek (8.08×57 mm) kullanılmıştır (Patrone_88/wikipedia). 1898'deki İspanyol-Amerikan Savaşı'nda Mauser'in ölümcül isabeti, küçük bir İspanyol kuvvetinin yüksek ateş hacmiyle Amerikalıların ilerleyişini durdurması; Krag tüfeğinin düşük namlu çıkış hızı, sınırlı menzil ve hareket halindeyken tek fişek kapasitesinin Avrupa standartlarına uygun olmadığını ve hızla değiştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Westwood, 2005, s.106).

Krag'ın ihtiyaç duyulan daha yüksek güçlü barut ve fişegi alacak şekilde yeniden tasarlanması suretiyle tüfeğin performansı, 200 grain⁵ bir mermiyi 701 m/sn'de güvenli bir şekilde ateşleyebilecek şekilde artırılmış ve bu durum ABD'de 1903'de .30-03 Springfield (7,62×65mm) görev mermisinin icadına yol açmıştır (Westwood, 2005, s.107). Bu süreç öncesinde ve sonrasında etkili bir fişek için barut miktarını değiştirebilecek kovan yapısı ve çekirdek ağırlığı üzerinde durulmuş, çekirdeğin yapısında 1906'da

⁵ Mermiler için kullanılan ağırlık birimi olarak 1 grain yaklaşık olarak 0.0648 gramdır.

Üretilen .30-06 Springfield'e (7,62×63mm) kadar değişiklik olmamıştır. Springfield M1903 tüfeği çıkarıldıktan sonra itici gaz olarak daha düşük yanma sıcaklığına sahip DuPont barutu kullanılması sebebiyle fişeğin değiştirilmesi, tüfeğin yeniden geliştirilmesine sebep olmuştur (Westwood, 2005, s.108). M1903'te kullanılan .30-03 Springfield fişeğinin (7,62×65mm) dönemsel düşük isabet oranı, birçok Avrupa ordusunun daha hafif (*150-200 grain*), daha yüksek hızlı, sivri uçlu mermilere sahip görev fişeklerini benimsemesi karşısında yüksek hız önceliğini sağlamak için 1906'da yuvarlak burunlu yapıdan sivri uçlu mermi formunun benimsenmesine, .30-03 fişeğinin revize edilmesine, 220 grain barut ağırlığının 150 grain'e düşmesine sebep olmuştur (Sharpe, 1938'den akt. wikipedia/.30-06_Springfield).

.30-06 Springfield (7,62×63 mm) fişeği daha kısa bir boyuna sahip olduğundan (Hatcher, 1962'den akt. “.30-06_Springfield”, t.y.) dolaylı M1903 Springfield tüfeği, .30-06 Springfield fişeğini kullanacak şekilde revize edilmiştir (*kovan boyu 65 mm.den 63 mm.ye düşmüş*). Namlunun hazne kısmı kısaltılmış ve fişek yatağı yeniden boyutlandırılmış, böylece daha konik merminin yivlere ulaşmak için çok mesafe kat etmesi önlenmiş ve M1906 tüfeği ortaya çıkmıştır (.30-06_Springfield/wikipedia). 1952'de bu uygulamanın bir benzeri 30.06 fişeğinden 7,62×51mm NATO fişeğine geçişte de yaşanacaktır.

Almanya'da Gewehr 1888 hizmet tüfeği ile kullanılan Patrone 88 fişeği de istenilen vuruş hassasiyeti ile namlu ömrünü sağlamayınca çapı küçültülerek 1904-1905 yıllarında S Patrone adıyla bilinen Mauser fişeği (7,92×57mm) ile değiştirilmif, ⁶ bu değişim 1888 hizmet tüfeğinin hazne ve namlu boyutlarında revizyona sebep olmuştur. S Patrone ve yeni sivri uçlu ekirdeği, Alman ordusunun aradığı hassasiyet ve namlu ömrü iyileştirmelerini sağlamıştır (Patrone_88/wikipedia).

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarında, ABD .30-06, İngiliz .303 Mk VII ve Alman 7.92x57mm M98 gibi sivri uçlu tam metal kaplama (Full Metal Jacket/FMJ) mermilerin öncekilerden çok daha hızlı olmakla birlikte, hedefi etkisiz hale getirme konusunda daha az etkili olması, çekirdek yapıları üzerindeki çalışmaların biçimsel ve yapısal olarak çeşitlenmesine yol açmıştır (Gary, (n.d-b)'den akt. Zhou, 2016, ss.14-15).

1903-1914 arasında en etkin iki manuel piyade tüfekleri Mauser ve Springfield'dır. İngiliz Ordusu, I. Dünya Savaşı'ndan birkaç yıl önce Lee-Enfield piyade tüfeği ile donatılmış, ancak kullanılan .303 kalibre (7.7×56mmR) fişeğin balistik açıdan etkisi azalmıştır. 1914'te İngiltere'nin hem fişek hem de silahı değiştirme gayreti sonucunda, Model 14 Enfield tasarlanmış ve .276 kalibre (7×60mm RB), ağızsız ya da kanelrl fişekler geliştirilmiştir. İngiltere'nin I. Dünya Savaşı öncesinde yeni tip silah ve mühimmat üretim altyapısı olmaması, Amerikalıların retim önceliklerinin farklı olmasından dolayı Model 14 Enfield (M1917) piyade tüfeğinin Amerikan M1906 tüfeğinin mevcut mühimmatı (“.30-06_Springfield”, t.y.) ile kullanılacak şekilde modifiye edilerek üretilmesi teklifini İngiltere kabul etmiştir (Westwood, 2005, ss.112-113).

⁶ S Patrone mermisi için hazne ve namlu boyutları yeniden tasarlanmış, çekirdek sivri u ve v tekne kuyruk şekline dönüştürülmüştür. Mermide ift bazlı (nitroselüloz ve nitrogliserin temelli) barut tozu kullanılması yaklaşık %40 daha yüksek bir namlu hızı ve %30 daha fazla namlu enerjisi sağlamıştır (Patrone_88/wikipedia).

I. Dünya Savaşı sonrasında ABD’de kendinden yüklemeli bir tüfek tasarımı için .30-06 kalibrelik fişeğin aşırı güçlü olduğu görüşü daha küçük çaplı bir fişek denemesi ile sonuçlanmıştır. 1923 yılında Pedersen (.276 kalibre, 7,62×51 mm) ile Garand tüfeklerinin denemelerinin sonucunda .30-06 kalibre tüfek çalışmaları askıya alınmıştır. 1928 yılında Aberdeen’de .256, .276 ve .30-06 kalibreler karşılaştırıldığında; .256’nın 300 yarda altında en etkili olduğu, ardından .276’nın ve son olarak da .30-06’nın geldiği anlaşılmıştır. 1931’de Amerikan Piyade Okulu Fort Benning’de iki tasarım karşı karşıya geldiğinde değişime uğrayan .276 kalibrelik Garand stnlk sağlamıştır. Mevcut mühimmat stokları, makineli tüfek kullanımı için .276 kalibrenin uygun olmayacağı ve farklı kalibrelerin lojistiği zorlaştıracağına yönelik kanaat sonucunda 1936 yılında ABD Tüfeği, .30 kalibre M1 olmuştur (Ehrhart, 2009, s. 8-9).

ABD 1936’da II. Dünya Savaşı öncesinde atış sratını artırmak maksadıyla sürgülü M1903 Springfield’in yerine aynı fişeği kullanan .30 kalibre (.30-06 Springfield fişeği, 7,62×63mm) kendinden yüklemeli M1 Garand tüfeğini asker hizmet tüfeği olarak benimsemiřtir⁷ (Canfield, 2013’den akt. Jenzen-Jones, 2017, s.18). M1 Garand, II. Dünya Savaşı’nda savaşan tarafların standart hizmet tfekleri⁸ arasında en yüksek atım hızına sahip olduğundan piyade çatışmalarında avantajlı olduğunu kanıtlamıştır. Uzun menzilli ve yüksek güç potansiyeline sahip fişekler için geliştirilen kendinden yüklemeli tüfekler, genellikle geri tepme itkisini artırmış ve bu da tüfeklerin nispeten daha ağır olmasına yol açmıştır (Smith ve Smith, 1965’den akt. Jenzen-Jones, 2017, ss.18-19).

Esasen 1938’de M1 Garand tüfeğinin ağırlığından (9 kg) dolayı destek birliklerinin hareket kabiliyetini engellediği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme savaş döneminde Almanya’nın n cephe gerisine paraşütçü kuvvetler ile sürpriz yıldırım (blitzkrieg) saldırısı, hızlı hareket eden tanklar/mechanize zırhlı araçlar kullanması karşısında tüfeğin etkinliğinin sorgulanmasını gerektirmiştir. Menzil ve çatışma türlerinin değişimi sonucu daha kısa mesafelerde ortaya çıkan hedeflerle çatışma durumu oluşmuştur (Ezell, 11’inci basım, 1977, s.17’den akt. Zhou, 2016, s.16). Savaştaki bu durum daha yüksek bir atım hızına, doğruluğa ve 300 yarda etkin ateş gücüne sahip yeni kompakt hafif savunma silahı ihtiyaı olarak .30 carbine (7,62×33 mm) fişeğine zemin hazırlamış ve 1941’de M1 Carbine tüfeği üretilmiştir (M1 carbine/Wikipedia). II. Dünya Savaşı sırasında Alman tasarımcılar da, tam güçlü fişeklerin (Mauser tüfek kartuşu S Patrone (7.92×57mm) gibi) standart hizmet tüfeği için gereksiz yere güçlü olduğu ve aşırı geri tepme sebebiyle daha uygun bir alternatifin geliştirilmesi gerektiğini belirlemiştir (Jenzen-Jones, 2016, s.165). Gücün optimal kullanımı, geri tepme kontrolü ve atış süratı açısından ara kalibre bir mermi en iyi çözüm olduğunu göstermiştir. Çekirdek çapının (kalibre) küçülmesi ve mühimmat gücünün azalması; silahın hafif ve küçük olacağı, otomatik atışlarda isabeti kolaylaştıracağı, şarjre

⁷ II. Dünya Savaşı’nda ikinci nesil şarjörlü bolt-action tüfekler (Lee-Enfield, Springfield 1903, Mauser Kar 98K) istenen atış sratını sağlayamamakta, her atış sonrasında yeniden dolum için hedeften çıktığından ateş gücünün azalmasına neden olmaktadır (Westwood, 2005, s.113).

⁸ Tek kendinden yüklemeli tüfek kapsamında Rus Avtomat Federova, Fransız Fusil Otomatik Model 1917 RSC, Alman Mauser M1916 ve İngiliz, .303 inch, Pattern 1918 (Farquhar-Hill) bulunmaktadır (Jenzen-Jones, 2017, s. 48).

daha fazla mermi sığdırılabileceği ve harekt ortamında daha fazla mermi taşınabileceği anlamına gelmiştir. Gçten beklenen faydanın sağlanması açısından ara kalibre mühimmatın tabanca mühimmatı kadar zayıf olmaması, harekt ihtiyacını karşılaması gereken mesafelerde yeterince isabetli ve etkili olabilecek ebat ve güce sahip olması gerekmiştir (Shurkin, 2016).

Kendinden yüklemeli tüfeklerle elde edilen daha yüksek atım hızı, Alman ordusunun dönemin tam güçlü tüfek fişekleri ile hafif makineli tüfeklerinde kullanılan tabanca fişekleri arasında yer alan hafif ve kısa orta kalibre fişek (*intermediate cartridge*) geliştirmesine sebep olmuştur (Jenzen-Jones, 2016, ss.14-15). 1944'te yeni, daha düşük geri tepmeli fişeğin (7.92×33 mm kurz)⁹ yerleştirilmesiyle ortaya çıkan StG44 (MP43-MP44) "taaruz tüfeği", çatışmaların çoğunda etkili olmak için yeterli menzili korurken, hafif makineli tüfek tarzında yakın mesafelerde nispeten hassas otomatik atış sağlamıştır. Alman ordusu StG44' benimsemiş olsa da pratikte Karabiner 98K tüfeği savaş boyunca standart olarak kalmıştır (Boelcke, 1969; Johnston ve Nelson, 2010'den akt. Jenzen-Jones, 2017, s.48).

Sovyetler, StG44'ten etkilenerak kendinden yüklemeli tüfek olarak AK47'yi, M1943 7.62×39 mm fişeği ateşlemek için geliştirmiş (Ehrhart, 2009, s. 15), 1949 yılında İşpanya'da yeni bir 7.92×41 mm ara fişek için CETME hücum tüfeğinin gelişmesine yol açmış (Zhou, 2016, s.39), İngilizler ise daha küçük bir fişeğe (.280 kalibre veya 7×43 mm) sahip olan EM2 tüfeğini geliştirmeye çalışmasına rağmen ABD, İngiltere'nin NATO'nun standart mühimmatı olarak M1'de kullanılan .30-06'nın (7,62×63 mm) değiştirilmiş bir versiyonu olan 7,62×51 mm'lik yeni mermiyi kabul etmesini istemiştir (Shurkin, 2016). Bu süreçte 1947'de Birleşik Krallık'ta Küçük Silahlar Kalibre Paneli'nde standart merminin mümkün olan en küçük kalibrede olması ve .25 veya .27 inç (6.35 veya 6.86 mm) mermi seçilmesi tavsiye edilmiştir (UK Ministry of Supply, 1947'den akt. Jenzen-Jones, 2017, s.22).

1950 yılına gelindiğinde, II. Dünya Savaşı'ndaki deneyimler doğrultusunda, yeni hafif silahlara yönelik ABD'nin Piyade Okulu Fort Benning'de İngiltere'nin EM2 tüfeği, Belçika'nın FN FAL'ı (Hafif otomatik tüfek) ve ABD'nin T25 tüfeği test edilmiştir. EM2, FN tüfekleri yeni .280 kalibre fişeği ateşlerken, ABD tüfeği 20. yüzyılın başından beri hizmette olan standart .30 kalibre merminin T65¹⁰ versiyonu ile ateşlemeye devam etmektedir. Değerlendirme raporunda .280 inçlik merminin balistik açıdan ".30 kalibrelik mermiden daha iyi" olduğu ortaya çıkmış, ancak rapora ".30 kalibrelik mermi daha düz bir yörüngeye sahiptir" şeklinde bir ibare eklenmiştir (Westwood, 2005, s.129).

T65 fişeğinde yuvarlak barut kullanılması, daha az kovan hacmi sağlamış olsa da hafif tüfekten otomatik ateş sırasında aşırı geri tepmeye sahipti ancak genel maksat makineli tüfek kullanımı için etkili olmuştur.

⁹ StG44 için geliştirilen mühimmat, standart Alman tüfeği mhimmatıyla aynı kalibrede, ancak 57 mm'ye karşı 33 mm gibi daha kısa bir kovana sahipti. Çekirdek aynı boyutta olmasına rağmen daha az miktarda barutla itildiğinden silah daha az tepiyordu, kontrolü daha kolaydı ve 600 mermi/dakika atıyordu. StG44, 98K'dan daha hafif değildi, ancak 16,5 in ile yaklaşık yarım ayak daha kısa bir namlusu vardı. 98K'nın beş mermilik şarjrne kıyasla 30 mermilik bir şarjr vardı. StG 44, 98K'dan daha az etkili ve aşırı mesafelerde o kadar isabetli değildi (Shurkin, 2016).

¹⁰ .30 kalibre mermiyi kullanan T-65 fişeğinin daha verimli yanan baruttan yararlanması 30-06'nın balistik özelliklerini koruyan biraz daha kısa ve hafif bir fişek üretilmesini sağlamıştır (Everydaymarksman, 2019).

T65 ile .30-06'dan daha verimli olan daha kısa bir tam güç tüfek fişeğine geçilirken, ara fişeklerin daha az geri tepme ve ağırlık avantajları göz ardı edilmiştir (Ezell, 1969, ss.99, 100, 121'den akt. Zhou, 2016, s.25).

ABD Dünya Savaşı sırasında neredeyse ortadan kalkmış olan eski tek atış, tek vuruş prensibine dayanarak EM2 tüfeğinin etkinliğini değerlendirmiştir. .280 kalibrelik merminin 600 metreden sonra etkili olmadığı ve 1.000 metrede elik miğferi delemeyeceğini belirtirken, ortalama bir çatışmanın yaklaşık 50-150 yarda içerisinde gerçekleştiği ve ateş gücü hususlarının gözardı edildiğini Kore'de anlamıştır (Westwood, 2005, ss.142-143). Kore'de 1914-1918 siper savaşlarının kategorize ettiği mevzi savaşlarına benzeyen bir siper savaşı dönemi yaşanmıştır (Ehrhart, 2009, ss.14-15).

ABD'de Hall (BRL) ve Hitchman'ın (ORO) 1952'de orta kalibreli onaylayan raporlarında, *“küçük silah ateşinin 300 yarda ötesinde büyük ölçüde etkisiz olduğu ve küçük kalibreli, yüksek hızlı (SCHV) bir fişeğin benimsenmesinin hem öngörülen çatışma menzillerinde isabet olasılığını artıracadığı hem de asker üzerindeki ağırlık yükünü önemli ölçüde azaltacadığı”* sonucuna varılmıştır (Jenzen-Jones, 2017, s.24).

Kore Savaşı'na ilişkin ABD Kara Kuvvetleri Yöneylem Araştırma Ofisi'nin (ORO) yaptđı incelemede; Almanların I. Dünya Savaşı sırasında vardđı sonuca benzer şekilde, askerlerin çoğunlukla silahlarının kapasitesinden çok daha yakın hedeflere ateş ettiği, baskı için bir alana mümkün olduğunca hızlı ateş ettikleri, çok azının hedefleri gördüğü ya da nişan aldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca muharebede hızlı ateş etmenin makul ölçülerde isabetli ateş etmekten daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Balistik Araştırma Laboratuvarı'nın (BRL), merminin ldrclğnn kütlesinden çok hızlıyla ilgili olduğu sonucunu edinmesi .22 (5.56 mm) kalibrelik merminin yeterince hızlı giderse, NATO 7,62×51 mm mermisi kadar etkili olabileceği ve daha isabetli olacadığı yönündeki görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Shurkin, 2016). Klay'e göre ABD Ordusu'nda görevli bir grup daha küçük mermilerle doldurulmuş daha hafif tüfeklerin, daha fazla mermi taşınmasına ve daha az geri tepmeyle ateş edilmesine imkn sağlayacadığını, etkili hasar yapabileceğini ne sürmüşlerdir (Klay, 2022).

İngiliz Ordusu da Hall ve Hitchman'ın çalışmalarına benzer sonuçlara sahipti, tüfek kullanımında ideal menzil daha öncekilere göre azalmıştı ve daha küçük bir kalibre nişancılık ve ağırlık açısından birçok avantaj sunarken yeterli balistik gücü de koruyacaktı (“Everydaymarksman”, 2019). İngiltere'nin görüşü .280 orta fişeğin .303'ten düşük çıkış enerjisine sahip olmasına rağmen, daha yüksek balistik katsayısı ile daha iyi performans gösterdiği yönündedir (Smith, 1963, s.579'dan akt. Zhou, 2016, s.29-30). Bu görüş yıllar sonra Mark Westrom'un ateşleme oranı ve doğruluk konusunda 2001 yılında yaptđı çalışmada düşük çıkış enerjisine sahip küçük çaplı fişeklerin tam gcl fişeklere göre daha düşük geri tepme oluşturarak “daha hızlı ve daha isabetli atışa” olanak sağladığı yönünde tekrarlanmıştır (Westrom, 2013, s.8'den akt. Zhou, 2016, s.29).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de John D. Pedersen Savunma Bakanlığı'na .30 inçlik fişeğin SLR için çok gcl olduğunu, kendi .27 inçlik fişeğinin daha düşük sıcaklıkta ve daha az geri tepmeyle alışacadığını savunmuştur. Bu tartışma, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde İngilizler EM2 SLR için .280

kalibrede bir mermiyi savunurken de tekrarlanmış ancak ABD’de fişek seçiminde 7,62×51mm tekrar galip gelmiştir (Westwood, 2005, s.124). Bu seçim yapılırken zırh delici, yangın çıkarıcı ve izleyici gibi özel mühimmat ihtiyacı gerekçe gösterilerek ve bu tür mermilerin daha küçük bir kalibrede etkisiz olacağı gündeme taşınmıştır (Ehrhart, 2009, s.18).

İngiltere, Fransa ve ABD arasında T65 fişegi 1953 yılında 7,62×51 mm NATO standardı olarak kabul edilmiş ve NATO üyesi ülkeler bu kalibrede tüfekler kullanmaya başlamıştır (Arvidsson, 2009; Walter, 2006’dan akt. Jenzen-Jones, 2017, s.20).

ABD, daha küçük kalibre alternatiflerini test ettikten sonra, 7,62×51 mm mermisi için tasarlanmış Garand tüfeğinin bir türevi olan M14 tüfeğini 1957’de resmi görev tüfeği olarak kullanmaya başlamıştır (Rayle, 1996’dan akt. Jenzen-Jones, 2017, s.19). Diğer taraftan birçok ülke 1953 yılından itibaren hafif otomatik tüfek FAL’ı (Fusil Automatique Léger) standart hizmet tüfeği olarak benimsemiştir. Almanya Heckler & Koch G3’ü (1959), FAL’dan yaklaşık beş yıl sonra tanıtılmış olmasına rağmen hizmet silahı olarak kabul etmiştir (Stevens, 2006’dan akt. Jenzen-Jones, 2017, ss.23-24).

ABD’de Hall ve Hitchman raporları piyade mangası için 300 yordanın maksimum çatışma menzili ve 100-200 yordanın standart piyade tüfekleri için gerçek ateş bölgesi olduğunu doğrulamasına rağmen, her askerin 600 yarıya kadar ateş edebilmesi gerektiğini tekrarlayan eski anlayış sonucunda ABD Ordusu tarafından .30-06 mermisinde ısrar edilmesi küçük çaplı fişegin geliştirilmesinde gecikmelere sebep olmuştur (Westwood, 2005, s.133). Hall ve Hitchman raporları sonrasında 1960’ların başında ABD’deki silah tasarımcıları, orta kalibre konsepti kapsamında 5.56×45 mm (.223 kalibre) fişegi SCHV fişek olarak kabul etmiştir. 1970’lerde ABD’nin M16’yı (AR 15¹¹ hücum tüfeği) kabul etmesiyle birlikte SCHV fişek standart hale gelmiştir (Jenzen-Jones, 2018, s.133).

20. yüzyılın ilk yarısında, bolt-action tüfek ve makineli tüfeklerde 7,5-8 mm aralığında “tam güç” olarak tanımlanmış fişeklere ilk reaksiyon Alman Ordusu’nun II. Dünya Savaşı sırasında ortaya koyduğu “orta kalibre” fişek¹² olmuştur (Jenzen-Jones vd. (Ed.), 2018, ss.132-133). Orta kalibre fişek; fişek kovan boyunun kısaltılması, çekirdek çapının değiştirilmesi suretiyle gerçekleşirken ilgili ülkelerin farklı kalibrede fişeklerini (7.92×33mm Kurz, 7,62×39mm, 5.56×45mm NATO gibi) ortaya çıkarmıştır. Orta kalibreli fişek olarak bazı ülkeler 6,5 mm civarında fişekleri benimsemiş, bu ülkeler daha sonra 7,7 ile 8 mm aralığında tamamlayıcı fişekler geliştirmiştir (Williams, 2015’den akt. Jenzen-Jones, 2016, s.16).

1970’lerin ortalarında Sovyet ordusu tarafından SCHV mermi olarak 5.45×39 mm kartuşunun uygulamaya konulması sonucunda bu fişegi kullanacak yeni silah AK74 ortaya çıkmış, diğer taraftan

¹¹ AR-15 tüfekleri, M16 ve türevleri olarak aynı platform üzerinde farklı ağırlıkları ve namlu uzunlukları, gaz sistemleri ve namlu eklentileri büyük ölçüde değiştirilebilir olan üst kısım (upper receiver) ile görev ortamına göre teçhizatlanmaya izin veren altyapı mimarisine sahiptir.

¹² Orta kalibre fişekler, tabancalar ve hafif makineli tüfekler ile “tam güçteki” tüfekler tarafından atışlenen fişekler arasında boyut, ağırlık ve güç açısından ara konumda olan fişeklerdir.

AK47 (yeni tasarım AKM) ile 7,62×39 mm fişekler kullanılmaya devam etmiştir (ARES, 2015'den akt Jenzen-Jones, 2018, s.133).

NATO, 1980 yılında 5.56×45 mm fişegini standart piyade mühimmatı olarak belirlemiş, ancak 7.62×51 mm fişegi de belirli silah sistemlerinde kullanmaya devam etmiştir (Jenzen-Jones, 2017, s.133). Eski Varşova Paktı ülkeleri 7,62×39 mm ve 7,62×54R mm fişekleri kullanırken bazı ülkeler 7,62×39 mm yerine 5.45×39 mm fişeğe geçiş yapmıştır. Çin, Varşova Paktı fişeklerini kullanırken 1995 yılında kendi 5.8×42 mm fişegini kullanmaya başlamıştır (Andrew, 2015; Williams, 2015'den akt. Jenzen-Jones, 2018, s.134).

Harekât ortamı ihtiyaçlarına göre tasarlanması gereken fişegin imkân kabiliyetini etkileyen faktörler esasen doğrudan hafif piyade tüfeği tasarımını da etkilemektedir. Silah tasarlanmadan önce fişegin esaslarının ortaya konulması ve sonrasında silahın tasarımına geçilmesi gerektiği tarihte meydana gelen olaylarla¹³ teyit edilmiştir. Uzun vadede küçük ve hafif silah üretiminin planlarını genellikle fişek belirleyecektir. Esasen silahlar belirli bir fişek türü için üretilirken, belirli bir fişek nadiren bir silah için üretilmektedir (Gobinet, 2010, s.25).

Tasarım ve geliştirmedeki son eğilimler, mevcut iki kalibreli sistemin yerini alacak tek bir kalibre olarak tasarlanan "genel amaçlı" bir kalibreye yönelik artan ilgiyi ortaya koymaktadır. Ancak bugüne kadar hiçbir büyük ordu genel amaçlı bir kalibreye geçiş yapmamıştır. Orta ve SCHV fişekler benimsenmesine rağmen, tam güçlü tüfek fişekleri askerî hizmette kalmaya devam etmektedir. Dünya ordularının çoğu artık birincil piyade silahları (genellikle tüfekler ve makineli tüfekler) için iki kalibreli bir sistem kullanmaktadır. Tam güçlü tüfek fişegi genellikle genel amaçlı makineli tüfekler ve özel hassas tüfeklerle kullanılırken, orta güçlü veya SCHV fişegi standart hizmet tüfekleri ve hafif makineli tüfeklerle kullanılmaktadır (Jenzen-Jones, 2018, s.134).

4. FİŞEK GELİŞİMİ İLE HAFİF PİYADE TÜFEĞİ TASARIMININ HAREKÂT ORTAMINA ETKİSİ

Geçmiş savaşlarda silahların etkili menziline göre taraflar karşılıklı birbirini görecektir şekilde tertiplenirken silahların gelişimi ile ortaya çıkan ateş gücü, menzil artışı ve artan isabet oranı eski yöntemleri geride bırakmış, stratejiler ve savaş planları yeniden düşünölmek zorunda kalmıştır. I. Dünya Savaşı'nın ilk yılları, 20. yüzyıl teknolojisi ile 19. yüzyıl askerî harekât anlayışının karşılaşmasına tanık olmuş savaşan iki tarafta çok sayıda kayıplara ve etkisiz sonuçlara yol açmıştır. Kara savaşında münferit personelin taşıdığı ilk otomatik tüfekler ile yarı otomatik makineli tabancalar, hızlı bir şekilde mevzi savaşına geçiş, taktiksel görev yapısının küçölerek bölükten timlere kaydırılması gibi sonuçları

¹³ 30-06 Springfield fişegi sonrasında M1906 (M1 Garand) tüfeğinin ortaya çıkışı, S Patrone fişegi sonrasında Gewehr 1888 hizmet tüfeğinin değişimi, .30 carbine (7,62×33 mm) fişegi sonrasında M1 Carbine tüfeği üretilmesi gibi.

ortaya çıkarmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında makineli tüfeğin belirleyici bir silah olarak ortaya çıkması mazgal delikleri, beton siper kavramlarını ortaya çıkarmıştır (“Firearmshistory”, 2015)

I. ve II. Dünya Savaşlarında Amerikan Springfield 1903 ve M1 Garand ya da Alman Karabiner 98K gibi silahlar uzak mesafelere büyük mermi atan 24 inç uzunluğunda namlulara sahip olmuştur. Bu yeni silahlar, 1880'lerde kullanılmaya başlanan makineli tüfekler ile birleştiğinde artık askerler siper arkasında gözden kaybolmaya başlamıştır. Ağır ve orta makineli tüfeklerin desteği ile yapılan manevra sonucunda yakın mesafeden yaşanan hızlı çatışmalar; hantal, yavaş ateş eden, geri tepme kuvveti yüksek uzun namlulu silahlar yerine otomatik ateş edebilen geri tepme kuvveti düşük çapta silahları gerektirmiştir. I. Dünya Savaşı'nda çözüm, tüfek mühimmatı yerine tabanca mühimmatı ateşleyen hafif makineli tabanca olsa da, menzilleri kısa ve delme gücü zayıf olduğundan dolayı manga seviyesinde büyük tüfekler ve hafif makineli tabancalar birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmıştır (Shurkin, 2016).

Tüfeğin kullanım amacına göre mermi hareketinin iç balistik enerjisi karşısında istenilen tutarlılık ve performansı etkilediği değerlendiren en önemli parametreler; namlu boyu, namlu yiv-set oranı, mermi çekirdek ağırlığı ve kalibresi, basınç, zaman ve namlu çıkış hızıdır. Belirtilen parametreler, mühimmat bileşenleri değiştirilerek veya silah bileşenleri belirli bir mühimmat türüne uyumlandırılmak suretiyle silah sisteminin performansını etkileyebilir. Optimum sonuç; bir mermiyi namludan optimum hızlarda ve uygun stabilizasyonla tutarlı ve etkili bir şekilde ateşleyecek bir silahtır. Mühimmat türleri ve mermi ağırlıkları açısından değerlendirilmesi gereken kritik faktör tüfeğin kullanım maksadı olup (Sürmeli vd., 2020, s.157; Wesolowski, 2016, s.8; Sızır vd., 2024, s.643), hedefte istenilen etkinin oluşturulması da optimum sonucun bir parçasıdır.

Silah tasarımında en ideal namlu uzunluğunun sadece iç balistik değerlendirmesi ile belirlenmesi, öngörülen kullanım amacı ile uyumsuzluklar ortaya çıkarabilir. Fişek yapısı; menzil için ideal bir namlu uzunluğunu, hareket kabiliyetini ve silahın kontrolünde esnekliği farklı etkileyebilir, namlu çıkış hızı için namlunun uzaması ateşli silahı daha ağır hale getirebilir, nişancı için dengesizlik yaratabilir.

Namlu uzunluğu ve namlu çıkış hızı gibi faktörlerin yanı sıra merminin hedefi delme ve çarpma anında genişleme için ne kadar güce sahip olduğunu kalibre (Sızır ve Kalyoncu, 2024, s.643) ve çekirdek ağırlığı belirlemektedir. 19. yüzyılın başlarında askerî uzmanların görüşü bir piyade tüfeği mermisinin hücum eden bir süvari askerini durduracak kadar büyük ve ağır olması gerektiği yönündeydi. O dönemde küçük bir merminin daha büyük bir mermiye kıyasla daha yüksek hız ve eşit momentuma sahip olsa bile, hedefi anında etkisiz hale getiremeyeceği ancak yaralayabileceğine inanılıyordu. Bir merminin hızındaki artışın kütledeki kaybı telafi ettiği, daha hafif bir merminin daha fazla menzile sahip olabildiği ve bir askerın daha fazla mermi taşımalarının sahada etkinlik sağladığının anlaşılması ve silah teknolojisinin gelişimi ile birlikte 1850 yılından itibaren mermilerin boyutu değişmiş, 1850-1895 döneminde fişek çapları 19.2 mm.'den 5.87 mm.'e kadar evrilmiştir. İtici gazlar geliştikçe ve kara

barutun yerini daha güçlü dumansız barutlar almaya başladıkça, mermilerin boyutları ve ağırlıkları azalmaya başlamıştır (“Firearmshistory”, 2015).

19’un yüzyılın son çeyreğinden itibaren makineli tüfeklerin ortaya çıkışı ile birlikte yayılma ve küçük birlik hareketi piyade tüfeklerinin kullanım önceliklerini değiştirmiş, muharebe 300 yarıdan daha kısa mesafelerde gerçekleştiğinden dolayı dolum hızı ve atış sürati yüksek, tam otomatik atışlar esnasında kullanıcının kontrol edebileceği ve isabetli atış yapabileceği tüfekler öncelik haline gelmiştir (Westwood, 2005, s.38). II. Dünya Savaşı’nda yarı otomatik M1 Garand tüfeğinin artan atım hızı, yüksek namlu çıkış enerjisi ile birleştiğinde kuvvet çarpanı haline gelmiştir. Yüksek namlu çıkış enerjisi, nispeten büyük kalibreli bir merminin, mermiyi yüksek hızlara çıkarmak için yeterli itici gaz içeren bir fişek kovani ile eşleştirilmesinin bir sonucudur. Ancak kullanım amacı açısından bakıldığında Doğu Avrupa kırsalındaki uzun çatışma menzillerinde M1 tüfeğinin gücü gerçekten anlaşılırken, meskûn mahal harekât ortamında çatışma mesafeleri kısaldıkça 7,62×63 mm fişek kullanan M1 Garand tüfeğinin geri tepmesi, silah uzunluğu ve ağırlığı piyade için dezavantaja dönüşmüş (Wesolowski, 2016, s.12), 7,62×33 mm fişek ile M1 carbine hücum tüfeğinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Mühimmat ikmali açısından da II. Dünya Savaşı, fişek ve silahın standardizasyonu konusunda önemli olaylara sahne olmuştur. Her ülke kendi kalibresini kullandığından dolayı mühimmat tedarikinde büyük sorunlar yaşanmıştır. Amerikan küçük silahları .30-06 mermi yatağına sahipken, İngilizler .303 mermi kullandığından (Dugelby, 1980’den akt. Zhou, 2016). 1944 yılında İtalya Cephesi’nde Anzio Muharebesi’nde tanksavar ve uçaksavar silahları haricinde diğer silahlar için karşılıklı mühimmat değişimi (ikmali) yapılamamıştır (Medve, 1993’ten akt. Zhou, 2016). Almanlar, üstünlük sağlamak için hücum tüfeği StG44’ü etkin olarak kullanırken standart olmayan 7.92x33mm fişek ihtiyacı mühimmat ikmalinde sorunlara yol açmıştır (Dunn, Walter, 1995’ten akt. Zhou, 2016, s.10).

Daha fazla mühimmat taşınabilmesi için fişek boyutu ve ağırlığı ile isabet ve etkinlik açısından 1950’lerde daha büyük .30-06 fişeginin (7,62×63 mm) yerini alan 7,62×51 mm. fişek ilk kez tanıtıldığında küçük bir fişek olduğu düşünülmüştür. Son 50 yıl içinde, 7,62×51 mm fişegın vuruş etkisi, 5.56×45 mm. fişegın daha hafif olması ve yeterli isabet sağlaması kalibre tartışmalarını devam ettirmiştir (“Firearmshistory”, 2015).

1964’te Vietnam’da, AK47 donanımlı unsurlara karşı M14¹⁴ (7,62×51 mm) donanımlı ABD birliklerinin, silahın uzunluğu nedeniyle sık ormanlık arazide hareket kabiliyeti yönünden hantal kalmasından dolayı şarjöründe daha fazla mermi taşıyan ve tam otomatik ateş edebilen hafif M16 (5,56×45 mm) ile donatılmıştır (Shurkin, 2017). M16’nın kabul edilmesiyle birlikte uzun menzil anlayışı kaybedilmiş ancak Vietnam’da kalın bitki örtüsünde küçük kalibre çekirdeğın hafifliğinden dolayı

¹⁴ M14 hafif bir silah olmamakla birlikte kuvvetli geri tepmesinden dolayı otomatik ateşlendiğinde kontrol edilememektedir. M14, sıcak ve yağışlı iklimlerde gün boyu taşınamayacak kadar uzun ve ağırdır (Vietnam Savaşı’nda ABD ve Güney Vietnam kuvvetlerinin deneyimlerinin gösterdiği gibi). 7,62mm NATO mühimmatı çok ağırdı ve devriye gezen askerler tarafından taşınan mühimmat miktarını sınırlıyordu (Westwood, 2005, ss 131-132).

çarpma sonrası sapma eğilimi 7.62 mm kalibreli mermiden çok daha fazla olmuştur (Wesolowski, 2016, s.33). Ayrıca M16'ya yönelik fişek üretimi için bilyalı barut kullanılması gerektiği bildirilmesine rağmen farklı barut kullanılması itici gaz sorununu ortaya çıkarmıştır. İtici gazın yanma sonrası daha fazla kalıntı ve daha yüksek sıcaklıklar üretmesi, her türlü yağlamayı yakması ve barut kalıntısı ile birleştiğinde namludaki gaz portunun tıkanmasına sebep olarak arıza oranını artırmıştır (Ehrhart, 2009, s.21). Arızanın çözümü; silahın yapısında değişikliklere yol açmış, kirlenmeyi azaltmak için hazne ve namlu kromla kaplanmış, gaz portu ile namlu kuyruğu bağlantısının temizliği için bilyalı barutlu M193 fişegi kullanılmıştır. M193 fişeginin yüksek gaz portu basıncı üretmesi silahın döngü hızını artırdığında daha erken parça kırılmalarına, besleme arızalarına ve çıkarma sorunlarına yol açması M16A1 varyantını ortaya çıkarmıştır (Zhou, 2016, s.53)

Orta güçte mühimmatın benimsenmesi, savaş koşulları altında hedefleri ayırt etme yeteneğinin sınırlı olmasına dayanmaktadır. 300-400 metre ötesindeki hedefleri tespit etme kabiliyetinin ortaya çıkışı 5.56 mm merminin isabet ve etkinlik sınırlılıklarını belirgin hale getirmektedir. Amerikan ordusu, 1994'ten sonra M16'nın daha kısa namlulu bir varyantı olan M4 Carbine'e (14,5 inch namlu) geçiş yapmış, Irak Savaşı'nda ilk kez kullanılan M4'ün, Vietnam'da kullanılan M193¹⁵ fişeginden (55 grain) geliştirilen M855¹⁶ (SS109) fişeginin (5,56×45 mm/62 grain) etkili olmadığı yönündeki raporlar, Afganistan'da 2001-2013 yılları arasında da devam etmiştir (Dean, 2011'den akt. Wesolowski, 2016, s.25). SS109 mermisi artan uçuş stabilitesi ile daha uzun menzillerde penetrasyonu etkili bir şekilde artırmak amacıyla üretilmiş ancak stabilite merminin hedefe çarptığında takla atma veya parçalanma eğilimini azaltmıştır (Ezell, 1983'den akt. Miyagi, 1986). SS109 ile çekirdek uzunluğunun artması daha etkili bir menzil sağlarken daha uzun çekirdeği dengelemek için daha hızlı bir yiv bükümüne sahip namlu (M16A2) gerektirmiştir (Ehrhart, 2009, s.23). Fişegin etkinliğini artırmaya yönelik çalışma daha kısa namlulu M4 karabinada kullanılmak üzere tasarlanan M855A1 (*Enhanced Performance Round (EPR)*) fişeginin Afganistan'da kullanılmasını sağlamıştır (Wesolowski, 2016, s.25, 36). M4 uzun mesafelerde daha az isabetli olmasına rağmen meskûn mahalde ve zırhlı araçlarda hareket kabiliyeti açısından daha fazla kullanım kolaylığı sağladığı için biraz isabet kaybına rağmen kabul edilmiştir (Shurkin, 2017). Meskûn alan dışında Irak çölünün geniş açık alanlarında ve Afganistan'ın dağlık arazi kesiminde M4'ün etkisi sınırlı kalmıştır (Wesolowski, 2016, s.25). Benzer durum ile daha önce Sovyetler, 1988-1989'da Afganistan'da birliklerini 5.45×39mm AK-74 tüfeğiyle silahlandırdıklarında da karşılaşmıştır. Çin,

¹⁵ İlk M16'lar, 55 grain mermiyi son derece iyi stabilize eden nispeten yavaş 1:12 namlu dönüş oranına sahipti. M193 mermisi 1:9 ile 1:12 arasında değişen namlularda etkili bir şekilde dengelenir ve 20 inçlik bir namluda tam namlu çıkış hızı potansiyeline ulaşır (M193 vs M855, <https://ammo.com/comparison/m193-vs-m855>).

¹⁶ 62 grain FMJ tekne kuyruğu mermisi, ağırlığına göre nispeten uzundur ve hedefe doğru düzgün bir stabilizasyon için daha hızlı bir büküm oranı gerektirdiğinden 1:7-1:8 bükümlü namlular M855 ile iyi çalışır (wideners, 2021).

5.8×42mm (DBP10¹⁷) fişekleri ve Tip 95 (QBZ 95-1) bull-pup¹⁸ hücum silah grubu ile 600 metre azami etkili menzil sağlamaktadır (Schatz, 2023)

Mermi namlu çıkış hızı; i basınç ve namlu boyu ile orantılı olup, çıkış hızının artması daha fazla etkili menzil ve hedefe aktarılan daha fazla kuvvet anlamına gelmektedir (Sizir vd., 2024). Daha yüksek mermi çıkış hızı sağlamak için kovan boyutunun büyümesi sonucunda haznenin genişlemesi, mekanizmanın uzaması, irca yayının kalınlaşması da silahı ağırlaştırmakta, fiziksel açıdan kullanıcının hareket ve manevra yeteneğini etkilemektedir.

Silahın manevra kabiliyeti açısından fişeğin hafif olması ve istenen etkinin sağlanması kalibre tartışmalarını ortadan kaldırabilir. Fişeğin hafif olması ve etkinliği arasındaki dengenin kalibre ile bağlantısının daha iyi anlaşılması için II. Dünya Savaşı'ndan hemen önceki yılları hatırlamakta fayda bulunmaktadır. 6.5 mm (.256 Kalibre) tüfek mhimmatını, zayıf etkisi sebebiyle Japonya 7.7 mm¹⁹ (.303 Kalibre) fişekle, İtalyanlar da 7.35 mm (.301 Kalibre) fişekle değiştirmişlerdir (Miyagi, 1986). Bu değişim kararlarının, belirtilen dönemdeki silah sistemi ve fişeğin bileşenlerine yönelik yapısal gelişim seviyesinin yetersizliğinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir

Son otuz yılda 5.56 kalibre hafif piyade tüfeğinin 500 metreye kadar etkinliğini artırmak için mermi tasarımına ilişkin girişimler başarısız olmuştur. ABD'de 2003 yılında Silahlanma Araştırma, Geliştirme ve Mühendislik Merkezi tarafından yapılan çalışmada ideal kalibrenin 6,5-7 mm arasında olduğu belirtilmektedir (Spikert, 2003'ten akt. Wesolowski, 2016, s.39). 2006 yılında Müşterek Hizmet Silah Kurulu-Entegre rn Ekibi tarafından yapılan bir analizde; kütle, hız ve konfigürasyon açısından test edilen mühimmatlar (6 mm, 6,5 mm, 6,8 mm, 7 mm, 7,62 mm) arasında 6.8 mm'lik fişeğin en iyi performansı gösteren mühimmat olduğu tespit edilmiştir (Sanjay, 2022; Ehrhart, 2009, ss.29-30). Günümüzde kk silahlarda kullanılacak kalibre açısından II. Dünya Savaşı öncesinde kullanılan fişeklere yakın kalibreye sahip örnekler ortaya çıkmaktadır. Mevcut tüfekler ile hücum tüfeklerinin kullandığı fişeklerin arasında genel maksatlı bir fişek (6,5-7 mm) kullanılması ile hücum tüfeklerinin menzillerinin artırılması, tüfeklerin ağırlığının azaltılması ve boyut açısından kompakt olmasının mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

5. SONUÇ VE DEğerLENDİRMELELER

Hafif silah teknolojisindeki gelişmeler, kk silah fişeklerinin daha ileri düzeyde geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Fişek retimi, bilim, mühendislik ve uygulamalı araştırmaların birleşimini gerektiren disiplinler arası bir süreçtir. Uygulama kapsamında kk silah fişek yapısının yaratacağı

¹⁷ 5.8×42mm DBP10 fişekleri, aşınmayan kapsüller, temiz yanan itici gaz ve bakır alaşımlı ceketli sertleştirilmiş elik çekirdekli mermi ve bakır kaplamalı elik kovanlar bulundurmaktadır.

¹⁸ Bull-pup tasarımı tüfeklerde geleneksel tüfeklerden farklı olarak, tetik mekanizması ve şarjrn konumları, kabze gerisine dipiğe yakın yerleştirilir. Bu tasarımda tüfeğin daha kısa olmasını sağlanırken namlu uzunluğu aynı kalır.

¹⁹ Japonya 1897-1930 döneminde kullandığı Arisaka (6,5×51mmSR) fişekleri, .30-06, .303 British, 7,92×57mm Mauser ve 7,62×54mmR gibi kartuşlarla karşılaştırıldığında gcsz olduğu eleştirisinden dolayı 1938'de 7,7×58mm Arisaka fişekler ile değiştirilmiştir (Rottman, 2005'den akt. "6,5×50mm SR Arisaka", 2013)

çoklu etkilerin; manevra kabiliyeti açısından tüfeğin ağırlığı ve namlu uzunluğu, atışlarda keskinlik ve doğruluk (hassasiyet) açısından etkili menzili, çekirdek ağırlığı, namlu çıkış hızı ile geri tepme ve dolaylı olarak atım hızı olduğu düşünülmektedir.

15. yüzyıldan itibaren düz borudan öncelikle hızlı atım yapmak amacıyla namlu ağızından yüklenen bilyenin sonrasında istikrarlı ateşlenmesi için yapılan çalışmalar sonucunda ayrı fişek bileşenleri bütünleştirilmiştir. Değişen tüfek çalışma prensipleri ile atım hızının artırılması, mermi yapısının değişimi ve etkili menzil artışı karşısında taktiksel düzenler değişim göstermiştir.

Taktiksel açıdan silahın fişekten kaynaklı yapısı harekât ortamı ile uyum sağlamayınca fişek ve tüfek tasarımları üzerinde değişimler baş göstermiştir. Fişekin etkinliğini artırmaya yönelik çalışmalar; tüfeğin çalışma sistemi, ağırlığı ve boyutunda değişimlere sebebiyet vermiştir. Güvenlik kuvvetleri kırsal alanda veya meskûn mahallerde harekâta kullanılabilecek güvenilir, etkin, taşınması kolay, çabuk nişan almayı sağlayan geri tepmesi kontrol edilebilir hafif silahlara yönelmiştir. 9×19 mm'deki gelişmeler tabanca teknolojisini, 5.56×45 mm'deki gelişmeler tam otomatik piyade tüfeği teknolojisini, 7.62×51 mm ve 12.7×99 mm'deki gelişmeler ise keskin nişancı silahları teknolojisinde gelişmelere yol açmıştır (Yavuz, 2020, s.99).

Küçük silah, fişek ve görev ortamı üçlemesi kapsamında tarih boyunca karşılaşılan durumlar, her türlü koşulda ve ortamda etkili şekilde kullanılabilecek silah ile fişekin henüz olmadığını göstermiştir. İsbetlilik, boyut, ağırlık, menzil ve hassasiyet ile ilgili gereksinimler, farklı coğrafya, iklim, arazi, irtifa vb. koşullarında tek bir silah platformu ve fişek tarafından karşılanamayacak kadar çeşitlidir.

Optimal çözüm; harekât ortamının dinamikleri karşısında menzil, isabet, çok yönlülük ve fonksiyonellik açısından dengeyi sağlamakta yatmaktadır. Görev ortamının değişen yapısı ve hızla gelişen taktiksel durumlar açısından uygun silah ve fişek seçimine yönelik farkındalık kritik bileşenlerdir. Tehdidin etkisiz hale getirilmesinde ve istenmeyen ikincil hasarın olmaması açısından seçilen merminin balistik özellikler çok önemlidir (Youvan, 2023, ss.22-24).

Farklı çaplı küçük silahların kullanımı lojistik ve eğitim açısından karmaşıklığa sebebiyet vereceğinden aynı kalibrede fakat nitelikleri farklı fişeklerin kullanıldığı bir küçük silah ailesi oluşumu daha yüksek derecede parça ortaklığı sağlayacaktır. Diğer taraftan tim içindeki farklı kalibre ve mühimmat türlerinin azaltılması ikmal açısından lojistiği kolaylaştıracaktır.

Küçük kalibreli fişeklere yönelik temel eleştiri, özellikle kısa mesafelerde, hedefe gereken enerjiyi boşaltmadan doğrudan hedefin içinden geçme eğiliminde olduğu için enerjisini her zaman vermemesidir (Westwood, 2005, s.145). Görev ortamına yönelik ihtiyacı karşılamak açısından 5,56-7,62 mm çap arasında ara kalibre olarak kullanılmaya başlayan 6,5-7 mm fişekin kullanım alanı genişleyebilir. Bu ara kalibre fişek için belirlenecek kovan boyu mevcut küçük silah sisteminin üretim kapasitesini etkileyeceğinden öncelikle taktiksel açıdan gerekliliklerin belirlenmesi gerekmektedir.

Geçmişte yer alan .270-.280 kalibre tartışmaları görev ihtiyacına yönelik yerli ve mill fişek tasarımı konusunu daha da önemli hale getireceği değerlendirilmektedir. Özellikle zırh teknolojisindeki gelişmeler fişek etkinlik sürecini değiştirme etkisine sahiptir. .270-.280 kalibre gelişimine benzer şekilde son zamanlarda yapılan kovansız mühimmat araştırmaları, kağıt fişeklerin konseptini ve avantajlarını daha modern malzemelerle yeniden gündeme taşıyor olabilir.

Fişek taşıma kapasitesinin artırılmasına yönelik çabaların bir sonucu olarak halihazırda kullanılan silahların yapısında değişiklik yapılmadan malzeme değişimi ile kullanılabilir polimer gövdeli fişekler, kalibreye bağlı olarak mühimmat ağırlığını %20-40 arasında azaltılabileceğinden (Schatz, 2023) klasik pirinç kovan yapısı anlayışı değişmeye başlamış, muhafaza koşulları da daha hassas duruma gelmeye başlamıştır. Kovan yapısı olarak fişek ağırlığını azaltmak maksadıyla daha sert ama daha ince duvar kalınlığına sahip çelik alaşım malzeme de kullanılmaya başlanmıştır.

Fişek ağırlığının daha fazla azaltılmasına yönelik tasarım ve işlevsellik açısından çalışmalar, çekirdeğin kısmen veya tamamen itici barut tarafından sarıldığı teleskopik mühimmat teknolojisini ortaya çıkarmıştır (Drummond, 2017). Teleskopik mühimmat teknolojisi sayesinde 6,5 mm kalibre kovayı yanan bir fişeğin, geleneksel pirinç kovanlı 7,62mm bir fişeğe göre %35 daha hafif, %30 daha az geri tepme etkisine sahip olabilmesi (Schatz, 2023), 5,56mm bir fişekten daha hafif olabilmesi söz konusudur. Fişek tasarım teknolojisinin gelişimi silah sisteminde de değişikliğe sebep olmakta, ağırlık ve etkili menzil mücadelesi artık tüfek tasarımı yerine fişek tasarımı üzerinden yürüyeceği değerlendirilmektedir. Tüfek tasarımına başlamadan önce istenen etkiyi yaratacak kovan şekli ve boyutu, çap, barut miktarı, çekirdek şekli ve yapısının ortaya konulmasına ağırlık verilmelidir.

Mühimmat tasarımı teknolojik gelişmeler doğrultusunda daha küçük çap ve düşük ağırlık, daha fazla stabilizasyon ve etkili menzil, hassas angaje, hedefte istenen etki, silahı daha kolay kontrol ihtiyacını karşılayacak şekilde evrilmeye başlamıştır. Fişek tasarımı; küçük silahın göreve yönelik etkin kullanımı ile güvenli işletimi arasındaki dengede çok küçük tolerans aralıklarında yol almaktadır. Akıllı mühimmat teknolojisinin gelişimi ile gerçek zamanlı geri bildirimler sağlanabilir, besleme yöntemleri geliştirilebilir, akıllı silah sistemleri ile entegre sensörler marifetiyle azaltılmış kirlenme, namlu sıcaklığı ve i basınç değerlerini düzenleme, çeşitli mhimmatlara göre çalışan kendinden ayarlı gaz sistemleri gibi özellikler ortaya çıkabilir. Geleceğin küçük silah sistemleri; kalibre, çekirdek, kovan, itici gaz kapasiteleri üzerinde yapılacak malzeme bilimi (metalurji, ısıl işlem ve plastikler gibi) fişeklerin geliştirilmesi ile gelişmiş performans mühimmatları kullanılmaya başlanabilir.

KAYNAKLAR

.30-06 Springfield. (t.y.). Erişim tarihi 04 Aralık 2024. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/.30-06_Springfield

6,5×50mmSR Arisaka, (2013, Temmuz). Erişim tarihi: 01 Ocak 2025. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/6.5%20C3%9750mm_SR_Arisaka

- Andrew, M. (2015). "How the PLA Fights: Weapons and Tactics of the People's Liberation Army", rev. edn. Self-published.
- ARES (Armament Research Services). (2015). *Global Development and Production of Self-loading Military Rifles*. Unpublished background paper. Geneva: Small Arms Survey.
- Arvidsson, P. (2009). *Weapons & Sensors*. Presentation at NDIA Small Arms Symposium, 2009.
- Ben-Dor, M. ve Barkai, R. (2023). The Evolution of Paleolithic Hunting Weapons: A Response to Declining Prey Size, *Quaternary* 2023, 6, 46. Department of Archaeology, Tel Aviv University.
- Boelcke, W. (1969). *Deutschlands Rstung im Zweiten Weltkrieg: Hitlers Konferenzen mit Albert Speer 1942–1945*. Frankfurt: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion.
- Canfield, B. (2013). *The M1 Garand Rifle*. Woonsocket, RI: Andrew Mowbray.
- Dean, G. (2011). In search of lethality: Green Ammo and the M855A1 Enhanced Performance Round. Erişim adresi: <https://www.smashwords.com/books/view/>
- Dreyse Needle Gun, (t.y.). Erişim tarihi: 07 Aralık 2024. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/Dreyse_needle_gun
- Drummond, N. (2017). The Case for a New Military Calibre. Erişim tarihi: 29 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://uklandpower.com/2017/11/29/the-case-for-a-new-military-calibre/>
- Dugelby, T.B. (1980). "EM-2 Concept & Design: A Rifle Ahead of its Time", (Toronto: Collector Grade Publications, 1980), pp. 2-3.
- Dunn, W.S. (1995). *The Soviet Economy and the Red Army, 1930-1945*, (Westport: Praeger Publishers, 1995), pp. 96, 105.
- Ehrhart, T.P. (2009). *Increasing Small Arms Lethality in Afghanistan: Taking Back the Infantry Half-Kilometer*. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College. Erişim tarihi: 27 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA512331>
- Everydaymarksman. (2019). How the Infantry Board Kept the AR-15 Alive During the 1950s. Erişim tarihi: 18 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://www.everydaymarksman.co/musings/infantry-board-ar-15/>
- Ezell, E.C. (1969). *The Search for A Lightweight Rifle: The M14 and M16 Rifles*, PhD Thesis: Case Western Reserve University.
- Ezell, E.C. (1983). *Small Arms of the World*, 12th Revised Edition (Harrisburg: Stackpole Books), p. 60.
- Fadala, S. (2006). *The Complete Black Powder Handbook*. Iola, Wisconsin: Gun Digest Books. pp. 159–161(Percussion Cup/wikipedia).
- Firearms History, Technology and Development Blog. (2015). Are Rifle Calibers Getting Smaller?, Erişim tarihi 24 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://firearmshistory.blogspot.com/2015/01/are-rifle-calibers-getting-smaller.html>
- Gary, K. R. (n.d-b). *Wounding Effects of Military Small Arms during the Past Century*, pp 3-4.
- Gobinet, P. (2010). *Small Arms and Light Weapons Ammunition: A Look at Western Producers and Their Markets*. Small Arms Survey, Graduate Institute of International and Development Studies, Geneva.

- Gunners Outlet. (2023, 29 Mayıs). The Changing Nature of Ammunition: An Evolution Over Time. Erişim tarihi 26 Kasım 2024. Erişim adresi: https://www.gunnersoutlet.com/v_21/news/the-changing-nature-of-ammunition-an-evolution-over-time/
- Harris, W. (2024). 10 Innovations That Led to the Modern Bullet Harris. Erişim tarihi: 27 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://science.howstuffworks.com/10-bullet-innovations.htm>
- Hatcher, J.S. (1962). Hatcher's Notebook (3rd ed.). Harrisburg, PA: Stackpole Company. p. 19.
- Hunter-ed. (t.y.). Centerfire and Rimfire Ammunition. Erişim tarihi 14 Aralık 2024. Erişim adresi: https://www.hunter-ed.com/national/studyGuide/Centerfire-and-Rimfire-Ammunition/201099_92805/
- Jenzen-Jones, N.R. (2016). Chambering the Next Round: Emergent Small-calibre Cartridge Technologies. Small Arms Survey. <http://www.jstor.org/stable/resrep10759>
- Jenzen-Jones, N.R. (2017). Global Development and Production of Self-loading Service Rifles: 1896 to Present Day. Working Paper No. 25. Geneva: Small Arms Survey.
- Jenzen-Jones N.R. ve Schroeder, M. (Ed.). (2018). An Introductory Guide to the Identification of Small Arms, Light Weapons, and Associated Ammunition Handbook.
- Johnston, G. ve Thomas, N. (2010). The World's Assault Rifles. Lorton, VA: Ironside International.
- Klay, P. (2022, Haziran). How Did Guns Get So Powerful?. Erişim tarihi: 18 Aralık 2022. Erişim adresi: <https://www.newyorker.com/tech/annals-of-technology/how-did-guns-get-so-powerful>
- Kozanoğlu, A. Ateşli Silahların Tarihçesi 3, Erişim tarihi:14 Aralık 2025. Erişim adresi: https://www.arpacik.net/icerik_yazar.asp?Icerik=186&Yazar=825
- M1 Carbine. (t.y.). Erişim tarihi 29 Aralık 2024. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/M1_carbine
- Medve, J.P. (1993). Integration, Interoperability and Coalition Warfare in the New World Order, Fort Leavenworth: Command and General Staff College, pp.18-19.
- Mermi. (t.y.). Erişim tarihi 05 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mermi>
- Miyagi, V.T. (1986). 7.62mm Versus 5.56mm - Does NATO Really Need Two Standard Rifle Calibers, Erişim adresi: <https://www.globalsecurity.org/military/library/report/1986/MVT.htm>
- Rayle, R. (1996). Random Shots: Episodes in the Life of a Weapons Developer. Bennington, VT: Merriam Press.
- Rottman, G. (2005). Japanese Infantryman 1937–45: Sword of the Empire. *Osprey*. p. 18.
- Sanjay S. (2022, Ağustos), Biting the Silver Bullet 4: Lethality of the 5.56 NATO Caliber. Indian AerospaceDefence Bulletin. Erişim tarihi: 27 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://www.iadb.in/2022/08/31/biting-the-silver-bullet-4-lethality-of-the-5-56-nato-caliber/>
- Schatz, J. (2023). The Future of the Military Assault Rifle. Small Arms Defense Journal, Vol. 7, No. 1. Erişim tarihi: 30 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://sdefensejournal.com/the-future-of-the-military-assault-rifle/>
- Sharpe, P.B. (1938). The Rifle in America. William Morrow. p. 591.
- Shurkin, M. (2016, Haziran). A Brief History of the Assault Rifle. Erişim tarihi: 17 Aralık 2024. Erişim adresi www.rand.org/pubs/commentary/2016/06/a-brief-history-of-the-assault-rifle.html

- Sızır, M., Kalyoncu, M. (2024, Mart). Namlu Uzunluğunun Namlu ıkış Hızına Etkisi, 8th International Icontech Congress on Innovative Surveys in Positive Sciences.
- Smith, W.H.B , Smith, J.E.. (1965). The Book of Rifles. Fairfax, VA: National Rifle Association.
- Smithsonian National Museum of Natural History. (2024, Ocak). Human Characteristics: Tools& Foods. Erişim tarihi: 26 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://humanorigins.si.edu/human-characteristics/tools-food>
- Spitzer (bullet). (t.y.). Erişim tarihi: 18 Ocak 2025. Erişim adresi: [https://military-history.fandom.com/wiki/Spitzer_\(bullet\)](https://military-history.fandom.com/wiki/Spitzer_(bullet))
- Stevens, R. B. (2006). Full Circle: A Treatise on Roller Locking. Cobourg, Ontario: Collector Grade Publications.
- Sürmeli D., Neşeli S. (2020), Mermi Namlu ıkış Hızı ve Enerjisini Etkileyen Parametrelerin Optimizasyonu, Journal of Selcuk-Technic, Volume 19, Number:3-2020.
- Technology Focus, (2021, Ekim). Small Arms and Ammunition. Vol.3, Issue 5, www.drdo.gov.in
- Tel-Aviv University. (2023, Eylül). The need to hunt small prey compelled prehistoric humans to produce appropriate hunting weapons and improve their cognitive abilities. Erişim tarihi: 26 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://www.eurekalert.org/news-releases/1000802>
- UK Ministry of Supply. (1947). The Choice of a Standard Round for Small Arms. Technical Report No. 5/47. Sevenoaks: Armaments Design Department, Ministry of Supply.
- UNGA (United Nations General Assembly). (2005). International Instrument to Enable States to Identify and Trace, in a Timely and Reliable Manner, Illicit Small Arms and Light Weapons, ‘International Tracing Instrument. Adopted 8 December. A/60/88. 27 June (annex).
- Walter, J. (2006). Rifles of the World, 3rd edn. Iola, WI: Krause.
- Wesolowski, J. A. (2016, Mart). Hunting the Ghost Gun: an Analysis of the U.S. Army Infantry Rifle. Monterey, California: Naval Postgraduate School.
- Westrom, Mark. (2013). Technical Note 108: Rapid Semiautomatic Fire and the Assault Rifle, Technical Note, Armalite, Inc.
- Westwood D., (2005). Rifles, An Illustrated History Of Their Impact, ABC Clio.
- Widener’s Guns, Ammo & Shooting Blog. (2020, şubat). A Brief History of Ammo. Erişim tarihi 20 Kasım 2024. Erişim adresi: <https://www.wideners.com/blog/a-brief-history-of-ammo/>.
- Williams, A.G., (2015). Introduction to Modern General-Purpose Calibres. Unpublished background paper. Perth: ARES.
- Williams, A. G., (2016). Assault Rifles and Their Ammunition: History and Prospects. Erişim adresi: https://kipdf.com/assault-rifles-and-their-ammunition-history-and-prospects-anthony-g-williams-edi_5b33b101097c47767b8b48f6.html
- Yavuz, H. (2020). Hafif Silah Mhimmatları retiminde Sertifikasyon zgnlk ve Tasarım Gereksinimleri ile Kompozit Mhimmatlardaki Gelişmeler. Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi, Cilt:12 Sayı:1.
- Youvan, D.C., (Eylül 2023). The Evolution and Interplay of Bullet Design, Testing, and Tactical Application. Erişim tarihi: 15 Aralık 2024. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/373990645_The_Evolution_and_Interplay_of_Bullet_Design_Testing_and_Tactical_Application.
- Zhou, Y. L. (2016). NATO Infantry Weapons Standardization: Ideal or Possibility?, Master's thesis, University of Calgary, Calgary, Canada. Erişim tarihi: 15 Aralık 2024. Erişim adresi: <https://prism.ucalgary.ca/server/api/core/bitstreams/77024116-c2e4-4976-baf5ecbbe280cc11/content>



Mark S. BELL, Nükleer Reaksiyonlar: Nükleer Silah Sahibi Devletler Nasıl Davranır? (Cornell University Press, 2021)

Betül CAFER ¹¹ 

¹ Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

Makale Bilgisi

Kitap İncelemesi
Başvuru: 24.11.2024
Düzeltilme: 23.02.2025
Kabul: 03.03.2025

Cornell University Press, 2021, 234 Sayfa, ISBN:
9781501754173

Günümüzde nükleer silahlara sahip olan devletlerin dış politikadaki davranışlarını incelemek ve gelecekte nükleer silah edinmesi muhtemel devletlerin nasıl bir dış politikaya sahip olacağını tahmin etmek, karar alıcılar ve uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenler ile öğrenciler için ilgi çekici bir konudur. Karşılıklı olarak yok edici etkiye sahip olan, uluslararası sistemi yeniden yapılandıran, devletlerin dış politikalarını kökten değiştiren bu silahlara sahip olan devletlerin davranışları önceden tespit edilebilir mi? Mark S. Bell, keşifsel bir analizle geliştirdiği nükleer oportünizm teorisini ortaya attığı kitabında, nükleer silahlara sahip devletlerin dış politika davranışlarını tarihsel veriler ışığında test etmektedir.

Uluslararası İlişkiler disiplinde nükleer silahların uluslararası sistemin doğasını değiştirdiğini savunan çeşitli teoriler mevcuttur. Ancak bu silahların devletlerin dış politikaları üzerindeki etkilerini açıklayan çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Bu teoriler arasında en önemlilerden birisi olan nükleer devrim teorisi, iki kutuplu sistemdeki güç mücadelesinde nükleer silahların dönüştürücü etkisini açıklamak açısından önemli katkılar sunmuştur. Nükleer dönemin uluslararası siyasette daha barışçıl bir ortam yarattığına ve süper güçler arasında savaşın neden gerçekteleşmediğine dair güçlü argümanları teorisinin açıklayıcılığını arttırmıştır. (Narang, 2014, s.264). Ancak bu teori ilk olarak, devletlerin dış politikalarını doğrudan incelemek yerine, ikinci vuruş kapasitesine sahip devletler arasındaki etkileşime odaklanmıştır (Chari, vd., 2007). İkinci olarak, nükleer silahların her devletin dış politikasında benzer etkiler yapacağını kabul etmektedir (Bell, 2021, s.4). S. Paul Kapur revizyonist dış politikaya sahip zayıf devletlerin nükleer silah edindikten sonra konvansiyonel saldırganlık sergileme olasılıklarının arttığını öne sürmektedir (Kapur,

¹ Betül CAFER, betul.caf@hotmai.com

2008, s.72). Kapur'un çalışması yalnızca saldırgan bir dış politikaya odaklanmakta ve diğer davranış biçimlerine dair kapsamlı bir ereve oluşturmamaktadır (Bell, 2021, s.5). Bell, bu eserinde nükleer silah ediniminin devletlerin dış politikalarına etkisine ilişkin literatürdeki açıklama eksikliklerini gidermeyi amaçlamaktadır.

Kitap, devletlerin nükleer silah sahibi olduğunda geliştirdikleri farklı davranış kalıplarını açıklama gayesi taşımaktadır. Bell, ana argümanını nükleer silahların devletlerin dış politikasını farklı Őekillerde etkilediğine dayandırmıştır. Her devlet nükleer silaha sahip olduğunda içinde bulunduğu stratejik bağlama göre farklı davranışlar sergilemektedir. Kitapta bu davranış Őekilleri belirli kalıplar içerisinde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma yapılırken de nükleer oportünizm teorisi ortaya atılmıştır. Bell, beş bölümden oluşan kitabın giriş bölümünde altı farklı davranış kalıbı belirlemiştir. Bunlar; **saldırganlık** (*aggression*), **yayılma** (*expansion*), **bağımsızlık** (*independence*), **ittifakları desteklemek** (*bolstering*), **kararlılık** (*steadfastness*) ve **uzlaşma** (*compromise*)'dır. Bu davranış kalıplarını veya kombinasyonlarını devletlerin neden, nasıl ve hangi Őartlar altında sergileyeceğine dair argümanın temelleri giriş bölümünde atılmıştır.

Nükleer oportünizm teorisinin test edilmesi amacıyla Birleşik Krallık, Güney Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri rnek olarak seçilmiştir. Bu ülkelerdeki dış politika değişimini tespit etmek amacıyla her örnek olay için devletlerin nükleer silah edindiği tarih belirlenmiştir. Bunun amacı, devletlerin nükleer silah sahibi olmadan hemen önceki ve sonraki dönemlerde dış politikasını incelemek ve dış politikadaki davranışlarının niteliği ve ölçeğinde bir değişim olup olmadığını ortaya koymaktır. Karar verme davranışlarının anlamlandırılması için stratejik ortamının özelliklerine değinilmiştir. Daha sonra beklentiler belirlenmiştir. Bell, nükleer oportünizm teorisinin test edilmesi için bir karar ağacı Őeması geliştirmiştir. Bu Őema devletlerin ittifaklar, tehditler ve g dinamikleri doğrultusunda nasıl hareket edebileceklerini sistematik bir Şekilde ortaya koymaktadır.



Şekil 1: Nükleer Oportünizm Teorisi Karar Ağacı

(Bell, 2021)

İlk değişken olarak devletin ülkesel alanına yönelik olarak ciddi bir tehdit ya da süregiden savaşın içinde olup olmadığı belirlenmiştir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda devletlerin saldırganlık ve kararlık gösterdiği tespit edilmiştir. Eğer böyle bir tehdit yoksa, ikinci değişken olarak devletin kıdemli bir st mtfeğinin olup olmadığı değerlendirilir. Devlet böyle bir mtfeğe sahipse, ondan daha bağımsız hareket etmeye yöneldiği tespit edilmiştir. Eğer böyle bir mtfeğiki yoksa, nc değişken olan devletin gücünün yükselişte olup olmadığı değerlendirilir. Eğer yükselen bir gse, devletin genişleme, kararlılık ve alt mtfeğleri güçlendirme davranışı gösterdiği izlenmiştir. Devlet glenmiyorsa, alt mtfeğleri güçlendirme ve rakiplere karşı kararlılık davranışları sergiler.

Birinci bölümde, nükleer oportünizm teorisinin temelleri ve uygulanabilirliği ele alınarak kavramsal bir ereve oluşturulmaktadır. Bu bölümde nükleer silahların devletlerin dış politikaları üzerindeki etkilerini açıklayan çeşitli mekanizmalar ve bu etkinin nasıl şekillendiğini gösteren davranış biçimleri incelenmektedir. Nükleer silahlar, devletlerin dış politikalarını çeşitli yollarla etkileyebilir. Askeri, siyasi, ekonomik, bürokratik, psikolojik ve kimlik temelli mekanizmalar aracılığıyla, devletlerin dış politika kararlarında yeni hesaplamalara yol açmaktadır (Bell, 2021, s.11-12). Bir devletin daha bağımsız hareket etmesini, süregiden bir çatışmada daha saldırgan bir tutum sergilemesini veya dünya siyasetindeki etkisini genişletmesini sağlayabilir. Ayrıca, yeni veya mevcut ittifaklarını güçlendirmesine, anlaşmazlıklarla kararlı bir şekilde mücadele etmesine ve uzlaşma süreçlerini kolaylaştırmasına yardımcı olabilir.

İkinci bölümde değerlendiren Birleşik Krallık rneğinde teorisinin doğrulandığı grlmektedir. II. Dünya Savaşı'nın ardından ekonomik olarak oldukça zor durumda bulunan devlet, coğrafyasının da katkısıyla ülkesel bir tehdit algılamamıştır. ABD ise güvenliğini sağlama hususunda en önemli mtfeğidir. Nükleer silahlara sahip olmasının ardından ABD'den özellikle Ortadoğu'da daha bağımsız bir politika izlemeye çalışmıştır. Nükleer silahlara sahip olmak Birleşik Krallığa mevcut mtfeğlerini güçlendirmek için imkn sağlamıştır. Asya, Ortadoğu ve Avrupa'daki mevcut mtfeğlerini desteklemek için nükleer silahların kullanmaya çalışmıştır. Asya'da SEATO, Ortadoğu'da Bağdat Paktı, Avrupa'da NATO gibi ittifakları güçlendirme yoluna gitmiştir.

nc bölümde Güney Afrika rneğinde nükleer oportünizm teorisinin beklediği davranışlardan algıladığı tehdide yönelik olarak saldırgan davranış sergilemesi doğrulanırken, kararlılık davranışı doğrulanmamıştır. Güney Afrika nükleer silah elde ettiğinde apartheid rejimi bulunurken Angola ile Sovyet ve Küba güçleri ile savaş halindeydi. Bu nedenle nükleer silahları bu tehdidi bertaraf etmek için kullanmıştır. Güney Afrika nükleer silah elde etmeden önceki üç yıl içinde yalnızca üç büyük askeri operasyon düzenlerken, nükleer silahları elde ettiği üç yıl içinde Angola'da çok daha büyük askeri operasyonlara girişmiştir. Güney Afrika, Küba ve Sovyet güçlerinin geri çekilmesi ile birlikte nükleer silahlardan vazgeçmiştir.

Dördüncü bölümde, ABD örneğinde nükleer oportünizm teorisi test edilmiştir. ABD nükleer silahları elde eden ilk devlet olduğu için bu silahların kullanımının dış politikayı nasıl değiştirdiğini test etmek biraz daha güç olmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında olmak üzere iki dönemde test edilmiştir. Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin değişmesi ile ABD'nin farklı dış politika davranışı sergilediği görölmüştür. Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombalarının atılması ile saldırganlık, Potsdam Konferansı ile uzlaşma (compromise), Pasifik Denizinde Sovyetlerden daha bağımsız bir dış politika ve savaş sonrası dünya sisteminde etkisini artırması ile yayılma davranışlarını göstermiştir.

Son bölümünde ise nükleer silah sahibi olan diğer devletlerin dış politikalarını açıklamada teorisinin ne kadar açıklayıcı olduğu belirtilmiştir. Buna göre Pakistan, Hindistan ve Fransa'nın dış politikasını açıklamada nükleer oportünizmin başarılı olurken, İsrail ve Çin örneklerinde başarısız olduğu belirtilmiştir. Gelecekte nükleer silah sahibi olması beklenen İran, Japonya ve Güney Kore'nin ise nasıl hareket edeceği konusunda çıkarımlarda bulunulmuştur.

Devletlerin nükleer silah elde etmelerinin ardından sahip oldukları dış politikanın nasıl değiştiğinin ortaya çıkarılması hususu kitapta devletlerin sahip oldukları stratejik ortam, ülke içindeki siyasi elit arasında hâkim olan görüş ve dış politika faaliyetleri kapsamında ele alınmıştır. Teorinin test edilmesi için anlaşılır, tarihsel kayıtların yardımıyla güvenilir ve tekraren uygulanabilir olmasıyla kitapta iyi bir yöntem benimsenmiştir. Öte yandan yeni nükleer silah sahibi olmak için çalışmalar yapan devletlerin dış politikalarını tahmin etmede herhangi bir tarihsel kayıt bulunmadığı için teorisinin bu devletlerin dış politikalarının nasıl değişebileceği konusunda getireceği açıklamalar sınırlıdır. Buna rağmen, kitap uluslararası ilişkiler literatüründe var olan çalışmaların içerisinde nükleer silah ediniminin dış politikaya etkisinin açıklanması hususundaki boşluğu tespit etmiştir. Her ne kadar nükleer oportünizm teorisi seçilen her örnek olayda başarılı olmasa da çok önemli açıklamalar getirerek literatüre katkı yapmıştır.

“Nükleer Reaksiyonlar”, ortaya koyduğu nükleer oportünizm teorisinin seçilen devletlerin dış politika davranışlarının açıklanmasında şimdiye kadar disiplinde ortaya atılan diğer teorilerden daha etraflıca açıklamalar getirmesi bakımından okumaya değer bir kitaptır. Bell'in pürüzsüz, kolay anlaşılır ve sade anlatım dili yeni ortaya atılan teorisinin anlaşılmasına katkı yapmaktadır. Kullanılan anlatım dilinin yanı sıra kaynaklarda yazarın öne sürdüğu teorisinin açıklanmasında doğru şekilde kullanılmıştır. Bell, belirlediği yöntemi oluşturduğu karar ağacı ile sistematik bir şekilde okuyucuya sunmaktadır. Teoriyi test etmek için seçtiği örnek olay ölkelerde de karar ağacında yer alan değişkenlere ayrı ayrı değinmesi açıklama gücünü arttırmıştır.

Tarihsel kayıtlar üzerinden ilerlenmesi çalışmanın güvenilirliğine katkı yapmıştır. Örnek olaylar seçilirken birincil dış politika belgelerinin veya görüşme kayıtlarının mevcut olmasına dikkate edilmiştir. Örneğin, bu noktada güvenilir kayıtlar bulunmadığı için Sovyetler Birliği'nin çalışmaya dahil edilmemesi doğru bir seçimdir. Kitapta her örnek olay için nükleer silah edinimi konusunda ölkede bulunan siyasi elitin düşüncelerine de yer verilmiştir. Bu durum devletlerin içinde bulunduğu stratejik

bağlamı açıklama bakımından önemli bir katkı yapmıştır. Kitap dış politika analizi, nükleer silaha sahip devletlerin süreç içerisindeki tecrübeleri ve nükleer silahların uluslararası politikaya etkisini merak eden kişiler için önemli bir kaynak oluşturabilir.

KAYNAKLAR

Chari, P. R., Cheema, P. I., & Cohen, S. P. (2007). *Four Crises and a Peace Process: American Engagement in South Asia*. Brookings Institution Press.

Kapur, P. S. (2008). Ten Years of Instability in a Nuclear South Asia, *International Security* 33(2), 71-94.

Narang, V. (2014). Pakistan. *Nuclear Strategy in the Modern Era: Regional Powers and International Conflict*. 55–93. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wq00j.7>

İntihal Taraması

Dergimizin yayın ilkeleri gereğince başvuru sırasında DergiPark (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>) üzerinden makaleye ilişkin benzerlik (intihal) raporu gönderilmesi gerekmektedir. Dergimize yüklenen makalelerin iThenticate programıyla benzerlik oranı belirlenmektedir. iThenticate ile ulusal ve uluslararası veri tabanından karşılaştırma yaparak bir Benzerlik raporu oluşturulur. Bu raporda tırnak içinde yazılan metinler hesaba katılmadan yazılı metin içeriğinin var olan metinlerle aynı veya çok yakın benzerlik gösterdiği yüzde oranla verilmektedir. Yüklenecek raporun taşınması gereken özellikler aşağıdaki gibidir:

- Makalenin değerlendirmeye alınabilmesi için rapordaki benzerlik oranının %15'i aşmaması gerekmektedir.
- Benzerlik raporu, iThenticate programındaki filtreleme seçenekleri aşağıdaki şekilde ayarlanarak alınmalıdır:
- Kaynakça hariç (Bibliography excluded)
- Alıntılar hariç (Quotes excluded)
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words)
- Program menüsünde bulunan diğer filtreleme seçenekleri raporlamaya dâhil edilmez.
- Rapor ".pdf" uzantılı olarak kaydedilmelidir.

iThenticate Programının Kullanımı iThenticate tarafından yayınlanmış olan "iThenticate Quick Start Guide" aşağıdaki erişim adresinde yer almaktadır: https://www.ithenticate.com/hs-fs/hub/92785/file-1384442410-pdf/iTh_documentation/ithenticate_qs_guide.pdf Benzerlik oranı % 15'den fazla olan makaleler reddedilir. Bu gibi durumlarda yazar/lar'dan makalenin tekrar revize edilerek yüklenmesi istenir. Yukarıda söz edilen kuralları Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisine makale yükleyen bütün yazarlar kabul etmiş sayılır.

Yazım Kuralları

1. Genel İlkeler

Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü tarafından hazırlanan Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi, Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır. Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisinin amacı, Savunma Yönetimi, Güvenlik Araştırmaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Deniz Hukuku ve Güvenliği, İstihbarat Çalışmaları, Askerî Eğitim Yönetimi, Askerî Tarih bilimleri alanlarındaki bilimsel gelişmeleri takip etmek ve bu alanlardaki bilimsel araştırma ve uygulamalara yer vererek alana katkı sağlamaktır. Ayrıca araştırmacılar ve uygulamacılar arasındaki etkileşimi kurup destekleyerek savunma ve güvenlik bilimlerinin gelişmesine hizmet etmektedir. Dergi; Savunma Yönetimi, Güvenlik Araştırmaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Deniz Hukuku ve Güvenliği, İstihbarat Çalışmaları, Askerî Eğitim Yönetimi, Askerî Tarih bilimleri alanlarındaki nitelikli araştırmaları Türkçe ve İngilizce olarak yayımlamaktadır. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler makale sahiplerine aittir; Millî Savunma Üniversitesi ile Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Dergiye gönderilen makalelerin daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olması ve herhangi bir yerde yayımlanması için değerlendirme sürecine girmemiş olması gerekir. Başka bir yerde yayımlanması amacıyla başvuru yapıldığının, aynısının ya da benzerinin başka bir dergide yayımlanmış olduğunun tespiti halinde makale değerlendirme sürecinden çıkarılır. Dergiye gönderilen çalışmalar Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Genel Kurulunun 10 Kasım 2016 tarihli ve 2016.23.497 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Yayın Etiği Yönergesi, Millî Savunma Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Esasları çerçevesinde ve COPE (Committee on Publication Ethics) (<https://publicationethics.org/resources/resources-and-furtherreading/international-standards-editors-and-authors>) standartlarında hazırlanmalıdır. Dergiye gönderilen etik kurul izni gerektiren araştırmalar (anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırma; insan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanıldığı araştırmalar; insanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar; hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu gereğince retrospektif çalışmalar) için etik kurul onayı alınmış olmalıdır. Bu izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makalenin ilk sayfasında dipnot verilerek belirtilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalatıldığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir. Fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulması ve uyulduğunun makalede belirtilmesi gerekmektedir. Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğraf ve benzerinin kullanımı için sahiplerinden izin alınmalı ve makalede belirtilmelidir.

Dergiye başvuru, değerlendirme, yayın süreci ve bilgilendirmeler DergiPark (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>) üzerinden yapılır. Başvuruda sisteme yüklenecek makale, derginin Makale Yayım İlkeleri ve Yazım Kuralları'nda (Yazar Rehberi) belirtilen ilkelere, şekil şartlarına, atıf usullerine ve yazıldığı dilin yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş ve telif hakkı devri formu doldurularak tüm yazarlar tarafından imzalanmış olmalıdır. Derginin intihal politikası gereğince IThenticate programından alınmış benzerlik

raporu da başvuru aşamasında sisteme yüklenmelidir. Dergiye başvuru ücretsizdir. Başvuru, değerlendirme, yayın aşamalarında veya sonrasında herhangi bir ücret alınmaz. Yazar ve hakemlerle iletişim DergiPark üzerinden gerçekleştirildiğinden yazarlar ve hakemler iletişim adresi olarak belirttikleri e-posta adresini kontrol etmelidirler. Yazarlar birden fazla makale için başvuru yapabilirler. Yazarın birden fazla makalesinin kabul alması durumunda, bir ciltte yazara ait yalnızca bir makale yayımlanabilir. Yazarın kabul almış diğer makalesinin basımı ancak bir sonraki ciltte yapılabilir. Dergiye gönderilen makaleler ilk değerlendirme aşamasında, DergiPark üzerinden gönderilmesi gerekli bilgilerin, makale dosyasının, telif hakkı devri formunun ve benzerlik raporunun bulunup bulunmadığı ve Derginin Makale Yayım İlkeleri ve Yazım Kuralları'na uygun olup olmadığı kontrol edilerek uygun bulunmayan başvurular reddedilir. Uygun bulunan başvurular ise ön değerlendirme aşamasında, editörler ve yayın kurulu tarafından kapsamı, dergi politikası, yazım kuralları, alana özgün katkısı, bilimsel anlatımı, yönünden incelenir. Çalışmalar, ön değerlendirme ölçütlerini karşılamaları halinde iki hakeme gönderilir. İki hakemin birbirine zıt görüş bildirmesi halinde üçüncü bir hakeme başvurulabilir. Hakemlerin ve yazarın kimlikleri bu süreçte çift taraflı kör hakemlik politikası gereğince gizli tutulur. Hakemler için verilen değerlendirme süresi, hakemin değerlendirmeyi kabul ettiği tarihten itibaren 30 gündür. Hakem değerlendirmesi tamamlanan makalelerin yazarlarına hakem raporları sistem üzerinden e-posta ile gönderilir. Düzeltme istenmesi halinde hakem raporlarının yazara gönderildiği tarihten itibaren 15 gün içinde düzeltilmiş makale ve düzeltme raporunun sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Hakem raporları doğrultusunda makalenin yayımlanıp yayımlanmamasına, editörler ve yayın kurulu karar verir. Basımı uygun görülen makaleler dizgi aşamasına alınır, basımı uygun görülmeyen makaleler ise reddedilir. Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisinde yayımlanan makalelerdeki görüşler, yazarlarının şahsi görüşleri olup hiçbir kurum ve kuruluş ile Millî Savunma Üniversitesi ve Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsünün resmi görüşü niteliğini taşımaz. Dergideki makalelerin bilimsel sorumluluğu yazara aittir. Çalışmanın içinde olabilecek hatalı, eksik atıflardan veya çarpıtmalardan yazar sorumludur. Yayımlanan her araştırmaya ait verilerin 5 yıl süre ile yazar tarafından saklanması zorunludur. Dergiye gönderilen yazılara telif hakkı ödenmez. Derginin açık erişim politikası gereğince makalelerin tam metinleri dâhil olmak üzere dergi içeriği tüm kullanıcılara ücretsiz olarak sunulmaktadır. Yayımlanmış eserlerden kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir. Dergiye değerlendirilmek üzere makale gönderen yazarlar derginin “Makale Yayım İlkeleri ve Yazım Kuralları”nı ve belirtilen telif koşullarını kabul etmiş sayılırlar. Söz konusu kural ve ilkelere uymayan makalelerin sorumlulukları yazar(lar)a aittir. Dergi Yayın Komisyonu'nun ilgili kural ve ilkelere uymayan makaleleri “değerlendirme sürecinde veya sonrasında” “reddetme” hakkı bulunmaktadır.

2. Makalelerin Gönderilmesi

Makaleler, “MS Word” formatında kayıtlı olmalı ve DergiPark (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>) üzerinden gönderilmelidir. E postaya makale dosyası ile birlikte tefif hakkı devri formu ve benzerlik raporu da eklenmelidir. Editör kurulunca belirlenen benzerlik oranı üst sınırı yüzde 15’dir. Benzerlik raporu, “iThenticate: Plagiarism Detection Software” kullanılarak alınmış ve “.pdf” olarak kaydedilmiş olmalıdır. Rapor kaydedilmeden önce programdaki filtreleme seçenekleri şu şekilde ayarlanmalıdır: -Kaynakça hariç (Bibliography excluded) -Alıntılar hariç (Quotes excluded) -5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) -Program menüsünde bulunan diğer filtreleme seçenekleri raporlamaya dâhil edilmez. Yazar bilgileri eksiksiz olarak girilmeli, birden fazla yazar olması durumunda yazar sıralamasına dikkat edilerek tüm yazarlar eklenmeli ve iletişim yazarı belirtilmelidir. Etik ilkeler gereğince, makale başvurusu sonrasında yazar ekleme, çıkarma ve/veya yazar sıralaması değişikliği yapılamaz. Yazar bilgilerine uluslararası geçerliliği bulunan <https://orcid.org/> adresinden alınacak ORCID (Open Researcher and Contributor ID) numarası da girilmelidir. Makale eposta yoluya gönderilirken epostaya “Editöre Not” şeklinde aşağıdaki bilgiler yazılmalıdır (varsa yazarların editöre iletmek istedikleri notlar da bu alana yazılabilir): Makalenin yazar sıralamasına dikkat ederek, yazar adı ve soyadı (soyadı büyük harflerle), unvanı, adresi (üniversite, fakülte, bölüm adı bulunmalıdır), ORCID numarası, e posta adresi; varsa teşekkür notu; makale daha önce bildiri, tez vb. olarak herhangi bir yerde sunulmuşsa ya da proje/araştırma desteğinden yararlanılarak hazırlanmışsa bu durumu açıklayan Türkçe ve İngilizce not; makalenin türü (araştırma makalesi, derleme, olgu sunumu vb.); “UAK Doçentlik Sınavına Başvuru Şartları” “temel alan” tablolarından makalenin konu alanına uygun “bilim alanı” ve “kodu”. Basım formatı ise kabul edilen makalelerin dergi **makale şablonuna** göre düzenlenecektir. Değerlendirilmek üzere gönderilen makale dosyası hakemlerle paylaşılan değerlendirme sürümü olduğundan kör hakemlik politikası gereğince bu dosyada yazar isimlerine yer verilmemeli, ayrıca dosya özelliklerine girilerek yazar bilgileri silinmelidir.

3. Yazım Kuralları ve Biçimsel Özellikler

Aşağıda sıralanan ayarlar makale şablonunda ayarlıdır.

Makaleler, MS Word programında “Times New Roman” karakteriyle “11 Punto”, 1,5 satır aralıklı ve iki yana yaslanmış olarak yazılır. Sayfa yapısı A4 olmalı; sağ “2,5 cm”, sol “2,5 cm”, üst “2,5 cm” ve alt kenarlardan “2 cm” boşluk bırakılmalıdır. Paragraf başlarındaki girinti “0 cm” ve paragraf aralarındaki boşluk önce “0 nk” sonra “6 nk” olmalıdır.

Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisine gönderilen yayınlar Türkçe veya İngilizce olarak hazırlanabilir. Türkçe makalelerin yazım ve noktalamasında ve kısaltmalarda TDK İmlâ Kılavuzunun en son baskısı esas alınır. Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

Dergiye gönderilen çalışmalar, 5.000-9.000 kelime alt-üst sınırları arasında olacak şekilde hazırlanmalıdır.

Makalenin genel kurgusu sırasıyla şöyledir: Makalenin yazıldığı dildeki başlığı, İngilizce başlığı, yazarların adı-soyadı ve orcid bilgileri, yazarların ilişkili olduğu kurumları, makalenin özeti, abstract, makale bilgileri, anahtar kelimeleri, keywords, tam metin, teşekkür, kaynakça (references) ve –varsa ekler.

Makalenin Türkçe Başlığı “Times New Roman” karakteriyle “16 Punto”, “kalın” ve her sözcüğü büyük harfle başlayacak şekilde yazılmalıdır. Makalenin İngilizce Başlığı “Times New Roman” karakteriyle “14 Punto”, “italik” ve her sözcüğü büyük harfle başlayacak şekilde yazılmalıdır “Özet”, “Abstract”, “Anahtar Kelimeler” (Keywords) başlıkları kalın olmak üzere bu başlıklar ve öz metni “Times New Roman” karakteriyle “9 Punto” ve italik yazılmalıdır. Özet ve Abstract 200-250 kelimedenden oluşmalıdır. Özette çalışmanın amacı ve kapsamı, özgün yönü ve incelediği alana getirdiği katkı, yöntemi ve başlıca vurguları, değerlendirmeler ve öneriler kısaca belirtilmelidir. Anahtar kelimeler en az dört, en çok altı tane olmalıdır. Anahtar kelimelerin ilk harfi büyük yazılmalı, anahtar kelimelere numara verilmemelidir.

E posta ile gönderilecek ve değerlendirilmek üzere hakemlere sunulacak makale dosyasında kör hakemlik politikası gereğince yazar kimliğine ilişkin ifadelerin bulunmaması gerekmektedir. Dolayısıyla sisteme yüklenen makale dosyasının ilk sayfasında yalnızca, makalenin yazıldığı dildeki başlığı, özü ve anahtar kelimeleri, ikinci dildeki (makale Türkçe ise İngilizce, makale İngilizce ise Türkçe) başlığı, özü ve anahtar kelimeleri yer almalıdır.

Makalenin ana metni özet ve abstract sayfasından sonra “GİRİŞ”(INTRODUCTION) başlığı ile başlamalıdır. Metindeki ana başlıklar, sola dayalı, büyük harfle ve koyu olarak yazılmalıdır. İkinci düzey başlıklar sola dayalı, koyu ve kelimelerin sadece ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Üçüncü düzey başlıkları da sola dayalı ve koyu ancak sadece ilk kelimelerinin ilk harfi büyük yazılmalıdır. Başlıklar Word şablonunda gösterildiği gibi numaralandırılmalıdır.

Makalede, Etik Kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekip gerekmediği belirtilmeli, izin alınması gerektiriyorsa alınmış olan izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makalenin ilk sayfasında dipnot verilerek belirtilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalatıldığına dair bilgiye makalede yer verilmelidir. Fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulması ve uyulduğunun makalede belirtilmesi gerekmektedir. Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğraf ve benzerinin kullanımı için sahiplerinden izin alınmalı ve makalede belirtilmelidir.

Tablo ve şekil başlıkları numaralandırılarak paragraf girintisiyle tablo ve şekillerin üzerinde “Times New Roman” karakteriyle “11 Punto” yazılmalıdır. Tablo, Şekil, Grafik kelimeleri ve numaraları koyu yazılmalıdır. Tablo ve şekil adlarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılmalı, koyu yazılmamalıdır. Örneğin; Tablo 1: Tablo Başlığı. Tablo içi yazım karakteri “Times New Roman ve 8 Punto” olmalıdır.

Kaynak Gösterimi ve Metin İçi Atıflar

Dergide metin içinde kaynak gösterme, APA (6. sürüm) atıf yöntemine uygun olarak parantez içinde yazar soy ismi ve yayın yılı şeklinde yapılır.

Doğrudan alıntılarda sayfa numarası kullanılması gereklidir. Sayfa numaraları yayın yılından sonra virgül kullanılarak Türkçe yazılmış makalelerde s. ve ss. İngilizce yazılmış makalelerde p. ve pp. kısaltması kullanılarak yazılır. Örneğin; (Saaty, 1999, p.90). Kaynak gösterilen çalışma iki yazarlıysa iki yazarın soy isimleri gösterilir. Örneğin; (Arslan & Yener, 2016, s. 22).

Metinde dipnot uygulaması ilgili sayfanın altında, metnin bütünlüğünü bozmayacak şekilde yalnızca açıklama amacıyla kullanılmalıdır ve “Times New Roman 10 Punto” karakteriyle verilmelidir.

Kaynak, şekil ve tablonun altında ise paragraf girintisiyle başlanarak “Times New Roman 10 Punto” ile kaynakçada olduğu gibi yazılmalı ve sayfa numarası belirtilmelidir.

Metin içi atıflarda ve kaynakçada kullanılan kısaltmalar, referans verilen kaynağın dili gözetilmeksizin, makalenin yazım diline uygun yazılmalıdır. Örneğin; Türkçe makalede “ve”, “vd.”, “Der./Ed.”, İngilizce makalede “and”, “et al.”, “Ed./Eds.” gibi.

Makalede ek verilmesi halinde her bir ek ayrı sayfada olacak şekilde kaynakçadan sonra verilmeli, “EK” başlığı büyük harflerle, koyu ve sola dayalı olarak yazılmalı, ayrıca numaralandırılmalıdır. Ek başlığındaki her kelimenin ilk harfi büyük yazılmalıdır. Örneğin; EK 1: Ek Başlığı.

Metin içerisinde atıf yapılan her kaynak kaynakçada yer almalı, kaynakçada yer alan her kaynağa da metin içerisinde mutlaka gönderme yapılmış olmalıdır. Atıftaki yazar adı ve tarih bilgisi kaynakçadaki yazar adı ve tarih bilgisi ile birebir aynı olmalıdır. Yararlanılan kaynaklar, makalenin sonunda ayrı bir sayfada “Kaynakça” (References) başlığı altında alfabetik olarak soy isim sırasıyla gösterilmelidir. Her kaynak paragraf girintisiyle başlanarak yazılmalıdır.

Metin İçi Atıflar

Dergide metin içinde kaynak gösterme, APA (6.sürüm) atıf yöntemine uygun olarak parantez içinde yazar soy ismi ve basım/yayın yılı şeklinde yapılır. **Doğrudan alıntılarda** sayfa numarası/numaraları yayın yılından sonra virgül kullanılarak Türkçe yazılmış makalelerde s. ve ss.; İngilizce yazılmış makalelerde p. ve pp. kısaltması kullanılarak yazılır:

[Metin içi atıf: (Özlu, 2023), Doğrudan atıflarda (Dalby, 1991, s. 263) veya (Saaty, 1999, p. 90)]

Kaynak gösterilen çalışma iki yazarlıysa iki yazarın soy isimleri gösterilir:

[Metin içi atıf: (Arslan ve Yener, 2016)]

Üç, dört ve beş yazarlı çalışmalara gönderme yapılırken sadece metin içindeki ilk göndermede tüm yazarların soyadları verilir. Diğer göndermeler için ilk yazarın soyadının yanına vd. ifadesi eklenmelidir. İngilizce yazılan makalelerde üç, dört ya da beş yazarlı yayınlara gönderme yapılırken ve diğerleri yerine et al. ifadesi kullanılmalıdır.

Örnek

İlk atıf

[Metin içi atıf: (Uçak, Kurbanoğlu, Şencan ve Doğan, 2011)]

İkinci ve sonraki atıflar

[Metin içi atıf: (Uçak vd., 2011)]

Altı ve daha fazla yazarı olan çalışmalara gönderme yapılırken sadece ilk yazarın soyadı belirtilir ve ardından “vd.” ifadesi yazılır.

[Metin içi atıf: (Dougherty vd., 2010)]

Metin içinde aynı konuya birden fazla kaynak gösterilmişse ya da yer verilmişse, yazarların soy isimleri alfabetik sıralamayla aralarına noktalı virgül işareti konularak gösterilmelidir:

[Metin içi atıf: (Ahmet, 2009; Can ve Yılmaz, 2001; Uysal vd., 2006)]

Aynı yazarın aynı yıla ait farklı çalışmaları, yayın yılı sonuna konulacak “a, b, c, ...” harfleriyle gösterilmelidir.

Çalışmaya ait yayın yılı yok veya belirtilmemiş ise Türkçe yazılmış makalelerde “t.y-a, ty-b, ...”; İngilizce yazılmış makalelerde “n.d-a, n.d-b, ...” olarak gösterilmelidir.

[Metin içi atıf: (Yılmaz, 2008a, 2008b) veya (Arat, t.y-a, t.y-b)]

Yazarı Olmayan Yayınlar ve Kurum Yayınları

Yazar olarak bir grup/tüzel kişi (dernekler, şirketler, devlet kurumları ve diğer çalışma grupları gibi) ifade ediliyorsa bu gruba ilişkin ad bilgisi metin içindeki atıfta oldukça açık ve anlaşılır biçimde verilmelidir. Grup adı bazı durumlarda kısaltılabilir. Eğer grup adı uzunsa, kısaltma herkesçe anlaşılır oluyorsa veya ada yönelik zaten bilinen bir kısaltma var ise ilk kullanımda hem açık hali hem kısaltma hali kullanılıp, sonraki kullanımlarda ise sadece kısaltma kullanılabilir. Eğer grup adı kısa ise veya kısaltması herkesçe anlaşılır olmuyorsa tüm atıflarda adın açık hali yazılır.

İlk kullanım;

[Metin içi atıf: (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu [TÜBİTAK], 2013)]

İkinci ve sonraki kullanımlar;

[Metin içi atıf: (TÜBİTAK, 2013)]

Atıf cümle içerisinde yapılıyorsa

İlk kullanım:

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK, 2013)

İkinci ve sonraki kullanımlar:

TÜBİTAK (2013)

Eğer bir çalışmanın yazarı belli değilse metin içerisinde gönderme yapılırken yazar alanında

geçen ilk birkaç kelime (genelde başlıktan) ve yıl kullanılır. Metin içi göndermelerde makale başlığı, bölüm başlığı ya da bir web sayfasının adı çift tırnak içinde; dergi, kitap, broşür ya da rapor başlığı ise italik olarak yazılır.

Web Sayfası, Makale Başlığı, Bölüm Başlığı

Künye

Hacettepe Üniversitesi Bilgi Okuryazarlığı Programı. (2010). Erişim adresi: <http://hubo.hacettepe.edu.tr/>

[Metin içi atıf: (“Hacettepe Üniversitesi Bilgi”, 2010)]

Dergi, kitap, broşür ya da rapor başlığı

Künye

Kütüphaneciliğimiz üzerine görüşler 1987. (1987). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

[Metin içi atıf: (Kütüphaneciliğimiz üzerine, 1987)]

Yasa Tasarıları, Bakanlar Kurulu ve Anayasa Mahkemesi Kararları

Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) sunulmak üzere hazırlanan veya sunulan yasa tasarıları, henüz tasarı halinde olduklarından, hazırlayan kişi ya da kurum adıyla; Bakanlar Kurulu ve Anayasa Mahkemesi Kararları da ilgili kurumun adıyla birlikte verilir. Buradaki kurum adları yazar adı gibi işlem görür ve dipnotlarda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi gösterilir.

[Metin içi atıf: (Başbakanlık, “Millî Eğitim Temel Kanun Tasarısı” (1/754, D: 3 T: 4, No: 125, Sayı: 71– 1532/22153; Tarih 4 Aralık 1972), 3.)]

Yasalar ve Anayasa

Yasa ya da Anayasa’nın kaynak gösterilmesi durumunda sırasıyla yasanın adı, numarası, tarihi ve gerekli ise ilgili maddesi belirtilir. Ancak, gerek görüldüğünde yasanın ilk yayınlandığı yer olan “Resmî Gazete” ya da daha sonradan söz konusu yasa ile ilgili olarak yayınlanan kitaplar kaynak tanıtıcı bilgiler arasında verilir.

[Metin içi atıf: (“Millî Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.)”, Resmî Gazete, 14574 (Haziran 1973), 5-9)]

[Metin içi atıf: (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md. 11.)]

Meclis Tutanakları

TBMM’deki konuşmalar, Anayasa gereği, Tutanak Dergisi’nde tam olarak yayınlanır. Kaynak gösteriminde Tutanak Dergisi esas alınır. Tanıtıcı bilgiler olarak, konuşmayı yapanın adı, konuşulan konu, metin içinde; dergiyi tanıtıcı bilgiler ise dipnot ve kaynakçada verilir.

[Metin içi atıf: (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 12 Mayıs 1998), 12)]

[Metin içi atıf: (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi 1, c. 4, 16 Mayıs-11 Haziran 1325 [1909], 51)]

Resmî Gazete:

Resmî Gazete'den yapılan alıntılar yukarıda açıklanan *Yazarı Belli Olmayan Çalışmalar* gibi gösterilir.

[Metin içi atıf: (Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler, Resmi Gazete, 14 Haziran 2017)]

Başka Bir Araştırma Aracılığıyla Kaynak Gösterme

İkincil kaynaklar ancak orijinal kaynağın baskıdan kaldırıldığı, orijinal kaynağa bilinen kaynaklardan erişilemediği ve birincil kaynağın orijinal dilinin Türkçe ya da İngilizce olmadığı gibi istisnai durumlarda kullanılabilir. Eğer ikincil kaynak kullanıldıysa, bu kaynağın künye bilgisinin kaynakçada verilmesi gerekmektedir. İkincil kaynağa yapılacak göndermeler aşağıdaki örnekte gösterildiği biçimde olmalıdır. Bu örnekte ikincil kaynak (Şencan, 2010)'dur.

[Metin içi atıf: Doğan'ın çalışmasında (aktaran Şencan, 2010)]

Klasik Eserler

Yayın yılı tam olarak bilinmeyen klasik eserler için yayın yılı kısmında çev. kısaltması ile birlikte çeviri yılı ya da sür. kısaltması ile birlikte kullanılan sürümün (versiyonun) yılı verilir.

[Metin içi atıf: (Aristotle, çev. 1931)]

Klasik eserin orijinal tarihi biliniyorsa o da gönderme içinde kullanılır.

[Metin içi atıf: (Balzac, 1836, çev. 1941)]

Kişisel İletişim

Özel mektuplar, günlükler, e-postalar, arşivlenmeyen tartışma listeleri mesajları gibi elektronik iletişime; kişisel röportajlara; telefon görüşmeleri gibi kişisel iletişime gönderme yapılır ancak başkaları tarafından elde edilebilir olmadıkları için kaynakçada yer verilmez. Kişisel iletişime yapılan metin içi göndermeler aşağıdaki örnekten de görüleceği gibi yapı olarak biraz daha farklıdır.

Örnek

[Metin içi atıf: (J. Smith, kişisel iletişim, 18 Nisan 2014)]

Arşiv Dokümanları Ve Koleksiyonlar

Arşiv kaynakları bir yazarın kişisel mülkiyetinde olan, kurumsal bir koleksiyonun parçası olan ya da Cumhuriyet Arşivi, Osmanlı Arşivi, Türk Kızılayı Arşivi, Atatürk Kitaplığı gibi bir arşivde depolanan mektupları, yayımlanmamış metinleri, az sayıda basılmış broşürleri ve el ilanlarını, kurumsal ya da tüzel yazarlı dokümanları, kupürleri ve diğer dokümanları, aynı zamanda fotoğraf ve ekipman gibi metin dışı materyalleri içermektedir. Arşiv kaynaklarına metin içi atıf yaparken arşiv kaynağının fon, klasör adı dahil tam künyesi belge numarası ile verilmelidir.

İlk kullanım;

[Metin içi atıf: (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.A.-HUS, 132/45, leff 3. 3 R 1310 (25/10/1892)]

İkinci ve sonraki kullanımlar;

[Metin içi atıf: (BOA, Y.A.-HUS, 132/45, leff 3. 3 R 1310 (25/10/1892)]

Doğrudan Alıntı:

Bir kaynaktan doğrudan alınan kelime sayısı kırk kelimenin altında ise alıntı yapılacak ifadeler tırnak içerisine alınarak ve yazar soyadı, yıl, sayfa numarası verilerek metin içerisinde yazılmaktadır. Örnek;

“Türkiye savunma sanayii, ... “ (Özlu, 2023, s. 72).

Bir kaynaktan doğrudan alınan kelime sayısı kırk kelimenin üzerinde ise bu alıntıya ayrı bir blokta yer verilmektedir. Alıntı yapılacak cümle satır başında ve girinti olarak yazılır; tırnak içine alınmaz. Yeni satır başına geçilerek sayfanın sol kenarından yeni paragraf girintisi oluşturulur; sağ kenardan 1 cm. içeriye girinti yapılır. Paragraf sonunda ilgili kaynağı atıf yaparken parantez içerisinde yazar(lar) soy isim bilgisi, yıl, sayfa numarası bilgileri verilir, parantez kapatılarak nokta konulur. Yazı boyutu 10 puntoya düşürülmeli, alıntı yapılan metin tek satır aralığı ile yazılmalıdır Örnek:

Hava savunma yapısının amacı düşmanın, hava sahasını kullanarak gerçekleştirdiğı her türlü hava aracını (uçak, füze, İHA) önlemek olduğı kadar kuvvetlerin hava savunmasını gerçekleştirmektir. Hava savunma yapısı, çeşitli tehditleri karşılamak üzere kuvvetleri ve yetenekleri düzenleyecek şekilde esnek, düşmandan daha hızlı tepki vermek ve birden fazla bölgede hava tehdidini caydırma, savunma ve imha etme yetenekleri birleştirmek için çevik, birden fazla sistemin tek bir sistem olarak çalışmasını sağlamak ve sınırlı kaynaklarla yetenekleri optimize etmek için bütünleşik özellikte olmalıdır. Yapı; düşmanın, ülkenin bir bölgesinde veya hava sahasının tamamında (Gürsü, 2023, s. 375).

Kaynakça

Kaynakça hazırlarken veya metin içi göndermelerde kullanılacak kısaltmalar şu şekildedir:

Basım:	bs.
Gözden geçirilmiş basım:	Göz. geç. bs.
Editör(ler):	Ed.
Yayına hazırlayan(lar):	Yay. haz.
Çeviren(ler):	Çev.
Tarih yok:	t.y.
Sayfa(lar):	s

APA’da kaynakça, kaynakların ilk yazarlarının soyadına göre alfabetik olmaktadır. Alfabetik sıralama yalnızca soyadın ilk harfine göre yapılmaz, aynı ilk harfe sahip künyelerin de kendi içerisinde harfe göre alfabetik olmaları gerekir.

Aynı yazara ait tek yazarlı yayınlar için yayın yılına göre geçmişten güncele doğru sıralama yapılır.

Aynı ilk yazarın yer aldığı kaynaklardan tek yazarlı olan eser, yayın tarihi daha güncel olsa bile üst sırada yer alır.

Örnek

Alleyne, R. L. (2001).

Alleyne, R. L. ve Evans, A. J. (1999).

Aynı yazar sırasına sahip kaynaklar yayın yılına göre geçmişten güncele doğru sıralanır.

Örnek

Cabading, J. R. ve Wright, K. (2000).

Cabading, J. R. ve Wright, K. (2001).

Yazarı, yazar sayısı birden fazla ise yazarları ve bu yazarların sırası ile yayın yılı aynı olan çalışmalar başlıklarına göre alfabetik olarak sıralanırlar. Metin içi atıf yaparken bu kaynakların ayırımının yapılabilmesi için tarihin yanına küçük harfler (a, b, c, ...) eklenir.

Örnek

Baheti, J. R. (2001a). Control...

Baheti, J. R. (2001b). Roles of...

Bir çalışmanın yazarı kuruluş, kurum, dernek gibi bir grup olabilir ya da çalışmanın herhangi bir yazarı olmayabilir. Bu tür çalışmalar için yazar kısmına kuruluş/kurum/dernek adı yazılır. Kuruluş/kurum/dernek adının kısaltması değil açık adı kullanılmalıdır.

Örnek

Türk Kütüphaneciler Derneği. (2014).

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2010).

Yazarı olmayan bir esere kaynakçada yer verirken, başlık yazar konumunda yayın tarihinden önce yer alır. Başlıktan sonra nokta konur.

Örnek 1

Kütüphaneler yanarsa insanlık yanar!. (2015). Türk Kütüphaneciler Derneği. Erişim adresi:
<http://www.kutuphaneci.org.tr/haber/kutuphaneler-yanarsa-insanlik-yanar>

Örnek 2

First Lady visits youth court. (2006, Kasım/Aralık). OJJDP News @ a Glance. Erişim adresi:
https://www.ncjrs.gov/html/ojjdp/news_at_glance/216684/sf_2.html

Kitap:

Yıldız, G. (2021). *Osmanlı Devletinde askeri istihbarat (1864-1914)* (2.basım). Yeditepe

Editörlü Kitap:

Oğultürk, M. C. ve Şahin, G. (Ed.). (2020). *Jeopolitik düşünce büyük güçler ve Türkiye*. Yeditepe.

Baska Dilde Yazılmış Kitap:

O'Tuathail, G. (1996). *Critical geopolitics*. Routledge.

Ceviri Kitap:

Collins, Alan. (Ed.). (2017). *Çağdaş güvenlik çalışmaları* (N. Uslu, Çev.), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi. (Orijinal eserin yayım tarihi 2013)

Kitap Bölümü:

Muecke, M. A. (1994). On the evaluation of ethnographies. J. M. Morse (Ed.), *Critical issues in qualitative research* içinde (ss. 187–209). Sage.

Makale:

Altundaş, A., Kurtay, K. G., ve Erol, S. (2022). Sınır güvenliği ve müdahale görevi yapan İHA'ların ÇKKV yöntemleri ile değerlendirilmesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 42, 155–185.

E-Makale:

Mearsheimer, J. J. (1994). The false promise of international institutions. *International Security*, 19(3), 5–49. doi:10.2307/2539078

Tez:

Çullu, F. (2022). *Uluslararası çatışma hukukuna göre önleyici meşru müdafaa doktrininin gelişimi ve örnek olay incelemesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Milli Savunma Üniversitesi.

Sempozyum ve kongre bildirileri:

Fistek, A., Jester, E., & Sonnenberg, K. (2017, 12–15 Temmuz). *Everybody's got a little music in them: Using music therapy to connect, engage, and motivate* [Konferans oturumu]. Autism Society National Conference

İnternet Kaynakları:

Canlı, Z. (2022, 9 Kasım). Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı 37. yaşını kutladı. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskanligi-savunma-sanayii-baskanligi-37-yasinikutladi/2733500>

Tarih bilgisi yoksa tarih kısmına parantez içerisinde tarih yok anlamındaki t.y. kısaltması yazılır.

Boddy, J., Neumann, T., Jennings, S., Morrow, V., Alderson, P., Rees, R., & Gibson, W. (t.y.). Ethics principles. The Research Ethics Guidebook: A Resource for Social Scientists. Erişim adresi: <http://www.ethicsguidebook.ac.uk/EthicsPrinciples>

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. (2015, Ocak). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 18616. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616>

Raporlar:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (1995). *Yıllık Rapor*. Erişim Adresi: www.tcmb.gov.tr

National Cancer Institute. (2018). *Facing forward: Life after cancer treatment* (NIH Publication No.18-2424).

U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health. Erişim Adresi: <https://www.cancer.gov/publications/patient-education/life-aftertreatment.Pdf>

Arşiv Dokümanları Ve Koleksiyonlar:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.A.-HUS, 132/45, leff 3. 3 R 1310 (25/10/1892)

Meclis Tutanakları:

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 12 Mayıs 1998, 12

Gazete Yazısı:

Hubbard, B ve Samaan, M. (2015, 25 Haziran). ISIS attacks two towns in northern Syria. *The New York Times*, s. A6.

Çevrimiçi Gazete Yazısı:

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/>

Ansiklopedi Maddesi:

Ansiklopedi maddelerinin gösterilmesinde de yukarıdaki gösterimlere benzer sıra izlenir. Ancak burada maddenin ismi tırnak içerisinde verilir, cilt bilgisi eklenir fakat editör bilgisi yer almaz.

Aktepe, M. M. (1973). “Nevşehirli İbrahim Paşa”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, 3. bs. (İstanbul: MEB, 1973), 234-242.

Yazma Eserler:

Yazma eserler için kaynakça bilgileri, yazar ve eser adından sonra bulunduğu kütüphanenin adı ve yazmanın numarası ile birlikte verilir.

Şakir (t.y.). *Divan-ı Şakir*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi-TY1238, y. 75.

Resmî Gazete:

Resmî Gazete’de yayımlanan kanun, yönetmelik, kanun hükmünde kararname gibi resmi belgeler için genel atıf formatı aşağıdaki gibidir:

Başlık. (Yıl, Gün Ay). Resmî Gazete (Sayı: xxx). Erişim adresi: <http://xxxx>

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. (2016, 20 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 29690).
Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420-16.htm>